

იონანე კეტიციის ურომები

ტომი მორე

ტექსტი გამოსცეს და გამოკვლევა დაურთეს

ზ. ნუცუბიამ და ს. ქაუჩივილიმა

ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ტფილისი 1937

რუსთაველის ინსტიტუტი

ქართული ლიტერატურის ძეგლები

II

იოანე პეტრიწის შრომები

ტომი II

3762

ТРУДЫ
ИОАННА ПЕТРИЦИ

Том II

изданы и вступительной статьей снабдили
Ш. НУЦУБИДZE и С. КАУХЧИШВИЛИ

Тбилиси 1937

IOANNIS PETRITZII

O.P.E.R.A

Tomus II

**Commentaria in
PROCLI DIADOCHI**

ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΝ

Textum Hibericum ediderunt commentariisque instruxerunt

S. NUTSUBIDSE et S. KAUCHTSCHISCHVILI

Sumptibus **Universitatis Tbilisiensis**

Tbilisiis 1937

იონანე კეტიჭის შრომები

ტომი II.

განმარტვამ
პროკლესტუს დიადონოსისა
და კლათონურისა ფილოსოფიისათვის.

ტექსტი გამოსცეს და გამოკვლევა დაურთეს

შ. ნუსუბიძემ და ს. შაუხიშვილმა

დაიბეჭდა „ტექნიკა და შრომა-ს“ სტამბაში
კორექტორი — თ. ანდლუჩაძე; გადაეცა
წარმოებას 15/II—37, ხელმოწერი
ლია დასაბეჭდად 2.12—37. მთავ
ლიტის № 15534—დ; შეკვეთის
№ 303; ქაღალდის ზ. 72×108
ანაწყობის ზომა 7×11
ტ ი რ ა ე ი 1600.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

წინასიტყვაობა	VII—VIII
იოანე პეტრიწი და მისი „განმარტება“	IX—CXII

§ 1 იოანე პეტრიწი და განახლების სკოლა ქართული აზროვნების ისტორიაში (IX—XIX).—§ 2 ბიზანტიური რენესანსი და ქართული ფილოსოფიური სკოლა (XIX—XXXV).—§ 3 იოანე პეტრიწი როგორც მოაზროვნე (XXXV—XXXIX).—§ 4 იოანე პეტრიწის „განმარტების“ შესავალი (XXXIX—L).—§ 5 იოანე პეტრიწის „კომენტარები“ (L—LXXIX).—§ 6 იოანე პეტრიწის ბოლოსიტყვაობა (LXXIX—XCI).—§ 7 იოანე პეტრიწი როგორც ქართული ფილოსოფიის საფუძველმდებელი (XCI—C).—§ 8. ქართული წარმართობა და იოანე პეტრიწის საერო ფილოსოფიური აზროვნება (C—CV).—§ 9 იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური სკოლა (CV—CXII).

იოანე პეტრიწისა განმარტებაჲ პროკლესოვს დიაღობო- სისა და კლატონურისა ფილოსოფიისათჳს	1—227
---	-------

იოანე პეტრიწისა წინა-სიტყუაჲ (1—9).—განმარტებაჲ (10—206).—იოანე პეტრიწისა ბოლო-სიტყუაჲ (207—227).

წინასიტყვაობა

წინამდებარე მეორე ტომი „იოანე პეტრიწის შრომებისა“ შეიცავს იოანე პეტრიწის ორიგინალურ ნაშრომს, რომელიც დაწერილია ავტორის მიერ პროკლე დიადოხოსის Στοιχειώδης Θεολογική-ს («კავშირნი») კომენტარების სახით და რომელსაც ჩვენ —თვით იოანეს მიერ ნახმარ ტერმინის საფუძველზე— „განმარტება“ ვუწოდეთ.

როგორც ჩვენი გამოცემის („იოანე პეტრიწის შრომების“) პირველ ტომშია დაწვრილებით აღწერილი, ხელთნაწერებში «თანაჩართვით», ერთი-მეორის მიყოლებით, არის გადაწერილი როგორც პროკლეს «კავშირნი»-ს თარგმანი, ისე იოანე პეტრიწის საკუთარი „განმარტებები“: თითოეულ თავს პროკლეს «კავშირნი»-სა მოსდევს შესატყვისი „განმარტებები“ იოანე პეტრიწისა. თავდაპირველად კი, თარგმანი და „კომენტარი“ შერეული კი არ ყოფილა, არამედ დაწერილი ყოფილა ცალკე-ცალკე, როგორც კიმენი და სხოლიო. ამის შესახებ მოიპოვება მოწმობა ერთი, ქრონოლოგიურად უძველესი ხელთნაწერის (ხელთნაწერი A, XVI საუკუნისა) გადამწერისა, რომელიც სწერს: «შეისწავე, რამეთუ ესე წიგნი, კიმენს ხოლიოდ აღნაწერი, ამისთვის თანაჩართვით დავწერეთ, რადთა მწერალთა და მკითხველთა გაუადვილდეს და, ვითა დედასა ეწერა, ეგრე შეცვალებულად დაგვწერია აქაცა. და რომელი პროკლესია „პარა“ დაგვსვამს თავსა შავი წითლითა შემოცული; და რომელი იოანესია „ინი“, რადთა ორთავე ფილოსოფოსთა სიტყუად თვს-თვის იცნობებოდეს» (იხ. „იოანე პეტრიწის შრომები“, ტომი I გვ. 3, შენიშვნა *). ამ მოწმობის საფუძველზე ჩვენ გამართლებულად და მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ ცალკე-ცალკე დაგვებუდა «კავშირნი» (როგორც მხოლოდ თარგმანი, თუმცა ალაგ-ალაგ ინტერპრეტირებული) და „განმარტება“ (როგორც სრულიად ორიგინალური ნაზრევი იოანე პეტრიწისა). ამისდა მიხედვით იოანე პეტრიწის წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობაც¹, როგორც სრულიად ორიგინალური ნაწილები შრომისა, რომლებიც ორგანულ კავშირშია „კომენტარებთან“ (რის შესახებაც იხ. ქვემოთ ჩვენს შესავალ წერილში, გვ. XXXVI შმდ.), იბეჭდება აქვე, მეორე ტომში.

1) სათაურები „იოანე პეტრიწისა წინა-სიტყუად“ (გვ. 3) და „იოანე პეტრიწისა ბოლო-სიტყუად“ (გვ. 207) ჩვენ გვეკუთვნის.

ცალკე თავების (211 თავის) სათაურები ჩვენ დავტოვეთ ისეთივე, როგორც აქვთ «კავშირნი»-ს თავებს. თუ რის მიხედვით არის დასათაურებული ეს თავები, ამის შესახებ მკითხველი იპოვის ცნობებს «კავშირნი»-ს შესატყვისი თავებისათვის ჩვენ მიერ მოთავსებულ სქოლიოებში («იოანე პეტრიწის შრომები» ტომი I): ზოგ თავს C და K ხელთნაწერებში აქვთ სათაურები; ზოგი თავისათვის კი სათაური შედგენილია ჩვენ მიერ იოანე პეტრიწის „განმარტების“ საფუძველზე, სადაც ავტორი დრო-გამოშვებით აღნიშნავს ხოლმე—ამა-და-ამ თავში პროკლე ამა-და-ამ საკითხზე ლაპარაკობსო; დანარჩენი თავები კი, რომელთა დასასათაურებლად ჩვენ არავითარი მტკიცე დასაყრდენი არ გვქონდა, უსათაუროდ დავტოვეთ.

თვით ტექსტი „განმარტებისა“ დადგენილია რვა ხელთნაწერის საფუძველზე (სია იხ. ბოლოში გვ. 228). ბევრი რამ ხელითწერილ ტრადიციაში არეულია (განსაკუთრებით „იოანე პეტრიწის ბოლოსიტყუაში“), მაგრამ ჩვენ ხელთნაწერების მიერ მოცემული ვარიანტების საზღვრებს, რასაკვირველია, არ გავცილებივართ; ხოლო მკითხველთათვის ტექსტის გაგების გასაადვილებლად ჩვენ დავურთეთ სრული ლექსიკონი (ბერძნულ-ქართული და ქართულ-ბერძნული),—იოანე პეტრიწის თარგმანების საფუძველზე შედგენილი—რომელიც ჩვენი გამოცემის პირველ ტომშია მოთავსებული¹. ამისათვის ჩვენ მოგვიხდა ხანგრძლივი მუშაობის ჩატარება—გარდა «კავშირნი»-ს ტექსტისა—აგრეთვე იოანე პეტრიწის სხვა თარგმანებზეაც.

სასიამოვნო მოვალეობად მიგვაჩნია მადლობა გამოვუცხადოთ სსსრ განათლების სახალხო კომისარიატს, რომლის უშუალო დახმარებით მოხერხდა ამ მუშაობის ჩატარება.

შ. ნუცუბიძე

ს. ყაუხჩიშვილი.

¹) პირველ ტომსვე აქვს დართული სრული საძიებელი ორივე ტომისათვის.

იოანე პეტრიწი და მისი „განმარტებაჲ“

§ I. იოანე პეტრიწი და განახლების სკოლა ქართული აზროვნების ისტორიაში

ქართული ფილოსოფიური აზროვნების ისტორიაში იოანე პეტრიწის საგანგებო ადგილი უჭირავს. ქართული ფილოსოფიური აზროვნების საფეხურებს (IV—VII სს. ორიენტაციისა და მოწინააღმდეგეთაგან გამიჯვნისას და თეოლოგიურ-ფილოსოფიურ მოძრაობას VIII—XI ს., რომელიც თავისდარიგად ორ საფეხურს შეიცავდა: თეოლოგიურ-დოგმატურს და განახლებისას) მისთვის სამზადისი ხასიათი აქვს და მხოლოდ პეტრიწის სახით ქართული აზროვნება აღწევს იმ სიღრმესა და მოცულობას, რომელიც, გაცხრველებული შინაგანი ეკონომიკისა და საშინაო და საგარეო პოლიტიკური პირობების ნიადაგზე, ემთხვევა საქართველოს აქტიურ დაბლოცებას მეზობლებთან და საერთაშორისო საქმიანობაში ჩაბმას. განსხვავება, რომელიც არსებობს საქართველოს ყოფა-ცხოვრებაში V—VII და X—XII საუკუნეებს შორის, არსებითად განსაზღვრავს ქართული აზროვნების გაშლის ამპლიტუდას. თუ პირველ პერიოდში საქართველოს ფილოსოფიურ კულტურას არა აქვს პირდაპირი კავშირი დასავლეთთან და ბერძნული ფილოსოფიის ელემენტები სხვათა შუალობით (მაგ. სირიელთა) შემოდის საქართველოში; X—XII სს. მიჯნაზე მდგომარეობა შეცვლილია და საქართველო მოდის დასავლეთთან—ბიზანტიასთან—უკვე თანამშრომლობის ურთიერთობაში. დიდ სავაჭრო გზაზე აქტიურად გამოსული საქართველო უშუალოდ ეზიარება დასავლეთის ფილოსოფიურ საქმიანობას, აგრძელებს საკუთარ ფილოსოფიურ ტრადიციებს, და ბერძნებთან ერთად ზაქემის იმ დიდ კულტურულ ნაქადში, რომელსაც ადრინდელი ანუ ბიზანტიური რენესანსი ეწოდება.

ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებას თავისი ტრადიციები ჰქონდა: იგი არ შექმნილა XI—XII საუკუნეებში, და რთული მოვლენის სახით, ძველის განახლებისა და გაგრძელების ნიადაგზე, ახალ პირობებში უფრო ფართოდ იშლება. X—XI საუკუნის საეკლესიო სააზროვნო განახლების ნიშნებთან შედარებით XI—XII საუკუნეში ახალი, უფრო მაღალი საფეხური უნდა ყოფილიყო მდგომელი. პლატონ-არისტოტელეს „სიმფონიის“ ცდა, რომელიც ქართულმა

ფილოსოფიურ-თეოლოგიურმა აზროვნებამ VII ს. შეითვისა, X საუკუნის მიჯნაზე იმავე თეოლოგიურ გარემოცვაში იქნა აღდგენილი და „ბალავარის“ ახალ ბერძნულ რედაქციაში დროის შესაფერისი გამოხატულება კპოვა. საერო ფილოსოფიის ელემენტები და მისწრაფება ჯერ-ჯერობით მეორე ადგილზე უნდა ყოფილიყო და იყო კიდევ. აზროვნების თვალსაზრისით განხილული ურთიერთობა ექვთიმე ივერსა და ეფრემ მცირეს შორის გაცილებით უფრო მჭიდროა, ვიდრე ეფრემ მცირესა და იოანე პეტრიწს შორის: ის საფეხური ქართული აზროვნებისა, რომელიც საეკლესიო განახლების ხანას ეკუთვნის, არისტოტელიზმში ფორმალურ დიალექტიკას ხედავდა, ხოლო ნეოპლატონიზმს საეკლესიო მიზნებით უდგებოდა. ორივე შემთხვევაში უპირატესობა და გარდამწყვეტი მნიშვნელობა თეოლოგიურ მომენტს ეძლეოდა.

ეს გარემოება შეუძნეველი დარჩა ქართული კულტურის სააზროვნო ხაზის კვლევის პროცესში და ამან გავლენა მოახდინა პეტრიწის ადგილის გამოურკვეველობაზე. აკადემიკოსმა ნ. მარრმა დიდი ღვაწლი დასდო პეტრიწის სააზროვნო საქმიანობის გამორკვევას, მაგრამ ქართული აზროვნების ისტორიის მთლიანობის გამოურკვეველობამ იგი, საბოლოოდ, შემცდარ გზაზე დააყენა. ქართული სააზროვნო კულტურის ძირითადი კონცეფციის უქონლობამ, აკად. ნ. მარრის სრულიად დააშორა ქართული რენესანსის გაგებას და აქედან გამომდინარე შემდეგ მცდარ დებულებებამდე მიიყვანა: 1) თითქოს ქართული ფილოსოფიური აზროვნება მხოლოდ XI—XII საუკუნეებიდან იწყებოდეს; 2) თითქოს ეს ფილოსოფიური აზროვნებაც სხვა არა იყოს, გარდა სომხური ფილოსოფიური ნააზრვეის VII—VIII სს. მიღწევების გადმოღებისა („სკოლოკ“) და 3) თითქოს ეფრემ მცირე XI ს-ში პეტრიწის თანამოაზრე და მისი სკოლის მიმდევარი იყო¹.

ამ დებულებით საფუძვლით არეულია ქართული აზროვნების მთელი ისტორიული პერსპექტივები. მის ძირითად ნაკლს შეადგენს, რომ სრულიად არაა ანგარიშგაწეული ქართული აზროვნების საფეხური IV—VII სს., რის შემდეგ ქართული აზროვნების დოგმატური პერიოდის VIII—X სს. განზე დატოვებით სრულიად უნიადაგო და უტრადიციო ჩანს მეთერთმეტე საუკუნის საერო აზროვნების განახლების ცდები და XII საუკუნის საერო ფილოსოფიის საფეხური. აკად. ნ. მარრს მხედველობის გარეთ დარჩა ის გარემოება, რომ

¹) *Записки ВОИФАОБ* ტ. XIX, ნაკვ. II—III, გვ. 88, 89, განსაკუთრებით გვ. 94, სადაც ნათქვამია: „По существу же грузинский неоплатонизм XI—XII веков настолько повторяет армянскую философию VII—VIII вв., что первый представляет сколок последнего“.

საქართველოს ფილოსოფიურმა აზროვნებამ სხვისი ნააზრევი კი არა, თავისი საკუთარი გაიმეორა და განაახლა XI—XII საუკუნეთა პირობებში. ფერემ მცირისა და იოანე პეტრიწის ურთიერთობის საკითხი ყველაზე უფრო ნათელჰყოფს, თუ რაოდენ უმართებულად აქვს აკად. ნ. მარრს წარმოდგენილი ქართული აზროვნების პერსპექტივები, და ეს გარემოება სრულიად მიუღებელ პირობებში აყენებს პეტრიწის ფილოსოფიური საქმის განხილვასა და შეფასებას¹.

პეტრიწის ადგილისა და საქმის გასარკვევად ცოტა უფრო ღრმად ფილოსოფიური კვლევა საჭირო და უპირველესად ყოვლისა განსახვავებლად ქართული აზროვნების, ორი კომპლექსისა, სასულიერო და საეროსი, რადგან სწორედ ამ სხვაობაშია საკითხის მთელი ღერძი. მაშინ შეიძლება გაირკვეს, რომ ეფრემ მცირეს პეტრიწთან არაერთგვაროვანი საქმე არა აქვს, რომ ის სულ სხვა და შეიძლება დაპირისპირებულ ბანაკს ეკუთვნოდეს. ამით გარკვეულობა იქნება შეტანილი თვით საეკლესიო განახლების მომხრეთა საქმეშიც და საბოლოო მიზანი—საერო ფილოსოფიის და მისგან გამომდინარე ქართული ფილოსოფიური სკოლის საქმეც ნათელი გახდება.

აკად. ნ. მარრი სავსებით მართალია, რომ IX საუკუნის „დამცველ“ (ჩვენ ვიტყვით „დოგმატურ“) მიმართულებას თეოლოგიურ აზროვნებაში „ნოვატორული“ (ჩვენ ვიტყვით „განახლების“) ტენდენცია დიუბირისპირდა. მაგრამ აქ ცოტა მეტია, ვიდრე აკადემ. ნ. მარრი ფიქრობს—არა სიახლე—„ნოვოტორობა“, არამედ განახლება. აკად. ნ. მარრი სიახლეზე ლაპარაკობს, რადგან ის არ უწყევს ანგარიშს, რომ საქართველოში აზროვნებას თავისი, საკმაოდ მომწიფებული და, ყოველ შემთხვევაში, გარემოცვის სიმაღლეზე (და ხანდახან უფრო მაღლა) მდგომი საფეხური ჰქონდა და X—XI საუკუნეში მის განახლებას ჰქონდა ადგილი, კიდევ მეტი—„დამცველობითი“ ტენდენცია ქართული საეკლესიო აზროვნებისა აგრეთვე გარკვეული ცნება იყო და თავის მთლიანობაში მოიცავდა VIII—X საუკუნეთ: ამის შემდეგ და ამის საწინააღმდეგოდ იწყება საეკლესიო აზროვნების განახლება XI ს.

იოანე საბანიძის „კედლის“ სიმტკიცით მოყოლებული და ვიდრე გრიგოლ ხანძთელის „ჯირკუალთა განგდების“ პრინციპით გათავებული—VIII და IX საუკუნეები აზროვნებას, რო-

¹ აკად. ნ. მარრი ამხნევს, რომ „Охранительная тенденция IX в. не имела поддержки даже в монастырях“ და „новатор“—თა შორის ასახელებს ექვთიმეს, გიორგისა და ეფრემს, მაგრამ აქაც პეტრიწონი სკოლის გავლენას ეძებს, რომელიც, ცხადია, მხოლოდ ეფრემის მიმართ შეიძლება ყოფილიყო, თუ ასეთი რამ საზოგადოდ დასაშვებია (op. cit. გვ. 92).

გორც თეოლოგიური დამტკიცების საშუალებას, არ სცნობდა და არ საჭიროებდა. დარწმუნება რწმენამ მოხსნა და დიალექტიკის ძალა და საჭიროება გაუქმებულად ითვლებოდა. ძიებისა და ორიენტაციის ტრადიციები IV—VII საუკუნეებისა მივიწყებულ იქნა; ფიზიკურ-დიალექტიკური გზა აბიზოს ნეკრესელისა, ანთროპოლოგისტურ-დიალექტიკური—ესტატე მცხეთელიისა და დიდებული დაპირისპირება მიწიერი და ზეციერი სინათლისა „ბალავარში“—ე. ი. არისტოტელისიზმისა და პლატონიზმისა—მივიწყებულ იქნა და საჭირო გახდა საქართველოს ეკონომიური და პოლიტიკური მოღონიერების პირობები, რომ აზროვნების დოგმატიზმისაგან წელი, მაგრამ მტკიცე ძვრა დაწყებულიყო. გაიჩვენა, რომ მოპოვებულ დოგმებს მაინც როგორადაც დამტკიცება ესაჭიროებოდა თუ იმათთვის არა, ვისაც იგი მიღებული ჰქონდა, იმათთან ბრძოლის დროს მაინც, ვინც სხვაგვარად ჰფიქრობდა. გარეთი მათეპრებლებისათვის „გარეშე“ სიბრძნე საჭირო აღმოჩნდა. ეფრემ მცირე თეორიული მსჯელობის გზით, ხოლო ექვთიმე იერუსალიმელი (გრძელი) პრაქტიკულ დისკუსიათა გზით ამ საჭიროების აღიარებამდე მივიდნენ, ხოლო ორივემ დიალექტიკის თეოლოგიურ-დემონსტრაციული გამოყენების ერთი და იგივე წყარო—საეკლესიო დისკუსიისათვის შეგუებული არისტოტელე, იოანე დამასკელის მიერ დამუშავებული, გამოიყენეს¹.

ეფრემ მცირე ის საფეხურია ქართულ ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ აზროვნებაში, როდესაც იგი სავსებით შეიგნებს, რომ „წინააღმდგომთა“ დაძლევა და საზოგადოდ მათთან დისკუსია შეუძლებელია „თვნიერ ამათ სიტყუათასა“ ე. ი. გარეშე დიალექტიკისა და სილოგისტიკისა: წესი „სიტყუათაჲ“ ანუ შესიტყუათა არისტოტელეს მთავარ ლოგიკურ საქმეს შეადგენდა და, მართალია, იგი ანალიტიკის იმ ნაწილის ლერძი იყო, რომელსაც არისტოტელემ აპოდექტიკა უწოდა, და სადაც აზრთა დაპირისპირება ნაგულისხმევი არ იყო, მაგრამ სწორედ იმ გარემოებამ განსაზღვრა არისტოტელეს ლოგიკის ის ნაწილი, სადაც „შესიტყუათა“ ძალა კიდევ უფრო ნათლად უნდა გამოჩენილიყო, სახელდობრ დიალექტიკა. ამიტომაც იოანე დამასკელის კვლად ეფრემ მცირე სავსებით ერკვევა მტკიცების ურთულეს საკითხებში, როდესაც თავის ცნობილ

¹) ეფრემ მცირე აღიარებს, რომ მან გადმოიღო იოანე დამასკელი «საჭიროდ საკმარად, რათა ამათ მიერ წინააღმდეგობოდინ შვილნი ეკლესიისანი გარეშეთა მათ ფილოსოფოსთა და მათითავე ისრითა განგვრემდენ მათ»; მიზნის ასეთი დახსიათების გარდა ეფრემ მცირე კატეგორიულიად აცხადებს. «თვნიერ ამათ სიტყუათასა სხუბრ შეუძლებელ არს სიტყვს გებაჲ წინააღმდგომთაჲ» (ჭრონიკები I, 216).

შესავალში დამასკელის თარგმანისა სტოლოგიზმსა და დიალექტიკას ერთ სააზროვნო სფეროში ათავსებს და მათ ერთსა და იმავე მიზანს უსახავს¹.

„წინააღმდეგომთა“ რაოდენობა და საბაბი მათთან ბრძოლისა არ შემცირებულა XI საუკუნეში. ეფრემ მცირემ კარგად იცის, რომ თეოლოგიურ დისკუსიათა დროს „წინააღმდეგომთა“ მხრივ საკითხები ისმება „განუკუპთელისათვის“ და „ბუნებისათვის“. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მეორე საკითხი, რადგან იგი ეხებოდა ერთს ან ორს ბუნებოვნებას, რაც პრაქტიკაში სომეხ-ქართველთა ძველ სადისკუსიო თეოლოგიურ პრობლემას წარმოადგენდა. აქი სწორედ ამ მხრივ გაიშალა არტანუჯის დისკუსია, სადაც სინამდვილეში ნათელი გახდა, რომ დამასკელის ნაჩვენები გზა ერთად-ერთი საიმედო იყო, თუ კი „წინააღმდეგომი“ აღმოჩნდებოდა «ფედ მეცნიერი წერილთა» და სხვ., როგორც მართლაც აღმოჩნდა მონოფიზიტი სოსთენე, ღრტილას კრებაზე გამოსული².

ამრიგად, სრულიად ნათელია, რომ ქართულ თეოლოგიურ აზროვნებას X—XI სს. მიჯნაზე სავსებით შეგნებული აქვს ფილოსოფიურ-დიალექტიკური არგუმენტაციის მნიშვნელობა და რომ ეს გარემოება შესულია არა მარტო თეორიულ-სამწერლო შეგნებაში, არამედ საჭირო პაექრობის პრაქტიკაში. ეს სრულიად ახალი ამბავია VIII—X სს. შედარებით, სადაც დოგმატიზმი პრინციპადაა აღიარებული და ლოგიკური არგუმენტაცია უადგილოა. ამის შეგნების ნიშნები უკვე X საუკ. მიწურულში ჩანს და ექვთიმეს იგი გაგებულნი ჰქონდა, როცა იოანე დამასკელის საქართველოში შემოტანის საქმეს შეუდგა³. მართალია, ექვთიმეს არ უთარგმნია პირდაპირ იოანე დამასკელის მთავარი თხზულება, რომელიც თეოლოგიურ-ფილოსოფიურ საკითხებს ეხება და მისგან, როგორც ამას იგივე ეფრემ მცირე მოწმობს⁴, გამოკრებითი თხზულება გაუკეთებია სახელდახელოდ სახმარად, მაგრამ ამით არ იცვლება ძირითადი გარემოება, რომ ექვთიმეს დამასკელში არისტოტელეს ლოგიკის ელემენტები აინტერესებდა. თავისთავად ცხადია, რომ ეს ინტერესი საეკლესიო მიზნებით იყო ნაკარნახევი, მაგრამ სწორედ ეს იყო წინ-

1) ქრონიკები, I, 215 და შმდ.

2) ამ დისკუსიის შესახებ იხ. ქრონიკები, I, 125—27.

3) საინტერესოა, რომ, როგორც ჩანს, ექვთიმე იერუსალიმელს (გრძელს) არტანუჯის კრებაზე უსარგებლია სწორედ ექვთიმეს მიერ გადმოკეთებულ იოანე დამასკელის თხზულებით, რომლისთვისაც ექვთიმეს „წინამძღუარი“ დაურქმევია (ქრონიკები, I, 125).

4) ქრონიკები, I, 216 და შმდ.

სვლა წინა პერიოდთან შედარებით¹. მთავარი იყო ის, რომ ქართულ-მა ეკლესიამ შეიგნო ლოგიკურ-დიალექტიკური არგუმენტაციის მნიშვნელობა და ექვთიმემ დაიწყო საქმე, რომელიც შემდეგ ეფრემ მცირემ განავრცო და გააღრმავა. ეს ორი ქართველი მწიგნობარი რომ ერთი და იმავე საქმის ირგვლივ და ერთი და იმავე ხაზით მოღვაწეობდა, მიუხედავად მათ შორის ხარისხეული განსხვავებისა, ეს გარემოება კარგად ესმოდათ ქართული მწიგნობრობის მოყვარულთ. ანტონ I კათალიკოზი არა მარტო იმას ადასტურებდა, რომ ექვთიმე და ეფრემ ერთსა და იმავე ნიადაგზე მუშაობდნენ, არამედ იმასაც, რომ ორივემ არისტოტელეს ლოგიკა დაამუშავეს არა უშუალოდ არამედ „ქმნილი“ გადმოცემით „წმიდისაგან დამასკელისა“².

ირკვევა, ამრიგად, რომ ეფრემ მცირე იოანე პეტრიწის სკოლის მიმდევარი არ იყო და არც შეიძლებოდა ყოფილიყო, რომ იგი ფილოსოფიური ხაზით აგრძელებს ექვთიმეს მიერ დაწყებულ საქმეს—დამასკელის რედაქციით საქართველოში დიალექტიკის შემოტანისა, რომ ეს საჭიროება აღმოცენდა გარკვეულ პერიოდში, როცა შეგნებულ იქნა წინა დროის დოგმატიზმის (V-III-X სს.) უკმარობა და სილოგისტიკის სადისკუსიო მიუცილებლობა. ამდენად ეს ერთი მთლიანი საქმეა. ექვთიმესა და ეფრემს შორის ლიტერატურული განსხვავება თვით ეფრემის მიერ ყველაზე ნათლადაა მოცემული, როდესაც იგი ექვთიმეს შესახებ გადმოგვცემს, რომ «მას (ე. ი. ექვთიმეს) მადლითა სულისა წმინდისაჲთა კელეწიფებოდა შემატეზაჲცა და კლებაჲცა»³. აქედან ირკვევა, რომ ექვთიმეს დამასკელის თხზულება ალაგ-ალაგ შეუმცირებია, ხოლო ზოგან გაუსრულებია. ჩანს, მისი მიზანი იყო, მიეცა თეოლოგიურ საკითხებზე მოკამათეთათვის სახელმძღვანელო ანუ, როგორც თვითონ უწოდა, „წინამძღუარი“. საქმე რომ სწორედ ასეთს გამოყენებითს მიდგომაში იყო, ამას მოწმობს არტანუჯის დისკუსია, სადაც ექვთიმე იერუსალიმელს მონოფიზიტობის საწინააღმდეგოდ სწორედ ეს „წინამძღუარი“ გამოუყენებია.

¹) ის გარემოება, რომ ექვთიმე ივერმა იოანე დამასკელს თავისი მონტაჟი გაუკეთა და მას ცოტა რამ სხვა ავტორებიდანაც დაურთო და ამ სახით შექმნა თხზულება, რომელსაც „წინამძღუარი“ უწოდა, ამჟღავნებს ექვთიმეს ლიტერატურულ მეთოდს, რომელიც მან ქართული „ბალავარის“ ბერძნულად გადაკეთების დროს გამოიყენა.

²) ქრონიკები, I, 220. მართალია, ანტონ I ლაპარაკობს „არისტოტელეზბრი კატილორიაჲ“-ს შესახებ, მაგრამ ეს შეცდომაა, რადგან არისტოტელეს გამოყენების ცენტრი იყო არა „კატეგორიები“ არამედ „შესიტყვება“, რადგან სადისკუსიო მიზნებისათვის მხოლოდ ეს გამოდგებოდა.

³) ქრონიკები I, 216. ეფრემის მიერ ექვთიმეს ეს დახასიათება ნათელსაფენს აგრეთვე იმ მეთოდს, რომლითაც ვაკეთებულა ქართული „ბალავარიდან“ ბერძნული „ბალავარი“, ე. ი. „შემატებითა და კლებითა“.

აღნიშნული გარემოებანიც სრულიად ნათელსა ჰყოფენ, რომ ნ. მარრის დებულება ეფრემ მცირისა და პეტრიწის დაახლოვებისათვის მოკლებულია ყოველგვარ საფუძველს, რომ ეფრემ მცირე, როგორც თვითონაც აცხადებდა, ექვთიმეს გზას აგრძელებდა და, თუ მათ შორის ცოტაოდენ სხვაობას ადგილი ჰქონდა—ეს იყო სხვაობა განვითარების სხვადასხვა საფეხურისა და არა პრინციპისა. ეს გარემოება ნიშნავდა არა ვადმოკეთებას, არამედ თარგმანს და საფილოსოფიო ბაზის განვრცობას: ეფრემს იოანე დამასკელისაგან ვადმოუღია საფილოსოფიო ნაწილი ვრცლად და ისიც აღნიშნული აქვს, რომ თეოლოგიური ნაწილი საფილოსოფიოს გარეშე არ იქნება ღირებული¹. ექვთიმეს საქმის ღირსება ეფრემს კარგად ესმის, იგი მას აფასებს, როგორც დამწყებს ფილოსოფიური ელემენტის თეოლოგიაში შეტანისა, და ამის გამო იოანე დამასკელის საქართველოში შემოტანის პიონერს; ეს იქიდანაც ჩანს, რომ ეფრემი მსურველთათვის ექვთიმეს „წინამძღუარის“ რეკომენდაციასაც აკეთებს, მაგრამ იგი აქვე აღნიშნავს, რომ მეტი სივრცისათვის საჭირო იქნება უკვე თვით ეფრემის თარგმანის გამოყენება.

ამით გამორკვეულია, რომ ექვთიმე და ეფრემი ერთსა და იმავე საქმეზე მუშაობდნენ, რომ ეს არის გარკვეული მომენტი ქართულ აზროვნებაში, როდესაც VIII—IX სს. დოგმატიკას სცვლის „გარეშე“ ანუ საერო ფილოსოფიის საჭიროების შეგნება, რომელიც ჯერხნობით, მისი ავტორების აზრით, განისაზღვრება მხოლოდ საღისეულისოდ „წინააღმდგომთა“ მიმართ და ამიტომაც ამ საფეხურზე ფორმალურ დიალექტიკას შეიცავს, შესიტყვებაზე დამყარებით. ასეთია ეს სრულიად ნათელი და ხელსახები ნაკვეთი ქართული აზროვნების ისტორიაში და მისი ვერ მიგნება და უგულებელყოფა სრულიად არღვევს და შლის ქართული აზროვნების ისტორიულ პერსპექტივებს.

ქართული სააზროვნო კულტურის ისტორიაში გამოთქმულია მეორე შეხედულება, რომელიც თითქოს არ აკავშირებს პეტრიწს ეფრემ მცირესთან, მაგრამ ფაქტიურად მაინც სხვა გამოსავალს ვერ ხედავს და გაურკვეველად აცხადებს, რომ „ეფრემი, როგორც ფილოსოფიურად მომზადებული და განათლებული კაცი, მიმდევარი იყო რომელიმე (!) ფილოსოფიური შკოლისა“. ამ შეხედულების ავტორის აზრით ეფრემი უფრო ნეოპლატონიკოსი იქნებოდა, რად-

¹) «აჰა ესერა გქონან—ამბობს ეფრემი—ასნი თავნი საეკლესიონი ორმოც და ათთა თავთა მიერ საფილოსოფოსთა გარშეხიდვილინი, და არცა ესენი სრულ არიან უმათოდ, არცა იგინი უამათოდ». ასეთია ეფრემის შეგნება მჭიდრო კავშირისა ფილოსოფიასა და თეოლოგიას შორის, რომელიც მას უფრო მეტად აქვს შეგნებული, ვიდრე ექვთიმეს. იხ. ქრონიკები, I, 216.

გან ნეოპლატონიზმი ეფრემის დროს „დიდ ნაბიჯსა სდგამდა ქართულ განათლებულ წრეებში“. ამის საბუთი ავტორის აზრით თითქოს ისიც კი უნდა იყოს, რომ ეფრემ მცირეს ქართულად სათარგმნელად იოანე დამასკელის წიგნი აურჩევია“. ასეთია ეს შეხედულებანი, რომლებიც ქართული კულტურისა და ლიტერატურის საკითხების მკვლევარს პროფ. კ. კეკელიძეს ეკუთვნის¹.

ეს შეხედულება აკად. ნ. მარრის შეხედულებას ენათესავება და მის შესახებ იგივე გვეთქმის, რაც ზემოთ იყო მოხსენებული ნ. მარრის შეხედულების შესახებ.

პროფ. კ. კეკელიძის მოსაზრებაში ერთი სწორი აზრია: ეფრემ მცირე უნდა რამე ურთიერთობაში ყოფილიყო საქართველოს სინამდვილეში შემოსულ ამა თუ იმ ფილოსოფიურ სკოლასთან. ასეც რომ იყოს, ეს არ ნიშნავს, რომ იგი ამ სკოლის მიმდევარი უნდა ყოფილიყო; მაგრამ საქართველოში, როგორც გაირკვა, არისტოტელიზმის სახელმძღვანელო თუ საკამათო გამოყენება უფრო ადრინდელი შემოსულია და ეფრემის მიერ იოანე დამასკელის წიგნის არჩევა სათარგმნელად სწორედ ამას ამტკიცებს, ე. ი. სულ სხვას, ვიდრე პროფ. კ. კეკელიძეს ჰგონია.

მიუხედავად ამისა ეფრემ მცირეს ნეოპლატონიზმთან კავშირი მართლაც აქვს, მაგრამ ეს კავშირი იქ კი არაა, სადაც მას პროფ. კ. კეკელიძე ხედავს—იქ სწორედ საწინააღმდეგოა—არამედ ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის თხზულებათა თარგმანში². დიონისე არეოპაგელი—V საუკ. მეორე ნახევრის მწერალი—თავისი ფილოსოფიური განწყობით ნეოპლატონიკოსია, მაგრამ სწორედ ის არის დამახასიათებელი ქართული აზროვნების ამ საფეხურისათვის და აგრეთვე ექვთიმესა და ეფრემის ფილოსოფიური აზროვნების მთლიანობისათვის, რომ დიონისე არეოპაგელი ნეოპლატონიზმს ისე უყურებდა, როგორც იოანე დამასკელი არისტოტელეს, ე. ი. საეკლესიო-თეოლოგიური აზროვნებისათვის გამოყენების მიზნით. ამდენად აქ შინაგანი კავშირი აუცილებელია. იოანე დამასკელმა VIII ს. შეიგნო, რომ არისტოტელეს სილოგისტიკა და დიალექტიკა ძალაა, რომლის არგამოყენება ეკლესიას ზიანს აყენებდა, მაგრამ დიონისე არეოპაგელმა კიდევ უფრო ადრე დაინახა, რომ ნეოპლატონიზმი შეიძლება გამოყენებულ იქმნას საეკლესიო მიზნებისათვის, თუ კი საკითხები სათანადოდ დამუშავდება. თავისთავად, ე. ი. დამოუკიდებელივ მისგან, თუ რა გამოყენებას აკეთებდა ეკლესია, არც არისტოტელიზმი და არც ნეოპლატონიზმი საქრისტიანო თეოლოგიასთან არავითარ

¹) იხ. ქართ. ლიტ. ისტორია, I, 265.

²) ეფრემ მცირის თარგმანი ფს. დიონისე არეოპაგელის თხზულებისა იხ. ყოფ. საფკ. მუხ. ხედნაწ. № 163.

კავშირში არაა. ეს თუნდაც იქედან ჩანს, რომ ისტორიულად ამათ-გან გზა ერთნაირად გახსნილი იყო როგორც ქრისტიანობისა, ისე წარმომართობისაკენ. დიონისე არეოპაგელმა ნეოპლატონიზმის სა-ქრისტიანო თეოლოგიისათვის გამოყენების გზა აირჩია და, როდესაც ქართულ აზროვნებას საეკლესიო-თეოლოგიურ განახლების მომენტში X-XI საუკუნეთა მიჯნაზე საეკლესიო მიზნებისათვის «გარეშეთა» ფილოსოფიის გამოყენების ნიმუშები დასჭირდა, მან იოანე დამასკე-ლის გვერდით, რომელმაც არისტოტელეს დიალექტიკის გამოყენების საქმე გაკვალა, დიონისე არეოპაგელიც აღადგინა, რომელიც იმავე პრინციპულ ხაზზე ნეოპლატონიზმის გამოყენებას ახორციელებდა.

ქართული აზროვნების ისტორიის თვალსაზრისით აქ კიდევ ერთი დეტალი მოიპოვება: თეოლოგიურ-ფილოსოფიური განახლების შემდეგ, XI—XII საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველოში, ახალ ეკონო-მიურ და პოლიტიკურ პერსპექტივებთან დაკავშირებით იშლება საერო ხასიათის ფილოსოფია, ნეოპლატონიზმის ნიადაგზე აღმოცე-ნებულად. საფეხური ნეოპლატონიზმის ფილოსოფიისა, რომელიც სა-ქართველოს ფილოსოფიურ აზროვნებას უკავშირდება, არის მისი დიალექტიკური დამუშავების საფეხური, რომელიც პროკლეს სა-ხელთანაა დაკავშირებული და რომელიც საქართველოში იოანე პეტრიწმა შემოიტანა. საქმე ისაა, რომ სწორედ პროკლემ მისცა, როგორც გაირკვევა, ნეოპლატონიზმს დიალექტიკური დაფორმება და საქართველოში შემოსული ნეოპლატონიზმი მეორე მხრივ ენათესავე-ბოდა დიონისე არეოპაგელს, რომელმაც ნეოპლატონიზმი სწორედ პროკლეს რედაქციაში აიღო. ნამდვილი შუამავალი ნეოპლატონიზმსა და ქრისტიანულ თეოლოგიას შორის იყო დიონისე არეოპაგე-ლი, რომელიც „ერთის“ თავის საკუთარ თავიდან საფეხურებრივ დაშორების გამოსაყვანად სწორედ პროკლეს რედაქციით სარგებ-ლობდა.

აქედან ნათელია, რომ საქართველოში დიალექტიკის საკამათო ძალის შეგნებასთან დაკავშირებით და არისტოტელიზმის მნიშვნე-ლობის შეგნებასთან ერთად შემოტანილ იქნა ნეოპლატონიზმის ისე-თი ფორმა, რომელიც ასევე დიალექტიკურად იყო აგებული, სადაც პლატონისტური მისტიკა მაღალ საფეხურებზე განიმტკიცებოდა, ხო-ლო საფეხურების გამოსაყვანად და „ერთისა“ და „მრავლის“ ურთი-ერთობის გასარკვევად ნასარგებლები იქნა იმავე არისტოტელეს დია-ლექტიკა და ძალა შესიტყვებათა. ამდენად ეფრემ მცირე დიონისე არეოპაგელის ქართულ ფილოსოფიურ საქმიანობაში შემოტანით იმავე ხაზზე რჩებოდა, რომელიც ექვთიმე ივერით დაიწყო და რომელიც ფილოსოფიური დემონსტრაციების თეოლოგიურ მტკიცე-ბათათვის გამოყენებას ნიშნავდა.

ექვთიმე ივერსა და ეფრემ მცირეს კიდევ ერთი შეხების წერტილი ჰქონდათ აზროვნების ისტორიის თვალსაზრისით: ეს შეხების წერტილი პლატონიზმის და არისტოტელიზმის იმ ნაზავთან იყო დაკავშირებული, რომელიც მისტიციზმის მომენტებს ქვეყნიერ ამბებს უკავშირებდა და ზეციურისა და ქვეყნიურის დამოკიდებულებას შეიცავდა. თუ ამ მხარის ნათელსაქმნელად ეფრემ მცირე ნეოპლატონიზმის ქრისტიანულ რედაქციას დაეწაფა, ექვთიმე იმქვეყნიურ-ამქვეყნიურის ურთიერთობისათვის ძველი ქართული ტრადიციის ნიადაგზე დარჩა და იგი „ბალავარის“ ბერძნული რედაქციის გაკეთებაში განასახიერა. ვინაიდან მას, ეფრემის მოწმობით, შემატება და გამოკლება «კელეწიფებოდა», მან, როგორც ქართულზე ბერძნულიდან გადმოღებული „გადმოცემა“ ზოგან განავრცო სხვა წიგნებიდან ჩანამატით, ზოგან კი შეამოკლა, ისე, პირიქით, ქართულიდან ბერძნულზე გადაღებული „ბალავარი“ ასევე გამართა. ეს საფეხური ქართული მწიგნობრობისა და აზროვნების განვითარებისა აუცილებელი შემზადებაა მეორე საფეხურისა, სადაც ეფრემ მცირემ ორი ქვეყნის მისტიკური ურთიერთობა საფეხურების დიალექტიკურ-ლოგიკურ ურთიერთობამდე გაშალა.

ამით უკვე დამზადებული იყო ის საფეხური ქართული აზროვნებისა, სადაც იოანე პეტრიწი უნდა მოსულიყო: ნეოპლატონიზმი, არა საეკლესიო-თეოლოგიური, არამედ საერო-ფილოსოფიური ტენდენციებით. ამ საფეხურებს შორის რომ კავშირი იყო, ჩანს პროკლეს მიერ დამუშავებულ ნეოპლატონიზმთან დამოკიდებულებაში ორივე მხრივ: საეკლესიოსა და საეროს. აქედან ისიც ნათელია, რომ ქართული აზროვნების პერსპექტივა ისე იზღებოდა, რომ ჯერ ნეოპლატონიზმის საეკლესიო გამოყენება შემოვიდა საქართველოში, ხოლო შემდეგ საერო-წარმართული, აქედან—ჯერ საეკლესიო გამოყენებას აქვს ადგილი და მხოლოდ შემდეგი საფეხური ქართული აზროვნებისა გაიშალა როგორც საერო ფილოსოფია, რომელიც შეუერთდა საერთო ნაკადს ქართული აზროვნებისა და მწერლობის განთავისუფლებისა საეკლესიო გავლენისაგან.

ქართული აზროვნების ამ პერსპექტივიდან ისიც ნათელია, თუ რამდენად შემცდარია აზრი თითქოს პეტრიწი და, ვითომცდა მისი მოწაფე, ეფრემ მცირე, მათი ფილოსოფიური მოღვაწეობის მხრით, VII—VIII საუკუნეთა სომხური ფილოსოფიური საქმიანობის განმეორებას წარმოადგენდეს. ესლა აშკარაა, რომ ქართული აზროვნების ისტორიამ დააყენა საკითხი X ს. მიწურულში ფილოსოფიის თეოლოგიური მიზნებისათვის გამოყენების შესახებ, ხოლო აქედან განვითარდა ქართული საერო ფილოსოფიური აზროვნება. თუ საეკლესიო განახლებამ ძველი, IV—VII საუკუნეთა, ქართული ფილო-

სოფიური აზროვნების ტრადიციები გამოიყენა, X—XII საუკუნეთა მიჯნაზე ბიზანტიის რენესანსთან აქტიურ თანამშრომლობაში ჩაბმული ქართული აზროვნება, მთელ ქართულ ფილოსოფიურ ტრადიციებზე დამყარებით, სარგებლობს ბიზანტიის პირობებთან შედარებით უფრო ხელსაყრელი მდგომარეობით, რამაც მას ბიზანტიაში ფილოსოფიის ლიკვიდაციის შემდეგ XI ს. კიდევ ერთი საუკუნე განვითარებისათვის წინ გაუშალა და ბიზანტიასთან ერთად დაწყებული საქმის დამოუკიდებლად გაგრძელების საშუალება მისცა.

§ 2. ბიზანტიური რენესანსი და ქართული ფილოსოფიური სკოლა.

იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური საქმე ამ პირობებით არის განსაზღვრული. მისი ადგილი ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაში სამი მომენტით განიზომება: 1) როგორ გაიმიჯნა პეტრიწი საეკლესიო-თეოლოგიური აზროვნებისაგან; 2) როგორია პეტრიწის დამოკიდებულება ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსთან და 3) რა სახით განაგრძო პეტრიწმა ბიზანტიასთან ერთად დაწყებული ფილოსოფიური საქმე, ე. ი. როგორია ის საფუძვლები, რომლებიც მან ქართულ ფილოსოფიურ სკოლას ჩაუყარა.

ასეთია საკითხები, რომლებიც შეადგენენ შინაარსს საერთო საკითხისა პეტრიწისა და ქართული ფილოსოფიური სკოლის შესახებ. ერთის შეხედვით საკითხის ასეთ დაყენებას შეუძლია ზოგიერთი გაუგებრობა გამოიწვიოს. მაგ., თუ პეტრიწი მართლაც ქართულ ფილოსოფიურ ტრადიციებს აგრძელებს და კერძოდ მისი უახლოესი წინამორბედი საფეხურიდან გამოიყვანება და ვითარდება, როგორღაა წარმოსადგენი მისი ბიზანტიურ რენესანსთან, და ისიც აქტიური, თანამშრომლობა? ასევე შეიძლება გაუგებრობა დაბადოს არა მარტო ნეგატიურმა მომენტმა, არამედ პოზიტიურმაც—თუ იოანე პეტრიწი მართლაც ბიზანტიაში შეწყვეტილი ფილოსოფიური საქმიანობის გამგრძელებელია, რაღა შუაშია აქ ქართული ფილოსოფიური სკოლა?

ამ საკითხების გარკვევას უნდა ემსახურებოდეს გამოკვლევა პეტრიწისა და ქართული ფილოსოფიური სკოლის შესახებ. ნ. მარრი სრულიად სამართლიანად მოითხოვდა დასავლეთის მეცნიერებისაგან ორიენტალისტურ-ბიზანტინისტური კვლევის გამახვილებას. ევროპა რომ გაითავისუფლებდეს თავს ჩვეულებრივი კონცეფციებისაგან აღმოსავლეთის კულტურული ცხოვრების შესახებ, როგორც ფიქრობდა აკად. ნ. მარრი, მაშინ მართლაც იმავე ევროპული აზროვნებისათვის სულ სხვა ამბები გაიშლებოდა. დღეს აღარაა საჭირო ევროპის მეცნიერების მიერ აღმოსავლეთის და კერძოდ საქართველოს სააზროვნო

კულტურის საკითხების გარკვევას დაუწყადოთ. კულტურული რენესანსის ახალ პირობებში ჩვენს მეცნიერებას თვითონ შესწევს ძალა თავისი საკითხები მოაგვაროს. აქ განსხვავება და სიახლე იმაში იქნება, რომ ქართულ და მასთან ერთად მეზობელი ერების და მათ შორის პირველ ადგილზე სომხური ფილოსოფიური აზროვნების კონცეფცია ცოტა სხვანაირად უნდა იქნას გაშუქებული, ვიდრე ამას აქამდე აკეთებდნენ.

ბიზანტია აღმოსავლური ხალხების დასავლეთის კულტურასთან შეჯვარებისა და თანამშრომლობის კრებადი ცნება იყო. აზროვნების ხაზზე ხდებოდა იგივე, რაც სხვა დარგებში. სხვა ხალხთა შორის, რომლებიც ბიზანტიის კულტურის შექმნაში მონაწილეობას იღებდნენ, ქართველებს თვალსაჩინო ადგილი ეჭირათ. ჯერ კიდევ VII საუკუნეში ქართულ-სომხური ფილოსოფიური შეჯვარების გამომხატველის — დავით უძღველის — სახით გაიშალა ამ ორი მონათესავე კულტურის მონაწილეობა ბიზანტიის სააზროვნო კულტურაში. მაგრამ აღნიშნულ კულტურათა პირდაპირი და დამოუკიდებელი მონაწილეობა მწერლობაში ნათლად ჩანს ბიზანტიური რენესანსის დაწყებიდანვე. განახლების გზაზე დამდგარი საქართველო XI ს. დაუყოვნებლივ იღებს მონაწილეობას ბიზანტიის კულტურულ რენესანსში და ქართულიდან „ბალავარის სიბძრის“ ბერძნულზე გაკეთებით ექვეთი მე ივერიის სახით ერთბაშად შეაქვს ქართული კულტურის ისეთი წვლილი ბიზანტიის კრებად კულტურაში, რომელიც დასავლეთის მწერლობას მნიშვნელოვან კვალს დააჩენს.

ვეროპის მეცნიერება, აკად. ნ. მარრის თქმისა არ იყოს, აღმოსავლეთის და განსაკუთრებით ბიზანტიაში ნაკრებ აღმოსავლურ კულტურათა მიღწევებს ყოველთვის მიუდგომელ შეფასებას ვერ უკეთებს. ბიზანტიის რენესანსი ის დიდი პრობლემაა აღმოსავლეთის ხალხების კულტურათა კვლევისათვის, რომლის გარეშე ძნელია ამ კულტურის მოვლენათა სწორი შეფასება. რამდენადაც ბიზანტიის კულტურა კრებადი მოვლენაა, რომლის შინაარსი წინააზრის ქრისტიან ხალხების კულტურათა ვითარებამდე დაიყვანება, ამდენად აშკარაა მჭიდრო კავშირი ბიზანტიის კულტურის ბედსა და მასში შემავალ კულტურათა ბედს შორის.

ამიტომაც, როცა ლაპარაკია ბიზანტიის აღრინდელ რენესანსზე და კერძოდ აზროვნების თვალსაზრისით ისმება საკითხი ბიზანტიის რენესანსის ფარგლებისა და ღირებულების შესახებ, ცხადია, ეს საკითხი არაა უმნიშვნელო. ვინც აღიარებს ბიზანტიის რენესანსის მნიშვნელობას, ის იმავე დროს აღიარებს ბიზანტიის კულტურის შემადგენელ ეროვნულ კულტურათა მნიშვნელობასაც და პირიქით — პირველის შეუფასებლობა მეორის შეუფასებლობას ნიშნავს.

აქედან ნათელია, რომ ბიზანტიის რენესანსის მნიშვნელობის საზღვარს გასაღები გახდა ჩვენთვის დიდი ყურადღების საგანი უნდა გახდეს. ცხადია, სპეციალური გამოკვლევის საქმეა ამ საკითხში ერთგვარი გარკვეულობის შეტანის ცდა. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ ევროპის მეცნიერებაში, დაწყებული გასული საუკუნის 70-იან წლებიდან საუკუნის ბოლომდე, არ შეწყვეტილა კამათი ბიზანტიის სააზროვნო რენესანსის მნიშვნელობის შესახებ. ამ კამათში მონაწილეობას იღებდა ცნობილი ისტორიკოსი ლოგიკისა. პრანტლი და მისი ოპონენტები როზე, შტაპკერი და სხვ. რამდენიც არ უნდა ეცადოს დასავლეთის მეცნიერება ამტკიცოს, რომ მაგ. მიქაელ პსელლოსის სახელით ცნობილი „მომოხილვა“ ვითომცდა პეტრე ესპანელის ლათინური ტრაქტატიდანაა თარგმნილი, ამით ოდნავადაც არ წყდება უარყოფითად ბიზანტიური ფილოსოფიური რენესანსის მნიშვნელობა. იგი მაინც რჩება ერთ-ერთ დიდ ნაკადად, საიდანაც დასავლეთმა ევროპამ მიიღო განახლების სტიმული და სხვა გზებითაც მოსულ მოვლენებთან ერთად შეამზადა დასავლეთ ევროპის რენესანსის საქმე. ამიტომაცაა მნიშვნელოვანი ქართული კულტურის წარმომადგენელთა მონაწილეობა ბიზანტიის კრებად კულტურაში.

თუ სააზროვნო განახლების პირველმა, თეოლოგიურ-საეკლესიო საფეხურმა ბიზანტიის კულტურათა შეჯიბრებაში საქართველოს საშუალება მისცა ისეთი მნიშვნელოვანი კვალი დაეტოვებინა, როგორც იყო „ბალავარი“, მოსალოდნელი იყო, რომ ამავე ქართული სააზროვნო აღორძინების მეორე, უფრო მაღალი საფეხური კიდევ უფრო თვალსაჩინო მონაწილეობას მიიღებდა ბიზანტიურ რენესანსში. ეს კვალი არა მარტო იმით განიზომება, თუ რა მანძილია სააზროვნო ხაზით ექვთიმე ივერსა და ეფრემ მცირეს შორის ერთი მხრით და იოანე პეტრიწის შორის მეორე მხრით, არამედ იმ განსხვავებითაც, რომელიც არსებობს ბიზანტიის რენესანსის აღმავლობასა და მისი დაკნინებისა და ლიკვიდაციის პერიოდს შუა. როცა ექვთიმე ივერი თავისი თხზულებით ბიზანტიის რენესანსში შეიქრა, უკანასკნელი აღმავლობის ხაზზე იყო. ხოლო როცა მეორე ქართველი—იოანე პეტრიწი იმავე რენესანსში მონაწილეობას იწყებს, ბიზანტიის ფილოსოფიური აზროვნება დევნას განიცდის—დიდი კარის კაცი მიქაელ პსელლოსი მდგომარეობას შეეგუა, ხოლო უფრო გაბედული იოანე იტალი გასამართლებულ იქნა და საეკლესიო ტრიბუნალმა მისი და მის მოწაფეთა დევნა და მათი დაბეზლება ბიზანტიის მოქალაქეთა პატიოსნობის განმსაზღვრელად აღიარა. დასავლეთიდან მოსულმა რაინდობის ურდომ ცხენების ფეხებით გადათელა ბიზანტიაში დაწყებული დიდი კულტურული აღორძინება—შედეგი აღმოსავლეთის მოწინავე ხალხთა დასავლეთის კულ-

ტურასთან თანამშრომლობისა, და მით ევროპის რენესანსის დასაწყისის ორ საუკუნეზე მეტით დააგვიანა. მართალია, საქართველოში, სადაც ოფიციალური ეკლესიის მხრივ ეფრემ მცირის მიერ საერო ფილოსოფიის შესიტყვება-დიდლექტიკის სახით გამოყენებაც კი ოპოზიციას იწვევდა, საერო ფილოსოფიის წარმომადგენელს იოანე პეტრიწს კიდევ მეტი დაბრკოლება უნდა ჰქონოდა, რამაც ის, როგორც გაირკვევა, სამშობლოს დატოვებად აიძულა და მხოლოდ დემოკრატიული ტენდენციების გამარჯვებამ და საერო და სასულიერო არისტოკრატის შესუსტების ხანამ მისცა მას საშუალება საქართველოში კვლავ დაბრუნებისა და საქართველოს უმაღლეს სასწავლებელში—გელათის აკადემიაში—მოღვაწეობისა.

განსხვავება ექვთიმე ათონელსა და იოანე პეტრიწს შორის იმ გარეგნულ ფაქტშია, რომ პირველის თხზულება „სიბრძნე ბალავარისა“ დაწერილია ბერძნულ ენაზე, რის მეოხებითაც იგი ერთბაშად გაიცნო დასავლეთმა და გავრცელდა ბერძნული კულტურის სფეროში, ამის წყალობით სხვა ქვეყნებშიაც და, შემდეგ გადათარგმნილი, მთელს დასავლეთში.

იოანე პეტრიწის მთავარი ფილოსოფიური საქმე—მისი თხზულება „განმარტება პლატონურისა ფილოსოფიისა“ ქართულ ენაზე მოცემული და ამ გარემოებამ, უეჭველია, დიდი როლი ითამაშა ამ თხზულების შეფასებისა და გავრცელების არის განსაზღვრაში. თავის დროზე ევროპაში ამ წიგნს გავრცელება არ შეიძლება ჰქონოდა და ეს არა მარტო ენობრივი დაბრკოლების გამო. ბიზანტიაში XI—XII საუკუნეთა მიჯნაზე შეწყდა ფილოსოფიური რენესანსი, რის გამოც არც არსებობდა საბაბი და შესაძლებლობა, რომ პეტრიწს თავისი წიგნი ბერძნულად გაეკეთებინა. რაც შეეხება აღმოსავლეთს, აქ იგი ადრევე ითარგმნა ისეთ მოწინავე კულტურის ენაზე, როგორიც იყო სომხური¹. ბიზანტიის რენესანსი დაიმსხვრა, ხოლო აღმოსავლეთის მოწინავე ერებს თავისი საკუთარი კულტურის გზები გააჩნდათ. პეტრიწის თხზულება მეტ გავრცელებას ვერ პოუვებდა. ბერძნულ ენაზე გაკეთებულს მას შეეძლო მნიშვნელობა მისცემოდა მოგვიანო ხანისათვის, როცა დაისმებოდა საკითხი, თუ რა ბედი ეწია ბიზანტიაში დაწყებულ ფილოსოფიურ რენესანსს. ასეთი კვლევა-ძიება, ცხადია, დადგებოდა იმ ფაქტის წინაშე, რომ ბიზანტიაში დაწყებული და ისტორიული სიტუაციის მიხედვით შეწყვეტილი ფილოსოფიური მოძრაობა გაგრძელდა საქართველოში, რომელმაც ისტორიული პირობების მიხედვით ზოგიერთი, ბიზანტიური პოლიტიკის გართულებული საკითხების მოგვარება იკისრა და კიდევ ერთი საუკუნე უაღრესად ხელ-

¹) Н. Я. Марр, op. cit. 60 сл.

საყრელი პირობები შექმნა დაწყებული ფილოსოფიური საქმის გასაგრძელებლად.

ეს გარემოება, ბუნებრივია, აყენებს საკითხს—ისარგებლა თუ არა ქართულმა ფილოსოფიურმა აზროვნებამ, თავდაპირველად ბიზანტიურ ფილოსოფიურ რენესანსთან დაკავშირებულმა, იმ ხელსაყრელი პირობებით, რომლებიც მას „ოქროს ხანამ“ შეუქმნა საქართველოში; და, თუ ისარგებლა, რა მიმართულება მისცა მან ამ ფილოსოფიურ საქმეს. ამ საკითხს მით უფრო აქვს აზრი, რომ თუ უფრო ნაკლებად ხელსაყრელ პირობებში ქართულმა აზროვნებამ შეიტანა დასავლეთის კულტურაში „ბალავარის“ სახით ძეგლი, რომელმაც ტონი მისცა ევროპულ ჯერ სასულიეროს და შემდეგ რაინდულ-მისტიკურ რომანს, რატომ არ შეიძლება კვლევის საგნად გახდეს საკითხი: ხომ არ გაკეთდა უფრო ხელსაყრელ პირობებში თუ მეტი არა, არა ნაკლები საქმე, რომელიც არ გავიდა ევროპის ცნობის სფეროში მხოლოდ მისი გაუცნობლობისა და მიუწყვიდომლობის გამო? ევროპის მეცნიერება დღეს-დღეობით, პროკლეს „კავშირნი“-ს აღმოსავლეთში გავრცელების ძიებისას, წააწყდა მისთვის აქამდე უცნობ ფაქტს, რომ „ძველი ქართული ვერსია იოანე პეტრიწის მიერ გაკეთებული, წარმოადგენს ბერძნულ ტექსტს, სულ უკანასკნელი ერთ საუკუნეზე უფრო ადრინდელს, ვიდრე ჩვენი ბერძნული მანუსკრიპტები“—ეს აზრი ეკუთვნის პროფ. Dodds-ს, რომელიც პეტრიწის თარგმნის მხოლოდ მცირეოდენ ფრაგმენტს იცნობს. მიუხედავად ამისა, ავტორი პეტრიწის თარგმანის პროკლეს ბერძნულ ტექსტთან შედარებამ იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ მისი აზრით „პეტრიწი ხანდახან ამატებს სიტყვებს, რომლებიც ბერძნულში არაა გამოხატული“¹. თუ თარგმანის მცირეოდენმა შედარებამ ევროპულ მეცნიერებაზე მოახდინა შთაბეჭდილება პეტრიწის ერთგვარი თავისებურებისა—სრულიად ბუნებრივია საკითხის დასმა—ხომ არ იზრდება ეს თავისებურება მაშინ, როდესაც იოანე პეტრიწი წარმოადგება არა როგორც მთარგმნელი და, მაშასადამე, ტექსტით შებოროკილი, არამედ როგორც მოაზროვნე და, მაშასადამე, ასეთი პირდაპირი დამოკიდებულებისაგან შედარებით თავისუფალი; ხომ არ გაირკვევა მაშინ, რომ საქართველოს ფილოსოფიას არა მარტო ხელთ ჰქონია ადრინდელი ბერძნული ტექსტი, არამედ ისიც, რომ ხელსაყრელ მდგომარეობაში წყოფს გაუგრძელებია და მისთვის თავისებური მიმართულება მიუტია; ხომ არ ვახდება შესაძლებელი ასეთ პირობებში საკითხი—არსებობს თუ არა საკმაო ნიშანი იმისათვის, რომ „ქართულ ფილოსოფიურ სკოლაზე“ ლაპარაკი საფუძვლიანი იყოს. თუ

1) Proclus, The Elements of Theology. A revised text... by Dodds. Oxford 1933, გვ. XLI.

კვლევა ძიება ამ საკითხებს დადებითად გაარკვევს, მაშინ მსოფლიო ფილოსოფიის ისტორიას უნდა დაემატოს ის თავი, რომელიც მას, შესაძლებელია, აკლია და რომლის ადგილია იქ, სადაც წყდება ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსი.

ამ საკითხების ნათელსაყოფად საჭიროა ზედმიწევნითი ფილოსოფიური ანალიზი იოანე პეტრიწის ორიგინალური თხზულებების — „განმარტებისა“, რომელიც დაწერილია დროის მოთხოვნის გამო კომენტარის სახით.

ბერძენ. ფილოსოფოსთაგან განსხვავებით აღმოსავლეთის მოაზროვნეთ და მათ შორის ქართველ მოაზროვნეთაც უხდებოდათ მთარგმნელის როლში გამოსვლა. პეტრიწსაც მოუხდა უცხო წიგნების თარგმნა. აქამდე ცნობილია მისი თარგმანები ნემესიოსის „ბუნებისათვის კაცისა“ და პროკლეს „კავშირნი ღმრთისმეტყუელებითნი“. ცნობები მისი სხვა თარგმანების შესახებ მოითხოვს შემოწმებას და დამატებითს მიმოძებნას¹. ყოველშემთხვევაში ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე პეტრიწმა თარგმნა და კომენტარიც დაურთო არისტოტელეს თხზულებებს — „ტოპიკა“ (Τὰ τοπικά) და „განმარტებისათვის“ (Περὶ ἐρμηνείας) — სავსებით დასაშვებია, როგორც სინამდვილე, თუ მხედველობაში იქნება მიღებული, რომ იოანე პეტრიწი იმათ თვალსაზრისის იზიარებდა, რომლებიც პლატონიზმისა და არისტოტელიზმის ნიადაგზე იდგნენ, და აღნიშნული თხზულებებით ხშირად სარგებლობდა.

როგორც ავტორები, რომლებიც იოანე პეტრიწს სათარგმნელად აურჩევიან, ისე ის გარემო, რომელშიაც ის მუშაობდა, პლატონიზმის და არისტოტელიზმის შეთანხმების ანუ „სიმფონიის“ ნიადაგზე იდგნენ. ნემესიოს ემესელი თავის თხზულებაში „ბუნებისათვის კაცისა“ („Περὶ φύσεως ἀνθρώπου“) უკვე V საუკუნის მიწურულში ცდილობდა პლატონისა და არისტოტელეს შუაპოზიციის დაჭერას და, თუ სულის ბუნების განმარტებაში არისტოტელეს მიერ თხზულებაში „სულისათვის“ (Περὶ ψυχῆς) მოწოდებულ „ენტელექტის“ ცნებას ებრძოდა და პლატონის „ფედონისა“ და „ტიმეოსისაკენ“ იხრებოდა². სამაგიეროდ ნებისათვის მოძღვრებაში იგი გადაჭრით მხარს უჭერდა არისტოტელეს შეხედულებას ნების თავისუფლებისათვის³. მართალია, ამ დაახლოვებას პლატონისა და არისტოტელესი ჯერ კიდევ აკლდა ის პრინციპულობა, რომელიც V საუკუნეში უფრო გაიშალა, მაგრამ ნეოპლატონიზმმა უკვე III საუკუნიდან

¹) იხ. ს. გორგაძის წინასიტყვისობა მის მიერ გამოცემული ნემესიოსის შრომის თარგმანისა.

²) იხ. cit. c. 2

³) იქვე c. 29 და შემდეგ.

დაიწყო პლატონ-არისტოტელეს შეერთების საქმის მზადება, და ნემესიოსს საქმაო გამოცდილება ჰქონდა ამ მხრივ თავის განკარგულებაში. ამდენად ნემესიოსი პლატონ-არისტოტელეს შეთანხმების ფილოსოფიის ნიადაგზე იდგა და ცალკე საკითხზე სულის ბუნებისათვის, რომელიც მისი თხზულების მთავარ საქმეს შეადგენს, იგი ამ თვალსაზრისს ნათელყოფს.

ნემესიოსის საქართველოში შემოჭრანით იოანე პეტრიწი უეჭველია უკავშირდება ქართული აზროვნების ტრადიციებს, რომლებიც VI—VII სს. განწყობას ემყარებოდა და რომელთაც თავისი დამთავრება „ბალავარის“ პირველს, ქართულ ვერსიაში ჰპოვეს. წარმავალი, ანუ დროული, და მარადიული სულის ცნება და ნების თავისუფლება: ამ ვერსიაშიც ჩანს¹ და X—XI სს. მიჯნაზე მისი მხოლოდ გახსენება და დროის მიხედვით გაღრმავება იყო საჭირო. „ბალავარის“ ფილოსოფიური შინაარსის ზოგი ადგილის მიხედვით არ უნდა იყოს სადაო — იცნობდა თუ არა იოანე, „ბალავარის“ ქართული ავტორი, ნემესიოსის თხზულებას, ყოველ შემთხვევაში ასეთი შესაძლებლობა გამორიცხული არაა: სამაგიეროდ ამჟამად, რომ ამ თხზულებას, რომლის პირდაპირი გავლენა ნათელია „ბალავარში“, უეჭველად იცნობდა მოწინავე ქართველობა, და ამას უნდა გამოეწვია ამ თხზულების ქართულად გაკეთება, და პეტრიწი ამ შემთხვევაშიაც აგრძელებს ქართულ სააზროვნო ტრადიციებს.

„ბალავარის“ ბერძნული რედაქციის ავტორის გამომრკვევით არ გაუთვალისწინებიათ ის ისტორიულ-ფილოსოფიური ფაქტი, რომ ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსში XI საუკუნეში, როცა „ბალავარი“ გაჩნდა ბერძნულ ენაზე, ინტერესი ნემესიოსისადმი უშუალოდ არ არსებობდა. პლატონ-არისტოტელეს ნააზრევის დაახლოვების განახლება ბიზანტიის რენესანსში საზოგადოდ მხოლოდ გარეგნულ ხასიათს ატარებდა. მიქაელ პსელლოსი ერთხელ დაინტერესდა ფსიქოლოგიური პრობლემით, მაგრამ მას უფრო მეტაფიზიკური საკითხი იზიდავდა სულის წარმოშობის, ანუ ე. წ. „ფსიქოგონიის“ შესახებ, რომელიც მან გამოხატა თავის კომენტარში „ტიმეოსის შესახებ“ (*Εἰς τὴν Ἰδέαν τοῦ ψυχῶν*). უფრო ადრე, X საუკ., როცა პლატონ-არისტოტელეს თხზულებისადმი ინტერესი იღვიძებს ბიზანტიაში (მაგ. ფილოსოფოს არეთას სახით), არსად არ ჩანს ინტერესი სპეციალურად ფსიქოლოგიური, ე. ი. სულის საერთოდ, და კერძოდ ადამიანის სულის შესახებ; ამასთან დაკავშირებით არ ჩანს ხსენება ისეთი სპეციალური თხზულებისა სულის ბუნებისათვის, რომელიც პლატონისა და არისტოტელეს გან-

1) „სიბრძნე ბალავარისა“ ილ. აბულაძის გამ. ტფ. 1937 გვ. 15.

კვლევა ძიება ამ საკითხებს დადებითად გაარკვევს, მაშინ მსოფლიო ფილოსოფიის ისტორიას უნდა დაემატოს ის თავი, რომელიც მას, შესაძლებელია, აკლია და რომლის ადგილია იქ, სადაც წყდება ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსი.

ამ საკითხების ნათელსაყოფად საჭიროა ზედმიწევნითი ფილოსოფიური ანალიზი იოანე პეტრიწის ორიგინალური თხზულების — „განმარტებისა“, რომელიც დაწერილია დროის მოთხოვნის გამო კომენტარის სახით.

ბერძენ ფილოსოფოსთაგან განსხვავებით აღმოსავლეთის მოაზროვნეთ და მათ შორის ქართველ მოაზროვნეთაც უხდებოდათ მთარგმნელის როლში გამოსვლა. პეტრიწსაც მოუხდა უცხო წიგნების თარგმნა. აქამდე ცნობილია მისი თარგმანები ნემესიოსის „ბუნებისათვის კაცისა“ და პროკლეს „კავშირნი ღმრთისმეტყუელებითნი“. ცნობები მისი სხვა თარგმანების შესახებ მოითხოვს შემოწმებას და დამატებითს მიმოძებნას¹. ყოველშემთხვევაში ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე პეტრიწმა თარგმნა და კომენტარიც დაურთო არისტოტელეს თხზულებებს — „ტოპიკა“ (Τὰ τοπικά) და „განმარტებისათვის“ (Περὶ ἔρμηνείας) — სავსებით დასაშვებია, როგორც სინამდვილე, თუ მხედველობაში იქნება მიღებული, რომ იოანე პეტრიწი იმათ თვალსაზრისს იზიარებდა, რომლებიც პლატონიზმისა და არისტოტელიზმის ნიადაგზე იდგნენ, და აღნიშნული თხზულებებით ხშირად სარგებლობდა.

როგორც ავტორები, რომლებიც იოანე პეტრიწს სათარგმნელად აურჩევია, ისე ის გარემო, რომელშიაც ის მუშაობდა, პლატონიზმის და არისტოტელიზმის შეთანხმების ანუ „სიმფონიის“ ნიადაგზე იდგნენ. ნემესიოს ემესელი თავის თხზულებაში „ბუნებისათვის კაცისა“ („Περὶ φύσεως ἀνθρώπου“) უკვე V საუკუნის მიწურულში ცდილობდა პლატონისა და არისტოტელეს შუა პოზიციის დაჭერას და, თუ სულის ბუნების განმარტებაში არისტოტელეს მიერ თხზულებაში „სულისათვის“ (Περὶ ψυχῆς) მოწოდებულ „ენტელექიის“ ცნებას ებრძოდა და პლატონის „ფედონისა“ და „ტიმეოსისა“ იხრებოდა². სამაგიეროდ ნებისათვის მოძღვრებაში იგი გადაჭრით მხარს უჭერდა არისტოტელეს შეხედულებას ნების თავისუფლებისათვის³. მართალია, ამ დაახლოვებას პლატონისა და არისტოტელესი ჯერ კიდევ აკლდა ის პრინციპულობა, რომელიც V საუკუნეში უფრო გაიშალა, მაგრამ ნეოპლატონიზმმა უკვე III საუკუნიდან

¹) იხ. ს. გორგაძის წინასიტყვისობა მის-მიერ გამოცემული ნემესიოსის შრომის თარგმანისა.

²) იხ. op. cit. c. 2

³) იქვე c. 29 და შემდეგ.

დაიწყო პლატონ-არისტოტელეს შეერთების საქმის მზადება, და ნე-
მესიოსს საქმაო გამოცდილება ჰქონდა ამ მხრივ თავის განკარგულე-
ბაში. ამდენად ნემესიოსი პლატონ-არისტოტელეს შეთანხმების ფი-
ლოსოფიის ნიადაგზე იდგა და ცალკე საკითხზე სულის ბუნებისათვის,
რომელიც მისი თხზულების მთავარ საქმეს შეადგენს, იგი ამ თვალ-
საზრისს ნათელყოფს.

ნემესიოსის საქართველოში შემოჭრით იოანე პეტრიწი
უეჭველია უკავშირდება ქართული აზროვნების ტრადიციებს, რომლებიც
VI—VII სს. განწყობას ემყარებოდა და რომელთაც თავისი დამთავ-
რება „ბალავარის“ პირველს, ქართულ ვერსიაში ჰპოვეს. წარმავალი,
ანუ დროული, და მარადიული სულის ცნება და ნების თავისუფლება
ამ ვერსიაშიც ჩანს¹ და X—XI სს. მიჯნაზე მისი მხოლოდ გახსენება
და დროის მიხედვით გაღრმავება იყო საჭირო. „ბალავარის“ ფილო-
სოფიური შინაარსის ზოგი ადგილის მიხედვით არ უნდა იყოს სადაო
— იცნობდა თუ არა იოანე, „ბალავარის“ ქართული ავტორი, ნემე-
სიოსის თხზულებას, ყოველ შემთხვევაში ასეთი შესაძლებლობა გამორი-
ცხული არაა: სამაგიეროდ აშკარაა, რომ ამ თხზულებას, რომლის პირ-
დაპირი გავლენა ნათელია „ბალავარში“, უეჭველად იცნობდა მო-
წინავე ქართველობა, და ამას უნდა გამოეწვია ამ თხზულების ქარ-
თულად გაკეთება, და პეტრიწი ამ შემთხვევაშიაც აგრძელებს ქარ-
თულ სააზროვნო ტრადიციებს.

„ბალავარის“ ბერძნული რედაქციის ავტორის გამომრკვევთ არ
გაუთვალისწინებიათ ის ისტორიულ-ფილოსოფიური ფაქტი, რომ
ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსში XI საუკუნეში, როცა „ბალა-
ვარი“ გაჩნდა ბერძნულ ენაზე, ინტერესი ნემესიოსისადმი უშუა-
ლოდ არ არსებობდა. პლატონ-არისტოტელეს ნააზრევის
დაახლოვების განახლება ბიზანტიის რენესანსში საზოგადოდ მხოლოდ
გარეგნულ ხასიათს ატარებდა. მიქაელ პსელლოსი ერთხელ დაინ-
ტერესდა ფსიქოლოგიური პრობლემით, მაგრამ მას უფრო მეტაფი-
ზიკური საკითხი იზიდავდა სულის წარმოშობის, ანუ ე. წ. „ფსი-
ქოგონიის“ შესახებ, რომელიც მან გამოხატა თავის კომენტარში
„ტიმოსის შესახებ“ (Εἰς τὴν εἰς Πλάτωνα ψυχολογίαν). უფრო
ადრე, X საუკ., როცა პლატონ-არისტოტელეს თხზულებისადმი ინ-
ტერესი იღვიძებს ბიზანტიაში (მაგ. ფილოსოფოს არეთას სახით),
არსად არ ჩანს ინტერესი სპეციალურად ფსიქოლოგიური. ე. ი. სუ-
ლის საერთოდ, და კერძოდ ადამიანის სულის შესახებ; ამასთან და-
კავშირებით არ ჩანს ხსენება ისეთი სპეციალური თხზულებისა სუ-
ლის ბუნებისათვის, რომელიც პლატონისა და არისტოტელეს გან-

1) „სიბრძნე ბალავარისა“ ილ. აბულაძის გამ. ტფ. 1937 გვ. 15.

სხვაეგება-დაახლოვებას შეიცავდა. ეს თხზულება კი იყო სწორედ ნემესიოსის შემოთ მოხსენებული წიგნი.

ამჟამად, რომ იოანე პეტრიწის შიერ სწორედ ნემესიოსის წიგნით დაინტერესებას თავისი მიზეზი და საბაბი საქართველოს სააზროვნო ტრადიციასა და მწერლობაში უნდა ჰქონოდა, და ეს იყო ის ინტერესი, რომელიც „ბალავარის“ პრობლემასთან იყო დაკავშირებული, სულის სიმალღესა და სიმდაბლესთან და კერძოდ ნებისყოფის თავისუფლებასთან¹. ბრძოლა გულისთქმის წინააღმდეგ, რომელიც ესაჭიროება იოდასაფს, ნებაყოფლობით თავის გამოცდის მომენტია. იგი მიჰყვება სურვილს მეფის ასულისა და რჩება მასთან ღამით სრულიად შეგნებულად, თავისი ნებით, რათა გამოსცადოს თავი და ძალა მისცეს „მადლსა მოთმინებისასა“. ეს არის ბრძოლა „ვნებათა“ წინააღმდეგ, რომელიც თვალნათლივ არის მოცემული „ბალავარში“ როგორც ქართულ, ისე ბერძნულ ვერსიაში².

კავშირი „ბალავარსა“ და ნემესიოსის თხზულებას („ბუნებისათვის კაცისა“) შორის სრულიად ნათელია.

ამ მუხლში ერთი-მეორეს ხედებიან ნემესიოსი და „ბალავარის“ ავტორი. ნემესიოსი, მსჯელობს რა ნებისყოფის თავისუფლებაზე, უპირისპირებს მას „ვნებას“, და ნებისყოფის თავისუფლებას ვნებისათვის გაძღვებით ზომავს³. ამ მუხლში ის არისტოტელეს ემხრობა, რომლის ფსიქოლოგიურ თხზულებას „სულისათვის“ ვრცლად იყენებს.

ჯერ კიდევ „ბალავარის“ ქართველ ავტორს—იოანე პალესტინელს—უნდა სცოდნოდა ნემესიოსი, ან, ყოველ შემთხვევაში ორი დიდი თხზულება „სულისათვის“ ბერძნული ფილოსოფიისა—პლატონის „ფედონი“ და არისტოტელეს „სულისათვის“⁴. ის პათოსი ორი ქვეყნის დაპირისპირებისა, რომელიც ყოველ ნაბიჯზე მოცემულია „ბალავარში“, და კერძოდ პათოსი მარადიულ ქვეყანაში სულის ამაღლებისა, ფილოსოფიურად შეეძლო დაეწერა ან პლატონის „ფედონის“ მცოდნეს ან მისი იდეების ქრისტიან ავტორებისაგან გადამმუშავებელს, რომელთა შორის სწორედ სულის საკითხის გამო,

1) „ხლოლ მამისა შენისა ფილოსოფოსნი—ეუბნება იოდასაფს ზანდანი—ზოგნი მოკუდავად იტყვან სულსა და ზოგნი უკუდავად“ (გვ. 15, 12-14.). იგივე სულის პრობლემა: „ბუნებით თანა აცყოველსა სულსა მწუხარებაჲ განშორებისათვის კორცთაჲსა და დატევებისათვის ჰაერისა და ნათელისა“—აქ არისტოტელიზმის კვალია (გვ. 76, 1-4). ამას მოჰყვება მარადიული ქვეყნის დაპირისპირება.

2) „ბალავარი“ გვ. 67—68.

3) Nemesius, თავი 16 და შემდ. აქ მსჯელობაა „ვნებისა“ ანუ „παιδεία“-ს შესახებ, რომლის პირისპირ ის მისწრაფებისა და ნებისყოფის წინააღმდეგ და „βίαια“ განმარტებებს აკეთებს.

4) ნებისათვის თავისუფლებაზე პრაქტიკული ფილოსოფიის თვალსაზრისით არისტოტელე დაპარაკობს აგრეთვე „ეთიკაში“ (Eth. III და VI).

პირველ ადგილზე ნემესიოსის „ბუნებისათვის კაცისა“ უნდა იქნას დაყენებული¹.

ქართული სააზროვნო გზის დამოუკიდებლობა აქ უეჭველია. სრულიად ნათელია, რომ ინტერესი ნემესიოსის თხზულებისადმი XI ს. ქართულ აზროვნებაში შეიძლებოდა გაჩენილიყო მხოლოდ იმ სააზროვნო სიტუაციაში, რომელიც ქართული ტრადიციით იყო შემუშავებული. ბერძნულ ფილოსოფიას X—XI საუკუნეში საამისო საბაბი არ გააჩნდა და იქედან ასეთი წაქეზება ვერ წამოვიდოდა. ამდენად ამ შემთხვევაში იოანე პეტრიწი უდაოდ ქართული ფილოსოფიური ტრადიციის ნიადაგზე დგას². მის მიერ ნემესიოსზე გაჩერება, როგორც სათარგმნელ ობიექტზე, სწორედ ამ მხრივ არის საინტერესო და მაჩვენებელი. ფილოსოფიური რენესანსის აზრი, რომლის მთავარი წარმომადგენელი იოანე პეტრიწი იყო, ასრულებდა და აღრმავებდა იმას, რაც ქართველ მოაზროვნეთა წინა თაობებს იმ სიმაღლეზე ვერ აეყვანათ, როგორც ამას საქმე ითხოვდა. მაგრამ ძველსა და ახალს შორის კავშირი იმაში იყო, რომ X—XI ს. ქართველმა ფილოსოფიურმა აღორძინებამ IV—VII სს. დაწყებული საქმე დაამთავრა ან, ყოველ შემთხვევაში, წინ წასწია.

იოანე პეტრიწმა რომ ნემესიოსის თხზულების თარგმნა ქართული ფილოსოფიური ტრადიციის კარნახით გააკეთა, იქიდანაც ჩანს, რომ მეორე წიგნის — პროკლეს „კავშირნი“-ს სათარგმნელად არჩევის საკითხიც ასეთსავე მდგომარეობაშია: ე. ი. ამ არჩევანს ყველაზე ნაკლები საბაბი აქვს სწორედ ბიზანტიური ფილოსოფიური რენესანსის მხრივ და ყველაზე მეტი ქართული ფილოსოფიური ტრადიციისა და სინამდვილის მიხედვით.

თუ ამ ორ მომენტს შევადარებთ, დავინახავთ ასეთ სურათს: ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსი პლატონისა და არისტოტელეს ფილოსოფიურ შეხედულებათა გაცხოველებით ხასიათდება. მიქაელ პსელლოსი და იოანე იტალი ორივე ფილოსოფოსის, ე. ი. პლატონისა და არისტოტელეს შესახებ მწერლობენ. ლოგიკის ისტორიკოსმა Prantl-მა დიდი შრომა დახარჯა განსაკუთრებით მიქაელ პსელლოსის

¹) შეად. „სიბრძნე ბალავარისა“ გვ. 44—45 და „*Paideia*“ XII, 2, 10. ნემესიოსის „ბუნებისათვის კაცისა“ თავი 39.

²) საინტერესოა, რომ „ბალავარისა“ და ნემესიოსის წიგნის „ბუნებისათვის კაცისა“ შუა კავშირს Zotenberg-იც კი ხედავს, მაგრამ ასეთი დამთხვევა მას საბუთად მიაჩნია. რომ ქართველი კაცი—ეჭვთიმე ივერი ვერ შესძლებდა ასეთი მასალის „ბალავარის“ თხრობაში ჩართვას: იხ. Notice sur le livre de Barlaami et Ioasaph,“ გვ. 27. P. Peeters-ი ცამდი მართალია, რომ ექვთიმე ივერის „ბალავარის“ ბერძნული ვერსიის ავტორობაში დაეკვება „მხოლოდ უვიციობის შედეგია“ (Analecta Bollandiana ტ. 49).

ფილოსოფიური საქმის გამოსარკვევად. უნდა ითქვას რომ ის შეცდომით მიქაელ პსელლოსის საქმიანობას მხოლოდ ლოგიკაში ხედავდა¹. არაა სწორი, რომ მიქაელ პსელლოსის მთავარი საქმე მხოლოდ მის სახელთან დაკავშირებული თხზულება „*Ἀπόσις ἐς τὴν Ἀριστοτέλους λογικὴν ἐπιστήμην*“ ყოფილიყო; ეს უფრო სახელმძღვანელო იყო, რომელშიაც არისტოტელეს ლოგიკური მოძღვრება მოწაფურად იყო დალაგებული; და ის ასეც იყო გაგებული და გამოყენებული დასავლეთის ფილოსოფიის მიერ². დასავლეთის კულტურის ნაციონალისტური მებოტბე მეცნიერნი დაობენ, როგორც ვთქვით, „სინოფსისის“ ბერძნულ-ბიზანტიური წარმოშობის წინააღმდეგ, მაგრამ ამით ოდნავადაც არ ისახლვრება და მცირდება ბიზანტიის კულტურის დას. ევროპაზე გავლენა და არც მიქაელ პსელლოსის მნიშვნელობა. არც მიქაელ პსელლოსის და არც იოანე იტალის ფილოსოფიური ადგილი ამით არ განისაზღვრება და ისინი არ იყვნენ მხოლოდ არისტოტელიკოსები. მათთვის დამახასიათებელია, რომ ორივენი პლატონის და არისტოტელეს აღდგენას, მათი აზრების ქადაგებას ეწეოდნენ, მათი თხზულებიდან ჩანს, რომ ისინი ემყარებოდნენ როგორც არისტოტელეს, ისე პლატონს, ე. ი. ნეოპლატონიზმში დამკვიდრებულ „სიმფონიის“ ხაზს აგრძელებდნენ.

ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსის წარმომადგენელთა პრობლემატიკიდან არა ჩანს ის სპეციფიკური ინტერესი დიალექტიკის სახეობისადმი, რომელიც პროკლემ შექმნა³. პერიპატეტიკულ და ნეოპლატონისტურ დიალექტიკას შორის ვეებერთელა მანძილი იყო და არც მიქაელ პსელლოსს და არც იოანე იტალს ეს საქმე არ გაუკეთებიათ და ბიზანტიურ-ქართულ ფილოსოფიურ რენესანსში ეს საქმე იოანე პეტრიწმა გააკეთა. ამის გარდა ისმება კიდევ უფრო სპეციალური საკითხი: რატომ აირჩია იოანე პეტრიწმა თავის ყურადღების საგნად პროკლეს სხვა ნაწერთა შორის სწორედ „კავშირნი“? თუ იოანე პეტრიწის მიერ საზოგადოდ პროკლეზე შეჩერება ძნელი ასახსნელია ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსიდან, შეუძლებელია პროკლეს თხზულებათაგან სწორედ ამ თხზულების გამოარჩევის ახსნა იოანე პეტრიწის მიერ მხოლოდ ბიზანტიურ რენესანსის სააზროვნო სიტუაციიდან.

პროკლეს სხვა თხზულებათაგან „კავშირნი“ გამოირჩევა იმ სპეციფიკური პრობლემატიკით, რომელიც ქვეყნის მთლიანობასა

¹) Prantl, Geschichte der Logik II, Leipzig, გვ. 261—296.

²) იხ. ამის შესახებ Überweg, Grundriss d. Geschichte d. Philosophie, Zweiter Teil, Berlin, 1928, 283 და შემდეგ.

³) Prantl-ი პირდაპირ ამბობს, რომ იოანე იტალი „უფრო წინდა პერიპატეტიკული დიალექტიკით ისახლვრებოდა“ („beschränkte sich mehr auf die reine peripatetische Dialektik“ (Gesch. d. Logik, II, 294).

და „ერთისა“ და „მრავლის“ საკითხს ყველაზე მკვეთრად ეხებოდა—რა თქმა უნდა, ბიზანტიის ფილოსოფიის საერთო განწყობიდან ნათელი იყო პლატონისა და არისტოტელეს ნააზრევის თანხმობაში მოყვანა. ნეოპლატონიზმის საერთო ხაზს, ამ მიმართულებით გავლებულს, შეეძლო ამ ამოცანის მომსახურეობაც, და პროკლე, ცხადია, ამ ამოცანისათვის ყველაზე უფრო გამოდგებოდა. ამიტომ, როცა ბიზანტიის ფილოსოფოსები შეეცადნენ არისტოტელესა და პლატონის თავისი ძალით აღდგენასა და მორიგებას, გამოირკვა, რომ ისინი კომპენდიუმების იქეთ ვერ მიდიოდნენ. ამის საუკეთესო მაგალითი იყო მიქაელ პსელლოსის „სინოფისისი“ (Συναφισι) და შემდეგ მიმოხილვანი სულის შესახებ მოძღვრებათა, ფიზიკურ მოძღვრებათა და სხვა ასეთივე იყო იოანე იტალის საქმიანობაც, რომელიც აგრეთვე სხვა და სხვა შეხედულებათა მიმოხილვებსა სწერდა, მოშეტებულად პლატონ-არისტოტელეს ნაწერებიდან¹.

ასეთ პირობებში თუ ახლის თქმა არც ისე ადვილად ხერხდებოდა, ხოლო ამოცანა პლატონ-არისტოტელეს „სიმფონიის“ სახით წარმოსდგებოდა, უმჯობესი იყო მიმართვა სწორედ იმ ფილოსოფოსებსადმი, რომელთაც ეს „სიმფონიის“ საქმე უფრო ადრე და უკეთესად ჯააკეთეს. რადგან ნეოპლატონიზმის ტენდენცია იმთავითვე ასეთი ჩანდა და პლატონ-არისტოტელეს „სიმფონია“ უნდა მოხერხებულყო, ბუნებრივია, რომ ასეთ შედეგს ყველაზე უფრო მიაღწევდა მოაზროვნე, რომელმაც არსებითად დაამთავრა ნეოპლატონისტური ფილოსოფიური ნოდრაობა. ეს კაცი, ცნობილია, იყო პროკლე.

პროკლეს, როგორც ნეოპლატონიზმის უდიდეს სისტემატიზატორსა და დამასრულებელს, თანამედროვენი სწორედ ამ მხრივ ახასიათებდნენ, და მის ნააზრევში პლატონ-არისტოტელეს „სიმფონიის“ განმტკიცებას ხედავდნენ. ამას ადასტურებს, როგორც ნეოპლატონიზმის მოგვიანო წარმომადგენელი—მაგ. სიმპლიციუსი², ისე თვით პროკლეს ბიოგრაფოსი—მისი მოწაფე მარინი. პროკლე, სიმპლიციუსის აზრით, სავსებით ამოკლებს პლატონსა და არისტოტელეს შორის შესაძლებელ წინააღმდეგობას და უთანხმოებას (διαφωνία) და ის მხოლოდ ერთ მუხლამდე დაყავს—სახელდობრ—თუ არისტოტელე მოძრაობას მხოლოდ საგნებში განიხილავდა, პლატონი მოძრაობაში „არსებულის გვარს“ (γένος τῆς ὄνσεως) ხედავდაო. სიმპლიციუსი თავის მხრივ თანაუგრძნობდა პროკლეს ასეთ მი-

¹) იოანე იტალის ფილოსოფიური თხზულებები აქამდე გამოცემული არაა. ადგილი ხელნაწერიდან, Prantl-ის მიერ მოყვანილი, მის ფილოსოფიურ საქმეს ახასიათებს როგორც „*κῆρυκος ἐς διαφωδῆς ἑρμηνεία*“, ე. ი. „გადმოცემას სავადასხვა კვლევა-ძიებათა“ (Prantl, op. cit. II, 294, შენიშვნა, 109).

²) Simplicius, De coelo, 640,27.

მართულებას და დასძენდა, რომ „უკეთესია, რამდენადაც შეიძლება მოჩვენებითს უთანხმოებაში აღმოჩენილ იქნას თანხმობაო“. მთელი ამ თაობის რწმენა იყო, რომ „უთანხმოება“ (δυσφασία) ფილოსოფოსთა (ე. ი. პლატონ-არისტოტელეს). შორის საქმიანი კი არ იყო (ὁσπραγματικὸς τίς ἐστίν), არამედ მეტყველების მოჩვენებითი ფორმა¹.

პროკლეს მოწაფე და ბიოგრაფოსი, რომელმაც პროკლეს ცხოვრების ვრცელი აღწერილობა დასტოვა, მისი ფილოსოფიის საერთო შეფასებისას სწორედ ამ „სიმფონიისაკენ“ მიმართულ მოღვაწეობას აქცევს დიდ ყურადღებას. პროკლე ამ მხრივ იმდენად მრავალფეროვანადაა წარმოდგენილი, რომ იგი ელინურ და უცხოურ („ბარბაროსთა“) შეხედულებათა შეთანხმებას ეწეოდა და ერთ მთლიანობაში უნდა ჩამოესხა. ანტიკური ფილოსოფიის მემკვიდრეობის ნიადაგზე ნეოპლატონიზმის დიდი სისტემატიზატორი და დიალექტიკის ოსტატი კი არ უარყოფდა ხელალებით სხვადასხვა შეხედულებათ, არამედ თითოეული მათგანისათვის ნათელი ადგილი უნდა ეპოვნა („εἰς φῶς ἔγχευεν“), რომ საბოლოოდ მათგან ერთი სიმფონიური მთელი გამოეყვანა (εἰς συμφωνίαν ἔγχευεν)².

ამის შემდეგ ცხადია, რომ თუ პლატონ-არისტოტელეს ნააზრევის შეთანხმებაზე მიდგებოდა საქმე, უმჯობესი იქნებოდა ისეთი ფილოსოფიისათვის მიმართვა, სადაც სიმფონია ფაქტიურად და თანამედროვეთა მოწმობითაც უკეთესად იყო გამიზნული. ამდენად იოანე პეტრიწი უეჭველად სამართლიანად მოქცეულა, როცა მიქაელ პსელლოსის და იოანე იტალის ცდებს არ გაპყობია და სხვა ნიმუში აურჩევია. ამავე დროს კი აქ არ შეჩერებულა და თვით პლატონისა და არისტოტელეს ორიგინალებიდან თარგმნა და შესწავლა უწარმოებია. ამითვე აიხსნება, რომ იოანე პეტრიწი არც ერთ ამ ფილოსოფოსთაგანს არ იხსენიებს თავის დამოუკიდებელ ნაწარმოებში—„განმარტებაში“. იმავე დროს ირკვევა, რომ პროკლესათვის მიმართვა უნდა განსაზღვრული ყოფილიყო არა მარტო ნეგატიურად, ე. ი. რომ მის საშუალებით გაკეთებულიყო ის, რასაც ბიზანტიელი ფილოსოფოსები ვერ იძლეოდნენ, არამედ პოზიტიურადაც, ე. ი. რომ [იქ] მოპოებული ყოფილიყო ის, რასაც იოანე პეტრიწი ეხებოდა. ეს ამოცანა კი, როგორც ირკვევა, „ერთისა“ და „მრავლის“ ურთიერთობის დადგენაში მდგომარეობდა.

ნეოპლატონისტური ფილოსოფია იმთავითვე დაადგა ამ პრობლემის მოგვარების გზას და ამან განსაზღვრა მისი ხასიათი და მიმართულება, სადაც უმაღლესი „ერთი“ ქვეყნის მიზეზად გამოდიო-

¹) Simplicius, Phys. 404,16 „καλλίον ἐστὶ πᾶσι δύνατον τῆς ἐν τῇ δόξῃσι διαφανείᾳ συμφωνίαν ἐπιδεικνύσθαι“.

²) მარინი, პროკლეს ცხოვრება, 22.

და, მაგრამ იმ რიგად, რომ არც მის განყენებულ ერთობლივობას არაფერი დააკლდებოდა და არც ქვეყნის მრავალსახიანობა შეილახებოდა. „ერთი“ როგორც უმაღლესი მიზეზი, რომელიც თავისი ბუნებით სიკეთეა და რომელიც მთელ არსებულს საფუძვლად უდევს — ასეთი იყო პრობლემა, რომელიც ნეოპლატონიზმმა იმთავითვე დააყენა და რომელსაც V—VI საუკუნეთა მიჯნაზე ვინმე უცნობმა ავტორმა დიონისე არეოპაგელის სახელის გამოყენებით ის თეოლოგიურ-ფილოსოფიური ფორმა მისცა, რომელიც იშვიათად აზავებს საქრისტიანო-თეოლოგიურსა და ნეოპლატონისტურ ფილოსოფიურ მომენტებს.

ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი პირდაპირ მიჰყვება პროკლეს გზას ძირითად საკითხში—თეოლოგიის ცნების განმარტებაში, რომელსაც ის პროკლეს დაგვარად ორ ნაწილად ჰყოფს—დადებით—*αληθινός* და უარყოფით—*ἀπὸφασιστής*—თეოლოგიად. ამით მოხაზული იყო ორი გზა „ერთიდან“ ქვეყნის საგნებისა და მოვლენისაკენ და მეორე, პირიქით, საგნებიდან „ერთისაკენ“. ეს აზრები მოცემულია ფსევდო-დიონისეს თხზულებაში, რომელიც ქართულად თარგმნა ეფრემ მცირემ—სახელწოდებით „საიდუმლო ღრმთისმეტყუელებისათვის“.

სწორედ ეს ცნება „ღრმთისმეტყუელებისა“ იყო ის რგოლი, რომელიც, პროკლეს თხზულებათა შორის დამუშავებული, მის ნაწარმოებში „კავშირნი ღრმთისმეტყუელებითნი“ გამოვლინდა და რომელიც აკავშირებდა მასთან ერთის მხრივ ფსევდო-დიონისეს, ხოლო მეორე მხრით ქართველ ფილოსოფოსს—იოანე პეტრიწს. პროკლეს თხზულება ფსევდო-დიონისეს ესაჭიროებოდა იმ დიალექტიკურ-მისტრიკური სქემისათვის, რომელიც მან თავის თეოლოგიურ მსჯელობებზე სსაფუძვლად დაუდო და რომლის მიხედვით ქრისტიანიზაცია გაუკეთა ნეოპლატონიკურ დიალექტიკას. ეს საქმე ფსევდო-დიონისემ მომეტებულად ორ თხზულებაში გააკეთა: „თეოლოგიურ მიმდინარებაში“, რომელშიაც ერთი ღმერთის ქვეყანასთან დამოკიდებულება ქრისტიანულ ცნებებშია გაშლილი და რომელსაც ყველაზე ახლო აკრავს იმავე ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ფსევდო-დიონისეს თხზულება „საღმრთოთა სახელთათვის“. უკანასკნელში უმაღლესი მიზეზი გამოცხადებულია „სიკეთედ“, როგორც ეს ჰქონდა პროკლეს „კავშირნი“—ში, რომელიც იოანე პეტრიწმა სთარგმნა. ეს დახასიათება უმაღლესი მიზეზისა, როგორც „სიკეთის“, კიდევ უფრო ხაზგასმით არის გატარებული პეტრიწის საკუთარ მსჯელობებში. აქცხადია, პროკლეს გავლენის გარდა ჩანს თვით პლატონის ზედმიწევნითი ცოდნა და მისი გავლენაც.

ეფრემ მცირემ სთარგმნა ფსევდო-დიონისეს მთავარი თხზულება და ათი ეპისტოლე; აქედან ნათელია, რომ ნეოპლატონიზმი მის,

ლოგიკურ-დაფორმებული სახით, რომელიც მას პროკლე მისცა, ქართულ აზროვნებას უკვე XI ს. აინტერესებდა. ეს ბუნებრივია და სავსებით გამოხატავს ქართული აზროვნების იმ საფეხურს, როდესაც ფილოსოფიით სარგებლობა იწყება განსამტკიცებლად საეკლესიო დებულებათა. ეს ინტერესი მომეტებულად ლოგიკური გამართულობით საზრდოობდა და პროკლე იმავე მიმართულებით ჩანდა მიზიდველი, როგორც არისტოტელე; განსხვავება იმაში იყო, რომ პროკლე არისტოტელეს მოძღვრების გარდა პლატონიზმის ელემენტებსაც შეიცავდა, და რადგან ნათელი იყო, რომ არისტოტელეს დიალექტიკა ყველგან არა სწვდებოდა და ზოგი მომენტი ლოგიკურის მიღმა ალოგიურ ანუ მისტიკურ მისვლას საჭიროებდა, ამიტომ პროკლე ყველაზე ხელსაყრელი იყო.

პლატონის ფილოსოფიის დალაგება, რომელიც დიალექტიკურ-ლოგიკურ ფორმაშია ჩამოსხმული და ინტუიციას მხოლოდ უმაღლეს მომენტის დადგინებაში შეიცავს, მოკცემული იყო დიალოგ „პარმენიდეში“. როცა არისტოტელეს დიალექტიკის გამოყენების საკითხი წამოიჭრა და მის გვერდით პლატონით სარგებლობის შესაძლებლობა ჩაისახა, საჭირო გახდა მოაზროვნე, რომელსაც ფორმალ-დიალექტიკის გზით ამ ორი მოაზროვნის დაახლოვება შეეძლო. ამ საქმის გაკეთება სწორედ პროკლემ სცადა. მაგრამ არც არისტოტელეს ლოგიკის და არც პლატონ-არისტოტელეს სიმფონიის შეთვისებისათვის საეკლესიო-თეოლოგიური აზროვნება პირდაპირ ფილოსოფოსებთან მისვლას ვერ ახერხებდა. ეს ქართულ თეოლოგიურ აზროვნებასაც, ჩანს, კარგად სცოდნია და ამდენად იგი საეკლესიო აზროვნების განახლების პერიოდში თანამედროვეობის სრულ სიმაღლეზე მდგარა. ამიტომ X—XI საუკუნეში ქართული აზროვნება პირდაპირ ძველ ფილოსოფოსებთან კი არ იჭერს უშუალო კავშირს, არამედ საეკლესიო მოაზროვნეთა მიერ მათი დამუშავების შედეგებით სარგებლობს. არისტოტელეს მიმართ იგი იოანე დამასკელის დამუშავებით სარგებლობს, ხოლო პროკლესა და „სიმფონიის“ საკითხში ფსედო-დიონისეს მიერ შესრულებული დამუშავებით.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქართული აზროვნება X საუკუნის მიჯნაზე, განვლილ VIII—IX სს. დოგმატიზმიდან გამოსვლისას და ფილოსოფიით სარგებლობის დასაწყისში, მინც კიდევ მეტ სიფრთხილეს იჩენს. ექვთიმე ივერი არც იოანე დამასკელის მიერ დამუშავებულ არისტოტელიზმს იღებს სავსებით და თავის მხრივ ჯადაამუშავებს მას: ზოგ რამეს აკლებს და ზოგს უმატებს და ამ გზით შესდგა მისი „წინამძღუარი“¹. ეფრემ მცირეს

¹) ქრონიკები, I, 218-

ახასიათებს ექვთიმეს ფილოსოფიური პოზიციის გაფართოება: ის, როგორც ცნობილია, უფრო ფართოდ სარგებლობს იოანე დამასკელით—არისტოტელეს ხაზით, და შემოიტანს პროკლეს სახეობის ნეოპლატონიზმს, თუმცა ფსევდო-დიონისეს რედაქციით.

სრულიად უდავოა, რომ იოანე პეტრიწი შემდეგი და უფრო მაღალი ნაბიჯია ქართული აზროვნებისა. ის სიხლის შემტანია, რამდენადაც აღარ კმაყოფილდება საეკლესიო ავტორების მიერ დამუშავებული ფილოსოფიური მასალით, არღვევს „კედელს“¹, რომელიც დოგმატური პერიოდის მემკვიდრეობის სახით აღმართულია აზროვნებასა და მოაზროვნე-ფილოსოფოსთა შორის, აღმართავს საერო ფილოსოფიის დროშას და პირდაპირ გზას კვლავს საერო წარმართ-ფილოსოფოსებისაკენ. არა საეკლესიო რედაქციაში გატარებული ფილოსოფოსები, არამედ პირდაპირი გზა წარმართული ფილოსოფიისაკენ—ასეთია იოანე პეტრიწის ლოზუნგი და ამდენად იგი ქართული აზროვნების ისტორიაში ძირითადი გარდატეხის მაჩვენებელია. მიუხედავად ამ დიდი შედეგისა, იოანე პეტრიწი მაინც სავსებით ქართული ფილოსოფიური აზროვნების ნიადაგზე დგას, მის ამოცანებსა და ტრადიციებს აგრძელებს და ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსს ემთხვევა ძებნის საერთო განწყობაში, მაგრამ ბერძნულ ფილოსოფიაშიაც ქართული ფილოსოფიის პრობლემატიკა შეაქვს ძველი, ანტიკური ფილოსოფიური მემკვიდრეობის ცოდნისა და გამოყენების ნიადაგზე.

როცა ექვთიმემ ქრისტიანული აზრის დასაბუთება კვლავ საჭიროდ გამოაცხადა, ამით VIII—X საუკუნეთა სპაზროვნო განსაზღვრულობა გადალახა და ახალი ეპოქა დაიწყო; როცა ეფრემი უფრო შორს წავიდა—ეს საქმე უკვე უბრძოლველად არ ჩატარებულა: დასაბუთების უფროდ ვრცლად გამოყენების საჭიროება „წინააღმდეგობთა“ მიმართ და პლატონის გამოყენებაც უკვე განდგომად მოეჩვენა კონსერვატიულ წრეებს; მაგრამ ნამდვილი დევნა მხოლოდ იოანე პეტრიწმა განიცადა, რადგან საეკლესიო წრეები, რაგინდ შორს წასულიყვნენ ისინი საფილოსოფიო განახლების თვალსაზრისით, მაინც გარკვეულ საზღვარს—ფილოსოფიის საეკლესიო რედაქციისას, რაგინდ ლიბერალური ყოფილიყო იგი, მაინც ვერ გასცდებოდნენ. ამის იქეთ უკვე დევნისა და ბრძოლის სარბიელი იშლებოდა, მაგრამ განვითარების დიალექტიკურ პროცესში ეს საფეხური წინა საფეხურებზე მოგლეჯას არ ნიშნავდა. იგი თავის დაპირისპირებაშიაც წინა საფეხურებიდან განვითარდა. ექვთიმე ივერი,

¹) ამ „კედლის“ შესახებ ლაპარაკობდა იოანე საბანისძე VIII საუკუნეში.

ეფრემ მცირე და იოანე პეტრიწი—ეს ერთი მთლიანი ხაზი განვითარებისა, რომელიც უკანასკნელ მომენტში გამოვლენილ განსხვავების ნიადაგზე თვისობრივ წინააღმდეგობაში გადადის. ეს გზა იმავე დროს საეკლესიო და საერო-ფილოსოფიური აზროვნების გამოიჯვანაც იყო.

იოანე დამასკელის ვიწრო და ვრცელი რედაქცია არისტოტელისზმისა და პლატონისზმის პროკლესებური ნაერთი ფსევდოდონისეს რედაქციით ის მთლიანი ხაზი იყო, რომელმაც ქართული აზროვნება, საერთო, ეკონომიური და პოლიტიკური განვითარების პირობებში, წარმართული ფილოსოფიის წყაროებამდე მიიყვანა. ამან განსაზღვრა იოანე პეტრიწის ადგილი ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაში. კიდევ მეტი: იოანე პეტრიწი ბერძნულ ფილოსოფიურ მოძრაობაში თავისი საკუთარი, ქართული აზროვნების ტრადიციით და გზებით განსაზღვრული სახით შედის. მის მიერ პროკლეზე შეჩერება პოზიტიურად გამომდინარეობს ქართული და არა ბერძნული სააზროვნო რენესანსიდან და, ბერძნებთან ურთიერთობით გაძლიერებული, ქართული აზროვნების პრობლემატიკას ემსახურება, რომელიც თანამედროვე საერო ფილოსოფიური მოძრაობის სიმალღებზე დგას და მასში აქტიურ მონაწილეობას იღებს. პლატონისზმის და არისტოტელისზმის სიმფონია ფორმალური დიალექტიკისა და მისტიკის სინთეზზე დამყარებული—ასეთი იყო ეს ამოცანა, რომელიც აღმოსავლეთიდან მოსულ ზოგიერთ ელემენტებთან დაკავშირებული განსაკუთრებით იჩენს ფაქტს იოანე პეტრიწის საკუთარ, ორიგინალურ აზროვნებაში, რომელიც წარმოდგენილია მის ნაშრომში „განმარტებაჲ პროკლესთვს დიადოხოსისა და პლატონურისა ფილოსოფიისათვს“.

ამით ამოწურულია საკითხი იოანე პეტრიწის მიერ შერჩეულ სათარგმნელ წიგნთა შესახებ, რომელთაც ჩვენამდე მოუღწევია¹. ნემესიოსის წიგნსა და იოანე დამასკელის თხზულებას შორის შინაგანი კავშირი, რომელიც არისტოტელისზმის ხაზით მიდის, და ნეოპლატონისზმთან კავშირი, რომელიც ფსევდოდონისეთი განისაზღვრება—ასეთი იყო უშუალო საფეხური, რომელზე დამყარებითაც იოანე პეტრიწმა გადალახა იმავე დროს ეს ფარგლები და პირდაპირ

¹) ამით, რა თქმაუნდა, არაა მოხსნილი იოანე პეტრიწის მიერ არისტოტელეს ზოგიერთ თხზულებათა თარგმნის საკითხი, საერთო მდგომარეობისა და თავისი მწერლობაში ზედმიწევნითი გამოყენების მიხედვით და განსაკუთრებით მკითხველისათვის საჭირო შემთხვევაში არისტოტელესზე მითითებით თითქოს იგულისხმება, რომ თანამედროვე ქართველ მკითხველს არისტოტელეს „წესი აღმოჩინებისა“ და სხვა რაღაც თარგმანებიდან ზედმიწევნით უნდა სცოდნოდა (იხ. ს. გორგაძე, წინასიტყვაობა ნემესიოსის შრომის თარგმანის გამოცემისა).

საერო ფილოსოფიისაკენ წავიდა¹. ეს ემანსიპაცია საეკლესიო-თეოლოგიური აზროვნებიდან საერთო მდგომარეობის გამოხატულებას წარმოადგენდა და საფუძველს უმზადებდა საერო ლიტერატურის შემუშავებას საქართველოში, რომელიც სასულიერო მწერლობიდან გამიჯვნის ხაზით მიდიოდა. ქართული საერო მწერლობა საქართველოს აზროვნებაში ჰპოულობს საწყისებს და საბოლოო გამიჯვნისათვის ჯერ საერო განწყობა უნდა შექმნილიყო სოფლმხედველობის ხაზით და მხოლოდ ამის ნიადაგზე გაიმარჯვებდა საერო მწერლობაც.

მთავარ საკითხს იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური საქმის შესაფასებლად წარმოადგენს მისი საკუთარი ნააზრევის გამოკვეთვა. თუ იოანე პეტრიწი ქართული ფილოსოფიური ტრადიციების გაგრძელებას აწარმოებდა და ამ ტრადიციის ათვისებით ქართული ფილოსოფიური საქმე უფრო მაღალ საფეხურისკენ მიჰყავდა, მოსალოდნელია, რომ ბიზანტიის საფილოსოფიო რენესანსთან დამთხვევამ მას გზა არსებითად არ შეაცვლევინა და ამ მუშაობის პროცესში მან საკუთარი გზის მონახვა სცადა. ამის გარკვევისათვის აუცილებელია იოანე პეტრიწის ნააზრევის სპეციალური განხილვა. ამით განსაზღვრულია მიზანი გამოკვლევისა: რამდენადაც შესაძლებელია, გამოიკვეთოს ის არე, სადაც იოანე პეტრიწის ნააზრევი ჩანს, თუნდაც ზოგად ხაზებში.

§ 5. იოანე პეტრიწი როგორც მოაზროვნე

იოანე პეტრიწის ორიგინალური ნააზრევი მოცემულია პროკლეს თხზულების „კავშირნი“-ს კომენტარის სახით. ასეთია მისი გარეგნული სახე და ასე იცნობს მას დღემდე მეცნიერება². ნაშრომი სამი ნაწილისაგან შესდგება: შესავალი, პროკლეს მიერ გამოთქმული აზრების განხილვა და დასკვნა. თითოეულ ნაწილს, გარეგნულად,

¹) თუ რა მდგომარეობაში იყო ქართული კულტურის ძიების საკითხები, ჩანს იქიდან, რომ მისი მეკლევარნი, მაგ., აკად. ნ. მარჩი, ეფრემ მცირის თარგმანთა შორის ნეოპლატონიზმის საფუძველმდებლის ამმონიოს საკას „ნაწარმოებს“ ეძებდნენ: „В перечне трудов Ефрема называют книгу Аммония и, быть может, это известный неоплатоник Аммоний Сакка“: *Зап. ИАО* გვ. 92. პროფ. კეკელიძე კი უკვე კატეგორიულად აცხადებს: „ეფრემს, გარდმოცემით უთარგმნია აგრეთვე ამონიოს საკის წიგნი“ (ქართ. ლიტ. ისტ. 1,381). არც ერთ მეცნიერს მხედველობაში არ მიუღია ის გარემოება, რომ ამმონიოს საკას არავითარი წიგნი არ დაუწერია.

²) ნ. მარჩი სამართლიანად ლაპარაკობს, რომ პეტრიწის ფილოსოფიურ ნაწერებს „აზლოს არ გაკარებიან ქართული ლიტერატურის მეკლევარნი“ („К ним близко не подходили исследователи грузинской литературы“ *op. cit* стр. 53). თუ იოანე პეტრიწის ფილოსოფიურ შეხედულებებზე ვილაპარაკებთ, სამწუხაროდ, ნ. მარჩის მონოგრაფიის შემდეგაც მდგომარეობა უცვლელი რჩება.

თითქოს დამოუკიდებელი ხასიათი და მიზანდასახულობა აქვს, მაგრამ ეს ასეა მხოლოდ ასეთი გარეგნული მსჯელობის ნიადაგზე. ფაქტიურად სამივე ნაწილი ერთ მთლიანობას წარმოადგენს, სადაც: ჯერ ლაპარაკია საერთო პრინციპებზე, შემდეგ მოდის ამ პრინციპების ერთ-ერთი განსახიერების—ნეოპლატონიზმის უმაღლესი ფორმის და საზოგადოდ პლატონური ფილოსოფიის—განხილვა და ამის შემდეგ ნაცადია მიღებული დასკვნების სოფლმხედველობრივი გამოყენება, სადაც მრავალი პირადი და საზოგადოებრივ-კულტურული მომენტია შეტანილი ქართულ სინამდვილესთან დაკავშირებით. არის თუ არა ყველა ეს ნაწილი ერთნაირი მნიშვნელობის, თუ რომელიმე მათგანი სჭარბობს თავისი ღირებულებით? ასეთი საკითხის დაყენებაკანონიერი ჩანს, თუ მოსალოდნელია, რომ იოანე პეტრიწის ორიგინალური ნაწარმოები კომენტარია და მეტი არაფერი; მაშინ პასუხიც სათანადო იქნებოდა. მაგრამ უფრო ახლო განხილვა ნათელს გახდის, რომ თითოეულ ნაწილს თავისი საკუთარი მნიშვნელობა აქვს, და საბოლოო მნიშვნელობას იღებს მხოლოდ ერთ მთლიანობაში. შესავალი იშვიათი პრინციპული გარკვეულობით არჩევს ძირითად ფილოსოფიურ მომენტებს და იმ მოცულობით და მნიშვნელობით, რომ იგი უფრო ტევადი და ფართოა თავისი მნიშვნელობით, ვიდრე ის, რაც მეორე ნაწილში მოჰყვება. ეს მეორე ნაწილი ერთი განსახიერებათაგანია ზოგადი პრინციპებისა, რომლებიც შესავალშია დადგენილი. უკანასკნელი ნაწილი შეიცავს ორივე წინა ნაწილის დასკვნას. მიუყენებს მათ პირად სოფლგაგებასა და ქართული კულტურის პრობლემებს. აქედან შორს არაა დასკვნა, რომ იოანე პეტრიწის საკუთარი ნაწარმოები ერთ მთლიან მოვლენას უნდა წარმოადგენდეს, რომელშიაც კომენტარი ერთი მომენტთაგანია და ისიც უფრო გარეგნული ხასიათისა. ამის მიხედვით იბადება საკითხი—ხომ არაა აქ მოცემული ერთი მთლიანი ნაწარმოები, რომელიც პროკლეს თხზულებას გამოიყენებს როგორც საბაზს ანუ მასალას მონათესავე შეხედულებათა განსავითარებლად მთელი პლატონური ფილოსოფიის „განმარტებაზე“ აგებულს.

აღნიშნული თეზისის აქ მხოლოდ წინასწარი სახით წარმოდგენა შეიძლება და ისიც მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც საკითხი უფრო თხზულების არქიტექტონიკას ეხება. შინაარსის განხილვამ ეს საკითხი საბოლოოდ უნდა გაარკვიოს, მაგრამ მანამდეც ირკვევა, რომ არსებობს საბუთები, რომლებიც ასეთი საკითხის წამოყენებას კანონიერსა ჰყოფენ. ასეთი საბუთებია:

1) იოანე პეტრიწი თვითონ აცხადებს, რომ თავისი ცხოვრების მიზანს ის ხედავდა დიდი ფილოსოფიური საქმის გაკეთებაში და თუ მას ხელი შეეწყობოდა თანამემამულეთა მხრივ, მას შეეძლო

არისტოტელეს ღირებულების საქმე გაეკეთებინა¹. ამ თხზულების დაწერა მოხდა საქართველოში მეორეჯერ დაბრუნების შემდეგ, რადროისათვისაც იოანე პეტრიწი, როგორც თვითონაც აღნიშნავს, უკვე ერთგვარ თანაგრძნობას, „წყალობათა და თანდგომას“ განიცდიდა და, მამასადამე, ღიდი საქმის გასაკეთებელი პირობები რამოდენიმედ უკვე ჰქონდა.

2) შესავალში წამოყენებულ განსხვავებას უშუალო და შუალობითს ცოდნას შორის იოანე პეტრიწი თავისი თხზულების მესამე ნაწილში ისევე უბრუნდება და მას თავის აზრად აცხადებს. ცნობილია, რომ ეს განსხვავება მას არ დაუდგენია, მაგრამ ეს ისე უნდა იქნას გაგებული, რომ იოანე პეტრიწი ემხრობა ასეთ შეხედულებას. აქ მნიშვნელობა იმას აქვს, რომ თვალსაზრისი უშუალო, ე. ი. „ხედვითი“, და შუალობითი, ე. ი. „სიტყვურებითი“ (რაც ამ შემთხვევაში ლოგიკურის, ე. ი. ცნებათა საშუალებით შემეცნებას ნიშნავს), მას გატარებული აქვს „მიუდრეკელად“ მთელ თავის ნაშრომში, რითაც მისი მთლიანი მიზანდასახულობა ნათელი ხდება².

3) მესამე საბუთი ისაა, რომ იოანე პეტრიწი დასაწყისში პროკლეს წიგნის თავებს ყოველი ახალი თავის შესავალში წინმიმძღვარებს და მათ რიცხვსაც აღნიშნავს, ხოლო შემდეგში ამ წესს არღვევს და პროკლეს პარაგრაფებს აღარ ასახელებს.

4) იოანე პეტრიწი თავისი აზრის გასაშლელად პროკლეთი სარგებლობს მხოლოდ როგორც საბაბით და ან უკანასკნელის დებულებებს თავისი საკუთარი საბუთებით ამტკიცებს, ან და ისეთ მსჯელობებს ავითარებს, რომელთაც პროკლესთან ან მხოლოდ შორეული, ან სრულებით არავითარი კავშირი აღარ აქვთ.

თუ მხედველობაში იქნება მიღებული, რომ საერო, წარმართული ფილოსოფია არ სარგებლობდა გაბატონებული ეკლესიის კეთილგანწყობით; რომ, „დავითის წყალობა და თანდგომა“ სრულ თავისუფლებას კიდევ არ ნიშნავდა; რომ იოანე იტალიის ბედი პეტ-

1) «თუმცა მე რაჲვე თანსიყუარული და შეწყვენა მჩუენებოდა მათგან (ე. ი. ქართველთაგან) .... ენამცა ენისადა გამეწყო და ხედვამცა ფილოსოფოსთა განცდისა მერისტოტელურა და ღმრთისმეტყუელება ნივთისაგან მიუხებელი წარმოშეყენა» («განმარტებაჲ» გვ. 222,17-22).

2) «ყოველი აზრი ჩემი... გონებისა და ხედვისათვის არს» — ამის შემდეგ უფრო ნათელი განსხვავებისათვის პეტრიწს მოჰყავს პარალელები: «სიტყვურებითი იყოს გინა და სწავლულობითი ანუ და ბუნებითი და ღრმთისმეტყუელებითი». „ხედვისა“ და „ბუნებითის“ დაახლოება ის აზრია, რომელიც შემდეგ ფილოსოფიაში განსაკუთრებით დასავლეთში „ბუნებითი სხივის“ პრინციპად გამოიშვა. და — lumen naturale, და, დეკარტეს მიერ ევროპის ბურჟუაზიულ კულტურაში შეტანილი, გახდა საუფუძველი სხვადასხვა სახის „უშუალო ფილოსოფიისა“, ინტელიციონისმისა — საფრანგეთში, ევიდენტობისა — გერმანიაში და სხვ.

რიწს თვალ წინ ჰქონდა, როდესაც დევნილ მასწავლებელს და მეგობარს ის ერთილა მტკიცე თანამგრძობად შერჩენოდა საერო ფილოსოფიური ფრონტის დევნის გამოწვეუსუსტების დროს—ადვილი გასაგები იქნება, რომ იოანე პეტრიწს თავისი აზრებით აშკარა გამოსვლა არ შეეძლო. მართალია, საქართველოში ფილოსოფიური აზროვნების გაგრძელებას, რომელსაც იოანე პეტრიწი ბიზანტიის ფილოსოფიურ აღორძინების დამხობის შემდეგ შეუდგა, უფრო ხელსაყრელი პირობები დაუდგა და ამას კიდევ უნდა გამოელო თავისი ნაყოფი, მაგრამ საქართველოში იოანე პეტრიწის უფროსი თაობიდან ეფრემ მცირე დევნის საგანი გახდა გაცილებით უფრო ნაკლებად გაბედული ფილოსოფიური საქმისათვის¹.

იოანე პეტრიწი შექველია თვითონაც გრძნობდა, რომ მისდაგვარი აზრებისათვის მაინც ერთგვარი შეგუების სამოსელი იყო საჭირო. ეს უკანასკნელი არ შეადგენს მისი ნაწერის ორიგინალურ ნაწილს და შესავალის ერთი ადგილი იმდენად ხელოვნურადაა მიწებებული ფილოსოფიურ აზრთა მიმდინარეობაზე, რომ ჩანართის შთაბეჭდილებასა ქმნის და ასეთადაც ჩაითვლებოდა, რომ მესამე ნაწილში ისეთივე ადგილები უფრო ვრცლად არ იყოს მოცემული. შესავლის ამ ადგილას პეტრიწი ლაპარაკობს პროკლეს მიერ დასმულ საკითხებზე და აღნიშნავს, რომ მან დააწყო «მარტივად წესი და სიბრძნე» და შემდეგ ჩამოთვლის, რომ პროკლემ «წარმოაჩინა (წესი) ვითარ გონებისა, სულისა, ბუნებისა და სხეულისა», და დასძენს, რომ ამას ყველაფერს თავის ადგილზე განვმარტავო, «რომელი ესე თითოეული თვისა ადგილსა განვმარტოთ». აქ აზრი ლოგიკურად და სტილისტიკურად თავდება და წერტილი უნდა დაისვას, მაგრამ შეგუების აუცილებლობის შეგნებამ ავტორი აიძულა დაემატებინა... «შეწევნითა ღმრთისა სიტყუსა უფლისა ქრისტესითა» (იხ. „განმარტებაჲ“, გვ. 6,3—6). მცირე დაკვირვებაც კი საკმარისია იმის დასაბუთებად, რომ ეს მიმატება არავითარ კავშირში არაა აზრის მიმდინარეობასთან და გამოწვეულია ქრისტიანული ნიღაბის ასაფარებლად. შესაძლოა ეს სიტყვები შემდეგი დროის ჩანართიც იყოს.

მოგვიანო ხანაში, როცა საეკლესიო დოგმატიზმი კვლავ აღსდგას საქართველოს ისტორიულ უბედურებებთან დაკავშირებით, იოანე პეტრიწი მაინც გადაუწყვრიათ, ხოლო გადამწერს არშიაზე მიუწერია:

1) იოანე იტალის მიერ იოანე პეტრიწისადმი მიმართვაში, რომელიც თ. უსპენსკის მიხედვით ნ. მარტა თავის ზემოთ მოხსენებულ გამოკვლევაში მოიყვანა, ქართველი ფილოსოფოსი („აფხაზი“) დახასიათებულია როგორც „მეტად განსწავლული“ და „რიზიანი“ („μεγαλοφασίτατος“), „რომელიც არ მერყეობ და რჩები—სწერს იტალი—ისეთი, როგორადაც მე შენ წინათაც გრცნობდი და ეხლაც გიცნობ“ (ЗНАО, XIХ 108).

„რასა ვწერ, ანუ რასა გლახ ვმოქმედებ:... ამის წიგნისგან წარწყმ-
და სამგზის წყეული არიოზ და ამისაგანვე განათლებულთა სამგზის
მოიგეს ღმრთისმეტყუელებისა სახელი: დიდთა ბრძენთა დიონოსი
და სხვ.“ (იხ. „განმარტებაჲ“, გვ. 9, შენიშვნა*) მინაწერის ავტორი
უბრალო გადამწერი არ უნდა იყოს, არამედ კაცი განათლებული,
რადგან მას სცოდნია ფსევდო-დიონისესა და პროკლეს
ნაწარმოებთა შინაშორის არსელი კავშირი. მაგრამ თუმცა წიგნი,
რომლის მნიშვნელობა ვერ უარუყვიათ, გადაუწერიათ, ამავე მინაწე-
რის დასასრულში მაინც მიუმატებიათ: „შენ გორებაჲ განწმედილი მოი-
გე ღმრთისა მიმართ და საზღვარსა მამათა წმიდათასა ნუ გარდაეჭლნ-
დები და არა საცდურ გექმნას“ (იქვე).

ასეთ პირობებში იოანე პეტრიწის არ შეეძლო ეწერა სხვა-
გვარად, თუ არა სხვის აზრებზე ამოფარებით და როცა მან თვითონ,
ჩანს, თავისი აზრების განვითარების შემდეგ იგრძნო, რომ ძალზე
შორს წავიდა და წარმართული აზრების გამოთქმას ვერ ასცდა, მე-
სამე ნაწილში საამისო კომპენსაციის გაკეთების მიზნით ისევ შეუდგა
საეკლესიო ავტორიტეტების შეგუებას—კერძოდ ბასილ დიდისა, და
ამდენად მესამე ნაწილი თითქოს თვითონ პეტრიწის აზრების
შეგუებითს კომენტარს წარმოადგენს, სადაც ავტორი ცდილობს
მეორე ნაწილში გამოთქმული აზრების შესაძლებელი შთაბეჭდილების
შერბილებას.

ყველა ეს მოსაზრებანი და გარემოებანი შესაძლებელს ჰყოფენ
დაისვას საკითხი: ხომ არ წარმოადგენს პეტრიწის საკუთარი
თხზულება არა ჩვეულებრივ კომენტარს, არამედ პროკლეს წიგ-
ნის—„კავშირნი“-ს გამო დაწერილს დამოუკიდებელ თხზულებას,
რომელსაც ნაწილობრივ კომენტარის ფორმა და არქიტექტონიკა
აქვს, ხოლო შინაარსით სულ სხვანაირად არის გამიზნული. ეს გა-
რემოება უნდა ნათელი გახდეს თვით თხზულების მთავარი მომენტე-
ბის განხილვიდან.

§ 4 იოანე პეტრიწის „განმარტების“ შესავალი

იოანე პეტრიწი ამთავითვე ასხვავებს ცოდნის ორ სახეს,
რომლებიც არიან „სიტყვერებითი“ თუ „ბუნებითი ხედვანი“. პირვე-
ლი ნიშნავს ლოგიკურს, ცნებების საშუალებით აგებულ ცოდნას.
ტერმინი „სიტყვერებითი“ აქ ნიშნავს იმას, რაც იწარმოება „შესი-
ტყვებიდან“, ე. ი. რამდენიმე ცნების შეერთებიდან. ბერძენი λῆξις-
სიტყვეს მოიწმარდნენ როგორც აზრის, ისე მისი გამოსათქმელი სა-
შუალების აღსანიშნავად. მაშასადამე, აქ ლაპარაკია ცნებათა საშუა-
ლებით შეკრული ცოდნის შესახებ და მისგან განსხვავებულია მეორე

საშუალება, რომელიც არაა საგანი „ლუაწლისა სასწავლოდსა“, ე. ი. იგი არაა მისაწვდომი ცნებათა შესწავლის გზით, არამედ „ბუნებითა“ და მხოლოდ მათთვის ხელსაწვდომი ქვეყნის „მუსიკალობაჲ“, ქვეყნის ჰარმონიული, არალოგიკური წყობა. ეს „მუსიკალობა“ არის ერთგვარი დამატება იმაზე, რაც არის და მყოფობს, ე. ი. ეს იმაზე მეტია, რაც არის, და მყოფთა ურთიერთობის გამომჩინებელი; მის საშუალებით «აღმოიჩინების... ნათხზი მყოფთა აგებულებისა და ურთიერთას ზიარებისა და განყოფილებისაჲ» („განმარტებაჲ“, 4, 27-28.).

ასე ერთი ხელის დაკვრით ქართველმა ფილოსოფოსმა ნათლად მოხაზა პრობლემა, რომელიც ძიების საგანი უნდა იყოს: ერთია ცნებათა წყობა, რომელიც ლოგიკურ რიგს შეადგენს, სადაც დამოკიდებულება ასევე ლოგიკურია და მისი შესწავლაც შეიძლება; მეორეა—არსებულის „ნათხზი“, რომელიც „მყოფთა ურთიერთობას“ მუსიკალურად და არა ლოგიკურად გამოხატავს და რომლისათვის საჭიროა „ბუნებითი ხედვა“. ერთის სიტყვით, ერთია ცნების ფილოსოფია, მეორე—ხედვის ფილოსოფია.

ამ განცხადებით პეტრიწი უკვე იმთავითვე გასაგებს ხდის დიდ ერუდიციას, რომელსაც იგი ქვევით გამოიჩინს და რომლის მეოხებით იგი იშვიათ უნარს იჩენს არა თუ ნეოპლატონიზმის გაგებისა, არამედ მთელი ანტიკური და მაშასადამე, დასავლეთის ფილოსოფიის ძირითადი ბუნებისა. მომწიფების უმაღლეს საფეხურზე ბერძნულ ფილოსოფიაში ორივე გზა მოქმედებდა: პლატონიცა და არისტოტელეც თავის ფილოსოფიურ სისტემებს ორივე გზით გამოავლენდნენ: ხედვისა და ლოგიკური მტკიცებისა. პლატონისათვის პირველი გზისათვის დამახასიათებელი იყვნენ დიალოგები „ფედონი“ და „სიმპოსიონი“, სადაც ხედვითი ფილოსოფიის მომენტები სპარაობენ, ხოლო დამტკიცებითი—ლოგიკური—გზა მომეტებულად გამოყენებულია მგ., „ტიმეოსში“. არისტოტელესთან ეს გაყოფა უფრო ბუნებრივია: ლოგიკის თეორიის შემქმნელი დამტკიცებითს გზას, ცხადია, ლოგიკურ ნაწერებში ათავსებს. ე. ი. „ანალიტიკებში“, ხოლო ხედვითს ფილოსოფიას „მეტაფიზიკაში“. აქაც, ცხადია, იბსოლუტური განსაზღვრულობა არაა და „ანალიტიკები“ თავდება იმავე უშუალო, დამტკიცების გარეშე მყოფი მომენტებით.

ეს უმაღლესი მომენტები გამოდიან, როგორც საგანი „პირველი ფილოსოფიისა“, რომელიც არსისა და აზრის უმაღლეს საფუძვლებს არკვევს და რომელიც შემდეგში მეტაფიზიკად იქნა წოდებული. მისი საბოლოო საგანი არის „თვითმოქმედი“ აზროვნების სფეროში, რომლისაკენ და რომლისაგან ლოგიკური გზა არ არსებობს. (ἄεαρι:ζ).

ეს მომენტები კარგად ესმის იოანე პეტრიწს; შემდეგში ის

სათანადო ადგილებსაც ასახელებს ბერძენ ფილოსოფოსთა თხზულებებიდან. ნეოპლატონიზმმა აღნიშნული მომენტების განსხვავება გაამახვილა და პროკლე ფილოსოფიის ცენტრი თავისებურ დიალექტიკაში გადაიტანა, სადაც მთავარი იდეის—სიკეთისა და სუბსტანციის ადგილზე „ერთი“ იქნა მოთავსებული, რომლისგან ყოველი ამოდის და რომლისაკენ ყოველი მიდის. ამავე დროს ნეოპლატონიზმმა თუმცა ორივე გზის, როგორც ხედვითის ისე ლოგიკურის, კანონიერება დასტოვა, მაგრამ მათ შორის სწორღირების ურთიერთობა დაარღვია და „ხედვითი“ ფილოსოფიისაკენ გადახრა დაიწყო¹.

იოანე პეტრიწი ამიტომაც სწორედ ამ მომენტის აღნიშვნით იწყებს და შემდეგ მსჯელობათა ცენტრალურ მომენტად სწორედ ეს განსხვავება სურს გამოაცხადოს, რაც, როგორც გაირკვევა, იშვიათი თანმიმდევრობით არის გატარებული თხზულების სამივე ნაწილში. პროკლეს ღირსებად ავტორს სწორედ ის მიაჩნია, რომ იგი არკვევს მას, რაც პლატონს, პეტრიწის აზრით, გაურკვეველი დარჩა, რადგან ვერ შესძლო იმ „ერთის“ მიწვდომა, რომელიც გონებით მიუწვდომელი აღმოჩნდა, ხოლო ხედვითი ფილოსოფიით პლატონმა სათანადოდ ვერ ისარგებლაო. პროკლე არ დასჯერდა—ამბობს პეტრიწი—რაც „არაობაა“, და „ხედ მოჰმართა ნამდვლ ქეშმარიტსა და არსსა“, მაგრამ აქამდე, ე. ი. ნამდვილ არსამდე—ზუსტად ზუსტად პლატონიც მიდიოდაო. პეტრიწი ფიქრობს, რომ საჭირო იყო პლატონის იქეთ წასვლა და ამიტომაც „არცა ამათ შორის“, ე. ი. არც ნამდვილად და ქეშმარიტად არსებულთ „დაუტევა საზღვარი თვსთა ხედვათა“, არამედ გადასცდა მას და «თანაჰყვა თვსთა პირველთა, ვიტყვ პლატონისთა და მის უმწუერვალესისაცა გონებისაგან მიუწვდომელსა ერთსა» (გვ. 5, 4-6).

ამ „ერთის“ შესახებ პლატონსაც ჰქონდა აზრი. მაგრამ ცოტა სხვა მნიშვნელობით: პლატონი თავის იდეებს ხანდახან „მონადებს“, ერთს, „ერთეულს“ უწოდებდა², მაგრამ აქ საგულისხმეო ისაა, რა რამდენად ზუსტად აქვს გაგებული პეტრიწის პლატონის „ერთის“ კავშირი არსებობის ანუ ნამდვილად არსებულის—ზუსტად ზუსტად იდეასთან. მართლაც და პლატონის „ერთი“ სულ სხვა იყო, ვიდრე პრო-

1) პლატონსა და არისტოტელეს შორის თვით სისტემათა დასაბუთების ტენდენციებში ის განსხვავებაა, რომ პლატონი იწყებს ხედვითი ფილოსოფიით და ათავებს ლოგიკურით („სიტყვებებითი“), ხოლო არისტოტელე — პირიქით — იწყებს ლოგიკურით და ათავებს „ხედვითით“.

2) ასეთი შეხედულება გატარებული აქვს პლატონს „პარმენიდესში“: იდეა არის ერთი მიმართ საგანთა სიმრავლისა (Parmenides, 132 AC). იგივე შეხედულება „სახელმწიფოში“ (Rep. VI, 493 E. ან 507 B). ტერმინი მონადა — „μοιάδ-ბად“ მოხმარებულია „ფილებოსში“ (Phileb. 15 A).

ქლეს და ნეოპლატონიზმის „ერთი“, რადგან პლატონი „ერთს“ უპირისპირებს სიმრავლეს იმავე გვარის მოვლენათა წყობაში და არა საზოგადოდ; ამიტომ საბოლოოდ ეს არაა „ერთი“, რადგან ასეთი „ერთები“ შეიძლება იმდენივე იყოს, რამდენიც საგანთა გვარნი და, მაშასადამე, „ერთი“ პლატონისა პირობითი ცნება იყო, სიმრავლის წარმავლობისათვის დაპირისპირებული, და ამიტომ „ნამდვილად არსებული“, წარმავლობისაგან განსხვავებული¹. პეტრიწი კარგად ხედავს, რომ საჭიროა ასევე არა გვარის გამომხატველ „ერთამდე“ რომელიც „ქეშმარიტ მყოფსა და არსს“ ეხებოდა, არამედ „უმწუერვალესამდე“ და პროკლეს იმას უფასებს, რომ მან „რაოდენ იყო შესაძლო, იმეცადინა ცნობად მყოფთა სასურვოა“. ამ გზით პროკლემ—პეტრიწის გაგებით—ისიც ნათელი გახადა, რაც პლატონთან ნათლად არა ჩანდა². პლატონის სიბრძნის ნათელყოფას—„განაცხადებას“—რომელიც საბოლოოდ შესაძლებელი გახდა თურმე მხოლოდ პროკლეს მიერ „ხედვისთს“ გზაზე დადგომით, იოანე პეტრიწი უპირისპირებს არისტოტელეს და საზოგადოდ მთელი მისი სკოლის—„პეტრიპატოელთა“—მიერ ნაჩვენებ გზას, რომელიც წარმოდგენილია, როგორც «არისტოტელის-გამოთაჲ სიტყუჲჲ კანონთა მიერ შეძერწული». აქ ერთხელ კიდევ ნათელი ხდება, რომ „სიტყუჲჲ“ უეჭველად „ლოგიკურს“ ნიშნავს, რომელიც სილოგიზმის წესებით არის შეკრული ანუ „შეძერწული“. და აი სწორედ ეს სილოგისტურ-ლოგისტური ანუ „შესიტყვთა კანონთათ ჩემებული სიმართლე“ დარღვეულია პლატონის ფილოსოფიაში განაცხადებული „ერთით“, რომელიც შესაძლებელი გამხდარა „ხედვითი“ გზის მეოხებით; ამისათვის პროკლეს დასჭირებია დაერთო „სიწმიდე და სიცხადე აღმოსაჩენთა... სიმალისა თანა ხედვისასა“.

ასეთია პროკლეს მეთოდის დახასიათება, რომელიც, ამბობს პეტრიწი, «თანწარვლის სახედ მივეციოთ საუწყოსა».

იოანე პეტრიწი აღნიშნავს, რომ ქართულად არაა შემოღებული ზუსტი ფილოსოფიური განსხვავებანი, დისტინქციები, და ის, რაც შეუმუშავებია ბერძნულ ფილოსოფიურ ტერმინოლოგიას, ქართულად არ მოიპოვებო. მაგ. „სხუჲა არს ძალი და მოქმედებაჲ სულისაჲ და სხუჲა გონებისაჲ“. ჩვენი—განაჯრძობს ის—განსხვავებანი არავინ „დასჭურიტნა“ და ამის შემდეგ აკეთებს იმ განმარტებებს, რომლებიც აუცილებელია მისთვის ზემოთ მოყვანილ ორი გზის კანონიერების და

¹) უფრო რეალისტურად განწყობილი არისტოტელე პლატონის ამ აზრს სწორედ ასევე ხსნიდა და „ერთისა“ და „არისი“ შუა კავშირს ხედავდა—*ἄσχετον καὶ αἰσῆ*“.

²) „ბეჭდულნი და დაფარულნი პლატონის მიდმოსიტყვსანი განაცხადნა“ („განმარტებაჲ“ გვ. 5, 7-8).

ერთის — „ხედვითის“ — უპირატესობის ნათელსაყოფად. ამის შემდეგ ხდება სამი მომენტის განსხვავება: „დიანჯა“ ე. ი. დიანოია — სულის ფუნქცია; „ნოიმა“ — გონების ფუნქცია და „ნოიტონ“ — გასაგონი; განსხვავება სამივე მომენტის მიმართ ტარდება მეტ-ნაკლებ სიმარტივისა და სირთულის თვალსაზრისით. „დიანჯა“ არაა „მარტივი და შეუდგემელი“, ე. ი. ნაწილებისაგან შეუდგენელი, რადგან „სულს გაგონებად“, ე. ი. რისიმე შემეცნება შეუძლია მხოლოდ რისიმე მიმართ, რაც მას ესაჭიროება, და მის გარეთ მყოფი თანდათანობით მისი საგანი ხდება; სული მოქმედებს მხოლოდ რისიმე მიმართ, „მიდმოობასა შორის აქუს ძალი გაგონებისაჲ“, და ამიტომ იგი განსხვავდება გონებისაგან. ამის გარდა კიდევ მეორე ნიშანი მოჰყავს პეტრიწს, რომელიც კიდევ უფრო ღრმა მნიშვნელობისაა: სული თავისი შემეცნების პროცესში მიდის წინ შეცდომებისა და მათი დაძლევის, ე. ი. სინამდვილის გაგების გზით. აუცილებლად ჰეგემარიტი გზით სვლა მას იმთავითვე უზრუნველყოფილი არ აქვს, რადგან ეძებს, საფეხურიდან საფეხურზე გადადის შემეცნების ე. ი. ნამდვილად არსის მიღწევამდე. ამიტომაც პეტრიწი ამბობს: სული არაა მარტივი „რამეთუ, შეადგამს არსსა და არასა... ანუ არსსა და არა არსსა.“ ამიტომაც მისი „ნახელი შესაფეროჲ“ არის „მიდმოგონებაჲ ანუ მიდმოგავონებაჲ“ — ე. ი. იგი მიმართულია რისიმე გასაგებად, მაგრამ იქამდე ერთბაშად ვერ მიდის, ეძებს, არჩევს და ნაბიჯ-ნაბიჯ იძვრის.

აზრის საბოლოოდ ნათელსაყოფად პეტრიწი მოიხმარს თავის დიდ ფილოსოფიურ ერუდიციას და მიმართავს ნეოპლატონიზმის დიდ ლოგიკოსს — პორფიროსს — რომელიც, სხვათაშორის თვით პროკლეს „კავშირს“ — ში არსად ნახსენები არაა, და მისი მაგალითით სურს ნათელყოფს თავისი აზრი ლოგიკური და „ხედვითი“ გზის განსხვავებისათვის. სულის მოღვაწეობა ანუ „მიდმოგავონებაჲ“ სულისა არის „ბიჯებით“ სვლა მიზნისაკენ, და არა პირდაპირ და მარტივად — „არა მარტივად მიდრკების მუნ, სადაც მიემართოს. ამის მსგავსად, ამბობს პეტრიწი, სული თავის მიზნისაკენ მიდის მცირე ნაკვეთების გზით, ვიდრე მიზანს მიაღწევდეს¹. აქ შემეცნების მიზნის დახასიათებაცაა მოცემული, რომელიც წარმოდგენილია, როგორც საგნის შემოკცა და დაგვარობის აღმოჩენა — „თვს გუარ ყოფა“.

ასევე ნათელია მეორე გზის გაშუქება; მაგრამ მას პეტრიწი მეტის და ამასთანავე იშვიათის ენთუზიაზმით აკეთებს. სული-საგან განსხვავებით, რომელიც რთული და დანაწევრებული გზით მიიმართება, გონება თავის „გასაგონამდე“ ე. ი. საწვდომ მიზნისაკენ პირდაპირ და, მაშასადამე, მარტივად „ხედ მიესხმის“. პეტრიწი

¹) «სულიცა ამისაგან ამისდად მიდგების მცირედ მცირედ, ვიდრემდის არა ყოველი შემოსახოს» და შემოიტევას გასაგონოჲ და თვს გუარ ყოს» (გვ. 7, 10-11).

აქაც შედარების სახეს მიმართავს, და თუმცა ამ შეზღუდვაში არ ასახელებს შედარების წყაროს, მაგრამ აშკარაა, რომ იგი თვით პლატონამდე აღის¹. აქ იოანე პეტრიწი, ლაპარაკობს რა უშუალო შემეცნებაზე, სადაც გონება უშუალოდ ეფინება თავის საგანს, დასძენს, რომ ეს ხდება ისევე, როგორც მზე თავისი სხივებით პირდაპირ — დროის და სივრცის განუხსნავებლად დაფარავს ყოველივეს.

აქედან პეტრიწი განაგრძობს, რომ იგივე უნდა ითქვას გონებაზე, რადგან გონება, როგორც მწვდომი, და „გაგონება“, როგორც ამ წვდომის გაშლა, ემთხვევიან ურთიერთის უშუალოდ, როგორც მზე და შარავანდნი (გვ. 7,17-18).

აღსანიშნავია, რომ პირველი მაგალითის მოყვანის დროს იოანე პეტრიწი ასახელებს პორფირის და პროკლეს და მეორე მაგალითის მოყვანისას არ ასახელებს მის პირველ ავტორს პლატონს. შესაძლებელია ამას თავისი მიზეზი ჰქონდეს. სიტყვა „ვითარ“ ანუ „ვითარცა“ მართალია შედარების გამომხატველია, მაგრამ აქ თითქოს საქმე მართო ანალოგიაში არ უნდა იყოს: ანალოგია აქ მოყვანილია ისეთ მდგომარეობამდე, სადაც იგი თითქმის ყოველივე აზრს კარგავს: შესაძარებელი აღარაა, რადგან ერთის ნიშანი გადატანილია მეორეზე — მზის და სხივთა ურთიერთობის ნიშნები გადატანილია გონებისა და საწვდომის, — „გასაგონოდ“ — ს ურთიერთობაზე. ნიშნების ასეთი გადატანის შემდეგ შედარებას აზრი აღარ აქვს, რადგან თვით ნიშანთა გადატანამ გააუქმა ანალოგია და იგი მსგავსების ისეთ ხარისხამდე მიიყვანა, სადაც იგივეობის მიჯნა ჩანს.

შესამე მომენტის — „ნიოიტოდ“ — ს შესახებ პეტრიწი მოკლედ განმარტავს, რომ ეს არის გასაგონი ანუ საგონი; ეს ისაა, რაც ყველაზე მალლა დგას, „ზესთა ძეს“. იგია „საგონი ანუ გასაგონი“ ამბობს პეტრიწი და თავისი ბუნებით მალლა დგას „გამგონეს“ მიმართ. სული სწორედ ეს გამგონე ყოფილა და ამიტომ უფრო დაბლა დგას, ვიდრე გონება, რადგან იგი ემთხვევა გასაგონსა და იგივეა, რაც უკანასკნელი; მაგრამ გონებასაც შეიძლება. იგივე მოუვიდეს, როდესაც მასზე მალლა გამოჩნდება „ნამდულ მყოფი“, რომელიც მას „დაუზევედების“; ასევე ამ ნამდვილ მყოფსაც „დაუზევედების — საღმრთოდ და ერთებრივი რიცხვ“. შემდეგ ისევ ეს „ღმრთიენიც“ იქცევიან გამგონედ და მათთვის საწვდომი ანუ „გასაგონოდ“ არის ის, სადაც ხედება ერთი მეორეს „პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვრობა“. ასე მიდის ეს რიგი „ზესთმდებარე“ ერთამდე, რომელიც გამოცხადებულია „უცნობრად“ და რომელიც ამავე დროს გამოდის როგორც კეთილი; იგი — ამბობს პეტრიწი — ადამიანთა მწარე

¹ პლატონს, როგორც ცნობილია „სახელმწიფოში“ (VI წიგნში) აქვს მოყვანილი მზის სახე, როგორც უშუალო წვდომის ანალოგია.

განცლებმა — „წადილმან პატიჟისამან“ შექმნეს მამა — ღმერთად. „უცნაურია“, მაგრამ მისდამი ვედრება შეიძლება, როგორც კეთილისადმი.

ამ გზით ირკვევა, რომ არსებობს უმაღლესი „გასაგონო“, რომელიც ყველაზე „უმჯობეს არს“. ამის იქეთ წასვლა სიმაღლისაკენ არ შეიძლება. ამიტომაც აქედან ეხლა ქვევით, ანუ „შემდგომისაკენ“ სვლა არის საჭირო, რადგან ჩვენ, ადამიანები ყოველივეს გავიგებთ შედეგის ანუ „შემდგომის“ მიხედვით. უფრო სწორად და გასაგებად რომ ითქვას: ყოველი არსება შეიცნობის იმ მოქმედების ანუ ძალის მიხედვით, რომელიც ჩვენთვის გაიშლება, როგორც არსების გამოვლენა.

აქ პეტრიწი მიმართავს „ფერის“ მომენტს: „ვითარ ფერცა იყოს მოქმედებაჲ, ეგ ფერვე და ძალი; ვით ფერ ძალი, ეგ სახე და არსებაჲცა“. აქ სამჯერ ერთ მსჯელობაში ნახმარი მომენტი „ფერისა“ გამოხატავს ურთიერთობას, რომელიც გამოითქმის სახითაც, ე. ი. აქ „სახე“ და „ფერი“ გაიგივებულია და ორივე შემთხვევაში გამოსახატავია დამოკიდებულება, რომელიც „არსების“ გამოვლენას წარმოადგენს, მაგრამ არა ლოგიკური გამომდინარეობით, არამედ ძალისა და მოქმედების გაშლით. აქ იოანე პეტრიწი არისტოტელეს გზას მიყვება: რაც ბუნებით, ე. ი. თავის თავად პირველია — იგულისხმება არსება — მას შემეცნება („გონებაჲ“) სწვდება უკანასკნელად; ხოლო რაც ბუნებით უკანასკნელია — ე. ი. არსების გამოვლენა და გაშლა — იგი ჩვენთვის, ადამიანებისათვის, პირველია, რადგან მათგან ვიწყებთ შემეცნებას.

არისტოტელეს ეს ცნობილი დებულება იშვიათად აქვს გამოყენებული პეტრიწს: თუ „უკანასკნელი“ ე. ი. გამოვლენა მართლაც ავლენს არსებას, მაშინ მარტივი მოვლენა მარტივი არსების გამოვლენა იქნება¹. ამ გზით პეტრიწი კვლავ უბრუნდება გონებისა და სულის განსხვავებას და პირველში მარტივ, ხოლო მეორეში რთულ არსებასა ხედავს. ამ განსხვავებათა გამოყვანის დროს ის უკვე იმოწმებს არისტოტელეს და მის მოძღვრებას მომქმედი გონების შესახებ². ეს განსხვავება კვლავ საბაზს აძლევს იოანე პეტრიწს ერთხელ კიდევ ხაზი გაუსვას გონების თავისებურებას და აღნიშნავს, რომ მას თავისი არსების მიხედვით «თანწარმოდგომილად და სამარიდისოდ აქუს მოქმედებაჲ არსებასა თანა და არსებაჲ მოქმედებასა თანა».

¹) «თუ მოქმედებაჲ მის მარტივ და შეუდგმელ, და არსებაჲცა მისი მარტივი და შეუდგმელ, ხოლო თუ მოქმედებაჲ მისი არ მარტივი, და არცა არსებაჲ მისი მარტივი» (გვ. 8, 23-25).

²) «რომელთა იფილოსოფოსეს, მათ შორის ოდენ დასდებს (არისტოტელი) მოქმედებითსა სულსა და გონებასა» (გვ. 9, 2-3). შეადარე Aristoteles, De anima I, 418 b.

პეტრიწმა ასე მოქნილად გამოიყენა არისტოტელეს ცნობილი პრინციპი, და მაინც სახეებში წარმოდგენას უბრუნდება და კვლავ მიმართავს უშუალო და შუალობითს ანუ გონებისა და სულის დაპირისპირებას. როგორც მზეს მარადიულად თან ახლავს სხივები, ისევე გონებას—მიმართება საწვდომისადმი, და ამის გარეთ იგი გონება არც იქნებოდაო. იგი არაა სული, რომელიც თანდათანობით მიდის შემეცნების განვითარებისა და თანდათანობითი წარმატების გზით და დაასკვნის, რომ «ერთბამად გონებად და გასაგონოდ მისი» (გვ. 9, 11).

ამის იქით მაინც არის „ერთი“, რომლის მიმართ „გავგონება“, ე. ი. შემეცნება არ ითქმის. შემეცნების წარმოება ნიშნავს რაღაცას არ ცოდნას—განაგრძობს პეტრიწი. იგი „უმეცრებასა თანა შეკრულა“ ე. ი. განსაზღვრულა მით, რაც არ იცის, რის უმეცარიც; იგი ისწრაფის ცოდნად, არის „წადიერი გავგონებად“. „ერთი“ არაა ასეთ მდგომარეობაში, იგი ცოდნისა და შემეცნების მიღმაა, „დეუზევედებდს“ (ე. ი. ტრანსცენდენტურია) ცნობასა და გავგონებასა, რადგან რა აქვს მას შესაცნობი, როცა ის „არას უმეცარ არს“, ყველაფერი მისი შექმნილია და მან გონებაც თვითონ „ალამკო“? აქედან უკანასკნელი და უმაღლესი ნაბიჯი: განსხვავება გონებასა და „ერთსა“ შორის. გონება, რომელიც სულის მიმართ იმ უპირატესობის მქონე იყო, რომ თავის საგანს, ე. ი. „გასაგონოს“ მარტივად „მიესხმოდა“, „ერთის“ მიმართ მაინც ერთგვარი ნაკლის მქონე გამოდის: იგი ყოველთვის „თითოეულად გაიგონებს“, ე. ი. ქვეყანაში ცალკე მოვლენას ცალკე ხედავს და სიმრავლეს—სიმრავლედ, „ხოლო ერთი ყოველთა და თითოეულთა ერთებრივ“, ე. ი. მთლიანობაში და „გაუნაწილებლად“, „ერთი“ ქვეყნის უმაღლესი მიზეზი და „ერთობის“ არსების მქონე ქვეყანასაც „ერთობრივობაში“ ხედავს.

პეტრიწი აქ ათავებს შესავალს და მიუთითებს ზემოთ წარმოებულ მსჯელობაზე. ამით მას, უეჭველია, იმის თქმაც სურს, რომ თუ გონების გზა უშუალობის სახით იშლებოდა, აქ გონებაზე უფრო მაღალი საფეხურის მიმართ უკვე აღარავითარი „სიტყვიერებითი“ გზა აღარ არსებობს, „ვითარ აღმოიჩინა წინადათვე“. „ხედვითი“ გზა, აშკარაა, აქ კიდევ უფრო დასაშვები უნდა იყოს პეტრიწისათვის ამ უმაღლეს „ერთის“ მიმართ: იგი სიმრავლეში „ერთია“ და „ერთობლიობაში“ სიმრავლე—ასეთია ის ნეობლატონური დიალექტიკის უმაღლესი საფეხური, რომელიც სწორედ პროკლეს სახით იქმნა მიღწეული.

შესავლის მიმოხილვიდან ნათელია, რომ პეტრიწს შემეცნების ორი გზის განსხვავება ანტერესებს და მათ შორის უპირატესობას, ის „ხედვითს“ გზას აკუთვნებს, დაპირისპირებით „სიტყვიერებითი“ გზისათვის. არისტოტელეს მიერ დადგენილი განსხვავება „ბუნებით-

სა“ და ჩვენს, $\alpha\rho\beta\epsilon$ $\eta\epsilon\chi\epsilon\iota$ —ადამიანურს შუა მას გამოყენებული აქვს არსებიდან მოქმედებაზე გადასასვლელად და პირიქით; მაგრამ არისტოტელესაგან განსხვავებით პეტრიწს აქ აინტერესებს არა ლოგიკური გადასვლები, ე. ი. მიზეზიდან გადასვლა იმისაკენ, რაც მიზეზით გამოწვეულია და რასაც პეტრიწი „მიზეზოანს“. უწოდებს, არამედ მიზეზის ხილვა ანუ ხედვა „შემდგომში“. გონება და მასთან ლოგიკა არისტოტელესთანაც მიდის უშუალობის „მარტივად მისხმის“ შეგნებად; მეორე „ანალიტიკაში“ სწორედ ამის აღმოჩენით დაავიკრვეინა არისტოტელემ ლოგიკური საქმე¹. მაგრამ პროკლეს დიალექტიკამ აქ შენიშნა, რომ გონება, სულისაგან განსხვავებით, მიდის არა „მცირედ-მცირედ“, არამედ „ერთბამად“, სადაც ერთია გონება და „გაგონებაჲ“; მაგრამ ეს მაინც არ იძლევა იმის გარანტიას, რომ ერთში სიმრავლე ჩანდეს და სიმრავლეში—ერთი. გონება სიმრავლეს სიმრავლედ ხედავს და „თითოეულს თითოეულად“. გონებას აქვს უშუალობა, მსჯელობს პეტრიწი, და ამით ის უფრო მაღლა დგას, ვიდრე სული. დიალექტიკის განვითარების ამ საფეხურზე გონებას არ მიეწერება ჯერ კიდევ ფუნქცია დიალექტიკის წვდომისა, რადგან „ერთი“ „დაეზესთავდების“ გონებას, რომელიც მაინც ასხვავებს „ერთსა“ და მრავალს, „არსებას“ და მის გამოვლენას, უმაღლეს მიზეზს და „მიზეზოანს“, ე. ი. მის მოქმედებას, და, თუმცა თითოეულ მათგანს „ხედავს“, მაგრამ ცალ-ცალკე და არა ერთად.

ამ მსჯელობებით პეტრიწი არა თუ თავისი დროის, ე. ი. XI—XII საუკუნეთა მიჯნის ფილოსოფიის სიმალღემდე მივიდა, როგორც ის წარმოდგენილი იყო ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსში, არამედ იმაზე მაღლა დადგა. ეს სიმალღე მოსჩანს, არა მარტო იმაში, რომ პეტრიწმა ლოგიკურ პრობლემათა და მათ შესახებ მოძღვრებათა აღდგენის ნაცვლად, უფრო პრინციპულ საკითხების წამოყენება სცადა, სახელდობრ ისეთების, რომლებიც თვით ლოგიკურ მუშაობას განსაზღვრავდა. ეს ის ძირითადი მომენტი იყო, რომლის მიხედვით ფასი ეძლეოდა ყოველგვარ ცოდნას და სიბრძნეს—„ერთთან“ მისვლის შესაძლებლობის პრობლემა. პლატონის მიერ წამოყენებული მოძღვრება სიკეთის იდეის შესახებ იგივე უმაღლესი, „ერთის“ იდეა იყო. თუ თითოეულ იდეას ევალეობდა თანაზიარობით ($\alpha\epsilon\iota\sigma\alpha\upsilon\upsilon\iota\alpha$) ანუ თანხლებით ($\alpha\alpha\rho\alpha\sigma\sigma\epsilon\iota\chi\epsilon$) საგანთა და მოვლენათა მიზეზი ანუ პირველსახე ($\alpha\rho\alpha\rho\acute{\alpha}\nu\epsilon\iota\chi\epsilon$) ყოფილიყვნენ²—ეს ყოველივე შესაძლებელი იყო მისთვის იმდენად, რამდენადაც თვით იდეათა ძირში მას გათვალისწინებული ჰქონდა ერთი იდეა, იდეა სიკეთისა. ეს გარემოება პლატონის ყოველთვის მხედველობაში ჰქონდა, რადგან უა-

¹) Aritoteles, Anal. post. II.

²) Plato, Tim. 28 C, 46-C და შმდ.; Phaidon 98 B და შმდ.

მისოდ მას ნაბიჯის გაკეთება არ შეეძლო. „ფედონში“ და „სახელმწიფოში“ მან კიდევ მიუთითა გარკვეულად ამ გარემოებას¹⁾; ნამდვილი „პარადეჟმა“, ე. ი. პირველსახე ქვეყნისა სწორედ ის ძირითადი იდეა იყო.

ნეოპლატონიზმი, განსაკუთრებით პროკლეს სახით, სწორედ ამ ძირითადს, „ერთს“ და პირველ სახეს სთვლის მთავარ გარემოებად. არისტოტელეს, როგორც გაირკვა, არ გამოორჩენია ეს მომენტი და ცოდნის უმაღლეს დასაყრდენს თავის საკუთარ თავისაკენ მიმართულ აზრში—*μᾶκροσ*-ში ხედავდა. ამით ორივე შემთხვევაში ეს მომენტი ლოგიკისა და მეტაფიზიკის საზღვარზე იყო მოთავსებული.

პეტრიწმა სწორედ ეს მომენტი და მისი შემეცნებასთან დამოკიდებულება ჩასთვალა ძიების პირველ საქმედ და ბიზანტიის რენესანსში წამოჭრილი ლოგიკური და მეტაფიზიკური საკითხები ისეთ ადგილს გადაანასკვა, რომელიც ბერძნებისათვის მიუღწეველი დარჩა. მიქაელ პსელლოსმა და იოანე იტალმასაკითხს—თუ როგორაა შესაძლებელი აზროვნებისა და არსებობის ძირების შემეცნება—ჯეროვანი ყურადღება ვერ მიაქციეს. პეტრიწის ფილოსოფიური ინტერესი, როგორც ზევით ითქვა, უკავშირდება ბიზანტიურს, მაგრამ არსებითად ქართული ფილოსოფიური ტრადიციებით განისაზღვრებოდა. მისი საკუთარი ნაწარმოების შესავლის ანალიზმა ნათელი გახადა, რომ მისი მთავარი საკითხია—უმაღლეს საფეხურებამდე ასვლის პრობლემა და მისი „ხედვა“ სინამდვილეში, ხედვა, რომელიც „ფერის“ მიხედვით ხდება, სადაც ნათელი უნდა გახდეს, რომ „არსება“ და „მოქმედება“ ერთ ფერი არიან. ამით გარკვეულად დგება საკითხი პეტრიწის დამოკიდებულებისა თანამედროვე ბერძნულ ფილოსოფიასთან ერთის მხრივ და ქართულ ფილოსოფიურ ტრადიციებთან მეორე მხრივ.

პეტრიწის დამოკიდებულების საკითხი ბერძნულ ფილოსოფიასთან, ერთის მხრივ და ქართულ ფილოსოფიურ ტრადიციებთან მეორე მხრივ, საბოლოოდ შეიძლება გაირკვეს მხოლოდ მაშინ, როცა მისი ორიგინალური აზროვნება მთლიანად იქნება განხილული. შესავლის განხილვამ ჯერჯერობით ნათელი გახადა, რომ პეტრიწს გარკვეული წარმოდგენა აქვს თავისი ძიების ძირითად პრობლემაზე, რომელიც ეხება გზას, სადაც არსება და მოქმედება ერთი მეორის ფერი უნდა იყვნენ და ეს ფერი „ხედვითი“ წვდომის გზას გამოხატავს, სადაც ლოგიკური, „სიტყვურებითი“ უადგილო და გამოუყენებელია მაშინაც კი, როცა იგი გონების საზღვარს აკრავს და თავის გასაგონოს „მარტივად მიესხმის“. ცხადია, რომ ამ საკით-

1) Plato, Phaidon 97 B და შმდ.; „სახელმწიფო“ წ. VI და VII.

ხებს იცნობდა ბიზანტიის რენესანსი და პროკლეს პრობლემატიკა-შიაც ჩახედული იყო, მაგრამ „ხედვისათვის“ ასეთი უპირატესობის მიცემას ის თუნდაც იმიტომ ვერ ახერხებდა, რომ მისი განწყობა მიქაელ პსელლოსის და იოანე იტალის სახით უფრო ლოგიკურის მხარეზე იყო, ხოლო მათ შემდეგ ფილოსოფია საბერძნეთში კვლავ დამცველობითს განწყობას ეძლევა და ნიკოლოზ მეთონელის სახით იგი აპოლოგეტურ-ქრისტიანულ ტრადიციებს უბრუნდება და ამ ნიადაგზე სწორედ პროკლეს თხზულებას „კავშირნი“-ს იღებს განქიქების საგნად.

იმ გარემოებას, რომ ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსიდან ორი გზა გამოდის, ერთი ამ რენესანსის დაცემის მაჩვენებელი ნიკოლოზ მეთონელის სახით, რომელიც პროკლეს მიმართ იმ ბრძოლის ეინითაა გაქლენთილი, რომელიც ძველი საეკლესიო აპოლოგეტების დოგმატური სულითაა აღსავსე, მათ შორის ყველაზე უფრო პროკოპი დაზელისა (415—526 წწ.), ხოლო მეორე—რენესანსის გაგრძელებისა და გაღრმავების—ქართველი ფილოსოფოსის—პეტრიწის მიერ წარმოდგენილი, რომელიც პროკლეს ფილოსოფიის იმ პათოსით სუნთქავს, რომელიც საქართველოში სააზროვნო განახლებამ უკვე XI ს. აღადგინა ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის შემოტანით,—უნდა გაეფრთხილებინა ქართული კულტურის მკვლევარნი ზოგიერთი დასკვნების გაკეთების დროს. ასეთ დასკვნას წარმოადგენს აკად. ნ. მარჩის დებულება, თითქოს იოანე პეტრიწი ფილოსოფიურ ხაზს იმუშავებდა სრულიად დამოუკიდებელივ წმინდა ქართულ გარემოდან. რა თქმა უნდა, იოანე პეტრიწის დამოკიდებულება მაგ. ნეოპლატონიზმთან წმინდა ქართულ წრეში არ განვითარებულა, მაგრამ მისი ჩასახვა რომ უკვე ქართულ წრეში უნდა მომხდარიყო, ეს უდავოა იქედან, რომ მისი ფილოსოფიური მასწავლებელი ეფრემ მცირე სწორედ ნეოპლატონისტურ თხზულებათა მთარგმნელი იყო. იოანე პეტრიწის თხზულების შესავლის გარჩევამ უდაო განადა, რომ სწორედ პროკლე—სათაყვანო ნიმუში ქართულად მთარგმნელ და იოანესათვის მასწავლებლიდან—ეფრემიდან ცნობილ ფს.-დიონისე არეოპაგელისა, პეტრიწის ინტერესის საგანი უნდა გამხდარიყო ბიზანტიელ ფილოსოფოსებისაგან სრულიად დამოუკიდებელივ¹. ეს ცხადია, არ ნიშნავდა, რომ ამ ინტერესის ნიადაგზე ბიზანტიის ფილოსოფიასთან შეხვედრას პეტრიწის აზროვნებაზე გავლენა არ მოეხდინა, და საკითხი სწორედ ისაა, რომ ქართულმა ფილოსოფიურმა ტრადიციებმა მაინც პეტრი

¹) „Повидимому, амбозс б. мартри, не в чисто грузинской среде народился интерес Иоанна к неоплатонизму“. ЗИАО оп. cit. გვ. 97.

შესძლეს და პეტრიწი პროკლეს ფილოსოფიის ნიადაგზე ბერძნები, საგან განსხვავებული გზით წარმართეს.

ამ საკითხთა საბოლოოდ დასადგენად საჭიროა პეტრიწის ნააზრვეის მთლიანობაში გამოვლენა.

§ 5. იოანე პეტრიწის „კომენტარები“

პეტრიწის თხზულების მეორე ნაწილი პროკლეს თხზულების „კავშირნი თეოლოგიურნი“-ს კომენტარის ფორმითაა გაშლილი, მაგრამ უკვე იმთავითვე ავტორი თავისუფალი მსჯელობის გზას ირჩევს. მისთვის რომ მთავარი სწორედ იმ გზის შეფასებაა, რომლითაც მისი აზრი და რა შემთხვევაში იგი „სიტყვებებითა“ და რა შემთხვევაში „ხედვით“, ჩანს იქედანაც, რომ პროკლეს „კავშირნი“-ს პირველისავე თავის გარჩევისას იგი ზედმიწევნით არკვევს პროკლეს მსჯელობის მეთოდს—პირდაპირი და აპაგოგიური მტკიცების სახეებს, ხოლო შემდეგ სილოგიზმის მთელ თეორიას ალაგებს. სილოგიზმის თეორიის დალაგება ხდება არა მოგვიანო ფორმით, არამედ არისტოტელეს „ანალიტიკებში“ მოცემული სახით: ორი „კიდით“ და საშუალოთ „კიდეთა შემკრველით“ (იხ. სქემა გვ. 11).

აღსანიშნავია, რომ სილოგიზმების დალაგებისასაც კი, რომელიც „სიტყვებებითს“ კანონებს შეიცავს, პეტრიწი მაინც ცოცხალი დალაგების გზას მიჰყვება, განსაზღვრულ და თვალსაჩინო სახეებით სარგებლობს. ასე მაგ. მტკიცების გაშლისათვის—ამბობს იგი—საჭიროა აზრის საკითხის სახით ანუ „პროვლიმაჲ“-ს სახით წარმოკრა, რადგან თუ არ გამოირკვევა, თუ რა გვესაჭიროება და რა გვაწუხებს, როგორ იქნება „დაკაზმვა აღმოჩინებისა“, ე. ი. სილოგისტური მტკიცების გაშლა. აზრის თვალსაჩინოებისათვის პეტრიწი განაგრძობს: «რამეთუ, უკუეთუ პირველად არა ცნას მკურნალმან სენი, ვითარ დაჰკაზმოს წამალი» (გვ. 10, 24-25).

პროკლეს პირველი დებულება ეხება „ერთის“ ცნების განმარტებას და შეიცავს ნახევარ გვერდს; პეტრიწის მსჯელობა ამის გამო შეიცავს თოთხმეტ გვერდს. პროკლე არ ამტკიცებს პირდაპირ თავის დებულებას, რადგან იცის, რომ საამისო პირდაპირი დემონსტრაციული საშუალება არ არსებობს. ამიტომ ის მიმართავს არაპირდაპირს, ანუ აპაგოგიურ მტკიცებას: თუ ასე არაა, მაშინ ასეთი და ასეთი შედეგები გამოვა, ხოლო უკანასკნელი დაუშვებელია; მაშასადამე, უნდა მიღებულ იქნას პირველი დებულება. აპაგოგიური საბუთები არაა პირველხარისხოვანი საბუთები; იგი პლატონმა გამოიყენა „პარმენიდში“, როცა ჯერ კიდევ არისტოტელეს ლოგიკა არ არსებობდა; მისი დამარწმუნებელი ძალა პირობითია: თუ იქნება

მიღებული, რომ უარყოფის შედეგი მიუღებელია, ეს უკანასკნელი არ მტკიცდება, ის დაშვებულია.

პეტრიწი არ გაჰყვა პროკლეს გზას, მას არც ანალოგიისა და არც არავითარი ლოგიკური გზა არ მიაჩნია გამოსაყენებლად „ერთის“ დასამტკიცებლად. პირველი და ერთი უნდა ჩანდეს ყოველივეში „შეურწყმელად“ და ყოველი მასში, რიცხვი არაა შეერთებული სიმრავლე—ამბობს პეტრიწი, „არამედ ერთებრი“ და ამის მტკიცება კი არ შეიძლება, არამედ მოუწოდებს იგი: «იხილე უფროსად შეუნიერთა ხედვათა და უმხილებელთა აღმოსაჩენთაჲ» (გვ. 13, 32-33). ამ ერთის „მოქმედება“ არაა მისი შინაგანი იძულება, იგი «ზესთა ძეს ყოველთა ვითარ სიმრავლე ერთსა შორის და ვითარ ერთნი ერთსა შორის». იგი, ბოლოს და ბოლოს, პლატონის „სიკეთეა“ ანუ პეტრიწით „კეთილნი კეთილობასა შორის“. ამ სიმაღლეზე ისინი ჩვეულებრივი, ლოგიკური გზით არ დაიჭირება: აქედან «ზესთ ჰნათობენ ყოველთა ღრმთებრივთა და ერთებრივთა თვისთა ნათელთათ, და თან მისცემენ თვისთა კეთილობათაჲთ და აკეთილებენ ყოველთა». ასე სწყდება, ამბობს პეტრიწი—«ერთებრივისა და სიმრავლისათვის კანონთაებრ საღმრთისმეტყუელოთასა». საგულისხმიეროა, რომ პეტრიწი ზევით, როცა „კანონთაებრ დადებაზე“ ლაპარაკობდა, მიუთითებდა „კანონთა აღმოსაჩენთა“, ე. ი. ლოგიკურ კანონებს და მათ შედეგს „იძულებით აღმოჩენთა“—ს უწოდებდა. აქ კი დაასკვნის: «კანონთაებრ საღმრთისმეტყუელოთასა დაიდვა ფრიად ცხადად» (გვ. 14, 26).

აპაგოგიური საბუთების განხილვისას პეტრიწი ხანდახან მაინც თავის განწყობას ამხელს და, თუმცა პროკლესთან ამის არავითარ კვალი არაა, მაინც ასეთ გამოთქმებს ხმარობს. «არცა ყოველობასა შორის მითესულა სინათლე ერთისაჲ», ე. ი. იმ შემთხვევაში თუ „ერთი“ და მასთან ზიარება უარყოფილი იქნება „წინააღმდეგომთა“ მიერ¹, მაშინ ასეთი შედეგი გამოვა. როცა მტკიცების გზა ამოწურულია, პეტრიწს იგი საკმარისად არ მიაჩნია, რიცხვთა შორის ამ გზით კი არ ვსწვდებით, «არამედ ვხედავთ წესსა შემდგომობითსა სირასა შორის რიცხვისასა» და ჩანს «რიცხუთა-შორისი განთესული ძალი და მოქმედებაჲ» (გვ. 16, 7). ეს ის გზაა, რომელიც მან იმთავითვე დასახა, როგორც „არსებისა“ და „მოქმედების“ ურთიერთობა „ერთ ფერად“ წარმოდგენილი. ასე მიდის მთელი პირველი თავი ბოლომდე და ყველგან, სადაც ლოგიკური არგუმენტაცია უსრულო აღმოჩნდება, პეტრიწი მიმართავს „ხატებას“ და მის საშუალებით გაშლილ ხილ-

¹) მსჯელობათა და კამათის „წინააღმდეგომთა“ მიმართ გაშლით პეტრიწში მხილდება ეფრემ მცირის გავლენა. შეად. წინასიტყვაობა იოანე დამასკელის „დიალექტიკისა“.

ვას. როცა დიალექტიკის გზით გაირკვევა, რომ „ერთის“ მზიარებელი სიმრავლეთ გაშლილი „ერთიც არს და არა ერთი, ესე იგი არს ვითარცა ერთქმნილი“, ამ „ერთქმნის“ მომენტებს, პარმენიდელთან აღებულს, პეტრიწი არისტოტელეს ფილოსოფიის ტერმინებში გადაიტანს და „ძალად ოდენ“ ყოფნას ე. ი. დინამიურ *ἐν ἀρχαίῃ*-ს ცნებას გამოიყენებს, მაგრამ ესეც არ მიაჩნია საკმაოდ და გადადის „ხატებაზე“¹. კიდევ მეტი—პეტრიწი აგრძელებს სახეებს და მიმართავს ზეცისა და მზის სურათს, რომლებიც მყოფნი აღმოსავლეთს „დაკლებულ არიან დასავლეთს ყოფნისაგან და ძალად ოდენ არიან დასავლეთს“ ე. ი. მზე აღმოსავლეთშია ც არის და დასავლეთშია ც, მხოლოდ ერთის მხრივ „მოქმედებით“, ხოლო მეორე მხრივ შესაძლებლობაში.

ასე აერთებს პეტრიწი ნეოპლატონისტურ დიალექტიკას არისტოტელეს დინამიურ მეტაფიზიკასთან მზისა და სინათლის, არსებისა და მოქმედების „ფერის“ საშუალებით. ამით ის აფართოებს პროკლეს არგუმენტაციას და ამზადებს ნიადაგს იმ ფილოსოფიური კონცეფციისათვის, რომელიც ლოგიკურის ნაცვლად „ჭურჭეტის“ და „დაჭურჭეტის“ გზას აირჩევს და „გუარის“ ნაცვლად „ფერს“ მოიხმარს. ამით უკვე იხაზება ის ორიგინალური გზა, რომელსაც საფუძველს უყრის პეტრიწი და რომელიც ქართული ფილოსოფიური სკოლის საველი გზა გახდება. თუ ერთხელ გადაწყდება, რომ მთავარი გზა ფილოსოფიისა არის „ხედვა“, მაშინ მისი იარაღიც ხედვითი სფეროდან აიღება და იგი „ფერის“ სახით იპოვება. აქეთ წაიყვანა პეტრიწმა არეოპაგელის მისტიციზმი და პროკლეს წინააღმდეგ ქრისტიანულ-დოგმატურ ბრძოლას, როგორც ეს ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსის დაცემის შედეგად ნიკოლოზ მეთონელმა ჩაიდინა, მისი, თუნდაც წარმართული, დაძლევა ამჯობინა. იოანე იტალის წარმართობისათვის ბრალდებამ პეტრიწი ვერ შეაშინა; იგი გაბედულად გაჰყვა „წარმართული“ ფილოსოფიის გზას და საქართველოში საფუძვლები ჩაუყარა მზისა და ფერის იმ სოფლგაგებას, რომელიც ერთი საუკუნის შემდეგ XII—XIII საუკუნეთა მიჯნაზე რუსთაველის პოეტურ სოფლშეგრძნობაში უკუიფინა.

პირველი თავი ამ მხრივ სანიმუშოა, მაგრამ მსჯელობის გაგრძელება იმავე გზას მიჰყვება: მეორე თავშია ც იგივე გამახვილება დიალექტიკისა; „ერთის“ ზიარება სიმრავლისათვის ხდება ისე, რომ იგი „დვას და უზიარებელად ეზიარების ყოველთა“. მაგრამ პეტრიწი დასძენს, რომ ერთი „მისთვის ყოველთა შორის თვისა ერთებრივთა ნათელთათ“. აქ ყოველივე ანალოგიის გარეშე პირდაპირ

1) — «რომელი ეს სახეთა მიერ ცხად ვყოთ, რამეთუ კურეხნი ძალად ოდენ არიან მფრინველ და არა მოქმედებით» (გვ. 18,5).

„ერთებრივ ნათელზეა“ ლაპარაკი, რომელიც ისე მიეთესება ყოველივეს, რომ არაფერი აკლდება „ერთს“ და იმავე დროს მაინც აძლევს ნათელს სიმრავლეთ. პეტრიწი ამით ხაზს უსვამს, რომ ეს ურთიერთობა ლოგიკური საშუალებებით არ გამოითქმება. აქ, მისი აზრით, მოცემულია ყველა საფეხურების გავლით „ყოველი ანამკი სამუსიკოთაჲ“, რომელიც სიღამაზე და „ბუნებითი მორთულობაჲ“ არის.

რა დამოკიდებულებაა ერთსა, ორსა და სამს შორის? როგორც ბუნებითი რიცხვები—ამბობს პეტრიწი—ისინი სხვადასხვა არიან, მაგრამ ერთად შეკრული და საზღვრის მქონე ხდებიან ერთობით. სხვა არის ორი და სხვა—ორობა, ისე როგორც კაცი და კაცობა. ორი ერთიცაა და არა ერთიც, მაგრამ იქმნება ორობად ერთის საშუალებით, და ეს ხდება იმიტომ, რომ ისინი არიან „ერთისა გუარისა დამტევნენი“ (გვ. 19, 33). პეტრიწი ატყობს, რომ „გუარი“ და საზოგადოდ ლოგიკური მიდგომა აქ ყველაფერს არ არკვევს და მიმართავს ორ საბუთს: „ღმრთისმეტყუელებითს“—ელემენტებისა და მათ მთლიანობაში მოცემას, და „ხედვითს“; მას მოჰყავს სფეროთა შესახებ ცნობა—მზე, მთვარე და მნათობთა გზები—და დასძენს: «აწ ესე ყოველნი არიან ცისანი, ხოლო თვთ იგი ცა გუარ და გარეშემცველ ყოველთა» (გვ. 20, 14). ეს ადგილი არ ტოვებს ეჭვს იმაში, რომ პეტრიწი ლოგიკური „გუარის“ ცნებას „ხედვითი“ სახის ინტერპრეტაციას უკეთებს და თუ მსოფლიო მნათობთა ურთიერთობით სახავს მათ, ამით ლოგიკური ნიადაგი საბოლოოდ დატოვებულია: დამოკიდებულება „გუარის“ ელემენტთა შორის, რომელიც ქვემდებარეობით ხასიათდება, მას გადააქვს სახეებში, რისთვისაც „სახის სახის“ წარმოდგენამდე მიდის. იმიტომ მიაჩნია მას ეს გზა თავისებურად, რაზედაც დასძენს: «ესე ვითართა სახეთა და სახის სახეთა მიერ ვიმეცადინოთ განცხადებად» (გვ. 20, 15). ლოგიკური „გუარი“ გაიგივებულია „ხატის ხატთან“.

ამავე იგივეობაზე პეტრიწი მოკლედ ამბობს: «მხოლოდ გონებათაჲ ერთ და ხატ ერთისა» (გვ. 21, 27). „სიტყუერებითი“ არის პეტრიწის აზრით ამ „სახეთა სახის“ ანუ „ხატის ხატის“ მიბაძვა: «ხოლო სიტყუერებრივთა შორის ერთ ქმნა გუარისაჲ ჰბაძავს მას ერთსა» (22, 3). აშკარაა, რომ პირველია „სახედ განცხადება“, და სილოგისტიკა—მხოლოდ მისი მიბაძვა. ასე თანმიმდევროდ მიჰყვება პეტრიწი ერთხელ აღებულ გზას¹.

პეტრიწმა კარგად იცის, რომ მისგან მოწონებული გზა ფილოსოფიაში პოეტური ელემენტის შეტანაა. მაგრამ იგი შეგნებულად მიმართავს მკითხველს: «კულად სამუსიკელოთაჲცა რთვათა

¹) აქვე პეტრიწის მიერ მოცემულ განმარტებას „განუკუეთელის“ შესახებ მხედველობაში უნდა ჰქონდეს ეფრემ მცირის მიერ დასმული საკითხი (ქრონიკები, I 218).

ზედ მიესხი და მათ შორისცა იხილო ცხადად ქმნული ერთი». ამ-რიგად, „ერთის“ ცხადქმნისათვის უფრო გამოსადეგად არის აღიარებული „სამუსიკელოთა რთვაჲ“, ე. ი. მხატვრული მორთვის ანუ მოკაზმვის გზა. ყოველივე ექვის გასაფანტავად, პეტრიწი აღნიშნავს ამ „რთვის“ ნიმუშებს: «ზოგთა კმათასა და მორთულებასა გუარათასა რომელთამე მზისად, რომელთამე კრონოხსდად ანუ დიოხსდად და აფროდიტესდად აღიყვანებს სასწავლოჲ სამუსთაჲ». ყოველივე ექვს გარეშეა, რომ გზა „სასწავლოჲ სამუსთაჲ“ პეტრიწს „ერთის“ განცხადებისათვის უფრო ნათელ გზად მიაჩნია და „სიტყუერებაჲ“ მას მხოლო „ჰბაძავს“ (გვ. 22,22-24).

პეტრიწი დაულაღავად უბრუნდება თავის გზას: ლოგიკურ-დიალექტიკურ მომენტებს ის მიუდრეკელად ასრულებს „ხედვითი“ მომენტით, იგონებს რა პარამენიდეს ნათქვამს—„ერთისა მიერ ცხოვრდებისო ყოველი“. ეს ნიშნავს, პეტრიწით, «დაუდგნეს თუ არს-მან თვთებისა მიერ თვისისა ხატ ქმნასა მის ზესთ არსისა მზისასა», ე. ი. არსების გამოვლენა „ერთისა“, რაც ქმნილ იყო მზის საშუალებით, ანუ მზე იქმნა ხატად ერთისა.

მიდგება რა საქმე ქმნილი და უქმნელი „ერთის“ განსხვავებისათვის, როგორცაა ხუთობა და ხუთი, აქაც პეტრიწი პროკლეს საბუთებს ამატებს, რომ ხუთობა ერთ შემთხვევაში არის „ოდენ გუარდა მხოლოჲ“, ე. ი. მხოლოდ განსაზღვრული გვარი და ამის განსხვავებით დასძენს: «ხოლო ხუთი რიცხვთა შორის იხილვების», რომელსაც იღებს «დაზესთაებულისა ერთისაგან... და დაიხატავს თვს შორისცა და ზედაცა» (გვ. 24, 19--22).

ზოგიერთ შემთხვევაში ხატის აღსანიშნავად პეტრიწი მიმართავს რიცხვს: «თუ გინებს ცნობაჲ მათ ზესთ არსთა ერთთაჲ, მოიღე სახედ რიცხუთ-შორისი ესე ერთი», მაგრამ იქვე უწოდებს მათ „ხატთა—უგუაროთა“. ჩანს, მისთვის ეს გარემოება არ შემთხვევა ლოგიკურ „გუარს“ (გვ. 30,2).

ცოტა ქვევით: «რიცხუთაცა შორის ჰპოო ხატი და მსგავსებაჲ ერთისაჲ»; რადგან ის ამ აზრის კონტექსტში პლატონს იხსენიებს, საფიქრებელია, რომ ამ ადგილს დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს; თუ მისაღებია ცნობა, რომ პლატონმა თვით მიმართა რიცხვს იდეათა ბუნების გასაგებად, ხოლო პეტრიწი იღებს რიცხვს ხატად და მეორე მხრივ ასეთივე ხატად აღიარებულია მზე, აქედან უკვე მზადდება ნიადაგი მზის არა ანალოგიად, არამედ უფრო არსებითად მისაღებად; რიცხვი პლატონს მარტო ანალოგიად არ მიუღია, არამედ საგანთა არსებად: ამას თავისი მხარეები ჰქონდა, რომელთაც იდეათა და მოვლენათა შორის შეხების შესაძლებლობა უნდა მოეცა. მხეს, როგორც ნათლის წყაროს, ასეთივე

თვისებები მიეწერებოდა, რომელიც „უზიარებელად ზიარებას“ შესაძლებელს ჰყოფდა. აქ უკვე გაკეთებულია დიდი ნაბიჯი მზის ისევე „ერთის“ ხატად მიღებისათვის, როგორც რიცხვი „ერთის“ ხატად იყო მიღებული. „წარმართულ“ გამბედაობას აქ კიდევ ერთი ნაბიჯი რჩებოდა, რომ „ერთსა“ და „ღმერთს“ შუა შუგ მოეთავსებინა და ამ გზით ანტიკური ფილოსოფიიდან წარმართულ, სოლარიზმისაკენ გზა გაეკვალა. ამისთვის კი ბიზანტიური რენესანსი არ კმაროდა: წარმართობისათვის ბრადებული იტალიის შემდეგ ნიკოლოზ მეთონელის დაგვარ საქრისტიანო დამცველებს დარჩათ მოედანი; იგი შემთხვევით არ იყო პროკლეს საწინააღმდეგოდ განწყობილი. ქართული აზროვნება პეტრიწის სახით სხვა გზით წავიდა; დევნილ იტალიის მოწმობით პეტრიწი მტკიცე აღმოჩნდა თავის შეხედულებაში: ბიზანტიელ რენესანსის ეპიგონებისაგან განსხვავებით იგი პროკლეს და ანტიკურობას დაეყრდნო და „წარმართული“ დასკვნებისაკენ მიუღრეკელად მიდიოდა. ფილოსოფიურად „მზისა“ და „ერთის“ დაახლოვება საჭიროებდა წარმართულ პათოსს და მაშინ ანალოგიის ადგილს რეალური გაგება დაიჭერდა. ქართული საერო ფილოსოფიური აზროვნება ჩანს ამ გზით წასულა XII—XIII საუკუნეთა მიჯნამდე.

ამის შემდეგ მოდის პეტრიწისათვის ჩვეული ტერმინები: „ხედვად სიტყუსაჲ“, ე. ი. სიტყვის აზრი და მნიშვნელობა, რაც ლოგიკური გარემოების „ხედვითი“ ფილოსოფიის ენაზე თარგმნას ნიშნავს (გვ. 31—32). ასეთი მოვლენა ტერმინი—„ხატი კეთილობისა“, სადაც „ხატი“ ნახმარია უკვე უმაღლესი მომენტის პლატონისებურ გამოხატვისათვის, კეთილობისათვის, რომელიც „ერთს“ უდრის (იქვე). „კეთილობას“ პლატონის კვალად, რომელსაც იმოწმებს პეტრიწი, ავტორი აღნიშნავს, როგორც «პირველსა წყაროსა და ერთთა წარმომაყენებელსა, ზესთასა გონებათა შხესა და ზესთ მარტივად დასდებს მას და სატრფოდ» (გვ. 33—34). აქ პოეტური მიდგომა მზისა და სატრფოს გამოყენებით, „ერთის“ კეთილად დასახვას თან ახლავს. პლატონის „ფედროსის“ დამოწმებით ავტორი პირდაპირ განაგრძობს ფილოსოფიური პოეტის გზას და ამბობს: «სადა პირველი შენადგი და პირველი შეწყობაჲ, მუნცა პირველი შეუნიერებაჲ და სიკეთე». ქვეყნის სიკეთის მეოხებით შეწყობა პეტრიწს, პლატონის კვალად „სამუსოდ“ ე. ი. პოეტურად განაწყობს და იგი შეხარის «შუენიერებათა პირველისა მორთულისათა, სადა იწყო პირველმან ყვავილმან შეწყობისამან და პირველმან ნართმან სამუსთამან მის რჩეულ მეკელოვნისა მიერ წარმოდლებად გუართა გონიერთა» (გვ. 34, 8—17).

ეს ადგილი მეტად მნიშვნელოვანია: პოეტურ ფორმაში აქ ნათელი ხდება პეტრიწის ზრახვანი: საქმე ისაა, რომ მშუენიერება და

პარმონია საშუალებად და გამოცხადებული გონების „გუართა, ე. ი. ლოგიკის ცნებების დღესავით ნათელსაყოფად, „წარმოდლებად“. აშკარად ნათქვამია, რომ ცხადყოფა, რომელიც აკლია „გუართა გონიერთა“, ე. ი. ლოგიკურს, უნდა მიეცეს მას სხვა გზით—სილა-მაზისა და მშვენიერების დახმარებით.

პეტრიწი რომ სწორედ ამ გზით მიდის, ამას ადასტურებს მის მიერ ჯერ კიდევ შესავალში მოხსენებულის აღდგენა, რომ „არსება“ ჩანს მის ნამოქმედარში; იმავე აზრს პეტრიწი სხვა რედაქციით ასე გამოთქვამს: „ყოველი შობად ნიშნავს წარმოყენებასა ნაშვისასა, ვითარცა გონებად გასაგონსა და სული ნასულსა. ხოლო ხედვად მის ერთისა მზისად არ ესთა“. აქედან ირკვევა, რა მკიდრო კავშირია პეტრიწის თხზულების შესავალსა და მეორე ნაწილს შორის, რაც საბოლოოდ ერთი მთლიანი დამოუკიდებელი თხზულების საბუთია (გვ. 35,5-7). „ხედვითი“ ფილოსოფიის პრინციპის გამოვლენა, აქ მოცემული, სხადასხვა სახით მრავალჯერ მეორდება თითქმის ერთსა და იმავე კონტექსტში. ყოველივე, რის „გასაგონად“ ე. ი. შესამეცნებლად „მიცემა“ შეიძლება, „იყოს ანუ გონება, ანუ სული ანუ ბუნება ანუ ესე განზიდული, რომელ არს ცაჲ“ (გვ. 35,25-26).

„ხედვითი“ ფილოსოფიის გზაზე იოანე პეტრიწმა უკვე მიიღო მსგავსება „გუარისა“, და „ხატისა“; არსებასა და მის გამოვლენას შორის მან სინათლის ურთიერთობა მოხაზა და მათი „ერთ-ფერად“ შეკვრა განიზრახა. ეხლა შემდეგი ნაბიჯი უნდა იყოს მისთვის მოვლენათა წყობაში ანუ „სირაში“ სინათლისა და ფერის ისეთი განლაგება, რომ წყობის მომენტების ხარისხეულობა ჩანდეს. თუ მზე ამ სინათლის ურთიერთობის უმაღლესი საფეხურია, მისგან „სირაში“ შვებული სხივი მეტის თუ ნაკლების ნათელით და ფენით უნდა იშლებოდეს. კეთილობა, როგორც ამ უმაღლესი საფეხურის რომელიც ბითი დახასიათება, უმაღლესი მიზეზია. «აწ ესე ყოველნი საზომისაებრ თვსთა რომელობათაჲსა პირველად გაკეთდებიან თვთკეთილობისა მიერ და მერმე სხუათა. აკეთილებენ», და ასეთია—ამბობს პეტრიწი— „სხეული ცისა სახეთა ყოველთა“. კეთილობა საფეხურებად იშლება; მაგრამ ზოგს იგი მეტი აქვს, «ხოლო რომელთამე მრუმედ და ბინდის სახით და ზედშემოსრულად და ნაეღვად აქუს კეთილობაჲ». ასეთია ყოველივე მოკვდავი „ქმნისა და ხრწნისადა თანშეკრულად“. რომელიც ახლოა უმაღლეს მიზეზთან, უფრო ნათელია და „უმჯობეს... უშორიელესსა მიზეზისა“ ე. ი. იმაზე, რაც ამ მაღალ მიზეზისაგან უფრო დაშორებულია. ყოველი აქედან გამოვა და „მისდავე უკუ იტრფობს“. ეს რიგი ანუ „სირაჲ“ არის: ღმერთი, გონება, სული, ბუნება, სხეული. ყველა ესენი განსხვავდებიან იმით, რომ «რომელნიმე არიან უმახლობელეს თვსთა მიზეზთა და რომელნიმე უშორიელეს» (გვ. 36,15—30).

არისტოტელეს ამ უმაღლესიაკენ გზა, პეტრიწის თქმით, „გუართა-გუარის“ საშუალებითი წარმოდგენაა, მაგრამ დასძენს, რომ მას საფუძვლად მაინც „უცნაური ერთი“ უდევს, რომლის მეოხებით იგი „სრულ იქმნა“. აქ მოჩანს არისტოტელეს გზის უკმარობა, რადგან „გუართა-გუარის“ საშუალებით დადგენილს მაინც „სრულ ქმნა“ ესაჭიროება იმის მიერ, რაც „უცნაური“ რჩება.

სისრულის კეთილობის გამოსახატავად პეტრიწი პოეტურ მეტაფორას მიმართავს და ამ შემთხვევაში ტბას გამოიყენებს: «კეთილობად ვითარცა ტბად რაიმე უკიდოვ კეთილთაჲ». მხოლოდ ამ გზით ზნელების მთელი, როგორც „ბუნებაჲ ცისაჲ“ (გვ. 38,3—7).

სისრულის სურათი, ე. ი. წყობაში განლაგებული მოვლენები „თანტომ“ ან „ერთფერ“ არიან და ყოველი სისრულე მათ სრულმყოფელისაგან მოსდით და ამ „თანტომობისა“ და „ერთფერობის“ ნიადაგზე „ყოველი სრული, სრულმყოფელსა თვისსა ეტრფის“ (გვ. 38,19—20).

აქ პეტრიწი თანდათანობით ავიდა პირველ არსისა და მისგან განსრულებულ მოვლენათა შორის იმ სპეციალური ურთიერთობის გაშლამდე, სადაც ნაცვლად „გუართა-გუარის“ გზით პოვნილ „უცნაურისა“ „ერთ-ფერობის“ ნიადაგზე ტრფობის პათოსი იქმნება. ნათელია, რომ ტრფობის ნიადაგის სრულ-ქმნის „ერთ-ფერობა“-ში მონახვით მან უკვე შიშობდა ნიადაგი ქვეყნის გაშლისა სიყვარულისა და ფერის ურთიერთობაში. თუ შემეცნების გაქანება გუართა საშუალებით მხოლოდ „უცნაურის“ საზღვრამდე მივიდა, ამით მან ადგილი დაუთმო ქვეყნის განცდის სხვა ფორმას, რომელიც სრულქმნის მეტ-ნაკლებ ნათელის განლაგებით „ერთ-ფერობის“ კვალ და კვალ ტრფობის განცდას ალაგზნებს. „შუენიერებისა“ და „სამუხომ რთვად“-ს გზა ადრე თუ გვიან ამ მომენტამდე უნდა მოსულიყო; საჭირო იყო პროკლეს „აღმოსაჩენთა“ ზედ ამ „დანათხზის“ დართვა. ამით ქართული აზროვნება გარკვეულად თავის საკუთარ გზას დაადგა, რომელზედაც მან საუკუნე იარა და „ვეფხისტყაოსანში“ მხატვრულად უკუიფინა.

პირველი მიზეზი წოდებულია აგრეთვე „ნათელად მარადისობისა“. თავისი აზრის ნათელსაყრთად პეტრიწი უბრუნდება პლატონს, და სოკრატეს პირით მოჰყავს უზენაესი მიზეზის დახასიათება, სადაც „მოიღებს სასახოდ ამას მზესა“ და, უწოდებს რა მას აპოლოსს, (სოკრატე) «იტყვის ვითარმედ აპოლოსს მიერ და მისთა დრეკათა ყოველი ესე ქმნას». ამ მსჯელობას მიჰყვება პეტრიწი და ყოველი შენიშვნის გარეშე მოჰყავს იმავე აზრთა განვითარება: «ეგრეთვე მის მიერ მზისა მიერ ყოველი ნაბადი»; იგი ერთია და უცვლელი; არც აღრევს, არცა იცვლების «ხრწნასა და ცვალებასა შორისთა მზე».

ასეთია ამატებს პეტრიწი „ერთი“: „იგი არ გამრავლდების მყოფთა თანა რაჲთა“, არამედ საკუთარ ბუნებაში რჩება, არ მიჰყვება ბუნებას და არ იზღვება მასთან და რჩება „დიოს“ (ღმერთი). ამ დებულების შემდეგ პროკლე ლოგიკურ მტკიცებას იწყებს—ამბობს პეტრიწი—«აწ იწყებს აღმოსაჩენთა თხზვასა და კაზმვად» (გვ. 39, 14—26).

არსთა წესი, ანუ „სირაჲ“ ითხოვს საზღვარს, რომელიც ქვეყნის წესის თავდება. ეს აზრი პლატონმა ნათელი გახადა „*ἄπειρος*“—*ἄπειρος*“-ის ურთიერთობაში. პროკლე ამ აზრს ავითარებს, მაგრამ პეტრიწს, როგორც ყოველთვის, მტკიცების წესი აინტერესებს: «თუ არაა საზღვარი არსთაჲ, არცა წესი იყოს; და თუ არცა წესი, არცა განგებაჲ; და თუ არცა ვამგე, არცა მხედლი»; და თუ შემდეგ ყოველი ასე წავიდა, მაშინ პეტრიწს პროკლეს აბაგოგითური მტკიცება კი აღარ აინტერესებს, არამედ მეორე, „ხედვითი“ გზა. მართლაც და დასასრულ მოყვანილ რიგისა ის იკითხავს: «თუ არცა რაობაჲ რათაჲვე, სადა ხედვაჲ გუართაჲ». „საზღუარი“ აუცილებელი ყოფილა და ამიტომაც უმაღლესი ძალა „საზღვარის დამსაზღვრელი“ და იმავე დროს „არსთა მხედლი“ (გვ. 41, 7-11).

პეტრიწი თანდათანობით უკვე შეეჩვია ლოგიკურ გარემოებათა „ხედვითი“ ფილოსოფიის ენაზე გადატანას, როგორც არის „გუართა ხედვაჲ“. ქვემოთ, არსთა წყობის განხილვისას იგი იმავეს იმეორებს: «ესე არს ხედვაჲ ამის სიტყვსაჲ, ე. ი. მნიშვნელობა. ამით პეტრიწს საბოლოოდ გაკაფულად მიაჩნია გზა, სადაც „ლოგიკური ღირებულება“-ნი, მაგ. „მნიშვნელობა“, შეიძლება შეიცვალოს, ხედვად“ (გვ. 42, 22).

ამავე მიმართულებით პეტრიწს აღარ უჭირს შემდეგ და შემდეგ ყოველი ლოგიკური ოპერაცია სინათლისა და ფერის ენაზე გადაიტანოს. აქამდე ეს მოხდა „სიტყვსა“ და „გუარის“ მიმართ, ეხლა საჭიროა უფრო რთული ლოგიკური ოპერაციის, როგორცაა სილოგიზმი, ასევე სინათლისა და ფერის ნიშნის ქვეშ დასმა. საკითხი ეხება „ერთისა“ და „კეთილობის“ იგივეობის დამტკიცებას კი არა... არამედ „ხედვას“; მაშასადამე, მიზანია „იგივეობად დადვას ხედვაჲ ერთისა და კეთილობისაჲ“, როგორ ხდება ეს დადება ხედვისა. პირველი ხომ ლოგიკური ოპერაციაა და დამტკიცებას, დადგენას ნიშნავს; მიუხედავად ამისა პეტრიწი მას ისეთ ინტერპრეტაციას უკეთებს, რომ ცენტრი „დადებიდან“ „ხედვაში“ გადადის, «გესმა—ამბობს პეტრიწი—თუ ვითარ მოქმედებათაგან და შემდგომთა აღმოაბრწყყენს სანთელსა აღმოჩენათასა, რაჲთა ერთ და იგივეობად დადვას ხედვაჲ ერთისა და კეთილობისაჲ», და მეტი გარკვეულობისათვის დასძენს: «ერთ არს ყოველი ესე საჩინოდ ხილული ვითარცა ერთი...» (გვ. 45, 9—15).

მოძრაობის საკითხთან დაკავშირებით, მისი სამ სახეობად გაშლის შემდეგ, ისმის საკითხი ერთისა, რომელიც ყოველის „მიმდრეკია“, მაგრამ თვითონ ყოველგვარი მოძრაობის გარეშე დგას «მიუდრეკელად და ზესთა ყოვლისა ცვალებისა და მიდრეკისაგან», და რომელშიც მოთავსებულია «სიკეთეთა და შუენიერებათა წყაროდ და ინდალმად ერთთა შარავენდომსაჲ» (გვ. 47,10—13)¹.

ამრიგად, პირველ მიმდრეკი და საზოგადოდ მოძრაობის და ამოძრავების საკითხი პეტრიწისათვის იმავე სინათლის ტერმინებში ისახება. ის ამ აზრს საბოლოო განმარტების დროსაც იმეორებს, „თვიმიმდრეკი“ ე. ი. პირველი მამოძრავებელი, რაც იგივე „ერთი“ და კეთილობაა, «არ ვისგან მიიღებს ცხორებასა... არამედ ბუნებაჲ მისსა არს იგი ვითარ ბუნებაჲ ნათლისა» და ამის შემდეგ პლატონის ἀποδείξει-ის ცნებას მოიშველებს, და თანაგრძნობით მოჰყავს ზევსის მიერ ქვეყნის მიხედვით „ერთთა მზისად“ ქვეყნის შექმნის ისტორია².

ეს მოშველიება პლატონისა საშუალებას აძლევს პეტრიწს ერთხელ კიდევ გარკვეულად გადაშალოს ქვეყნის წყობის სურათი, სადაც «ყოველი სხეული და სხეულიანი არსებაჲ სულისა მიერ ეზიარების გონიერსა და მიუდრეკელსა არსებასა, ვითარ სული გონებისა მიერ ნამდვლ მყოფისა მორთულებასა», და დასასრულ ყველა ესენი, ე. ი. სულიცა და გონებაც, «ერთბამად სული და გონებაჲ ყოველნი ნამდვლ მყოფისა მიერ მზესა მას ერთთასა» (გვ. 48,10—14).

ამრიგად, დამოკიდებულებათა რიგში აქ ყოველივე ორპიროვნების გარეშე, ე. ი. ყოველივე ანალოგიის გარეშე, მზე გამოცხადებულია „ერთად“, რომელსაც ეზიარება „ნამდვლ მყოფისა მიერ“ ყოველი. პლატონის მოშველიებით და „ტიმეოსის“ წარმართული პათოსით გამხნეებული პეტრიწი აქ სავსებით საერო წარმართული ფილოსოფიის ნიადაგზე დგას.

მთელ თხზულებაში ტერმინი „ხედვაჲ“ ცვლის ლოგიკურ კატეგორიას „მნიშვნელობისა“. გადასვლა ახალ მომენტზე — უკუმიქცევისაკენ, რომელსაც განიცდის ყოველი არსი მიმართ თავის მიზეზისა და შემქმნელისა, დიალექტიკის განვითარების ახალ საფეხურზე ასვლას ნიშნავდა. პროკლე დიალექტიკა თავის ადგილზე მივიდა ამ მომენტამდე³: რატომ ხდება, რომ „უკუნ იქცევიან არსნი თვსდადვე“.

¹) ტერმინი „ინდალმაჲ“, რომელსაც არა ერთხელ ხმარობს პეტრიწი, არის ბერძნული ἰνδαλμα, რომელსაც პეტრიწი „კავშირნი“-ს თარგმანში გადმოგვეცემს სიტყვით «შარავენდლი» (იხ. ჩვენი გამოც. „იოანე პეტრიწის შრომები“, ტ. I, გვ. 42.31).

²) „განმარტებაჲ“, გვ. 47—48; შეად. პლატონის „Timaios“ 41 D და შმდ.

³) პროკლე „კავშირნი“, თავი 15 (იხ. ჩვენი გამოცემა „იოანე პეტრიწის შრომები“, ტომი I, გვ. 14—15).

პეტრიწი იცნობს პროკლეს საბუთებს, მაგრამ ამატებს: „რამეთუ ყოველთა მყოფთა შორის მითესულა ნათელი ერთისა“, ე. ი. მისი პასუხი ეხლა უკვე გამართულია სინათლისა და ფერის ფილოსოფიის ენაზე. ყოველი მოსალოდნელი ეჭვის თავიდან ასაცილებლად პეტრიწი დასძენს, რომ სინათლეს, ანუ ნათელს ნურგინ გაიგებს. როგორც გარეგნულ მოვლენას. «ხოლო გესმა რაჲ ნათლად, ნუ გარეთ და ზედშემოსრულად იქნო, არამედ გაიგონე იგი თულად; რამეთუ ვითარ თელად და მიზეზად არსისად, რომლისაჲცა იყოს არსისა» (გვ. 48, 28-30). ამის შემდეგ შეუძლებელია, რომ პეტრიწი სავსებით შეგნებულად არ ეპყრობოდეს „სინათლის“ საკითხს. ყოველ შემთხვევაში მისი განცხადების აზრი სწორედ რომ ასეთია.

„ერთი“, რომლის დამოკიდებულება პროკლეს მიერ ირკვევა ზემოდან ქვევით და ქვემოდან ზევით, მთავარი მიზეზი, მზე და მხედია; ასეთია მისი შრავალი გამოთქმის საშუალება. მოვლენათა მთელ რიგს აქვს მასთან—ერთთან“ კავშირი. «ყოველთა შორის მითესულ არიან თესლნი მის ერთთა მზისა და მხედისანი». ამჟამად, რომ „არსთა მხელი“ და „მზე“ ერთი და იგივეა. ყველაფერი მზისაგან არის და „შეყოფვის მას ზესთათა მზესა ერთსა“. ამის ნათელსაყოფად პეტრიწი მოიშველიებს პლატონს („ფედროს“). სინათლის პრინციპზე პროკლეს საბუთების სრულქმნიდან პეტრიწი გადადის სისტემის აგების ცდისაკენ (გვ. 49, 11 შემდლ.).

„პირველი“ მზე, „ერთი“—„პირველად დაემთხუევის არსთა ყოველთა სიმრავლესა და მრავალსახეობასა მყოფთასა“, რის შემდეგ კვლავ უბრუნდება თავის თავს, სადაც უნდა მოხსნას ყოველივე ლოგიკური გზები და საშუალებანი, რომლებიც მხოლოდ დაღმავალ ურთიერთობისა და განფენისათვის ვარგოდნენ. შექცევითს გზაზე, საკუთარ თავთან მისასვლელად და მასში ჩასაღრმავებლად უნდა გაუქმდნენ არა მარტო „გუარნი“ და „გუარობაჲ გუართაჲ“, არამედ საკითხი თვით „არსებასაც“ უნდა შეეხოს: «განაგდებს თითოგუარობასა გუართასა და თვთ თვსსაცა არსებასა აღიძრცვსო». ასეთია ის პროცესი შიგმიბრუნებისა და ჩაღრმავებისა, რომელიც ბრუნდება ქვეყნად განფენილობიდან თავის თავში¹: როცა პროცესი ამ საფეხურზე მივა „მოეზუევის პირველად თვს-შორისსა ღმერთსა და ერთსა და მერმე მის მიერ მას გამოუსიტყუსა მზესა ერთთასა“. აქ საგულისხმო ისაა, რომ სინათლისა და მზის შესახებ ამჟამად ნათქვამი, რომ ისინი „გამოუსიტყუნი“ ე. ი. ლოგიკური საშუალებით „უთქმელი“ არიან.

¹) Hegel, Geschichte d. Phil. III, 1: ჰეგელი ნეობლატონიზმის ამ მომენტს გამოხატავს ცნება „Er—innerung“-ით, სადაც ზელოვნურმა ტეხილმა სწორედ ჩაღრმავება უნდა გამოხატოს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ უკუნქცევა—რედუქცია—რომელზეც ლაპარაკობს პეტრიწი, პროკლეს დიალექტიკის ამ საფეხურთან დაკავშირებით, არ უნდა იყოს გაგებული ვრცეულად. პეტრიწი აფრთხილებს მკითხველს: «უკუნქცევაა რაა გესმას, ნუ ადგილით ოდენ ჰგონებ, ვითარცა სხეულთა ზედა, არამედ უსხეულოდცა ისმინე»; ეს მით უფრო, რომ „უკუნქცევა“ სისრულისაკენ „ღმობაჲ“, სიყვარულის (წინათ პეტრიწი ამბობდა „ტრფობის“) მსოფლიო დასაყრდენია, რადგან „ერთისა“ სიყვარულითა უკუნ იქცევის, რომლის მიზანია «ჰპოვოს თვს-შორისისა ერთისა მიერ საწყური მყოფთაჲ და მზე ერთთაჲ». ერთისა და მზის მიერ ნათელით მოფენილ გზაზე ტრფობითა და სიყვარულით აღინთებიან „ერთ ფერნი“, —ასე დაფორმდა უკვე პროკლეს არგუმენტაციაზე „დანათხნი“ ქართველ ფილოსოფოსის გზა, „ხედვითი“ ფილოსოფიით წარმართული (გვ. 49, 29 შმდლ.).

მიზეზისა და „მიზეზოანთა“ ურთიერთობამ წამოაყენა საკითხი პროკლეს წინაშე პირველ მიზეზის ბუნებისათვის. იგი არის, როგორც პეტრიწი განმარტავს, „არ მოქენე სხვსა მამყოფებელად თვსად“ (ე. ი. თავისი არსებობისათვის სხვას არ საჭიროებს, Causa Sui ევროპის მოგვიანო აზროვნებისა. ამის იქეთ არის „ზედმოსრული“ (συσφειχότα), «რომელთა—ამბობს პეტრიწი—შემთხვევითად უწოდეს პერიპატოსს გამოთა». ეს უკანასკნელი სადაო აღმოჩნდა; მისი ფასი, როგორც მაგ. სხეულებრივი სილამაზისა „ვითარ მხედველთა შუენებითისა ოდენ სხეულისათა“. დიდმა პლატონმა—ამბობს პეტრიწი აქ, არსებითიც დაინახა, რადგან სხეულებრივ სილამაზეშიც არის თვით სილამაზე, რომელიც ლამაზი საგნისაგან განირჩევა, „რამეთუ მუნ მოართულებჲა არს“, რომელსაც სამი წყება ან „ფერი“ გააჩნია (გვ. 54, 5—10). ამიტომაც შემთხვევითის ანუ „ზედმემოსრულის“ გასარკვევად პეტრიწი აყენებს საკითხს: „რაჲვე ბუნებითთა ხედვათა შორის ზედმემოსრულად და შემთხვევითად ხედო, ხოლო მუნ არს და ტომ არს“, ე. ი. გვარ-ტომის გასარკვევად პეტრიწს სწორ გზად მიაჩნია „ბუნებითი ხედვა“ (გვ. 54, 21-23). აქედან გაბედული ნაბიჯი „გუარის“ გამხედველობისათვის: «იხილე მეჭურეტმან, რამეთუ ოდეს არსი ანუ მყოფი სთქვა, მყის თანვე გუარსა წარმოიყენებ ხედულისასა, რაჲც ხროა იყოს გაცდა, ხედული იგი» (გვ. 54, 27-30).

საგულისხმოა, რომ გუარი და ხედვა აქაც იმ ურთიერთობაშია — „გუარი“, ჩანს, დაღმავლობის გამორკვევა უნდა იყოს; ხოლო იწყება თუ არა „უკუნმოქცევა“, გუარი იხსნება და მის ადგილზე ჩნდება „ხედული“ „ფერი“. ისიც აღსანიშნავია, რომ თუ ზემოთ „ფერი“ პეტრიწმა წყობის გამოსახატავად ქართული ტერმინით იხმარა, ეხლა იგი ბერძნული ძირით იმავე სიტყვას მოიხმარს — „ხროა“.

რომელიც ბერძნულ $\chi\rho\alpha\mu\alpha$ -სა ანუ $\chi\rho\alpha\varsigma$ -აგან უნდა იყოს, სადაც იგი, აგრეთვე „ფერს“ ნიშნავს. ამრიგად „ფერი“, „ხროად“—ხედული ქვეყნის ის საშუალებაა, რომელიც „სიტყვებებით“ ქვეყნის „გუარს“ უდრის.

ყველა ამის შემდეგ ძირითადი მიზეზის ანუ მამოძრავებელის სა-წვდომად სრულიად გასაგებია პეტრიწის მოწოდება: «პირველსავე ხედვასა აღვიდეთ, რომელი გუეტყოდა, ვითარმედ—ყოველი მიმცემი სხვათა აობისად პირველ თვთ იგი არსა». ამის შემდეგ ქმნის იგი ქვეყანას, სადაც იგი თავის რაობისაგან მისცემს მოვლენებს „გუარს“ „ყოველსა სირასა შორის“, რომელიც განლაგდება ხან „ხატის-ხატად“ და ხან „ბინდის გუარ“ (გვ. 55, 5—13). საგულისხმოა, რომ თუ წინათ „ბინდი“ და სინათლე თავის საკუთარ ხაზს არკვევდა, ახლა მთელი ლოგიკური შეცულია „ხედვითს“ ფილოსოფიაში და ლაპა-რაკია „ბინდის გუარზე“, როგორც სულზე.

„სირად“ ქვეყნის წყობის, არსებათა და სულთა განლაგების გამომხატველი ტერმინია. გონება, სული, კავშირნი—ყველა ესენი არის „სირად“ მთლიანი, სადაც თითოეულს თავისი შინაგანი წყობა აქვს. „ერთი“ არის დასაბამი ანუ „მიზეზი მყოფობისად“, იგი არის პირველ და „მიზეზი არს მის სირადასა“. ყველაფერი ამ სირაში გან-ლაგებულია „ფერის“ მიხედვით და რამდენად იგი თავის დასაბამის ახლოა, იმდენად „ერთის“, რომელსაც თვითონ დასაბამი არა აქვს—თვით არის ყოველის დასაბამი—„ფერია“: „ყოველი მოახლე თვსთა დასაბამთა უდასაბამოჲს ფერს“. ყველაფერი პირველ კეთილიდან კეთილდება და «პირველისა მიზეზისაგან იწარმოებსცა სწორედ ყო-ველთა და აკეთილდებისცა შესაბამად თვსთა განათლებათასა». მაშა-სადამე, მთელი ქვეყანა უდასაბამოთი დაწყებული, რომელიც სხვათა დასაბამია, განლაგდების სირასა და პირველ სიკეთის მიერ გაკეთილე-ბული წარმოადგენს წყობას; სადაც ყოველივე მოთავსებულია ფე-რისა და სინათლის მიხედვით, რაც დასაბამთან მეტი თუ ნაკლები სიახლოვით განისაზღვრება. ასე ჩამოყალიბდა თანდათანობითი წყე-ბა, რომელიც ქართველმა ფილოსოფოსმა პროკლეს მიყოლით დაამუშავა.

განსხვავებით იმისაგან, რაც თვითონ გაარკვია, როგორც გზა ქვემოდან ზევით, პირისპირ გზისა ზემოდან ქვევით, პეტრიწი აღნიშ-ნავს პროკლეს შესახებ, რომ ის იქაც იცავს პერიპატოელთა მიერ მი-ღებულს ლოგიკურ გზას. პროკლემ ეს ჩაიდინა—ამბობს პეტრიწი—«რაც სრულ ყენა ყოველნი ზენანი ხედვანი» და გაიარა სირა „ერ-თისა“, ნამდვილ მყოფისა, სულისა, სხეულისა და შემდეგ „იწყებს ქუნათაგან ზენათადმი“. რისთვისაც—ამბობს პეტრიწი განსხვავების საჩვენებლად—«გუარსა დაიცავს აქა პერიპატოელთასა». ეს ხაზგასმა

ნათლად აჩვენებს, რომ პეტრიწი აქ გამოყოფს თავისი გზიდან პროკლეს გზას (გვ. 57, 1 შმდ.).

სულის „თვთმომდრეკობის“ ნათელსაყოფად, რაც თვითმოდრობას ნიშნავს, პეტრიწი იღებს ცეცხლის სახეს. აქ ის ნეოპლატონიზმის ფიზიკას ემყარება და მიყვება მას იქაც კი, სადაც გონებისაგან სულის განსხვავება ცეცხლის ხარისხში უნდა მოჩანდეს. სული „დაკლებულა გონებისაგან“ ე. ი. მასზე ნაკლებია, «რამეთუ გონებასა [ცეცხლი] დაუვსებლად აქუს თვს შორის».

ხუთი საუკუნის წინ ქართველი მოაზროვნე აბიბოს ნეკრესელი „ცეცხლის დავსებასა“ ანუ „დაშრეტაზე“ ლაპარაკობდა და ამის ძალით ებრძოდა მახდენიზმს. ხუთი საუკუნის შემდეგ დასავლეთის ფილოსოფიასთან შეხებისას დატოვებულ იქნა ცეცხლის უპირატესობის უარყოფელი თვალსაზრისი და აღმოსავლურმა სტიქიამ თავისი გაიტანა და დაუვსებელი ცეცხლის იდეა ქართულ მოაზროვნეს შეათვისებინა. ამაში იყო ძალა საერო ფილოსოფიის ნიადაგზე გადაკრით გადასვლისა და წარმართობასთან დაბრუნებისა.

ამის შემდეგ ისმის საკითხი: როგორია შემეცნება „გუარის“ მეოხებით, როდესაც გუარი წარმოდგენილია როგორც სახე ე. ი. „გაგუარებული სახე“. «აწ გაგუარებულთა სახეთა ზედა განვაშიშულოთ სიტყუაჲ» — ამბობს პეტრიწი და ფიქრობს, რომ „გუართა“ საშუალებით იშლება „ცხოვრებისა მრავალგუარობა“. რაც შეეხება ზემალეს ცოდნას, პეტრიწი თვლის „ძალსა გამგონეობისასა უზესთაესად ზედმოსრულად“. ეს უკანასკნელი შეიძლება ექვს ბადებდეს: მართლაც ზემოთ პეტრიწმა „ზედმოსრულობა“ არაარსებითის, შემთხვევითის ბაღლად გამოაცხადა არისტოტელეს *συμπεφυχτα*-ს მნიშვნელობით და ეხლა „უზესთაესი ძალა გამოგონებისა“ ამავე ნიშნით არის დახასიათებული, მაგრამ ამ აზრს არ უშვებს აქვე არისტოტელეს „თვრათენის“¹ ცნების მოშველიება, «რომელ არს ესვითა ნაკადი მზისა შარავანდთაჲ». რას ნიშნავს ეს? ეს იმას ნიშნავს, რომ „გაგუარებული სახით“ მოვლენათა და საგანთა შინაგანი წყება გაიგება, მხოლოდ ამის იქეთ ის—ე. ი. ლოგიკური გზა—ვერ წავა და „ძალი გაგონებისა“ ამათთვის წარმოადგენს ზემოდან, გარედან დანათებულ სხივს, ნაკადს მზისა შარავანდელისა. გუართა საშუალებით რომ უმაღლესი გონება არ დაიჭირება, ამას პეტრიწი ეხლა აშკარად ნათელყოფს. გონებას «თავსა შორის თვსსა ჰქონან ყოველნი გუარნი არსთანი», მაგრამ არა ისე, როგორც სულს „არამედ გონებით და გაგუარებულად“; მაგრამ ეს თუ მისთვის ღირსებაა სულთან შედარებით, მაინც ნაკლია, რადგან „გუარი“ არაა მიჩნეული

¹ *Πυρραδότης* ნიშნავს „გარედან“.

„ერთობის“ განმტკიცების გზად. ამიტომაც დასძენს პეტრიწი, რომ გონება «თვთ ამით მოკლებულა პატივსა და ძალსა ერთობისასა, რამეთუ გუართა თვს შორის ქონებითა ადგილად გუართად. იქმნების და განმრავლდების... და ხედავს თვს შორის სიკშოსა გუართა მორთულებისასა... და ეს ვითა დაორდების და დასცილდების ერთობასა» (გვ. 58, 17—22).

აქედან სრულიად ნათელია, რომ „გუარი“ არ ყოფილა იარაღი, რომლითაც დაიძლევა შინაგანი გაორება, რომ ის მხოლოდ მრავალსახიანობის საწვედომ საშუალებად არის მიღებული, ხოლო უმაღლეს მთლიანობას იგი თვით არღვევს და ლოგიკურის გზით „დასცილდების ერთობასა“. გონების საზღვარიც, მაშასადამე, აქ უნდა იყოს. ჯერ კიდევ შესაეაღში აღნიშნა პეტრიწმა, რომ გონება სჯობს სულს თავისი უშუალობით, სადაც გონება და გასაგონო ემთხვევიან ერთი მეორეს, მაგრამ იქვე ხაზი გაუსვა, რომ გონებას და მის იარაღს „გუარს“ არ ძალუძს უმაღლესი მთლიანობის მიღწევა. ეხლა პროკლეს არგუმენტაციის განხილვისას იგი მეტის სიმტკიცით უბრუნდება იმავე დებულებას და აცხადებს, რომ გონება სწვდება მხოლოდ იქამდე, ვიდრე მოიხმარება „გუარი“, რის იქეთ მას საქმე აღარ აქვს: «გონებისა ყოველი მოქმედებაჲ ვიდრე და სადამდის მოქმედებს ძალი გონიერი, და გაგუარებულთამდის. ხოლო მეტად ველარა გაზიდავს თვსთა გონიერთა ნათელთა». ამიტომაც გონებას უნდა დაერთოს „ერთისაგან“ მოსული სინათლე, რომელიც მას აღამაღლებს გუართა „მზედ“, აზიარებს უზესთაესობას. «ხოლო ერთი და სულსაცა თანა ვითარ ძალსა ცხორებისასა და წყაროსა და გონებასაცა თანა, ვითარცა მხესა გუართასა» (გვ. 58, 24—29).

ეხლა გასაგებია, რომ ეს სინათლე მზისა თუ არ მოეფინა გონების მოქმედებას „თვრათენ“ ე. ი. გარედან, ზემოდან, იგი, დატვირთული „სიკშოდათა გუართა“ ვერ მივა ერთამდე, „ცილდების ერთობასა“. ამის მიზეზებს პეტრიწი მოკლედ გამოთქვამს: „ერთი ზესთა ძეს გუართა“, რომელიც განსხვავებულია იმ საგნობრივ კონკრეტული ერთისაგან, რომელიც „გაგუარებამდე“ არ მისულა (მაგ. ემპირიული საგანი, ნივთი). ეს უმაღლესი „ერთი“ არის „მოკლებით გუართაგან“ ე. ი. განთავისუფლებულია „გუარის“ ანუ ლოგიკურის განსაზღვრულობისაგან და ამდენად დიალექტიკის უმწვერვალესობას წარმოადგენს—იგი არის «მსგავს უმსგავსოდ და კუალად უმსგავსოდ მსგავს» ე. ი. ის კიდევ ეკუთვნის ცნებათა მიერ შექმნილ რიგებს და არც ეკუთვნის (გვ. 59, 8).

ლოგიკური გზის შეფასება და მისდამი ერთის ის დამოკიდებულება, რომელიც განავითარა პეტრიწმა პროკლეს ფილოსოფიის დებულებათა გარჩევის გზით, აუცილებლად მიიყვანს მას „უკუნმიქ-

ცევის“ უფრო დეტალურ დამუშავებამდე. რაც ლოგიკურის ზევით არის ანუ „წინალოგიკურია“, მისგან არც გამოყვანა შეიძლება არაფრის; მისდამი არც „უკუნქცევის“ ლოგიკური გზა არსებობს. გზა ზევით და გზა ქვევით ერთია. პეტრიწმა იცის, რომ პროკლე «იწყებს ერთისა და უპირველესისა სულისათ და სულთა სიმრავლედში შთაღვა და კულად სიმრავლესა და სულთასა ერთისადმი აღყვანებად». ესაა ნამდვილი პრობლემა, სადაც, „რამაც იწარმოა ერთისა მიერ გონებისა, მისდაღვე უკუნ იქცევის“. ასე გაიგო პეტრიწმა დიალექტიკური რკალი და მისი კიბური ისე გაშალა, რომ ყოველივეს თავის „საყოველთაო“ უღვეს ძირში, მაგრამ საბოლოოდ ყველას— „მხოლო ერთთად—მზე იგი ერთთად». ყველაფერი მისგან ამოდის და მისკენვე მიდის, მაგრამ ნათელის და არა „გუართა“ გზით, ე. ი. „პირველთა შორის ხედვითა“ (გვ. 59, 16).

და ამის მიხედვით ყოველი—„სირასა შორის ერთისა“, სადაც ზემოდან დაწყებული ქვემოთ ჩამოდის სირაჲ და პირიქით „შემდგომითი შემდგომად“. ეს ადგილი უნდა იქნას აქ მოყვანილი, რათა ნათელი გახდეს პეტრიწის მიერ წარმოდგენილი ქვეყნის განლაგება, გაკეთებული პროკლეს ნიადაგზე და სინათლის პრინციპის გამოყენებით; ყოველი მაღალი საფეხური მიმდევნოს მიზეზია, ანუ უმაღლესი კეთილობა იშლება საფეხურებრივ კეთილობად. სურათი ასეა გადმოცემული: «ერთნი. ნამდგლ მყოფისა, ხოლო ნამდგლ მყოფი გონიერისა არსისაჲ, ხოლო გონიერი არსი—სულისა, ხოლო სული—სულთა, ხოლო სულნი—ბუნებისა, ხოლო ბუნებაჲ—ცისა, ხოლო ცაჲ—ოთხთა კავშირთა, ხოლო ოთხნი კავშირნი—ყოველთა ქმნისა და ხრწნისა ქუეშეთა. ხოლო ერთი იგი და ზენაჲ ყოველთაჲ სწორებით ყოველთა მიზეზ» (გვ. 59—60).

ეს ადგილი მეტად საინტერესოა. მეთოდრიდან აქ სისტემატა ჩანს. „ერთი“ ყოვლის მიზეზია, მაგრამ ისეთ დამოკიდებულებაშია იმასთან, რაც არის „ყოველსა სირასა შორის“, რომ მისკენ ლოგიკური, „გაგუარებული“ გზა არ ჰქრის. მიუხედავად ამისა—ქვეყანა წესია, სადაც ზემოდან ქვევით, და პირიქით, ყველაფერი თავის ადგილზეა: ეს არის არე «პირველთა, შემდგომთა, საყოველთაოთა ნაწილებთა მსგავსთა, უმსგავსთა, უკუდოთა, მეკუდოთა». ზევით მეტი სრულქმნაა: ადამიანები ან სულთა სირაში არიან, ან და დროებით—ოთხთა კავშირთა „ქმნისა და ხრწნის ქუეშეთში“. აქ საკითხს წყვეტს, როგორც წინათ გაირკვა, მანძილი მზისაგან. როგორც სინათლის უზესთაესობისაგანი, ყველაფერი „ზემოდანა თავის ადგილზე დაბადებული“, მაგრამ არის „უკუნქცევად წადიერი“ „დაშრეტად ლმობისა ტრფობისასა უზესთაეს სრულყოფის ე. ი. მზის მიმართ (გვ. 60,5 შმდ.).

მთელი კიბური ან „სირაჲ“ მისი გაგებისათვის წარმოდგენილ უნდა იქნას, როგორც „ერთის“ გამოვლენა. ყველა ეს „პირველის“ „ხატის-ხატია“ და მისი ერთობად შექვერა შემდგომი, ადამიანური, წარმოშობისა; «შემდგომთაგან ჰკადრა მას სურვილმან ერთობაჲ, ვითარ ერთ მქმნელსა ყოვლისა სირაჲსასა». თავისთავად იგი არც ეს ერთობაჲ, არამედ თავის თავში დაზესთავებული (გვ. 62,6-7). მისი ატრიბუტებია: „პირველი მორთული, პირველი სისწორე და პირველი შუენიერება“.

ასეთია პათოსი, რომლითაც ასწერს უზენაესს პეტრიწი, პათოსი, რომელიც მასში პოეტსა და მოაზროვნეს ანხელს (გვ. 62,28). უმაღლესი საფეხური; მიღწეული ყველა ზემოთ ნახულის შემდეგ — არის მზე. მისგან არის ყოველი სინათლე, ყოველი სიკეთე. თითოეულ საფეხურს მსოფლიო წყობაში თავისი წილი სინათლე აქვს და აძლევს სინათლეს „უმოქენოსა“ ანუ, როგორც პეტრიწი იტყვის „აცისკროვნებს“ მას. ეს ტერმინი პროკლეს აგან აღებული, პეტრიწის მიერ ახსნილია როგორც „ცისკრის ფერ ყოფა“, უმაღლესი საფეხური — მზე არ შეიცნობა: «არცა გრძნოთა ესე მზე... არცა სულითი ცაჲ და მზე, და არცა გონებითი, ვითარ ნამძღვლ ნამკი და ნამძღვლ მყოფი». მისკენ მისვლა, მისი წვდობა მხოლოდ იმ გზით შეიძლება, სადაც იგი, როგორც «ერთი და პირველი კეთილობაჲ მზე», ნატვრის და წადილის საგნად გადაქცეული, „შეირწყამს“ ყოველ სურვილს, რომელიც ისწრაფის იქ, «სადა აღმართდა ყოველი მუნ მხელი... ყოველთა ცისკართა აღცისკრებაჲ... ყოველთა აღეთა აღღებებაჲ» (გვ. 63, 11—18).

აქ მთელი ქვეყანა სინათლის ხაზზეა განლაგებული: უზენაესი სინათლიდან — მზიდან — უმდაბლესამდე ყოველი გაგებულია, როგორც „ცისკრის ფერ ყოფნა“. ქვემოთ მოთავსებულია „უმოქენე“ სინათლისა და ფერისა, ანუ მისი მინიმუმ ფორმაში მქონე; ზემოთ კი „ყოველთა ცისკართა აღცისკრებაჲ და ყოველთა აღღება აღღებებაჲ“, ე. ი. მარადიული სინათლე. მართალია, არც პროკლე და არც პეტრიწი არ მისულან ამავე აზრის აღმოსავლურ-ინდურ გავლენით შექმნილ ფორმულამდე — „ულამო ღამისა“ ანუ „მზიანი ღამისა“, რომელიც მოცემულია იოანე პეტრიწის სკოლის შემდგომ წარმომადგენელთან — იეზუკიელთან, მაგრამ აქ არსებითად ერთი და იგივე ამბავია. პეტრიწის მიერ განვითარებული პროკლეს წარმოდგენა, გამოთქმული მის მიერ ფორმულით „ყოველთა აღღება აღღებება“, ამავე მარადიული სინათლის გამოხატულება და ისევე გამოხატავს ბნელს, როგორც „ულამო ღამე“ ანუ „მზიანი ღამე“. ეს გარემოება იმის მაჩვენებელი უნდა იყოს, რომ პეტრიწის მიერ დაწყებული ქართული ფილოსოფიური სკოლა, იეზუკიელისა და შესაძლოა სხვების სახით აღმოსავლეთის ორიენტაციის გაძლიერების გზით წავიდა, რისთვისაც

ნიადაგი პეტრიწმა მოამზადა. ფაქტი ქართული აზროვნების პეტრიწის შემდეგ განვითარებისა მაინც აშკარად ჩანს ამ მომენტში და შეიძლება ითქვას, რომ ნეგაციაში გამოთქმული მარადიული სინათლე, დაძლეული ღამის სახით, პროკლესაგან ნასესხებ დიალექტიკას სინათლის ფილოსოფიის სფეროში გადაიტანს, და ამდენად ამ მომენტის შენარჩუნების საქმესაც ასრულებს¹.

ამით პეტრიწს მთელი სისტემა დამთავრებულად მიაჩნია: პირველი „ყოველთა უბრწყინვიდეს და არა ვითარ განთვთებულ შორის მწყობრისა სირაჯსასა“, ე. ი. „პირველი“ არის არა თავისათვის განშორებულ ქვეყნის სირას ანუ წყობას, მისგან „განთვთებულ“: ქვეყანა ერთი და მთლიანია, შეკრული სინათლით, რომელიც „ყოველთა უნათლებდეს, ვითარ თჳს გამოთა“, ე. ი. სინათლე ყოველივეს ანათეს, როგორც მისგან წარმომდგარს (გვ. 64,21).

ასე სცადა ქართველმა ფილოსოფოსმა, პროკლეს ფილოსოფიაზე დამყარებით, ქვეყნის მთლიანობის აღდგენა და გაორებული ქვეყნის ლიკვიდაცია, და ეს მთლიანობა მან ქვეყნის სინათლით შეკვრავი დაინახა. პლატონ-არისტოტელეს ურთიერთობის სახით გაშლილი პრობლემა გაბზარული ქვეყნის მთლიანობის აღდგენისა, რომელსაც მიზნად ისახავდა ბერძნული ფილოსოფია, როგორც ნეოპლატონიზმისა ისე „სიმფონიის“ მომხრეთა სახით და რომლის გაკეთებას ლამობდა საუკეთესო დიალექტიკოსი ნეოპლატონიკოსთა შორის — პროკლე — ქართველმა ფილოსოფოსმა დაამთავრა და ქვეყანა სინათლის სხივებით და „უთვალავი ფერით“ გაშალა: ამაშია ბიზანტიელებთან ერთად დაწყებული ფილოსოფიური რენესანსის ამოცანების დამთავრება. „გუარებით“ მიუწდომელი მთლიანობა, რომელიც სიმრავლეს იძლეოდა, მაგრამ პეტრიწის აზრით მთლიანობას გამოირიცხავდა, „ფერებით“ იქნა გაშლილი, სადაც „ცისკრის ფერით“ დადგენილი საფეხურები უმადლესი სინათლიდან უმდაბლეს სინათლემდე ჩამოდიოდა და მისი საზღვარი „პირველ მზესთან“ სიახლე-სიშორით განიზომებოდა.

რამდენადაც ბიზანტიის რენესანსმა პლატონ-არისტოტელეს სინათლის და მთლიანი ქვეყნის პრობლემა კვლავ თავის მიზნად დაისახა, მას პასუხი მხოლოდ ქართველმა ფილოსოფოსმა გასცა და მისი თხზულება „განმარტება“ — რომ ისევე დაწერილიყო ბერძნულად, როგორც ექვთიმე ივერმა გააკეთა ქართულიდან „სიბრძნე ბალავარისა“ ბერძნულად, მაშინ მათი ბედიც ერთნაირი იქნებოდა — პეტრიწის წიგნი ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსის დამთავრებად იქნებოდა აღიარებული დასავლეთის ფილოსოფიის ისტორიკოსთა მიერ.

1) იხ. ქვემოთ ივ. ზეკელიის შესახებ.

„მოკუდავნი ყოველნი“ შედგენილნი არიან ოთხთა კავშირთა ანუ ასოთაგან. ისინი არიან: ცეცხლი, ქვეყანა, აირი და წყალნი. «ესე თან მისცემენ თვსთა რომელობათა ყოველთა მათგან დაკავშირებულთა და აღგებულთა». ეს კავშირი რჩება მანამდე, ვიდრე „მოკუდავნი“ არიან „ცხოველ“. ცხოველთა ყოველივე, თვისება (რომელობა) არის „მიზეზიანი“ ე. ი. გამოწვეული კავშირთაგან, რომელნი არიან „მიზეზ“. უმიზეზო არის მხოლოდ „ცაჲ უზესთაესი“. სიკვდილი—„კავშირთა დაშლა“ და სული შეერთვის სულთა სირასა.

„ერთის“ დამოკიდებულება სიმრავლესთან „ხედვითი“ საქმეა. მას სამი სახე აქვს: „სამ სახე არს ხედვად“; „ერთი“—რომელიც არის თავისთავად, „რომელი ზესთა ძეს ყოველსა“; იგი არც არაფერს იზიარებს და არც რას ეზიარების. ეს არის ცნობილი განმასხვავებელი ნიშანი ნეოპლატონიზმისა, პლატონთან შედარებით. მეორე „ხედვად“—როდესაც „ერთი“ სიმრავლეშია მოცემული, „ერთი ხილული შორის სიმრავლესა“; და მესამე—რომელიც არის მოცემული ცნებაში ანუ „გუარში“ და მასში იხილვების. ასეა განლაგებული ხილვის ანუ ხედვის საფეხურები, რომელშიაც ლოგიკური, ე. ი. „გუართაჲ“, მხოლოდ ერთი პატარა ხაწილია და ისიც „ხედვათა“ ერთერთ სახედ არის წარმოდგენილი. „ხედვითი“ ფილოსოფიის უპირატესობა ლოგიკურთან შედარებით აქ თვალნათლივ არის მოცემული (გვ. 66, 35 შმდლ.).

იმავე სისტემას, თავიდან ბოლომდე გაშლილს, კვლავ შლის პეტრიწი სრულქმნის თვალსაზრისით. ის, რაც სრულია, ყოვლის მიზეზი და ყოვლის მხედია. «უსრულესი მყოფთა შორის უმეტ-ხატ არს ყოველთა მიზეზისა, უმეტეს ამკობს და განზიდავს ნათელსა თვსთა მოქმედებათსა». აქედან მოდის შემდეგ საფეხურები გონიერისა, სულისა, სულთასა, ციერისა მოქმედებისა, ოთხთა კავშირთა და მის შიგან—„ქმნასა და ხრწნასა შორის მყოფთასა“. და ყველაფერი ეს «უხატებენ და უძეგლებენ ყოველთა სწორებით... მზესა ერთთასა». დამოკიდებულება ყოველ საფეხურს შორის კვლავ არის სიახლე თუ სიშორე მზისაგან. უმდაბლესი საფეხური „უსახოა“; მაგრამ ამ ტერმინს ორმაგი მნიშვნელობა აქვს პეტრიწთან: „უსახო“ უდრის „უმსგავსოს“ ე. ი. აქ აღინიშნება, რომ მას არა აქვს არავითარი სხივი ანუ სახე სინათლისა—პროკლე აქ იტყოდა „გუარისა“; «ვითარცა—ამბობს პეტრიწი იტყვს ფილოსოფოსი კუალსა გუართასა აღებად მის შორის». ეს ის მოვლენაა, რომელიც არის „უპირველესი ყოველთა მბადისა«. ასევეა განმარტებული უმსგავსო: „უშორეს და უცხო ყოველთა მხედისა“. მაგრამ არის მეორე მნიშვნელობა „უსახოდასა“ და „უმსგავსოდასა“, რომელიც უმდაბლეს საფეხურს კი არ გამოხატავს, არამედ უმაღლესს. იგი საზღვრული მომენტია, რომელიც იმიტომია

უსახო ანუ უმსგავსო, რომ არაფერია მის გარეთ, რასაც იგი უნდა ესახოს ანუ ემსგავსოს. ამიტომაც, თუ პირველი უსახობა ანუ უმსგავსობა ნაკლის მაჩვენებელია, მეორე შემთხვევაში უსახობა და უმსგავსობა „უნესთაესობის“ გამომატველია, იგი, როგორც მიზეზი, სხვა მოვლენათა სახეა, ხოლო პირველი მნიშვნელობითი, ე. ი. „არავისდა მიზეზი“. ამიტომ პეტრიწი მაღალ სახეს აგრეთვე უწოდებს „უსახო სახეს“ ანუ „უმსგავსო მსგავსს“ (გვ. 69,19 შმდლ.). „ერთი“ აგრეთვე განიხილება დროულობის, ეამის თვალსაზრისით, და აგრეთვე ქვეყანა, სიმრავლე. „ნამდვლ-მყოფი და ხატის ხატი იგი მიუდრეკელად იგივეობაჲ“ არის, არ ემორჩილება დროს, «უბერებელ არს, ნიადაგ ყმდების, ნიადაგ ყუავილდების, არცა ეამი სძლეს». იგი დროს გარეშე და უეამოა. მისგან განსხვავებით ყოველი ქვემიზეზებით წარმოქმნილი „ეამითი და ადგილითი არს“ (გვ. 71,3; 72,13).

როცა მოვლენათა რიგების შინაურ აგებულებაზე მიდგება საქმე, ირკვევა, რომ ლოგიკური, „გუარი“ ზოგადი გარემოებაა, „ყოვლობაჲ“ როგორც მაგალ. ამბობს პეტრიწი — „კაცსა შორის ყოვლობაჲ კაცი, ცხოველსა შორის ყოვლობაჲ ცხოველობა“. მრავალსახიანობას და „განკუეთას“ ქმნის ადგილი, დრო და „გუარი“, რადგან პირველ შემთხვევაში არაფერი „არ განიჭრების, არც განეყოფის უსხეულობისათჳს გუარისა“. მრავალსახიანობას და მრავალფეროვნებას ქმნის ეს სამი მომენტი „სამთა ფერთა“. ეგევე მრავალსახიანობა იშლება შემდეგ ოთხთა კავშირთა მიზეზით, «რომელ სამარადისოსა დენასა თანა არიან შეკრულ»: იგი ქმნის მათ რომელობითს წყობას, რადგან იგი არის „რომელობათა თანდათანებულ“. ეს მრავალსახიანობა იხილება „სულსა შორის“, რადგან „ყოველნი რომელობანი და ნაკუეთნი და ფერნი ჰქონან სულსა თჳს შორის“. ამ მრავალსახიანობას ვერ იჭერს და ვერ განსაზღვრავს ლოგიკა, «და არცა შეიწრებენ მას თითოსახეობითა გუართაჲთა» (გვ. 74,22).

ასე გარკვეულად არის აქ ხაზგასმული ცნებისა და ფერის განსხვავება, საიდანაც ნათელია, რომ ავტორის აზრით „გუარი“ ზოგადობაა, რომელიც ვერ იჭერს სიმრავლის მრავალსახეობას, და თუ წინათ სინათლე და ფერი საჭირო აღმოჩნდა „გუარზე“ მაღლა მდებარე („ერთი გუარსა ზე სძეს“) „ერთის“ მისალწევად, ეხლა ირკვევა, რომ არც სინამდვილის მრავალფეროვნება დაიჭირება სინათლისა და ფერის გარეშე.

ასეთი გაბედული დასკვნა შეითვისა ქართველმა ფილოსოფოსმა არისტოტელესა და პლატონის მემკვიდრეობის განხილვისას და ქართულ აზროვნებას ამ მიმართულებით გზა უჩვენა. აშკარა იყო, რომ ასეთი აზრთა წყობა ბიზანტიაში ალექსი კომნენის მიერ წარმართული ფილოსოფიის აკრძალვის შემდეგ ვერ გამოქვეყნდებოდა,

მაგრამ არც საქართველოში ჩაუვლია მის ბრძოლისა და ჭიდილის გარეშე. კომენტატორულმა სამოსელომა პეტრიწს მრავალხნის დეენის შემდეგ მაინც სამშობლოში მშვიდობიანი აღსასრულის საშუალება მისცა.

ადამიანის სულში სინათლე და ფერი დასაბამის ნათელისაგან მოდის—ეს დებულება პეტრიწმა მრავალგზის გაშალა. „მზეერთი“ ცენტრია და სინათლე იზღება კვალად სიახლისა მისდამი. ზოგი წავიდა ასეთი წარმოდგენის წინააღმდეგ, ე. ი. „უზესთაეს ერთიდან“ ადამიანის შემეცნების წარმოების წინააღმდეგ, და მით «საუკუნეთა შორის წესნი მყოფთანი აღარღვნეს». ეს პოლემიკა მიმართულია იმათ წინააღმდეგ, რომელთაც უპატივო ყვნეს დასაბამნი“. ასეთ მოაზროვნებად პეტრიწი სთვლის სტოელობა და პერიპატოელობა, «რომელნი იტყოდეს ცნობისა და უწყებისა დასაბამთა, და მიზეზთა ამის სხეულისა და განაწილებულისა არსებისაგან» (გვ. 75, 27—32), ე. ი. ემპირიულისა და ატომისაგან; ეს გნოსეოლოგიური დებულება ერთნაირად ებრძვის, მაშასადამე, როგორც არისტოტელიზმს, ისე სტოიციზმს.

შეწყობილი ქვეყნის ხილვა და მისი ერთობაში დანახვა ტრფობის და სიყვარულის საბაბად არის გამოცხადებული. ეს ჯერ კიდევ ემპირიოკლემ იცოდა—ამბობს პეტრიწი—და წესი სიყვარულის თანმხლები იყო. მან, ემპედოკლემ «გონებითი ყოველი აღმკული დაიპყრა და ხუდა სიყვარულსა, რომელ არს ერთობაჲ» (გვ. 79, 21-23). ქვეყნის წყობით სიყვარულის აღძვრა, რომელიც «გონებით დაპყრობის» შედეგია, ე. ი. გონებრივი სიყვარული, ქართველმა ფილოსოფოსმა, ამრიგად, ხუთი საუკუნით უფრო ადრე იცოდა, ვიდრე იგი ინტელექტუალური სიყვარულის (amor intellectualis) სახით ამცნო ევროპას ფილოსოფოსმა სპინოზამ. ყოველი შექმნილი, ნაწილი ქვეყნის წყობისა «ეტრფის თვსსა წარმოშენელსა». სიყვარული აქ უკუნშიქცევის სახითაა მოცემული. სპინოზას სიყვარული, მართალია, მისი ობიექტი ნაჩვენები იყო ღმერთის სახით (amor dei), მაგრამ მიმართულების შემცველი არ იყო. პროკლეს დიალექტიკის ღერძზე დამაგრებული პეტრიწის მიერ მოცემული სახე სიყვარულისა მიმართულების მქონეა. ყოველი «თვსისა მიზეზისა არს მეტრფე», მისი არის „მწადე“, რომლის მიმართ «უკუნქცეულ არს» სიყვარულის თეორია პეტრიწის მიერ საბოლოოდ გამოთქმულია შემდეგნაირად: «სდევს წადილი მეწადისა საწადსა და მეტრფისა სატრფოსა», «სწყურის მისდამი» და მათი საწადო არის «სანთელი ყუავილთა». ეს უკუნქცევა სიყვარულისა არის «თვსთა დასაბამთადვე ტრფილება», რომელიც არის «არსი ზესთ არსთა მეცნიერებისა» (გვ. 81, 31 შმდ.). სიყვარულის ძალა იმაშია, რომ იგი აღამაღლებს და

აღიყვანს მეტრფეს. «ტრფიალებითისა სირაღსაგან ვიტყვთ, ვითარ აღმკრველთა და აღმყვანეთა». და ამას პეტრიწი დასძენს: «სიგლახაკისაგან სიმდიდრეთა». ეს უკანასკნელი არ შეიძლება გაგებულ იქნას პირდაპირი მნიშვნელობით: აშკარაა, რომ მხატვრულად გაშლილია ამაღლების იდეა შედეგად ტრფიალებისა (გვ. 83, 3-4). თვით სახე ამაღლებისა და აყვანისა, როგორც გზა სიგლახაკიდან გამოყვანისა, შეიძლება მომდინარეობდეს იმ სოციალური იდეებიდან, რომლებიც საქართველოში შეიმუშავა დიდმა სოციალურმა რეფორმატორმა გიორგი ათონელმა, რომელიც მოიხმარდა ტერმინს „სიგლახაკიდან გამოყვანის“ შესახებ¹.

მაგრამ სიყვარულის ძალა ჰკრავს მხოლოდ იმათ, ვინც ერთი მეორის მსგავსი ანუ ფერია. პეტრიწს აქ აგონდება დიოტიმასა და სოკრატეს ბაასი: ფილოსოფიური ეროსი ანუ „ტრფიალება“ არის ძალა, რომელსაც მიჰყავს შემდგომი პირველთა მიმართ“. მაგრამ აქვე ხაზგასმულია რომ «ტრფიალებად თვნიერ მსგავსებისა არ ეგოს; რამეთუ არ სადა ეტრფოს უმსგავსოდ უმსგავსოსა». თუ მსგავსება და სახება, როგორც გაირკვა, იგივეა რაც „ერთ-ფერობა“, მაშინ აშკარაა, რომ არ არის ტრფიალება ანუ სიყვარული ვარეშე „ერთ-ფერობისა“, მსგავსებისა ანუ შესაფერობისა (გვ. 83, 11—15).

სიყვარული და ტრფიალება, როგორც „წაღიერება“, ქვეყნის წყობასთან არის დაკავშირებული. არსის საფეხურებში უნდა იყოს «თესლი მის ზესთაჲსაჲ», რომლებიც იდრკიან შეერთებად „პირველისა“, რადგან «სატრფო და ჰაზრ მისდა არს შეერთებაჲ» თესლისა «მის ზესთათა ზესთისაჲ». ტრაგიკული ხასიათი აქვს სიყვარულს მხოლოდ იქ, სადაც ყოველი შეკრულია „ქმნითა და ხრწნითა ოთხთა კავშირთა“, რადგან ასეთ პირობებში სატრფოს უნდა ძებნა, როგორც შესაფერს; ამ საფეხურზე სიყვარული დროსა და სივრცეში იშლება, ვიდრე იგი სატრფოს შეეყრებოდეს. სხვა არის არსის მაღალი საფეხური, რომელიც არაა სფერო არც ადამიანისა და არც ადამიანურ „სულთა“ (იგულისხმება სულიერ მოვლენათა, მხოლოდბითში კი—„სული“ სუბსტანციალური სულის მნიშვნელობით იხმარება), არამედ გონებისა და გონიერისა და მისგან «ყოველი ნათხზი სირაღსაჲ მიუდრეკელად ერთ იქმნების». აქ ტრფობა და სატრფო ერთია „უზესთაესობასა“, რომელი არ არის უადგილობასა და ზედროულობასა შინა, რადგან „უზესთაეს“ სიყვარულს არაფერი აქვს არც საქმბარი, არც საბრძოლველი. იმ სიყვარულს «არცა უამი, არცა ადგილი შთამოვარდების საშუალ შეყრისათვის» (გვ. 84, 16—20).

აქედან აშკარაა, რომ ადამიანურ ტრფობას ანუ სიყვარულს, როგორც გაშლილს „ოთხთა კავშირს“ ქმნისა და ხრწნის წიაღში,

¹) იხ. „ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისა“: ათონის კრებული გვ. 312.

სიყვარული მოცემული აქვს როგორც ღმობა, როგორც წამება. ამიტომ სდევს მიჯნურობას გახელება: უმოღვაწეოდ, უქმნელად სატროფოს ძებნა არ ეგების; ამ ღმობასა და წამებას უნდა დრო და უნდა ადგილი, რომ «მეტროფო» და «სატროფო» შეხედნენ ურთიერთს, რადგან ეს პირობებია «საშოვალ შეყრისათვის».

ასე შეკრა ქართველმა ფილოსოფოსმა ქართული სააზროვნო ტრადიციებით და ბერძნული ფილოსოფიის ნიადაგზე სინათლისა და ფერის ქვეყანა და მისი სხივების გასწვრივ სიყვარულის პათოსი გადაავლო, რომლის მაღალი საფეხური „უძრავი“ და „უქამოა“ და ამიტომ „გონიერია“, ხოლო ქვედა, ადამიანური საფეხური, მოძრავი, ღმობით პურობილი და „დაშრეტად წადიერი“. ამ კონცეფციაში „გონიერ“ ინტელექტუალურ სიყვარულს არ გამოურიცხავს ადამიანური ვნებიანი სიყვარული, როგორც ეს მრავალ საუკუნეთა შემდეგ სპინოზას მოუვიდა, არ გადაუტანია იგი გონებით გასასწორებელ „აფექტთა“ სფეროში, რომ დაესვა პრობლემა გასაწმენდი გონებისა (de emendatione intellectus სპინოზასი); მან ვნებასა და „დაშრეტად წადიერ ტროფობას“ ქვეყნის სირაში თავისი ადგილი უბოვა და სიყვარულის საშუალებით, რომელიც „აღგვამაღლებს“, ზეცისა და მიწის შუა კავშირი გააბა, რითაც ასკეტიზმის საქართველოში გასამართლებელი გზა აღუკვეთა. ყველა ამისათვის პეტრიწს ერთი გაბედული გარემოება დასჭირდა: კომენტატორის ნიღაბ ქვეშ წარმართული ფილოსოფიური რენესანსის ნიადაგზე წარმართობისაკენ ნაბიჯის გადადგმა. ეს მან გაბედა და „სიმბოციით“, რომელსაც მას ასეთივე წარმართობისათვის გასამართლებელი იოანე იტალი უქებდა, უკანასკნელის ხელიდან გავარდნილი დროშა ხელთ აიღო და გელათის აკადემიის საფარში იმ სიმალემდე ასწია, რომ საუკუნის ბოლოში ქართველი მოაზროვნის—პეტრიწის ნაღვაწი, ქართველმა ხელოვანმა—რუსთაველმა ამავე წარმართულის გზით სიყვარულის ამზად გაშალა.

ქვეყნის მაღალ საფეხურზე „უსახო სახე“ და „უმსგავსო მსგავსი“ თავისი მნიშვნელობის მქონეა—იგი აქ სავსეობას და სრულქმნას გამოხატავს; მაგრამ ქვემო საფეხურებზე მას თავისი მნიშვნელობა აქვს. აბსოლუტური იგივეობა უარყოფილია, რადგან «არცა მსგავსი თვნიერ უმსგავსობისა და არც უმსგავსობაჲ თვნიერ მსგავსებისა»; მაგრამ აქ საფეხურებრივი განსხვავებან იმაშია რომ, «რაოდენ მაღლა, იმდენად მსგავსებაჲ და იგივეობაჲ უქარბებს», მაგ. ასეთია „გონებითის“ სფერო, ხოლო რაოდენ დაბლა «მუნ ამრუმდების ნათელი იგივეობისა და მსგავსებისა»; და ეს ხდება იქ «სადა—დასძენს პეტრიწი—შთაეჭრეს ნივთი» ე. ი. სადაც მატულობს საგანთა სხვაობა მატერიასთან დაკავშირებული (გვ. 88, 1—6).

პეტრიწი, როგორც ქართველი მოაზროვნე, ამ მთლიანობის გაგებაში, რომელსაც წარმოადგენს სირათ გაშლილი ქვეყანა, ბევრგან ამხელს თავისი აზროვნების ქართულ ძირს. „სინათლე“ და „ფერი“ იმ სპეციალური მნიშვნელობით, რომელიც მათ პეტრიწის ნააზრევში აქვთ, ქართულ კულტურაში დიდი ხნის დამკვიდრებული ელემენტები იყო; „ფერის“ ხმარება გვარის მაგივრად ქართულ აზროვნებას უკვე ქართული ენის წარმოშობის ძირებიდან დაეტყო და ხალხური ენის სიღრმეში იყო ჩაქსოვილი, ამიტომაც ქართველ ფილოსოფოსს ამ მხრივ ქართველი ხალხის ენობრივმა სტიქიამ იმთავითვე მისცა სააზროვნო იარაღი, რომლითაც მთელი ანტიკური ფილოსოფიის მემკვიდრეობა არა მარტო გამოითქმოდა, არამედ შეითვისებოდა. პლატონის „კეთილობის“ იდეა, როგორც იდეათა შორის უმაღლესი და მისი წესის გამომხატველი, ვერაფერ ვერ მოარიგა არისტოტელეს სილოგისტიკასთან ისე, როგორც პეტრიწმა, და მორიგება მან პლატონის „ეროსისათვის“ გარკვეული შინაარსის მიცემით მოახერხა. ეს ეროსი ანუ „ტრფობა“ სწორედ ამ „ერთ-ფერობის“ ანუ „ერთსახობის, გინა მსგავსების“, ხაზით გაშალა, მაგრამ აქცენტი სწორედ „ფერს“ გაუკეთა, რომელსაც არისტოტელეს „გუარი“ უნდა მოეცვა და მით დიალექტიკურად დაედლია.

ქართულ კულტურასთან კავშირის გამოვლენა იქაც, სადაც პეტრიწი მთვარის მნიშვნელობას მალა სწევს და მას კრონოსის გვერდით ათავსებს. სისტემად გაშლილ ქვეყანაში, საცა „მოახლენი თვსთა დასაბამთაჲსა უსრულ არიან თვსთა უშემდგომესთა“, მაღალ საფეხურზე მთვარესა ვხედავთ, რაც ბერძნული აზროვნებისათვის არ იყო დამახასიათებელი. მთვარის ეგოდენ მალა დაყენება ქართული წარმართობის და მის ნიადაგზე შექმნილი ქართული ხალხური წარმოდგენის შედეგია. ყველაფერი განლაგებულია ისე, რომ «მოახლე უცთომსა სფეროსა უფრო ღმრთივ, ვიდრე შემდგომთა სფეროთასა: რამეთუ სფეროსა დიდისა კრონოჲსსა და მთვარისასა»... (გვ. 89, 18—27). ეს ადგილი მეტად საგულისხმოა. იგი განსხვავდება ბერძნულისაგან მთვარის შეფასებაში. პლატონისათვის მთვარე არაა არც მამრობითი და არც მდედრობითი სქესისა, არამედ საშუალოსი¹. ამ შეხედულებიდან აშკარად განსხვავდება ქართული შეხედულება, რომლის თანახმად მთვარე მამრობითი სქესისა იყო². მთვარე, ამის გამო

1) ἢ ὃς δὲ δὴ ταῦτα τρία τὰ γένη καὶ ταῦτα, ὅτι τὸ μὲν ἄρρεν ἢ τὸς ἡλίος τῆς ἀρχῆς ἐξουσίαν, τὸ δὲ θῆλυ τῆς γῆς, τὸ δ' ἀμφοτέρων μετέχον τῆς σεληνῆς, ὅτι καὶ ἡ σεληνῆς ἀμφοτέροισι μετέχουσι („...ვინაიდან მთვარე ორივე სქესს ეზიარება“): Symposium 190b

2) იხ. პროფ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველ ერის ისტ. ნაწ. პირველი. 1928, გვ. 53—54.

პეტრიწისათვის „უდიდეს“ ღმერთის, კრონოსის მახლობლად, გვერდით დგას, რაც, სავსებით ერთანხმება ქართულ წარმართობას¹. მართალია პლატონმაც იცის, რომ კრონოსი ერთი უძველესი ღმერთთაგანია, მაგრამ რომ ის ყველაზე ადრინდელია, არა ჩანს².

ქართველი ფილოსოფოსი მნათობთა სფეროების განლაგებას, ჩანს, საფუძვლად უდებს მათ სიახლოეს დასაბამთან და, ამასთან დაკავშირებით, მათ მეტ-თუ-ნაკლებ სისრულეს. ეს დასაბამი, როგორც გაირკვა, არის მზე, სინათლის და სიკეთის წყარო. ამიტომ ლაპარაკობს ფილოსოფოსი „უფრო მორთულობაზე“ იმათი, ვინც დასაბამთან ახლობელ დამოკიდებულებაშია და არა „ღმრთივობაზე“, როგორც ასეთზე. ამიტომაც, „კრონოს“ და „მთვარე“ უფრო ღმრთივ“ არიან, ვითარცა „მოახლე უცთომსა სფეროსა“ (გვ. 89, 26). ეს რომ ასეა, იქედანაც ჩანს, რომ „კრონოსს“ შეიძლება კიდევ ჰქონდეს შინაგანი განსხვავება იმის მიხედვით, თუ „რად ზომი განყოფილება მოაქუს თვს შორის“. პეტრიწის ქვეყანა დინამიურია: „კრონოს“ შეიძლება მიუახლოვდეს და დაშორდეს მზეს, ცხადია გარკვეულ ფარგლებში, დაურღვევლად მნათობთა სირაფსა. პრინციპი—პეტრიწონული რჩება: სიახლე და სიშორე მზისაგან, როგორც გამოხატულება „ქეთილობისა“ თუ „წყრომისა“.

საგულისხმოა, რომ პეტრიწი ანტიკური წარმართული ფილოსოფიის ნიადაგზე ანტიკურ წარმართობას კი არ დაუბრუნდა, აოამედ ქართულ წარმართობას, ხოლო მასში ის ცვლილება მოახდინა, რომელიც მის მიერ აღიარებულ ფილოსოფიურ სოფლგაგებას ესაჭიროებოდა. ამიტომ იყო, რომ მან ქართულ წარმართულ სისტემაში „კრონოსისა“ და „მთვარის“ შუა მოთავსებული „მზე“ ამოიღო და „პირველად“ და „ერთად“—ყოვლის დასაბამად დასახა; ამ გზით მოხვდნენ ერთი მეორის გვერდით „კრონოსი“ და „მთვარე“ პეტრიწის სისტემაში. ამრიგად, თუ ბერძნული ფილოსოფიის რენესანსმა ბიზანტიელი ფილოსოფოსები ანტიკურ წარმართობისაკენ წაიყვანა, ამ ფილოსოფიის გამოყენებით შექმნილმა ქართულმა ფილოსოფიამ პეტრიწი ქართული წარმართობისაკენ გადახარა.

თუ ეს ასე იყო, აქ უნდა დარღვეულიყო კავშირი ქართულ ფილოსოფიურ ტრადიციასა და პეტრიწს შორის. როცა ქართული

¹) საბა ორბელიანის ცნობა და მისი განხილვა ივ. ჯავახიშვილთან op. cit. 109 და სხვ. ერთი ადრინდელი ქართულ წყაროთაგანი კრონოსის და სხვ. თანმიმდევრობის შესახებ, რომელთაც ეძებს პროფ. ივ. ჯავახიშვილი (იქვე გვ. 111), პეტრიწი უნდა იყოს, რომლის ნაკითხობა და გამოყენება საბას მრავალ სხვა შემთხვევაშიაც ემხნევა.

²) Plato, Symposium 195 t.

აზროვნება მე-VI ს. არისტოტელეს ფიზიკის გამოყენებით ცეცხლის თაყვანისმცემლობას ებრძოდა, აბიბოს ნეკრესელის სახით აცხადებდა: „ცეცხლი დავშრიტე—არა არს ღმერთი იგი“, რომ ცეცხლი „განსწორებით დადებულ“ არის ყოველ სხვა ნაწილთანაო, და „უკეთუმცა ერთი (ცეცხლი) მეორისმცა აღემატა, განმცაქარდა მეორე იგი“. ასე ზუსტად იცავდა აბიბოს ნეკრესელი არისტოტელეს ფიზიკას, ვინაიდან ებრძოდა წარმართობას, ამ შემთხვევაში ცეცხლთაყვანისმცემლობის სახით¹. როგორ იქცევა პეტრიწი?

პეტრიწისათვის ქვეყნის სურათი იცვლება. ქვეყნის წყობაში, სადაც ოთხი კავშირნი განსაზღვრავენ ახალ სფეროს, იგივე წესია და აქაც ის ეძებს „უფრო ღმრთივ“ ელემენტს, რომელსაც ის სწორედ ცეცხლში ხედავს. ამიტომაც ის აშკარად აცხადებს: «სფეროდ ცეცხლისაჲ უფრო ღმრთივ სხუათა ასოთასა», და ის მართოდებულების წამოყენებით არ კმაყოფილდება და ასაბუთებს «რამეთუ საუკუნესა თანგანზომილად თან ჰყვების და სამარადისოდ მიდრკების»². ასე დაუბრუნდა პეტრიწი ძველ ქართულ წარმართობას და აღადგინა მასში ის სახე, რომელიც ქართულმა წარმართობამ მიიღო უცხოურ გავლენათა და გადამუშავების გზით. თუ ქრისტიანობის ნიადაგზე დამდგარი ძველი ქართული წარმოდგენა უპირისპირებდა ერთი მეორეს „ცეცხლსა“ და „ღმერთსა ქეშმარიტსა“³, XI—XII ს.ს. მიჯნაზე ქართული აზროვნება წარმართული ფილოსოფიის ნიადაგზე ცეცხლს „უტომელისა“ და „ღმრთივის“ ატრიბუტებით აღამკობს.

ამავე ხაზზეა მოთავსებული ქვეყნის მთლიან წყობაში „უპირველესისა“ და „ერთის“ განუკვეთელად წარმოდგენა. როგორც „პირველი ერთი“ არ არის, შემდგარი ნაწილებისაგან, ისე ცაჲ — „პირველი სხეული“—არაა შემდგარი „ნაწილებითთა სხეულთაგან“. როგორც „ერთს“ უპყრია ქვეყანა, ისე «შვდნი ესე გასფეროებულნი მოქცევნი შვდთა მნათთანი—ცისა მიერ მის ერთისა». ოთხი ელემენტიდან გაკეთებული ქვეყანა წარმართება შვიდ მნათობთა მეოხებით და ჩარევით: «ოთხნი ესე გარომელებულნი ასონი შვდთა მიერ მოქცევთა და მის ერთისა» (გვ. 95, 8-10). მაშასადამე, ყოველივეს, რაც ოთხთა ასოთა ანუ კავშირთა შორის იშლება და უპირველეს ყოვლისა ადამიანი, მისი „ქმნაჲ და ხრწნაჲ“ შვიდთა მნათობთა გამგებლობაშია. აქედან გასაგებია, რომ ვედრებაც ადამიანის ბედის ასე თუ ისე წარმართვისათვის ამ „შვიდთა მნათობთა“ მიმართ უნდა აღიმართოს.

¹ „ასურულ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები“—ს. კაკაბაძის გამოცემა ტფ. 1928 წ., გვ. 44, 45.

² განმარტებაჲ გვ. 89, 30-31; ასეთივე უპირატესობა ცეცხლისა გვ. 106, 22.

³ იაკობ ბუციუსი, წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი, გვ. 5, ს. გორგანძის გამოცემა.

სწორედ ასე გაიგო ქართულმა აზროვნებამ იოანე პეტრიწი და პროკლეს შეხედულებაზე ამოფარებული და კომენტარიულად შეპარებული წარმართობა შეიღობა მნათობთა ვედრებად გაშალა. ქართველმა ფილოსოფოსმა წარმართობისაკენ ნაბიჯი გადადგა.

მზე—კეთილობაა; კრონოსს მისგან დაშორება დასჭირდა, რომ პირქუში გამხდარიყო. ეს კეთილობა გაბნეულია პეტრიწის ქვეყანაში ზემოდან ქვემოთ. «კეთილობაჲ ძეს დაზესთაებულად ნათელსა შორის ერთებრსა და თჳს გამო აწყაროებს მათ ერთებრივთა კეთილობითთა მზეთა» (გვ. 96,25-26).

ასე გაშლილ ქვეყანას პეტრიწი განმეორებით და რამოდენიმეჯერ გადახედავს წინათ დადგენილი „ხედვით“. ქვეყნის წყობას და კეთილობის განაწილებას, მნათობთა მმართველობას საფუძვლად უდევს ერთი „გუართა მთავარი“, ე. ი. ლოგიკურის ზესთდებული, სხივით შექურვილი მზე. ეს არაა არც შემთხვევითი ამბავი—ამბობს პეტრიწი, არც არისტოტელეს „ენტელექიად“, «არამედ ვითარ შარავანდი მის გუართ მთავრისაჲ, რომელი იშვა ერთისაგან, ვითარ ერთი, დასაბამად ერთთად, რამეთუ შარავანდმან მისთა მზეთამან ვიდრე და ნივთისადმოცა იწარმოა». ამით ერთხელ კიდევ ხაზგასმულია ქვეყნის მთლიანობა შეკრული შარავანდით მზისა, რომელიც „უმთავრესია“, ე. ი. „აღმატება გუართა“, ე. ი. ლოგიკურს, და ეს სხივები სწვდება ქვემოთაც, სადაც გაბნეულია საგანთა ანუ ნივთთა მრავალსახიანობა და «უგუარობასაცა ნივთისასა აგუარებენ და აღღებენ». აქაც სხივია საჭირო, მაგრამ რადგან ეს ქვედა საფეხურია, ეს სხივი არაა ისე ძლიერი, როგორც ზევით—მზის ახლოს. ამიტომ პეტრიწი იქვე ნათელჰყოფს, თუ როგორ ხდება ეს „გაგუარება უგუარობისა“ ანუ „აღღება“: იგი ხდება «მოკლებითა მათითა (სხივთა) გინა თუ აკრებითა, ვითარცა შარავანდდთაჲთა ბნელ და უმდგო». უფრო ნათლად თქმა შეუძლებელია: ქვედა საფეხურის მიწვდომისას სხივი (შარავანდდი) იკლებს, რადგან ეს საფეხური მოკლებულია სხივის გაღების უნარს—«ბნელი და უმდგო» (გვ. 98,19—31). ამრიგად, მთელი ქვეყანა გაშლილია მზის (რადგან შარავანდდნი მისია) ნათელის მეტისა და ნაკლების მოფენილობით, რომლის შიგ, შუა საფეხურზე, „გუარიც“ მოქმედებს „აღღებული“, ე. ი. ცნობაში მოყვანილი, ხოლო მაღლა და დაბლა სხივი „აღმკული“ და სხივი „აკრებული“. სხეულთა ირგვლივ—«ცაჲ სხეულთა ერთი» ანუ მთავარი, სხეულთაგან არ შედგმული, არამედ „მარტივი“ და «რომელობით ასოთა ოთხთა განლაგებული ბუნება», საცა არის ადამიანიც, რომლის ბედს სხეებთან ერთად წარმართავს „შვიდი მნათობი“. ასეთია პეტრიწის ქვეყანა მის ფილოსოფიურ და წარმართულ ასახებაში, და „ბალავარის“ ქართული ვერსიიდან მოტანილი ტერმინოლოგია—რომ ქვეყანას

მბადმან ყოველისამან მოხედნა»—მხოლოდ ამტკიცებს ქართული აზროვნების განვითარების მთლიანობას, მაგრამ არ აუქმებს პეტრიწის გაღაზრებას წარმართობისაკენ¹.

ზედმიწვევითი ანალიზი ქვეყნისა დროის თვალსაზრისით პეტრიწის მიერ იმავე ფარგლებშია გატარებული, როგორც ქვეყნის სხვა „ხედვანი“. აქაც გარჩეულია ერთიმეორისაგან მთლიანი და ნაწილობითი. ერთი დრო არის მარადიულობა, რომელიც „ერთის“ იგივეობაში, „თვთმიდრეკადობაში“ იგულისხმება, და მეორე—დრო ქვესაფეხურებისა ვიდრე «მეკუდოთა შორის», ე. ი. ადამიანთა. ამ ნაწილში საგულისხმეოა ქართულ და „ელნიურ“ ენათა შედარება დროის გამოსათქმელ საშუალებათა თვალსაზრისით (გვ. 109). პეტრიწმა იცის, რომ უეპობა დროის სამი მომენტის მთლიანობაა შიგნიდან მოხსნილი, ხოლო უფრო ქვევით და მოძრაობასთან (მოძრავე სხეულებთან) დაკავშირებით დროის მთლიანობა ცოტა სხვადასხვაგვარად გაიშლება. ის ამბობს ამის გამო: «სხუებრ იხედვის გარდასრული და მყოფი და მომავალი ცასა შორის, რომელ არს ჟამი, და სხუებრ მეკუდოთა შორის, რამეთუ ცისაჲ გარდასრული შეეკვრის მომავალსა და ერთ ექმნების მას». ეს მთლიანობა სახიერდება დროის დიალექტიკაში, რადგან «დასასრული დასაწყის და დასაბამ იქნების სხვსა», ე. ი. ერთი და იგივე მომენტი დროისა დასასრულიც არის და დასაწყისიც (გვ. 110,11—15).

ნეოპლატონისტური დიალექტიკის ნათელსაყოფად დროის ენაზე პეტრიწი დასძენს, რომ დროის ბრუნვა აღნიშნულისა გამო «სფეროჲს გუარ ჰყოფდეს თვსთა მოქმედებათა». ასეთი ფორმალისტურ-დიალექტიკური „ხედვის“ გარდა არაფერს უმატებს პეტრიწი მის მიერ პროკლეს ფილოსოფიის განხილვისას შემუშავებულ ქვეყნის სურათს. ამიტომ, არსებითად, მეორე ნაწილი პეტრიწის თხზულებისა, ამით ამოწურულად უნდა ჩაითვალოს. მტკიცების ხერხების განხილვით დაწყებული იგი თანდათან აფართოებდა თავის მიზნებს: ის სარგებლობდა პროკლეს აზრთა მიმდინარეობით და თანდათანობით შლიდა მის მიერ გაგებულ ქვეყნის სურათს დრო და დრო პლატონისაკენ (მომეტებულად „ტიმეოსისაკენ“) ექსკურსების მოხდენით.

¹) ქართული „ბალავარის“ ჩამწერბა შეითვისა ნეთოდი, რომელიც „მოქმედებათა“ მიხედვით—როგორც იტყოდა პეტრიწი—ასკენიდა „არსებისაკენ“, ხოლო „ბალავარის“ მიხედვით—„შექმნილისაგან—შენმოქმედისაკენ“; ქვეყნის განლაგება კეთილობის ხარისხებით „ბალავარშიაც“ „მბადის“ ანუ „დამბადის“ საქმედი თვლება: «რომელმან დამბადა ამბობს ბალავარი—მყო მე რომელთამე უდარეს და რომელთამე უმჯობესს». ქართული აზროვნების ეს ტრადიციაც ცოცხლობს პეტრიწის აზროვნებაში, ხოლო მან ეხლა სხვა, ფილოსოფიურ-წარმართული, გააშუქება მიიღო. „სიბრძნე ბალავარისა“—ი. ლ. აბულაძის გამოც., ტფ.-1937, გვ. 37—38.

ამ ნაწილში პეტრიწი უპირველესად ყოვლისა იჩენს იშვიათ ერუდიციას ბერძნული ფილოსოფიის დარგში, მისი ყურადღების გარეთ არ რჩება არც ერთი მნიშვნელოვანი აზრი და მოაზროვნე ბერძნული ფილოსოფიისა, და საგულისხმო ისაა, რომ ის თითქმის ყოველთვის წყაროებსაც ასახელებს, საიდანაც ესა თუ ის აზრი მოჰყავს. ყველაზე მეტის სიმპათიით იგი პლატონს ეპყრობა და მას „ღვთაებრივის“ ეპითეტს უნარჩუნებს. პეტრიწის აზრთა წყობაც რომ განზე იქნას დატოვებული, მარტო ასეთი დახასიათება პლატონისა საკმაო იყო, რომ პეტრიწის წიგნი ბერძნულად ვერ დაწერილიყო, რადგან ბიზანტიის ეკლესიის მიერ შედგენილ სინოდიკებში, რომლებიც ფილოსოფოსთა და კერძოდ იოანე იტალის საწინააღმდეგო ბრალდებას წარმოადგენდა, ასეთი გარემოება როგორც ყოველად დაუშვებელი საგანგებოდ იყო გათვალისწინებული. იოანე იტალის განამართლებისა და მისჯის შემდეგ და აღიქმის კომენენის განკარგულების გამო ბიზანტიაში არა თუ პეტრიწის, მისი მასწავლებლის— ფრემციროს— დიალექტიკაც დაუშვებელ მოვლენად ჩაითვლებოდა. მით უფრო მნიშვნელოვანია, რომ XI—XII სს. მიჯნაზე რაც შეუძლებელი გახდა ბიზანტიის კულტურაში და რამაც შეაჩერა მისი სააზროვნო ზრდა, ის შესაძლებელი შეიქნა საქართველოში, როგორც პირდაპირი გაგრძელება და დამთავრება ანტიკური ფილოსოფიის მიერ დატოვებული საკითხებისა. მართალია, მან სხვა, შინაური, ქართული ტრადიციების გავლენა განიცადა, მაგრამ ესენი იმავე აღმოსავლურ მოვლენათა ნიადაგზე შემუშავდა, რომელთაც საქართველო უფრო ახლო უდგა, ვიდრე ბიზანტია.

ქართული ფილოსოფიური სკოლა ამ ორი პირობის მიხედვით შეიქმნა და შინაურ ეკონომიურ და სოციალ-კლასობრივ ნიადაგზე ჩამოიქნა. ეროვნული გაერთიანებისა და ერთმმართველობის მხარეზე დამდგარი კლასები გახდნენ წინსვლისა და განახლების მატარებელნი; მსახურეული დემოკრატია და ხალხი, გვაროვნულ-ფეოდალური არისტოკრატის წინააღმდეგ დარაზმული, მხარს უჭერდა დავით აღმაშენებელს და რუის-ურბნისის კრებამ ამ დემოკრატიული ფრონტის გამარჯვება განამტკიცა და სახელმწიფოს ახალი ვითარება შექმნა. ამან შექმნა ქართული კულტურის ახალი პირობები. როდესაც ისეთი მოაზროვნე, როგორიც იყო პეტრიწი, თავის ქვეყანაში დაბრუნებული „თანადგომითა და წყალობითა დავითისა“ თავის ორიგინალურ მწერლობას ეწევა და ქართულ ფილოსოფიურ სკოლას საფუძვლებსა უქმნის, ეს თხზულება— „განმარტებაჲ პროკლე დიოდოზოსისა და პლატონურისა ფილოსოფიისა“ თავის პირველ ნაწილში თუ მეთოდოლოგიურ საკითხებს არკვევს, მეორე ნაწილში იგი უკვე მთელი ფილოსოფიის სისტემატური დალაგებაა პროკლეს ნაზ-

რევის მიყოლით და ხშირად მასზე ამოფარებით. მთავარი განსხვავება, როგორც გაირკვა, იმაშია, რომ იქ, სადაც პროკლე „სიტყვებითი“ გზით მიდის, პეტრიწი „ხედვითს“ გზას ირჩევს, რის შედეგად სინათლისა და ფერით მთლიანობაში გაშლილ ქვეყნის სურათს იმუშავებს, რომელიც ბერძნულ და აღმოსავლურ შეხედულებათა ქართულ სააზროვნო კულტურის ნიადაგზე გადამუშავებას წარმოადგენს.

§ 6. იოანე პეტრიწის ბოლოსიტყვაობა

პეტრიწის თხზულების მესამე ნაწილად უნდა ჩაითვალოს ის დანართი, რომელსაც იგი თავის თხზულებას უკეთებს „ბოლოსიტყვაობის“ სახით. მის გასაგებად საჭიროა მიღებულ იქნას მხედველობაში ცდა ქრისტიანობასთან თავის ფილოსოფიურ შეხედულებათა შეგუებისა, რომელიც გააკეთა იოანე იტალმა, როდესაც მას საეკლესიო გამომძიებლებმა წარმართობის ბრალდება წარუდგინეს. მართალია, იოანე პეტრიწის მდგომარეობა განსხვავდებოდა იოანე იტალის მდგომარეობისაგან და ოფიციალურ ბრალდებასა და გასამართლებასთან მას საქმე არ ჰქონია, მაგრამ ერთგვარ დევნას ისიც განიცდიდა და ბოლოსაც, როცა იგი დავითის მოწვევით გელათში მოღვაწეობდა, სრული თავისუფლებით სარგებლობა მაინც არ შეეძლო. მართალია, დავითმა გაიმარჯვა არისტოკრატიულ წრეებზე, მაგრამ რუის-ურბნისის კრებაზე მის დასაყრდენს საეკლესიო დემოკრატია წარმოადგენდა და ცოტა ხნის შემდეგ მწიგნობართ-უხუცესობის სასულიერო თანამდებობასთან დაკავშირება იმას ნიშნავდა, რომ ეკლესია, თუმცა დემოკრატიული, ძალაში იყო და დავითი მასთან ურთიერთობის გაფუჭებას პეტრიწის ფილოსოფიისათვის არ მოინდომებდა.

ასეთ პირობებში პეტრიწს ისევე უნდა ეძებნა ოფიციალურ ეკლესიასთან შეგუების გზა, როგორც ეს მისმა მასწავლებელმა და მეგობარმა იოანე იტალმა იძია. მართალია, იოანე იტალი უჭებდა იოანე პეტრიწს სიმტკიცეს და მის შეხედულებათა ერთგულებას, მაგრამ ეს სიმტკიცე პირობითი გარემოება იყო და იგი თვით იოანე იტალმა დაარღვია საეკლესიო გამომძიებელთა წინაშე, როცა ყოველგვარი საშუალება სცადა თავის ნამდვილ შეხედულებათა დასაფარავად და თავისი მოძღვრების ქრისტიანულად მოსაჩვენებლად. თავის „აღსარებაში“, რომელიც იოანე იტალმა საგამომძიებლო კომისიის წევრებს წარუდგინა, იგი ყოველ საშუალებას მიმართავდა, რომ თავისი აზრების „მართლმადიდებლობა“ დაემტკიცებინა. როცა საკითხი მიდგა „მამა ღმერთის და ძის“ ურთიერთობაზე, იოანე იტალის ნეობლატონური განწყობისათვის ყველაზე მწვავე მომენტი შეი-

ქმნა, რადგან მუდმივი მათი თანაარსებობის აღიარება მას არ შეეძლო. მდგომარეობიდან გამოსასვლელად მან განაცხადა „მწამს... ღმერთის და ადამიანის ერთად ყოფნა და ერთი ჰიპოსტასი ორი ბუნებისაგან („πιστεύω μίαν ἔξ ἑνὸς φύσεως ὑπόστασιν“), რომელთაგან ერთი მას ჰქონდა მარადის („ἔσχεν ἄει“), ხოლო მეორე მიიღო („τῆν δὲ προσελάβητο“)¹.

ეს დებულება კომპრომისული იყო. ნეოპლატონისტურად ღმერთი უღრიდა „ერთს“, ყოველი სხვა—მის ქვევით უნდა ყოფილიყო; მაგრამ ეს ანტიქრისტიანული იქნებოდა და გამოძიებლებს არ გამოეპარებოდათ. ადამიანობის შემდგომ მოსვლის საკომპენსაციოდ იოანე იტალიელმა ღვთაებრიობა ქრისტესი „ქონებით“ გამოხატა, მაგრამ რადგან აქ დაფარული ნეოპლატონისტური აზრი მაინც შესამჩნევი გახდა, რადგან ზმნა „ჰქონდა“ („ἔσχεν“) მაინც ნიშნავდა, რომ მას ეს შეეძლო მიეღო მამისაგან და, მაშასადამე, მას ღვთაებრივობაში დაქვემდებარებოდა. სწორედ ამის მისაჩქმალავად მიამატა იოანე იტალიელმა სიტყვა „მარადის“ (ἀει). ამან საქმეს მაინც არ უშველა, საეკლესიო გამოძიებლებმა ეს განმარტება უარყვეს და იოანე იტალიელის წარმართობაში ბრალდება ძალაში დასტოვეს.

პეტრიწის თხზულების მესამე ნაწილი ამ თვალსაზრისით უნდა იქნას განხილული, იმ განსხვავებით, რომ პეტრიწი არავის გაუსამართლებია, მაგრამ ის ერთგვარ დევნას მაინც განიცდიდა.

ამ დევნის შესახებ პეტრიწი ლაპარაკობს: «ღმობათაგან მიმოვიბნეოდი, სენთა, უცხოებათა და ვერაგობათა საკუმლისგან მექმე აწ ამის ჟამის ქართველთა და ბერძენთა შორის». აქ, ჩანს, მას მხედველობაში ჰქონდა როგორც დევნა ბიზანტიაში, რომელიც მან, უშეველია, იოანე იტალიელის გასამართლებასთან დაკავშირებით განიცადა, ისე საქართველოშიაც. უკანასკნელის შესახებ ის დასძენს: «ქართველნი თანადგომისა წილ», ე. ი. დახმარების ნაცვლად და იმის თქმისა, რომ განგებას ჩვენთვის ასეთი კაცი მოუცია, და იქნება «ვაძულოთ ღმობათა მისთა, უნუგეშინისოთ, ტკივილთა მისთა ვეწამლნეთ, დაფარულთა მისთა ცხადად ვემხარკნეთ, რაფთა... მსგავსი და ნაცვალი მისი უშთინოთ, რამეთუ მედინისა ბუნებისა არს კაცი და ჟამსა რლუევისა მისისასა უცნაურობს». არც ერთი ეს ქართველებს არ გამოუთქვამთ და არ გამოუჩენიათ, ჩივის პეტრიწი: «არ ესთა რაფ ვერ იგულისხმავეს»; პირიქით, კვალ და კვალ მომჩერებოდენ «სასაფრკოდ სულისა ჩემისა» (გვ. 222,7—13).

აქ მთელი პროგრამა იმისა, თუ როგორ წარმოედგინა იოანე პეტრიწს თავისი ცხოვრების ამოცანა; აშკარა სურათი იმისა, თუ რო-

¹) იოანე იტალიელის „აღსარება“, მუხლი 3.

გორ დევნას განიცდიდა ის. მაგრამ ერთი ამბავი მაინც ასხვავებს მის ბედს და ეს არის—დავითის გამგონეობა და წყალობა. მაშინ როცა ბიზანტიის კეისარმა—ალექსი კომნენმა იოანე იტალი ეკლესიას პირში მისცა შესაქმელად, ქართველმა მეფემ დავითმა იოანე იტალის და საზოგადოდ ბიზანტიის რენესანსის გამგრძელებელს საქართველოში „გამგონეობა, წყალობა და თანადგომა“ აღმოუჩინა. აქაა მთელი ის რთული ნასკვი, რომელმაც ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებას პერსპექტივები გაუშალა. საერო, წარმართულ ფილოსოფიის წინააღმდეგ ბრძოლა ბიზანტიაშიაც იყო და საქართველოშიაც, მაგრამ უკანასკნელში იგი იდეური ბრძოლის ფარგლებში დარჩა და პოლიტიკურ-ორგანიზაციული ხასიათი არ მიუღია. მაშინ როდესაც ოფიციალური წრეები ბიზანტიაში საეკლესიო დოგმატიკის და ობსკურანტიზმის ბანაკში აღმოჩნდნენ რენესანსისა და ჰუმანიზმის პროცესში და მმართველი კომუნები აქტიურად ებრძოდნენ რენესანსს¹,—ქართველი მეფე ჰუმანიზმისა და რენესანსის მხარეზე აღმოჩნდა და როგორც პირადი მწიგნობრობით, ისე უმაღლესი განათლების ახალი კერის—გელათის აკადემიის—შექმნით მტკიცე დასაყრდენი შეუქმნა ქართულ რენესანსს. აქედან გასაგებია, რომ ბიზანტიაში ნაძალადევად შეწყვეტილ რენესანსს, რომელსაც დასავლეთისაკენ ჯერ გასავალი არ ჰქონდა, მხოლოდ საქართველოში შეეძლო გაგრძელება ეპოვო, როგორც პიროვნული კავშირის—პეტრიწის მეოხებით, ისე ობიექტური პირობების მიხედვით.

მართალია პეტრიწი მწვავედ აღწერს „თავის ტკივილებს“ თხზულების მესამე ნაწილში, მაგრამ განათლებული აბსოლუტიზმის პირობებში, როგორსაც წარმოადგენდა დავით აღმაშენებლის კულტურული პოლიტიკა, ეს „ტკივილები“ მხოლოდ იდეური გაშლის სფეროში უნდა ვიგულისხმოთ. აქაც ქართული აზროვნება ცოტა სხვა პირობებში იყო, რადგან ქართული ეკლესიის დამოკიდებულება საერო ფილოსოფიისადმი განსხვავდებოდა ბიზანტიურისაგან. უკანასკნელი ურიგდებოდა ელჩისური, წარმართული ფილოსოფიის შეს-

¹ ამ მხრივ დამახასიათებელია ანა კომნენის მიერ იოანე იტალიის ძაგება. ანა კომნენისათვის იოანე იტალი იყო „ბარბაროსი“, კაცი ვაუთლებელი და, როგორც უზრდელს ზნეობით და ბარბაროსს, არ შეეძლო ფილოსოფიის საფუძვლიანი შესწავლა (*ὁὗ ἡθὺνατο φιλοσοφίας εἰς βάρβος ἐλθεῖν*)—ალსაც თვეველობით, ამ ბარბაროსული თავაშვებულობით („*θεράσους ἢ μίστους καὶ ἀπορίας βαδ-βადιῆς*“) უმეცნიერებოთაც თავისი თავი ყველაზე მაღლა მოჰქონდა (*πρό-τῳ τε καθ' ἑαυτὸν εὐρεῖν καὶ πρὸς τὸν μαίην ὀλέσθους*); დიალექტიკის შესწავლამ მას ყრილობებზე მხოლოდ შფოთის ატეხა და სოფისტური ოხუნჯობანი ასწავლა (*σοφιστικὰς συνειρὰς ἐρεσχηλίας*): Anna Comnena, Alexias, V, 8 გამ. Schapen-ისა, გვ. 260. ეს ტირადები ალექსი კომნენის მიერ ადმინისტრაციული ზომებით ფილოსოფიური რენესანსის დახრჩობის იდეოლოგიური ხედნაშენი იყო.

წავლას, მაგრამ წინააღმდეგი იყო მისი გამოყენებისა ან მასზე დამყარებისა¹. ამდენად ბიზანტიური ეკლესია XI ს-მდე იმავე თვალსაზრისს იცავდა, რომელზედაც ქართული თეოლოგიური აზროვნება გრიგოლ ხანძთელის დროს, ე. ი. IX საუკუნეში. როგორც გაირკვა, X საუკუნის ბოლოდან ქართული აზროვნება საერო ფილოსოფიისაკენ ნაბიჯსა სდგამს და მიმართავს არისტოტელეს დიალექტიკას, როგორც დემონსტრატიულ-მტკიცებითს საშუალებას. ექვთიმე რვერის „მოძღუარი“ ამ პერიოდის დასაწყისია, რომელმაც თავისი გაგრძელება ჰპოვა არსენი იყალთოელისა და განსაკუთრებით უფრემ მცირის სახით. ბიზანტიის ეკლესია ურჩევს თავის შეკავებას ელინთა ფილოსოფიასა და კერძოდ დიალექტიკით სარგებლობაში, რადგან ამას შეიძლება ცუდი შედეგები მოჰყვესო². ქართულ თეოლოგიურ აზროვნებაში უკვე იყო შინაგანი ბრძოლა და იგი კულტურისა და აზროვნების საკითხში ისევე არ წარმოადგენდა მთლიან ბანაკს, როგორც არ იყო მთლიანი სოციალ-კლასობრივი გენეზისის მიხედვით არც პოლიტიკურ საკითხებში. ეფრემ მცირე სწორედ ეკუთვნოდა განახლების ჯგუფს და იმიტომაც იყო ის პეტრიწის მასწავლებელი.

ამდენად იოანე პეტრიწი უეჭველად აჭარბებს თავის ტკივილების აღწერაში: მას ქართული საეკლესიო წრეები არ დახვედრია ერთი მთლიანი ფრონტით, იგი ერთი ხანია გაარღვია ეკლესიის წარმომადგენელთა იმ კლასობრივმა ფენამ, რომელმაც გიორგი ათონელის სოციალ-რეფორმატორული მოღვაწეობის ნიბდაზე „მონობიდან გამოყვანილი“ ეკლესიისა და მონასტრების საქმიანობაში ჩაება და საეკლესიო დიდებულთ დაუპირისპირდა. ამ ფენამ გამართა რუის-ურბნისის კრების დემოკრატიული ფრონტი, ჰუმანისტ მეფეს გვერდში ამოუდგა, „განსუქებულნი“ დიდ-გვარიანი, ხელმძღვანელობიდან განუტევა და შეუქმნა ის პოლიტიკურ-კულტურული მდგომარეობა, რომელმაც საქართველოდან ემიგრაციად კვლავ გასული იოანე პეტრიწი არა თუ სამშობლოში, არამედ ჰუმანიზმის და რენესანსის კერაში „ახალ ელადაში“ — გელათის აკადემიაში დააბრუნა.

ამრიგად იოანე პეტრიწის დევნის ამბავი იდეურ სფეროს ეკუთვნის; ის აღნიშნავს (გვ. 222, 14), რომ მის წინააღმდეგ გამოსვლა «ორითა იპყრობოდეს უმეცრებითა: პირველ მარტივად უმეცრეობითა სასწავლოთადათა, და კუალად მეორედ თვთ მის უმეცრებისა უმეცრებითა, ვითარ იტყვს სოკრატ, ვითარმედ ძნელ სენი, არამედ უფიცხეს უმეცრებად სენისაჲ». ეს პოლემიკური ტონი იდეური ბრძოლის გამწვავების მაჩვენებელია: თავის მოწინააღმდეგეთ პეტრიწი ორმაგად უმეცრად

1) სინოდის, თავი I.

2) სინოდის, თავი III და VI.

სთვლის—მათ არც რა იციან და ისიც არა უწყვიან, რომ უმეცარნი არიან. ასეთ პირობებში ამოდ ელოდა პეტრიწი, რომ მას თანაგრძნობით მოეპყრობოდნენ. ეს მით უფრო შეუძლებელი უნდა ყოფილიყო, რომ მას თავისი თავი მიაჩნდა არა მარტო „ეკლოვნება-თაგან სულისათა დაეკლოვნებულად“, არამედ „ხედვათაგან გონებისა გაგონებულად“. ეს „ხედვა გონებითი“ მის ფილოსოფიურ პოზიციას ამხელდა და ეს იყო ის „დაფარული“, რომელსაც უნდა მიმხრობოდნენ სხვები, ე. ი. მისი აზრების შინაზრახვით უნდა გამოქომაგებოდნენ. ამას პეტრიწი გამოთქვამს შემდეგნაირად: «დაფარულთა მისთა ცხადად ვემხარკნეთ». აკად. ნ. მარრი ამ ადგილს უმართებულოდ კითხულობს—ის თარგმნის: „и обслуживать открыто скрытые его нужды (op. cit. 96). აქ სრული გაუგებრობაა: ჯერ ერთი არავითარი „нужды“ აქ არაა. ზმნა: „ვემხარკნეთ“ პეტრიწთან არ იხმარება „обслуживать“-ის მნიშვნელობით, არამედ მეცნიერული შრომის გაწევას ნიშნავს; პეტრიწი ამბობს მაგ. „ვითავე ამათსა წინაჲთ ნემესიოდს წიგნისა შეწყობასა შინა მეხარკა“ (გვ. 223,1). აშკარაა, რომ აქ არავითარ „მომსახურებაზე“ ლაპარაკი არაა, არამედ გაწეულ სამეცნიერო ღვაწლზე. ცნებები „დაფარული“ და „ცხად ქმნა“ პეტრიწისათვის ფილოსოფიური კონტექსტია, იხმარება ერთად და ნიშნავს ჯერ გაუშლელი აზრის დასკვნამდე მიყვანას, უცნობის ნაცნობად ქცევას; ასე მაგ., პეტრიწი ამბობს პროკლეს შესახებ—„დაფარულნი პლატონისა სიტყუანი განაცხადნა“, ე. ი. რაც პლატონს ქონდა გულში „ბეჭდული“, გაუმქლავებელი „მიდმოჲ“, ეს გახსნა და დასანახი გახადა (გვ. 5,8).

ასეთია ამ ფრაზის კონტექსტი და ფილოსოფიური აზრი. პეტრიწი თავისთავზედაც იმ მეცნიერული ღვაწლის მიხედვით ლაპარაკობს, რომელიც—როგორც პროკლესათვის პლატონის მიმართ—საჭირო იყო მისი, ე. ი. პეტრიწის „დაფარულის“ მიმართაც.

რა ჰქონდა სადაო პეტრიწს საქართველოში არ იციან მისი აზრით რა არის „სიტყუა“. «ტომითთა შორის ჩუენთა არ აობს ვინცა ვინ თან-მემხილე და მერქუე, თუ ვით ესე მოქმედებაჲ ძალითისა სიტყუსაჲ». მაგრამ სწამე მარტო ის კი არაა, რომ ამის „თანამემხილე“, ე. ი. გამხსნელი ანუ „მერქუე“, ე. ი. მოქმელი არავინაა საერთოდ, არამედ მიხედვით „სამოციქულოთა და სხუათა ყოველთა“.

ამრიგად, განსხვავება იოანე იტალსა და პეტრიწს შორის უკვე ამთავითვე ჩანს: პირველს თუ კვისარის მიერ დანიშნული საეკლესიო ძალები თავს ესხმიან, აქ, პირიქით, პეტრიწია შეტევაზე გადასული.

მთავარი საკითხი: „თუ დასაბამსა შორის იყო სიტყუა“ ანუ

„პირველთაგან იყო სიტყუად“ არ შეიძლებოდა სწორად გაეგოთ: „რადგან არა უწყიან, რომელ პირველი შემდგომთა არს პირველი“; და ამის გარდა ეს უჭირთ გაარკვიონ „არა თუ უცხო ბუნებათა, არამედ ერთ და იგივე ბუნებათა, ვითარ ითქმის კაცი კაცისა პირველად“ (გვ. 219, 7--14). ამის შემდეგ, პეტრიწის აზრით, არაა გასაკვირვი, რომ გაუგებრობა გაჩნდეს ისეთ საკითხებში, როგორცაა „პირველისა სიტყუსა“ და „დაბადებულთა“ და „წარმოჩენილთა“ შორის. რამდენად მნიშვნელოვანია ეს საკითხი, ამას პეტრიწი არკვევს დაუყოვნებლივ: „თუ სიტყუა მამისა ღმერთისა პირველად დაბადებულთა და წარმოჩენილთა ძალად პირველ მებრ, აწ მათი, მაგრა თანამებუნებე მათდა და ერთი, ნაბადთა წარმოჩენილთაგანი და არა პირველ საუკუნეთა ყოველთა მამის შორისი“ (გვ. 219, 15--19).

მართალია, აზრი აქ პირობითს ფორმაშია მოცემული, მაგრამ ნათელია, რომ თუ პირველი სიტყვა „ეკუთვნის მამა ღმერთს, მაშინ ყოველი მისგან ნაბადი აღარ იქნება მისი თანამებუნებე საუკუნეთა შორის“. აქ აშკარა სიმტკიცითაა შენარჩუნებული პროკლეზე დამყარებული სოფლგაგება, რომლის მიხედვით პირველი სხვა და ყოველი სხვა „მისი უმცირეს და დროში მოსული“. ამ აზრის დაცვა იოანე იტალმა ვერ გაბედა საეკლესიო სამსჯავროს წინაშე. რა განსხვავებაა იოანე იტალსა და იოანე პეტრიწს შორის? იოანე იტალი ცდილობდა როგორმე შეეთანხმებინა თავისი ფილოსოფიური იდეები ეკლესიისათვის და ისეთ რედაქციას აძლევდა მას, რომ ეს შეთანხმება თვალსაჩინო ყოფილიყო. იოანე პეტრიწი, პირიქით, ამტკიცებს, რომ ეკლესიას აკლია ფილოსოფიასთან შეთანხმება და ამის გარეშე მას არ შეუძლია თავის დოგმატებში გარკვევა. იოანე იტალი აცხადებს: „მრწამს რომ მამა ღმერთი და ძე უსაწყისოდ არიან თანამებუნებანი და თანადღიერი“, რომ „ძე დაბადებულია მამისაგან უწინარეს საუკუნეთა და მის შორის იმყოფება“¹. იოანე პეტრიწმა უარყო ეს დებულება, როგორც ეკლესიასთან მეტად შეგუებული და განაცხადა, რომ „თანამებუნებე“ არაა „საუკუნეთა ყოველთა მამის შორის“; მან მეტიც გაბედა: შესადარებლად საუკუნეთა შორის თანამებუნებედ ყოფნისა ნიმუშად მოიყვანა ის, „რომელ არს დასაბამი თვს-შორისისა სიტყუსაჲ ვითარ დისკოჲ თუალი მზისაჲ შარავანდეთად“ (გვ. 219, 19-20).

აქედან აშკარაა, რომ იოანე პეტრიწი თითქოს იღებს „ნაბადთა“ და „თანამებუნებეთა“ მარადიულ არსებას, მაგრამ ასაბუთებებს მას არა ქრისტიანულად, არამედ ფილოსოფიურად და ისიც მზის დისკოსა და სხივთა ურთიერთობით, ე. ი. თავისი სინათლის

1) იოანე იტალის აღსარება. 1082 წ. წიხლი პირველი.

ფილოსოფიის გზით. ამდენად პეტრიწი აშკარად წავიდა „სინოდის“ მესამე და მეოთხე თავების წინააღმდეგ, მიუხედავად იმისა, რომ ამ „სინოდის“ ნიადაგზე იოანე იტალი ეკლესიამ ანათემა-ჰყო.

ამის ნიადაგზე პეტრიწი ეძებს მოსეს აზრის სწორ გაგებას. მას არ მიაჩნია სწორედ ისეთი გაგება, თითქოს მოსე ასე გადმოსცემდეს კაცის გაჩენას: «მოვედით და ვქნათ კაცი ხატად და მსგავსად ჩუენდაო». არამედ «თუ დამხედმან იჟურიტნე, იტყვს—მოვედით და ვმქნათ კაცი ხატისაებრ და მსგავსისა ჩვენისა» (გვ. 219, 23—25). პეტრიწი მიუთითებს „ხედვითი“ ფილოსოფიის გზას: „დამხედმან იჟურიტნე“, და მაშინ დასანახი გახდება, რომ მოსეს აზრის ორ რედაქციას შორის დიდი განსხვავება ყოფილა. პეტრიწი ფიქრობს, რომ სწორია მოსეს რედაქცია და „ნაბადი“ ღმერთის მსგავსი კი არაა, არამედ „მსგავსის მსგავსი“ ანუ „ხატის ხატი“, რის მნიშვნელობაც მან პროკლეს ფილოსოფიის გარჩევისას ზუსტად გაარკვია. ამით პეტრიწი იცავს მისი ქვეყნის წყობას, სისტემად განლაგებულს და „პირველის“ სხივით მეტ-ნაკლებ მსგავსებად შეკრულს.

იოანე პეტრიწი აქაც განსხვავდება იოანე იტალი-საგან. ეკლესიით შემოფოთებული იოანე იტალი დაიბნა ნეოპლატონიზმსა და ქრისტიანულ დოგმატიკას შორის. თავის „აღსარებაში“ ის განაგრძობს, რომ „სამი კი არაა მარადიული, არამედ მხოლოდ ერთი, როგორც სამი კი არაა უქმნელი და მიუწვდომელი, არამედ მხოლოდ ერთია უქმნელი და მიუწვდომელი“¹. აქ იოანე იტალს ეკლესიისაგან თავის დაცვაც სურდა და ნეოპლატონიზმის გადარჩენაც: ეკლესიისათვის ერთარსების აღიარება, ხოლო ნეოპლატონიზმისათვის „ერთის“ შენარჩუნება; მას არც ერთი გამოუვიდა და არც მეორე. ეკლესიამ შეამჩნია ფილოსოფიური ტენდენცია, რადგან იოანე იტალი თითოეულ იპოსტასის დასახელებასთან სათანადო ღმერთის პირს არ აღნიშნავდა. მეორე მხრივ აქ არც ნეოპლატონიზმის საფეხურებრივი წყობა გამოვიდა, რადგან იგი ხაზგასმულ „ერთს“ ემსხვერპლა.

პეტრიწის პოზიცია შეუდარებლად უფრო თანმიმდევნოა: ღმერთი (ერთი) ხატი და ხატის-ხატია, ხოლო ქვეყანა სისტემა მეტ-ნაკლებ სინათლით შეკრული.

ასე განსხვავდება იოანე პეტრიწი იოანე იტალის მოსაზრებათაგან და განსხვავდება იმიტომ, რომ, როგორც ითქვა, მათ შორის ამოსავალ წერტილშიაც დიდი განსხვავება იყო და ფილოსოფიური საქმიანობის გარემოშიაც. საბოლოო მსჯელობა ამ საკი-

1) იოანე იტალის „აღსარება“, მუხლი მეორე.

თხზე შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა იოანე იტალის ფილოსოფიური ნაწერები, დღემდე გამოუცემელი და ჯეროვნად შეუსწავლელი, განხილული და გამოცემული იქნება¹. მიუხედავად ამისა ეხლაც აშკარაა, რომ იოანე იტალს გარკვეული ფილოსოფიური სახე არ ჰქონია და მისი ინტერესი მაინც უფრო ლოგიკურია, თუმცა არისტოტელეს ლოგიკის პლატონიზმთან შეერთების იდეას ისიც მიზნად ისახავდა. ისე როგორც მიქაელ პსელლოსი, იოანე იტალიც მიმოხილვების შემდგენელი უფრო იყო, ვიდრე მოაზროვნე მკვლევარი, რომელიმე სპეციალურ საკითხებზე მომუშავე. მართალია მას სპეციალური ნაწერი ჰქონდა სილოგიზმების შესახებ²—მაგრამ ისიც ისეთსავე მიმოხილვას წარმოადგენს, როგორებიც არის მისი სხვა თხზულებანიც. ამ მხრივ ყველაზე დამახასიათებელია „გარდმოცემად მრავალთა მიმოხილვათა“, სადაც კომპენდიუმების მეთოდით დალაგებულია ბერძნულ ფილოსოფიის მთავარი საკითხები, ყოველივე დამატებით, განხილვის, ან განვითარების გარეშე³.

იოანე იტალი ძალიან ახლო იდგა პსელლოსთან და მისდევდა იმ მეთოდს, რომელიც ბიზანტიურმა ფილოსოფიურმა რენესანსმა შეიმუშავა და რომელიც ბერძნული ფილოსოფიის შემკვიდრებისათვის ისახება მისნად. ეს მეთოდი უბრალო მიმოხილვებს—*σύντομα*—წარმოადგენდა, რომელიც შეიძლებოდა ხან ერთ დარგს ფილოსოფიისას, ხან კი რამდენიმეს შეხებოდა. მიქაელ პსელლოსმა ორივე გზა სცადა და დასწერა როგორც „არისტოტელეს ლოგიკურ მოძღვრებათა მიმოხილვა“, ისე „ყოველმხრივი მოძღვრება“. როგორც ერთში ისე მეორეში ის უბრალო მიმოხილველი და გადმომცემია სხვის მოძღვრებათა. არსად მას აზროვნების ნიშნები და ორიგინალობა არ გამოუჩენია. იტალმა შეითვისა თავის მასწავლებლის მეთოდი და თვითონაც მხოლოდ „გადმოცემების“ გზით მიდიოდა. ეს მეთოდი კარგად დაუხასიათებია თავის დროზე ვიღაც უცნობ ავტორს, რომელსაც იოანე იტალის ხელნაწერებისათვის დაურთავს: მისი მეთოდი რეტორიული შეიცავდა მიმოხილვის გზით გადმოცემასა“ (*ἡ ἐπιμετρία κατὰ σύντομα*)⁴. ამრიგად „გარდმოცე-

1) იოანე იტალის ფილოსოფიურ ნაწარმოებთა სრული გამოცემა მსოფლიო მეცნიერების ხარვეზია, გამოწვეული ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსის შეუფასებლობით ბურჟუაზიული მეცნიერების მიერ. საბჭოთა საქართველოს მეცნიერების ამოცანათაგანია იოანე პეტრიწის სამშობლოში იოანე იტალის შრომების შესწავლა-გამოცემა. შზადდება დამს. პროფ. ვრ. წერეთლისა და პროფ. შ. ნუცუბიძის გამოცემა.

2) იოანე იტალი *Ἐκδοσις περὶ τῆς τῶν συλλογισμῶν ἑλης*.

3) *Ἰωάννης ὁ Ἰταλός, Ἐκδοσις εἰς διὰφορα ζητήματα* (ბერძნ. ხელნაწ. ფ. 279).

4) Codex graecus Monacensis, ფურც. 447.

მაჲ“ („ზნობის“) და „მიმოხილვად“ („შისიყის“) ასეთი გზა და მეთოდი იყო, რომლითაც მიდიოდნენ ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსის მეთაურები, და ეს მეთოდი არ დარღვეულა არც მაშინ, როცა ისინი კომენტატორულ გზას ადგებოდნენ¹.

თუ იოანე პეტრიწის შრომა „განმარტებაჲ პლატონურისა ფილოსოფიისა“—მიჩნეული იქნება ერთგვარად გამგრძელებელ და დამამთავრებელ შრომად, რისთვისაც საკმაო საბუთი აღმოჩნდა, მაშინ ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსთან შედარებით ქართული ფილოსოფიური სკოლის დამაარსებელი უფრო მაღალ საფეხურს წარმოადგენს. ამის უტყუარ საბუთს შეიცავს ის, რომ ბიზანტიის ფილოსოფოსები, ვიდრე ისინი არ გასრისა კეისრისა და პატრიარქის ალიანსმა, მიმოხილვისა და გარდმოცემის საფეხურზე იდგნენ: ქართული ფილოსოფია კი—არა მიმოხილვის, არამედ განხილვის, არა „გარდმოცემის“, არამედ გაგრძელების ნიადაგზე იდგა. იოანე პეტრიწის თავდაცვის ფორმა იყო კომენტარი, არსებითად კი, როგორც გაირკვა, ის თავისი დამოუკიდებელი აზროვნებით მიდიოდა, რომელიც ემყარებოდა ბერძნულ და ქართულ აზროვნების ტრადიციებს.

ქართულმა აზროვნებამ „გარდმოცემათა“ საფეხური ჯერ კიდევ მაშინ განვლო, როცა განახლებული საეკლესიო აზროვნება საერო ფილოსოფიას დაეწაფა და საქართველოში ძველ ფილოსოფიურ სისტემათა „გარდმოცემის“ ხანა დაიწყო. აღმოსავლეთში ეს მოძრაობა კარგა ხნით მომზადებული იყო და იგი უკვე იოანე დამასკელს უკავშირდება. მისი „გარდმოცემად“ ბიზანტიის რენესანსისთვის ტონის მიმცემი გახდა. მან თავისი მეთოდით მარტო კი, არ მოახდინა გავლენა ბერძნულ რენესანსზე: არისტოტელეს ლოგიკისადმი გარდამწყვეტი ინტერესი, რომელიც ჰელოზს მიქაელ პსელლოსსა და იოანე იტალს შინაარსის მხრივაც იოანე დამასკელით განისაზღვრა. ბიზანტიის რენესანსმა მხოლოდ, გაათართოვა იოანე დამასკელის მუშაობა თავის „ეკდოსისებში“ და „სინოფისებში“, პრინციპულად კი მისგან განსხვავებული არაფერი გაუკეთებია.

საქართველოში „გარდმოცემათა“ სისტემა ექვთიმე ივერით დაიწყო და ეფრემ მცირით დამთავრდა. საქართველოში რომ სწორედ იმავე სახით შემოვიდა „გარდმოცემათა“ სისტემა, როგორც ბიზანტიის რენესანსში, ჩანს იქიდან, რომ იქაც და აქაც ეს დაუკავშირდა „დიალექტიკისადმი“ ინტერესს, როგორც ეს იმ დროს ესმოდათ. ზემოთ გაირკვა, რომ ეფრემ მცირე იოანე დამასკე-

¹) მაგ. მიქაელ პსელლოსის კომენტარები არისტოტელეს „კატეგორიებისა“ და „პერი ერმინიას“ შესახებ.

ლის „გარდმოცემის“ ქართულ წინასიტყვაობაში საგანგებოდ შეჩერდა დიალექტიკის პრობლემაზე, როგორც იარაღზე, რომლის ძალაა „სიტყვის გეზად წინააღმდეგობაა“¹.

ეფრემ მცირის მიერ დიალექტიკის მალლა დაფასება, რომელიც დაემთხვა საქართველოში „გარდმოცემით“ ფილოსოფიას, ემთხვევა და სავსებით ჰგავს ბიზანტიის ფილოსოფიურ რენესანსის მეთაურის—მიქაელ პსელლოსის მიერ დიალექტიკის ასეთსავე მალალ დაფასებას. „დიალექტიკა არის,—ამბობს მ. პსელლოსი—ოსტატობათა ოსტატობა და ცოდნათა ცოდნა (*Διαλεκτική είναι τέχνη τέχνης και επιστήμη επιστημῶν*)“, რომელიც შეიცავს გზას ყოველგვარ ცოდნათა მეთოდების საწყისებისაკენ („*πρὸς τὰς ἀπασθῶν τῶν μαθημάτων ἀρχὰς ὁδὸν ἔχουσα*“)².

ამკარაა, რომ დიალექტიკის შეფასებაში ასეთი შეხვედრა ეფრემ მცირესა და მიქაელ პსელლოს შორის შემთხვევითი არ იყო; ორივე „გარდმოცემით“ ფილოსოფიის მომხრე იყო იმ განსხვავებით, რომ „გარდმოცემით“ ფილოსოფია საქართველოში საეკლესიო რედაქციით შემოდიოდა და პირდაპირ წარმართულ ფილოსოფიასთან მისვლა ჯერ შემოღებული არ იყო, რის გამოც იოანე დამასკელის ავტორიტეტი შეიქმნა საჭირო ქართული საეკლესიო განახლების ხალხისათვის, რისგანაც ბიზანტიის რენესანსი, სანამ ის არსებობდა, თავს დამოუკიდებლად გრძნობდა და ამიტომაც პირდაპირ ფილოსოფოსთა წყაროებით სარგებლობდა³.

ეს წყაროებით სარგებლობა მაინც უკვე შემუშავებულ სახელდახელო ცნებების მიმოხილვას შეიცავდა და ახალი არსებითად არაფერი გაკეთებულა⁴.

ბეტრიწი არ ამოდის სასკოლო კომპენდიუმთა შედგენის მოსაზრებიდან. მისთვის ფილოსოფიური მუშაობა გადაქცეულა ცხოვრებისა და სულიერი სიმშვიდის საკითხად. აღნიშნა რა ნაკლი საქრისტიანო აზროვნებაში ფილოსოფიურ ცნებათა ცოდნისა, პირველი სიტყვის განხილვამ ის ამაში დაარწმუნა და ნამდვილი გადაწყვეტა პრობლემისა მან მზის დისკოსა და შარვანდედის მიმართე-

¹) ქრონიკები, 1,216.

²) *Μεγαλή Ψέλλος*, „Σύνοψις“ I, 1. გვ. 1.

³) „რომლისათვის (ე. ი. დიალექტიკისათვის) ჯეროვნად მოუხუმან ესე წმინდასა იოანე დამასკელსა“—ამბობს ეფრემ მცირე, დამასკელის ავტორიტეტზე დამყარებული. ქრონიკები, I, 216.

⁴) ამდენად სამართლიანად უნდა ჩაითვალოს Prantl-ის აზრი, რომ პსელლოსის მიმოხილვა „მთლიანად გადმოგვეცემს მხოლოდ შინაარსს ლანტიკურობის მიწურულში მიღებულ სასკოლო ლოგიკისა“ (Das ganze gibt uns nur den Inhalt der am Schlusse des Altertums recipirten Schul-Logic: Geschichte der Logic II, 265. Prantl-ის დახასიათება შეიძლება გავრცელდეს პსელლოსის სხვა ნაწერებზეც.

ბაში იხილა. მის მსჯელობათა განხილვისათვის იგი მოითხოვს „კეთილ მებჭეს“, რადგან «თუ კეთილ-მებჭემან იხუედრნეს სიტყუანი ჩემნი, მიდმო უსაჯოს გულისკმის ყოფასა». ცხადია, რომ „სიტყუანი“ აქ აზრებს ნიშნავს, რომელთა შეთვისებაზეა ლაპარაკი, და მაშინ, აშკარაა, ფილოსოფოსი ლაპარაკობს თავის აზრებზე, რომლებიც მან წიგნში განავითარა. იგი ოცნებობს კეთილ მებჭეზე, რომელიც არ დაიცილებს «სამართლივ მოქმედთა, სადა უფროდს ხოლო სიყვარულისადთა ვიწოდო მიერ». მაგრამ ის არაა დარწმუნებული, რომ სიყვარულს დაიმსახურებს, ის უფრო ელის, რომ «უსწავლელობათა და შურთა ზედა დართვითა განმკნობილ იყოს» (გვ. 219,27—31).

პროკლესა და პლატონური ფილოსოფიის „განმარტება“, ჩანს, პეტრიწს დაუწერია იმ მიზნით, რომ თავის მდგომარეობაში გარკვეულობა შეეტანა. სწორი მსჯელობისათვის, ამბობს ის, საჭირო იყო „სახელისა და სიტყვის“ განსხვავების ცოდნა. მაგრამ „სიტყუა“, ე. ი. ლოგიკური, არ კმარა, საჭიროა «ამათ ყოველთა სანთლად დღე ღმრთისმეტყუელებითთა ხედვისად და მათყუდავებელი ნათელი გონებისად» (გვ. 220,7-9).

მაგრამ არც ეს მიაჩნია მას საკმაოდ: საჭიროა სხვადასხვა სარწმუნოებათა შედარება; «და დართე კულად—ამბობს პეტრიწი—მრავალ გამოცდილებად ტომებთა შორისთა მსხუაებათა... რწმუნებათავე თანა, რომეთუ ამას არა მცირედი გულმეკემობად მოაქუს თვს შორის» (გვ. 220,9). ასეთია სამი მომენტი, რომლებიც პეტრიწს აუცილებლად მიაჩნია სწორი მსჯელობისათვის: ლოგიკურის ბუნება, „მხედველობითის“ მნიშვნელობა და სხვადასხვა ხალხთა სარწმუნოებათა განხილვა. პირველ ორ მომენტზე მსჯელობა მთელი თხზულების გასწვრივ სწარმოებდა და წამყვანი მომენტი იყო. საიდან აიღო პეტრიწმა ეს ფართო შეხედულება „მრავალთა ტომთა გამოცდილებად“—ს შესახებ? ზემოთ საკმაოდ გაიკვია, რომ ეს ქართული კულტურის დამახასიათებელ თვისებას გამოხატავდა, რომელიც მის მრავალფერ ანუ პოლიფონიურ აგებულებაში ჩანდა. პეტრიწი ამდენად ამ შემთხვევაშიაც ქართული კულტურის ტრადიციების ნიღაგზე დგას.

მართალია, ეს ტენდენცია სხვადასხვა სარწმუნოებათა განხილვისა და მათი ასე თუ ისე გამოყენებისა პროკლეს დამახასიათებელიც იყო, რაც ნეოპლატონიზმის გარკვეულ საფეხურს ახასიათებდა, მაგრამ ამისაგან ის სხვა გამოყენებას აკეთებდა: მას სურდა ყოველი სარწმუნოების ამხსნელი და ქადაგი ყოფილიყო¹. პეტრიწს აქ

¹) ამდენად მისი ბიოგრაფი მარინი არ იყო მართალი, როცა ფიქრობდა, თითქოს პროკლეს მიხანი იყო „ბერძნულ და ყველა უცხო ღვთისმეტყველების შეთანხმება“ (*πᾶσιν μὲν θεολογίαις τε καὶ βίαισι αὐτῶν ἐν ὁμοθυμαδόν*).

სხვა მიზანი აქვს. მან იცის, რომ სოფლკაცების შეფასებისათვის მრავალ ხალხთა გამოცდილება არ შეიცავს უმნიშვნელო რამეს მსჯელობის სისწორისათვის. პეტრიწი ფიქრობს, რომ ასეთი გამოცდილების უვიცობამ აამხედრა მის წინააღმდეგ ზოგიერთნი. «მე აწ, მათ ყოველთა მოუგებელთაგან ვისჯებოდ»; რომ ამ ხალხისათვის ნათელი გაეხადა თავისი შეხედულებანი, მან მიმართა პროკლეს ფილოსოფიის განხილვას: «რადვე ნაქმადი ტკივილთა ჩემთა საბჭოდ მათ წინა დაედებოდის, ვითავე ხედვათა ჩემთა მაცხოვრებელი». ეს „ხედვათა მაცხოვრებელი“, რომელიც „ითავა“ პეტრიწმა, არის პროკლე; ტკივილი, რომლისაგანაც ამას უნდა განეკუთვნა პეტრიწი, იყო ტკივილი „შორის გონებისათა“ და „არავე სარეცეთა მომდოვრებისა“ და არ მიეცა სულს «სასუენი, ვიდრემდის არა მომხედნა მე გონებითმან ცისკარმან დღეთადმი: და აღვიშურვე ტომისათჳს გუართა ჩემთასა მე მიდმოობად ენისა ვალექსებული» (გვ. 220,15—25).

ასე ხსნის პეტრიწი თავისი თხზულების დაწერას და აქედან ნათელია, რომ მას თავისი მიზნების და თავისი აზრების ნათელყოფა სურდა პროკლეს ფილოსოფიის განხილვის გზით. ეს გარემოება უდავოდ უნდა ჩაითვალოს. მართალია ამაზე ლაპარაკი მხოლოდ ამ მესამე ნაწილშია, მაგრამ ამავე გარემოების გარეშე მთელი თხზულების შეფასება და გაგება შეუძლებელია; ხოლო ეს გარემოება უდაოსა ჰყოფს, რომ აქ საქმე გვაქვს საკუთარი მიზნების მქონე დამოუკიდებელ თხზულებასთან, რომელსაც დროისა და პირობების მიხედვით ერთ ნაწილში—უმთავრესში—კომენტატორული გარეგნული ფორმა მიეცა.

რა მიზანს ისახავს პეტრიწი? მან უნდა აცხოვნოს თავის ხედვანი, ე. ი. მისცეს მას შინაგანი კმაყოფილება და იმავე დროს აცდინოს მას უმეცრებითა თუ შურით გამოწვეული მტრობა. როდის დგას მისი აზრით ადამიანი სწორ გზაზე? თუ აქვს პირობები, როდესაც იგი „უცთომელ და ცთომისაგან თავისუფალ არს“; ეს კი იქნება თუ «კაცსა მას ურჩეულესი ნაწილი სიტყუად და ხედვად პირველისა მის სანეტაროდსა ბუნებისა არს და მის მიერ ნაქმადთა ყოველთა და უკეთუ ამათ მოქმედებათა მიერ იმოქმედების კაც უცთომელ და ცთომისაგან თავისუფალ არს» (გვ. 214,14—17).

სრულიად ნათელია ეხლა, რომ თავისი მიზნის დასახეასთან ერთად პეტრიწმა აქ ისე გააშუქა სავანი და გზა მოაზროვნისა, რო-

მკვლ. Vita Procli, XXII, 18). ეს მისი ფილოსოფიურ-საკვლევო მიზანი კი არ იყო, არამედ პროფეტური. შეად. Zeller III, 2840 და შმდ. უფრო სწორია Kirchner-ის მსჯელობა, რომ პროკლეს ფილოსოფია თითქოს მთელი ქვეყნის რელიგიებს (totius orbis religiones) აერთებდა; თავის თავს კი მათ აზხსნელად ასაღებდა (seque eorum explicatricem profiteri ausa est) იხ.. Н. Я. Мapp op. cit.—93.

გორც ეს მის მიერ გაკეთებული იყო შესავალში. გამოდის, რომ სულიერი სიმშვიდის მოსაპოვებლად მან მიმართა პროკლეს ფილოსოფიის განხილვას და ამ გზით სურდა გამოეხატა თავისი აზრები. ჭეშმარიტი აზრის გამოთქმისათვის მას იმთავითვე გათვალისწინებული ჰქონია ორი გზა: „სიტყუაჲ“ და „ხედვაჲ“. საბოლოო მიზანი უცდომელობისა ყოფილა „პირველის“ ჭკრეტა და მოქმედება „პირველის“ მიერ „ნაქმადთა“ მიხედვით, რომელი გზაც არის გათვალისწინება „პირველიდან“ ამოსულ ჭკეყნის განლაგებისა. იმავე დროს ეს არის უცდომელობის გზაც. ეს ჰქონია, როგორც სახელმძღვანელო, პეტრიწს იმთავითვე და ეხლა ირკვევა, რომ ამ მიზნით განუხილავს მას პროკლეს ფილოსოფია და მასთან ერთად მთელი პლატონური ფილოსოფია. ამდენად საბოლოოდ დადგენილად უნდა ჩაითვალოს, რომ იოანე პეტრიწის თხზულება მთლიანი და დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, საკუთარ მიზანდასახულობის მქონე.

§ 7. იოანე პეტრიწი, როგორც ქართული ფილოსოფიის საფუძველმდებელი

რაშია პეტრიწის, როგორც ქართული ფილოსოფიის საფუძველმდებლის მთავარი საქმე? უპირველესად ყოვლისა იმაში, რომ ნამდვილი ფილოსოფიური რენესანსი მოცემულია ბიზანტიის რენესანსის მხოლოდ ქართულ გაგრძელებაში. რა ახასიათებდა საშუალო საუკუნეების სქოლასტიკას? ფილოსოფიის დაყენება თეოლოგიაზე დაბლა და მისი მხოლოდ მსახურებრივი გამოყენება. ეს მდგომარეობა ძალიან ადრე დაიწყო და იოანე დამასკელმა მას მხოლოდ ახალი მიმართულება მისცა. პირველი მისი საფეხური ხასიათდება ფილოსოფიის არსებითი გამოყენებით წარმართობის წინააღმდეგ. ეს იყო ფილოსოფიური თეზისის გამოყენება. შემდეგ, როდესაც დაირღვა წონასწორობა ფილოსოფიასა და თეოლოგიას შორის— შესაძლებელი გახდა ფილოსოფიიდან მხოლოდ დიალექტიკის გამოყენება. ეს უკვე იოანე დამასკელისა და მისი გავლენის პერიოდია. რენესანსი ნიშნავდა ფილოსოფიის უფლებათა აღდგენას, რაც უპირველეს ყოვლისა ფილოსოფიისა და თეოლოგიის სწორუფლებიანობის აღიარებასაც ნიშნავდა ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსი იდგა ამ გზაზე. მიქაელ პსელლუსმა და იოანე იტალმა ამ საქმის დასაწყისი გამართეს და მათ მიერ დაწყებული საქმე უკვალოდ არ დარჩენილა არც დასავლეთის მიმართ: მათი გავლენა ჯერ არისტოტელიზმის რენესანსს საფუძვლად დაედო დასავლეთის ფილოსოფიაში, რაც პლატონის აღორძინების პერსპექტივის გზაზე

იდგა. კომნენების ობსკურანტიზმისა და ქრისტიანული ეკლესიის კავშირმა იოანე იტალის გასამართლებით ეს საქმე დაამხო და იტალის „აღსარების“ სახით ფილოსოფია ისევ თეოლოგიაზე დაბლა დააყენა.

საქართველოში დემოკრატიულ ძალებზე დამყარებით „განათლებული აბსოლუტიზმის“ გამარჯვებამ ქართულ აზროვნებას ახალი და ფართო პერსპექტივები გაუშალა. ამ პირობებში ქართულ ფილოსოფიას წილად ხვდა ბიზანტიური რენესანსის გაგრძელება, ფილოსოფიის თეოლოგიის მიმართ სწორუფლებიანობის აღდგენა და დასავლეთის ფილოსოფიის ამოცანების აღმოსავლური სინათლისა და ფერის სოფლგაგებით დასმა და გადაჭრა¹. თუ იოანე იტალი თავის „აღსარებაში“ ცდილობს ფილოსოფია თეოლოგიას შეუგუოს, იოანე პეტრიწი, პირიქით, ცდილობს ეკლესიის მოძღვრებანი შეუგუოს ფილოსოფიას, თუ იოანე იტალის შემდეგ ბიზანტიის ფილოსოფია ნიკოლოზ მეთონელის სახით გამოდის „პროკლეს კავშირთა თეოლოგიურთა დარღვევით“² და აქედან ნათელია, იგი ძველ საქრისტიანო დამცველობით მწერლობას დაუბრუნდა და მაშასადამე აზროვნების უნარი დაჰკარგა, — საქართველოში აღორძინება იშვიათი სიძლიერით მიდის წინ და საერო აზროვნება საერო ლიტერატურასა ქმნის თავისი ფილოსოფიურ-სოფლმხედველობრივი უშუალო გავლენით³.

პეტრიწის ინტერესი პროკლესადმი გამორკვეულია: მას ყოველის უწინარეს ინტერესებდა იმ გზების განსხვავება, რომლებითაც მიისვლებოდა „ერთამდე“. ცენტრი აქ იყო „სიტყვერებითი“ და „ხედვითი“ გზების განსხვავების დადგენაში. ეს უკვე ნათლად გაირკვა ზემოთ. არც ერთ წარმომადგენელს ბიზანტიისა ეს ინტერესი არ ჰქონდა წამყვანი. იოანე იტალის ინტერესიც აგრეთვე განირჩევა.

1) სინათლის ფილოსოფიის ამბავი ნოეპლატონიზმის მესამე საფეხურს სხვა ქვეყნებშიაც დაუკავშირდა. აღმოსავლეთში ეს იყო არაბეთში გავრცელებული „წიგნი მიზეზთა“ („Liber de causis“) და დასავლეთში ალბერტ დიდის თხზულება „მთაფლის მიზეზთა და მედინობისათვის“ (De causis et processu universitatis). ქართველი ფილოსოფოსიც წავიდა ამ გზით, მაგრამ მასში ქართული კულტურის ტრადიციები შეიტანა.

2) ნიკოლოზ მეთონელი Ἀνάπτυξις τῆς θεολογικῆς σπουδῆς εἰς τὸν Περὶ κλῆρον. ამ წიგნის არსებითი ნაწილი გადმოწერილია პროკოპი ლაზელის თხზულებიდან პროკლეს წინააღმდეგ. პროკოპი ლაზელი ცხოვრობდა 465-529 წ.

3) ნ. მეთონელის დასახ. თხზულებაში Dem. Ruses-მა პირველად აღმოაჩინა პროკოპი ლაზელის სიტყვა-სიტყვითი შეტანა (იხ. „სამი ლაზელი“ *Тринадцать Лазарей* გვ. 57—69). ამის ირგვლივ გაიმართა აზრთა დიდი გაცვლა-გამოცვლა J. Dräseke: *Byzant Zeitischrift* VI, 1897; ამის საწინააღმდეგოდ Styglmayr: *Byzantin. Zeitschr.* VIII, 1899. დადგენილად ითვლება, რომ ნ. მეთონელი ბიზანტიურ ფილოსოფიურ რენესანსის დაცემის მაჩვენებელია.

მისთვის მთავარია „პირველისა“ და „ნაქმადთა“ დამოკიდებულება, რასაც მამისა და ძის ურთიერთობა უნდა გაერკვია. ნათელი გახდა ამ საკითხში პეტრიწის დაშორება იოანე იტალიისაგან, რაც აქედან გამომდინარე ყველა პრობლემას ეხება. სინათლისა და ფერით ქვეყნის მთლიანობად გაშლამ პეტრიწის უპირატესობა მისცა, სადაც მას არ დასჭირდა ნეოპლატონიზმისა და ქრისტიანობის შუა ქანაობა. გარდა ამისა „სინათლის მეტაფიზიკას“ მან „ფერების ფიზიკა“ დაუმატა, რითაც გაიმიჯნა არა მარტო ბიზანტიელებისაგან.

ასევე ნათელია პეტრიწის პოზიცია მიქაელ პსელლოსის მიმართ. მიქაელ პსელლოსი მასწავლებელი იყო იოანე იტალიისა და პირველმა განსაზღვრა უკანასკნელის ინტერესი პროკლესადმი. მიქაელ პსელლოსს თავდაპირველად აინტერესებს პროკლეს „კავშირნი“-ში დიალექტიკური პროცესი „ერთისა“ და „სიმრავლის“ ურთიერთობისა¹. მიქაელ პსელლოსის მიერ პროკლესაგან მოყვანილი ორიოდე თავის მაგალითი საკმაოა ჯერ-ჯერობით განსხვავების ნათელსაყოფად, რომელიც აქ არის. აღნიშნულ თავებში პროკლეს აინტერესებს, როგორც ითქვა, „ერთისა“ და „მრავლის“ ურთიერთობა, მიქაელ პსელლოსს კი—დიალექტიკის ნიმუში: ერთიდან. ამოსვლა მოვლენათა და მასთანვე „უკუნქცევა“. ამიტომ პროკლე აქცენტს უკეთებს „ერთისაკენ“ მისვლას ანუ უკუნქცევას, თუმცა ეს თავი სხვანაირად უნდა ყოფილიყო აგებული, რადგან მისი საგანი იყო ის, რაც იბადება „უმრავლესთა მიზეზთაგან“². აზრის მიმდინარეობა აქ ისაა, რომ ნათელი გახდეს სიმრავლედ გაშლილ მოვლენათა და მათ მიზეზთა ურთიერთობა, სადაც უნდა დამტკიცდეს, თუ რა წესითაც წარმოიშობიან მოვლენები (მრავალ მიზეზთაგან); სადაც მათ შუა საფეხურები გააჩნიათ სიმრავლედ გასაშლელად, იმავე სახით ისინი უკუნქცევიან, ანუ «ყოველი უკუნ ქცევაჲ მათ მიერ, რაოდენთაცა მიერ წარმოარსებაჲ»³. ეს ადგილი პეტრიწს ისე აქვს ნათარგმნი, რომ მაშინვე თვალსაჩინო ხდება ორი გარემოება: პროკლეს ბერძულ ტექსტში, როგორც ვხვდავთ, არ არის არც „რაოდენთაცა“ და

¹) მიქაელ პსელლოსი, „Παντοδραπὴ δὲ δασκαλία“ თავი 74. ამ თავში მიქაელ პსელლოსი სარგებლობს პროკლეს დებულებებით, რომლებიც გამოთქმულია „წინმიქცევისა“ და „უკუნმიქცევის“ პროცესში. შეად. პროკლე—„კავშირნი“, თავი 38, 39 (ჩვენი გამოცემა „იოანე პეტრიწის შრომები“, ტ. I გვ. 29).

²) „ἀπὸ τῶν πλείονων αἰτίων“—პროკლე „კავშირნი“, თავი. 38 იოანე პეტრიწს თარგმნისას გამოშვებული აქვს „τῶν“-ის აზრი, რომელიც მას თავისენახე (სტილზე) უნდა ეთარგმნა სიტყვა „რაივე“-თი; ეს გამოტოვება, როგორც გაირკვევა, განხრახ ჩადენილი უნდა იყოს, რადგან პეტრიწი პროკლეს გადმოცემისას ყოველგვარ გაურკვეველობის ნიშანს გაუზრბის.

³) პროკლე, „კავშირნი“—πᾶσα ἐπιτοδοφὴ τῶν τῶν αὐτῶν, δὲ τῶν καὶ ἡ πᾶσιδος“, თავი 38.

არც „წარმოარსებად“. აქაა პეტრიწის გაგების განსხვავება, როგორც პროკლესი, ისე მიქაელ პსელლოსისაგან. პეტრიწს იშვიათად კარგად ესმის პროკლეს აზრის მიმდინარეობა, და სადაც უკანასკნელი თავისი ფილოსოფიური ტენდენციის ზეგავლენით—„ერთისა“ და „სიმრავლის“ ურთიერთობის გარკვევის ცენტრში მოთავსებით—არღვევს არგუმენტაციის თანმიმდევრობას, პეტრიწი ასწორებს და ავსებს ამ ნაკლს და ტექსტის შინაგანი თანმიმდევრობის აღდგენას ესწრაფის.

პეტრიწმა იცის, რომ ამ თავში (38) ლაპარაკი უნდა იყოს მრავალ მიზეზთა და მრავალ შედეგთა შესახებ და საქმე მათი დამოკიდებულების ურთიერთობაშია. ერთისადმი საბოლოოდ მისვლა აქ შორეული ამბავია, რომელიც საზოგადოდ იგულისხმება პროკლესათვის, მაგრამ აქ პრობლემა სწორედ იმაშია, რომ მიზეზთა სიმრავლეს აქვს შედეგთა სიმრავლე და მათი ურთიერთობა ამ ხაზით მიდის. პროკლეს უწერია: „ყოველი უკუნქცევა მათ მიერ, რომელთაცა მიერ (ἐκ τῶν) წარმოარსებად“. პეტრიწმა ნაცვლად ამისა იხმარა „რაოდენთაცა მიერ“ და პროკლეს აზრში მოცემული არა მარტო გრამატიკული, არამედ შინაარსეული „მრავლობა“ დასანახი გახადა. პროკლეს სურდა მსჯელობა „სიმრავლეზე“ ყოველგან „ერთის“ დომინანტის ქვეშ დაეყენებია.

ასეთივეა ტერმინი—„ἡ ἀπόθεν“, რომელიც იოანე პეტრიწს უნდა ეთარგმნა „წინმიქცევად“, რაც შექცევეთი იქნებოდა მისივე ტერმინისათვის—„უკუნმიქცევისათვის“ („ἐκασθενος“). აქ პროკლე სწორედ ამ მნიშვნელობით გაიგო და გამოიყენა მ. პსელლოსმა, რამდენადაც ორივე შექცევეთს პროცესს შორის სრული სწორღირება იგულისხმებოდა. შეჰქვლია, რომ პროკლე სწორად აქვს გაგებული მ. პსელლოსს: დიალექტიკის მიზნებისათვის „წინმიქცევეთი“ და „უკუნქცევეთი“ გზა ერთნაირი უნდა ყოფილიყო, რადგან პსელლოსისათვის დიალექტიკა ფორმალურად იყო გაგებული¹. პროკლე უმკველად იმ აზრისაა, რომ აღნიშნულ მომენტში ხაზი გაუსვას სწორედ ამ ორი პროცესის ერთნაირობას. ამასვე იმეორებს იგი შემდეგ—39 თავშიაც: „ვითარ წინ მიიქცა, ეგრეთვე უკუნ ექცევის“². პროკლეს მიზანი ნათელია: ფორმალური დიალექტიკით მას სურს თავიდან აიცილინოს ქვეყნის საფეხურებად ანუ უწყვეტ რიგად ანუ „სირაჲ“-ს სახით გაშლის ტვირთი. ეს უკანასკნელი ველარ გამოიხატებოდა ზოგად ხაზებში ლაპარაკით და დიალექტიკის იმ ფორმალიზმით, როგორც ეს პროკლეს

1) მიქაელ პსელლოსი „Σύνοψις“ l.cit.

2) პროკლე—ავთორნი 39 „ἀς γὰρ ἀποἰκμῆν, οὐτως ἐκασθενεται“. იოანე პეტრიწს აქაც ნათარგმნი აქვს „ἀποἰκμῆν“ „იწარმოა“, რაც აგრეთვე ინტერპრეტაციის მაჩვენებელია.

ესმოდა, აქედან ნათელია, რომ, ვინც ფორმალური დიალექტიკით ვერ დაკმაყოფილდებოდა, მისთვის „წინმიქცევა-უკუნმიქცევაში „πρῶτον ἐξ ἀποδείξεως“-ში კი არ იყო საქმე, არამედ რეალურ „წარმოქმნასა“ და შექცევით პროცესში, რომელსაც ეხლა უფრო შინაარსეული ხასიათი უნდა შიელო. ვინც პირველ ნაბიჯს გადადგამდა და „წინმიქცევის“ πρῶτον-ის ნაცვლად წარმოქმნის ცნებას ჩასვამდა, იგი პროკლეს ფორმალისტურ დიალექტიკას რეალური ცხოვრების დიალექტიკად აქცევდა, რიგის, სავსეობის ანუ „სირაჲ“-ს საკითხს წააწყდებოდა და „უკუნმიქცევა“-ც ცოცხალ პროცესად უნდა ექცია. ეს ნაბიჯი გადადგა პეტრიწმა და ამით პროკლესაც და, ცხადია, პსელლოსაც დასცილდა და უფრო წინ წავიდა.

მიქაელ პსელლოსი დაკმაყოფილდა ფორმალური დიალექტიკით¹. პროკლე ისწრაფოდა „ერთის“ და „სიმრავლის“ ზიარების ნათელყოფას. იოანე პეტრიწი უკვე თავისი თხზულების სათანადო ადგილზე შეავსებს პროკლეს და ზემოთ უკვე გამორკვეულ, თავის სოფლგაგების ნიადაგზე აყენებს თავის საკითხებს და დებულებებს. პეტრიწი მთლიანი ქვეყნის ფილოსოფოსია: აქედან მისთვის ამოცანა იშლება რეალობისა და სავსეობის ხაზით. პროკლე რომ რიცხვობრივად უნდა იქნეს გაგებული, ეს თარგმანში მოხერხდა მხოლოდ „რომელთა“-ს (δὲ τῶν-ის) „რაოდენთაცა“-თი შეცვლით. თავის „კომენტარში“, რომლის დამოუკიდებელი ხასიათი საკმაოდ გაირკვა, პეტრიწი უფრო თავისუფლად გრძნობს თავს და გადადის მნიშვნელობის ანალიზზე: „რაოდენთაცა მიერ იწარმოოს, ეგოდენთაცა მიერ უკუნმიქცეს“. კიდევ მეტი—თუ საქმე მარტო „წინმიქცევაში“ კი არაა, არამედ მის რეალურ შინაარსში, მაშინ „წარმოვლენა“ გარკვეულ წყობას ნიშნავს, ე. ი. „წარმოვლენა შორის სირაჲსასა“. ამრიგად, აქ პეტრიწისათვის მთავარი „რაოდენ—ეგოდენ“—კი არაა, არამედ ქვეყნის ცოცხალი მთლიანობა, რომელიც „სირაჲ“-ს წარმოადგენს; ამასთან დაკავშირებით რეალურ შინაარსს იღებს „უკუნმიქცევაც“: იგი მარტო ფორმალური, გარეგნული მომენტი კი არაა, არამედ „ტრფობა“ ანუ უკუნტრფობა“, ხოლო ეს „უკუნტრფობაც“ პეტრიწისათვის მსოფლიო ძალაა², რადგან მას საფუძვლად უდევს „მსგავსება“, და პეტრიწისათვის კი „მსგავსებისა მიერ ყოველი ერთქმნა და უკუნტრფობა დასაბამთადმი“. აქ იშლება იოანე პეტრიწისათვის მთლიანი ქვეყნის ამბავი, სადაც მთელი ქვეყანა „სირაჲ“-ს სახით განლაგებულია მსგავსებისა და სიყვარულის საწყისზე ასხმული, და მეტი თუ ნაკლები სიახლე სინათლის ცენტ-

1) მიქაელ პსელლოსი op. cit.; loc. cit.

2) იხ. ზემოთ „სიყვარულის თეორია“ იოანე პეტრიწისა.

რის—მზისადმი—მეტი თუ ნაკლები სიკეთე და უკუნტროფობა თუ—ქცევად, და „რაოდენცაა უმახლობლეს იყოს მსგავსებად, ეგოდენცა და უკუნქცევად“¹.

ასე გაშალა პეტრიწმა თავისი აზრები პროკლეს აზრების გამო და ერთსა და იმავე დროს ნათელი გახდა, რომ მისთვის პროკლე უახლოესი სააზროვნო საბაბი იყო, ხოლო მიქაელ პსელლოსის მიმართ კიდევ უფრო მეტი დაშორება გახდა ნათელი. მიქაელ პსელლოსი, ისე როგორც იოანე იტალი მხოლოდ სამზადისი საფეხურები იყვნენ ბიზანტიური რენესანსის იმ მაღალი საფეხურისათვის, რომლის გაშლა, შეუძლებელი ბიზანტიის პირობებში, ისტორიამ ქართულ ფილოსოფიას დააკისრა².

მეორე მაგალითი, აქ არის პრობლემა უკუნმიქცევის კონკრეტიზაციისა, რომელსაც პროკლე სამ სახედ ჰყოფს: „მყოფობით“ (მ-თ-ა-მ-შ-მ-ს), „ცხოველობით“ (ჯ-ა-ს-ა-ს-ა-მ-) და „ცნობიერებით“ („γ-υ-α-σ-τ-α-κ-α-ν-δ-“). მთელი „წარმოარსებულის“ შესახებ აქ ნაჩვენებია, თუ როგორ თითოეული საფეხური თავისებურად უკუნმიქცევის („ἐπιτερείται“) თავის დასაბამისაკენ. თვით თარგმანი, შესრულებული აქვს პეტრიწს იშვიათი სიზუსტით; განსხვავება ეხება მხოლოდ იმავე „წარმოარსებას“ ნაცვლად „წინმიქცევისა“³.

მიქაელ პსელლოსმა ამ ადგილითაც ისარგებლა თავის თხზულებაში და აქაც მისი ინტერესი იმავე ღირებულებათა თანასწორობის გზით უნდა გაშლილიყო, რომელიც ორ მიმართულებათა—წინმიქცევისა და უკუნმიქცევის შორის უნდა ყოფილიყო⁴. პროკლეს მხოლოდ ამ მომენტით არის დაინტერესებული. მართალია, ამ თავის ბოლოში პროკლე ლაპარაკობს „კეთილობის“ მიზეზის შესახებ, მაგრამ ჯერ ერთი აქ მხოლოდ შეიძლება იმის გულისხმობა, რომ ლაპარაკი პირველ დასაბამს ეხება, და მეორეც ისა, რომ ამ კეთი-

¹) „უკუნქცევის“ ეს ადგილი, პროკლესაგან აღებული, საქართველოს ფილოსოფიური აზრისათვის ადრე უნდა ყოფილიყო ცნობილი; იგი აიღო იოანე დამასკელმა და ფსევდო-დიონისე არეოპაგელმა თავის „საღვთო სახელთათვის“-ში. შეად. D o o d s, Proclus, გვ 223.

²) აკად. ნ. მარრი აყენებს საკითხს: „не воспроизводит ли на греческом языке Иоанн Петрицкий в комментариях к Проклу толкования своего Византийского тезки? საზოგადოდ მარრს აინტერესებს როგორც იოანე იტალის, ისე მიქაელ პსელლოსის მიმართ იოანე პეტრიწის უფრო მსგავსების, ვიდრე განსხვავების საკითხები. ჩვენ ვნახეთ, რომ აქ მსგავსებაც არის და კიდევ მეტი განსხვავებაც. Н. Я. Марр. op. cit. გვ. 99.

³) პროკლე, „კავშირნი“, თავი 39 „ან γὰρ προήλθεν, οὐτως ἐπέστραπται“ პეტრიწის თარგმანი: „ვითარ იწარმოა ეგრეთვე და უკუნ ექცევის“. აქ კიდევ უფრო ნათელია პეტრიწის ინტერპრეტატრობა.

⁴) მიქაელ პსელლოსი Παντοδότη διδασκαλία, loc. cit.

ლობის მიზეზისადმი ურთიერთობის გარკვევა მხოლოდ „ცნობიერ“ ქმნილებით განისაზღვრება (αρετὴ τῆς γυναικός).

პეტრიწს როგორც პროკლესი, ისე პსელლოსის მიმართ საკუთარი პოზიცია აქვს, როდესაც მისი სოფლგაგების და სააზროვნო მიზანდასახულობის ბუნება საერთოდ უკვე გაირკვა. საკმარისია სანიმუშოდ ამავე თავის „კომენტარში“ გამოთქმული აზრების მოყვანა, რომ ნათელი გახდეს, რაოდენ ფართო და დიდია პეტრიწის საკუთარი, ორიგინალური ნააზრევი, პროკლეს ნეოპლატონიზმის მიდევნებით გაშლილი.

პეტრიწი გადმოსცემს რა თავისი სიტყვებით პროკლეს ნათქვამს, ნათელყოფს ზოგ სიძნელეს; მაგალითად პროკლეს ყრუდ აქვს ნათქვამი, რომ „ცხოველობა“ იწარმოების „მყოფობასა თანა“¹. მაგრამ არსებობს აქ სისტემის სახით რაღაც მტკიცე ურთიერთობა, თუ იგი შემთხვევითია—ეს პროკლესთან ნაჩვენები არაა. ამ ნაკლს ავსებს პეტრიწი იმის აღნიშვნით, რომ პროკლე „ძალთა განყოფის არსებათასა“; რაც შეეხება მესამე საფეხურს—„ცნობიერებითს“ („γυναικεία“) აქ პეტრიწი ორ მომენტს არჩევს: „სიტყვერებითს“ და „გულისკმისყოფისას“. ეს განსხვავება, როგორც გაირკვა, მთელი მისი მიდგომის დამახასიათებელია, რადგან ლოგიკურის—(სიტყვერებითის) და „ხედვითი“ გზის განსხვავებას ნიშნავს, რომელსაც პეტრიწის მთელი ნააზრევის გასწვრივ მივყავართ. მაგრამ ეს ეხება იმ შესწორება-ინტერპრეტაციას, რომელსაც უკეთებს პეტრიწი პროკლეს ნაწერს. ამის შემდეგ ის გადადის ზედმიწევნით განხილვაზე პროკლეს შეხედულებათა (და არა მიმოხილვაზე, როგორც ამას ჩადიოდნენ მიქაელ პსელლოსი და იოანე იტალი—„სინოფისების“ და „ეკლოსების“ ავტორები).

ამ ვრცელი განხილვის შესახებ პეტრიწი თვითონ აცხადებს: «აწ სისრულეთა თანა გუჯ განხილვად თითოეულთა ამათ არსებათა» და ამ განხილვის მიზანს იმაში ხელავს, რომ დაადგინოს «ვითარ ჰბაძვიდენ და ესახებოდინ ზესთ სახეთასა მას არსსა ნამდვლ მყოფობისასა» (გვ. 92, 18-20). როგორაა შესაძლო, რომ არღი ეტრფის თავის დასაბამსა? იოანე პეტრიწის აზრით ეს შესაძლოა იმდენად, რამდენადაც იგი არის „გუარსა შორის შეპყრობით“. თითოეული არსებული „გუარის“ საშუალებით მისწრაფის „ერთისაკენ“, რადგან „წადილი გუარისაჲ წადილ თვისსა ერთისა არს, რამეთუ ერთ ვიდრემე ყოველი გუარი“. ამ ნიადაგზე მისი „ტრფობა“ ანუ „ტრფიალებად ზესთ ერთისა მის“ აქედან ნათელია, რომ ლოგიკური ანუ „გუარ“ არსებობის ანუ მყოფობის გამოხატულებად, რომ არსებობა „გუარია“ და მყოფობა

¹) პროკლე „კავშირნი“—„εὐ τῆς αρετῆς τῆς θειᾶς“ 39.

„გუარისა“ და ლოგიკურის სფეროა. სხვა გზაა „ცხოველობის“ გზა: აქ „გუარისაკენ“ სწრაფვა კი არაა, არამედ „მსგავსების წარმოჩენა“: აქ „ერთი“ იპოვება არა როგორც „გუარი“, არამედ როგორც „ხატება“ ანუ, ამბობს პეტრიწი—„წარმოაჩენს მსგავსსა ხატებისათვის მის ერთისა“. ზევით ძალი ცხოველობისა მოცემულია „ვითარ ზესთ დაზესთაებულად“, ხოლო აქა (ე. ი. ქვედა სფეროებში) „ხატოვნებით, ვითარ სამარადისოსა ზედა“, ე. ი. სამარადისოს ანუ მარადიულის გამოვლენა. აქედან კიდევ ერთი ნაბიჯია პეტრიწის მიერ ამ მეორე გზის ნათელყოფისაკენ და ეს „ხატოვნება“ და „მარადობა“ შიშართული იქნება «ვითარ მზესა და სხუათა ვარსკვლავთა ზედა» (გვ. 93).

ასე დაუფარავად მიდის პეტრიწი მსოფლიო მნათობთა სახის მარადიულობის აღიარებამდე და საგანთა შორის მათი მსგავსების გამოვლენისაკენ. აქ მას აგონდება „ტიმეოსის“ გასსხვაგვებანი აჩრდილსა და ნამდვილ სახეს შორის და უჩივის ადამიანის განსაზღვრულობას: «ჩუენ-შორისი ესე კერპი და აჩრდილის დასახვთი ცხოველობაჲ». პეტრიწი შეხარის პლატონის მიერ მის დიალოგ „ტიმეოსში“ ნაჩვენებ ადამიანთა განსაზღვრულობის დაძლევას და «ვითარ უკვდავი ეგებვიან სამარადისოდ ერთობასა ზედა...; ეგრეთვე სხუა და სხუაობით მოკუდავთაცა ბუნებაჲ გარდაიხილავს თვს შორის სამარადისობასა და ესე არს სისრულე ცხოველობითი». ამრიგად პეტრიწს ესმის, რომ ეს მეორე გზა ადვილი მისაღწევი არაა. აქ საჭიროა „გარდახილვა თვს შორის სამარადისობისა“, რომ პლატონს უსაფუძვლოდ არ აღუნიშნავს ადამიანის განსაზღვრულობა; მაგრამ „სისრულე ცხოველობითი“ მას სწამს.

ამის თავდება „სიტყვებითი სრულებაჲ“, რომელიც აღმოცენდება „სიტყვს ძალის მითესულობისგან, რომელიც ყოველს განაშუენებს და შეამკობს“ და ისე ფართოდ სწვდება, რომ «ამკობს კელოვნებათა მიერ უმკობელობასა ნივთისასა და ვითარ კეთილი ღმერთი საზოგად ჰყოფს» ოთხი ელემენტისაგან შექმნილ ქვეყანას. „სიტყუა“, რომელზედაც აქ პეტრიწი ლაპარაკობს არაა „ლოგიკურის“ მნიშვნელი, არამედ „კეთილი ღმერთი“, ე. ი. „პირველის“ გამოხატულება, რომელიც აძლევს ქვეყანას «უმეტესსა წესსა და მორთულობასა» და ამის შემდეგაც «ემზედვარების ყოველსა არსთა... მორთულობასა». აქ უზესთავის ძალა ანუ „კეთილი ღმერთი“ დასახასიათებელია „ნერგთა ზრდით“, იგი «განაშუენებს და შეამკობს; სადაცა მითესულ იყოს ძალი სიტყვსაჲ».

ასე მიდის პეტრიწი იმ „სიტყვსაკენ“, რომელიც მას, როგორც „პირველი“ და „დასაბამი“ ანტიერესებდა, როცა ის ქრისტიან მოაზროვნეთაგან ამ პირველ „სიტყვს“ განმარტებას და ნათელყოფას

მოითხოვდა თავისი თხზულების მესამე ნაწილში. განსხვავება იმაშია, რომ აქ ის საღვთო წერილს არ იხსენიებს, პარმენიდეს და ტიმეოს იმოწმებს, და დაუსახელებლად ლაპარაკობს „ვინმე ბრძენზე“, რომელმაც „სიტყუა“ როგორც „ყოვლის მბადი“ შთამოავლინა“—ე. ი. ცხადია—ჰერაკლიტეზე.

ასეთია ეს მეორე მაგალითი პროკლეს, მიქაელ პსელ-ლოსის და პეტრიწის ნააზრევის გადანასკვისა. კერძოდ, რაც შეეხება პროკლეს, სრულიად ცხადია, რომ მისი მსჯელობანი პეტრიწისათვის მხოლოდ საბაბია შეხედულებათა მთელი სისტემის გამოსათქმელად, რომელიც იმავე დროს დიდი ფილოსოფიური ერუდიციის მაჩვენებელია, რომლის მიხედვით პეტრიწი სრულიად თავისუფლად გრძნობს თავს ანტიკურ ფილოსოფიურ მწერლობაში. მოყვანილი შედარებებიდან ნათელია, რომ პეტრიწს თავისი საკუთარი გზა ჰქონდა ფილოსოფიაში, რომელიც, არსებითად განსხვავდება ბერძნების გზებისაგან. ის ამოდის ბერძნული ფილოსოფიიდან, მაგრამ მიდის საკუთარი გზით. პროკლე მისთვის დასაყრდენია, მაგრამ მხოლოდ იმდენად რამდენადაც ამან ქართულ აზროვნებას ხელი არ შეუშალა; მიქაელ პსელ-ლოსი და იოანე იტალი მისთვის მხოლოდ საფეხურებია, რომელთაც პეტრიწი არავითარ ანგარიშს არ უწყევს. მას საქმე აქვს მხოლოდ პროკლესთან, რომელსაც თავისი მიზნებისათვის იყენებს.

ამდენად პეტრიწის თხზულების დამოუკიდებლობის საბუთები: 1) წიგნის სამივე ნაწილის, ე. ი. მეთოდოლოგიური შესავლის, „კომენტარის“ და ბოლოსიტყვის შინაგანი მტკიცე კავშირი და მთლიანობა; 2) პეტრიწის მიერ თავისი მიზნისათვის პროკლეს გამოყენებისათვის განცხადება; 3) არსებითი შედარებით განსხვავების აღმოჩენა. ყველა ამის მიხედვით და საერთო მდგომარეობის ნიადაგზე ირკვევა: 1) რომ ქართულ აზროვნებას თავისი ტრადიციები ჰქონდა, რომლებიც ქართულ ფილოსოფიურ სკოლაში, მისი დამაარსებლის პეტრიწის სახით, ახალ პირობებში კვლავ აღსდგენ; 2) რომ ქართული დამოუკიდებელი აზროვნება შეხვდა ბიზანტიურს გარკვეულ საფეხურზე ორივეს განვითარებისა; 3) რომ მიქაელ პსელ-ლოსს და იოანე იტალს ორივეს ფილოსოფიურ მუშაობაზე ხელი ააღებინეს და საეკლესიო და ობსკურანტულმა რეაქციამ ბიზანტიაში ჩაახრჩო დაწყებული ფილოსოფიური რენესანსი; 4) რომ XII ს. ბიზანტიაში იწყება ძველი საეკლესიო დამცველობითი მწერლობის განახლება ნიკოლოზ მეთონელის სახით და იწყება სააზროვნო რეაქცია; რომ ამისაგან განსხვავებულად საქართველოში ხელსაყრელ სოციალ-პოლიტიკური პირობები იქმნება, რაც ხელს უწყობს ბიზანტიის რენესანსის საქართველოში

გაგრძელებას პეტრიწის მიერ შექმნილი ქართული ფილოსოფიური სკოლის სახით¹.

უმაღლესი საფეხური, რომელზედაც პეტრიწი ლაპარაკობს, და რომელიც უმაღლეს სისრულეს ნიშნავს, საბოლოოდ ხაზგასმულია თხზულების მესამე ნაწილში, სადაც ფილოსოფოსი აღწევს სინთეზს „გონიერებისა“ და „ხედვისა“, და სადაც ადამიანს „ესხნესმცა თჳსნი გონიერნი თუალნი“, იგი ეზიარება სამოთხეს და «მუნ მესამარადისოე სული ხედავს გუართა და მზეთა გონიერთა». ასეთია პეტრიწის სამოთხე—აქ წმინდანები და ანგელოზები კი არაა, როგორც აზროვნობდა ქრისტიანული ეკლესია, არამედ „გუარნი და მზენი გონიერნი“. აქაა სინთეზი დასავლეთისა და აღმოსავლეთის კულტურებისა: „გუარნი“ ანტიკური ლოგიკისა შერწყმულია მზესთან და მიღებულია „მზე გონიერი“. ამ სინათლის „ხედვაშია“ უმაღლესი ჭეშმარიტება და „კეთილობაჲ“. ამას ეძებდა პეტრიწი თავისი „მაცხოვრებელის“² ე. ი. პროკლეს ფილოსოფიის განხილვაში. (გვ. 206).

§ 8. ქართული წარმართობა და იოანე პეტრიწის საგზო ფილოსოფიური აზროვნება

უკანასკნელი საკითხი, რომლისთვისაც ანგარიში უნდა გაეწია პეტრიწს და ქართულ აზროვნებას, იყო საკითხი წარმართობისადმი ურთიერთობისა. ეს საკითხი არ იყო პატარა და უმნიშვნელო. ბიზანტიის ფილოსოფიური რენესანსი სწორედ ამ საკითხმა გადაიტანა. იგი თავისთავად ისმებოდა ყოველთვის, როცა კი წარმართული ფილოსოფიის აღდგენას ანუ შესწავლაზე მიდგებოდა საქმე. იოანე იტალიის წინააღმდეგ წამოყენებულ ბრალდებაში ეს აუცილებლობა წარმართული ფილოსოფიის აღდგენის წარმართობასთან დაკავშირებისა ზოლივითაა გატარებული².

ასეთი აზრი ტრიალებდა არა მარტო დასავლეთში, არამედ აღმოსავლეთშიაც. სომხეთში ბრძოლა ელინურ ფილოსოფოსთა წინააღმდეგ ამავე მოსაზრებითაა ხელმძღვანებული, და ეს მაშინაც კი ხდება, როცა იგივე ბერძნული ფილოსოფია ზოგიერთ შემთხვევაში მაინც გამოყენებულია³. საქართველოში VIII საუკუნიდან ვრდრე ეფრემ მცირის საწინააღმდეგო პოზიციამდე სიფრთხილის სული ტრიალებს, რომ წარმართულმა ფილოსოფიამ თან არ მოი-

1) ამდენად მსოფლიო ფილოსოფიის ისტორიაში არის წარევები, რომლის შევსება მხოლოდ „ქართული ფილოსოფიური სკოლის“ შესწავლით შეიძლება.

2) სინოდის, განსაკუთრებით თავები 2, 3, 5.

3) ეზნიკ კოლბელი, „მწვალებლობათა წინააღმდეგ“, თავი III.

ტანოს წარმართობა საზოგადოდ; ბიზანტიაში მიქაელ პსელლოსმა, დიდი მდგომარეობის შენარჩუნება ამჯობინა ფილოსოფიას და წარმართობაში ბრალდებულმა თავის ფილოსოფიურ შეხედულებებზე ხელი აიღო; უფრო პრინციპულმა იოანე იტალმა სცადა შეგუების გზაზე დადგომა, მაგრამ გასამართლებულ იქნა.

განსაკუთრებული მდგომარეობა იყო პროკლეს მიმართ: მასში, როგორც ანტიკური ფილოსოფიის დამამთავრებელში და წარმართული ღმერთების უნივერსალური კულტის შემმუშავებელში, წარმართობისა და წარმართული ფილოსოფიის აუცილებელი სინთეზის დროშას ხელაღდგენ, და როცა კი დაისმებოდა საკითხი წარმართული ფილოსოფიის წინააღმდეგ ქრისტიანული თვალსაზრისით ბრძოლისა, შეტევის ობიექტად პროკლეს ირჩევდნენ. როცა მე-5 საუკუნის მიწურულში დაისვა საკითხი წარმართული ფილოსოფიის წინააღმდეგ ბრძოლისა, პროკოპი დახელი ილაშქრებს პროკლეს წინააღმდეგ¹. იგივე განმეორდა VI საუკუნეში, როცა იოანე ფილოპონმა—ალექსანდრიელმა გრამატიკოსმა და არისტოტელეს კომენტატორმა დასწერა წიგნი პროკლეს წინააღმდეგ².

როგორც კი ბნელმა ძალებმა ჩააქრეს ბიზანტიური აღორძინება და ფილოსოფიის წინააღმდეგ შეტევა ეკლესიის მორიგ საქმედ იქცა, ნიკოლოზ მეთონელი ესხმის თავს წარმართულ ფილოსოფიას და აქაც თავდასხმის საგანი პროკლეა და სწორედ მისი „კავშირნი“³. აშკარაა, რომ პროკლე ითვლებოდა წარმართობის დროშად და მისი სახელი იყო განსახიერება წარმართობისა და ფილოსოფიის სინთეზისა. იგი აქტიური წარმართი იყო და თავისი ფილოსოფიური მოღვაწეობის გარდა წარმართობის აღდგენისა და სისტემატიზაციისათვის იბრძოდა. პროკლე სწერდა გარდა წმინდა ფილოსოფიურ თხზულებათა რელიგიურ-წარმართულ ტრაქტატებსაც, სადაც ის გარდა დასავლეთის მითოლოგიისა ქალღმერთ რელიგიურ შეხედულებებსაც იყენებდა⁴. აღზნებული წარმართი, პროკლე სთხავდა ჰიმნებს ღმერთებისა და მსოფლიო მნათობთა, განსაკუთრებით მზის სადიდებლად. გასაგებია, რომ პროკლე ერთნაირად საინტერესო იყო იმათთვისაც, ვინც წარმართობას ეტრფოდა, და იმათთვისაც, ვინც მისი მოწინააღმდეგე იყო. თვითონ პროკლე ძალიან აფასებდა იამბლიხოსს, რომ-

¹) ეს თხზულება აღმოჩენილ იქნა Dem. Russos-ის მიერ, რის ნიდადგზე, როგორც ითქვა, გაიმართა Dräseke-სა და Stegmayer-ის პოლემიკა.

²) „De aeternitate mundi contra Proclum“.

³) ზემოთ დასახელებულ თხზულებაში, „*Ἀνάπτυξις τῆς φιλοσοφικῆς στοιχειώσεως Ἰνδολίου*“ ნიკოლოზ მეთონელისა.

⁴) ასეთი გაერთიანების და სისტემატიზაციის მიზნებს ემსახურებოდა თხზულება: „სიმფონია ორფეოსის, პითაგორის და პლატონისა“ (*Συμφωνία Ὀρφείας, Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος*)“.

ლის გავლენამ კეისარ იულიანეს წარმართობის პათოსი შთაბერა და ქრისტიანობისაგან განდგომილად აქცია.

სწორედ ეს წარმართობის მედროშე პროკლე აირჩია პეტრიწმა თავის „მაცხოვრებლად“. თუ იოანე იტალიის ტრაგედიიდან ამოვალთ და ერთის მხრივ ნიკოლოზ მეთონელს, ხოლო მეორე მხრივ პეტრიწს გავხედავთ, ორივეს ურთიერთობა პროკლესადმი დამოკიდებულების პრიზმაში ტყდება და აქედან ერთის მიმართულებით ბიზანტიის რენსანსის ლიკვიდაცია ისახება თვით ბიზანტიის სააზროვნო დაცემაში ნიკოლოზ მეთონელის სახით, ხოლო მეორე მხრივ მისი გაგრძელება ქართულ ფილოსოფიურ სკოლაში იოანე პეტრიწის მეთაურობით.

პროკლეს მრყოლამ იოანე პეტრიწი შეუმჩნევლად წარმართობამდე მიიყვანა. ეს ჩანს არა მარტო იქ, სადაც პეტრიწი პროკლეს მიყოლით და საზოგადოდ ბერძენ ფილოსოფოსთა გავლენით ღმერთებზე ლაპარაკობს ყოველგვარი ფრჩხილების გარეშე და თანაგრძნობით, არამედ ქრისტიანულ წარმოდგენების წარმართულ წარმოდგენებთან შეგუებაში. განმარტა რა ღმერთისა და „ნაბადის“ ურთიერთობა მზისა და სინათლის „ხედვის“ ურთიერთობაში, პეტრიწმა, როგორც ვნახეთ, შეუფარდა მას, და არა პირიქით, მოსეს ნათქვამი ხატისა და მსგავსების შესახებ. ეხლა უკვე გამოკვეულია, რას ნიშნავს პეტრიწის მთლიანი ქვეყნისათვის „ხატი“ და „მსგავსება“. აქ მისული, პეტრიწი აცხადებს, რომ მას იმედი ჰქონდეს, რომ „ვინ კეთილმებჭემან იხუედრნეს სიტყუანი ჩემნი“—ე. ი. თუ ისე იქნება იგი გაგებული, რომ ეს გაბორეტებას არ გამოიწვევს, მაშინ ის მეტს იტყოდა. რას იტყოდა მაშინ პეტრიწი?

პეტრიწი მიმართავს ქრისტიან მოწინააღმდეგეთ. «თუმცა სიტყუაჲ სივრცოდში არ [...] იწარებდა გიჩუენმცა თქუენთა ულუმპიანთა ძლევანი»—ე. ი. თუ სიტყვის გაგრძელება [უსიამოვნებას არ გამოიწვევდა], გიჩვენებდით თქვენთა—ქართველ ოლიმპიელთა სიძლიერესა—ო. ვინ არიან ეს ქართველნი ოლიმპიელნი („ულუმპიანნი“)? ცხადია, რომ აქ ლაპარაკია ქართველ წარმართობის ღმერთებზე, რომელთა ახსნას—ისე როგორც ამას სჩადიოდა პროკლე ბერძნული და ქალღმერთი ღმერთების მიმართ—პეტრიწი შეასრულებდა, „კეთილმებჭეთა“ „მიხუედრის“ იმედი რომ ჰქონდეს. ის იცნობს პროკლეს „ორფეოსს“, რამდენიმეჯერ მიმართავს მას თავის თხზულების მესამე ნაწილში და მზადაა ისე სისტემატურად დააღაგოს და ახსნას ქართულ „ულუმპიანთა ძლევანი“ (გვ. 219, 26). პეტრიწმა იცის, რომ ასეთი სურათი—„ზესთა მძლისანი“—გაშალა პროკლემ თავის „ორფეოსში“ და შენატრის: «შეწყობა ორფეოჲს წიგნისა სიკეთენი რაულ რავდენ ვინ გარდასცნეს მოსახვასა, ვითარ

რად ზესთა მძლისანი» (გვ. 208,6-7). პეტრიწი ფიქრობს, რომ ჩვენი ქვეყანა და სამოთხეც შეიძლება ასევე გაიშალოს, რადგან ორივე შემთხვევაში ლაპარაკია «ერთივე საყოველთაოთა მიზეზთა დადებისათვის». მისგან არ განსხვავდება ჩვენი სამოთხე, ამბობს პეტრიწი, რადგან «ჩუენსა მრავალმკულსა სამოთხესა შორის იწარმოების ერთისა ღმრთისა ზესთმექონეობა, ვინაჲ დაუთანებს ყოველთა კელითქმნულთა ... არ დი უჩინო», ე. ი. ცა და ქვეყანა ისევეა ჩვენთვისაც — ფიქრობს პეტრიწი, შეკრული ერთი ძალით, ერთი ღმერთით, რომელიც თანახლავს ყოველივეს, რაც ხელქმნილია. ეს არის მზე „არდი“ და ამის საილუსტრაციოდ მოყავს მსგავსი ადგილი ლოცვისა — «ღმერთმან ჩუენმან ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა ყოველი... იქმონდაო». პეტრიწი ფიქრობს, რომ აქ ის აზრია, რომ აქ ერთი და იგივე პათოსია «ყოველთა არსთა ქებათ მექმისა» (გვ. 212,12 შმდლ).

ეს ადგილი მეტად მნიშვნელოვანია. აქ არა მარტო ნაცადია ქრისტიანობასა და წარმართობას შორის წინააღმდეგობის უარყოფა, არამედ ეს გაკეთებულია ქრისტიანობის წარმართობასთან შეგუების გზით, რაც წარმართობის უპირატესობის აღიარებას უდრის. ამის გარდა თვით ეს შეგუება ჩატარებულია პროკლეს „ორფეოსის“ მიხედვით, რაც პირდაპირ გამოწვევას ნიშნავდა ოფიციალური ეკლესიის მიმართ. მესამე და მთავარი კი ის არის, რომ პეტრიწს აღებული აქვს არა ანტიკური ბერძნული წარმართობა, არამედ ქართული, რითაც ის თავისი დამოუკიდებლობის ხაზს აქაც ინარჩუნებს. თუ წინათ, პროკლეს დებულებათა განხილვისას, იგი მიმართავდა მნათობთა ქართულ-ბერძნულ გამოხატულებას, როგორც იყო დიოს, ერმი, მთიები და სხვ., ეხლა თავის წარმართულ სოფლაგაგების ცენტრალურ მომენტს — მზეს ის ძველი ქართული წარმართული სახელწოდებით — „არდით“ გამოხატავს¹.

როდესაც პეტრიწი მიმართავს პლატონის, პროკლეს და პავლე შოკიჭელის შეთანხმებას, ის ამ წამოწყებასაც ქართული წარმართობის ნიადაგზე ამთავრებს. საინტერესოა ეპითეტები, რომლებითაც ის ამკობს თითოეულ დასახელებულ მოაზროვნეთაგანს: „მწუერვალი ფილოსოფოსთა დღისაჲ პლატონ“, „ჩემი იგი ატიკელი პროკლე“ და

¹ პროფ. ივ. ჯავახიშვილი გამოთქვამს მოსაზრებას ტერმინ არდადგვის გარჩევისას, რომ მზეს ქართულად ოდესღაც „არდი“ უნდა ჰქმეოდა, მაგრამ ფიქრობს „ეს სახელი... ჩვენამდის მოღწეულ ძველებში რომ აღმოჩნდეს ძნელი მოსალოდნელია“. პეტრიწის თხზულება პროფ. ივ. ჯავახიშვილას მოსაზრებას ადასტურებს — და ეხლა ხელთ გვაქვს ძველი, რომელშიაც „არდი“ შხის მნიშვნელობით იხმარება. პროფ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართ. ერ. ისტ. I, 1928, გვ. 120—21.

„ჩუენი პავლე მოციქული“; როგორც ჩანს აქ ყოველგვარი დაპირისპირება მოხსნილია და ყოველი დასახელებული მოაზროვნე დახასიათებულია დადებითად და მისაღებად. საკითხი ეხება ერთი ძალის „გამომავლობით შთამოძღვანებას“ ქვეყნად. პეტრიწი ჰფიქრობს, რომ აქვე ყველა დასახელებული მოაზროვნე ერთსა და იმავეს ლაპარაკობს. პლატონმა „ინილა ძე... ნათელსა შორის მამისა“. პროკლეს მიხედვით—„პირველი“ ამოდრავდა, „დასაბამსავე დრკა“ და არ დადგა, სანამ არ მივიდა „დგომად და მისრულებად სამობისა“. ხოლო პავლე მოციქული „თანამეკემობს“—„ძე შორის მოაქუს მამისა ყოველივე საესებად ღმერთობისა თვისისაჲ“, რომელიც არის „ერთისა მიერ გამომავლობით შთამოძღვანელებული განგებისა“ (გვ. 210, 6 შმდლ.).

ამავე გზით იშლება ქვეყანაზე კეთილობა, რადგან იგი „ერთი“ თუ ღმერთი წარმოადგენს „კეთილობასა წყაროებისასა და ზედკულად თანამეწამე ღმრთისა კეთილობათა მდინეობისა“. ასე ფიქრობს, პეტრიწის აზრით, ყველა დასახელებული მოაზროვნე; თვითონ კი, თანამეწამე ღმრთისა კეთილობისა, რომელიც მან ქართულ წარმართულ „არდით“ გამოხატა, მიღებული აქვს, „ვითარ მთიებად ღმრთისად და მთიებად საუკუნოდ“, ე. ი. აქაც პეტრიწი ძველ ქართულ წარმართულ ღვთაებრივობას—„მთიებს“ მიმართავს. მთიები, იგივე „ასპიროზ“, ძველ ქართულ მნათობთ წარმოდგენაში ბერძნულ აფროდიტეს უდრიდა. იგი ცისკრის ვარსკვლავი იყო და, პეტრიწის ჩვეულებრივი ტერმინით, სიკეთისა და მშვენიების გამოსახატავად—„აცისკროვნება“ არის. ამავე მნიშვნელობით არის „მთიები“—„ასპიროზ“—ცისკრის ვარსკვლავი აქ ნახმარი: იგი ქვეყნის მკობის ანუ „ცისკროვნების“ გამომხატველია¹.

ამრიგად, აქ პროკლეს თხზულება „ორფეოსის, პრთავორის და პლატონის სიმფონია“ უნდა იყოს გამოყენებული როგორც ნიმუში, მაგრამ მისი განხორციელება, აშკარაა, სრულიად თავისებურია. აქ „სიმფონიაში“ მოყვანილია—პლატონი, პროკლე, პავლე მოციქული და საქმე თავდება ქართული წარმართობით. ასე მივიდა ქართული გამგრძელებელი ბერძნული წარმართული ფილოსოფიისა წარმართობამდე, მაგრამ არა ბერძნულ და არც აღმოსავლურ, არამედ ქართულ წარმართობამდე.

პეტრიწს მოეპოვება, ამრიგად, თითქმის ყველა მნათობთა ქართული წარმართული აღმნიშვნელი; მათში მისთვის მთავარია „არდი“—ქართული წარმართობის მზე, ამის შემდეგ პეტრიწი ცდილობს შეუ-

¹ შეად. პროფ. ივ. ჯავახიშვილი ქართველი ერის ისტორია ტ. I, 1928 წ. გვ. 119.

გუოს „ერთი“ და „სამი“ „ყოვლად სახელგანთქმულსა შუდსა, რომელი არცა შობს და არცა იშობების“, ეს შეგუების პროცესი ჩატარებულია ქალღურ-პითაგორულ მანიპულაციებით და ამ გარემოებას მდგომარეობაში ახალი არაფერი შეაქვს. პეტრიწს არც დაუსახავს მიზნად შეიდთა მნათობთა, ქართულ წარმოდგენაში გაშლილთა, „ძლევანი“ ეჩვენებინა. მან ამის შესაძლებლობა აღნიშნა და აქ შედგა, რადგან „კეთილმებჭეთა“ იმედი არ ჰქონდა (გე. 217,25).

აქ თავდება იოანე პეტრიწის მიერ ქართული ფილოსოფიური სკოლის საფუძველდების საქმე. მთავარი მან გააკეთა: ქართული სააზროვნო ტრადიციების ნიადაგზე და ბერძნული ფილოსოფიის მიყოლით მან შესძლო ქართული აზროვნებისათვის საკუთარი ადგილის მონახვა. მსოფლიო—ისტორიული თვალსაზრისით კი მან შესაძლებელი გახადა საქართველოს ხელსაყრელი ეკონომიური და პოლიტიკური პირობების გამოყენება ბიზანტიური რენესანსის საქართველოში გაგრძელებისათვის. წარმართულმა ფილოსოფიამ იგი წარმართობას დაუახლოვა და ქრისტიანობის წარმართულ ენაზე გადათარგმნის ცდა გააბედვინა. მან დაიწყო ეს საქმე—მაგრამ არ დაუმთავრებია; აღმოსავლეთით მოსულმა გავლენებმა, რომლებიც დაცული იყო ქართულ წარმართობაში, ეს ტენდენცია კიდევ უფრო გააძლიერა და ქართულ „ულუმპიანთა“ ძლევათა „ჩვენების“ საქმე წინ წასწია.

§ 9. იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური სკოლა

შედგა ქართული აზროვნება იქ, სადაც დღემდე ცნობილი წყაროებით შედგა იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური საქმე, თუ იგი წინ წავიდა? ასეთია პრობლემა, რომელიც დგას ქართულ სააზროვნო კულტურის ძიების წინაშე. თუ მხედველობაში იქნება მიღებული, რომ მთელი XII საუკუნის მწერლობა—განსაკუთრებით პოეზიის სახით ფილოსოფიური აზრის მოძრაობას უკუფენს, მაშინ ეს პრობლემა აქტუალური ხდება. ამ პრობლემის გადაწყვეტა ფაქტიური საფუძვლის სიმცირის გამო დღეს-დღეობით ძალზე ბნელია. რას გვაძლევს მაინც ის მასალა, რომელიც აქამდე ცნობილია? განვიხილოთ.

ანტონ კათალიკოზი რამდენიმე მოაზროვნეს ასახელებს XII საუკუნის მანძილზე, მათ შორის: დიმიტრი მეფეს (გარდაიცვალა 1154), იეზეკიელს (გარდ. 1149), სარგის თმოგველს, იოანე ტარიჭისძეს და სხვ¹.

ანტონ კათალიკოზის ცნობები თავისთავად საბუთად ვერ გამოდგება. მის დამცველობითს მეტად აქტიურ განწყობას რომ თავი

1) ანტონი, წყობილსიტყვაობა, 763, 766, 768, 782 და სხვ.

დავანებოთ, იგი ხშირად არა სწორ და შეუმოწმებელ ცნობებსაც შეიცავს. ასე მაგ., ანტონი ეფრემ მცირის მასწავლებლად ასახელებს იოანე პეტრიწს, რაც, როგორც გაირკვა, სრულიად ეწინააღმდეგება ქართული აზროვნების ისტორიულ პერსპექტივებს¹.

მის მიერ დასახელებულ ფილოსოფოსთა შორის შეიძლება შევჩერდეთ მხოლოდ ორზე: ესენი არიან—იეზეკიელი და იოანე ტარიჭის ძე. მათი დახასიათებისას უნდა მხედველობაში იქნეს მიღებული, რომ ქართული აზროვნება XI—XII საუკუნისა არ წარმოადგენდა მთლიან და შეთანხმებულ მოვლენას. მას, როგორც ყოველთვის, კლასობრივ-იდეოლოგიური დალი აზის და თუმცა იგი საეკლესიო წრეებთან არის დაკავშირებული, მაგრამ როგორც ზემოთაც აღინიშნა, სოციალ-პოლიტიკურ ბრძოლებთან დაკავშირებით თვით ეკლესია და სასულიერო წრეები არ წარმოადგენდნენ კომპაქტურ სოციალურ მოვლენას. ამის მიხედვით გაიშალა განახლებისა და კონსერვატორთა ბრძოლაც და XI—XII საუკუნეთა აზროვნებაც ამ თვალსაზრისით უნდა იქნას განხილული. კონსერვატიული წრე ქართულ სასულიერო წოდებაში ძლიერი უნდა ყოფილიყო, თუმცა მისი მდგომარეობა XI—XII საუკუნის ბრძოლებთან დაკავშირებით წინანდებურად მტკიცე აღარ იყო. ამ პირობებს უნდა შეექმნა და შექმნა კიდევ თავისი იდეოლოგიები. მათი მიზანი უნდა ყოფილიყო იმ „გარეშე“ ანუ საერო ფილოსოფიის წინააღმდეგ ბრძოლა, რომელსაც იმავე ქართულ აზროვნებაში ისეთი წარმომადგენლები გაუჩნდა, როგორიც იყო იოანე პეტრიწი.

კონსერვატიულ სააზროვნო წრის სათავეში უეჭველია დგას არსენ იყალთოელი. თუ ეფრემ მცირის წინააღმდეგ ბრძოლა ჯერ კიდევ არ იღებდა მკვეთრს ხასიათს, რადგან ეფრემი არც თვითონ მიდიოდა ძალიან შორს „გარეშე“ ფილოსოფიის საქმეში და პირველი შემთხვევის უმაღლესად იყო შერიგების გზები ეძებნა. სხვა მდგომარეობა შეიქმნა იოანე პეტრიწის გამოსვლით, რომელიც სრულიად სხვა გზას დაადგა, და არა თუ არ ფიქრობდა უკან დახევაზე, არამედ ქართულ საეკლესიო კონსერვატორებს, როგორც ვნახეთ, უვიცებად, „უცნობოდ“ სთვლიდა. ისიც ვიცით, თუ რაოდენ მწვავედ განიცდიდა ის ბრძოლის სუსხს, რაც თავის მხრივ მას კიდევ უფრო აძლიერებდა.

ასეთ პირობებში კონსერვატიულმა პარტიამ თავისი ლიდერი— არსენ იყალთოელში ჰპოვა. რა უნდა ყოფილიყო მისი საქმე? მისი საქმე უნდა ყოფილიყო თეოლოგიური დოგმატიკის დაცვა; ის ასედაც მოიქცა, მაგრამ დრო გამოიცვალა, ფილოსოფიაზე ხელის აღება

¹) იქვე, 748.

ექვთიმე ივერის მიერ განმტკიცებული განახლების შემდეგ არ შეიძლება. ძველი დრო „მომადლებულ“ და „უცილებელ“ ჭეშმარიტებისა მოკვდა. საჭირო შეიქნა მისი ახალ პირობებში გაცოცხლება, განახლების გაკვეთილის გამოყენება, მაგრამ არა ისე, როგორც ეს საერო ფილოსოფიის მოტრფიალებმა ჩაიდინეს და დასასრულ იოანე დამასკელის ანდერძის ნაცვლად თეოლოგია ფილოსოფიას ამსახურეს.

არსენ იყალთოელის გამჭრიახობა იმაშია, რომ ის მიხვდა დროის ასეთ მოთხოვნილებას. მან იცოდა, რომ ძველი, თეოლოგიურ-დოგმატური ტრადიციების აღდგენა აღარ შეიძლება, რომ ექვთიმე ივერი ის საზღვარია, რომლის უკან დახვევა განუხორციელებელია. მან კვლავ აიღო ხელში იოანე დამასკელის დროშა, რომელიც საერო ფილოსოფიის ხალხმა შეგნებულად ხელიდან გაავლო, და სცადა ამავე დროშის ქვეშ გაეშალა დოგმატიზმისათვის ბრძოლის ახალი ფორმა.

არსენ იყალთოელი ფრიად განათლებული კაცი იყო; მან კარგად იცოდა, თუ რა ხდებოდა ბიზანტიაში. იგი უეჭველად გაცნობილი იყო ამ დევნას, რომელიც გამოუცხადა ეკლესიამ ბიზანტიაში წარმართული ფილოსოფიის მიმდევართ. მისთვის საიდუმლოებას არ წარმოადგენდა იოანე იტალიის ისტორია და სინოდისკის მეოთხე მუხლის განმარტება, რომ ელინური ფილოსოფია შეიძლება იქნას შესწავლილი, მაგრამ საეკლესიო მიზნებისთვის. ის კარგად იცნობდა მანგანის აკადემიის საქმიანობას, სადაც ის სწავლობდა, და სადაც ტარდებოდა ცხოვრებაში ბიზანტიური ეკლესიის თეოლოგიურ-დოგმატური მიზანდასახულობა. საქართველოში დაბრუნებისას მან დააარსა იყალთოს აკადემია, რომელსაც, საფიქრებელია, იგივე მიზნები დაუსახა¹.

ამას უნდა შეექმნა საქართველოში ის მდგომარეობა, რომ ორი აკადემია იყალთოსა და გელათის, რომელთა შორის დიდი განსხვავება ყოფილა, როგორც ერთი-მეორეს ვერ ურიგდებოდნენ, ყოველ შემთხვევაში ფაქტი ისაა, რომ, მიუხედავად დავითის მიწვევისა, არსენ იყალთოელი გელათის აკადემიის მოღვაწეთა შორის არა ჩანს, რაც გასაგები ვახდება, თუ გავიხსენებთ. რომ გელათის აკადემიაში იოანე პეტრიწი მოღვაწეობდა. შეიძლება ორი აკადემიის არსებობა XII საუკუნის საქართველოში, რომელთაგან ერთი—იყალთოს აკადემია არსენ იყალთოელის სახელს უკავშირდება, ხოლო მეორე—გელათის—იოანე პეტრიწისას, იმის მაჩვენებელი იყოს, რომ პირველი კონსერვატიული აზროვნების ცენტრი იყო, სადაც „სჯულიერი მოღვაწე-

¹) იხ. პროფ. კ. ქეცელიძე, ქართ. ლიტ. ისტ. I, 287.

წენი“ მუშაობდნენ, ხოლო მეორე—რენესანსის ცენტრი, სადაც თუ სავსებით „უსჯულო“ არა, ყოველ შემთხვევაში, ეკლესიის თვალსაზრისით არაკეთილსაიმედო ხალხი იყო თავმოყრილი¹.

რას წარმოადგენს არსენ იყალთოელის მთავარი თეოლოგიურ-ფილოსოფიური საქმე? ეს უსათუოდ არის მის მიერ შეწყობილი, ნაწილობრივ მისგანვე თარგმნილი, სხვადასხვა თხზულებათა კრებული, რომელშიაც სხვათა შორის თექვსმეტი თეოლოგიურ-დოგმატური ნაწარმოებია შესული. ამათ შორის ჩვენთვის ყველაზე საინტერესოა იოანე დამასკელის წიგნის „ცოდნის წყაროს“ ხელ-ახალი თარგმანი, რომელიც არსენს თვითონვე შეუსრულებია. იოანე დამასკელიდან გადმოთარგმნილია ორი ნაწილი: „დიალექტიკა“ და „გარდმოცემაჲ“. წამყვან როლს კრებულში თამაშობს არა ეს ნაწილი, არამედ ანასტასი სინელის წიგნის თარგმანი—სახელწოდებით „წინამძღუარი“.

ეს ის თხზულებაა, რომელიც ჰქონდა ხელთ ექვთიმე ივერს, ეფრემ მცირის მოწმობით, და რომლის მიხედვით ექვთიმემ მის მიერ შეწყობილ იოანე დამასკელის თარგმანს, „წინამძღუარი“ უწოდა. მაგრამ აქ დამახისიათებელი ისაა, რომ თუმცა არსენი თავის კრებულს არ უწოდებს „წინამძღუარს“, მაგრამ, როდესაც ახასიათებს თავის „დოღმატიკონს“, აღნიშნავს: ეს წიგნი „ნამდვილი წინამძღუარი არს წმიდისა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიისაჲ“². აშკარაა, რომ ამ განცხადებას თავისი საპოლემიკო მნიშვნელობა ეძლეოდა; შემდგენელს სურდა ხაზი გაესვა „ნამდვილ წინამძღუარისათვის“, რათა იგი გაერჩია მეორე „წინამძღუარისაგან“, რომელიც შეადგინა ექვთიმე ივერმა. სხვა აზრი ამ ხაზგასმას არა აქვს, მით უმეტეს, რომ არსენი მოითხოვს, რომ იგი იყოს „თული, რომლითა ჰხედავს, და პირი, რომლითა ზრახავს, და სასმენელი, რომლითა ესმიან ღმერთმემოსილთა მამათა უცთომელნი მოძღურებანი“. აშკარაა, რომ აქ მხოლოდ თავის წინამძღუარს აღიარებს არსენი ნამდვილ სახელმძღვანელოდ, რათა თავიდან იქნას აცილებული შეცდომანი, რომელნიც, ჩანს, მეორე „წინამძღუარს“ გამოუწვევია.

მიუხედავად ამისა, იოანე დამასკელი მაინც შეტანილია არსენის „დოღმატიკონში“; მაგრამ აქაც სწორედ იგივე ხდება: არსენი თვითონ სთარგმნის ხელახლად იოანე დამასკელის „დიალექტიკასა“ და „გარდმოცემას“, რადგან სხვა თარგმანი, არც ის, რომელიც შესულია ექვთიმეს „წინამძღუარში“, და მით უფრო

1) ქრონიკები, I, 311.

2) Ф. Жордания, Описание, I 232.

არც ეფრემისა, რომელიც აცხადებდა, რომ დოგმატური აზრი „ულონოა თვნიერ სიტყვერებისა“, ე. ი. ლოგიკისა, მისთვის მიუღებელია. ამით, და არა მარტო ფსიქოლოგიური მოსაზრებებით, აიხსნება, როგორც ფიქრობს პროფ. კ. კეკელიძე, არსენის მიერ იოანე დამასკელის ხელახლად თარგმნა. ამისდა მიუხედავად ის „თუალი, რომლითა იხედების უცთომელნი მოძღურებანი“, დიალექტიკით და „გარეშე“ ფილოსოფიით როგორღაც მაინც არის შექურვილი.

არსენს არ შეეძლო თავის „დოგმატიკონში“ არ შეეტანა დიალექტიკა და ფილოსოფია საერთოდ. ამას ითხოვდა მისგან ახალი დრო და ახალი ვითარება. იგი ცდილობს შეუგუოს ერთი-მეორეს „უცთომელნი მოძღურებანი“ და ფილოსოფია, მაგრამ ისე, რომ დიალექტიკა დოგმატიკას ემსახურებოდეს. ამით მას სურს აღბდგინოს ნამდვილი დამასკელი, მის მიერ ხელახლად საგანგებოდ თარგმნილი და გზა გაუკაფოს ნამდვილ წინამძღუარს „წმიდა კათოლიკეთა ეკლესიისას“.

ასეთია არსენ იყალთოელის თეოლოგიურ-ფილოსოფიური განწყობა. ცხადია, რომ იგი არსებითად განსხვავდებოდა იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური საქმისაგან: 1) თუ არსენს ესაჭიროებოდა ფილოსოფია თეოლოგიის სამსახურად, იოანე პეტრიწს მთელი ცენტრი სწორედ ფილოსოფიაში გადაჰქონდა; 2) არსენისათვის სიბრძნე იყო „მარჯუენე მკლავი, რომლითა ესერის და სდეენის სამწვალებლოთა გესლიანსა სიბოროტესა“¹, პეტრიწი კი საერო ფილოსოფიის ნიადაგზე გულდასმით განმარტავდა პროკლეს, „ორფეოსს“, და წარმართ ღმერთებს შორის ქართულ მნათობთა თავანისმცემლობის ამოკითხვას სცდილობდა. ამ ორ მიმდინარეობას შორის შერიგება შეუძლებელი იყო და ისინი არცოდეს შერიგებულან და მხოლოდ ქართულ ჰუმანიზმსა და რენესანსს შეეძლო მიეცა საფარი იოანე პეტრიწისათვის.

ნათელია, რომ XII საუკუნის მოაზროვნეთა შეფასება და მათში ქართული ფილოსოფიური სკოლის შესაძლებელ გამგრძელებელთა ძებნა ამ იდეოლოგიური ბრძოლის ფაქტს გვერდს ვერ აუვლის, რის გამოც ანტონ კათალიკოზის მიერ მიღებული მწკვრივი დაუშვებელი და გადასასინჯავია. ამისივე მიხედვით ჩვენ მიერ შერიგული იოანე ტარიჭისძე და იეზეკიელიც ერთ და იმავე სიბრტყეში არ განიხილებიან. აქ თავდაპირველად საინტერესოა გარეგნული მოვლენანი. უმნიშვნელო არაა, რომ არსენ იყალთოელი და იოანე ტარიჭისძე ერთად მოსულან საქართველოში 1114

1) Ф. Жордания, loc. cit.

წელს¹. თავისთავად ეს ფაქტი არაფერს ნიშნავს, მაგრამ საკითხს აყენებს: ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეს მათი შეხვედრა შემთხვევითი არ იყო? ამაში დასარწმუნებლად კი საჭიროა იოანე ტარიჭისძეს მოღვაწეობისათვის მიხედვა. აღსანიშნავია რომ იოანე ტარიჭისძე—ფილოსოფიური ინტერესის კაცია. დღევანდელი მდგომარეობის მიხედვით ძნელი გამოსარკვევია, თუ რა დაუწერია იოანე ტარიჭისძეს. ჩვენთვის ამ შემთხვევაში მთავარი მაინც ის არის, რომ იოანე ტარიჭისძის ინტერესი დიალექტიკა-ლოგიკის გზით მიდის, რომ დიალექტიკა აქაც ისეა გაგებულნი, როგორც იოანე დამასკელთან და რა სახითაც ის აინტერესებდა არსენ იყალთოელს, ე. ი. როგორც წმინდა ტექნიკური საშუალება მტკიცება-დასაბუთებისა.

გაცილებით მეტი მნიშვნელობა აქვს რა სხვა, იოანეს მიერ შესრულებულ თარგმანს: სახელდობრ ამონიოს ერმიას ძისა—„განმარტებანი პორფირის შეყვანილობისა“ და „განმარტებანი კატეგორიებისა“². ეს მოვლენა მეტად დამახასიათებელია: იოანე ტარიჭისძე გაჰყვა ლოგიკის ფორმალისტურ ნაკადს, სრულიად დაშორებულს შინაარსისაგან. ასეთი უნდა ყოფილიყო მისი ფილოსოფიური გახსენება, რადგან კონსერვატიულ აზროვნებას არ აინტერესებდა ფორმისა და შინაარსის დამთხვევა, მისთვის ლოგიკას მხოლოდ გარეგნული მნიშვნელობა ჰქონდა და ამისათვის ყველაზე გამოსადეგი იყვნენ ნეოპლატონიზმის ეპიგონები, დაცემის ხანის წარმომადგენელი. ამონიოს ერმიას ძე ერთ ადგილს გამოსთვლის, რომ არსებობს 1512 ერთი-მეორის მოწინააღმდეგე მსჯელობები³. მისთვის უკვე მთელი ლოგიკის აზრი ასეთ ჩხირკედლობასა და გარეგნულ სქემებშია. არსენ იყალთოელის მიერ აღებული კურსი აქ აშკარად იჩენს თავს: თუ პროკლეს, როგორც ნეოპლატონიზმის მწვერვალის, გამოყენებამ საერო ფილოსოფიის მომხრენი შექმნა საქართველოში, იოანე ტარიჭისძე განაგრძობს ახალ დროსთან შეგუების საქმეს, მაგრამ პეტრიწისაგან განსხვავებით ნეოპლატონიზმის ეპიგონების და ფორმალისტურ-ლოგიკური სქემატიზმის გზას მიყვება. ეს მეტად დამახასიათებელია და იოანე ტარიჭისძეს უდაოდ არსენ იყალთოელის კონსერვატიულ სკოლას აკუთვნებს.

სხვა სურათს წარმოადგენს იეზეკიელი. მის შესახებ მეტად მცირე

¹) ქრონიკები, I, 225.

²) ეს ამონიო იყო პროკლეს მოწაფე. მეორე ამონიოსისაგან განსასხვავებლად მის სახელს მამის სახელსაც ურთავდნენ *Αμμωνίου Ἐρμειῶν*. მამა მისაც ქონდა დაწერილი წიგნი პორფირის შესახებ: „*Προμάχια εἰς τῆν εἰσαγωγὴν Ἰωαννῆτος*“, მაგრამ ქართული თარგმანების ორიგინალები შვილს ეკუთვნის.

³) Prantl, Geschichte der Logik, I, 652.

რე ცნობებია დაცული, მაგრამ ის უეჭველად დიდი მასშტაბის მოაზროვნე ყოფილა, თუ მას იოანე პეტრიწს ადარებდნენ¹. მისი ფილოსოფიური მწერლობის შესახებ არავითარი სანდო ცნობა არ მოიპოვება, მაგრამ საინტერესოა, რომ მას იმ დარგშიაც უმოღვაწნია, რომელიც დამახასიათებელი იყო უკანასკნელ ნეოპლატონიკოსებისათვის და შეთვისებულ იქნა იოანე პეტრიწის მიერაც: ეს არის ფილოსოფიური პოეზია. პროკლე ფილოსოფიური პოეზიის დარგში ძალიან დახელოვებული იყო, ის უძღვნიდა ჰიმნებს და ქებათ მსოფლიო მნათობებს და განსაკუთრებით მზეს. იოანე პეტრიწმა შეთვისა ფილოსოფიური პოეზიის გზა და მას ცალკე იამბიკოებიც უწერია და გალექსილი თარგმნებიც, მაგ. იოანე სინელის „კლემასია“. უნდა აღინიშნოს, რომ იოანე პეტრიწს პოეტური ნიჭი არ ეტყობოდა, და თუ ის ფილოსოფიურ პოეზიას მაინც ეწაფებოდა, ჩანს, ეს დროის გემოვნება იყო, ნეოპლატონიკური გავლენითაც გაძლიერებული.

ი ე ზ ე კ ი ე ლ ის ფილოსოფიური პოეზია უფრო მოქნილია ფორმით და დამახასიათებელია შინაარსით. მეტაფორები, ეპითეტები და თვით საგანიც მისი იამბიკოებისა სრულიად ნათელყოფს მის პოეტურ ნიჭსაც და იოანე პეტრიწთან მჭიდრო კავშირსაც. იამბიკოების აკროსტიხული მოქნილობა კარგადაა გაკეთებული, მისი შინაარსის ბოლოსტრიქონში გაშლით. აქედან ცნობილია ორი იამბიკო, რომლებიც იოანე პეტრიწის მიერ ლექსად ნათარგმნ იოანე სინელის და მესამეც—უცნობ სვიმეონის ქებას შეიცავს.

დამახასიათებელია უკვე პირველი სტრიქონები:

„იძღვენ საცემნი ორფევის კმათ დამხსნელნი...“—

ორფეოსის ხმა, რომლის „დახსნით“ გაათავა იოანე პეტრიწმა, როგორც ვნახეთ, თავისი ტრაქტატი, აქ „საცემთა“ საშუალებით უნდა, დაიხსნას“. ქება მიმართვის სახით გამოთქმულია ნათელისა და ცეცხლის ენაზე:

„ნათელმყოფელო ალთა გულისათაო“....

და მეტაფორა იმავე პეტრიწის ენით როგორც „მუსიკთ კმათასა ზესთა“.

მეორე იამბიკო კიდევ უფრო შესანიშნავია.

„ზუნებითთა აღძრვათა წამებრივთა უფლის,
ელვა მედღესე... ნათელ იყო თვალთა თუ ნამდვილნო.

აქ წამებრივადაა წარმოდგენილი ანუ, როგორც პეტრიწი იტყოდა „წამის ყოფად“ უფლის ელვა, რომელიც დღეს ანათებს. აქ უფალი დღის „წამებრივად“, ელვით განმანათლებელ მზედაა მოცემული. აქ ყველაფერია თავმოყრილი: ელვის ის მნიშვნელობა, რომელიც, როგორც ვნახეთ, კვლავ აღადგინა პეტრიწმა მისი ძველი წარმართული მნიშვნელობით, „წამის ყოფა“, და თვალის ანუ „ხედვის“ მომენტიც. ამას მოყვება მიუღრეკელი ფენა ნათელისა ყოველ

1) ანტონი, წყობილსიტყვაობა, 766,67.

ნივთზე—მაღალზე თუ მდაბალზე, უკეთუ „ზესთ მნათი“ კეთილ სა-
ხოვანია“ ანუ „კეთილ მორფ“.

აქ პირდაპირი გზაა პეტრიწისაკენ, აქვეა პეტრიწის თქმა მზის-
ღმერთის მიმართ: «მიუდრეკელად ანათებს ყოველსა». და ერთვის პეტ-
რიწისაკე თქმას, რომ სინათლის მოფენა სიკეთის ანუ „კეთილობის სა-
ხის“—„მორფეს“ მოცემაა ნივთათვის და ეხება ყოველ „ნათხს“.

„ნათხთა რა ამათ ესე ვითართა...“

ანთებ თვათა. მუნთა აღისა და უჩინო ყოფად.

აქ ის ზეციური განათებაა მოცემული, რომელიც აღს „უჩინოდ“
ყოფს; ეს ზეციერ აღის უჩინობა პეტრიწს, როგორც ვნახეთ, აგრეთ-
ვე გამოსახული ჰქონდა ქართული წარმართული ღმერთის—მზის—
„არდის“ სახედ—„არდი უჩინოა“.

მესამე იამბიკო აღარაა ფორმალურად ისე დამუშავებული:
იგი აღარაა აკროსტიხული. მიუხედავად ამისა აქაც მოცემულია იგი-
ვე სახე ნათელისა და მზისა, რომელიც გაშლილია ქართული წარმარ-
თობის სახეებში: მარადიული სინათლის, ზმისა და „ულამო ლამისა“

„ნათელთა შორის ულამოსა მბრწყინავან.“

და უვალისა მზისა ეღვარებითა

თანშუებულება მთხოვე უფალთა სვმონ“.

ეს ადგილი აღარ სტოვებს პრაგმატიკულ ექვსს, რომ აქ მოცემუ-
ლია პეტრიწის სოფლგაგების ნიადაგზე ნათელ ღმერთთან—მზესთან
საშუებელად მიახლოებებზე, ვედრება და „შუებულება“ მწუხრობის-
გან. ყველაფერი ეს პირდაპირ ეხება იოანე პეტრიწს.

„ულამო ლამე“ და „დაუვალი მზე“—იყო სახეები, რომლებითაც
ქართული წარმართობა გაიშალა აღმოსავლური სოფლგაგების ნია-
დაგზე, სადაც მან სინათლისა და ბნელის დუალიზმი გადალახა და
რომელიც ქრისტიანულ სოფლგაგებაში ტრანსფორმირებული და და-
სავლური ნეოპლატონიზმით გაღრმავებული, იოანე პეტრიწმა კვლავ
აღადგინა და მისი ქრისტიანობასთან შეგუება ისევე სცადა, რო-
გორც მრავალ საუკუნეთა წინ ქართველმა უნიონალისტმა (მოპიდანნი),
და ნეოპლატონიზმთან შეხებაში მოსულმა ხალხმა (ბაკური) ქრისტიან-
ული კულტურის საქართველოში შემოსვლის პერიოდში სცადაც.

ასე შეიკრა ქართული კულტურის რკალი, თავის შინაარსში და
სიღრმეში გამდიდრებული, და ქართულ რენესანსს დამთავრებული
სახე მისცა. პეტრიწის წარმართული ფილოსოფიიდან წავიდა გზა
ფილოსოფიური პოეზიისაკენ.

მომავალი კვლევის მოვალეობაა ძეგლების ძებნა, პოენილის და
არსებულის კვლევა, რათა აღდგენილ იქნას ის გზა ქართული საბ-
როვნო კულტურის განვითარებისა, რომელზედაც იოანე პეტ-
რიწს გარკვეული და მიმართველი ადგილი უჭირავს.

ილიანე ზეტრიწისა

განმარტებაჲ

პროკლესტუს დიადოხოსისა.

და ჰლატონურისა ფილოსოფისათჳს

იოანე ჰეტრიწისა
წინა-სიტყუაჲ

ბუარსა თანა გუაუც ცნობად დიდთა საღმრთისმეტყუელთა შო-
რის ხედვისასა და აღებად ჰაზრსა წინადათვე წინამდებარისა წიგნი-
სასა. ხოლო ჰაზრი ამის წიგნისა ამათ შინა შემოიცივის; პირველად
რათა ერთი წარმოაჩინოს, თუ არს ერთი, და იძულებათა მიერ
თანშესიტყუათაჲსა აღმოაჩინოს ესე მრავალ საქადაგოჲ ერთი, რათა
არა იქმნეს და შემოთხვოს, რათამცა არა ერთსა ერთად ჰაზრობ-
დესცა და იტყოდეს. რამეთუ მრავალნი მყოფთანი მიქადებენ ჩუენ
ერთ ყოფასა, ხოლო არა არიან იგინი ერთ, ვინაჲ ეძიებს კანონთა მიერ
სიტყუებერთა და ჰპოებს სიწმიდესა უზადოსა ერთისასა. ესრეთ
უკუე მოლებითა სახეთაჲთა უმეტეს განცხადნეს სიტყუაჲ: რამეთუ
რათა სთქუა და მისცე გასაგონოსა, ვითარცაჲ ცაჲ, სული, გონებაჲ და
გინა თვთ იგი ნამდვლ მყოფი, რომელსა ვიტყუ პირველად არსებად
და პირველად შედგმულად, არა რომელი ამითი არს ერთი; რამეთუ
იგი და ბუნებაჲ მისი და ნაწილნი, რომელთაგან არს შედგმულ, და
არა არს იგი უზადო და წმიდა ერთ, ვითარცა ეტყოდა პარმენი-
დი სოკრატს. და ამათ აგებულთა და შედგმულთა ტევრად და
საცთომად იტყოდა, ხოლო ფილოსოფოსსა ძაღლად ლაკონიკელად,
რამეთუ არიან მრავალნი, რომელნი იჩემებენ ერთობასა და პატივსა
ერთობისასა მიოცნებენ ჩუენ სიწლოთა და სიკჷმოთა შენადგთაჲთა
და უსხეულოობითა გუარისაჲთა. არამედ ბუნებასა და ნაწილთ-მიერო-
ბასა არიან თანაშეკრულ, ხოლო თვთ უზადოჲ და უჩემებელი ერთი
არცა ბუნებასა თანაშეკრულ და არცა არსებასა და შედგმულებასა,

3 დიდთაჲ საღმრთისმეტყუელთა A, დიდთასა ღმრთის მეტყუელთა C, დიდთა-
სა ღმრთის მეტყუელთა D, დიდთასა საღმრთისმეტყუელთა ღმრთის მეტყუელთა შორის
E.— 7 თანშესიტყუეთაჲსა ABD.— 8 ერთისა ერთად AB.— 9 იტყოდესცა CF.—
10 იგი ABD, იგინი EF, იგინი (ნი ჰაჲგგ ჰაჲტუჲლა) C.— ერთთა D.— 11 სიწმინ-
დესა D.— უზადოსა A.— 12 სახეთათა codd.— უმეტეს < B.— 13 ვა ერთი გო-
ნება CD, ვა ცაჲ, სული, გონებაჲ C (სიჲ ჰუნთი ჰსწოჲჲჲლა), EF.— 17-18 პარ-
მენიდა CDE.— 18 ტევრად E.— 20 რამეთუ არიან მას თანა E.— იჩემებენ
იწამებენ E.— 20-21 ერთობასა და [. . .] ბისას E.— 21 სიწლოთა და სიკჷმო-
თა შენადგთათა D, სიწლოსა ამ სიკჷმოთა შენადგთათა E.— 22 უსხეულოობითა AB,
უსხეულობის E.— 22-23 ნათლად მიერობასა E.— 23-24 ხოლო— თანშეკრულ < E.

არამედ დაუზევდების ესე ამათ ყოველთა. ხოლო აღმოაჩინს ერთსა სახედ მოღებითა სიმრავლისა და ამის რიცხუთა დასაბამისა ერთისაჲთა და კანონთაებრ «ორღანოჲსათა» აღმომიარსებს ჩუენ, ვითარმედ პირველად ერთი არს ყოველთა რიცხუთაჲსა.

5 და ვითარცა ესე აღმოაჩინოს და დამსჭულოს უძრავად და შეურყვევლად ყოველისა ცთომილისა მბრძოლისაგან, მერმე აღიღებს C 6 მას აღმოჩენილსა და უმხილებელსა პირსა და სხუასა შემდგომსა აღმოაჩინს, და შემდგომითი შემდგომად ყოველთა ზედა ამას ჰყოფს: რამეთუ პირველ აღმოჩენილთა მიერ შემდგომთასა დასდებს საფუძ-
10 ველსა აღმოჩენათასა, და ესრეთ სრულ ჰყოფს, რაჲთა, ვითარცა გუამი, თჳსთა ნაწილთა მიერ შედგეს და მოილოს თჳსი ყოვლობაჲ.

ხოლო ზედაწარწერილი იტყჳს: პროკლე დიადოხოსი პლატო- A 2a ნურისა ფილოსოფოსისა კავშირნი ღმრთისმეტყუელეებითნი.

ესე პროკლე, მონაცვალე საყდარსა საღმრთოჲსა პლატონის-
15 სა, იყო ტომით ეონიელი, შვილი დიდად დიდთა გუარითა, რომელთა არა ესუა შვილი და ლოცვათა მიერ სამარადისოდ ჰრეკდეს საყდართა ღმრთისა წყალობისათა. ვინაჲ ეუწყა მათ საღმრთოჲსა მიერ საუწყოჲსა, ვითარმედ «მოგეცეს თქუენ წული ყრმაჲ, რომელმან წარვლნეს ყოველნი ჰასაკნი ხედვასა შინა ზესთა ნაწილისასა». და ვითარ
20 აღიზუა ჰასაკმან ყრმებრივმან, სიწმიდითა მის შორისთა [ძალთაჲთა] დაფარნა ყოველნი საზომთა უმსგავსოობითა. ვიტყჳ პირველად სიწმიდესა და შრეტასა მის შორისთა ნაკუერცხალთა სიჭაბუკისათა, რომლითა დაღელავს გრძნობადთა და ოცნებათა ესე ძალი სულთა ქმნად შთამოვრდომილთა. მეორედ სიკჳოსა და სიმახვლესა შორის A 2b.

25 ლუაწლსა სასწავლოთასა, ანუ თუ სიტყუერებითთა სთქუა გინა ბუნებითთა ხედვათა, ანუ რიცხუთა და ქუეყანის სამზომლოთა და თვთ მის მუსიკელობისა, რომლისა მიერ აღმოიჩინების ანაქუსი ესე და ნათხზი მყოფთა აგებულეებისა, და ურთიერთას ზიარებისა და განყოფილებებისა, და თუ ვითარ ამათ მიერ კეთილმეკელოვნეობაჲ ყოველთა ღმრთისა
30 დამბადრსაჲ დაუზესთავდების მხედველსა. და კუალად ამათ ყოველთა ბუნებასა თანა ნაწმასნთა ხედვათა ზესთ დაედვა, რამეთუ დაუტევა C 7

1 არამედ <B.— 2-3 ერთისათა CD.— 3 ორღანოჲსათა CD.— 4 ვღ ერთ არს ყთა რიცხუთა პლად C, ამის შემდეგ ნახევარი სტრაქონის ზომის ხაჯკეზი CE-ში.— 7 ამას C.— 8 შემდგომად-ის შემდეგ ნახევარი სტრაქონის ზომის ხაჯკეზი D-ში.— 9 შემდგომსა A.— 11 მიიღოს AB.— 13 ფილოსოფოსისა D.— 14 საყდართა CDEF, საღმრთოთა B.— 15 ეონიელი B.— 16 ჰრეკდა B.— 16-17 საყდართა] კართა CDEF.— 17 მიერ სღ-სა B.— 19 ზესთა] ზენათა CDE.— 20 მის შორისთა ძალთაჲთა] მისისათა რომელთათაჲთა CDF, მის შორისთა [...] A, მის შორისთა B, მისთა ძალთათა E.— 22 და [...] მის შორისთა A, და მის შორისთა B.— 23 დაღელავს E.— 24 შთამოვრდომე [...] მეორედ AB (B-ში შემდეგ ჰეკსოჲლას ვრდომილთა).— 26 ხედვათათაჲთა B—ქენისსა B.— 31 ზემთ C; ზესთა-ს C-ში ეოველთჳს უღას ზემთა).

ესე ეამსა შორის და ქმნასა ნახიბლნი და მზუელაენი ოდენ არსისანი, რამეთუ თვთ უმრავლესი მათი შეკრულ არაობასა თანა, ვინაჲ ზედ მოჰმართა ნამდვლ ჰემშარიტსა მყოფსა და არსსა. და არცა ამით შორის დაუტევა საზღვარი თვსთა ზედვითა, რამეთუ თანაჰყვა თვსთა

8 პირველთა, ვიტყვ პლატონისთა და მის უმწუერვალესისადა გონებისაგან მიუწდომელსა ერთსა. რაოდენ იყო შესაძლო, იმეცადინა, ცნობად მყოფთა სასურვოჲ იგი და სატრფოჲ, და ბექდულნი და დაფარულნი პლატონის მიდმოსიტყვსანი, განაცხადნა და მათ შორისი სიბრძნე საუკუნითგან არსთა და თანწარმოდგომილი სარწმუნოებაჲ აღსაკუშილა, და ვითარ მათ შორის სწყურის პლატონს მის უოცნოჲსა ერთისათვს და ყოვლისა გონიერისა და ზესთ გონიერისა აღმკულისათვს. და კუალად წარმორეულთა ზედა და ცეცხლის სახედ დაკვირებულთა პერიპატოელთა არისტოტელის-გამოთა სიტყუჲჲ კანონთა მიერ შეძერწული უკუნსცა. და თვთ არისტოტელის მიერ მოპოვნებულთა შესიტყვითთა კანონთაჲთ ჩემებული სიმართლე, რომლითა ურღვევდეს პლატონს პერიპატოელნი, განაცხადა და უმდგმო, ყო. ხოლო მესამედ ამით ყოველთა ზედა დაპართო სიწმიდე-და სიცხადე აღმოსაჩენთაჲ, და სძალდესა თანა ზედვისასა წყაროჲ თარგმანებითთა ნადენთაჲ, რომლისათვსცა დიადრ-

20 ხობაჲ, რომელ არს მონაცვალეობაჲ პლატონისი, გარდაისახელა შემდგომთა მიერ. ესე პროკლესთვს თანწარვალის სახედ მივეციით საუწყოსა.

ხოლო სტკქიოდ ღმრთისმეტყუელებითად ითქუნეს თავნი ესე. სტკქიოჲ ეწოდების კავშირსა, და ამისთვს დადვა კავშირი, ვითარცა უმარტივესი ყოვლისა, რამეთუ სასწავლოდ შემავალთა ყოველთა პირველად უმარტივესთა ასწავებენ, და მერმელა მათგან შედგმულთა ვითარცა ასოთა მიერ სახელსა, ხოლო სახელთა მიერ თქუმასა, და კუალად თქუმისა მიერდა სიტყუასა, ვითარ გვსწავლია «პერიერიმინისა», რამეთუ ყოველთა შედგმულთა მარტივნი უპირველეს, ვითარ ოთხთა ამით კავშირთა—ვიტყვ ცეცხლსა, აირსა, წყალსა და ქრეყანასა. ვინაჲ ამითვე სახითა სიტყვსათა კავშირად უწოდა,

7 შებეჭდულნი E.—და <E.—8 მათი ABCDE.—11 უოცნოჲსა AB, უოცნოსა CDE.—13 პერიპატოელთა AB.—15 მოპოვნებულთათ DE, მოპოვნებულთაჲთ AB.—
 შესიტყვ(ი)თა D.—კანუნთათ CF.—ჩემებული <D(სადკეჲსა), C-ში ნამატებულთა სადკეჲსა ადგაჲსა.—16 სიმართლე| სიმრავლე F.—17 განაცხადნა CDEF; CD-ში ახსენეს შეკრეერთო სიტყვს ზომის სადკეჲსა.—18 სიცხადე| სიმართლე CEF (C-ს არსაჲ ახსენეს სიტყვ-რალა სიტყადე).—აღმოსაჩენითა D, სიტყვ მას მოხდეს ერთი სიტყვს ზომის სადკეჲსა.—19 თარგმანებრთა CEF; ამ სიტყვს შეკრე CD-ში ახსენეს სადკეჲსა.—20 პლატონისი-ის შეკრე BD-ში ერთი სიტყვს ზომის სადკეჲსა.—23 სტკქოდ E, სიტკქიოდ B.—24 სიტკქიოდ B, სტკქოდ DE.—26 პირველად <AB.—მადგან E.—28 თქმა B.—30 ცეცხლსა პირსა F, ცეცხლ აირსა CE, ცეცხლ ნაირსა D.—უწოდ AB.

ვითარცა უმარტივესთა ყოველთა შორის საღმრთისმეტყუელთა ხედვათსა. რამეთუ პირველ ერთისა ცნობისა რამცა ცნა ყოველმან მეძიებელმან ცნობისამან? და ესრეთ მარტივად წესი და სირაჲ, რომელ არს ნათხზი ყოველთა, დააწყო და წარმოაჩინა, ვითარ გონებისა, სულისა, ბუნებისა და სხეულისა, რომელი ესე თითოეული თვისა აღვილსა განვმარტოთ.

ზარნა დაესძინოთ მცირედ და კითხვისათვისცა, თუ ვითარ ჯერ არს ამათ სასწავლომასა წიგნთა კითხვა, ვითარცა თვთ სოკრატისთვის იტყვან, ვითარმედ იკითხვიდისო სოკრატ, ვითარ იკითხვიდინა ყრმანი მცირენი, და კულად შეექცის მასვე წარკითხულსა, რამეთუ არა თუ გუარსა ჯერ არს საკითხავისასა მიცემაჲ, არამედ ცნობისა და აღუწყებისათვის არს სათანადოჲ, და გაკუეთისა და შედგმისა და უკუნქცევისა და უკუნაჲთ პირთა აღებისა და წერტილთა და სხუათჲ ყოველთა მძღუართა, ვითარ მახვლსა ოქსიასა, და ვარიასა, რომელ არს მძიმე, და პერისპომენსა, რომელ არს გარემორთხმული, და სხუასა ყოველსავე სათანადო არს რაჲთა ვიკმარებდეთ კმასავე თანა და პირსა სიტყვასა, რაჲთა გონებაჲ უცთომელი აღვიუწყოთ. და ესეცა შევისწავოთ, რომელ მადლიად კითხვაჲ მოშლის გაგონებასა, რამეთუ ძგერაჲ კმისაჲ რეც თუ თანა წარიტაცებს გამგონესა, რომელ არს სული. და ესე ამისთვის.

ძულად უკუე სათანადო არს და უფროჲს ხოლო საპირო ცნობად, ვითარმედ სხუაჲ არს ძალი და მოქმედებაჲ სულისაჲ და სხუაჲ გონებისაჲ. და ყოველთავე ელლინთა ენამზეობასა ზედა თვისი სახელი ჰქვიან, შესაბამი თვისისა არსებისაჲ; ხოლო ჩუენთამან არცა თარგმანთა, არცა სხუამან ვინ დასჭურიტნა, და აწ მე უზომოდ მიშლის თარგმანსა შინა, რამეთუ ყოველსავე ერთად და სწორად იტყვან და დასდებენ ჩუენნი. ხოლო აწ ისმინე, რამეთუ სულისასა ეწოდების დიანჯაჲ, ხოლო გონებისასა ნოიმაჲ, ხოლო გასაგონსა და ზესთმდებარესა ნოიტონი. ვინაჲ აწ აღვილო თითოჲ ამათი და განვმარტო.

პირველად უკუე სულისაჲ, რომელ არს დიანჯაჲ. ესე დიანჯაჲ არა არს მარტივი და შეუდგმელი იგი გონებაჲ, არამედ ვითარ მიერგონებაჲ გინა თუ მიდმოგონებაჲ, რამეთუ სულსა მიდმოობასა შორის აქუს ძალი გაგონებისაჲ და შედგმული და არა მარ-

2 პირველ <B.—3 ცნობისამან <F.—5 სულსა D.—6 განვმარტოთ B, განიმარტოთ D.—განვმარტოთ-ის შემდეგ სკალანწყობა უმარტივი: შეწვივითა პირველისა სიტყვასა უფლისა ქრისტესითა.—7 და <AB.—12 და გაკუეთისა| გაკუეთისა AB.—15-16 გარემორთხმული| მორთხმული F.—18 მაღლად codd.—19 ძგერაჲ| ბგერა F.—22 ძალი <E.—23 ენამზეობათა F.—26 შინა| შინასა B.—სწორედ E.—28 ნოიმათა AB.—გასაგონოსა F.—და <AB.—29 ნოიტონი ABF.—თითოჲ| თვითოეული F.—30 განვმარტო DEF.—32 იგი გონებაჲ| გაგონებაჲ AB.

ტივი, ვითარ გონებისაჲ, რამეთუ ზეადგამს არსსა და არასა, განი-
 ზრახვიდეს რაჲ, ვითარ იგი ოდეს ვლამოდი რასაჲცე, ვიტყუ, ვქმნა ანუ
 არა ვქმნა, და მერმელა უკუანაჲს ერთსა რომელსამე ზედა მივიპაზრვი
 და მივიწადებ ანუ არსსა ანუ არაარსსა, რომლისათჳს რქვან მას
 5 სახელი შესაფეროჲ, რომელ არს მიდმოგონებაჲ ანუ მიდმოგაგონე-
 ბაჲ. «ესთა ჰგავსო, იტყუს პორფირი, მიდმოგაგონებაჲ სულისაჲ,
 ვითარ ოდეს კაცი ბიჯებისა მიერ მივიდოდის, რამეთუ არა მარ-
 ტივად მიდრკების მუნ, სადაცა მიემართოს, არამედ ბიჯთა მიერ
 გზავნითი გზავნად სრულ ჰყოფს თჳსსა ნავალსა. ესთადეე და სული-
 10 ცა ამისგან ამისდად მიდგების მცირედ მცირედ, ვიდრემდის არა ყო-
 ველი შემოსახოს და შემოიცივას გასაგონოჲ და თჳს გუარ ყოს, რაჲც A 4b
 რაჲვე იყოს. ხოლო გონებაჲ ზედ მიესხმის მარტივად, ვითარ აღმო-
 ჰკედეს რაჲ მზე და აჰა შარავანდნიცა მისნი უჟამოდ და მიუდრე-
 კელად დაჰფარვენ ყოველსა, და არა მცირედ მცირედ მიდგებიან,
 15 არამედ მყის თანავე აღმოჩენასა მზისა დისკოჲსასა აჰა და მი-
 ფენაჲცა შარავანდედთაჲ. ესრეთვე და გონებასაცა ზედა იხილო:
 ვინაჲ აჰა გონებაჲ და აჰა გაგონებაჲ, რამეთუ თანავე წარმოდგო-
 მილა გონებისადა და გაგონებაჲ, ვითარცა მზისადა შარავანდნი.

ხოლო ნოი ტოჲსა რაჲ: რამეთუ ნოი ტოჲ ყოველი ზესთა
 20 ძეს ვისდადცა იყოს სანოიტოჲ. გესმაა ნოიტოჲ რასა ჰრქვან?
 გასაგონსა ანუ საგონსა.

| აწ ისმინე: სხუაჲ არს მოდმოგონებაჲ, ვითარცა აღმოვაჩინეთ, C 10
 რამეთუ ითქუა სულისათჳს, ხოლო გაგონებაჲ გონებისათჳს, და
 იგიცა აღმოიჩინა; და აწ წინა გვც ცნობად, თუ რაჲ არს ნოიტოჲ:
 25 არს ანუ საგონი ანუ გასაგონი. ხოლო ყოველი გასაგონი უმჯობეს
 არს გამგონესა, რამეთუ დაუზესთავდების გასაგონოჲ გამგონესა, ვი-
 თარ აწ სახეთა მიერ საცხადო ვყოთ. რამეთუ სულსა დაუზევდების
 გონებაჲ, და სხუაჲ არსებაჲ მისი და სხუაჲ სულისაჲ, და არს სული
 გამგონე, ხოლო გონებაჲ გასაგონოჲ. და კუალად გონებასა დაუზეგ-
 80 დების არსებაჲ ნამდვლ მყოფისაჲ, და არს გონებაჲ გამგონე და
 ნამდვლ მყოფი გასაგონო. და კუალად ნამდვლ მყოფსა დაუზეგდების
 საღმრთოჲ და ერთებრივი რიცხჳ, რამეთუ სხუა არიან იგინი და სხუა
 არსებაჲ | ნამდვლ მყოფისაჲ, და გამგონე უკუე არს ნამდვლ მყოფი, და A 5a

2 ოდეს < AB. — 4 მივიწადები ABF. — 5 შესა[. .] რომ AB (B-სი ზეადგამს ნაიტი-
 ვილსა ფე). — 9 თჳსთა D. — 11. შემოიციუვას AB. — 11-12 რა[. . .] ვე AB (B-სი ზეადგამს
 ნაიტივილსა აც რა). — 12 ხოლო < B. — 15-16 მიენაჲცა AB. — 18 გონებისადა < E. —
 და < CDF. — შარავანდი D. — 19 ნუ იტოჲსა ADE. — ნოიტოჲ D. — 20 სანოიტოჲ D.
 — გესმაა] გარნა CDEF. — 23-24 სულისათჳს — ცნობად < D. — 23 გაგონებაჲ] გონე-
 ბაჲ F. — 24 გვცს E. — 25 საგონო F. — გასაგონო F. — 26 დაუზესთავდების C. — 27
 ვყოთ E. — 29-30 დაუზესთავდების B. — 32 იგი ABCDE. — 34 უკუე] თუ E.

გასაგონოა ზესთ არსებითი რიცხვ. და კუალად გამგონე არიან ღმრთიენი და ზესთ არსნი მხოლონი, და გასაგონო—მათგან პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროობაჲ, და კუალად გამგონე არიან პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროობაჲ, ხოლო გასაგონო—

5 სწორად ყოველთაგან ზესთ მდებარე იგი უცნაური ერთი და კეთილობაჲ, რომელსა წადილმან პატივისამან ჰკადრა მას და მამადცა წოდებაჲ. აწ ესე ყოველნი წესთაებრ თითოეულთა გონებაცა არიან და გასაგონოცა. ვინაჲ სათანადო არს შესწავებით უწყებაჲ, ვითარმედ უმჯობეს არს ყოველი გასაგონოჲ ყოველსა გამგონესა, ვითარცა
10 უმეტეს ღმრთივი.

და ამათ ზედადართვით საჭირო არს ცნობად. გესმა, უწყოდე; რამეთუ ყოველსა არსებასა და გუამოგნებასა შემდგომთაგან გავიგონებთ; ხოლო შემდგომნი არსებათანი არიან ძალნი და მოქმედებანი. მათნი და, ვითარფერცა იყოს მოქმედებაჲ, ეგფერვე და ძალი, და,
15 ვითფერ ძალი, ეგ სახე და არსებაჲცა. და კუალად სათანადო არს შესწავებაჲ, რამეთუ | პირველნი ბუნებით შორის გაგონებასა გამგონისასა უკუანაჲსკენელ იქმნებიან, და ბუნებით შემდგომნი პირველ, ვითარ არსებაჲ თითოეულისაჲ და მოქმედებაჲ. რამეთუ ბუნებით არსებაჲ უპირველეს, ხოლო ოდეს გავიგონებდეთ რასავე, უკუანაჲსკენელ-

20 თაგან გავიგონებთ, რომელ არიან ძალი და მოქმედებაჲ; რამეთუ, ვითარნიცა იყვნენ ძალნი და მოქმედებანი, მსავსადვე არსებათა გულის ხუმა ვჰყოფთ; | რამეთუ ყოველი ძალი და მოქმედებაჲ ვინასავე და რომლისა არსებისაჲ არს. და იყოს თუ მოქმედებაჲ მისი მარტივ და შეუდგმელ, და არსებაჲცა მისი მარტივ და შეუდგმელ. ხოლო თუ
25 მოქმედებაჲ მისი არ მარტივ, და არცა არსებაჲ მისი მარტივ, ვითარ სულისა და გონებისაჲ, რამეთუ შედგმულ გავგონებაჲ სულისაჲ, რომელ არს მოქმედებაჲ, და არსებაჲცა მისი არა მარტივ. ხოლო მოქმედებაჲ გონებისაჲ მარტივ, და არსებაჲცა მისი მარტივ, ვითარ ზენათა შორის აღმოიჩინა. შეისწავე კუალად, ვითარმედ სხუებრ ვიტყვთ

30 ძალთა და მოქმედებათა სულსა ზედა, და სხუებრ გონებასა ზედა, და სხუებრ მის ერთისათჳს ანუ თუ ერთთათჳს. სულისათჳს უკუე ვიტყვთ წარვლის სახედ მცირედ-მცირედ და წარმატებით და ანუ მომგებელად მოქმედებასა ანუ არა, და მართ ძალად ოდენ, ვითარ ყრმათა ანუ უსწავლელთასა, რამეთუ ძალად ოდენ არიან, ხოლო მოქმედები-

35 თისა გონებისაგან უნაწილო, ვითარ აღმოაჩინა არისტოტელის

3-4 და კუალად—უსაზღვროობაჲ A-ჲ. ამაჲზე ნაშტებელს —9 ყოველი პირველი AB.—14 ვითარფერცა D, ვითარფერცა იყოს [. . . .] დებაჲ AB - 15 ვითარფერცა F.—ეგსახედ F.—17 უკუანაჲსკენე ABD; უკუანაჲსკენე C.—19 გავიგონებთ C.—21-22 გულისკჲ D, გულის ხმა EF.—22 რამეთუ ყოველი < AB (სადგეზა; B-ჲ შედგე არა სპიტეზული).—26 სულისა თან გონებისა AB. - 31 თუ < AB. - 32 წარმატებითა B.

3-4 და კუალად—უსაზღვროობაჲ A-ჲ. ამაჲზე ნაშტებელს —9 ყოველი პირველი AB.—14 ვითარფერცა D, ვითარფერცა იყოს [. . . .] დებაჲ AB - 15 ვითარფერცა F.—ეგსახედ F.—17 უკუანაჲსკენე ABD; უკუანაჲსკენე C.—19 გავიგონებთ C.—21-22 გულისკჲ D, გულის ხმა EF.—22 რამეთუ ყოველი < AB (სადგეზა; B-ჲ შედგე არა სპიტეზული).—26 სულისა თან გონებისა AB. - 31 თუ < AB. - 32 წარმატებითა B.

3-4 და კუალად—უსაზღვროობაჲ A-ჲ. ამაჲზე ნაშტებელს —9 ყოველი პირველი AB.—14 ვითარფერცა D, ვითარფერცა იყოს [. . . .] დებაჲ AB - 15 ვითარფერცა F.—ეგსახედ F.—17 უკუანაჲსკენე ABD; უკუანაჲსკენე C.—19 გავიგონებთ C.—21-22 გულისკჲ D, გულის ხმა EF.—22 რამეთუ ყოველი < AB (სადგეზა; B-ჲ შედგე არა სპიტეზული).—26 სულისა თან გონებისა AB. - 31 თუ < AB. - 32 წარმატებითა B.

3-4 და კუალად—უსაზღვროობაჲ A-ჲ. ამაჲზე ნაშტებელს —9 ყოველი პირველი AB.—14 ვითარფერცა D, ვითარფერცა იყოს [. . . .] დებაჲ AB - 15 ვითარფერცა F.—ეგსახედ F.—17 უკუანაჲსკენე ABD; უკუანაჲსკენე C.—19 გავიგონებთ C.—21-22 გულისკჲ D, გულის ხმა EF.—22 რამეთუ ყოველი < AB (სადგეზა; B-ჲ შედგე არა სპიტეზული).—26 სულისა თან გონებისა AB. - 31 თუ < AB. - 32 წარმატებითა B.

- რამეთუ უფილოსოფოსოთა სულითა ძალად ოდენ იტყვს და არა მოქმედებით, ხოლო რომელთა იფილოსოფოსეს, მათ შორის ოდენ დასდებს მოქმედებითსა სულსა და გონებასა. და კულად სხუა არს ძალი და მოქმედება გონებისაჲ, ვითარ და არსებაჲცა, რამეთუ თან-
 5 წარმოდგომილად და სამარადისოდ აქუს მოქმედება არსებასა თანა, და არსებაჲ მოქმედებასა თანა, ვითარ მზესა სანიადაგოდ დისკოსა თანა შარავანდნი, ესთავე გონებაჲ თვისა გასაგონსა თანა, რამეთუ C 12.
 სხუა არა რაჲ არს გონებაჲ თვნიერ სამარადისოდ გაგონებაჲ. და A 6^ა
 არა ვითარ სული რაჲთამცა მცირედ-მცირედ წარემატებოდა და
 10 ზედა დაირთვიდა გასაგონთა და ამის გასაგონოჲსგან სხუადმი მიღ-
 გებოდა, არამედ ერთბამად გონებაჲ და გასაგონოჲ მისი. ხოლო ამის ერთისათვის ვერცა გაგონებასა ვიტყვთ, ამისთვის რამეთუ ყოველი გამგონე უმეცრებასა თანა შეკრულა წადიერი გაგონებაჲ, რომელი არა გაეგონა, და ცნობად, რომელი არა ეცნა. ხოლო იგი დაზესთაე-
 15 ბული ერთი დაუზვედების ცნობასა და გაგონებასა. რამეთუ რაჲ ცნას, რომელი არას უმეცარ არს? ანუ რაჲ გაიგონოს, რომელმან წარმოაარსა და აღამკო არსებაჲ გონებისაჲ? და კულად გონებაჲ ყოველსავე თითოეულად გაიგონებს და მრავალსა მრავლად, ხოლო ერთი ყოველთა და თითოეულთა ერთებრივ და განუნაწილებელად,
 20 ვითარ აღმოიჩინა წინადათვე, რომელი იტყოდა, ვითარმედ ყოველი გამგონე შესაბამად თვისთა არსებათაჲსა იმოქმედებსო. ხოლო მოქმედებაჲ ერთისაჲ ერთებრივ და ზესთ არს შესაბამად ზესთაობისა თვისისა. აჲ ესე ფრიად საჭიროჲ ფრიად ცხადად დაიდვა*.

6 და არსებაჲ მოქმედებასა თანა < E.—8 არსიარ AB.—11 ერთბამ AB.—
 16 სცნას E.—22 შესაბამი AB.—23 ფრიად საჭიროჲჲ ვ' და საჭიროჲ D, საჭიროჲ E.

*) იაიანე : კტრაწის ამ წინასიტყვაობას ABD სკლთინწერებში ცნობაჲ, ხალღო E ხელთ
 ნაწერში : ზარდაზარ ტექსტში : მაჲღვეს მინაწერი სინგურით :

ქ. რასა ვწერ ანუ რასა გლან ემოქმედებ : გარნა გვსწავივის გუშლთაგან
 თერიიარ : და წარმოვსტყუშნავ : ყოველსა ძალსა ქრისტეს მიერ : ამის წიგნისგან
 წარწყმდა სამგზის წყეული არიოზ : და ამისგანვე განათლებულთა სამგზის : მოიგვს
 ღმრთისმეტყუშლედისა სახელი : დიდთა ბრძენთა დიონოსი : და ღორილორი : და
 ვასილი : და სხუათაცა ვიეთმე : შენ გონებაჲ განწმედლი მოიგე ღმრთისა მიმართ :
 და საზღვარსა მამათა წმიდათასა : ნუ გარდავჭლდნები : და არა საცთურ გექმნეს :

DEH სკლთინწერებში ეს მინაწერი შეტევილია, ვინაჲცაჲ მით გაღმწერო სულთ : იოსია
 ამოქმულ-აუფრცლანსი დედანი (ამის შესახებ იხ. შექმთ, შესავალი, სკლთინწერების აღიკრ-
 ლობა“).

იტყვს, ვითარმედ «ეზიარების რაფთავე ერთსა». აწ ესე სიტყუაჲ უკუნ არღუევეს ყოველთა, რომელთაცა დასხნეს დასაბამნი მრავალნი და შეშალეს საუკუნესა შორის დამყარებული წესი, არამედ დამყის უჩინო ჰყოფს მათ, ვითარცა ნადედაზარდლევთა. იტყვს «ეზიარებისო სიმრავლე ერთსა». ვინაჲ აწ ესე საძიებელი დიდად ძნიადი განვჰმარტოთ. იტყვს მეძიებელი: უკუეთუ ეზიარების სიმრავლე ერთსა, იყოს ერთიცა მრავალ, რამეთუ, ვითარცა ერთმან თან-მისცა თვისისა თვთებისგან და ყო სიმრავლე ერთ, ნაწილთაცა შორის და ყოვლობასა რიცხვსასა, მაშა მიილოს და ერთმანცა სიმრავლისგან, და ვერ-
 10 ლარა ეპოოთ უზადოდ ერთი და არცა დასაბამი ერთებრი, რამეთუ ყოველი მზიარებელი თან მისცემს თვისისა თვთებისგან და კუალად მიიღებს მისისა თვთებისგან, ვითარ ესე იხილვების ყოველთა ზედა ბუნებითთა, ვითარ ცეცხლსა ქუეყანასა წყალსა აირსა, ეზიარებიან ერთიერთას და მისცემენ თვსსა თვთებასა და მისთესვენ ყოველთა
 15 შორის. და ამისთვის იტყოდა დიდი იპპოკრატე, ვითარმედ «ყოველი ყოველსა შორის და თვს-თვს თითოეული». და თუ ესე ესრეთ, მაშა სადა უზადოდ ერთი და დასაბამი ერთებრი.

C 16
A 8b

ვინაჲ შეწვენითა თვთ მის ერთისაჲთა უმხილვებელთა აღმოსაჩენთა მიერ აღმოვაჩინოთ ზესთმდებარეობაჲ ერთისაჲ.

20 იხილე და შეისწავე, რამეთუ სხუა არს ოდეს სთქუა, ვითარმედ «იზიარნეს» და სხუა, თუ «ეზიარა» ანუ თუ «იზიარა»: რამეთუ ყოველი ზიარებაჲ რეც თუ სწოროთა შორის იხილვების, ვითარ ამათ ოთხთა კავშირთა შორის, რამეთუ ურთერთას თან მისცემენ და მიიღებენ, და არა რომელი ამათ ოთხთა ჰპოვო უზადოდ და უზიარებელ ერთი
 25 ერთისგან. რამეთუ ქუეყანასაცა შორის იხილვების ცეცხლი, ვითარ ქუათა და რკინასა, და ცეცხლსაცა შორის ნაწილი ქუეყანისაჲ, და ესთავე აირსა და წყალსაცა, და რამეთუ არა რაჲ არს მზიარებელთაჲ არ თანმიღებელ ერთი მეორისგან. არამედ ესე, ვითარმედ «ეზიარების» ანუ «იზიარა» დამისახავს ორსა, ვითარცა ოდესმე უმჯობესისგან
 30 უღარესისა მიმართ, ვითარცა მიზეზისგან მიზეზოანისა მიმართ, ვითარმედ იზიარა უზესთაესმან და მიზეზმან თვს-გამოჲ მიზეზოანი და მისცა თვისისა უნაწილოჲსა და მოუკლებელისა მყოფობისგან. და კუალად ეზიარა მიზეზოანი და უღამტევისი თვსსა მიზეზსა და მეზეს-

3 წესი არამედ] წესიერად AB.—4 და<ABE.—7 ერთი[....]რამეთუ AB; B-ჰი შესდეგ ნასტყუულია ცა მრავალ.—11 თვთებისგან და<AB (ხაჭკუნი; B-ჰი შესდეგ დამატებულია).—12 იხილე [....] ბუნებითთა AB; B-ჰი შესდეგ შესწორებულია და ნასტყუულია: იხილვების ყოველთა ზედა.—13 ჰაირსა H.—14 აირსა. ერთას [....] და მისცემენ AB; B-ჰი შესდეგ შესწორებულია და ნასტყუულია: აირსა. ეზიარებიან ურთერთარს და მისცემენ.—14 ყოველთა<AB (B-ჰი შესდეგ დასატყუულია).—15 იპოკრატე E.—19 ერთისა მიერ AB.—21 რამეთუ<AB.—27 ჰაირსა H.—და რამეთუ] ზა რამეთუ AB.—29 მისახავს AB.

თავსათვისა, და არა თუ თან მისცა, არამედ მიიღო და იქმნა, ვითარ იგი, ვარნა არა ვითარ თვთ იგი, რამეთუ ზესთ დაშთომილ არს ბუნებითაცა და პატივითა არსებაჲ მიზეზისა მიზეზოანისადმი. ხოლო თუ არა, და არიან სწორ, იყვნენ პირველნი და უკუანაქსენელნი სწორ, | და, A 9a

5 ვითარ მიიღებენ უკუანაქსენელნი პირველთაგან მყოფობასაცა და კეთილობასა, ვეთავე და მიიღებდენ პირველნი უკუანაქსენელთაგან, რომელი ესე არს შეუძლებელ და უჯეროცა, და აღიბლალს ვიდრემე ყოველი წესი და მორთულებჲა არსთა ანაქსისისაჲ და არცა პირველი იყოს, ვითარ პირველი, და არცა შემდგომი, ვითარ შემდგომი, არა- C 17

10 მედ ესე უკამსო და შეუძლებელ. უზესთმდებარე ვიდრემე ყოველი მიზეზი თვს-გამო მიზეზოანსა, ვითარცა ერთი ერთის-გამოსა, რომელ არს სიმრავლე, ვინაჲ იხილვების სიმრავლეცა თვსსა მიზეზსა შორის ერთსა, ვარნა არა ვითარ გამრავლებულად და განთვსებულად სიმრავლედ, არამედ ვითარ ერთებრივად და არცა ვითარ შეერთებულად, ამისთვის რომელ ყოველსა შეერთებულსა პირველ თვსსა რიცხვ უნდა და მხოლონი რიცხუთანი, რომელთაგან შეერთებულ იქმნეს. და კუალად უკმს ერთი შემეერთებელი, რამეთუ ყოველსა შეერთებულსა პირველ მყოფი ერთი შეეერთებს, ხოლო ბუნებითსა ერთსა და რომელი იყოს თვთერთ არა რაჲ არს უპირველეს. და თქუას ვინმე არსო უპირველესი, იყოს ვიდრემე სხუაჲ სხვსა უპირველეს და არა სადა მხოლო ერთი დასაბამი და მისადგომი არსთაჲ, არამედ იყვნენ უსახლგრო და უმიზეზო, რომელი ესე არს შეუძლებელ. რომლისათვისცა არ ეგების, თუმცა პირველ ერთისა იყო ერთი, და არცა პირველ სიმრავლისა შედგმაჲ რაჲსავე ანუ ერთ ქმნაჲ თვნიერ ერთისა. ვინაჲ აწ ცან დიდად სათანადოჲ და საჭიროჲ, ვითარმედ ყოველი სიმრავლე ერთსა შორის | იხილვების, ვითარ მიზეზსა შორის A 9b

25 თვსსა, არცა განთვსულად და განწვალებულად, ვითარ რიცხუთა შორის, და არცა შეერთებულად და ერთქმნილად, რამეთუ ყოველსა შეერთებულსა პირველ თვსსა ორნი უნებან: სიმრავლე რიცხუთაჲ და ერთი, რომელმან სიმრავლე შეეერთოს, ვითარცა აღმოიჩინა. რომლისათვისცა ჩანს, ვინაჲმე ერთსა შორის რიცხვ არა შეერთებული, არამედ ერთებრი. და კუალად იხილე უფროჲსად შეუნიერთა ხედვითა და უმხილებელთა აღმოსაჩენთაჲ. გესმა, რამეთუ ოდეს იხილო

2 თვთ იგი] იგი თვთ AB.—7 აღიბლალს] აღიშალოს CDEFH.—12 იხილვების] იღვლეების AB.—15-16 რიცხვსა AB.—21 დასაბამი [. . .] არსთად იყვნენ AB; B-ში შექმნე შესწორებულია და ჩამატებული: დასაბამი და მისადგომი არსთაჲ. არამედ იყვნენ.—25 დი და დ დიდად] AB.—25-26 ვითარმედ ყოველი სიმრავლე <AB (ხაჯკესა, B-ში შექმნე ჩანს დამატებული).—27 არცა განთავის [. . .] ლებულად AB; B-ში შექმნე ჩანს შესწორებულია და ჩამატებული: განთვსულად და განწვალებულად.—28 და ერთქმნილად <AB (ხაჯკესა; B-ში შექმნე ჩანს და ჩამატებული).—29 ჰლ თსსაჲ ორნი უნებან AB.—უნებან EH.—30 ერთი და ერთი AB.—31 ჩანს] არს BEFH.

ერთსა შორის რიცხვ, ნუ შერეულად ჰგონებ და თვსთა თვთებათა შერ-
წყმულად, | არამედ განუწყვალებელად განითვთვიან და შეურევენელად C 18
იპყრობენ თვსთა წესთა, გარნა ერთებრივად. ვინაჲ გნებავს თუ, სა-
ხეთაცა მიერ ცხად ვჰყოთ: ვითარ იგი თესლთა შორის წინადათვე
5 არიან ყოველივე—გული, ღვძლი, ტვნი, სხეულნი, ძუალნი, ძარლუნი,
ფრცხილნი, თმანი—გარნა შეურევენელად. და კულად მარცვალთაცა
ზედა ვითარ იქვლსა შორის წუელაჲ, ფხაჲ, ლერწამი, მუკლი—ესე
ყოველნი ერთებრივ და არა შეერთებულად, შეურევენელად და არა
თანაშერწყმულად. არამედ დასჭურითენ, გესმა, რამეთუ ესე სახენი
10 იგავად ოდენ ესახეებიან და ეიგავებიან მას ერთებრივსა რიცხუსა
და ზესთაობასა ერთისასა, ამისთვის რომელ წინა-უკუმო ძეს, რამეთუ
ერთსა-შორისი რიცხვ და სიმრავლე არა თუ უსრულობისგან სრუ-
ლებად მოვალს და ძალისგან მოქმედებად, ვითარ ესე თესლთა შო- A 10a
რის იხილვების, არამედ ზესთა ძეს ესე ყოველსა არსებასა და ძალსა,
15 და არს ყოველითურთ თვთ სრულ და ზესთა სრულ, რამეთუ არცა სრუ-
ლობაჲ ეკადრების მას, ამისთვის რომელ ყოველი სრული წარმატების-
გან მოვიდა სრულებად. არამედ ითქუას თუ და იკადროს მოქმედე-
ბად და ზესთ მოქმედებად, და არა ესე ვითარად მოქმედებად, რომე-
ლიმცა ძალისა და მოქმედებისგან წარმოდგა, ნუ იყოფინ. არა არს
20 ესე ერთებრივსა მას რიცხუსა შორის, არამედ ზესთა ძეს ყოველთა,
ვითარ სიმრავლე ღმერთთაჲ ღმერთთა შორის, და ვითარ ერთნი ერთ-
სა შორის, და ვითარ კეთილნი კეთილობასა შორის. და მიერ ზესთ
ჰნათობენ ყოველთა, ღმრთებრივთა და ერთებრივთა თვსთა ნათელ-
თაჲთ, და თან მისცემენ თვსთა კეთილობათაჲთ და აკეთილებენ ყო-
25 ველთა. ესე დიდად სათანადოჲ რიცხვსა ერთებრივისა და სიმრავლი-
სათვს კანონთაებრ საღმრთისმეტყუელთასა დაიდვა ფრიად ცხადად. C 19

ვითარ წარვლო სიტყუამან ერთისა და სიმრავლისათვს, რო-
მელსა თვთ ბუნებით ჰქონდეს თვს შორის სიძნელენი, ვინაჲ აწ შე-
ენების კატასკევისა, რომელ არს დაკაზმვაჲ აღმოსაჩენთაჲ, და
30 იტყვს, ვითარმედ წესი და ბუნებაჲ მაიძულებს ჩუენ, რაჲთა იყოს
ერთი უპირატეს სიმრავლისა, მიზეზთათვს პირველ აღმოჩენილთა,
ვიტყოდით რაჲ ერთისა და სიმრავლისათვს. ხოლო თქუას თუ წი-
ნააღმდგომმან ვითარმედ «სიმრავლე და ერთი ანუ არიან სწორ, ვი-

1 და < AB.—6 ფრჩხილენ ABH.—7 წუელი H.—10 ესახეებიან CEF.—12
ერთსა შორის D.—15 თვთ] თუვთ AB.— 17 ითქუას] იქვს AB; B ზესთა
შეკვრე ჰესწარავლა ითქუას.—18 ვრრად AB.—18-19 რომელიცა AB.—20 რიცხვსა
AB.— 21 ღმერთთაჲ ღმერთთა] ერთსა AB.— და ვითარ ერთნი ერთსა შორის
< B.—22-23 ზესთაინათობენ B.—23 და თვსთა AB.—ნათელთათ ABFH.—24 კეთი-
ლობათათ ABH, კეთილობათა F.— 25 რიცხვსა და ერთებრივისა სიმრავლისა-
თვს CDFH, რიცხვისა და ერთებრივისა რიცხვისა და ერთებრივისა სიმრავლისა-
თვის E.— და < B.

თარ სწორგანყოფილნი», ანუ დასძინოს, ვითარმედ «ერთი მეორის- A 10b
გან იყოს», ანუ «უპირველეს იყოს სიმრავლე ერთსა», ანუ «დაღათუ
იყოს სიმრავლე შემდგომად ერთისა», მაგრა არაჲ ჰქონდის ერთისგან
და ვითარ მიზეზისა წარმომაჩინისა თვისისგან. ვინაჲ, რამეცა
5 ამათგანი წინა განმწიფოს წინაგანმწიფობიან, ამხილოს მას კანონმან
აღმოჩენათამან. ვიტყუ, ვითარმედ უკუეთუ სწორ არიან და სწორგან-
ყოფილ ერთი და სიმრავლე, იყოს ვიდრემე სხუაჲ უპირატესი ერთი,
რომლისგან წარმოიჩინნეს ორნივე. არამედ ესე აღმოიჩინა, ვითარმედ
არა არს სხუაჲ უპირველესი ერთი, ამისთვის რომელ იყოს თუ სხუაჲ.
10 სხვსა უპირველეს, ვერ სადა პოვონ არსთა თვისი მისადგოჲ.

ხოლო თუ დასძინოს კუალად, ვითარმედ ერთი მეორისგან
იყოს, კუალად შეიძობხოს უჯერობაჲ, რამეთუ რომელი იტყოდა,
ვითარმედ «სიმრავლე ერთისგან ჰეშმარიტ», გარნა არა წინა-უკუმო,
თუმცა ერთი სიმრავლისგან. ამისთვის ვინაჲთგან სწორ ერთი ერთისა,
15 და არა პირველ სიმრავლისა ერთი, სადაჲთ მოიგო სიმრავლემან
თვისი არსებაჲ და დგომაჲ წესსა შორის თვისსა, ვიტყუ ნაწილთაჲ
შორის სიმრავლისათა მხოლოთა ერთთა. რამეთუ სადაცა იპყრა,
ერთსა იპყრობ. და კუალად თვთ შესახვითი ყოვლობაჲ, რაჲცრაჲვე
იყოს რიცხუ, განაღა ერთი არს. არ ვინაჲ ერთი სიმრავლისგან, არა- C 20
20 მედ სიმრავლე ერთისგან.

ვინაჲ კუალად უკუეთუ თქუას, ვითარმედ «უპირველეს არსო
სიმრავლე ერთისასა», ვჰკითხოთ, თუ სადაჲთ აქუნდეს გემაჲ თვისი:
ანუ ნაწილთა. შორის, ანუ ყოვლობასა შორის, ვინაჲთგან უტხო და A 11a
ოკერ არს ერთისგან, არამედ იყოს უსაზღვროობით უსაზღვრო, ესე
25 იგი არს, ვითარმედ, ვინაჲთგან არცა ნაწილთა შორის, არცა ყოვლო-
ბასა შორის მითესულა სინათლე ერთისაჲ, არ ვინაჲ ჰქონდის სიმრავ-
ლესა განმასაზღვრებელი თვისი, არამედ იყოს უსაზღვროთა ნაწილთა-
გან, რომელ არიან მხოლონი, სხუაჲ უსაზღვროჲ ყოვლობაჲ რიცხუსაჲ,
რომელ არს სიმრავლე. მაგრა უსაზღვროთაგან სხუაჲ უსაზღვროჲ.
30 არა წარმოიჩინოს, ამისთვის რომელ უსაზღვროობასა არა რაჲ არს
უფროჲს, ხოლო ნაწილთა შორის სიმრავლისათა უფროჲს, რამეთუ
სადაცა იპყრა, ერთსა იპყრობ. ვინაჲ არ ეგოს, რაჲთამცა იყო რაჲ
უსაზღვროთაგან უსაზღვრო და არცა თვთ რაჲვე მყოფთა უსაზღვ-
რო, ამისთვის რომელ ყოველნი ერთისა მიერ არიან განსაზღვრებულ
35 და ყოველთა ერთისგან აქუს თვისი ყოვლობაჲცა და ნაწილნიცა,
და გარე შემოსწერს ყოველთა საზღვარი ერთებრი. ვინაჲ არ ეგების
უპირატესობაჲ სიმრავლისაჲ, არამედ შემდგომ ერთისა.

1 ვითარმედ] ად D.—7 უპირატეს B.—8 რომლისგან] რაჲსგან E.—10 პოვონ
არსთა თვის ამისაჲ დგოჲ AB, ჰპოვონ არსთათვის მისადგოჲ EH.— 13 სიმრავლე
<E.— 15 არა<D.—16 და დგომაჲ] და დადგომაჲ DEH.—30 წარმოაჩინოს EH.

მინაჲ და ესეცა დასძინოს თუ წინამეწყემან, ვითარმედ და-
 ლხთუ შემდგომად ერთისა არს სიმრავლე, გარნა არა რაჲ აქუს მის-
 გან და არცა რაჲ თან მიუღიეს, ვითარცა მიზეზისა და თვისისა მამ-
 ყოფებელისგან. ვინაჲ ეტყვის მას ძალი აღმოსაჩენთაჲ, ვითარმედ
 5. უკუეთუ უნაწილო და კიდე-განყენებულ სიმრავლე ერთისგან, ვი-
 თარ მოიგოს საზღვარი და დგომაჲ ანუ ნაწილთა შორის ანუ ყოვე- A 11b
 ლობობასა შორის თვისსა, არამედ ვხედავთ წესსა შემდგომობითსა
 სირასა შორის რიცხვსასა, რომელ არს ნათხზი, სადაჲთ აქუს მას C 21
 წესი დაწყობისაჲ და რიცხუთა-შორისი განთესული ძალი და მოქმე-
 10 დებაჲ, ანუ საზღვარი შორის ნაწილთაჲცა და შორის ყოვლობასა. რამე-
 თუ ესე პირველვე აღმოიჩინა, ვითარმედ ყოველი ერთისა მიერ განი-
 წესების და დაიწყობების. ვინაჲვე ზიარებითა ერთისაჲთა წარმოღვა-
 ყოველი სიმრავლე და ეზიარების მას, ვითარცა მარსებელსა თვისსა.

შეისწავე და ესეცა, რამეთუ ზესთ მექონე არს თვთებასა შორის
 15 თვისსა ერთი, და სიმრავლესა შორის აობასა თვისსა ვერ ძალ უც დგო-
 მად თვნიერ ერთისა, არამედ მოქენე არს პირველ თვისსა ერთსა,
 რაჲთა ამყოფოს სიმრავლე. არამედ არ წინა-უკუმო, რამეთუ ესე ზეს-
 თაჲ ერთი თვნიერ სიმრავლისა შეუძლებს ზემექონეობით მიუღრე-
 კელად დგომასა და არ ვისსა სხვსა მოქენე, არცა უპირატესისა; რა-
 20 მეთუ არა რაჲ არს უპირველეს ერთისა, და კუალად არცა შემდგომ-
 თაგან რას მიიღებს და ქცევასა მათსა არ თანა ექცევის.

მინაჲთგან აღმოჩნდა ერთი უზადოდ და წმიდად და თვთერ-
 თად და ზესთ მდებარედ, თვთ მას ვიტყვ დასაბამობასაჲცა, ამით
 რომელ დასაბამი ყოველი თან მოაქუს დასაბამიერთა, ვითარცა ხუ-
 25 როჲ ნახურობთა და ბუნებაჲ ნაბუნებებთა. ხოლო იგი ბევრ და-
 ლექსული ერთი არ ესთა. რამეთუ თანმოაქუს მას ყოველი, ხოლო A 12a
 ყოველნი ერთბამად ვერ უკმაებენ თან მოქონებად მისდა, ვითარცა
 აღმოიჩინა წინაჲთვე ერთისა და რიცხვსა სახედ მოღებითა. რამეთუ
 იტყვის, ვითარ ერთსა თვნიერ რიცხვსა ძალ უც დგომად, ხოლო
 30 რიცხუსა თვნიერ ერთისა ვერ ვინაჲ. და ესრეთ აღმოაჩენს ოდესმე
 შედარებით პირველობისა და შემდგომობისა, ოდესმე თანდატყუბვისა
 და სწორგანხეთქილობისა, ოდესმე ერთი ერთისა მეორეობისგან, და
 ოდესმე უსაზღვროობით უსაზღვროობისგან, და ოდესმე თვთ მის

3-4 მამყოფებელისგან] მამკობელისაგან EFH.— 5 უკუეთუ <E.— კიდე გან-
 ყვანებულ D, კიდე განთვსებულ H.— 13 ყოველი ს მარსებელსა AB.— 14 თვისებასა
 F.— 15 თვისსა ერთი და სიმრავლესა შორის <B.— აობასა თვისსა] აობასა AB.— 20
 რაჲ <ABCFEH.— 21 ქცევასა მათსა თანა ექცევის არა. არ თანა ექცევის AB,
 ქცევასა მათსა თანა ექცევის არა CFH.— 23 ვიტყვთ D.— რომელ] რა AB.— 27
 თანმოქენებად E.— 28 წინაჲთვე] წინაჲთ ესე CEF, წსაჲთ ესე D, წინაჲთ ერთ
 II.— სახე CEFH.— 29 ვითარ] ვითარმედ C.— 31 პირველობისა] ცნობისა D, აღმოა-
 ბისა H.— 32 სწორგანხეთქილობათა D.

სახღვრისგან, რომელნი ესე სხოლოინთა შინა გარდაიციეს პირველ-
 ვე თვსთა სახუედრთა ადვილთა შინა. ვინაჲ აწ მეორესა|პირსა C 22
 ზედა მოჰპართა აღმოჩენათასა, ვინაჲთგან პირველი გაადამანტა და
 ყოვლისა მბრძოლისგან ყო უცხო. ხოლო აწ პირველ აღმოჩენილ-
 5 სა უსაფუძველებს მეორისა აღმოსაჩენთა შორის და იტყვს, ვითარ-
 მედ «ყოველი მზიარებელი ერთისაჲ ერთიცა არს და არა ერთი», ესე
 იგი არს ვითარმედ ერთქმნული. ხოლო ქმნულსა ყოველსა პირველ
 თვსსა უნდა სამი: პირველად—რახსა მიმართ იქმნა და გარ-
 დაიტყვრა შორის თვსსა ხატებაჲ ერთისაჲ; მეორედ—რომლისა
 10 მიერ იქმნა და იერთა; მესამედ—რომელთა ნაწილთაგან შედგა,
 ვითარცა ეტყოდა პარმენიდი სოკრატის; რამეთუ პირვე-
 ლად გამოწათლებად მის ერთისგან იტყოდა და დადებად თვთებასა
 მსგავსებისა მისისასა, ვითარცა რაჲ ეკმაგიოსა სატყფროჲსა მი-
 სისასა, რომელი და გახატდებისცა, რამეთუ პირველ ხატ ქმნისა ყო-
 15 ველი ეკმაგიოჲ, რომელ არს ტყფრვაჲ, და მერმ'ელა ხატი; და A 12b
 კუალად მეორედ იტყოდა ძალსა-გამოსა აღმქმნელთა ნართთა და
 ნივითთა მის შეერთებულისათვს დამამსგავსებელსა თვსისა უქმნოჲსა
 ერთობისადმი; ხოლო მესამედ თვთ მათ ნაწილთა, რომელთაგან
 შედგა. რამეთუ იტყვს ესვითთა რიტორთა მიერ, ვითარმედ «ყოვე-
 20 ლივე სამთა მიერ სრულ იქმნებისო».

იხილე, რამეთუ, გესმას რაჲ აქა საღმრთისმეტყუელოთა შო-
 რის ძალი, ნუ მომქმედებასა თანაშესრულად ჰგონებ ძალსა. იუწყე,
 ვითარმედ სხუაჲ არს ძალი ჟამითთა, და მიდრეკითთა, და ბუნებითთა
 შორის; და სხუაჲ ვითარ ერთისათვს იტყვს, ანუ ერთთათვს, ანუ
 25 დაუსაბამოსა სამარადმეოსა შორის ღამსკუალულთათვს. ხოლო აწ
 განიცადე კეთილად, რამეთუ სამად განიყოფების სიტყუაჲ ძალისაჲ,
 ანუ ბუნებითთა და ჟამითთა შორის, ვითარ ითნო არისტოტე-

1 გარდაიქცნეს AB; B-ში ჰაჲგგ კ აოჲუსჲკჲოთ. — 3 გაადამანტა] გარდამანტა
 E. — 7 პირველ] ყ'თა. — 8 პირველად] ა'დ D. — 9 შორის თვსსა] თვს შორის
 CDEFH. — ხატითა D. — 10 მიერ] მ'რთ AB. — 11 იტყვს DEFH. — 12 მის ერთისა გო-
 ნებისად დადებად H. — იტყოდა <CDEF. — და <ABE. — 12—14 გამოწათლებად — ხატ
 ქმნისა D-ში ჰერაქლი: გამოწათლებად მის ერთისგან ერთად დადებად შეერთებისა და
 გავსებისა მისისა. ვითარცა რაჲ ეკმაგიოსა სატყფროჲსა მის ეს ვითა რომელი და
 იგიცა მეზრვე. რამეთუ პირველ კაც ქმნისა. — 13 მისისასა] თვსისასა H. — ეკმაგიონსა
 ABH. — 14 და <E. — გახატდებისცა] გაცხადებულცა EFH. — 15 მერმელა ვითარცა ხა-
 ტი D. — 16-17 იტყოდა ძალსა გამოსა აღმქმნელსა თა ნართთა. და ნაწილთა მის
 შეერთებულისათა AB, იტყოდა პირველსა გამოსა აღმქმნელსა ნართა და სავალთა
 მის შეერთებულისათა D. — 16 აღმქმელთა EH. — 17 ნივითთა H. — 18 რომელთაგან]
 ერთთაგან D. — 21 რამეთუ] ვითარ CEFH. — იხილეთ რ' ეტყვს მას რ'ლ აქა. — 22
 თანაშესრულად AB. — 23 სხუაჲ] რ'ლ D. — 24 სხუაჲ] ვ'ა D. — ერთთათვს] ერთისათვს
 D. — 25 დაუსაბამოსა] დაუსაბამოსა EFH, დაუშთამოვსრე AB. — 25 დამსკუალულისა
 მიმართსა H. — 26 განიცადე] განვლე. D. — 27 ანუ] არა D. — ითნო] იტყვს D.

ლი და ყოველმან სტოამან და პერიპატომან, რამეთუ ძალად
 ესეთისა ძალსა იტყოდეს, ვითარ უსრულსა გუარისადმი თვისსა
 ვისდაცა იყოს ძალ, ვითარცა თესლთა და კუერცხთა, და ყოველ-
 თა ნაკელოვნებთა, რომელი ესე სახეთა მიერ ცხად ვყოთ: რამეთუ
 5 კუერცხნი ძალად ოდენ არიან მფრინველ და არა მოქმედებით, და C 23
 ყრმანი ძალად ოდენ ქუეყანისშზომელ და არა მოქმედებით; ეგრე-
 თვე თესლნი. და ესრეთ ყოველი ყამის ქუეშე და მიდრეკასა შორის
 მოქმენ აობისა თვისსა. ვითარ და თვთ ესე ცაეცა: რამეთუ იყვნენ
 თუ აღმოსავლეთს ნაწილნი რაჟვე ცისანი, დაკლებულ არიან დასა-
 10 ვლეთს | ყოფისგან და ძალად ოდენ არიან დასავლეთს, ვითარცა A 13a
 არს საუწყო მზესა და სხუათა ვარსკულავთა ზედა. და ესეცა ძალი
 შეისწავე ბუნებითად.

ხოლო კუალად სხუად არს ძალი შორის სამარადმყოფსა დამს-
 კუალული და მოქმედებასა თანა წარმოდგომილი, ვიტყვ გონებისასა,
 15 რამეთუ სხუად რაჟმცა ნამდვლ მყოფი პირველი გონებაჲ, რომლისაჲ
 და არსებასავე თანა მოქმედებაეცა წარმოდგომილ არს, ხოლო ესე
 მოქმედებაჲ გონებისაჲ არა ბუნებითთა მოქმედებათაებრ, რამეთუ
 ბუნებით უსრულობისგან მოვალს სრულებად და ძალი სრული ეპი-
 რველების. ხოლო მოქმედებაჲ გონებისაჲ არა თუ ძალისაგან მოქ-
 20 მედებად მოვალს, გინა უსრულობისგან სრულებად, არამედ არსება-
 სავე გონებისასა თანწარმოდგომილ არს. ხოლო შენ, გესმას რაჲ შო-
 რის საღმრთისმეტყულოთა მოქმედებაჲ, ნუ ბუნებითად მოქმედე-
 ბად ჰგონებ მას, ხოლო სამღრთოჲსა მოქმედებისათჲს წინაჲთვე
 კმასაყოფელთა აღმოჩენათა მიერ გარდაიდვა. რამეთუ იტყოდა,
 25 ვითარმედ პირველი რიცხვ და ჭეფროჲს ხოლო უოცნოჲ იგი ერთი
 ზესთა ძეს ყოველსა ძალსა და ყოველსა მოქმედებასა, ვითარცა და
 თვთ მას დამბადებელობასა, ამისთჲს რამეთუ ყოველი ძალი და
 მოქმედებაჲ ბუნებისადა არს თანაშეკრულ, ხოლო იგი ზესთა

1 რამეთუ შორის ძალად E, შორის ძალად H.—2 იტყოდა D.—3 ძალი AB.—4
 ნაკელოვნებთა | ნაცალებისა ვნებთა D.—5 კუერცხ ძალ არა ოდენ არიან D.— მოქმე-
 დებად CEF, მოქმედებადი H, მოქმედებრ D.—8 მექნე CH, მექნე F; მოქმენ აღებასა
 თვისსა თანა D.—ცაეცა AB.—იყვნეს D.—9 რაჟვე ცისანი | რაჲ ესეისანი D, ჯვე
 ცისანი H.—11 და ესეცა | ესე და ეს ვითაჲ CDEFH.—13 ძალსა D.—14 გონებისად
 D.—15 ნამდვლ მყოფი ცა და თანა გონება H, ნამდვლ მყოფი. ად ყრ გონებაჲ AB,
 ნამდვლ მყოფი და პირველი გონებაჲ D.—15-16 რომლისადა | რაჲსადა E.—16 არსე-
 ბისავე თანა CEFH.—17 რამეთუ < D.—18 ბუნებისა D, ბუნებითი E.—19 გონებისაჲ |
 ბუნებისა H —20-21 არსებასავე თანა გონებისასა D.—21 გესმეს EF.—23 წინაჲთვე |
 ჩვენათავე D.—25 პირველი რიცხვ | საღმრთოჲ რიცხვ AB, არსო რიცხვ D.—26
 ყოველსა ძალსა | ერთისა მიმართ D.—28 ბუნებისაჲ და D, ბუნებისადა და AB.—
 თანაშეკრული AB.—28—კჲ, 19,1 ზესთა ღმერთი განკსნილი ყოვლისა ბუნებისგან
 AB, ზესთა პირველი განკსნილ ყოვლისა ბუნებისგან CEFH, ზესთისა განკსნელ
 ყოვლისა ბუნებისაგან D.

პირველი განკსნილ ყოვლისა ბუნებისგან, ვითარცა პირველთა შორის აღმოიჩინა.

თ ა ვ ი 2

ნაწილთა მიერ შედგმულისა ერთისათვის

5 ყოველი მზიარებელი ერთისაჲ ერთიცა არს და არა ერთი. განმარტებაჲ ესე ამის ხედვისაჲ რიცხუთაცაჲ მოიღებვის და ბუნე-

ბითთაჲ და სიტყუერებითთაჲ, ხოლო ჩუენ ვიწყუთ რიცხუთა მიერსა ხედვასა, ვითარცა ეტყოდა პარენიდი სოკრატს «ეგგე», რამეთუ რიცხუთა მოვიკსენეთ ჩუენ: რაჲ არს ესე, ანუ რაჲსათვის დას-

10 დებს სახაროდ პარენიდი მოკსენებასა რიცხუთასა? სამთა მიზეზთათვის: პირველად რომელ არა ესახვის მას ზესთ მდებარესა ერთსა, ვითარ ესე მხოლოთა ერთი, რამეთუ დგას და უზიარებელად ეზიარების ყოველთა მხოლოთა და მისთვის ყოველთა შორის თვსთა A 14a

ერთებრივთა ნათელთაჲ; მეორედ რომელ დაიცავს თვთებასა თვისისა თვთებისასა მიუნიკებელად სხვსა, რამეთუ ვერ ვინაჲ იქმნას ღირს მხოლოთა, რაჲთამცა აღვიდა პატივსა თვთ ერთობისასა; მე-

15 სამედ რომელ ყოველი თხზუაჲ და ურთიერთას ზიარებაჲ და ყოველი ანამკი სამუსიკოთაჲ და ბუნებითთა მორთულებათაჲ რიცხუთა მიერ, ხოლო რიცხუნი ერთისა მიერ, ნუჲმე და ყოველნი თხზვანი და

20 რთვანი ერთისა მიერ. ვინაჲ სამართლად ეტყუს ვითარმედ «ეგგე», რომელ არს რიცხუთა მოვიკსენეთო. ხოლო ყოველი მზიარებელი ერთისა არს, განალა რომელიმე რიცხვ იყოს და ორი, ვითარცა გზაჲ ერთისა რიცხუთა წარმოშობასა შორის. აწ ესე ორობაჲ ვითარ ორობაჲ სხუაჲ არს ერთისგან, ხოლო იქმნების იგი ერთ; არა თუ არს იგი

25 თვთერთ, არამედ იქმნების ერთ, ესე იგი არს ერთი და არა ერთბ. რამეთუ ვითარცა ორი არა არს ერთი, ამისთვის რომელ არს იგი ორი, ხოლო ვითარ ორობაჲ არს იგი ერთი, არამედ ვითარ ქმნი-

C 26 ლი, რამეთუ სხუაჲ არს ორი და სხუაჲ ორობაჲ, ვითარცა კაცი და კაცებაჲ, რამეთუ კაცი ნაწილ და ნაწილთა მიერ შედგმულ, ვიტყვ

30 ნაწილად კაცისად ცხოველსა სიტყუერსა, მოკულავსა, გონებისად ზედმიწევნილებისა შემწყნარებელსა. აწ ესე ნაწილნი სხუა და სხუა არიან, ხოლო შეკრბენ რაჲ და საზღვარმან შემოცვენეს, იქმნებიან ვითარცა ერთისა გუარისა დამტევნენი და ვითარცა მრავალნი ერთ A 14b

1 პირველთა] ერთსა D.—6 რიცხვსა მრ H.—6-7 ბუნებითთა მრ H.—7-8 რიცხუთა მიერსაცა სიტყუასა H.—ეგგე ABCEf, ივაჲ (ივაბე?) D. ამ სიტყუაჲ მათთვისთ არმასჲ სწერას: ივაბე AB, ივაჲ CF, ივჲ H; E-ში ზეგ ტექსტში ზეტხილი ივ"შ. —9-10 დასდებ ABCEf, მიარსებს D.—10 საღლოდ D, სხაროდ AB, სახაროდ CEf, საჭიროდ H.—11 რომელ <F.—12 და <F.—14 ნათელთათ ABH.—20 ეგგე] ესე იგი D.—27 ხ' ვით ორი, ხ' ორობა არს F.

ქმნილნი. ესრეთვე და რიცხუთაცა ზედა იხილო; რამეთუ ვითარ
 ორი და სამი სხუა არიან და არა ერთ, რამეთუ შედგეს ნაწილთა:
 მიერ მრავალთა. ხოლო ვითარ ორობაჲ ანუ ვითარ სამობაჲ ერთ,
 რამეთუ გუარ მათდა არს და საზღვარ, და მსგავსადვე ყოველთა
 5 რიცხუთა ზედა იპყარ და იხილო*.

და კულად ბუნებითაცა ზედა მხოლოთა შეისწავე. რამეთუ
 სხუა არიან მხოლონი რიცხუებრნი, და სხუა მხოლონი ბუნებითნი,
 და სხუა მხოლონი ღმრთისმეტყუელელებითნი. რომელთა ამათ გაცდა-
 10 სა შორის მოეც გასაგონოჲ და სასმენი. მხოლოჲ უკუე ბუნებათა და
 ნაწილნი მისნი, რამეთუ ნაწილ ამის ყოველობისა არიან, ვი-
 თარ ქუეყანაჲ, წყალი, აირი, ცეცხლი, სფეროჲ, მოქცევი მთოვარი-
 საჲ, აფროდიტისი, ერმისი, მზისაჲ, არიასი, დიოჲსი, კრონოჲსი და
 გარემომრთხმელ ყოველთა თვთ უცთომელი სფეროჲ. აწ ესე ყო-
 15 ველნი ნაწილნი არიან ცისანი. ხოლო თვთ ივიცა გუარ და გარე-
 შემცველ ყოველთა. ესე ვითართა სახეთა და სახის სახეთა მიერ ვი-

11 სფეროჲ B.—12 არისი ABD.—კრონოსნი AB, კრონოსნი E.

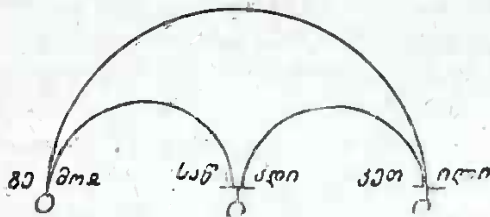
*) მთელი ეს თავი ამ ადგილამდე D-ის კომპლემენტული (ხელონაწერის ე. 11a—11b):

ყოველი მზიარებელი ერთისაჲ. მზიარებელად არა ერთისა: განმარტება ესე
 ამას ზედვენ ესე რიცხვთა და მიხეზით მრიღებვის: და გონებითა და სიტყვერები-
 თა: ხოლო აწ ვიტყვთ რიცხვთა: რამეთუ ძლით იხილა და ეტყოდა პარმენიდი
 სოკრატს. ივაშე. რამეთუ რიცხვთა მოჰმზავეთ ჩვენდა რაჲ არს ესე, არცა რაჲ-
 სათვს მიაჩნებს საღთოდ პარმენიდი მოკსენებასა რიცხუთა ამათ სამთა მიხეზ-
 თაჲსა, პირველად რომელ ამისდა მორთვისა მიერ, ზესთ მდებარესა ერთსა ვითარ
 ესე ერთ ერთი, რამეთუ დგა სადა უზიარებელთა ეზიარების პირველთა. და მის-
 თესსა ყოველთა შორის თვსთა ერთებრივთა ნათელთაჲთ, ვინაჲ ამისდა იტყვს
 თვთებასა მისისა თვითებისასა მიუნიჭებელად სიტყვსა, რამეთუ [ვერ ვინ მოქმე-
 დი თითოეულთა, რაჲთამცა აღვიდა პატივსა თვთ ერთებრივსა, მესამედ რომელ
 ყოველი თხზვად ერთი ერთსა ეზიარება. და ყოველი ანამკი, სამუსიკოთა მიმართ-
 ცა მორთულებასა რიცხვთაჲსა, ხოლო რიცხვნი ერთისა მისდა დაადუმე. და
 ყოველნი თხზვანი და რთვანი ერთისა მიერ: ვინა სამართლად ეტყვს. ვითარმედ
 ესე იგი რომელ არა რიცხვთა მოკაცსენეთო, ხოლო ყოველი მზიარებელი ერთი-
 საჲ არს. განალა რომლისა რიცხვ იყოს და ორი ვითარცა გზად ერთისაჲ რიცხვ-
 თაჲ წარმოობასაჲ. არამედ იყოს ჟამით ერთ. არამედ იქმნების ერთი. ესე იგი
 არს ერთი და არა ერთ. რამეთუ ვყოფთ რიცხვსა: ამისთვის რომელ... არს იგი
 ორ, ხოლო ვითარ ორობა არს იგი ერთთა არამედ ვითარ ქმნილი რამეთუ სხუა
 არს ორი, და სხუა ორობა, ვითარცა კაცი და კაცებაჲ, რამეთუ კაცი ნივთთა
 და მიწათა მიერ შედგმულ ხოლო ვიტყვთ ნაწილად კაცისად, ცხოველსა სიტ-
 ყვერსა მოკვდავსა, გონებისად ვითარმედ მიწვენულებისა შემწყნარებელსა: აწ ესე
 ნაწილნი სხუა და სხუა არიან: ხოლო შეკრბეს რაჲ და საზღვარმან ესე მოცენეს.
 იქმნებიან ვითარცა ერთის გვარისა დამტენელი. და ვითარცა მრავალნი ერთ
 ქმნილნი: ესრეთვე და რიცხუთაცა-ზედა იცვალა, რამეთუ ვითარ ორი და სამი
 და სხუა არიან და არა ერთ: რამეთუ შედგეს თითოეულად. რამეთუ მრავალთა.
 ხოლო ერთობაჲ ანუ ვითარ სამობაჲ ერთ. რამეთუ გვარ მათდა არს და საზღ-
 ვარ, და მსგავსადვე ვითარცა რიცხვთა ზედა. იპყარ და იხილო:—

ნოხსგან წარმოიწყაროვნეს და მათ მიერ ყოველნი ესე ქმნილნი C 28 ერთნი მის უქმნოხსადმი აღამკუდეს.

ხოლო სიტყვერებრივთა შორის ერთ ქმნაჲ გუარისაჲ ჰბაძავს მას ერთსა, ვითარ თანშესიტყუასა შორის. რამეთუ სამ არიან ნაწილნი 5 სკლლოგიზმოხსანი, რომელ არს თანშესიტყუაჲ. ვინაჲ ამას თანშესიტყუასა სკმპერაზმაჲ ერთ ჰყოფს და ერთის გუარ, რამეთუ სამთა მიერ საზღვართა ყოველი სკლლოგიზმოხ და ერთისა სკმპერაზმაჲსა. ვინაჲ საზღვარნი უკუე იპყრენ ნაწილად, ხოლო სკმპერაზმაჲ, რომელ არს თანგასავალი გუარად. 10 ხოლო ყოველი გუარი ერთ არს და განუკუეთელი, ვითარცა გკს-

წაივის. ვინაჲ განუკუეთელ ერქუმის, ამისთვის რომელ თუ რაჲც რაჲვე დააკლოს საზღვარსა გუარისასა, არღარა არს იგი გუარ, ვისდაცა იყოს გუარ, რამეთუ, უკუეთუ ანუ სიტყვერი დააკლო ანუ მოკუდავი ანუ ზედმიწევნულებისა შემწყყნარებლობაჲ, არღარა იყოს 15 იგი გუარ კაცისა. და ესე განუკუეთელისათჳს შეისწავე.

შინაჲ კუალად სამუსიკელოთაცა რთვათა ზედ მიესხი და მათ შორისცა იხილო ცხადად ქმნული ერთი. რამეთუ რაჲგუარადცა მოპრთო კმაჲ და სამუსიკოჲ, მყის გუარი ზედ ექმნების მას, ვი- A 16a თარცა ანუ ლმობიერებად აღმძგრელი ანუ სიფიცხედ ანუ მავლტოჲ კმაჲ და მორთულებაჲ. ამათ ხილულთა ნახიზლადმი ანუ მდედრი და თანდამთხე და მარღჳ სიმტკიცეთა სულისათაჲ რაოდენნი აღვრიცხუნე, რამეთუ ზოგთა კმათასა და მორთულებასა გუართასა რომელთამე მზისად, რომელთამე კრონოხსდაღ, ანუ დიოხსდაღ და აფროდიტესდაღ აღიყვანებს სასწავლოჲ სამუსთაჲ. ხოლო შენ 20 რთვანი და შეწყობანი იპატოჲთ ვიდრე ნიტამდის ნაწილად იპყრენ, ვითარ და არიანცა, ხოლო ზედამომართებულნი და ბუნე-ბითნი ურთიერთას ზიარებანი გუარად. ვინაჲ და ყოველთა შორის

3 ერთ ქმნაჲ ერთ ვინაჲ DH.—6 სვიმპერაზმაჲ AB.—8 სკმპერაზმოხსა ABC.—10 ერთი არს ABD.—11 ერქუმის ABC.—16 რთვათა რვათა D.—19 აღმძნუ სიფიცხედ D.—20 ამათ ამა E.—ამის ხილულთა ადმი. ანუ მდედრი D.—21 თანდამთხე CD.—რაოდენნი დენნი D, როდენნი E (საჲკეჲსაჲ).—22-23 რომელთამე <D (საჲკეჲსაჲ).—24 აღიყვანებს სასწავლოჲ აღისწავლო D (საჲკეჲსაჲ ადგილას).—25 ნაწილად <D (საჲკეჲსაჲ).

ხატი და მსგავსებაჲ მის ერთისაჲ. და ესთავე ქუეყანის სამზომლო-
თაცა შორის ცხადად იხილო განმჭურებმან.

| ვინაჲ იტყვს, ვითარმედ რომლითა იმრავლა არა ერთ, ხოლო C 29
 რომლითა იენო და დაუდგნა ერთ ქმნასა ერთ. იხილე რამეთუ მრავ-
 5 ლობად იტყვს ნაწილთ-მიერობასა, რამეთუ ყოველი ქმნილი ერთი
 ნაწილთა მიერ შედგების, ხოლო უქმნელსა ერთსა არცა ნაწილნი
 ჰქონან და არცა ასონი და კავშირნი, ამით რომელ ყოველი ასოჲ და
 კავშირი პირველ მისსა არს, ვისდაცა იყოს ასოჲ, ხოლო ერთსა
 10 უპირველეს არა რაჲ. ვინაჲ ნაწილთ-მიერობაჲ გაეთვთების ყოველსა
 ქმნისა მიერ წარმოდგომილსა ერთსა, ხოლო უქმნოჲ ერთი ზესთა
 ძეს ნაწილთ-მიერობასა. და კუალად იენო, იტყვს. ყოველი ვწებაჲ A 16b
 არა ერთ ტომ არს, რამეთუ ვიტყვთ, ვითარმედ იყოს თუ მაერთე-
 ბელი მაუკუდავებელად და მგედ, ვითარ გონებისასა, სულისასა, და
 ბუნებისა, და ცისასა. აწ ესე მაერთებელნი ვნებანი ცხორება მათდა
 15 არიან, რამეთუ იტყვს პარმენიდი, ვითარმედ ერთისა მიერ
 ცხოვნდებისო ყოველი, ესე იგი არს ერთობისა; და დაუდგნო ერთ
 ქმნასა, რამეთუ დიდ მისდა არს, დაუდგნეს თუ არსმან თვთებისა
 მიერ თვისსა ხატ ქმნასა მის ზესთ არსისა მზისასა, და შესაბამად
 20 თვისთა არსებათაჲსა გარდაიტყფროს. ნეტარი იგი ზესთაობაჲ, და
 ცხოვნდეს შორის ერთსა მას, ვითარცა ღმერთსა შორის ღმერთი და
 ვითარცა ერთსა შორის ერთი.

შეისწავე, ვითარმედ მეორესა თავსა შორის ნაწილთა მიერ
 შედგმულისა ერთისათვის იტყვს, რომელრ წარმოდგა ზესთა ნაწილ-
 25 თა ერთისა ზიარებითა, და იყო ერთცა და არა ერთ, ვითარცა აღ-
 მოაჩინა სიტყუამან რიცხვთა მიერ, ბუნებითა მიერ, სიტყვერე-
 ბითთა მიერ, იტყოდა რაჲ სკვლოგოზმოჲსა და სკვპერაზ-
 მაჲსათვის, სამუსთა რთვათა და კმათათვის.

თ ა ვ ი 3

ქმნულისა ერთისათვის

30 ხოლო აწ წინამდებარესა თავსა შორის იტყვს ქმნულისა C 31
 ერთისათვის და განყოფს მას უქმნელისა ერთსგან. უქმნელ უკუე
 ერთ არს პირველი და ზესთ ერთი, რომლისა სხუაჲ არდ იყოს უპირ-
 მშოეს. ვინაჲ ამის უქმნოჲსა ერთისა მიერ წარმოდგეს მხოლონი
 ქმნულთა ერთთანი. ხოლო გაეყოფვისო, იტყვს აქა, ქმნული ერთი

1 ხატი|ჭტი AB.—ესთავე|ესთა ვიდრე E.—3 რომლითა|ვ'დ თანა H, <D
 (საჲკეზაა).—12 არა|არ D.—რამეთუ|ხოლო E.—ვითარმედ <DH.—13 მოკუდა-
 ვებითად D.—სულისასა|კ'ლის'სა DH.—18 და შესაბამად|დასაბამად D.—22
 თავსა|თ'ლსა D.—26-27 სკვპერაზმოჲსათვის AB.

უქმნელსა ერთსა, ამისთვის რომელ უქმნელი ერთი არა მხოლოთაგან შედგა, ვითარ იგი ქმნული, რამეთუ ქმნულსა ერთსა ჰქონან თვისნი ნაწილნი, ესე იგი არს რიცხუნი ანუ ბუნებითნი იყვნენ ანუ მათი-მატიკებრნი ანუ საღმრთისმეტყუელონი, რამეთუ სამად განიყოფვის
 5 ანაქუსი არსთაჲ.

შეისწავე, რამეთუ მხოლონი ნამდვილ მყოფისანი, რომელ არს პირველი აღმკული და პირველი არსებაჲ საღმრთოჲ და ზესთ არსი, პირველი რიცხვ არს და პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვრობაჲ. რამეთუ ამათ მიერ შედგა პირველი შედგმული და პირველი
 10 ანაქუსი ნამდვლ მყოფისაჲ მის ერთისა მიერ, რომელი ზესთა ძეს ყოველსა შედგმასა და ნაწილთა მისთა. და კულად ვითარ ბუნებითთა და სწავლულებითთა შორის, რომელნი ითქუნეს პირველსა სხოლიონსა შორის. ვინაჲ აწ შემოკლებულად გაიმეცნე, რომელ ყოველი ქმნული
 ერთი ურთიერთას ზიარებითა იქმნების ერთ, მოიღე სახედ იგივე
 15 რიცხვ იყოს და ხუთი. აწ ესე ნაწილნი ხუთისანი ურთიერთას იზიარნეს და შეადგინეს არსებაჲ ხუთისაჲ; ხოლო ხუთი, ვითარ ხუთი, არს სათუალავი რიცხუთა-შორისი, არამედ ვითარ ხუთობაჲ არა სათუალავ და არცა ვითარ რიცხუთა შორის, არამედ ოდენ გუარ და მხოლო და ბუნება, რამეთუ უსქეცო არს. ხოლო ხუთი რიცხუთა შორის იხილვების და სქესსა და მწყობრსა სათუალავთასა, ვინაჲ
 20 ამას ყოველსა ნაწილსა და გუარსა მის დაზესთაებულისა ერთისგან მიიღებს და დაიხატავს თვს შორისცა და ზედაცა შორის, ვითარ ნაწილთა შორის ზედა, ვითარ გუარ ქმნასა თვისსა ზედა. ესეცა შეისწავე, გესმა? რამეთუ, ოდეს სთქუა «ხუთი» ანუ სხუჲ რაჲვე რიცხვ, ესე ნაწილნი ხუთისანი და რომელთა მიერ ხუთ რიცხუ არიან,
 25 ვითარ ნაწილნი რიცხვსანი. ხოლო ოდეს ხუთი არა ვითარ ხუთი მიიღო, არამედ ვითარ ხუთობაჲ, ვინა ვითარ ათობაჲ, რომელ არს

A 17b
C 32

3-4 მათემატიკებრნი EH, მათემატიკებრნი F.—7 აღმკული აღმოჩენა DH.— არსი < EH.—7—12 D.— დასახელებულია: პირველი აღმოჩენა და პირველი არ იყოს სული. და ზესთ პირველი რიცხვთაგან საზღვარნი, და პირველი უსაზღვრობა რიცხვისა მის შედგა პირველ შედგმული. და პირველი ანაქუსი ნამდვილ მყოფითსა მიერ რომელი ზესთა ძეს ყოველსა შედგმასა და ნაწილთა მისთა: და კულად სხუა მიწითომილებითა შორისი რომელნი.—8 პირველი რიცხვ რიცხვ AB.—10 ნამდვლ მყოფი AB.—12 პირველსა < AB.—13 შემოკლებულად გათვებულად D.—გაიმეცნე AB, დაიმეცნე F.—რომელირა AB.—14 ურთიერთას ზიარებითა ურთიერთაჲ (არს ერთი H) მოწლე სახედ DH.—16 შეიადგინეს D.—18 არცა ვითარ რიცხვ იყოს თვინერ გუარ და მხოლოდ DH.—20 იხილვებისცა CEF.—ხოლო ვინაჲ D.—21 ნაწილთა და გუარსა და იგავსა D.—22 მიიღებს და დაიტვიცა ერთის გუარსა ზედაცა. შორის ვითარ D; მიიღებს და დაიხატვის ერთის გვარსა ზედაცა შორის F.—თვს შორისცა < CE.—23 თვისსა ზედა. ესეცა თვისსა რომელ ესეცა CEF, თვისსა რომელმაც ესეცა D.—24 შეისწავე განწვალა D.—რამეთუ ოდეს არ ოდეს F.—25 ხუთ რიცხვ AB.—26 რიცხვთანი D.—27 მიიღოს D.—27—გვ. 25, 6

გუარ და ბუნება, განაყენო რიცხვსაგან და უსქესო ჰყო. არცაღა ნაწილნი მისნი იყვნენ, ვითარ ნაწილნი რიცხვისანი, არამედ ვითარ ნაწილნი ამის ვინაჲსაჲმე გუარისანი; და არლარა რიცხუსა შორის გამთულნი, ვითარ რიცხუნი, არამედ ვითარ ასონი საზღვართანი. მოიღე სახედ სიცხადისათჳს, ვითარ, ოდეს სთქუა «კაცი», აწ ნაწილნი ამის კაცისა საზღვრისანი არა არიან მარტივ ანუ ცხოველ, ანუ სიტყვერ, ანუ მოკუდავ, ანუ ზედმიწევნულებისა შემწყნარებელ, არამედ ვითარ ნაწილნი მის ოდენ გუარისანი, რამეთუ ცხოველი; კაცისა მიერ მიღებული, არა თუ მარტივად ცხოველსა დაჰნიშნავს. და ესთავე სხუანი ნაწილნი საზღვრისანი. ვინაჲ აწ ესე სახენი და სიტყუანი ბუნებითნი ყოველთავე ზედა იხილნე.

ხოლო «არს თუ იგიო ერთ, არა იქმნეს ერთ. რამეთუ მყოფი არა იქმნების რომელი გუარითა წარმოდგომილ იყოს». ესე არის-ტოტელი «ბუნებითთა» შორის აღმოაჩინა, იტყვის ვითარმედ «მყოფი არა იქმნებისო წარმოდგომილი გუარითა». ესე არს ესე, ვითარმედ უკუეთუ არს, ვითარღა იქმნეს არსი; რამეთუ ყოველი ქმნილი არა არსისაგან არსებად იქმნების, ხოლო, ოდეს ქნაჲ გესმას, გაიგონე, რამეთუ არს მრავალსაზე, რამეთუ ანუ სრულიად არაობისაგან მიიღებს აობასა, ვითარ ყოველნი შობადნი ანუ ყოველნი ნაკელოვნენი, რამეთუ არა მყოფნი იქმნეს და წარმოდგეს ანუ კულად წარმოდგომილნი და წარმოგუარებულნი იქცეს და იქმნეს სხუად. ვითარ ვიხილავთ ყოველთა შემთხუეულთა. და ზედშემოსრულთა ზედა, ვითარ მწუხარებისგან სიხარულად და სიგრილისგან სიმკურვალედ. ესე და

დაწვეულ ხაჲეჲთ გინა ვითარ. ათობაჲ, რომელ არს და გათავაჲლი სიტყუთა არა არიან მარტივ D-ში ტექსტო დაჰინიკუაჲლი: გინა ვითარ ესრეთთა რომელ არა გუარ, მიყენება და განაყენო რიცხვისაგან და უსქერო ჰყოთ ესეცა და ნაწილნიცა მისნი რიცხვებრნი ვითარ ნაწილნი რიცხვისანი. არამედ ვითარ ნაწილნი ამის ვინაჲსაჲმე გუარისანი. და არლარაჲ რიცხვსა შორის გამთვალნი. ვითარ რიცხვთა. არამედ ვითარ არა საზღვარისანი: მოიღე სახედ სიცხადისათჳს ვითარ ოდეს სთქუად კაცისათჳს ნაწილნი. ესე ნაწილნი ჰყოფენ რიცხვთა სირაჲსა: არა არიან მარტივ.—1 და განაყენო EFH.—უსქეტო CEF.—4 საზღვრისანი CD.—7 მოკუდავე მოკულებისა D.—შემწყნარებელნი F.—8 მის ოდენ გუარისანი მისისა გუარისანი CD.—კაცი მიერ AB.—10 სიტყუანი სხვანი D.—12 არს თუ იგიო ერთ არს თუ იგი ღირდა D, არს თუ იგი პირველ ერთი E.—12-13 რამეთუ მყოფი არა იქმნების, გესმა, თუ ვითარ მყოფი არა იქმნების რომელი გუარითა CEF, რამეთუ სრულ არა იქმნების. გესმა, თუ ვითარ მყოფი არა იქმნებიან რომელი გუარი D.—14 და იტყვის D.—15 არა არლარა D.—16 უკეთუ არს მყოფ ვითარღა იქმნეს არსი E, უკეთუ არა, ერთად იქმნეს არლარა D.—17 ქნაჲ ქმნილი EF.—გესმეს DE.—19 ვითარცა AB.—ყოველნი გონებანი ანუ ყოველნი კელოვნებანი D.—20 კულად სრულიად CE (არაჲსაჲ C-ს უწაჲს კულად).—21 სხუად სხვა CF; <DH.—21—22 ვითარ—ვითარ და ვითარ ვიხილე არა შემთხუეულთა და ზედ შემერთობითთა (შემოსრულთა H)ზედა. ვითარ DH.—21-22 ვიხილეთ E.—22 ყოველთა <E.

- ესე ვითარცა ითქმის ქმნად, მაგრა შემთხვეულად და ზედშემოსრულად და არა არსებითად და ბუნებითად. ვინაჲ აწ აქა იტყვს, ვითარმედ «ქმნული და წარმოდგომილი გუარითა არა იქმნებისო». ამათ კანონთა მიერ და ბუნებისა მიერ საქმეთაჲსა ცხად არს, ვითარმედ
- 5 მყოფი არა იქმნების რომელი გუარითა წარმოდგომილ არს და, თუ A 18d
ქმნილი ერთი მყოფ და წარმოდგომილ არს, მაშა არა იქმნეს, არამედ ესე შეუძლებელ. თუ ქმნილ და წარმოდგომილ არს და მაარსებელ თვსდად ოდენვე ერთისა ქმნაჲ, რამეთუ ყოველსა ქმნასა ანუ ჟამი ეუფლების, ანუ საუკუნოჲ, და ვერ ვინაჲ განეცლთას ამათ ორთა
- 10 დასაბამთა, რამეთუ ანუ ჟამითთა შორის ყოველი აგებულნი. და ბუნებასა და ქცევასა თანა შეკრული, ანუ საუკუნესა-შორისი შეკრული წესსა თანა არსთასა. ხოლო მყოფი, ვითარცა მყოფი, არა იქმნეს გუარითა, რამეთუ ქცევითი ქმნაჲ შესაძლო არს, რაჲთა ზედ მიეკმნას მყოფსა ამაჲ; არამედ ბუნებითა და ჟამის-ქუეშესა და არა საუკუნ-
- 15 ნოსა შორის დამსკუალულსა. რამეთუ ყოველი აიდიოჲ მიუღრეკელ გუარითაცა და ზედშემონაქმითა რომელობითა, რამეთუ რომელთა აქა შე მთხუევეთად ვიტყვთ გონიერსა აღმკულსა შორის არიან არსება. C 34
არამედ განუკუთელთა და ნაწილებითთა შემთხუევათა არა არს გუარი და იგავი გონიერსა აღმკულსა შორის, არამედ ოდენ სამარა-
- 20 დისოთა გუარითა, ვითარცა დიდი პლატონ აღმოაჩენს.

თ ა : 3 0 4

სრულ ყო რაჲ მესამისა თავისა აღმოსაჩენი, ზედა მოჰმარათა მეოთხესა და იტყვს: «ყოველი შეერთებული სხუა არს თვთერათისგან».

1 ესე ვითარცა იყო ითქმის ქმნად მაგრა შემთხვევითად და ზედ შემოსრულად F, ესე ვითარცა ყოველი იყოს მისდა ქმნად მისდა შემოსრულად და ზედ შემოსრულად D.—2 ბუნებითად მებითად D.—ვინაჲ ესე არს ვითარმედ CEF, ვინაჲ ესრეთ არს ვითარმედ D.—3 არღარა იქმნებისო CEF.—3-4 ამათ საქმეთა კანონთა მიერ და ბუნებისა საქმეთასა ცხად არს E, ამათ და ამის და ყოველთა მის საქმეთაჲსა ცხად არს DH.—5 რომელი გუარითა იყოს და წარმოდგომილ და თუ CEF, თვსდა გუარითა იწარმოა თხრობა მისდა და თუ D.—6-7 წარმოდგომილ [არს CF] თვსდადვე რაჲ იქმნეს და ესე შეუძლებელ CEF, წარმოდგომილ მისდადვე რაჲ იქმნეს და ესე შეუძლებელ DH.—7 არს <DE.—7-8 და მარსებელ თვსდად ოდენვე ერთისა ქმნაჲ| არა მყოფი ოდესმე ვე AB.—8-10 დაწვეული სიტყვებით ერთისა ქმნაჲ, რამეთუ და დაწვეული სიტყვით აგებულნი D-ჲ და მარსებელი: ერთისა ქმნაჲ, და ჟამი ეუწყების ერთსაჲ საუკუნოჲ, და ერთის მისა მიმართ მისგან განბნევითა და მათ არღარა დასაბამთა, რამეთუ ანუ არსსა შორის აგებულნი.—9 ეუფლების ეუხვების AB, ეუწყების DH.—14 ამას <CDE.—14-15 საუკუნესა AB.—15 ყოველი <E.—20 გუარითა F.—23 მეოთხესა მეორე ესე D.—23-24 სხუა არა თვითებთისგან D.

ამისი უკუე განმარტებაჲ ზენათა სხოლიონთა შორის ჰპოო, რომელი იტყოდა ვითარმედ «ზიარებითა თვთერთისაჲთა იქმნების ყოველი შერთებული ერთ გუარითაცა და ნაწილითაცა». ვინაჲ კუალად დასძენს ვითარმედ «თვთ არა არს ერთცა და არა ერთ. ხოლო, თუ ესეცა ერთ და არა ერთ იყოს და პირველსა ერთსა ორივე მრჩობლ ჰქონდის», იყოს სხუაჲ უპირველესი თვთერთისასა, და ესე უსაზღვროთაგან ვიდრე უსაზღურობამდის, და არ ვინაჲ იყოს საზღვარი და დასაბამი, მყოფთა წესისაჲ, არამედ ესე შეუძლებელ; იყოს ვინაჲვე თვთერთი მხოლოდ და არა პირველისა ზიარებითა ერთ ქმნილი და არცა ნაწილთა მიერ შედგომილი, არამედ თვთერთი წყაროჲ და ხესთა დასაბამობასაცა, ვითარ პირველ აღმოიჩინა. ხოლო C 35
 თუ ერთ და იგივე ერთი და შერთებული, შეემათხვოს უსაზღვრო სიმრავლე მხოლოტა შეერთებულისათა, რომელთაგან წარმოდგა შეერთებული. არამედ ესე შეუძლებელ, რამეთუ უსაზღვროთა ნაწილ- A 19b
 თაგან უსაზღვროჲ ყოვლობაჲ არა სადა შედგეს; და არცა ნაწილნი ეგნენ, ვითარ ნაწილნი, რამეთუ უსაზღვროჲ არ ვისდა ნაწილ, ამისთვის რომელ ნაწილი ნაწილთა არს ნაწილ და არა უსაზღვროთა ნაწილ, რომელი აღმოიჩინა პირველთა შინა კმასაყოფელად.

თ ა ზ ი 5

20 ხოლო აწ მეხუთისა თავისაჲ ვიხილოთ, რომელი იტყვს, ვითარმედ «ყოველი სიმრავლე მეორე და შემდგომი არს ერთისა».

ხოლო თუ ვინ თქუას, ვითარმედ «სიმრავლე უპირველეს ერთისა», არა უკუე ეზიაროს ერთსა, ვინაჲთგან პირველ წარმოიჩინებადმდე ერთისა იყოს სიმრავლე, რამეთუ არა არსსა არ ეზიაროს, ამისთვის რომელ მზიარებელი ერთისაჲ ერთ და არა ერთ არს. და თუ ესე ესრეთ, ვითარცა ზენა იჩუენა, მაშა იყოს შემდგომად ერთისა ყოველი სიმრავლე, რამეთუ ვერ ვინასა სიმრავლისასა ძალ უც თვნიერ ერთისა წარმოარსებად. და კუალად უკუეთუ არ ეზიარების სიმრავლე ერთსა, არცა რაჲვე რიცხვ, ვითარ და ასი, იყოს ერთ და 30 არცა ნაწილნი მისნი, არამედ ერთისა მიერ გაერთდების მესაცა რიცხვ და ყოველნი ნაწილნი მისნი.

3 გუარათაცა და ნაწილთაცა D.—4 და არა არს ერთ AB.—5 ერთი და არა ერთ D.—8 საზღვარ D.—9 ვინაჲ ვე AB.—პირველისა ზიარებითა, ამისითა ზიარებითა CFH, დააიზაროსა საზღვრებითა D. —9-10 ერთ ქმნილი] თვთერთ ქმნილი AB.—10 შედგომილა CEF (აქვე CF-ის აზიარე შედგებულ).—12 შეემათხვოს უსაზღვრო] იმსახუროს უსასოებითა. და D, იმსახუროს უსაზღურო H.—13 შეერთებულისათა რომელთაგან] შეერთებულისა თვითოეულისაგან D.—14 შეუძლებელ] შეძლებულ D.—18 ნაწილთა D.—26 მაშა იყოს ვინაჲვე (ვინაჲვე EFH) შემდგომად DEFH.

«იყოს სიმრავლე შემდგომად ერთისა, მზიარებელ ერთისა და არ ზიარებულ ერთისგან». ესე უკუე ხედვად არს ესრეთ: *ეზიარების ერთი სიმრავლესა და არ ეზიარების სიმრავლე ერთსა მყოფობად თვისისა არსებისა, რამეთუ არ ვინაჲ ძალ უც სიმრავლესა დგომად თვნიერ მარსებელისა თვისისა ერთისა, ხოლო ერთი არა არს მოქენე მყოფობისა თვისისა სიმრავლისგან, ვითარცა უტხადესთა შორის აღმოიჩინა.

«ხოლო თუ ერთიცა ეზიაროს სიმრავლესა, მყოფობით უკუე იყოს წარმოდგომილ ვითარ ერთი», ესე იგი არს, ვითარმედ არა A 21a
10 თვთერთი იყოს ვიდრემე ვითარცა გამრავლებული ერთი. ხოლო გამრავლებული ერთი უკუე არს ვითარცა ნაწილთა მიერ შედგმული და ზიარებით ერთ ქმნული, დაღათუ მოაქუს საოცნი ერთისაჲ, არა არს იგი ქეშმარიტებით თვთერთ. ვითარ იგი სიმრავლე შერთებულ ერთისა მიერ, ეგრეთვე ერთი გამრავლებულ ზიარებითა სიმრავლი-
15 საჲთა. ხოლო პირველთა შორის ვრცელად გარდაიდვა, ვითარ სიტყუად და არა სხოლიოდ. ვინაჲ ვპოო მეძიებელმან თქმულსა შორის ერთისა და სიმრავლისათს. C 38

«ხოლო მზიარებელი რაჲთავე ერთი ერთისაჲ, უკუეთუ სხვსა მიერ იზიარებოდის, სხუაჲ იგი იყოს პირველ მათ ორთავე». ვინაჲ
20 აწ სიმრავლე თუ და ერთი იზიარებიან ურთერთას, იყოს ვიდრემე სხუაჲ უპირველესი ერთი მზიარებელი მათი, და ესე ვიდრე უსაზღვრობადმდე: არ ვინაჲ ეზიაროს ერთი სიმრავლესა, არამედ იზიაროს სიმრავლე და თან მისცეს თვისისა ერთობისგან, უქმნელისა და ზესთაჲსა, ერთ ქმნაჲ.

25 პუალად ეძიებს აქა თუ ერთი და სიმრავლე წინაგამწყო არიან ურთერთას, ხოლო ურთიერთას წინაგამწყონი ურთერთას მშრეტ და დამამკუ; ვითარ უკუე განემარტოს ესე საძიებელი, რამეთუ ყოველი წინაგამწყოჲ ივლტის ურთიერთობისგან და არა იზიარებს და იქმნების იგი, ისმინე, რაჲთა უფლისა მიერ განეჰმარტოთ ესე: პირველად
30 დაიდებოდედ ბუნებანი წინაგამწყოთანი, რამეთუ წინაგამწყონი განიყოფიან ორად, ვიტყუ, საშუელობითად და უსაშუელოდ; საშუელობითად ვითარცა თეთრი და შავი, რამეთუ ჰქონან მათ სხუანი ფერნი A 21b
საშუეალ; ხოლო უსაშუელოდ ვითარცა ნათელი და ბნელი, ცხორებაჲ და სიკუდილი და სხუანი ესე ვითარნი. ვინაჲ უკუეთუ ვინ თქუას

1 მზიარებელ უკუე ერთისა CDEFH.—3 ერთსა სიმრავლე და არ ეზიარების ერთი სიმრავლესა CF (საჩგესმული მხოლო C-მე აფსკესს შეკლე არსს წყურადი), ერთსა სიმრავლესა და არ ეზიარების ერთსა სიმრავლე E.—6-7 აღმოაჩინა F.—10 თვთერთ AB.—გამრავლებული ერთი ხოლო < AB.—12 ერთ ქმნული CD.—14 ზიარებითა ერთისათა სიმრავლისათა AB.—32 ჰქონან ჰქვიან AB.

* ამ ადგილზე მითითებით ამოიწყო სწერა: ვერ ვერ ვარ F, ვერ ვერა არ D.

წინმეწყუეთამან, ვითარმედ «წინაგანმწყო ურთიერთას სიმრავლე და ერთი», ჰქუას სიტყუამან, ვითარმედ რომელთა წინაგანმწყოთა შორის დასდებ ერთსა და სიმრავლესა, საშუელოობითთა ანუ უსაშუელოთა, და, თუ საშუელოობითთა წინა მიყოს ჩუენ, ვჰკითხოთ და რომელთა 5 ნია საშუალნი მათნი, ვითარ ესე სხუათა ზედა იხილვების საშუელოობითთა. ხოლო თუ თქუნეს საშუელოობითად ერთისა და სიმრავლისა, პერიოს არტიოჲ ანუ არტიოჲ პერიოსოჲ მიუსიტყუოთ მათ, ვითარმედ არტიოჲ პერიოსოჲ და პერიოს არტიოჲ არა თუ ერთსა შორის იხილვებიან მოქმედებით, არამედ ძალად და ზესთ ძალად 10 და არ ესე ვითარ ძალად, რომელი უსრულლობისგან მოვიდოდის მოქმედებად; რამეთუ გვსწავიყეს, ვითარმედ გონიერსა შორის აღმკულსა რომელნიცა ჩნდენ აჰა წინაგანმწყო და მბრძოლ და მბრწნელ ერთი ერთისა, მუნ არიან ძმა და მოყუარე და მპარსებელ ურთიერთას. ვითარ აწ სულსა შორის იხილნე სიტყუანი არსთანი, რომელნი 15 წინააღმდეგომად ჩანან, ხოლო სულსა შორის არცა ბრწნიან ერთი ერთსა არცა წინაგანმწყუებიან და შეიწრებენ სულსა და არცა კუალად თან შეარწყუმენ და შეჰრევენ თვსთა თვთებათა. ეს სახედ და ერთსაცა ზედა იხილო, და უმეტეს უსხეულოდ და დაზესთაებულად სულისასა, არა ვიდრემე წინაგანმწყობ სიმრავლე ერთისად. და კუალად 20 ყოველი წინაგანმწყოდ აღჩენილი, სწორ განყოფილ ჟამითა, ვითარ რომელობანი ოთხთა ასოთანი, და არ ვინაჲ მიზეზ მყოფობისა წინმეწყევი ერთი ერთისა, არამედ მბრძოლ და მავს ერთი ერთისა. ხოლო ერთი სიმრავლისადმი წინაუკუმო; არ ვინაჲ წინაგანმწყოჲ სიმრავლე ერთისად, არამედ მის მიერ წარმონაარს, და ერთი მამყოფებელ სიმრავლესა ყოვლობისასა. ხოლო სხუათა აღმოსაჩენთა სხოლიოჲ პირველთა შორის გარდავდევით. A 22a

თ ა ზ ი 6

ერთთათჳს

ბრულ ყო რაჲ სიტყუაჲ მეხუთისა თაგისაჲ, მეექუსესა ზედა 30 მოჰმართა. ხოლო აწ ამას შინა იტყვს, ვითარმედ «ყოველი სიმრავლე ანუ შეერთებულთაგან არს ანუ ერთთაგან». ისმინე კეთილად, რამეთუ სიმრავლეცა განყოფვის და რიცხუნიცა, ვიტყვ, ვითარმედ პირველი შედგმული, რომელ არს პირველი არსი. და ესე თქუა და ჰნატრა სიტყუამან ნამდვლ მყოფად. ესე ნამდვლ მყოფი A 22b

4-5 რომელნი F.—5 საშუეალნი AB.—6 თქუნეს A, თქუნეს D, ჰსთქუნეს F.—7 მიუსიტყო B.—8 არა თუ] არუ A.—10 არ ეს ვითარ CDEFH.—12 ჩნდეს AB.—მებრძოლ FH.—გვრწნელ F.—15 კრწნიან F.—17 ესე სახედ B.—18 უსხეულო AB, უსახელოდ E.—19 სულისა D, სულისა. E.—23 წინაუკუმო A.—25 სხუათა<ნ.

არა შეერთებულთაგან შედგა, არამედ ერთთაგან. ხოლო თუ გინებს ცნობაჲ მათ ზესთ არსთა ერთთაჲ, მოიღე სახედ რიცხუთ-შორისი ესე ერთი, რამეთუ ვითარცა ერთსა თვს შორის მოაქუს ყოველი სიმრავლე შეურწყმელად და განუწვალებელად, ესრეთვე მას უოცნოსა ერთსა მოაქუს თვს შორის ყოველი ზესთ-გუართაჲ, გუართაჲ, იგავთაჲ, ხატთაჲ უგუაროთაჲ, რომელი და უსახოდ და უნაკუთოდცა და განუზიდველად სამთა განსაზიდთაგან პოვა ნამრლუევმან გულის სიტყვსამან, ვითარცა იტყვს ფილოსოფოსი: ესთა ყოველნი მას ერთებრივსა და ზესთ მარტივსა რიცხუსა შორის. ვინაჲ მათ მარტივთა მიერ შედგა პირველი შედგმული და ყოველი ანაქუსი მისი, რომელ არს ნამდვლ მყოფი. და კუალად ამის პირველისა ანაქუსისა მიერ სხუაჲ შედგმულთაგან უმეტეს დამრთველი თვსთა შედგმულებათაჲ, ვითარ არსებაჲ სამარადმყოფსაჲ, და თვთ ცხოველისაჲ და სივრცისა გონებათაჲსა, და სულისა და სულთაჲსა, და ბუნებისა და ბუნებათაჲსა, და სხეულისა, რომელ არს ცაჲ, და სხეულთაჲსა. ვინაჲ ეს სახედ და რიცხუთაცა შორის კპოო ხატი და მსგავსებაჲ ერთისაჲ, რამეთუ ერთსა-შორისისა რიცხვსგან, რომელ არს იგავებრივი, ათის ქუეშენი მხოლონი, რომელთა ვიტყვთ ხატოვნებითად რიცხუად და პირველად შენაიდვად და ნამდვლ მყოფის სახედ. ხოლო ათის-გარესა რიცხუსა ვიტყვთ ხატის ხატად და შედგმულის შედგმულად. და ესთა ვიდრე მოქცევთამდის არსთაჲსა იპყარ.

C 41

A 23a

ხოლო «სადაჲთ-გამო იწყო პირველ შეერთებულმან, მუნით და მის დასაბამისგანნი პირველნი ერთნი». რამეთუ შედგმული პირველი ერთთაგან პირველთა, ხოლო ერთნი პირველნი ერთისგან უპირველოჲსა და თვთ ყოველთა პირველისა, ნუშუმე და პირველი შედგმული ერთისა მიერ ზესთაჲსა, და ესე პირველ შეერთებული ერთთაგან. ხოლო თუ და იგიცა ერთნი სთქუნე შეერთებულთაგან, და მერმე კუალად სხვათა ვიქმნეთ მოქენე შეუდგმელთა ერთთა; და კუალად სხუაჲ სხვსა, და ესე ვიდრე უსაზღვრობამდე, რომელ არს უჯერო და უმდგო: უყო ვიდრემე პირველ პირველისა შედგმულისა შეუდგმელი რიცხვ და ერთებრი სფეროჲ ზესთ არსი. რამეთუ ესე პირველთა შორის აღმოიჩინა, რომელ ყოველსა შედგმულსა მარტივნი ეწინაებთან და ყოველსა სიმრავლესა ერთი დაუპირველდების. ვინაჲ ნუშუმე პირველი შედგმული ერთთაგან და ვპოვოთ დასაბამის-გამოჲ.

1 გინებს| გინეს A.—4 ესრევე AB.—4-5 უოცნოსა F.—5 ყოველი თვს შორის AB.—5 გუართაჲ < E.—6 უნაკუთოდცა F.—7 განსაზიოტნ A.—8-9 ერთებრივთა AB.—11 ნამდვლი მყოფი AB.—23 პირველნი ერთნი| უპირველ ერთნი D.— შედგმულნი AB.—30 შეუდგმელი| შედგმული E.—31 სფეროჲ B.—

თ ა ვ ი 7

წარმოშენელისა და წარმოჩენილისათჳს

მსთა სრულ ყო სიტყუაჲ მეექუსე სიკჳოჲსა მიერ აღმოსა-
 ჩენთაჲსა; აწ კჳალად მეშვდესა ზედა მოჰმართა და იტყჳს, ვითარ-
 5 მელ «ყოველი წარმომჩენელი სხჳსაჲ უმჯობეს არს ბუნებასა
 წარმოჩენილისასა». და სამთა მიერ შესიტყუათა აღმოაჩენს: ანუ ^{A 241}
 უმჯობეს არსო, ანუ უღარეს, ანუ სწორ. იყოს უკუე საცხადო. ხოლო
 თუ სწორ, წარმოაჩინოს მანცა სწორი, და ეგე ვითარივე, ვითარი
 წარმომჩენელმან წარმოაჩინა წარმოჩინებული; არამედ ესე შეუძლე-
 10 ბელ, თუმცა უკუანასკნელნი სწორ იყვნეს პირველთა, რომელი აწ
 ამათ მიერ შეიმბზუევის. უკუეთუ სწორ წარმოჩენილი წარმომჩენელ-
 სა, მაშა კჳალად სხუაჲ წარმოჩენილისა მიერ წარმოჩენილი, იყოს
 სწორ პირველსა წარმომჩენელსა; და ესე ვიდრე უკუანასკნელამდე,
 რომელი ესე შორის მყოფთაჲსა შეუძლებელ არს. უმჯობეს ვიდრემე ^{C 43}
 15 წარმომჩენელი წარმოჩენილსა.

და კჳალად «უკუეთუ არა აქუს ძალი» სხჳსა წარმოყენებისაჲ
 წარმოყენებულსა, იყოს. თვთ ამით დაკლებულ, რომელ არს უშვ და
 უნაყოფო და დაკლებულ ძალსა მეშვეობისასა. ვინაჲ უმჯობეს ყოველი
 მეშვე და წარმომაყენებელი ყოველსა უშვსა და უმოქმედოსა.

20 «ხოლო თუ წარმოჩენილცა იყოს» და კჳალად თვთ «სხუათა წარ-
 მოჩენელ». თუ სწორთა თჳსთა, და ესრეთვე შემდგომითი შემდგომად
 და ვიდრე უკუანასკნელამდე. და ალიკოცოს და შეირიოს წესი მყოფ-
 თაჲ, რომელ არს შეუძლებელ, ვითარცა ზენათა შორის აღმოჩინა.
 რამეთუ სწორისა ძალისა მიერ იქმნების წარმოჩენაჲ სწორთაჲ. უმ-
 25 ჯობეს არს უკუე ყოველი წარმომჩენელი წარმოჩენილსა. და უფროს-
 ლა არცა ეგების ოდესცა უღარესობაჲ წარმომჩენელისაჲ. ხოლო
 უკუეთუ აობა სა და არსებასა მისცემს წარმოჩინებულსა, და ძალსა- ^{A 24b}
 ცა წარმოუყენებს შესაბამსა არსებისასა. ესრეთ არს ხედვაჲ ამის
 სიტყჳსაჲ, ვითარმედ რომელმან უვითარა. რაობაჲ არსებათაჲ, და შე-
 30 საბამიცა ძალი და მოქმედებაჲ წარმოუყენა ბუნებასა არსებისა მი-
 სისასა. გონიერ თუ არს არსებაჲ, და ძალიცა და მოქმედებაჲ მისი
 გონიერ. ხოლო თუ სულითი არსებაჲ, და ძალი და მოქმედებაჲცა
 მისი სულითი; ხოლო თუ გრძნობად, და ძალიცა გრძნობადი, რამეთუ
 შესაბამად არსებათაჲსა და ძალნიცა და მოქმედებანი, რამეთუ არსე-

3 მიერ] მიმართ E.—5 სხჳსა] სხუათა D.—9 წარმომჩენელმან D.—12 კჳალად
 <AB.—13 უკუანასკნელთამდე E, უკანასკნელადმდე FH.—14 შორის] შორს E.—15
 წარმოჩენილი წარმომჩენელსა AB, წარმოჩენელი წარმოჩენილისა E.—18 და<AB.—
 19 მეშვი E.—უმექმედოსა D.—25 წარმომჩენელი<B.—წარმოჩენილსა]წარმოჩენილი-
 სა AB.—28 კედვა F.—32 თუ<ABD.—33 გრძნობადი და ძალიცა გრძნობადი F.

ბათაგან ძალნი, ხოლო ძალთაგან მოქმედებანი, მაგრა ქმნასა და ხრწნასა შორისთაჲ, არამედ სამარადმყოფსა შორის წინაუკუმო, ვითარცა ისიტყუა პირველთა შორის.

«ხოლო თუ თვთ იგი არს წარმომადეხებელ ძალსა ყოველთა მისთ შემდგომთასა, თვთ თავი თვისი ყოს უძლიერეს ყოველთა». ამას სიტყუასა იკმარებს აღმოსაჩენელად და იტყვს, რომელმან თვთებაჲ თვისი ესრეთ ამრავალძალა, რომელ შემდგომთა თვისთა არსებებს, და ძალსაცა შეურაბამებს არსებათასა. დაუზესთავედების ვიდრემე ძალბ ყოველთა მის მიერ წარმონაარსთაჲ ყოველსა მიზეზსა მის გამო მიზე- C 44.

10 ზუანთადმი. რამეთუ არცა უძალობისგან დაიცვილების, რომლისად წარმოდგომილ იყოს ძალი შემოქმედებითი, და არცა არა წადილისგან. ესე სიტყუაჲ თვთ პლატონის «ტიმეოსა» და პირველსა შორის «გულთასა» ძეს ესრეთ: მის ერთისაგან განგებასა ყოველთა ზედასა წარმოაჩენდეს რაჲ, იტყვს, ვითარმედ ყოველთა მაკეთებელი

15 ღმერთი არცა უძალობისგან დაიცვილების ყოველთა არსთა კეთილ ყოფად, და არცა შურისგან, არამედ ზესთა ძეს ამათ ვნებათა და ქცევათა; რამეთუ მოკუდავთა წესისა არს ესე, რამეთუ ნაკლული ძალი რაჲზომვე სრულსა ვერ ძალ იქმს, ხოლო იგი ზესთა ძეს სრულებასაცა, და ყოვლისა შემძლე შურთა მიერ არ დაიცვილების. ხო-

20 ლო არ *თემის ესე მისისა ზემექონეობისათჳს. ვინაჲ არცა სწორ წარმოჩენილი ბუნებასა წარმომჩენელისასა. უმჯობეს უკუე წარმომჩენელი წარმოჩენილსა.

თ ა ვ ი 8

პირველისა კეთილობისათჳს

სრულ ყო რაჲ სიტყუაჲ მეშვდე, მერვესა ზედა მოჰმართა.

25 და იტყვს: «ყოველთა რაჲთავე კეთილის მზიარებელთა ეწინაების პირველი კეთილობაჲ». რაჲ არს ესე თუ ეწინაებისო? ვითარმედ ეთვთმყოფების ზესთა მყოფობასაცა, რამეთუ ყოველი ზიარებთთა მისითა აკეთილდების.

«რომელი არა არს სხუაჲ თვნიერ კეთილობაჲ». რაჲ არს ესე?

30 გესმა, მეტყუელისაჲ, ვითარმედ არა არს სხუაჲ თვნიერ კეთილობაჲ. რამეთუ რაჲც მისცე გასაგონსა, ბუნებასა და ძალსა შესაბამსა** ბუ-

5 მისთ] მის E.—6 თვთებაჲ] თვსებაჲ AB.—7 ესრეთ<AB.—ამრავლად ძალაჲ AB.—10 დაიცვილების ABE.—რომლისად] რაჲსად E.—13-14 ყოველთა ზედასა] ზედათაჲ D.—14 წარმოაჩენს D.—16 არცა სულისგან შურისგან არამედ A.—19 დაიცვილების E.—21 წარმომჩენელისასა] წარმოჩენილისასა ABDE.—22 წარმოჩენილისა AB.—26 იტყვს] იტყოდა AB.—31 ვითარმედ] რამეთუ AB.

* ამ სიტყუას (თემის) მითითებით F-ის არმაჲზე სწავას; შესაძლო.

**A-ს არმაჲზე მსჯდრულოთ: შესაბამი კარად იგულისხმე; სჲჲ სედიო აჲჲ სწავას; ნუმე და შესაბამი კარი არ ვეჭობ იყოს, შესაბამ შესაწყისი უნდა იყოს, უფალო.

აწ ხედვამ ამისი ესთა იტყვს, ვითარმედ «იძულებამ ღმრთისა სატრფო-
თამ ამქუმელ მყოფს მე, ხოლო შობად დამიცილებს». ესე იგი არს,
რამეთუ ყოველი ამქუმელი საშვოთა შობადმი აწუეეს და ამეცადინებს.
და კუალად ზედა დაურთავს, ვითარმედ «შობად დავიცილეო». ისინი,
5 რამეთუ ყოველი შობამ ნიშნავს წარმოყენებასა ნაშვისასა, ვითარცა
გონებამ გასაგონსა და სული ნასულსა. ხოლო ხედვამ მის ერთისა
მხისამ არ ესთა, რამეთუ სწადის შობად გაგონებულსა და წარმოყე-
ნებად გაარსებულსა, არამედ ვერ ეკმეების მას. ვინამ საკვრო ესე,
რომელ არცა უტეეებს მეტრფესა დაცხრომად იძულებათაგან შობი-
30 სათა, რამეთუ ეამქუმელების მას ასქეტოჲ წადილი. და კუალად
ვერცა შობს რასავე გასაგონთასა, და ესრეთ ზედადართვით ვამხედ-
ველდების, და სწყურის წყურილსა ზედა, და ელმის გემოსა ზედა,
და სურის სურვილსა ზედა. და ესე სატრფოჲსათვს საღმრთოჲსა
თანწარვლის სახედ იმღედემოქმედა აწ ზუენ მიერ.

15 ხოლო აწ კუალად იტყვს, ვითარმედ «სხუამ არს კეთილობამ
ზიარებული მყოფისგან». ესე ესე არს ნაწილებითი და არ მარტივი A 82.1
კეთილობამ, რამეთუ სხუამ არს მყოფთა-შორისი კეთილობამ და
სხუამ თვთკეთილობამ; რამეთუ თვთკეთილობისა და პირველის-
გან მიიღებენ მყოფნი და ვაკეთილდებიან; რამეთუ მიიღონ რამ ერთ
20 ქმნამ თვსთა თვთებათამ, კეთილ მათდა არს ერთ და იგივე
ერთი და კეთილობამ. და სადაცა მიჰყარნა ერთმან თვსნი ერთებრნი
წაკადნი, მუნცა აერთნა და აკეთნა თვსნი შემწყნარებელნი. რომლი- C 49
სათვსცა პირველი კეთილობამ არა არს სხუა თვნიერ კეთილობისა.
ესე არს ესე, ვითარმედ ყოველივე რამც რამვე მისცე გასაგონსა,
25 იყოს ანუ გონებამ, ანუ სული, ანუ ბუნებამ, ანუ ესე განზიდული, რო-
მელ არს ცამ. ესე ყოველნი ერთქმნილ და ნაწილთა მიერ შედგმულ
და თვთ ურთიერთას განწილებულ; და ვითარცა მიიღებენ ნაწი-
ლებით ერთსა და კეთილ იქმნებიან, ესრეთვე მიიღებენ და კეთი-
ლობასა. რამეთუ ესე აღმოიჩინა, ვითარმედ ერთ ერთი და კეთილო-
30 ბამ; და რაოდენ გაერთდებიან, ვაკეთილდებიან; და რაოდენ გა-
კეთილდებიან, გაერთდებიან.

ხოლო «რამცა სხუამ დაპართო კეთილობასა, დაგიკინებია კე-
თილობამ». ვითარ თუ რამცაღა დაპართო ერთსა, არღარა გაქუს
უზადომ ერთი. ეგ სახედვე რამცა დაპართო კეთილობასა, ანუ ძალი,
35 ანუ ნათელი, ანუ სხუამ რამვე ეს ვითათამ დაგიკინებია; რამეთუ

1 ღმრთისა სატრფოთა ABEFH, ღმრთისა ტრფოთა BG.—2 ამქუმელ EH.—3 ამქუმე-
ლი EF.—10 ასქეტოჲ] ასქეტო B.—13 და სურის] სურის AB.—14 თან [...]
სახედ AB (საწვეზა; შეჰდგ B-ში წამატებული წარვლის).—15 ვითარმედ<E.—16 ესე
არს ესე F.—არ მარტივი] რ მარტივი AB.—20 თვსთა<B.—ერთ] ერთქმნამ A,
ქმნამ B; G-ში სარვეზის ადგვას ერთ.—35 ეს ვითათამ AB.

ზესთა ძეს|ამით ყოველთა; და არს ეს ვითაჲ ყოველი შემდგომთაჲ A 28b-
და არსთაჲ და არა ზესთ არსისაჲ.

თ ა ვ ი 9

უშოქენოღსა და მოქენისათჳს

5 სრულ ყო ზედეჲჲ პირველისა კეთილობისათჳს თავსა შო-
რის მერვესა და აწ კუალად მიზეზისა და უმიზეზოღსათჳს იწყებს და
მოქენისა და უმოქენოღსათჳს, და იტყჳს, ვითარმედ «უმჯობეს| არსო A 29a-
ყოველი უმოქენოღ მოქენესა და მისდა მიმართ აღმკვრელსა არსებასა
და მოქმედებასა თჳსისა მოქენისასა. ხოლო უმჯობეს არს ამით;
10 რომელ უფრო ებაძვის პირველსა არსთა წყაროსა. და კუალად იტ-
ყჳს, ვითარმედ რომლისადმი თანწარმოდგომილ და დაბუნებებულა
კეთილობაჲ, ვითარცა პირველისა გონებისადა. ხოლო იგი აკეთილებს
ყოველთა თჳს-ქუეშეთა და აღკრულთა მისდამი; და ესთავე საყო-
ველთაოჲ სული სულთა თჳს-ქუეშეთა; და ესთავე ესე სხეული ცისაჲ
15 სხუათა ყოველთა თჳს-ქუეშეთა სხეულთა. აწ ესე ყოველნი საზომისაებრ
თჳსთა რომელობათაჲსა პირველად გაკეთდებიან თჳთ კეთილობისა
მიერ და მერმე სხუათა აკეთილებენ; არამედ ესე კეთილობაჲ რო-
მელთამე ბუნებით აქუს და დაარსებულად, ხოლო რომელთამე მრუ-
მედ და ბინდის სახედ და ზედშემოსრულად და ოდენ ნაელვად აქუს კე-
20 თილობაჲ, ვითარ ყოველთა მეკუდლოთა და ქმნისა და ხრწნისადა თან-
შეკრულთა. რამეთუ რაოდენცა იყოს უმახლობელეს მომცემსა საწა-
დოღსასა, ეგზომ უმჯობეს იყოს უშორიელესსა მიზეზისა და საწა-
დოღსაგან. საწადოდ მიზეზთა უწოდს, რამეთუ საწადო არს ყოველი
მიზეზი მიზეზოღისაგან და უკუნ საქცო, რამეთუ მისგან იგაზოა| C 5I
25 და მისდადვე უკუ იტრფობს, ვითარცა ინდალმაჲ დისკოღსადადვე.
ხოლო არიან სირასა შორის თითოეულსა, ვითარ ღმერთთასა,
ვითარ გონებათასა, ვითარ სულთასა, ვითარ ბუნებათასა, ვითარ
სხეულთასა. ვინაჲ ამით ყოველთა შორის რომელნიმე არიან უმახ-
ლობელეს თჳსთა მიზეზთა და საწადლოთა, და რომელნიმე უშო-
30 რიელეს.

«ვინაჲ რაჲთავე| თანმეტომე არს და თჳს პირველსა კეთილო- A 29b-
ბასა». ესე იგი არს, ვითარმედ რაჲზომითა უფრო ეკმაებოდის დატეგ-

6 იწყებს| აუწყებს D.—10 პირველთა E.—11 და<D.—12 იკეთილებს
D.—13—14 ყოველთა—სულთა <AB (ex homoioteleuto).—14 თჳთ ქუეშეთა A, თჳთ
ქუეშეთა B.—15 სხუათა| საზათა AB.—16 პირველად| ად D.—19 ოდენ<AB.
—21-22 საწადელისასა D.—23 უწოდს<AB.—24 რამეთუ| და AB.—მისგან გაზოა
F.—25 ინდალვაჲ AB.—27 ბუნებათასა| ბუნებათა AB, ბუნებაებათასა F.—28 ამით|
ამა D.—29 თჳსთა| ყოველთა AB.—31 რაჲთავე| რაჲთვე E.

ნად თვს შორის პირველსა და ნეტარსა კეთილობასა, ეგზომვე ხატ და მსგავს მისდა არს. ხოლო რაჯზომითა ხატ და მსგავს მისდა არს, ეგზომვე თანტომ მისდა არს. და კუალად რაჯზომითა თანტომ მისდა, ესეზომ უმეტეს და უძლიერესთა მიზეზ და წარმომაარსებელ.

5 ხოლო რაჯზომითა საშუალთა მიერ მზიარებელ, ეგზომცა და გაშორებულ და უმსგავსო მიზეზსა და მაკეთებელსა თვსსა. და რომელი სხუა არაა არს, არამედ თვთკეთილობა.

თ ა ზ ი 10

სრულ ყო რაჲ თავი მეცხრე, მეათესა ზედ ექმნა და
 10 იტყვს, ვითარმედ «ყოველი უმოქენოჲ და სრული პირველსა და C 52
 მარტივსა კეთილობასა უდარეს არს». იხილე, რამეთუ პირველსა და
 ზესთ არსსა და ზესთ მარტივსა კეთილობასა სისრულისა და უმოქენობისასა ზესთ დასდებს, და დაჰკაზმავს ესთა აღმოსაჩენთა, ვითარმედ ყოველი სრული გასრულებული არს, ხოლო ყოველი გასრულებული პირველად ნაწილთა მიერ შედგების, და მერმე ზედა დაირთავს სხუაგნით მიზეზსა თვსისა სისრულისასა, ვითარ ნამდვლ მყოფი მის ერთისა მიერ და ორთა ერთის-გამოთა წყაროთა მიერ შედგა, ვიტყვ პირველსა საზღვარსა არსთასა, რომელსა არისტოტელი უწოდს გუართა გუარად, და პირველისა უსაზღვროობისგან, რომელ
 15 არს ძალი მოუკლებელი და უსაზღვროჲ. ამათ ორთა ურთიერთას ზიარებითა შედგა და სრულ იქმნა მიერ მის უცნაურისა ერთისა თანმითვისითა ერთებრთა ინ და ლ მ ა თ ა ე თ ა . რამეთუ კენტროდ და მიზეზად ნამდვლ მყოფისად იყარ ერთი, ხოლო მზა*, ვითარმედ და გაურთიერთარსებულად ესე ორნი მიზეზნი მყოფთანი. ხოლო იგი,
 20 იგი, უიგიოჲ, რამეთუ ყოველი იგი ჩუენებასა შორის ძეს და გუარსა, არამედ მას, მასი და იგი შემდგომთაგან ერქუმის, და გაარსებულთაგან, და რომელთა შორის იწყეს წარმობუტკოად გუართა. ხოლო სადა არცა ნაწილნი და არცა ყოვლობაჲ, მუნ არცა იგი ელექსების და არცა მასობაჲ, არამედ შემდგომთაგან ვამსახურებთ მასსა და იგისა. რამეთუ ვითარ ესე აღმოიჩინა, ესთა ზესთა ძეს პირველი და თვთკეთილობაჲ სისრულესაცა და უმოქენობასა, რამეთუ შემდგომ მისსა სრული და უმოქენოჲ, და სისრულე და უმოქენ-

3 არს<F.—10 უმოქენოჲ G.—17 მის ერთის მიერ] მის ერთისა მის D.—22 კენტროდ] კენტროოდ DH.—24 და გაურთიერთარსებულად] და გვართ ერთარსებულად DE.—27 წარმობუტკუად F.—28 ნაწილნი F.—ყოვლობაჲ] ყოფილობა D.—31—32 უმოქენობასა—სისრულე<D (ex homoioteleuto).

*ამ ხიტყვასჲ მითითებით ამჟამად სწკრაჲ: ნუ თუ გზა ზ საკვრეო ABCEFGH; D-22 კს სქალიო თეთ ტექსტით ჰეტანალი: ნუ თუ გზა ზ საკვირველ.

ნეობაჲ, გუარ და თვთება ნამდვილ მყოფისა. შეისწავე, ვითარმედ სხუა არს ოდეს სთქუა «კეთილი», და სხუა—«კეთილობაჲ». კეთილი უკუე არს ნაწილ კეთილობისა, ხოლო კეთილობაჲ ვითარცა ტბაჲ|რადმე უკილოჲ კეთილთაჲ, და ესთა განეყოფვიან ურთიერ- C 53

5 თას, ვითარ ყოველი და ნაწილი. სხუა ხედვაჲცა და ბუნება ყოველისა, და სხუა მისთა ნაწილთაჲ, ვითარ მოიღე სახედ, რამეთუ სხუა ბუნებაჲ ცისაჲ, ვითარ ყოველისაჲ, და სხუაჲ ბუნებაჲ მისთა ნაწილთაჲ, ვითარ სფეროთაჲ, ვითარ ოთხთა ამათ ბუნებათა კავშირთაჲ.

10 ეს სახედ ყოველი ყოველობაჲ და ნაწილნი ყოველობისანი, მაგრა ისმინე: გესმას რაჲ თუ ვითარ ყოველობაჲ პირველისა კეთილობისათჳს, ნუ ვითარ ნაწილთ-მიერსა ყოველობასა ჰგონებ მას, რამეთუ ნაწილთ-მიერი ესე ყოველობაჲ შედგმული არს ვითარცა ცისა გონებისა და სხუათა ეს გუართაჲ. ხოლო ყოველობაჲ პირველისა კეთილობისათჳს აკადრებული არს მარტივ და უნაწილო და უზიარებელ; ვითარ ერთი ერთ და არღა რაჲს თავსმდე ზედშემოსრულისა, ესთავე ყოველობაჲ კეთილობისაჲ. და ეს სახევე ატტიკურადცა ძეს, რამეთუ «ტაღა|თონ» ჰრქვან კეთილობასა, ხოლო A 31a

15 «აღათონ» კეთილსა. რამეთუ ამას მდიდრად დაულექსავს, ვითარმედ ზესთ არსო უმოქენობასა და სისრულესა, რამეთუ ყოველხ სრული სრულ-მყოფელსა თჳსსა ეტრფვის, ხოლო პირველი კეთილობაჲ ვისღამცა ეტრფოდა, რამეთუ იგი არს ყოველთა სატრფოჲ და უკუნ საქცევი და საწყური არსთა წადილისაჲ და ლმობაჲ ხედვათა დაცხრომისაჲ.

თ ა ვ ი 11

ა რ ს თ ა მ ი ზ ე ზ ი ს ა თ ო ჳ

25 სრულ ყო რაჲ სიტყუაჲ მეათე, იწყებს თავსა ათ ერთსა და იტყჳს კმითა მბრწყინოჲთა, ვითარმედ «ყოველნი მყოფნი იწარმოებნიან ერთისა მიზეზისგან, პირველისა». გესმა, თუ რაოდენთა მყის უჩინო ჰყოფს თნებათა პირველ მათსა რომელთა შემოქმედები- C 55

30 თი მიზეზი მყოფთაგან ექსორია ყვეს, ვითარ სტაგირელმან და აფროდისიაჲთ-გამო ფილოსოფოსმან და მისთა თანმესხოლეთა, რამეთუ ოდეს თქუას, ვითარმედ «ყოველნი მყოფნი იწარმოებნიან», არა შემოქმედებისა იტყჳსა მიზეზსა, და პირველსა ძალსა ეკადრების თუ აღდგომისასა, რომელ არს წყებისაჲ. ხოლო

6—7' ვითარ—ნაწილთაჲ C (ex homoioteleuto).—6 მოიღეს ABDEFG.—9 ყოველობისანი) ყწილობისნი D.—10 გესმა D.—რაჲ რ C.—11 ყოველობასა) ყწილობასა D.—15 თავსმდე D.—16 ეს სახევე ADEFGH.—21 ეტრფოდა D.—27 მბრწყინოჲთა I', მბრწყინავითა CF.—32 ყოველნი <D.—33 იტყჳს B.

დაუზღვდავებს მას, ვითარმედ «ერთისა მიერ მიზეზისა, პირველისა». ერთი რაჲ გესმას აქა, ნუ ძალსა თანა შეაკრავ, ანუ მოქმედებასა, გინა რათავე პატიოსნად გასაგონთა, ვითარ ნათელსა, ვითარ მარადისოობასა, ვითარ მბადობასა. იტყვს, ვითარმედ, რაჲცა ამათი თან მისდვა ერთსა, დაგიკინებია და არღარა გაქუს უზადოჲ ერთი; რამეთუ ესე ყოველნი შემდგომნი არიან ერთისანი, და უფრო ეთვსებიან ნამდვლ მყოფისა ზესთ მიზეზთა მიერ მორთულებასა. ხოლო ოდეს გესმეს თუ განო. ნუმცა თვისისა ზესთ არსისა აობისგან მისცა არსთა. რამეთუ ვითარცა იტყვს სოკრატე, ვითარმედ ყოველი შემოქმედი რათავე კელოვნებათა და ბუნებათაჲ თან მისცემს თვსთა ნაკელოვნებათა ბუნებითა, ვითარ ესე ოთხნი კავშირნი თვსთა რომელობათა, და სხუაჲ ყოველრ ნაზავი თვსსა ნაზავსა, და თვსგან მეწარმოესა. ხოლო ესეო ზესთ უშთების კელოვნებასა ბუნებისასა, და მოიღებს სასახოდ ამას მზესა აპოლოს. იტყვს, ვითარმედ აპოლოლოჲს მიერ და მისთა დრეკათა ყოველი ესე ქმნას შორის შორისი, ეგრეთვე მის ერთთა მზისა მიერ ყოველი ნაბადი და ანაქუსი ძალთა ზესთათაჲ; და ვითარ ესე ზესთა ძესო ქმნადთა ყოველთა, ეგ სახედ იგიცა, რამეთუ არ თან აღირევს, არცა თან იცვლების ხრწნასა და ცვალებასა შორისთა მზე. ეგრეთვე და არცა ერთი თან განმრავლდების მყოფთა, რაჲთა ერთობაჲ არ უკუივლტოს თვსგან. და არ ითანაებს ბუნებისა თანშეკრვასა, რაჲთა არ მოიხადოს თვს ზედა საპიროჲ, რამეთუ ყოველი თანშეკრული ბუნებასა განუვლთოლველთა დიოჲს საკრველთაგან იპყრობვის და ბუნებასავე საპიროსაცა შეეკრვის. ხოლო ერთი ზესთა ამათ ყოველთა და თვთ მას ზესთაობასაცა. ვინაჲ აწ იწყებს აღმოსაჩენთა თხზვასა და კაზმვად და იტყვს, ვითარმედ «ანუ არ რომლისა მყოფთა მიზეზი, ანუ მრგულივ იყენენ მიზეზნი და განსაზღვრებულ ყოველნი, ანუ ვიდრე უსაზღვროობამდე იყოს აღსავალი და სხუაჲ სხვსა მიზეზ და არ სადა დაეყენოს მდგომარეობაჲ მიზეზისაჲ». ესე სამნი აღმო-საჩენნი წინჩამოგდებითნი დასხნა, ხოლო ჩუენ შემდგომთა უპირველესი განეჰმარტოთ, რომელი იტყვს: ვითარმედ «არ რომლისაჲ არს მყოფთაჲსა მიზეზი». რამეთუ უჩინო ჰყო თუ პირველი არსთა მიზეზი, თანავე უჩინო იქმნეს წესი არსთაჲ. ხოლო თუ რაჲ არს წესი

A 32b

C 56

1 ვითარმედ ერთისა მიერ <AB (ხარკეზის; B-ში შესაღებ ანის დამატებული).—2 ნუ] ანუ D.—თანა შეაკრავ<AB (ხარკეზის B-ში შესაღებ ანის დამატებული).—5 მისდვი ABD.—15 ყოველი] პ'ლი F.—ქმნასა F.—შორის<B.—16 ნაბადი<C.—18 სახედ] სახე და ABDE.—თანა აღირევს AB.—21 თანაებს D.—თან თან შეკრვასა AB.—22 მოიხადოს თავსა ზედა E.—23 განუვლთოლველთა E.—25 ზესთაობასაცა] ხენაობასაცა F.—26-27 რომლისა მყოფთა მიზეზი] რომლისა ამყოფა მიზეზი AB, რომლისა მყოფთა მიზეზი EFH—27 განსაზღვრებულ ყოველნი] განსაზღვრებულნი CEFH.—28 ვიდრე] ვ'რ D.—31 რომელ CEF, რათა H.

პირველ საუკუნეთა ვიხილოთ; რამეთუ ოდეს გესმას წესი, ნუ ვითარ ამას დადებულსა გინა ცეებრსა წესსა ჰგონებ, რომელსა ქცევასა-
 ვე|თანა და ცვალებადცა თან წარმოსდგომია, რომელი ქუსავს იმარ- A 33a
 მენტა*, არამედ არსსა თანა წარმოდგომილი წესი, ვითარ ზესთ
 5 არსად ჰგონო, რომელსა უწოდო და განგებადცა სადა სარწმუნოე-
 ბაჲ მართ არსთაჲ თან წარმოუდგების და არა თუ ზედშემოსრულად
 აქუს ანუ წესი ანუ სარწმუნოებაჲ, და არა თუ სხუა და სხუა არიან
 წესი და სარწმუნოებაჲ, და ესთა წმიდაჲ განგებაჲ, რამეთუ მას უთქუსა
 შორის დამტკიცებულ არიან კავშირნი განგებისანი, და მუნით
 10 არსთადა თან წარმოდგომილა, ვითარ მრთველი და ამკაზმი ბუნებათა
 მათთაჲ, და სათვთოსა წესსა მათთა მყოფობათასა მიმცემი. ხო-
 ლო თუ ერთი მიზეზი მყოფთაჲ ყოს ვინ უჩინო, აღფხურას და უა-
 რარა ყოს წესი და მორთულებაჲ მყოფთაჲ; რომელ ესე არს შეუ-
 ძლებელ. არს ვიდრემე ერთი მიზეზი მყოფთაჲ, და არაჲ არს თუმცა
 15 რაჲ განველთა წესსა და განგებასა მისსა.

«ანუ იყვნენ მრგულივ მიზეზნიჲ და ვასაზღვრებულ ყოველნი». C 57

ესე ხედვაჲ არს ესე, ვითარმედ მრგულივ თუ სთქუნე მიზეზნი, და
 სფეროდ მიზეზთად, იყოს ერთი მეორისა მიზეზ და იგივე და ერთი
 მიზეზცა იყოს და მიზეზოან, და, სადაჲთ იწყო, მუნვე დასრულდეს,
 20 და, სადაჲთ დასრულდეს, მუნითცა იწყოს. და არ სადა მოგუზუტდეს
 უზადლო და პირველი მიზეზი, არამედ მიზეზცა და მიზეზოან. და კუა-
 ლად რამეთუ არცა გქონდის უპატიოსნესი და პირველი მიზეზი შო-
 რის მყოფთასა, არამედ იყვნენ შემდგომნი | და უკუანაჲსკენი მიზეზ A 33b
 და მამყოფებელ ბუნებით პირველთა და მიზეზთა. ვინაჲ კუალად აღი-
 25 შალოს წესი არსთაჲ და არლა იყვნენ პირველნი და შემდგომნი და
 ზესთანი და დარენი, არამედ არდი ფრულდ** იქმნას წესი და დგომაჲ
 არსთაჲ, რომელ არს შეუძლებელ ბუნებისგან საქმეთაჲსა. არს ვიდ-

1 საუკუნეთა] სკნოთა A, საუკუნოთა BF.—გესმეს E.—2-3 ქცევასავე] ქცევასა F.—3-4 იმრმენტა AB.—4 თანა<D.—5 ჰგონე ABD.—უწოდთა (B-პი ა შეჲღეგ აუჲსკეჲთი).—6-7 ზედ შემუსრეგ[. . . .] ანუ წესი AB (B-პი შეჲღეგ შესწორე-
 ბულიჲ და ნახტეჲული: ზედ შემოსრულად აქუს).—7 აქუს<D.—7-8 სხუა და სხუა
 არიან [. . . . .] წმიბჲ და ზესთა წჲ გზგბჲ AB; B-პი შეჲღეგ შესწორეჲულიჲ და
 ნახტეჲული: წესი ანუ სარწმუნოებაჲ.—8 წესი და სარწმუნოებაჲ] იყს და ყვლბჲ
 D.—10 თან წარმოდგომითა D.—ვითარ] ვა D.—ამკაზმე C, აღმკაზმე EF.—11
 სათვთოსა E.—12 მყოფთაჲ მიზეზი CE, მიზეზი მყოფთა ყოს A, მიზეზი მყოფთა
 იყოს B, მყოფთა მიზეზი ჰყოს F.—12-13 უარა რა AD, უარა რა B, უარა E.—
 ყოს<E.—16 იყუნეს FH.—განსაზღვრებულ F.—20 სადაჲთ] საით ABDF.—23 და
 <AB.—24 მამყოფებელ B.—24-25 აღიშალოს] აღიბდალოს B.—25 არლ ABD.—

* ამ ხატეჲაზე მითითებით არმაჲსე სწერას: სუტთა წილ ხელ A]დომილთა ABEH;
 სვეთა წილხდომილთა C, სუტთა წილკდომილთა DF.

** ამ ხატეჲაზე მითითებით არმაჲსე სწერას: მყის არასა ABCDEFH.

რემე ერთი პირველი მყოფთაა მიზეზი და მის გამო წესი და განგე-
ბაა არსთაა.

«**ანუ ვიდრე უსაზღვრობამდე იყოს აღსავალი და სხუაჲ სხვსა
მიზეზ და არ სადა დაეყენოს მდგომარეობა მიზეზისაჲ**». ესე არს
ესე; თუ უსაზღვრო არიან მყოფნი და არა აქუს პირველი მისადგომ,
სადა მიდგენ და გასაზღვრდენ, იყოს კუალად შერევნაა არსთაა და
გაუთვთებლობაა, და სადა საზღვარი; და თუ არაა საზღვარი არსთაა,
არცა წესი იყოს; და თუ არცა წესი, არცა განგება; და თუ არცა
გამგე, არცა მხედი და მამყოფებელი; და თუ არცა მხედი და მამყო-
ფებელი, არცა რაობაა რათაჲვე; და თუ არცა რაობაა რათაჲვე, სა-
და ხელვაჲ გუარათა და წესი და არსებაჲ მათი. არამედ ესე უჯე-
როებასა თანა და შეუძლებელცა. არს ვიდრემე ერთი მისადგომ და
საზღვარი არსთაა, რომლისგან ყოველნი მყოფნი იწარმოებიან.

და კუალად «**არცა მიქმნელთა და ვნებადთა იყოს წესი**». რაჲ
15 არს თუ მიქმნელთა და ვნებადთა? მიქმნელად იტყვს, რომელსაცა
უფროჲს არსთადა | დ რ ა ს ტ ი რ ო ჲ * ჰქონდის მოქმედება და უმჯო-
ბესი, ვითარ ყოველთა ციერთა ქუეყნიერთაჲსა, და ვითარ ცეცხლსა
სხუთა კავშირთაჲსა, და ვითარ გონიერთა სულითთამო, და ვითარ
სულითთა სხეულთამო; რამეთუ ესე ყოველნი უპირველესცა და
20 უმოქმედიერეს ყოველთა მათ და წინამდებარეთაჲსა. რამეთუ ვნებად
ყოველი უუქმოჲ და უდარესი თვისისა მეზესთისგან. ხოლო ვნებათაჲ
რომელიმე არს მაკეთებელი და მადმრთეებელი, ხოლო რომელიმე
მხრწნელი და მშლელი წესთაგან. იუწყე, ვითარმედ ოდეს ზესთანი და
მიზეზნი დრეკდენ და აქცევდენ თვს სახედ, მას ეწოდების ვნება მათუ-
25 კუდავებელ და მადმრთეებელ. ხოლო ოდეს უდარესნი დრეკდენ და
აქცევდენ თვს გუარად, მას უწოდს სიტყუაჲ მხრწნელად და მავსად.

და კუალად ზედა დაპრთავს, ვითარმედ არაო თუ პირველი
მიზეზი, არცა კელოვნებაჲ და ზედმიწევნულებაჲ, რომელ არს საქმე
სულისა არსთა გამცდელისაჲ. რამეთუ იტყვს **არ ისტოტელი**
30 პირველსა შორის «**აღმოჩენათასა**» და უფროჲსდა მეორესა შო-

A 34a
C 58

4 მიზეზ] მის მიზეზ D.—არა სადა D.—5 არა აქუს] არს AB.—მისადგომად
F.—6 გასაზღვრიდენ EH.—7 და თუ არაა საზღვარი <F (ex homoioteleuto).—9 მამ-
ყოფმბელი B (არაჲჲ დგელის).—10 რაჲობაჲ C, რაჲობა AB.—14 მიქნელთა B.—რაჲ]
რომელ H.—18 გონიერთა საღმრთოთა სულთამო EH, გონიერთა საღმრთო-
თა სულთა G, გონიერთა სულთა F.—19 სულითთა] სულთა CE, საღმრთოთა
სულთა H.—20 და <C.—20-21 რამეთუ ვნებად ყოველი უუქმოჲ] აენებდეს უუქმოჲ
GH.—22 და <ABD.—24 მიზეზი ABDGH.—25 და მადმრთეებელ <E.—ოდეს ოდეს
DG.—27 არაო] არა D.—თუ <ABDEGH.—28 რომელი ესე არს CEF.—29 განმ-
ცდელისა C.—30 პირველთა H.—აღმოჩენათა ABDGH.

*აი სიტყუაჲ მათთაჲთა ანაჲსჲ სწავს: უმკუშთესი AB, უმკუშთეს H,
უმკვეთე CEG, უმკუშთე F, უმკვეთენს D.

რის «აღმოსაჩენთასა» წიგნსა, ვითარმედ «მაშინლა ვიტყვითო ცნობად, ოდეს მიზეზნი ვიუწყენითო პირველნი დასაბამნი საქმეთანი». პირველნი, რამეთუ თვნიერ მიზეზთაჲსა ცნობასა, არცა ცნობად იტყვს, არცა აღირსებს საზომთა ცნობისათა, არამედ უფროჲსლა ცნობად

5 ცთომილად. ხოლო თუ რაჲ არს ცნობაჲ მიზეზთაგან, ისმინე და სახეთაცა მიერ მოიღე სახედ, რასა თვთ იგი არისტოტელი მოიღებს. რამეთუ ესე ყოველმან უწყის უსწავლელთამანცა, ვითარმედ

10 მთოარე მოაკლდების, ხოლო, თუ ვითარ ანუ რათა მიზეზთაგან, ესე ბრძენთა ოდენ. და კუალად ესე ყოველმან ვინ, ვითარმედ, მზე რაჲ ქუეშე ქუეყანასა, ღამე აქა, მაგრა, თუ ვითარ, ბრძენმან ოდენ. და კუალად ესე ყოველმან ვინ, ვითარმედ სული სხეულთადა წარმოდ-

15 განგებაჲ მეკუდოთა შორის შერევაჲ ღირსთაჲ უღირსად, ხოლო უღირსთაჲ ღირსად. ესე ვითარმედ ესრეთ არს, ყოველმან ვინ უწყის, ხოლო, თუ რად, ბრძენმან. და, თუ ვითარ ქუეყანაჲ აირსა შორის, ყოველმან ვინ, ხოლო, თუ რაულად ყოველგნით, ესე ბრძენმან. და სხუაჲ ესე ვითარი. ვინაჲ ესე იყოს საუწყყო რომელ ცნობასა ყოველსა: უკუეთუ არა ჰქონდის ცნობაჲ მიზეზთაგან პირველთა, არცა ერქუმის მას ცნობა, არამედ უფროჲსლა მაცთურ და უცნობო.

20 ხოლო [არა] რაჲთ გაეყოფვიან ურთიერთას მიზეზი და მიზეზოანი, უკუეთუ იყენენ მრგულიე და ეხებოდინ ერთმანერთსა. რაჲ არს თუ არა რაჲთ გაეყოფვიან? ესე არს ხედვაჲ ამის სიტყვსაჲ, რამეთუ სირასა შორის არსთასა რომელიმე ზესთა ძეს და ჰქონან საშუალნი მრავალნი, და არს იგი უძლიერეს და უმრავლესთა მიზეზ

25 და წარმომაჩენ, ხოლო რომელსამე არა ჰქონან თჳს შორის საშუალნი მრავალ და არს უდარეს და უმცროჲსთა წარმომაჩენ. მოვედ და სახეთაცა ზედა, რამეთუ პირველი არსი, რომელსა უწოდა სურვილმან ნამდვლ არსად და ნამდვლ მყოფად, უმეტეს მიზეზ არს სხუათა ყოველთა, ვითარ სამარადმყოფსა, თვთცხოველსა, გონებათა, სულთა,

30 ბუნებათა. იხილე, რამეთუ საუკუნოჲ, რომელ არს სამარადმყოფ, ვიდრე უქცეველამდის სამარადისოთა; ხოლო თვთცხოველი ვიდრე მქონებელთა ცხოველობისათა; ხოლო სული ვიდრე სულიერთამდის; ხოლო ბუნებაჲ ვიდრე ბუნებითთამდის. აწ ესე ყოველნი ჰმატან და

A 34b

C 59

A 35a

2 პირველნი] არა H.—3 ცნობად] ცნობას E.—იტყვს] უვის H.—6 რასა თჳსცა იგი A B.—8 მიზეზთაგანცა E.—ესე ყოველმან] ესვენ E, ესვინ H.—10 ქყანისა CFH.—11-12 წარმოდგომილ CE.—12 ბრძენთა] ბრძენმან CEFH.—18 არცა] არცა EH.—20 არაჲთ ABCDFGH, რაჲთ E.—21 რაჲ] და რაჲ EF.—23 სირათა CEF.—შორის არსთასა <DH.—25 წარმომაჩენელ CEFH.—რომელსამე] რომელნიმე AB.—შორის <ABDG.—26 მოვედ] მოვშურე ABDGH.—29 სამარადმყოფსა F.—29-30 სიმარადმყოფსა—არს <AB.—31 უქცეველამდის] უქცევთ ამის AB, უქცევთ ამდის D.—33 ხოლო—ბუნებითთამდის <E.—ბუნებითადმდის D.—ყოველნი] <AB, ყოველი CEF.

მაწყაროებელისა თუალისადმი. ხოლო ესე არსთა მდგომარეობისა მიერ საუწყო, რომელ კეთილობასა ეტრფვის მყოფი ყოველი, და A 36b
 თვსთა ტკივილთა საწყურად ერთსა და პირველსა კეთილობასა უკუ
 ედინების, და დამგდე თვსთა წადილთა და აობათაცა მისდმი რეც
 5 თუ უკუნ ერწყუმის, ვითარ გა დ ი ო ნ ვ ს ე ბ უ ლ ი და გაერთებული
 ერთისა მიერ და გაკეთებული კეთილობისა მიერ. ხოლო თუ
 არ იყოს პირველი კეთილობაჲ ძირ და წყარო მყოფთა, და წარმოვ-
 ლოს მის წყაროასა და მიზეზისგან მყოფთა ზედა. რამეთუ არ ეგე-
 ბის, რაჲთამცა არ წარმოვლიდა თვისისა მიზეზისგან მიზეზოანისადმი.
 10 ხოლო უკუეთუ მყოფი მიზეზოან და სხუაჲ იგი რაჲცაღა იყოს თვნიერ
 კეთილობისა მიზეზ, წარმოვლოს ვიდრემე მისგან მყოფთა ზედა და
 აკეთილოს მყოფი; და თუ აკეთილოს, იკეთოს მყოფმან. ხოლო თუ
 მიზეზი აკეთილებს და მიზეზოანი კეთილდების, მაშა იყოს იგივე კე-
 თილობაჲ მიზეზ, და არღ იყოს სხუაჲ რაჲ თვნიერ კეთილობისა, ვი-
 15 ნაჲთვან მყოფთა სხუაჲ უკეთესი თვნიერ გაკეთებისა არა მოუგვის.
 იყოს ვიდრემე პირველი კეთილობაჲ მიზეზ და დასაწყის არსთა აო-
 ბისა. ესე აღმოსაჩენი იყო შემდგომთაგან პირველთადმი, რომელი
 იტყოდა, ვითარმედ მყოფთა სხუაჲ უკეთესი არაჲ მოუგია თვნიერ
 ერთ ქმნისა, რომელ არს კეთილ მათდა.
 20 «ხოლო თუ არსო, იტყვს, თანშიარსებნაჲ მისი მყოფთადმი,
 ვითარ და კეთილობისაჲ, იყოს ვიდრემე უმჯობეს კეთილობასა
 შორის მყოფთასა წარმოვლელი პირველისა მიზეზისგან». ისმინე,
 რასა იტყვს, ვითარმედ უკუეთუ არს სხუაჲ მიზეზი და წყარო A 37a
 მყოფთაჲ თვნიერ კეთილობისა, მაშა წარმოიარსოს მის უმჯობესის- C 63
 25 გან მყოფთადმი, და იყოს შორის მყოფთაჲსა უმჯობეს კეთილობისა.
 რამეთუ ვინაჲთვან ზესთა კეთილობისა არს, და მისცეს მყოფთა
 უმჯობესი რაჲმე და ზესთაჲ კეთილობისაჲ, მაგრა რაჲმც იყო უმჯო-
 ბეს კეთილობისა, ვინაჲ და თვთ მას უმჯობესობასა უმეტესითა კე-
 თილობითა ვიტყვთ აღსავესე ყოფად, ვითარ ესე გავიცდით შორის
 30 მყოფთაჲსა რომელთამე უმეტეს აღსავესედ კეთილობითა, ვითარ თვთ
 მას ნამდვლ მყოფსა შორის, და სხუათა—შესაბამად თვსთა აობათაჲსა.
 რომლისათვსცა არ ვინაჲ უმჯობეს პირველსა კეთილობასა, არამედ
 უკუნანაქცნელ და შემდგომ კეთილობისა არ კეთილობაჲ. და ზესთ
 და მიზეზ ყოველთა პირველი კეთილობაჲ, რომლისად ყოველნი არსნი.
 35 აღკრულ არიან.

3 უკუ] უკეთუ B, უკუნ G.—4 მისდამი AB.—6 გაკეთებული ერთისა კეთილობისა მიერ AB (ერთისა წერტილებიჲსა ჩხმული ორაჲჲ სელთსაწერა).—11 ვიდრემე] ვ'ე F.—12 და თუ] და უკეთუ E.—14 მიზეზ აკეთილებს და მიზეზოანი და არა იყო სხ'ა D.—15 არა] არაჲ EF.—16 პირველი] ყოველი AB.—24 წარმოიაროს ABEG (B-ს დაუწერას ს და შეკუ აუესეა).—26 და მისცეს] მისცეს CEFGH.

თავი 13

პართისა და კეთილშობილთა

სრულ ყო რაჲ სიტყუაჲ მეთორისა თავისაჲ, რომელი იტყოდა, ვითარმედ პირველი კეთილობაჲ არს უპირატესი მიზეზი⁵ ყოველთაჲ, და აწ ათ და მესამესა თავსა ზედა დაჰრთავს ერთისა და კეთილობისათჳს, რომელთაცა აღმოაჩენს მათ ერთ და იგივეობად.

ხოლო მდებარე იტყვს: «**ყოველი კეთილობაჲ მაერთებელი არს მზიარებელთა მისთაჲ და ყოველი ერთობაჲ კეთილობაჲ, და კეთილობაჲ ერთისად იგივეობა**». გესმა, თუ ვითარ მოქმედებათაგან და

10 შემდგომთა აღმოაბრწყენს სანთელსა აღმოჩენათასა, რაჲთა ერთ და იგივეობად დადვას ხედვაჲ ერთისა და კეთილობისაჲ. რამეთუ, სადაცა მყოფთასა თან მიბუნებებულა ერთი, კეთილ მისდა არს, და რაჲცა კეთილ მისდა არს, ერთობა მისდა არს. და იხილე, თუ ვითარ მოიღე და სახეთაცა|ზედა: რამეთუ ერთ არს ყოველი ესე სა-

A 38a

15 ჩინოჲ ხილული, ვითარცა ერთი ცხოველი, გონიერი და სულიერი, ვიტყვ ცასა ვითარსა რიცხვთა და გუარითა, ვითარ ტ ი მ ე ო აღმოაჩინა, ვითარმედ «იპყრაო ერთმან და კეთილობამან საჩინოჲ ესე აღმკული, და ბუნებაჲ ყოვლისაჲ ერთ და კეთილ ყო თჳს შორის».

ვინაჲ ვითარ გადიონსებული* ნექტართა** მიერ სდევს მას ერთ-

20 სა და კეთილობასა თჳს-შორისისა ერთისა და კეთილობისა მიერ აღძრული, დაუცადებელთა მიდრეკათა მიერ, და ემდევრების მას. ხოლო ერთი და კეთილობაჲ დაუპირველდებიან საზღვარსა და დასაბამსა მისაწთომელად. ვინაჲ და მოგზაურობაჲცა და დენაჲ ცისაჲ უსაზღვრო, ვინაჲთგან სატრფოჲ მისი უსაზღვრო; იტყვს, რამეთუ

25 უკუეთუმცა ჰქონდაო|სატრფოსა მისსა დასასრული და იყო შორის C 65

საზღვარსა, და ცაჲცამცა დადგა თჳსთა დაუვსებელთა მიდრეკათაგან, ხოლო სატრფოჲ და სასურფოჲ მიწუთომათა ყოველთა განეველთა. ვინაჲ დენაჲცა მოქცევთა ცისათაჲ დაცხრომისა განეველთა. ხოლო თუ რაჲსათჳს ადგილთაჲთ ადგილად მიდის და მიდრეკების,

30 ამისთჳსო, იტყვს, რომელ ადგილისა მიერ შემოიცვის, ვითარ სხეული, რამეთუ ყოველი სხეული ადგილსა შორის, ვითარ ი ა მ ვ ლ ი ხ ო ს და

13 ერთობა—ვითარ<E.—23 ვინაჲ<DH.—28 ვინაჲ—განეველთა<E (*ex homoioteleuto*).—29 ადგილად მისდის D, ადგილადმი.დის CF.—30 ამისთვის E.—ადგილისაცა მიერ CEF.

* ამ სიტყვაზე მითითებით აღნიშნულ სწავრაჲ: გა დ ი ო ნ ვ ი ს ე ბ უ ლ ი. ს ო რ ვ ი ლ ი თ და ნ ე ბ ი თ გა ე რ თ ე ბ უ ლ ი F.

** ამ სიტყვაზე მითითებით აღნიშნულ სწავრაჲ: ნ ე კ ტ ა რ თ ა ო რ ი მ დ ი ნ ა რ ე შ ე ბ ა ვ ე ბ უ ლ ი. ე ლ ლ ე ნ თ ვ ი ნ ა F.

პორტირი აღმოაჩინეს. ვინაჲ უსხეულო ყოველი ზესთაგანზიდ-
 ვითსა და გარეშეცეითსა ადგილსა. აწ ესე ცხოველი და ვითარ ერთი
 ცხოველი ცაჲ, ერთ და კეთილ, და სამარადისოდ კეთდების და ერთ-
 დების თვსთა დაუწყუედელთა დე¹ნათა მიერ. რამეთუ სდევსო ვითარ A 38b
 5 განცვბრებული სიკეთესა მის სანეტაროჲაჲ სიკეთისასა, რომელსა
 ოდენ ღუმილმან პატივ სცა მოკლებითა თქუმათაჲთა. ვინაჲ, სადაცა
 მითესულა დღე მის ერთისაჲ, კეთილ მისდა არს და ცხორებაჲ შესა-
 ბამდ არსებათაჲსა, და თვთ ესე მეკუდოთაცა ცხოველ ქმნაჲ ერთისა
 და კეთილისა მიერ. რამეთუ ვიდრე ეგნენ ერთობასა და სწორებასა
 10 ზედა რომელობანი ოთხთა კავშირთანი, ჰვიეს მყოფობაჲ მეკუდოჲსა
 ცხოველისა და არს მისდა ნათელ და ცხორებაჲ. ხოლო თუ ცხო-
 რებაჲ, და კეთილობაჲცა მისდა; და რაჲზომ განეველტოს ერთობა-
 სა, განეველტოს და კეთილობასაცა, რამეთუ ცხორებაჲ თითოეულისა
 თვისი კეთილობაჲ; და თუ თვისი კეთილობაჲ, თვისი ცხორებაჲ; და თუ
 15 თვისი ცხორებაჲ, თვისი ერთობაჲ. რამეთუ ერთ კეთილობაჲ და ერთი,
 და ერთი და კეთილობაჲ, რამეთუ ერთისა მიერ ცხოვნდების ყოველი.

თ ა ზ ი 14

მიუღრეკელისათჳს, თვთმიმღრეკელისა და სხჳსა

მიერ მიღრეკელისა

20. ხოლო აწ ამას ათდა მეოთხესა შორის იწყებს მიუღრეკელისა
 და თვთმიმღრეკელისა და სხჳსა მიერ მიმღრეკელისათჳს. ვინაჲ თანა
 გუაჲ რაჲთა ყოველთა მიერ სიწმიდეთა ხედვისათა დავხედნეთ, რო-
 მელ არა განგუეველთას საუწყოჲ.

აღმოაჩინა რაჲ პირველთა შორის თავთა ზესთ არსთათჳს და მის
 25 ზესთათაცა ზესთაჲსა ერთისათჳს, აწ მოჰმართა არსთა აგებულებასა C 67
 ზედა და განჰყოფს სამ ტომად: ანუ მიუღრეკელად, ანუ თვთმიმ-
 ღრეკად, ანუ სხჳსა მიერ მიღრეკელად. ხოლო მიუღრეკელად და სა-
 მარადისოდ დასდექს ყოველსა სიერცესა გონიერისა ანაქუსისასა. A 39d
 იწყე ნამდვლ მყოფითგან და წარმოვლენ ყოველნი ბუნებანი გონე-
 30 ბისანი, ვითარ სამარადმოყასა თვთცხოველისაჲ, და გონიერთა, და
 გონებითთა, და კუალად გონიერთა ოდენ, სადა კრონოს და ზევეს,
 დია და არეა გამოჩნდეს დასასრულსა გონიერთასა. ხოლო შეე-
 მეცნე, რომელ გონიერთა გონებით სფეროჲ უზევდების, ვითარ საგო-

1 აღმოაჩენს CF.—3 სამარადისო D.—4 დევნათა CDFH.—5 განცვიფრებუ-
 ლი BCDEFH.—8 და თვთ და თვთ A.—10 რომლობანი ABE.—12 მისდა და]
 მისდა AB.—21 თვთმიმღრეკელისა] სხჳსა მიერ მიმღრეკელისა AB.—მიმღრეკელი-
 სათჳს] მიღრეკელისათჳს H.—22 სიწადეთა BE.—24 აღმოაჩინოჲ AB.—27 ხოლო
 მოუღრეკელად <F.—28 გონიერისა <F.—32 არეა] რეა ABCD.

ნებოდა და გასაგონი მათი. და თვთ ქართულთაჲცა ესთა დაჰნიშნავს
 ლექსეჲჲ, ვითარმედ «გონიერიო». აწ ესე თანმიდებჲაჲ ართროჲსაჲ
 თუ რიო მეორესა პირსა დაჰნიშნავს: ოდეს სთქუა სული, და
 ოდეს სულიერი, და ეგრეთვე გონებჲაჲ და გონიერი. რამეთუ სხუჲჲ
 5 სული სულიერისგან, ეგრეთვე სხუჲჲ გონებჲაჲ გონიერისგან; ზესთა
 სული სულიერისგან, ეგრეთვე გონებჲაჲ გონიერისგან. ხოლო აქა
 გაყვნეს რაჲ ესე სამნი, ვითარ მიუღრეკელი, თვთმიმღრეკი და სხვსა
 მიერ მიღრეკილი, მიუღრეკელობასა ყოველთა გონებათა და გონი-
 ერთა შორის დამსჭულავს, და დასდებს არსებასაცა მათსა და მოქ-
 10 მედებასა მიუღრეკელად, და ზესთა ყოვლისა ცვალებისა და მიღრე-
 კისგან. რომელთადა დაუფესებელად და დაუბერებელად თან აარსე-
 ბულა სიკეთეთა და შეენიერებათა წყაროჲ და ინდალმაჲ* ერთ-
 თა შარავანდოჲსაჲ.

ხოლო თვთმიმღრეკელობითსა ძალსა დასდებს სულისა არსება-
 15 სა შორის. ხოლო თუ რაჲ არს თვთ და თვსგნით ქონებჲაჲ ძალსა თვთ-
 მიმღრეკელობისასა, სხუად ნუ ჰგონო რადმცა, არამედ ძალად ცხოვე- A 40a
 ლობითად და ვითარ წყაროდ ცხოველობისად. რამეთუ, |სადაცა C 68
 მიეფინოს მწუერვალი სულისა ნაკადთაჲ, მუნცა ცხოველ და მიმღრე-
 კელ ჰყოფს მას. ხოლო თვთმიმღრეკ ამისთვის, რომელ არ ვისგან
 20 მიიღებს ცხოვრებასა და აქუს მას ზედშემოსრულად**, არამედ ბუნე-
 ბჲაჲ მისსა, არს იგი, ვითარ ბუნებჲა ნათლისა სინათლე, ესთავე ბუ-
 ნებჲა სულისა ცხოველობაჲ. ვინაჲ და პლატონცა ამის თვთმიმღრე-
 კელობისა მიერ აღმოაჩინეს მას უსხეულოდცა და უკუდავად. რამეთუ
 ამის ცხოველობისა მიერ ცხოველ იქმნა და გაცხოველდა ესე ყოველი
 25 ხილული. რამეთუ უღირს ჰყოფს ბუნებასა სხეულთასა, რაჲსავე მო-
 გებად თვს შორის ძალისა ანუ მოქმედებისა. და თვთ მას ცისა სხე-
 ულსაცა ბუნებით, ვითარცა მარტივად ოდენ სხეულისასა, უცხოვრო
 და უქმ ჰყოფს მეტყუელი ესთა «ტიმეოსა» შორის, ვითარმედ
 თვთ ვითარ სხეული მოკუდავ და უმდგო არს, არამედ იმყოფების
 30 და იმდგომობს, ვითარცა საყოველთაოჲსა სულისადა თანმიბუნებებული
 და ოქიმოჲ მისი. და მიითუალავსო მიღრეკათა მარცუალთა მიერ
 შეწყობისათა ეამსა თანა „განზიდული დაუფესებელსა. რამეთუ ზევეს
 მიზნდვითა გონიერისა ცისაჲთა ჰბადა და აღამკო იგიო. და კუალად

2 ართრონისა F.—3 რიოჲ ABEF, რაო DH.—5 და გონიერისგან D.—5—6
 ზესთა—გონიერისგან <D (ex homoioteleuto).—9 არსებასა AB.—11 დაუბერებელად
 <D.—16 რადმცა| რადცა CDEH.—17 სადაცა| სადა AB.—ზედშემოსრულად| არ
 ზედშემოსრულად B (არ ხამატეულაჲ სსკჲ სელით; შდ. ქვემოთ შენიშვნა**).—28 ტიმეოსთა
 D, ტიმეოსსა F.—29 უმდგმო F.—იმყოფების B.—31 მიღრეკადთა F.

* იმ სიტყვაზე მითითებით აღნიშნულ სწრაფი: ინ დე ელ მ ა ზ ა ტ ი და მსგავსება E.
 ** აღნიშნუ: ნუ თუ ესრე: და აქუს მას არ ზედ შემოსრულად ABDFH.

იტყვს, ვითარმედ სულმან ყოვლობითმან დაათროო იგი და აღაყმო სამარადისოდ დევნად მის უოცნოჲსა, და ყოველთა შესაკუდოჲსა ერთთა მზისად. ვინაჲ აწ აქა, ვითარცა ზემოთა შორის გესმა, ვი- A 40b
 თარმედ სამად გაჰყოფს მიუღრეკელსა და თვთმიმდრეკსა და სხვსა
 5 მიერ მიდრეკადსა, ხოლო დაზესთაებასა მისცემს მიუღრეკელსა
 და უმჯობესობასა. არამედ ორთასავე უღარესობასა მისცემს სხვსა
 მიერ მიდრეკელსა და კუალად საშუალ მიუღრეკელისა და სხვსა მიერ
 მიდრეკადისა წარმოაჩენს არსებასა თვთმიმდრეკისასა. და ამის მიერ
 ანებს და აზიარებს სხვსა მიერ მიდრეკადსა მიუღრეკელისა არსები-
 10 სასა. რამეთუ ყოველი სხეული და სხეულიანი არსებაჲ სულისა მიერ C 69
 ეზიარების გონიერსა და მიუღრეკელსა არსებასა, ვითარ სული გო-
 ნებისა მიერ ნამდვლ მყოფისა მორთულებასა. და კუალად ერთბამად
 სული და გონებანი ყოველნი ნამდვლ მყოფისა მიერ მზესა მას
 ერთთასა.
 15 შეისწავე რამეთუ უთქოჲ იგი ერთი მიუღრეკელობასაცა ზესთა
 ძეს, რომელი თვსსა სახუედრსა ადგილსა აღმოიჩინოს.

თ ა ე ი 15

უსხეულოჲსა და სხეულთათჳს

შემდგომად ათ და მეოთხისა თავისა, რომელთა შორის გან-
 20 ყენა არსთა ყოველთა აობანი სამტომად: მიუღრეკელად, და თვთ
 მიმდრეკად და სხვსა მიერ მიდრეკილად—ხოლო აწ აქა ამას თავსა
 შორის განყოფს უსხეულოსა და სხეულთა, ვინაჲ იტყვს: «შო-
 ველი თვსადვე უკუნმქცევი უსხეულო არს, რამეთუ არა რაჲ არს
 სხეულთაჲ შემძლებელ უკუნ ქცევად თვსადვე». რაჲ არს ხედვაჲ C 70
 25 ამისი, ისმინე. იტყვს, ვითარმედ ვერ რაჲ სხეულთა უძლებს უკუნ
 ქცევად თვსადვე, არამედ ვცნათ, თუ რათა მიზეზთათჳს უკუნ იქცე-
 ვიან არსნი თვსადვე. გესმა, რამეთუ ყოველთა მყოფთა შორის
 მითესულა ნათელი ერთისაჲ. ხოლო გესმას რაჲ ნათლად, ნუ გარეთ
 და ზედშემოსრულად იქნო, არამედ გაიგონე იგი თუალად. რამე-
 30 თუ ვითარ თესლად და მიზეზად არსისად, რომლისაცა იყოს არსი-
 სსა, რამეთუ პირველ თვთ იგი ერთი დაემსკუალვის მის ზესთ პირ-
 ველისა ერთისა მიერ; და ვითარ დაემსკუალოს მითესული ერთი და
 თესლი მის ზესთაჲსა ერთისაჲ, მერმელა გარემო თვსსა შემოიქმს რა- A 41b

2 იგი სამარადისოდ AB.—5 მიდრეკადსა] მიდრეკასა F.—და ხოლო
 AB.—8 თვთმიმდრეკისასა F.—9 მიდრეკადსა] მიდრეკასა P.—9-10 არსებისასა] არ-
 სებისა მიმართ CDEFH.—13 და მზესა AB.—15 უთქოჲ F.—23 თვსდადვე EF.—
 24 თვსდადვე E, თვსდავე F.—25 უძლებს] უძლეს AB.—26 ვცნათ AB.—27
 თვსდადვე F.—30 არსისად] არსის AB.

სავე გუარსა არსებისასა. და არს იგი მიზეზ, და ჭითარ უძრავ მანა, მის გუარისა რომლისადაცა იყოს, ვითარცა კენტრომ თვისსა სფეროდასა. ვინაჲ ესთა ჰოვო, და თვთ მას ნამდვლ მყოფსაცა შორის, და სხუათა ყოველთა გონებათა, და სულთა, და ვიდრე სხე-
 5 ულთამდე ყოველთა გუართა ზედა. ვინაჲ აწ იხილე, თუ ვითარ რამეთუ არა ყოველთა არსთა შორის მითესული ერთი იგივე ერთი, და იგი არს, რამეთუ სხუა არს ესე ერთი ნამდვლ მყოფისაჲ, ვითარცა უმახლობელესი მის პირველისა ერთისაჲ, და სხუა გონიერთაჲ, და სხუა სულისაჲ და სულთაჲ, და სხუა ბუნებისა და ბუნებათაჲ,
 10 და სხუა ვითარ სხეულისა და სხეულთაჲ. აწ ამათ ყოველთა შორის მითესულ არიან თესლნი მის ერთთა შვისა და მხედისანი; და იგი მინათესი და მინაბრწყენი არს მიზეზ თითოეულისა არსებისა, და შესაბამად არსებათაჲსა ერთნიცა განიყოფვიან, და კჳალად შესაბამად ერთთაჲსა და არსნიცა. რამეთუ ვითარ არა მისვე და ერთისა ბუნე-
 15 ბისა და პატივისა ყოველნი არსნი, და არცა მისვე პატივისა ყოველნი ერთნი, ვითარ რიცხუთა შორის საჩინო არს, რამეთუ უმახლობელესნი ერთისანი არიან უპატიოსნეს და ერთებრივ შორის განხილულთაჲსა.

| ადიუწყე, რამეთუ ოდეს ეტრფობოდის არსი ზესთ არსსა, პირ- C 71
 20 ველად თვსთა ყოველთა შინაგანთა შეიარებეს, რაჲთა ჰოვოს თვს-შორისი და მიზეზი თვთერთი. ვინაჲ მის მიზეზისა მიერ თვისისა, რომელ არს მის-შორისი ერთი, შეეყოფვის მას ზესთათა მზესა ერთსა, ვითარცა აღმოაჩინეს ს ო კ რ | ა ტ ი « ფ ე დ რ ო ს ა » შორის, რამეთუ იტყვს, ვი- A 42a
 თარმედ « შერაჲარებდეს სული თვისისა არსებისადმი, პირველად დაემ-
 25 თხუევის არსთა ყოველთა სიმრავლესა, და მრავალსახეობასა მყოფთასა. ხოლო ვითარ დაიდრომსრე, მერმე განაგდებს თითოეუარობასა გუართასა და თვთ თვისსაცა არსებასა აღიდრცვსო ». და მოეხუევის პირველად თვს-შორისსა ღმერთსა და ერთსა, და მერმე მის მიერ მას განმოუსიტყუესა მზესა ერთთასა. ხოლო შენ უკუნქცევეა რაჲ გესმას,
 30 ნუ ადგილით ოდენ ჰგონებ, ვითარცა სხეულთა ზედა, არამედ უსხეულოდცა ისმინე, რამეთუ ყოველი უკუნქცევი ამის თვს-შორისისა ერთისა სიყუარულითა უკუნ იქცევის, რაჲთა ჰოვოს თვს-შორისისა ერთისა მიერ საწყური მყოფთაჲ და მზე ერთთაჲ. იტყვს ს ო კ რ ა ტ ი, რამეთუ აღიდრცევისო ანაგებსა თვისისა თვთებისასა, და
 35 ვითარ ენთუსიაქმნილი შესტრფისო მას. ესე უკუნ ქცევისათვს, თუ

1 იგი უძრავ AB.—2 კენტრომს EFH.—10 სხუა < AB.—12 არს|არ F.—15 არსნი—ყოველნი < AB (ex hom.).—19 ეტრფეობოდის DEFH.—19-20 პირველად| არამედ EH.—20 შეიარებეს| შეიარებებს D, შეიარებებს H (ს ნ მ ა ტ ე ბ ჯ ა ი).—24 შერაჲიარებდეს F, შერაჲარებდეს DF (D-ში ს ზ ე მ ი თ ა მ ა ი ს დ ა მ ა ტ ე ბ უ ლ ა).—26 დაილომსრე DH.—31-32 ამის თვის შორისსა EFH.—35 ვითარცა ენთუსიაქმნული S s. v. ენთუსი.

რასათვის უკუნ ქცევამ. ხოლო სხეული ვერ უკუნ იქცევისო თავსა შორის თვისსა. გესმა, ამისთვის რომელ ნაწილთა შორის განზიდულ და განყრილ. და სხუად სხუაგან ნაწილი მისი, დაღათუ სფერის გუარ იყო. ვინაჲ ვერ უკუნ ექცევის ყოველი ყოველსა სხეული, ვითარ ესემცა ნაწილი მისმცა ნაწილისად, და კუალად სხუად სხვსად, რამეთუ არ ეგების ესე სხეულთა შორის. ხოლო ყოველად ყოველითურთ უკუნ ქცევამ უსხეულოთაჲ არს, და რომელთა შორის არცა გაგუამებამ წარმოსდგომოდის, განზიდვითი სამთა მიერ განაზიდთა, — ვიტყვ სიგრძესა, სივრცესა და სიღრმესა. რამეთუ ყოველი სხეული ამით სამთა მიერ გასხეულდების მზადისა და მექმისა ღმრთისგან. ხოლო უსხეულოჲ ყოველითურთ ზესთა ადგილთა მიერსა განზიდვასა. რამეთუ ყოველი ყოველსა შინა უსხეულოსა ვინაჲ არცა ადგილისაგან შეიცვის, და არცა ადგილთაგან ადგილთადმი-მიდრკების, არამედ სხუად არს ადგილიცა უსხეულოთაჲ და სხუა მიდრეკაჲცა მათი, რომელი თვისსა ადგილსა სახუედრად აღმოიჩინოს. ვინაჲ ცან ესეცა, რომელ ცაჲ მით ისფერებს თვისთა მიდრეკათა, რომელ პირველ თვის-შორისსა სდევს ერთსა. ხოლო ვინაჲთგან გასხეულებული არს, მიექმნების მას ადგილთა-მიერი მიდრეკაჲ.

თ ა ვ ი 16

20 მანყო რაჲ სხეული უსხეულომსგან, აწ აღმოაჩენს, ვითარმედ ყოველსა სხეულთაგან განყენებულსა არსებასა სხეულთაგან განყენებულნი და კიდე ჰქონდის თვისი მოქმედებაჲცა თანავე არსებასა, რამეთუ უკუეთუ უკუმქცე არს თვისისა თვთებისადმი. ხოლო ყოველი კმაჲ უკუნქცევისა შორის უსხეულო არს, ვითარ აღმოიჩინა; რამეთუ არ ეგების, თუმცა რაჲვე სხეულთ-შორისი თვისად უკუმქცევე იყო, ანუ რაჲვე უსხეულოთაჲ არ უკუმქცევე თვისდადვე. ხოლო თუ დადვას ვინ მოქმედებაჲ განყენებულად, ხოლო არსებაჲ სხეულთ-შორისად, შეიმთხვოს პირველ ვერ გებაჲ საქმისაჲ, და მერმე უჯერობებაჲ განხილულისაჲ, რამეთუ იქმნეს პირველი და მიზეზი უკუნანახსენელ, და მიზეზი ზოანი და შემდგომი პირველ. რომელი ესე არს უმტკიცო, თუმცა არსებაჲ სხეულთა შორის იყო, ხოლო მოქმედებაჲ განყენებულ სხეულთა, ამით რომელ ყოველი მოქმედებაჲ შემდგომი არს არსებისა და ძირ და მიზეზ არსებაჲ, რომლისგან იწარმოა მოქმედებაჲმან. ხოლო 2 განზიდულა CEF, განზიდულთა AB.—3 დადა განყრილ CEF.—და სხუად სხუად AB.—სფერის B.—4 იყო იყოს B.—6 არ ეგებოს F.—8 წარმოსდგოდის B.—მიერ<B.—9 სიგრძესა სიყრმესა F.—10 მექმესა E.—11 ადგილსა მიერსა EH.—12 შინა შორის E.—უსხეულოთასა C.—18 მიექმნების მექმნების AB, მექმნების D.—23 უკუეთუ უკუ A,<B.—თვისებისადმი F.—24 უკუნქცევისა D.—29 მიზეზ AB.—31—32 განყენებულ—მოქმედებაჲ< E (*ex homoioteleuto*).

თუ მოქმედება განყენებულ და კიდე სხეულთაგან, უფროასლა და უპირველეს არსებაცა მათი. ხოლო უსხეულო ყოველი უკუმქცე თვთ თვსდადვე. ვინაჲ უკუმქცე|თვსდადვე უსხეულოჲ, არამედ ყოველი ^{A 43b} უსხეულოჲ განყენებულ სხეულთაგან არსებითცა და მოქმედებით.

თ ა ზ ი 17

სრულ ყო რაჲ თავი ათ და მეექუსე, კულად ზედა დაპრთო, ათ და მეშვდე. |ხოლო ამას თავსა შორის თხზვაჲცა კშირი მოაქუს ^{A 44a} თვს შორის, და თვთ გონებაჲცა ძნელ და ღრიფა უჩუეველთათვს. უსხეულოთა განცდისა. ხოლო ჩუენ თანადგომითა პირველისა ათი-
30 ნ ა ხ ს ი თ ა ა ლ დ რ ა თ ჩუენ-შორისი ე რ მ ი, რაჲთა მოვიდეს ჩუენდა ქრისტეს მიერ პ რ ო მ ი თ ი ა ჲ *.

** ითქუა პირველთა შორის და აღმოიჩინა, ვითარმედ მიდრეკაჲ სულისაჲ სხუად ნუ ჰგონო, არამედ ცხორებად. და ეს ვითა თუ-
15 ლად და წყაროდ ცხორებისად, რამეთუ სადა წარმოდგომილ სული, ცხორებაჲ წარმოდგომილ. არამედ ესე უსხეულოჲ და თვთ თვს-შო-
რისი ცხორებაჲ ნუ ჰგონო ნაწილთა მიერ სხეულენთა, რამეთუ, ვი-
თარცა იტყვს ი ა მ კ ლ ი ხ ო ს, უსხეულოჲსა ნაწილნი უსხეულოვე. რა-
მეთუ არა სადა შედგეს უსხეულოჲ სხეულთაგან. ხოლო სხეული
შედგეს უსხეულოთა მიერ, ვითარ სხეული ე პ ი ფ ა ნ ი ა ჲ ს ა მიერ და
20 სხუათა განსაზიბთა. და კულად, ვითარცა აღმოაჩინა ა რ ი ს ტ ო -
ტ ე ლ ი, ვითარმედ ურომელოჲ სხეული გარომელდების ოთხთა
რომელობათაგან, ვითარცა რიცხვ თვსთა ნაწილთა მიერ და მორ-
თულებაჲ თვსთა ნაწილთა მიერ. ესე და ეს ვითაჲ ყოველი უსხეუ-
ლოჲ. და ნაწილიცა ითქუმის და ყოვლობა, მაგრა უსხეულო, რა-
25 მეთუ უსხეულოთა ნაწილთაჲთ ყოვლობაჲცა უსხეულო. ესთ|ვე და ^{C 75}
სულსაცა ზედა ჰრაცხე ყოვლობაჲცა მისი, და ნაწილნიცა მისნი, და
მიდრეკაჲცა. რამეთუ არა თუ ადგილთ-შორისად მიდრეკების სული,
რამეთუ ყოველი ადგილთ-შორისად მიმდრეკი|ადგილისგანცა შეი- ^{A 44b}
ცვის. ხოლო უსხეულოჲ უდიდო, რამეთუ რომელსა არა ჰქონდის

1 განყენებული D.—უფროასლა] უფროას AB.—8 უჩუეველეთათვის E.—9-10 ათინასათაჲ AB, ათინასათა H.—11 პრომიითაჲ] პრომეთია EFH, პრომივლმაჲ C (სარგეზონ ადგელას შექვევ სამეტებულა; შდ. ქვემოთ უენაჲსი *).—15 წარმოდგომითა D.—17 იამელიტოს E, იამელიტოს D, უამელისოს F.—20-21 არისტოტელ F.—24 ნაწილ-
ნიცა C.—25 ნაწილთათ ABD.—27 ადგილთა შორისად AB.

* ამ სიტყვაჲჲ მათხოებით არაჲსჲ სწერა: პრომიითის შემოქმედი A გჲსინა მხვარუ-
ლი სელით, პრომივლმაჲ E, პრომელვაჲ F.

** ამ ანსაცის გასწერაჲ არაჲსჲ სწერა: იხილვე ყოველი ესე სიტყუენი სხოლიონთა
ABDEF.

რადვე სიდიდით წარმოდგომაჲ, უცხო ადგილისგან. ვინაჲ ესეცა აღმოაჩინა, ვითარმედ სული თვსთა მიდრეკათა კუალად თვსდავე მიმართ ჰყოფს, რომელ არიან მოქმედებანი. მოიღე სახედ, რამეთუ ოდეს რაჲ გაიგონოს სულმან, არა თუ გარეთაგან უკუნ იქცევის და მითლებს განაგონსა; ნუ იყოფინ, რამეთუ ესე მოკუდავთაჲ არს ოდენ გრძნობაჲ და არ გაგონებაჲ. რამეთუ სულმან რაჲ გაიგონოსო თვსი გასაგონოჲ, აღსძრავსო თვს-შორისთა სიტყუათა არსთასა, იტყვს სოკრატე, და მას გარეთსა ჰაზრსა გასაგონსა პირველად თვს შორის ჰპოებსო, ვითარ სიტყუაჲ და ბჭე არსთაჲ. ხოლო სარკუმელ-
 10 თაჲთ სხუა არაჲ ეხებისო მას, თვნიერ მირულებულთა და რეც თუ შემქნართა ცნობათა კუალად ვაკსენებაჲ. და ეს ვითა დავსებულთა, კუალად აღნთებაჲ, თუ არა სულსა თვს შორის მოჰქონანო გუარნი მყოფთანი. ვინაჲ მის შორის ცაჲ და ყოველი ნაწილი მისი. აწ ესე თვთმომდრეკ არს თვსდადვე თვსთა მოქმედებათა, ამისთვს რომელ
 15 თვს შორის ჰპოებს მყოფთა ყოველთა და მას მყოფსა ნათელსაცა, რამეთუ, ვითარცა იტყვს «ტიმეოსა» შორის, ვითარმედ ყოველთა მზადმან ღმერთმან კრატირსა შორის, რომელ არს ფეშხუემი, შეზავაო საყოველთაოჲ სული, და მისცნა მას ნაწილად სიტყვანი გუამოვნებითნი არსთანი, რაჲთა თვს-შორის განიცდიდეს ყოველთა
 20 მყოფთა, და ოდეს რაჲ მოვიდეს დავიწყებად, სარკუმელთაჲთ ზედ შემოსრულთა მიერ, კუალად აღიკსენებდეს სიმდიდრეთა მამისათა რომელ დასხნა, და ქუსა მის შორის მამამან, და უკუნ იქცეოდის ნერგთად თვსთად ადამ სამოთხედ.

A 45a
C 76

35 ვინაჲთგან თანადგომითა პირველისა სიტყვსაჲთა გონებაჲ ამის თავისაჲ კეთილ ნადებ იქმნა. ხოლო ძგერასა და თხზვასა ლექსთასა მკითხულმან მისცეს შეწყობაჲ. არამედ რეცრე და ჩუენცა პატივსცეთ, რამეთუ დიდ არს პირი თუ ვისდმი წიგნისაჲ.

იტყვს: «უკუეთუ ნაწილი მისდრეკსო და ნაწილი მისდრეკების» იყოს სხეულ. ვითარ ესერა ცხოველთა გუამებს ზედა. რამეთუ ანუ
 30 ფერკათა მიერ გუამი, ანუ კელთა მიერ ვითარ ცურვათა, და სხუათაჲ ესე ვითართა.

«ანუ ყოველი მისდრეკს. და ნაწილი მისდრეკების». ეს ვითა მისდრეკს ყოველობაჲ ამის ყოველისაჲ, რომელ არს ანაქუსი ცისაჲ, რასავე ნაწილთა მისთასა, ვითარ ქუეყანასა, ანუ რასავე სხუასა
 35 თანტომსა ამისსა, ანუ და თვთ მათ შვლთა სფეროთასა. ვინაჲ არცა

4 გაიგონოს] იგონოს AB.—11 დავსებულთა] დავსებულ D.—15 შორის <AB.—მას მყოფსა] მას მყოფთა CDEFH.—17-18 ფეშხუემი A.—18 მისცა E.—20 ოდეს] ოდესმე AB.—სარკუმელთათ AB, სარკუმელთათ D.—22 დაქუსა CH.—შორის მის D.—23 თვსდად DEF, თვსად AB.—25 ზგერასა H (წინა ვოფელა ძგერასა).—27 ვისდამი EF.—30 ცურვათა] წურვათა E.—31 ესე ვითათა ABDH.—34 ანუ რასავე ნაწილთა სხუასა E.

ესე შესატყვის სულისა, რაჲთამცა იყო რაჲ უსხეულოჲსაჲ, და ვითარ მხოლოჲსა, რაჲთამცა ანუ ყოველი ნაწილსა მისდრეკდა, ანუ ნაწილი ყოველობასა, რამეთუ გაორდეს ესე, ვითარცა მიმდრეკი და მიდრეკადი, და ზესთაჲ და დამზე, და ვითარ მექმი და უქმი; და არლარა ეგოს სული უსხეულობასა შორის ამათ მიზეზთათჳს, და არცა მხოლოჲ სულითი ერთ და იგივეობა, და არცა ყოველითურთ უკუმქცევ თჳსდად, და არცა თვთმიმდრეკ.

«ანუ ყოველი მისდრეკს და ყოველი მიდრეკების». ეს ვითა სფერებრივთა სხეულთა ზედა, ვითარ მზესა | და მთოარესა და სხუა- A 45b
 10 თა ეს ვითათა. არამედ დაღათუ მეხუთისა არსებისა და უბრწოჲსა, მაგრა სხეულევე, და ვითარ ადგილთ-შორისობითა და ადგილთაგან სხუადობითა, მიდრეკით დაკლებულ უსხეულოთა ხუედრისგან.

«ანუ თუ იყოს ნაწილი სხუაჲ ვითარ მიმდრეკი და სხუაჲ ნაწილი მიდრეკადი. ვინაჲ ესე ვითა ზემო იჩინა, შეუძლებელ ესე
 15 მხოლოსა ზედა უსხეულოჲსასა, ამით რომელ შეემთხუევის მას დაფანჯაჲ და ნაწილთა განყრაჲ, და არლ უკუნ ქცევაჲ თჳსდადვე. რაჲ არს ესე, | თუ არ ვინაჲვე იყოს ესე მყოფობით თვთმიმდრეკი არ C 77
 თვთმიმდრეკეთაგან წარმოდგომილი? გესმა, რამეთუ ოდეს მყოფობით თქუას, იტყვის არსებით. ხოლო ოდეს არ თვთმიმდრეკეთაგან, ესე
 20 არს ესე, რომელი იტყოდა, ვითარმედ «ნაწილი მისდრეკს და ნაწილი მიდრეკებისო, ანუ ყოველი ნაწილისადმი, ანუ ნაწილი ყოველისადმი». და კულად უმრავალსახე გუარი უკუნ ქცევათაჲ, არც ერთი ამათი უკუმქცევ ყოვლად ყოველითურთ თჳსდადვე, არამედ სხეულ და არა უსხეულო. რამეთუ ესე აღმოიჩინა, რომელ ყოველი თვთმი-
 25 დრეკი, და კულად თჳსდადვე უკუმქცე, უსხეულო არს. და ყოველი ყოველითურთ თჳსდადვე უკუნ იქცევის, და არა რაჲ არს მისი ანუ ნაწილსა შორის, ანუ ყოველობასა, რომელიმე უქმ, ხოლო რომელიმე მოქმედ, არამედ ყოველი მისი მოქმედ, ყოველი მისი ცხორება. ესე ამათთჳს ვიტკივე, გამგონეო.

თ ა ვ ი 18

ფხსდადებისათჳს არსთაჲსა

ხოლო აწ ვმას თავსა შორის დააწყობს და განუსაზღვრებს თითოეულსა თჳსთა საზომთა, მიზეზთა და მიზეზოანთა, და იტყვის: «ყოველი მიმცემი სხუათა აობისაჲ პირველ თვთ იგი არს მყოფ
 85 და ა». გესმაჲ, თუ ვითარ წარმოაჩენს პირსა? იტყვის: «ყოველი მიმცემი სხუათა აობისაჲ». ესე არს ესე: რამეთუ აობაჲ თქანგანწვალებით A 46b

1 იყო რაჲ რაჲ AB.—4 დამვე C.—10 უბრწოჲსა F.—13 და კ უ ლ ა დ სხუაჲ CEF.—17, ესე < CD.—34 მიმცემელი C.—35 ყოველი < B.—36 თან გაწულილებით E.

მიიღო არაობისგან; რამეთუ თვთ იგი აობაჲ თვისისა მიზეზისგან აქუს
 ყოველსა მყოფსა. ხოლო ყოველი მიზეზი თან მისცემს თვისისა აობისგან და ააებს წარმოაებულსა ასა. ხოლო აჲ და არსი და მყოფი
 განიყოფებიან ურთიერთობისგან; რამეთუ არსსა თვისი საზღვარი თან
 5 მოაქუს, რამეთუ არსებაჲ არს თვთმდგომი არ მოქენე სხვა მამყოფებელად
 თვსდა, ვითარ ზედმოსრულთა, რომელთა შემთხუვეითად უწოდეს
 10 პერიპატონი-გამოთბ, ვითარ მხედველთა ბუნებითისა ოდენ სხეულისათა,
 ხოლო დიდი პლატონ თვთ მათ შემთხუვეითთა არსებად უწოდს
 ნამდვლ ნამქსა და ნამდვლ არსსა შორის, რამეთუ მუნ მორთულებაჲ
 არს არს. ხოლო აქა შემთხუვეა; და მუნ სამნი ესე გასაზიდნი,
 და ფერნი და ნაკუთინი, არს არიან და უსხეულო. ხოლო აქა
 ზედშემოსრულ და შემთხუვეა. და მუნ ხუთ ტომად აღავლენს,
 ვითარ არსებად, თვთობად, სხუაობად, დგომად, მიდრეკად.
 ვინაჲ ამთ, ვითარცა ტომთა და არსთა, დასხამს გონებითსა და გონიერსა
 15 შორის აღმკულსა; და ყოველსა არსსა მის პირველისა არსისაგან
 წარმოაჩენს; და ყოველსა გუარსა და თვთებასა გუართასა მის პირველისა
 თვთებისგან წარმოაჩენს; და ყოველსა განყოფასა და გასხუაებასა
 პირველისა სხუაობისგან წარმოაჩენს; და ყოველსა გებასა | იგი- C 79
 ვეობასა ზედა პირველისა დგომისგან წარმოაჩენს; და ყოველსა შემოქმედებითსა
 20 და დაბადებითსა აღძრვასა პირველისა მიდრეკისგან წარმოაჩენს.
 ვინაჲ აწ იხილენ გამცდემან, რომელ რაჲც რაჲვე ბუნებითთა
 ხედვათა შორის ზედშემოსრულად და შემთხუვეითად | ხედო, A 47a
 მუნ არს და ტომ არს.

ხოლო მყოფი ოდეს სთქუა, ვითარცა არის ტოტელი იტყვს,
 25 საზიაროსა სახელსა ჰნიშნავ არსისა და შემთხუვეითისასა, უფროჲს
 ვიდრემე არსსა მყოფი, რამეთუ უმეტესთა არს შემცველ.

ხოლო აჲ რაჲთაღა განეყოფვის მყოფსა და არსსა, იხილე
 მეჭურეტმან, რამეთუ ოდეს არსი ანუ მყოფი სთქუა, მყის თანავე
 გუარსა წარმოიყენებ ხედულისასა, რაჲც ხროა იყოს გაცდა ხედული
 30 იგი. ხოლო ოდეს ოდენ აჲ ჰნიშნვიდეს, მართ ოდენ არაობისგან
 გაჰყოფს, და რეც თუ ათა შორის წარმოაჩენს, მაგრა უგუაროდ და

3 წარმოაებულსა] წარმოაებისგან AB, წარმოებულსა H, წარმოებულთა D.—5 არ, მოქენი ABD.—6 თვსადა AB.—შემთხუვეადი AB, შემთხუვეად D.—7 ბუნებითისა] შუბნებითისა AB, ბუნებითისა D.—9 უწოდ ADF, უწოდ B (შეორე დ რიპილოდრე ბუჩკილა ასოს ხეველად არს სსწერილი.—16—17 და ყოველსა—წარმოაჩენს < AB (ex homoioteleuto).—17 თვთებისგან] თვთობისაგან C.—და ყოველსა განყოფასა და გასხუაებასა] და ყოველსა გვარსა და თვითებასა გვარსასა D (შეცდომით განყოფილით არს მოვეჭილი წინა სტრიქონიან).—18 პირველისა] რ'ლისა E.—20 დაბადებითისა CDEFH.—21 იხილე CF.—25 ჰნიშნავს F.—შემთხუვეისასა E.—27 ხოლო] რ' B.—28 მეჭურეტმან AB.—30 ჰნიშნვიდენ D.—მარტ ოდენ H.

პირ-შეუპყრობელად, და მერმე უკუანადასლა ზედა დაჰრთავს ასა, ვითარმედ რაჲაო, და მიუგებ თანგანვლით, ვითარმედ ცეცხლი, აირი, ანუ გონებაჲ, სული, და ეს ვითაჲ რაჲე გუარი მყოფთაჲ ესე ფრიად სათანადოჲ თანგანვლის სახედ განეჰმარტეთ.

6 ხოლო ჩუენ პირველსავე ხედვასა აღვიდეთ, რომელი გუეტყო-
და, ვითარმედ «ყოველი მიმცემი სხუათა აობისაჲ პირველ თვთ იგი
არსს». რამეთუ ყოველი მიზეზი თვს-გამო მიზეზოანსა პირველად
აობასა მისცემს, და მოსწყუედს არათაგან, და მერმელა გუარსა და
თვთებასა თან მისცემს თვისსა გუარისა და თვთებისგან. და ამას
10 ჰყოფს შემდგომითი შემდგომად ყოველსა სირასა შორის. ხოლო
პირველთა შორის ძალნი და მოქმედებანი, და თვთ არსებაჲცა წმიდა
და უძლიერეს და უერთისგუარეს. ხოლო განზიდულთა შორის უმრუმე
და ბინდის-გუარ. ეს ვითა თვთ სახეთაჲცა ზედა გიხილავს, რამეთუ
ნამდვლ მყოფსა შორის ყოველნივე წმიდა და ზესთ საუკუნეობითსა | და A 47b
15 ცხოვლო | ბითსა. ხოლო წარმო წარმოთა რაჲ მისცე, და იგავთაგან C 80
ხატთა | და ხატის ხატთა და ვიდრე აქა განნაკუეთებულისა არსები-
სადმი ჰპოვნე კერპნი და კერპის კერპნი, და ძალი და მოქმედებაჲ
ყოველი დამრუმებულად.

«ვინაჲვე მიცემული მიმცემელსა შორის უფროჲს ჰგეის მი-
20 ცემულისასა». გესმა, რამეთუ ყოველი ძალი და მოქმედებაჲ მი-
ზეზთა შორის უწმიდე და უილიკრინეს* ჰგეის ვიდრე მიზეზოანთა შო-
რის. და კულად იტყვს, ვითარ იგი არს, მაგრა არა თვთ იგი. გესმა,
ვითარ იგიობაჲ გაჰყოფს მიზეზოანსა მიზეზისგან, რამეთუ ვითარცა
რგიობაჲ მსგავსებასა შორის შემოიცივის. ხოლო ყოველი მსგავსებაჲ
25 ანუ სწორ ჟამთა არს, ანუ პირველობასა და შემდგომობასა შორის
წარმოდგომილ, ვითარცა მიზეზსა და მიზეზოანსა.

თ ა ვ ი 19 მიჰმნისათჳს

სრულ ყო ხედვაჲ მიზეზთაჲ, რომელ არიან გონებანი და ზესთ
30 მათსა ღმერთნი; რომელსა შორის აღმოაჩინა, ვითარმედ უზევდებისო
მიზეზი მიზეზოანსა, ვინაჲ აწ მისცემს კელოვნებასა | შეტყუებისასა A 48a
მხედველსა ნათხზსა სირაჲასასა, და ეტყვს, ვითარმედ ცან და ზედ

1 უკუანადას ზედა C.—2 რაჲ აო ABCDF, რაჲო E და S s. v. „ა“.—მივეგებ
F.—ცეცხლია, აირია S *ibidem*.—ჰაირი H.—3 გონებაჲ S *ibidem*—ეს ვითაჲ] ესე
ვითარი S *ibidem*.—7 არს] არა D.—9 ამას] მას AB.—15 წარმო წარმოთა]
წარმოთა AB.—17 ჰპოვნე] მიჰპოვნე D.—18 დამრუმებულად AB.—22 იტყვს]
იტყვ AB.—ვითარ <AB.—29 სრულ ჰყო რა E.—31 მისცემს H.

ამ სიტყვაზე მოითხოვთ დაშვარს სწავრა: ნუ თუ უძლიერეს ACDEF.

მიესხიო, რომელ «ყოველი რააცა პირველ მიეჭმნებოდის რასაცე
 ბუნებასა მყოფთასა, ყოველთადა სწორად წარმოდგომილ არს ბუ-
 ნებასა მის ქუეშე წარმოდგომილთასა». ესე იგი არს, ვითარმედ C 81
 პირველი რააცა რავე იყოს მიზეზი, ყოველთა თვს-ქუეშეთადმი სწო-
 რად წარმოსდგომია, ვითარცა ნამდვლ მყოფი ყოველთა მყოფთა, და
 შარად მყოფ ყოველთა საუკუნითთა, და სული საყოველთაოდ ყოველთა
 სულთა, და ბუნებაჲ ყოველთა ბუნებითთა, და ცაჲ ყოველთა მის-
 ქუეშეთა. აწ ესე მხოლონი ეს ვითა ნათხზის თავნი სწორად წარ-
 მოდგომილან ყოველთა თვს-ქუეშეთადმი. ხოლო თუ არ სწორებით,
 არამედ რომელთამე უფრო, ხოლო რომელთამე უმცრო, ანუ ყოველთა
 არა. აწ ისმე, რამეთუ წარმოდგომასა შორის მიზეზისასა მიზეზოან-
 თადმი უმცროსს უფროსობაჲ იხილვების, ვითარ რომელნიცა მყოფ-
 თანი უმეტეს ეახლნენ თვსთა დასაბამთა, უფრო მსგავს არიან პირ-
 ველთა მიზეზთა; ხოლო უგანშორებულესნი უფრო უმსგავსო; და ესე
 15 ესრეთ. არამედ თუ ვითარ ხედვაჲ ამისი, ისმინე. გესმა, რამეთუ
 ვითარცა მიზეზი ყოველთა თვს-ქუეშეთად სწორ არს, ხოლო განყოფი-
 ლებაჲ გუამოვნებათაჲ განწყოფს მუნით წარმონაარსთა ძალთა,
 თუ არა მყოფი ვითარცა მყოფი ყოველი სწორ მყოფ არს, ვითარცა
 არისტოტელი აღმოაჩინა, იტყვს, რამეთუ აობაჲ სწორად ხუდაო
 20 პირველისა ახსგან ყოველთა მყოფთა და არაჲთ უდარეს აობითა
 უკუნაჲსი პირველსა, ხოლო უმჯობეს დარეობაჲ ვითარებასა შორის
 გაჭკრდების მყოფთასა. | ვინაჲ ყოველი ვითარებაჲ რომელიმე უფრო A 48b
 მსგავს თვსთა დასაწყთა და მიზეზთა, ხოლო რომელიმე უმცრო,
 ვითარცა პირველ იჩინა, რომელი იტყოდა, ვითარმედ ყოველი მოაზ-
 25 ლე თვსთა დასაბამთა უდასაბამისფერ. ხოლო თუ რომელთამე იყოს
 მიზეზ მყოფობისა და რომელთამე არა, იუწყე, რომელ ანუ არა პირ-
 ველი მიზეზი არს მის სირაჲსაჲ, ანუ უცხო და ზედშემოსრული, თუ
 არა პირველისა მიზეზისგან იწარმოვბსცა სწორად ყოველთა არსთა
 ანაქუსი და აკეთილდებისცა შესაბამად თვსთა განათლებათაჲსა.

30

თ ა ვ ი 20

სული, გონება, სხეულთ მიღრეკა

| სრულ ყენა ყოველნი ზენანი ხედვანი, ვითარ თვთ მის ყოველ- A 49b
 თაგან სწორად განყენებულისა ერთისათვს, და ნამდვლ მყოფისათვს,
 და სულისათვს, და სხეულისათვს. აწ კუალად აღილვებს ამათ ზემო
 45 დაღექსულთა ნეტართა და განწყოფს ერთერთისგან. ხოლო იწყებს

3 წარმოდგომილთა AB—11 ისმე| ისმინე F.—13 უმეტეს <AB.—19 აღ-
 მოიჩინა ABE.—20 მყოფთა H.—22 გაჭვირდების AB.—29 აკეთილდების ცაჲ AB.
 —32-33 ყოველთაგანქ ყლგან C.

ქუენათაგან ზენათადმი; გუარსა დაიციავს აქა პერიპატოელთასა. ხოლო განჰყოფს პირველად სულსა და სხეულსა, თვთმომდრეკობისა და სხვსა მიერ მიმდრეკობისა; და თვთმომდრეკ და თვთცხოველად სულსა დასდებს, ხოლო სხეულსა სხვსა მიერ და არა თვთმომდრეკად; არამედ ვითარ თვთმომდრეკად. რამეთუ იტყვს, ვიდრემდის წარმოდგომილ იყოსო სული სხეულთადა, ჰგავს თვთმომდრეკ ყოფად, ესე იგი არს თვთცხოველად. რამეთუ ვიდრემდის წარმოსდგომოდის სული სხეულსა თანმეარსეობითა მისითა, საგონა თვთცხოველად, რომელ არს თვთმომდრეკაჲ, ესე იგი არს ძალი ცხოველობითი. ხოლო განეყენოს რაჲ, უწყმდების სხეულსა საგონი ესე, რამეთუ სხვსა მიერ იქმნების მიდრეკილ, ვითარცა გამგდე თვსგან ცხორებისაჲ, რომელი ყოველთა მეკუდოთა ზედა იხილვების. ხოლო აობასა ზედა ცისასა არ ესთა, რამეთუ სამარადისოდ|თან მიჰბუნებებია მას თვთმომდრეკაჲ და ცხოველობაჲ ნაწილთაცა მისთა და ყოველობასაცა, რამეთუ რომელი უცხოველოთა ცხოველ და უდრეკთა თვთმომდრეკ ყოფად საჰაზროჲ ჰყოფს, რაოდენ პირველად თვთ თანდაარსებულად ჰქონდის ცხოველობაჲ, და არსებაჲ მისი|იყოს შორის სამარადისოსა ცხოველობასა.

ხოლო აწ აქა, განეყენა რაჲ სული და სხეული, მიჰმართა განყოფასა სულისა და გონებისასა, არამედ ისმინე: იტყვს, ვითარმედ გონებაჲ მიუდრეკელ არს და მიუდრეკელად მისდრეკსო; ხოლო სული არ ესთა, რამეთუ პირველ თვთმომდრეკი მისდრეკსო სხუათა. რაჲ არს მიდრეკაჲ სულისაჲ, და მიუდრეკელობაჲ გონებისაჲ? თვთმომდრეკაჲ არს თვთცხორებაჲ და თვს შორის ქონებაჲ არსებასავე თანწარმოდგომილად ცხორებისაჲ, ვითარ ცეცხლისადა სამარადისოდ სიმკურვალე, რომელ ესე არს თვთმომდრეკობაჲ, რამეთუ არ ვისგან აქუს და ზედშემოსლვით ცხორებაჲ. ხოლო დაკლებულა გონებისგან, რამეთუ გონებასა დაუესებელად აქუს თვს შორის და თანდაარსებულად გაგონებაჲ, და სამარადისოდ გებაჲ ერთობასა ზედა, და არ მიდრეკად და ქცევად ოდესმე უმეცრებისგან მეცნაფობად და ოდესმე უცნაფობად. და ესთა სანიადაგოდ მიდრეკა ოდესმე უგუნურებად და ოდესმე მეგონებობად. ხოლო სულსა ცხორებაჲ სამარადისოდ და დაუესებელად წარმოსდგომია, მაგრა გაგონებაჲ არა. ხოლო გონებასა გაგონებაჲცა და ცხორებაჲცა დაზესთაებულად. რამეთუ ცხორებაჲ სულისაჲ ხატ და აღალმა გონებისა, ხოლო გონებაჲ გონებისაჲ ცხორება და არსება

1 დაიცივას E.—5 არამედ ვითარ თვთმომდრეკად <E.—7 თვთ ცხოველად D.—8 თვთ ცხოველად D.—9 ცხოველობითი ABEH.—11 მიდრეკილი C.—13 მიჰბუნებია E.—14 ცხოველობა ABE (აქიგ და სხვაგანაჲ).—17-18 ცხოველობასა ABD, ცხოველობისა E.—19 რაჲ <AB.—26 ზედშემოსლვით B.—30 მეცნაფობად| მეცნიერობად D.—31 მიდრეკა|მიდრეკა ABDEFGH.—მეგონებობად| გონებობად CE.—32 და <AB.

გონებისა. ვინაჲ აწ გაგუარებულთა სახეთა ზედა განვაშიშულოთ სიტყუაჲ. ხელაჲ ცხოველთა მრავალგუარობისა? ცხოვრებისა უკუე დაქუნებებულად განიცდი მათ შორის, ხოლო ძალსა გამგონეობისასა უზესთაესთაჲთ ზედშემოსრულად. ვინაჲ ამისთვის იტყოდა არისტოტელი «თვრათენად», რომელ არს ეს ვითა ნაკადი მზისა შარავანდთაჲ სარკუმელთაჲთ და არ შიგნით. შიგნით სულისა ძალი და მოქმედებაჲ ოდენ ცხოვრებისაჲ, ხოლო გაგონებისაჲ საზესთაოთაჲ ზედმიქმნილად. ესე განყოფაჲ სულისა და გონებისათჳს ვითა აწ ფილოსოფოსი იტყჳს, ვინაჲ კუალად დაუზედაებს განყოფასა გონებისა და ერთისასა.

იტყჳს უკუე, ვითარმედ იმოქმედებსო თვთებასა შორის თჳსსა გონებაჲ. რაჲ არს ესე? გესმა, გამგონეო, რამეთუ იმოქმედებს თჳს შორის, ესე იგი არს მიუღრეველობაჲ, და არა თუ გარეთ რას არს მოქენე, რაჲთამცა მიდრკა მისდმი, რამეთუ თავსა შორის თჳსსა ჰქონან ყოველნი გუარნი არსთანი, ვითარ გონებასა, და არა ვითარ სულსა ოდენ ცხოვლობით, არამედ გონებით და გაგუარებულად, არამედ თვთ ამით მოკლებულა პატივისა და ძალსა ერთობისასა. რამეთუ გუართა თჳს შორის ქონებითა, ადგილად გუართად იქმნების და განმრავლდების. რამეთუ ყოველი მოქმედებაჲ გონებისაჲ, ვიდრე გაგუარებულთამდე, დახედავს თჳს შორის სიკმოსა გუართა მორთულებისასა და უკუ იმოქმედებს თჳსდავე და ეს ვითა დაორდების და დასცილდების ერთობასა და გაეყოფვის. ხოლო ერთსა ერთებრივ აქუს თჳს შორის სიმრავლე, ვითარ ესე ერთსა ზედა რიცხუთასა.

და კუალად რამეთუ გონებისა ყოველი მოქმედებაჲ ვიდრე დასადამდის მოქმედებს ძალი გონიერი, და გაგუარებულთამდის. ხოლო მეტად ველარა გაზიდავს თჳსთა გონიერთა ნათელთა. ხოლო ერთი და სულსაცა თანა ვითარ ძალსა ცხოვრებისასა და წყაროსა, და გონებასაცა თანა ვითარცა მზესა გუართასა, და კუალად იმრრე და ვიდრე უსახოთა და უგუაროთამდე. და თვთ მის უგუაროასა და ურომელოასა ნივთისამდე. რამეთუ მის ერთისა მის უაოცა იგი ნივთი, რომელსა არარსად სახელსდვა სიტყუამან, ვინაჲ და თვთ ესეცა მის ერთისა მიერ. დახედენ, რამეთუ ვითარ ერთისავე მიერ; რამეთუ ვერ განველთის ერთსა, დაღათუ ვერ გასწუთეს სხუანი ყო-

1 განვაშიშვლოთ C, განვაშიშვლოთ ABDEH.—3 მათ შორის] მ'თგ' D.—4 უზესთაესთათ AB, უზესთაესთად FH, უზესთაჲთ E.—6 შარავანდედთაჲ E.—11 თჳსებასა F.—14 მისდრკა ABDEF.—მისდამი EF.—21 უკუე მოქმედებს CEH, უკუ მოქმედებს D, უკუ მოქმედებს F, უკუე და მოქმედებს A (ADFH.—22 სიტყუაჲჲ მათთაჲთი ანაჲჲ სწერაჲ: უკუ იმოქმედებს).—თჳსდადვე F.—23 ერთსა შორის ზედა A.—29 თვთ მის] თვთ C.—30 ურომელოასა] ურულოასა E.—31 არარსად] არა არსად ABDF.

ველნი ძალნი, ვითარ სულისაჲ, რამეთუ ვიდრე გაცხოველებულთამდე, ხოლო გონებისაჲ, ვიდრე გაგუარებულთამდე. არამედ უსახობამდე ნივთისა ვერ რომელი ეკმა განყრად და წარვლენად თვსთა მოქმედებათა; რამეთუ ვითარ ერთი ერთისა მიერ, დაღათუ უმსგავსო შექცევისაებრ პირთაჲსა. რამეთუ იგი ზესთაჲ ზესთაჲ ერთი ზესთაჲ ძეს გუართა, ხოლო ნივთი, ვითარ ნივთი ერთ, მგრა უდარეს გუართა ერთი, ვითარ ზესთაჲ მეორე, ვითარ მოკლებით გუართა-გან, და მსგავს უმსგავსოდ, და კუალად უმსგავსოდ მსგავს.

თ ა ვ ი 21

არსთა დაწყებისათჳს.

10

ვითარ სრულ მყოფი განყოფისა არსთა და ზესთ არსთა მხოლოთასა, მხოლოდ უკუე ვიტყვთ პირველთა შორის ნათხზსა სირაჲსასა რაჲც რაჲვე|იყოს, ვითარ მხოლოდ სხეულთაჲ ცაჲ, და მხოლოდ ბუნებათაჲ საყოველთაოჲ ბუნებაჲ, და მხოლოდ სულთაჲ საყოველთაოჲ სული, და მხოლოდ გონებათაჲ ნამდვლ მყოფი, და მხოლოდ ერთთაჲ მზე იგი ერთთაჲ. ესე ყოველნი პირველსა შორის ხედვისა განყვნა კმასაყოფელთა მიერ აღმოსაჩენთა. ვინაჲ აწ ამას თავსა შორის დააწყობს გუარსა სირაჲსასა და იტყვს: * **ხოველი წესი მხოლოობისგან დამწყებელი იწარმოებს სიმრავლისადმი შედარებულად თვისისა მხოლოჲსა.** ესე არს ესე, ვითარმედ ყოველი მხოლოდ თვისსა შესადარსა და ბუნებისა თვისისა მეტუნებესა წარმოსთხზავს სირასა. რამეთუ ერთი ერთთა წარმოსთხზავს, და გონებაჲ გონებათა, და სული სულთა, და ბუნებაჲ ბუნებათა, და სხეული ცისაჲ სხეულთა; და არ შერევენ თვსთა თვთებათა არცა დასაბამნი მათნი, რომელ არიან მხოლონი, და არცა ნათხზი სირათა მათთაჲ შეირწყუმის, არამედ გათვთებულად დაიცავს ყოველი წესსა თვისსა და მისცემს შემდგომითი შემდგომად თვს-ქუეშეთა ყოველთა თვისსა თვთებასა, რომელი არა აქუს სხუათა. ხოლო სირასა შორის ერთისა და უპირველესისა მოახლე უძლიერეს და უერთისგუარეს. და ესრეთ შემდგომითი შემდგომად სხუაჲ სხვსა მიზეზ, ვითარ ორი სამისა, ესთადვე და ერთნი ნამდვლ მყოფისა, ხოლო ნამდვლ მყოფი გონიერისა არსისა, ხოლო გონიერი არსი სულისა, ხოლო სული სულთა, ხოლო

C 88

A 52b

15

20

25

30

1 ვიდრე| ვერ D.—გაცხოველებამდე E, გაცხოველებულადმდე F.—3 ეკმა AB.—5 ზესთაჲ ზესთაჲ| ზესთათაჲ B, ზესთაჲ ზესთაჲ E.—15 ნამდვილი D.—16 პირველთა E.—18 დაწყობის C.—სირაჲსასა| სულისასა CE.—22 ერთთა| ერთსა AB.—24 სხეულითა AB.—შეპრევენ CDGH.—25-26 შეირწყუმის AB, შეირწყმის DEFH.

* ამ დებულების წინ განყოფილებით თვების სიოველები: კა (21) ABCDG.

სულნი ბუნებისა, ხოლო ბუნებაჲ ცისა, ხოლო ცაჲ ოთხთა კავშირ-
 თა, ხოლო ოთხნი კავშირნი ყოველთა ქმნისა და ხრწნისა ქუეშეთა.
 ხოლო ერთი იგი და ზენაჲ ყოველთაჲ სწორებით ყოველთა მიზეზ
 და მიუწუთო, ამით რომელ სწორებით მიზეზ არს ყოველთა, პირ- C 89
 5 ველთა, შემდგომთა, საყოველთაოთა, ნაწილებთა მსგავსთა, უმსგავ-
 სოთა, უკუდოთა, მეკუდოთა.

და კუალად: «სიმრავლე ყოვლისა წესისაჲ ერთისადმი აღი- A 53a
 ყვანების მხოლოდსა». რამეთუ სხეული ყოველი ცისადმი, ხოლო
 ცაჲ ბუნებისადმი ყოველთა ბუნებათა თანა, ხოლო ბუნებაჲ სული-
 10 სადმი ყოველთა სულთა თანა, ხოლო სული ნამდვლ მყოფისადმი
 ყოველთა სულთა თანა, ხოლო ნამდვლ მყოფი ერთადმი ყოველთა
 გონებათა თანა, ხოლო ერთნი ერთისადმი ყოველთა მყოფთა თანა.
 ვინაჲ შეისწავე, რამეთუ ყოველსა სირასა შორის თვისი თვთებაჲ
 დაცველ არს შესაბამი თვისთა დასაბამთაჲ.

და კუალად იტყვს, უკუეთუ უმე და უნაყოფო იყოსო დასაბამი,
 არცა წარმონათხი ეგოს, და არცა მხოლოჲ დასაბამისაჲ ჰბადვიდეს
 პირველსა ერთსა. უშვო, იტყვს, თუ იყოს, არა ჰბადავს პირველსა
 მიზეზსა მხოლოდსა სირადსა, მით რომელ უნაყოფო. ხოლო ყოვე-
 ლი უნაყოფოჲ უქმ, ხოლო ყოველი უქმი უმსგავსო ზესთ მექმისა.

და არცა სირაჲ ერთ იყოს: ესე ესე არს, თუ მხოლოჲ სირაჲ-
 20 საჲ არ მექმე და არცა მეშვე იყოს, არ ებადვოს ერთსა ერთსა ერთსა,
 და არ მბადი მისი პირველ ვერცა წარმოშობს, მეორედ ვერცა
 ათვთებს რიცხუს შორის ერთთა, მესამედ ვერცა ურთიერთას ზიარე-
 ბასა მისცემს და თხზვასა. ხოლო რომელიცა სირაჲ სამისა ამისგან
 25 იყოს დაკლებულ, ვერ სადაჲთ მოიგოს მყოფობაჲ და ვერცა დგომაჲ.

კუალად იტყვს: «თითოეულსა წესსა შორის დამცველი ერთსა
 საზღვარსა და მორთულებასა და თვის შორის მექონე დაწესებულ-
 თა, ურთიერთასცა და ყოვლობისადმი». ისინი, რამეთუ ყოველი
 რიცხვ სირადსაჲ სამთა ხედვათა შორის განიცდების. პირველ, | თუ A 53b
 30 რაჲ საზომი აქუს ბედსა და ხუედრებასა მისსა მის ერთისა მიმართ
 ზესთაჲსა, თუ ვითარ პატივცემულა სიახლითა | მისითა. მეორედ, C 90
 თუ ვითარ ზიარებასა შორის ურთიერთობისა, და თუ რომლისა
 ხუედრისაჲ არს: საზღვრისა, ანუ უსაზღვროდსა, არტიოდსა ანუ
 პერიტოდსა. ხოლო იმეცნე, რამეთუ არტიოჲ უსაზღვრობი-
 35 სადმი აღიყვანების პირველად, ხოლო პერიტოდ გუარადმი პირვე-

4 მიუწუთო CDEFG, მიუწდომელ B.—9 ბუნებისადმი ბუნებისადა C, ბუნე-
 ბისად E.—10—11 სული—ხოლო <AB (ex homoioteleuto).—11 ერთადმი B.—15-
 იყოს B.—18-19 ყოველი სული F.—21 არ ებადვოს ერთსა ერთსა H.—22 მბა-
 ძავი E.—წარმოშობს წარმოშობს AB.—23 რიცხუ E.—ერთსა AB.—24 თხზ
 უასა H.—სირადსა. მისა ამისგან D.—30 ბედსა შვდსა DH, შბედსა E.

ლად, რომელი თვსსა ადგილსა მიეცეს გავრცელებულად. მ ეს ამედ
 ყოვლობისადმი, ვითარ გუარისად ნაწილნი გუარისანი, რაჲცა რაჲვე
 იყოს გუარი: ანუ ათი, ანუ ასი შენაკეცი ათისაჲ, სრული სრულის-
 გან. ვინაჲ ესე ყოველი იხილო კელოვნებასა შინა კეთილმბადისა
 5 მთხვეელისასა, ბუნებითა რიცხუთა შორის.

რაჲ არს ხელი ამის სიტყვსაჲ, რომელი იტყვს, ვითარმედ «არ
 ვითა ეს რაჲვე თითოეული, არამედ ეს ვითაჲ ამის ვინაჲსავე წე-
 სისა მყოფი». გესმა, რამეთუ პირველვე ითქუა, ვითარმედ სხუჲა არს
 10 ოდეს რასავე გუარსა რიცხვსაჲ, ვითარ ნათხზსა და სირასა თან
 შეატყუებდე, რამეთუ მაშინ არა არს ეს ვითა თვისი, არამედ ეს ვითა
 მის ნათხზისაჲ და სირაჲსა. და კუალად ოდეს რაჲ განიცდიდე, ვი-
 თარცა თვთ მას თვთებასა თვსსა შორის მყოფად და უსქეტოდ,
 მერმე ჰპოვო თვთუარად და ბუნებად თვისისა თვთებისად.

«ვინაჲ შემდგომად ერთისა პირველისა ერთნი, და შემდგომ-
 15 მად გონებისა პირველისა გონებანი, და შემდგომად სულისა პირ-
 ველისა სულნი, და შემდგომად ყოველთა ბუნებისა სიმრავლე
 ბუნებათაჲ». ესე ხედვაჲ კეთილმდებარე ყო ღმერთმან ზენასა შორის A 54a
 ნახედსა, რომელი იტყოდა მის-გამოობასა ყოველთასა, და კუალად
 უკუბრძობასა თვსთა მხოლოთადმი, და თვისით მხოლოთ მხოლო-
 20 სადმი მხოლოთაჲსა, და კუალად მხოლოჲ მხოლოთაჲ ერთთადმი, და
 კუალად ერთნი ერთისადმი ერთთაჲსა.

თ ა ვ ი 22

დასაბამებრისა ერთისათვის

ესთა რაჲ სრულ ყვნა ხედვანი ესე საუკუდავოთანი, კუალად
 25 მოჰმართა. დასაბამებრსა ერთსა, მიზეზსა ყოვლისა სირაჲსასა და იტყვს:

«ყოველი პირველი და დასაბამებრივ მყოფი თითოეულსა შორის
 წესსა არს ერთი». ოდეს გესმას თუ არს ერთი, ნუ მას პირველსა და
 გამოუთქუმელსა ერთსა წაეოცნები, რამეთუ თვთვე ფილოსოფოსი
 განჰყოფს, თქუას რაჲ, ვითარმედ «ყოველიო». ესე ყოვლობაჲ სიმ-
 30 რავლესა შორის იხილვების. თუ არა თვთ საჭეშმოჲ ერთი უყოვე-
 ლო არს, და არცა ორ და არცა უმრავლეს ორობისა. თქუა რაჲ,
 ვითარმედ «არცა ორო», მყის საცხადო ყო, ვითარმედ უკუეთუ არ-
 ცა ორ პირველი მიზეზი ყოველსა შორის სირასა, უფროჲს ხოლო C 92
 და არცა მრავალ.

3 შენაკეცი F.—4 ესე] ერთ AB, ესთ DG.—5 მთხვეელისასა ABD.—ბუნ-
 ნებითა.—10 შეატყობდე E.—13 და <D.—19 თვსთა] თვსდა D.—19—20 და
 თვისით—ერთთადმი <AB (ex homoioteleuto).—20 ვრთადმი E.—25 დასამებრსა
 F.—26 თითოეულს AB.—28 ერთსა <AB.—30 თვთ] თვთი F, თვისი AB.

«არამედ მხოლო კმნილ ყოველი». გესმაა, ვითარმედ «მხოლო კმნილ ყოველი»? რაეც რაევე მისცე საგონსა დასი მხოლოთაჲ, ვითარ ცისაჲ, ვითარ გონებისაჲ, ვითარ სულთაჲ, ვითარ ბუნებათაჲ, ესე ყოველნი მხოლონი კმნილად და ხატის ხატად ჰრაცხენ მის თვთ ბუნებით ერთისგან კიდე, რომელი და თვთ მას ერთობასაცა დაუზესთავედების. არამედ შემდგომთაგან ჰკადრა მას სურვილმან ერთობაჲ, ვითარ ერთ მქმნიელსა ყოვლისა სირაჲსასა. ხოლო კეთილობაჲ ვითარ მკეთებელსა არსთა ყუავილისასა, ხოლო მამობაჲ ვითარ მიზებსა მყოთა აობისასა. უკუეთუ «ორო», პირველი მხოლოჲ სირაჲსა არ ეგებისთა შორის დადვა. და კუალად თუ «ორთაგან ერთიო», არც ესე, რამეთუ რაეც გან რაჲსგანცა არა პირველ, არამედ შემდგომად გაშოსა თვსსა.

A 55a

«ანუ სხუაჲ სხვსგან» და არ იყვნენ საპირველო, თუმცა მეორე მეორისგანმცა, და იყვნეს იგი პირველ, რამეთუ მოაკლდენ ორნივე პატივსა პირველობისასა. ხოლო ერთი ერთისგან ეგებისცა და ზესთ ეგების, და არა შეშლის წესსა სირაჲსა თხზულებისასა.

ხოლო თუ სხუაჲ უპირველეს მეორისა არ იგიობაჲ». ესე არს ესე, რამეთუ პირველსა და შემდგომსა შორის დიდ არს განაყოფი, ვითარ მიზეზსა და მიზეზოანსა შორისა და წარმოსა და საწარმოსა შორის.

იტყვს ვითარმედ «იჲოჲ რაევე მის სირაჲსა და არ ერქუმოდის სხუა თვნიერ პირველობისა». ხედავა, თუ ვითარ განვლოფი თხზვამან შუა და აღმოაჩინა, ვითარმედ არს რაევე თხზულისაჲ და პირველი ყოვლისა სირაჲსაჲ? ვინაჲ ესე ესრეთ მისცა სისრულესა, ვითარმედ ერთი არსო მიზეზი ყოვლისა სირაჲსაჲ, და არცა ორ, უფროჲს ხოლო არცა სხუაჲ სიმრავლე მიზეზ და დასაბამ, არამედ ერთი მხოლოჲ სხეულთაჲ ცაჲ, და ბუნებათაჲ ერთი ბუნებაჲ, და სულთაჲ ერთი სული, და გონებათაჲ გონებათ-დასაბამი, და ცაჲ გონებათაჲ პირველი მორთული და პირველი სისწორე, და პირველი შეუნიერებაჲ ნამდვლ მყოფი. და კუალად განკარგული ზემექონეობით ყოველთაგან ერთი და უფსკრული კეთილობათაჲ ერთთა და კეთილთაჲ.

C 93

თ ა ვ ი 23

უმოქენოღსთჳს

სრულ ყო რაჲ ესე ხედავა, კუალად მოქენესა და უმოქენოსა აღსბტყუაჲს და იტყვს, ვითარმედ «ყოველი უმოქენოჲ წარმოიყე-

C 94
A 56a

1-2 გესმა-ყოველი <DEH (ex homoioteleuto).- 4 მის თვთ] მის თვს AB. -7 ერთ] ესთ D.-9 მყოთა] მყოფთა F.- 12 გამოსათვსა ABDE, გამოსა თვსი F. -19 საწარმოსა შორის] წარმოსა შორის ABD.-26-27 და სულთაჲ ერთი სული <E.

ნებს თვსგნით თვსადში მოქენეთა». ესე საცხადოდ ძეს შორის სუ-
 ლისა ძალთაჲსა და უფროჲს ხოლო ვითარ მრავალგზის დალექსუ-
 ლი ზემოთა შორის, ვითარმედ «ყოველი მიზეზი და უმოქენოჲ და-
 უზევედების მიზეზიანსა და მოქენესა». პირველად რამეთუ არსებასა
 5 მისსა წარმოაყენებს; მეორედ რომელ თვსდადვე უკუ იტრფობს და
 აკეთებს ესე მრავალსაღალადი ერთი, და მის მიერ ყოველნი მიზეზნი
 და ერთნი ერთ იქმნებიანცა და აკეთილდებიანცა.

«და ყოველნი თანმოქენენი გუამოვნებანი უმოქენოჲსა მყო-
 ფისადში აღიცისკრებენ». გესმა სატრფოთა მათ ხედვათაჲ, რო-
 10 მელი ცისკრის ფერ ჰყოფს სულთა, რამეთუ გუეტყვს «აღიცისკრე-
 ბენო». მას დღესა შორის იტყვს აღცისკრებასა, სადა არცა გრძნოთა
 ესე მემზე მზე არს მადლეებელ, და არცა სულითი ცაჲ და მზე, და
 არცა გონებითი, ვითარ ნამდვლ ნამკი და ნამდვლ მყოფი, არამედ
 ერთი და პირველი კეთილობაჲ მზე მის ერთთა და ღმერთთა დლი-
 15 სა, სადა ჰნატრა ყოველმან წადილმან, სადა შეირწყუა ყოველი
 სურვილი, სადა აღმართდა ყოველი მუნ მხედი, მუნ ვიდრემე ყო-
 ველთა ცისკართა აღცისკრებაჲ, მუნ ვიდრემე ყოველთა დღეთა აღ-
 დღებაჲ. რამეთუ სამართლიეცა უწოდა ენითმან, ვითარმედ «ცის-
 კარიაო», ცისა კარი, რამეთუ ვინაჲთგან ყოველი განხუმაჲ ნათელთაჲ
 20 ცის გამო არს; ვინაჲ სადა ნათელი დასაბამობითი, მუნ ცაჲ და-
 საბამობითი.

«რამეთუ უმოქენოსა მხოლოჲსაჲ დაუპყრიეს ადგილი და საზ-
 ღვარი, ვითარ თვსად მყოფსა და არა სხვსად». იტყვს, ვითარმედ A 56b
 უმოქენოსა მხოლოჲსაჲ დაუპყრიეს ადგილი, პირველსა და მიზეზსა
 25 სირაჲსასა, და თვთ უმოქენოსა შემდგომთაგან. არამედ სხუათა ყო-
 ველთა თვს-ქუეშეთა თანამიმცემსა თვსთა მყოფობათა და ძალთასა
 მხოლოჲსაჲ დაუპყრიეს ადგილი. რამეთუ ყოველი უმოქენოჲ ზესთა C 95
 ძეს მოქენესა, და არს მხოლო მისდა მიზეზ, ვითარ ცაჲ სხეულთა,
 და სული სულთა, და გონებაჲ გონებითთა. რამეთუ წარმოშობს
 0 შემძლეთა მისისა ზიარებისათა; რამეთუ აღუქმსო მათსა აობასა,
 რაჲთა დაუდგმიდენ ძალთა და მოქმედებათა მის-გამოთა, და იქმნე-
 ბოდინ თვსისა მხოლოჲსა გუარ.

«ხოლო იყოს თუ უშვ, იყუდნეს თვს შორის, არ ვინაჲ ჰქონ-
 დის პატიოსანი». ესე არს ესე: თუ უშვ არს უნაყოფო არს; თუ
 35 უნაყოფო უმსგავსო პირველსა ერთსა და მეშვსა ყოველთასა; რამეთუ

1 თვსადში E, თვსადში CDF.—9 სატრფიალთა E.—11 აცისკრებასა ABC,
 ა'ცისკრებასა D.—14 მისი შ'რ D.—17 ცისკართა—ყოველთა <E (ex homoioteleuto)-
 —18-19 ცისკარი აო ABE.—19 განხუმაჲ AB.—20 ცის გამოჲ C.—23 სხვსად
 სხუად E.—25 უმოქენო AB.—26 მყოფობასა AB.—ძალთაჲსა CD.—31 ძალსა F.—
 33 იყუდნეს F.—35 უნაყოფ ABCE.

ყოველთა თუალად ღღედ და პატიოსნად მსგავსებაჲ წარმოსდგომიან ერთისაჲ.

«**ვინაჲ ყოველი მიმღები ეზიარების, ხოლო მიცემული წარმოდგა, ვითარ ზიარებული**». ყოველი ბუნებით მზიარებელი მიიღებს ⁵ ზიარებულისგან ბუნებით.

«**ხოლო მიცემული წარმოდგა ვითარ ზიარებული**». იტყვის, ვითარმედ პირველ მყოფობასა მისცემს მიზეზი მიზეზოანსა, და თვთ იგი მყოფობაჲ მიზეზოანსა ზიარებისგან აქუს. და არ ესთა თუმცა პირველ იყო და შემდგომადმცალა ეზიარებოდა; რამეთუ პირველ ¹⁰ აობასა მისცემს და მერმე კეთილობასა, და თვთ იგი პირველიცა მყოფობაჲ კეთილ არს მიზეზისგან მიზეზოანისადმი.

A 57a

«**ხოლო რომელი იყოს თვთებასა შორის თვისა, სხუათად არა არს**». ესე არს ესე: რომელი გამხოლოებულ იყოს* და მარტო თვისსა არსებასა შორის და ოდენ თვსდად შემოეცვას თვთებაჲ თვისი, ¹⁵ არა არს იგი მიზეზ და მამყოფ სხუათად. ხოლო რომელი თვთცა ეგოს დაუვსებელსა თვთებასა შორის თვისსა და სხუანი წარმო წარმოკმნეს და აღუგოს მყოფობაჲ, იგი არს მსგავს მის პირველისა ერთისა და ყოველთა მამისა.

«**რადთა ყოველთა უბრწყინვიდეს და არა ვითარ გათვთებული შორის მწყობრსა სირაჲსასა**». იტყვის, რადთა ყოველთა სწორებით იყოს მიზეზ მის სირაჲსათა, და ყოველთა უნათლებდეს | ვითარ თვს- ²⁰ გამოთა, ხოლო გათვთებული შორის მწყობრსა სირაჲსასა არა ყოველთად წარმოდგომილა. რამეთუ ანუ ყოველსა შორის არს, ანუ ერთებრივობასა ყოვლისასა, ანუ უპირატეს ყოველთა. სათანადო არს აწ დაჭუ- ²⁵ რეტად ჩუენგან ამის ხედვისაჲ. იტყვის, რამეთუ სამ სახედ გაიცდების აწ აქა ერთი. პირველი, ვითარ უპირატესი ყოველთაჲ; მეორე; ვითარ ყოველსა-შორისი და ყოველთადმი განწყვალებული და განყოფილი; მესამე, ვითარ თითოეულისა რიცხუსა თვისსა წესსა დამცველთა და თვთებასა მათ შორის განცილი, ვითარ სამობასა, ორობასა, ³⁰ ექუსობასა, შვდობასა და ოდენ მის რიცხუებრივისა მხოლოასა რომლისადაცა იყოს. აწ იხილე, რამეთუ ყოველთადმი განყოფილი და განწყვალებული ერთი ვერ შემოპყრის და შეაერთებს ყოველსა ნათხზსა სირაჲსასა, ამით რომელ თვთ კატეკრმატის კმნითა და განყოფილ ყო- ³⁵ ველთადმი, ხოლო განყოფილი ყოველთადმი და მრავალთა მიმართ და-

C 96

A 57b

8 მიზეზოანთა F.—9 შემდგომცალა EFH.—10 კეთილობასა] კეთილ აობასა codd.—11 და მიზეზისგან AB.—21 სირაჲთა E, სისაჲსათა A.—ვითარ] ვითარცა F.—22-23 ყოველთა F.—24 ყოვლისასა< ABD.—25 ამის] არსE.—28 ვითარ< D.—29 თვთებასა] თვთებულსა D.—33 კატეკრმატის AB.—34 ხოლო განყოფილი ყოველთადმი ხოლო განყოფილ და მრავალთა CDEF, ხოლო განყოფილი და ყოველთა მიმართ H.

* უკანსხუნელი ოპი სტრაქონის განწყვალე არაჲსე სწერათა: შეისწავე წა სამბისთვს A.

ქუეშეთა მას სირასა შორის. ხოლო თვთ აღარაჲ ჰქონდის თვს წი-
ნაჲთ სხუაჲ მას ნათხზსა შორის. ვინაჲცა ერქუმის მას უზიარებელი,
ვითარმედ უპირველო. ხოლო ყოველსა მიზეზოანსა მიზეზი უზესთაჲს,
და ყოველსა მიზეზსა უმიზეზოჲ.

⁵ ძუღლადცა განემარტოთ. იტყვს მიზეზოვნად წარმოყენებულსა
გუამოვნებასა; ხოლო მიზეზად მათ მისდა მიცემულთა ძალთაცა და
მოქმედებათა არსებასავე თანა; ხოლო უმიზეზოდ თვთ მას მიზეზსა
მიმცემთასა.

შეისწავე; ვითარმედ, გესმნენ რაჲ ძალნი და მოქმედებანი, რო-
¹⁰ მელ არიან მიზეზნი, ნუ ვითარ უარსებოთა ძალთა და მოქმედებათა
ჰრაცხე და ჰგონებ, ვითარ მოკუდავთასა; რამეთუ უკუდავთა მოქმედ-
ბაჲ და ძალი უკუდავ და სამარადისო არს და სამარადმყოფსა თან-
გაზიდულ, და დაუბერებელ ყუავილი უსხეულოთა მოქმედებისაჲ და
არსება მოქმედებაჲცა მათისა არსებისაჲ. რამეთუ არა თუ | დავიწყე- A 59a
¹⁵ ბისგან აღდგების, და არცა უსრულობისგან მოვა სრულებად, და
არცა ნაკუთისგან სხუად ნაკუთად, ვითარ ცისა სხეულთა ზედა,
არამედ მუნ არცა მიდრეკაჲ ეამსა თანა შეკრული და არცა პირ-
ველი, აწითი და შემდგომითი. რამეთუ ესე ყოველი ესვითაჲ სხე-
ულთა და სხუად შეცვალებად და არა იგივეობასა შორის დამსჭულულ-
²⁰ თაჲ. ხოლო რომელთა აობაჲ სამარადისო არს, მათი ძალი მოქ-
მედება არს, და მოქმედებაჲ ძალ და მიზეზ ყოველთა სირაჲს-შო- C 99
რისთა მიზეზოანთა. და გაქუს სამი, ვითა ითქუა: მიზეზოანი, მიზეზი
და უმიზეზოჲ. ხოლო მიზეზოანსა მიზეზი ზესთა არს, და კუღლად
მიზეზსა უმიზეზოჲ, ამით რომელ მიზეზი მიზეზოანსა შორის განიც-
²⁵ დების, ვისდაცა იყოს მიზეზ, და მიზეზოანი მიზეზსა შორის, ვითარ-
ცა მიმართნი, თანშეკრულ ურთიერთობით. ხოლო უმიზეზოჲ ზესთა
ძეს ამათ ყოველთა, და ითქუმის იგი უმიზეზოდ მიზეზად თვისისა სირაჲ-
სად, ვითარცა ხატი ყოველთა უმიზეზოდ მიზეზისაჲ. ხოლო უმიზეზოდ
მიზეზობაჲ უზიარებლობასა შორის განიცდების. რამეთუ დაღათუ
³⁰ წარმოაარსებს ერთი სიმრავლესა მყოფთასა, არამედ თანაღურვე-
ლად დაიცავს თვისსა მეზეობასა. ვინაჲ მისდავე საბაძეად ყოველნივე
ხატნი და ხატის ხატნი ვიდრე გაკერპოვნებულისა არსებისადმი.

მინაჲ მოიღე და სახეთაცა ზედა სიცხადე აღმოსაჩენთაჲ. არს
უკუე ცხოველთა მოკუდავთა ანაგები ოთხთა ასოთა მიერ, რომელ A 59b
³⁵ არიან კავშირნი ოთხნი. ესე თან მისცემენ თვისთა რომელობათა ყო-
ველთა მათგან დაკავშირებულთა და აღგებულთა, რამეთუ არიან
ცხოველთა შორის ოთხთა ასოთა კავშირნი, ვითარ ცეცხლი, ქუე-

9 გესმნეს F.—10 ვითარ] ვითა CEH.—11 ჰრაცხე CEF.—12 არს <CDF.—
20 აობაჲ] ობაჲ E.—22 ვითა ითქუა] ვით აღთქუა EH.—29 მიზეზობაჲ] მიზეზისა
AB.—უზიარებლობას] უზიარებელთა AB.—31 მეზეობასა D, მიზეზობასა H.

ყანა, აირი და წყალი. აწ ესე მიზეზად იპყრენ ოთხნი ასონი ცხოველთად, ხოლო მათგან თანმინაცემნი რომელობანი მიზეზოადა. და კუალად სიტყუაჲ დამბადებლობითი და ცაჲ უმიზეზოდ მიზეზად. ვინაჲ აწ იხილე დამკურეტმან, რამეთუ ცხოველთ-შორისთა რომელობათა ოთხნი კავშირნი უზესთაეს, მით რომელ მიზეზ ცხოველთა და მათ შორის რომელობათა. ხოლო კუალად ამათ ოთხთა კავშირთა სიტყუაჲ დამბადებლობითი და ცაჲ უზესთაეს, და უმიზეზო მიზეზ ცხოველთა აგებულთა.

«ხოლო თანზიარებულნი ერთისა რომლისადვე არს და არა ყოველთა წარმოდგომილ». ესე არს ესე, ვითარმედ ნაწილებით ზიარებულნი რაჲსადვე ერთისადა დაცილებულა. | და არს უდარეს ყოველთა პირველისა მიზეზისადმი. რამეთუ ყოველთა უპირატესი მიზეზი ყოველთადა სწორებით წარმოდგომილ არს. ხოლო ერთი მისდა ოდენ რომლისად იყოს, ვითარ ნაწილებით ნაწილებითისადმი. «და რამეთუ რომელიმე ყოველთა მიზეზისადმი უთვსეს, ხოლო რომელიმე დამხე და უშორესრე თვს». ესე არს ესე. რამეთუ ყოველნი საყოველთაონი ბუნებანი და მიზეზი უფრო ხატ და უმახლობელეს ყოველთა მიზეზისა, და ვითარცა უმრავლესთა მიზეზ წარმოჩენასა შორის და, რაჲზომითა შორს გამწუთომ შემოკმედებითსა ბადვასა შორის, ეგზომ უთვსეს ყოველთა მიზეზისა. მოილე სახედ, რამეთუ ყოველთა სხეულენათა ცაჲ უფრო საყოველთაო და უთვსეს ყოველთა უპირატესისა მიზეზისა; და კუალად ამას სხეულენასა ცასა ცაჲ სულითი; და კუალად სულითსა ცასა ცაჲ გონებათაჲ. რომელ არს ნამდვლ მყოფი. ვინაჲ ესე უმეტეს მსგავს ყოველთა მიზეზისა. ვითარ უმეტეს მიზეზი ყოველთა მყოფ წოდებულთაჲსა და უმახლობელესი პირველსა არსთა წყაროსა.

«ვითარ რაჲ შემოკლებულად იყოს საჩინო, არს უკუე ერთი პირველი მრავალთაჲ, და კუალად სხუაჲ ერთი ზიარებულნი შორის მრავალთა, ერთბამად ერთი და არ ერთი». რომელი მითესულა და განწვალებულ შორის მრავალთა. «ხოლო თანზიარებულნი არ ერთ და არა ერთ». გესმა აწ კუალად, და შესწავებით უწყოდე, ვითარმედ სამსახე არს ხედვაჲ ერთისაჲ, ვითარ ზესთაჲსა პირველისა, რომელი ზესთა ძეს ყოველსა გასაზიდსა რიცხუთასა, და არცა რას ეზიარების პირველ თვსსა, და არცა რას იზიარებს შემდგომად თვსსა, რაჲთამცა

1 წყალნი ABDEFH.—იპყრობენ E.—5—6 ოთხნი—რომელობათა <D (ex homoioteleuto).—9 ერთისად D.—11 რაჲსადავე C, რაჲსდავე D.—ერთისადა) ერთისა AB.—14 იყოს] იყო იყოს D.—19 შორს] შს D.—გამწუთომ CEFH, გამწუთომ D.—19-20 ეგვზომ C.—29 მითვისლა და განწესებულ E.—30-31 არა ერთ] ერთ. D.—31 უწყოდე] უწოდე AB.—33 ყოველთა D.—ეზიარების ეზიარებეს E, ეზიარების ეზიარებეს DF.

ერთი, და, სადაცა მითესულა ყუაიელი კეთილობისაჲ, მუნცა და ნა- C 103
 თელი ერთისაჲ, რამეთუ არ ეგების კეთილობაჲ თვნიერ ერთისა და
 ერთი თვნიერ კეთილობისა. და კეთილგუარობაჲ ერთებრიობისად
 იგივეობა. გუარო რაჲ თქუა, იტყვს ერთსა, რამეთუ მის ერთისა
 მ³⁰ მიერ გათვთლებიან და იცვიან თვთებანი გუართანი. ვინაჲ ერთ
 ბუნებაჲ თითოეულთაჲ და ერთ გუარი და არსებაჲ ყოველთა შორის
 მითესული და განზიდული ვიდრე და მის უმორფოასა ნივთისამდინ.

«ნაწილ ვიდრემე კეთილისა არს სრული». გესმა, რამეთუ A 62a
 სრული ოდენ ნაწილ არს კეთილობისა, ხოლო კეთილობაჲ ზესთა
 მ³⁰ ძეს სრულებასა, ვითარ და ნაწილობასა, რამეთუ სრული გასრულე-
 ბულსა ჰრქვან და უნაკლულოსა, ხოლო კეთილობაჲ ზესთ ძეს გას-
 რულებასა, ამით რომელ ყოველსა გასრულებულსა სხუაჲ უკმს პირ-
 ველ თვსსა მასრული, ხოლო კეთილობასა არღარაჲ მოუგვის უბი-
 რატესი თვსსა სხუაჲ. ზესთ უკუე კეთილობაჲ სრულებასა, ვითარ
 მ³⁵ მასრული გასრულებულსა.

ხოლო «უსრულესი უმეტეს მზიარებელ კეთილობასა». გესმა,
 რამეთუ უსრულესი უფრო ეძეგლების კეთილობასა, ვითარ ნამკი იგი
 გუართა ზესთ გონიერთაჲ ნამძღლ მყოფსა შორის. რამეთუ უსრუ-
 ლესი მყოფთა შორის უმეტ-ხატ არს ყოველთა მიზნისა, უმეტეს
 მ³⁰ ამკობს და განზიდავს ნათელსა თვსთა მოქმედებათასა, ვითარ ნამძღლ
 მყოფი საუკუნოასა და ცხოველობისასა; ხოლო იგინი ყოველთა გო-
 ნიერთა არსებათასა; ხოლო გონიერი არსი სულისასა; ხოლო სული
 სულთასა და სულნი ციერისა მოქმედებისასა; ხოლო ცაჲ ოთხთა
 ასოთასა; ხოლო ოთხნი ასონი ყოველთა ქმნასა და ხრწნასა შორის
 მ³⁵ მყოფთასა. და ესრეთ შესაბამად არსებათაჲსა უხატებენ და უძეგ-
 ლებენ ყოველთა სწორებით განკარგულსა მზესა ერთთასა. და კუა-
 ლად რაოდენ იყოს უდარეს, და უშორესცა; და რაოდენ უშორეს,
 უუქმეს; და რაოდენ უუქმეს, უმსგავსო; და რაოდენ უმსგავსო, უმე- C 104
 ტეს განწილებულ, ეგოდენ დაკლებულ მოქმედებითისა ძალისგან, და A 62b
 მ³⁰ უცხო ყოველთა მხედისა.

«ვინაჲ ამისგან საცნაურ, რამეთუ უშორიელესი ყოველთა
 მბადისა უმეშვო არს და არ ვისდა მიზეზ». ამას უსახოსა ნივთსა
 იტყვს, რომელ არს უშვ და უქმ, და ყოველთა გუართაგან მოკლე-
 ბულ, და ვითარცა იტყვს ფილოსოფოსი კუალსა გუართასა აღებად
 მის შორის.

4 ერთსა| ერთისა EH.—7 ნივთისადმი E.—10 ნაწილებასა D.—11 ჰრქვან A,
 ჰრქვან D.—14-15 გასრულსა AB.—17 უფროს E.—ეძეგლებების ABCF.—27 უდა-
 რესი D.—28 უუქმეს| უუქმემოეს B (არაჲე აღგლს).—და რაოდენ უმსგავსო <D
 (ex homototeleuto).—29 განწილებულ C, განწილებული BDFH.

წარმოშობისა მიზეზისათვის

«წოველი წარმოშობის მიზეზი სხუათაჲ ჰგიეს იგი მიუდრეკელად თვის შორის და წარმოშობის შემდგომსა თვისსა და შემდგომისა შემდგომთა». ესე ესთანი გაგონებანი ოდენ ვნებად შეისწავენ მათუკუდავებელად, თუ ვითარ წარმოიქმნა ანაქუსსა არსთასა, და ჰგიეს იგი მიუდრეკელად. გაკსოვსა, რამეთუ პირველთა შორის ერთი იგი ზესთა დადვა და მიუდრეკელობასა(კა) იუწყე, რომელ ყოველი გონებითი და გონიერი არსი მიუდრეკელად მოქმედებს თვისთა საქმითა, ხოლო მიუდრეკელად მოქმედებაჲ ვერცა სულისა არსებასა შორის ჰპოო და უფროდსა ვერცა ცისასა. რამეთუ პირველ თვთ მიდრეკების სული და სხუად მის ქუეშე ყოველი, და ვერეთლა მისდრეკს მიდრეკადსა. ხოლო გონებაჲ მიუდრეკელად მიდრეკების. აჲ ისმინე, რაჲთა ესეცა სამღდელოჲ საიდუმლოჲ გეუწყოს. რაჲ არს თუ სული მიდრეკების თვისთა მოქმედებათა შორის, ხოლო გონებაჲ არა? ისმინე, რამეთუ სული სხუად და სხუად მოვა ცვალებად: უქმობისგან მოქმედებად და მოქმედებისგან უქმობად; და კუალად მოქმედებათა(კა) სცვალებს სხუად მოქმედებად; და კუალად თვთ/მას და ერთსა მოქმედებასა ოდესმე დაიკვირებს და წარებატების მას შორის, ხოლო ოდესმე დაიმრუმებს და მოაკლდების გარდაცემისგან მოქმედებათაჲსა, ვითარ იტყვს სოკრატი მზე ხედვისაჲ, რამეთუ სული ოდეს იყო თვისსა მამასა შორის კრონოსს, იყო უხუედრ მისდა, რასტონინ, ავტარკეს და იკანონ. ხოლო ოდეს განსაზიდას თანა გონიერისა ცისასა, ვითარ ბრუ-დართულ იქმნა და ვითარ ფრთა-დაყრილ მიცილებისგან, მაშინ შთამოიჭრა უბეთაგან კრონოჲსთა და ვიდრე ქმნადთა და შობათამდე შთამოეკუეთა. ვინაჲ წყმიდნა მან სამნი იგი ნეტარებითნი წყარონი. და ესე სხუად და სხუად მიქმნისათვის. სულთაჲსა, რომელ არს მიდრეკაჲ. ხოლო კრონოსს, რომელ არს სინავეს გონებისაჲ ანუ სიმძლრე, რამეთუ ყოველი მამდარი სავსე; და დია, რომელ არს ზევს: «დია» მიერსა ერქუმის, რამეთუ მის მიერ ყოველი. ხოლო ზევს დუღილსა და გარდამოსაქანსა ცხორებისასა. და კუალად რეა დედასა მდედრთა ძალისასა. ესე სამნი გონიერსა აღმკულსა შორის გამოქმნდეს დასასრულსა ყოველთა გონებათა და გონიერთასა, ხატად და ხატის ხატად ნამდვლ მყოფისა, რომელი არს უძრავი და მიუდრეკელი იგავი შემდგომთაჲ და ხატი ყოველთა ზესთ მიქონისა

C 105.
A 63b
C 106

3-4 მიუდრეკელად] მოუკლებელად P გვ. 22, კო.—6 მათუკუდავებელად] და უკუდავებელად AF.—8 ყოველი] იგი AB.—9 საქმითა H.—14 სამღდელოჲ CEFH. 27 სხუად და სხუად და სხუად CDEH.—30 დია მიერსა] და მიერსა ABD.—31 —გარდამოსაქანსა —32 რეა] არეა F.—33 გონებათა] გონიერებათა E.

ერთისაჲ. ამას ყოველსა აღნამკსა შორის გონებათა და გონიერთასა მოქმედებაჲ მიუღრეკ და იგივეობა და უძრავ და უბერებელ არს, ნიადაგ ყმდლების, ნიადაგ ყუავილდების, ნიადაგ აასფოდელოვდების, A 64a
 სადა არცა ჟამი სძლვს და არცა კუალი მიღრეკისაჲ. ესე აწ, ოჲ
 5 განმგონეო, გიფილოტიმიე.

«არამედ ერთი მიუღრეკელად წარმოაყენებს, და თუ ესეცა მიღრეკისა მიერ, იყოს მის შორის მიღრეკაჲ და მიღრეკილი». გეს-
 მა, რამეთუ სადაცა მიღრეკაჲ და მიუღრეკელი, ერთსა და მასვე
 შორის არ იყოს მარტივ და არცა ერთ; რამეთუ გაორდების და
 10 დასცილდების პატივსა ერთობისასა და მოქმედებასა, ვითარ ვიტ-
 ყოდე სულისათვს. რამეთუ თვთმიმღრეკად აღმოაჩინა სიტყუამან; ხო-
 ლო ყოველი თვთმიმღრეკი, დაღათუ თვთმიმღრეკ არს და თვთ ცხო-
 რება, არამედ დაკლებულ მიუღრეკელთა სიმარტივისგან და გამრ-
 ჩობლებულ, რამეთუ თვს შორის მოაქუს ორივე, მიმღრეკობაჲცა და
 15 მიღრეკადობაჲცა, და ზრა არს ერთ. არამედ ჯერ არს, რაჲთა ვპოოთ
 მიუღრეკელად მიმღრეკი. ესე არს ესე, ვითარმედ მიუღრეკელად
 მოქმედი თვსთა მოქმედებათა, რომელ არს პირველი არსებაჲ ნამძვლ
 არსი და ნამძვლ მყოფი.

«რამეთუ ყოველი წარმომაარსებელი ჰბაძავს მას ერთსა ყო-
 20 ველთა წარმოყენებისა მიზეზსა». ითქუა, ვითარმედ ყოველი
 რაჲზომევე მოქენე თვს შორის ძალსა და მოქმედებასა ჰბაძავს და
 ეხატვის ყოველთა წარმომაყენებელსა მიზეზსა, რომელიმე უსხეულოდ
 და ზესთ წმიდად, ხოლო რომელიმე გასხეულებულად და გაკერ- A 64b
 პოენებულად, შესაბამად არსებათაჲსა: რომელიმე იგავებრივ და
 25 უთვსესად, ხოლო რომელიმე ხატებრივ და გაგუარებულად.

«რამეთუ ყოველგან პირველისგან არა პირველი». გესმეს რაჲ,
 ვითარმედ პირველისა არა პირველი, თვთ თვსგან გაგიცხადებს თვსსა C 107'
 სათარგმანოსა. რამეთუ სადაცა გან და გამოჲ, მუნცა შემდგომსა დაჰნიშ-
 ნავს, ვის გამოცა და განცა იყოს. ხოლო ყოველი განი და გამოჲ არა პირ-
 30 ველი. და ყოველი წარმომაყენებელი თვს გამო წარმოაყენებს წარმოყე-
 ნებულთა. ვინაჲ მოუკლებულად ეგნენ წარმომყენებელნი. ესე ხედვაჲ
 იტყვს ამას: პირველ, თუ რაჲ არს თვს-გამოჲ, ესე იგი არს, ვითარ-
 მედ არ ზედშემოსრულად, ვითარ შენამთხვ, არამედ თვსისა თვთე-
 ბისგან, თვსისა რომელობისგან, თვსისა იგავისგან, თვსდა მეორედ
 35 თვთებად, თვსდა ხატად წარმოიქმს ყოველი წარმომქმნელი ყოველსა
 თვსგნით წარმოქმნილსა, ვითარ მიზეზი მიზეზოანსა.

4 ჟამი < F. — ოჲ | § H, ოჲ D, ორისა AB, უფალო E, უფლისა F. — 5 გაიფილო-
 ტიმიე F. — 8 მიღრეკაჲ | მიმღრეკ AB (A-ში ეოაფილ მიღრეკაჲ, ჟერე ჟუსწარკაბით). —
 11 თვთმიმღრეკად ABDEF. — 13-14 გამრჩობლებით E. — 15 ერთ | ერ ABDEF. — 28-
 სათარგმნოსა DF, სათარგმნოსა A. — 31 წარმომაყენებელნი E. — 35 წარმოიქმ
 AB, — წარმოქმნელი ABCDEH. — 36 წარმოქნილსა ABCDE.

ხოლო «რაჯომვე მოკლებული ვერ უძლებს გეზად იგივობასა ზედა თვისსა». ესე არს ესე, ვითარმედ რაჯცა რაჯვე იპოოს შერყევად თვთებასა მიზეზთა და წარმომაყენთასა, არცა მათ მიერ წარმოყენილი იყვნენ მტკიცე, რამეთუ შეიძრას რაჯ დასაბამი, უმცისეს გამოდ დასაბამისგან. რამეთუ ყოველი მიდრეკაღდა მიზეზთაგან წარმონაქუსი მიდრეკადი არს და ხრწნადი, ვითარ ესე მნათთა დებითსა ნაკუეთთა ზედა განვიცდით, რამეთუ რაჯც რაჯვე აღქმნეს A 65a ზევს და მზემან ესთა დებითა ნაკუეთისაჲთა, იგი დაშალა არის და აპოლოჯს ესთა დებამან, და თვთ მანვე სხუად ნაკუეთად თან-
 10 შეცვალებამან. ხოლო ესე შესწავებით იყოს აღნიშნულ, რომელ ყოველი მიუდრეკელთა მიზეზთა წარმონაქმი, მიუდრეკელ და სამარადისო არს. ხოლო ყოველი მიდრეკაღდათაგან, დაღათუ თვთ სამარადისო იყვნენ, არამედ მიდრეკაჲ მათი ჟამითი და ადგილითი არს, და წარმონაარსიცა მათი ხრწნადი და მიდრეკადი არს.

თ ა ვ ი 27

15.

ამათ თავთა შორის ფრიად სახაროთა გულსახუმოთა ჯერ არს შესწავებაჲ მეტყუელისაჲ ესთა, ვითარმედ «შოველი წარმომაყენებელი სრულებისა მიერ დაზეხთაებითა ძალისაჲთა წარმომაყენებელი არს შემდგომთაჲ». გეტყვს აქა, ვითარმედ ყოველი წარმომაყენებელი თვის გამო სხუასა არსებასა უქცევ და მიუდრეკელ არსო, და მოუკლებელ თვისსა თვთებისგან, მეზეხთისა მიერ ძალისა დაზეხთაებული, და მეგები მიუდრეკელად აობასა ზედა თვისსა. ხოლო თუ რაჯზომვე მოაკლდეს ძალსა წარმომაყენებელისასა, ვერ უძლოს დაცვაჲ თვისისა მყოფობისაჲ უქცეველად, არამედ იქცეს, და თუ C 109
 20 იქცეს არღა დაიცვას თვისი იგივეობაჲ. ხოლო ყოველი გამყენე თვისისა იგივეობისაგან, ხრწნილ, პირველ ხრწნისა ქცეულ, ხოლო ქცეული გამგედ პირველ თვისისა აობისაჲ მოკლებისგან ძალისა. ხოლო მეგ A 66a
 30 თვთებასა ზედა თვისსა მოუკლებელ და უქნო ძალისა და მოქმედებისგან. რომელი ესე თვის ეყვის დაუბერებელთა და უსხეულოთა გუართა, საუკუნეობისათვის იგივეობათაჲსა, და უზადრობისათვის არსებათაჲსა; რამეთუ არა თუ ნივთი დაიპყრობს მათ შორის, რომელი არს მიზეზ ხრწნისა და ქცევისა, რომლისათვის იტყვს სოკრატე, ვითარმედ «ნიადაგ მესხუეისა მდედრსა ჰვავსო ნივთი». რამეთუ, ვი-

1-2 იგივეობასა EFH (D-ის ეოვალა იგივეობასა, ჰედეგე ეუფუკაო).—2 იპოოს] იყოოს A, იყოოს B.—6 წარმონაქვს AF, წარმონაქვის DE.—8 დაშალა] დაბალა E.—10 შესწავებით] შეცვალებით B.—10-11 ყოველი] ესე AB.—12 ხოლო] რ E.—16 ამათ თავსა E, ამას თავსა.—ფრიადთა C.—ჯერ არს] ჯერარ D.—20 სხუასა] სხვსა AB.—21 მეზეხთისა D.—26 ხრწნილ H.—29 თვთ H.

თარ რაჲ ეპყრას რაჲვე გუართა აპორრჯაჲ, ჰმეცადინოას სიელ-
 ტოლად და განგდებად მას, და ზედ მოქმნად და შემოხდად სხუასა, და
 ესრეთ სხვთი სხუად ცვალებად დაუცხრომელად უმდგომოობისათჳს
 თჳსისა მიყუართადმი თჳსთა. ხოლო ვინაჲთგან ნივთი ცის-შორისი
 5 დაიპყრაო ძალმან საზესთაომან და ზეციისმან, და გაუბუნებდა მას
 ხუედრი უკუდავთაჲ, ყო იგი ხატ და აღალმა ცისა გონიერისა,
 და დაასხნა მის შორის სიტყუამან ზესთა არსთამან გუარნი გონი-
 ერთანი, სადალმოდ გაძეგლებულნი. რამეთუ ვითარ იგი ეტყჳს
 ყოველთა მბადისა გამო მორთულებასა ვარსკულავეთასა, თქუენ უკუე
 10 ჰბაძეგდით ძალსა ჩემსა, აღიქმოდეთ ცხოველთა და ნერგთა ზრდიდით
 და აღორძინებდით, და კულად მოკლებულთა შეიწყნარებდით. ესრეთ
 უკუე იტყჳს ვარსკულავეთადმი დამბადებელისა მიერ და უკუდავ 'ჰყოფს. A 66b
 და უქცევ რომელობითა გუართაჲთა, და მათ შორის დასდებს სიტყუა-
 სსა არსებითსა ყოველთა მეკუდოთა და მედინთა ბუნებისასა.

15 «რამეთუ არა თუ განწვალებაჲ არს წარმოშარსებელისაჲ
 წარმოარსებულთაგან, რამეთუ არ შეერაბამების ესე ბუნებითსა C 110
 ქმნასა და არცა ქმნისა დასაბამთა მიზეზთა». გესმა, ვითარმედ არა
 არს განწვალებაჲ ანუ განყოფაჲ უსხეულოთა მიზეზთაჲ მიზეზოან-
 თაგან, რაჲთამცა განიყოფოდეს და განიჭრებოდეს ურთიერთობისგან,
 20 რამეთუ ყოველი უსხეული მიზეზი ყოველსა მიზეზოანსა შორის, და
 ყოველი მიზეზოანი მიზეზსა შორის. არამედ მიზეზსა შორის ესთა,
 ვითარ ნაწილი ყოველობასა შორის, ანუ გუარისა, ანუ ტომისასა;
 ხოლო მიზეზი მიზეზოანსა შორის ესთა, ვითარ საყოველთაოჲ ნა-
 წილსა შორის: რამეთუ კაცსა შორის ყოველობაჲ კაცისაჲ, და ცხო-
 25 ველსა შორის ნაწილებითსა ყოველობაჲ ცხოველისაჲ; არამედ ვერ
 მიითუალავს საზღვართა მიზეზთასა რაჲვე მიზეზოანი ნაწილებობი-
 სათჳს გუარისა. არამედ რამეთუ ყოველსა მიზეზსა მიზეზოანისადმი
 ყოველობითი დაუპყრიეს ადგილი, მაგრა არ განიჭრების, არცა განე-
 ყოფვის უსხეულობისათჳს გუარისა. რამეთუ ყოველი განყოფადი და
 30 განჭრადი ადგილსა შორის, ხოლო ყოველი ადგილის-შორისი შეცვულ
 ადგილისაგანვე, ხოლო ყოველი შეცვული გუამსა შორის განნაკუე-
 თებულსა, ხოლო ყოველი განნაკუეთებული განსაზიდსა მიერ სამთა და
 ფერთა, ხოლო ყოველი ამათ მიერ შეცვული სხეულ და შეცვულ ადგილსა A 67a
 შორის; და სადა მიზეზი, მუნაჲსა ადგილისგან დაკლებულ მიზეზოანი.

36 ვინაჲ ყოველი ესრეთ მიზეზი მოაკლდების, და იქცევის, და ინაწუნების
 1 აპორრჯა AB, აპორჯა F.—ჰმეცადინოს AB, ჰმეცადინოას F.—2 განგდე-
 ბას D.—მას<AB.—სხუასა H—7 დასხნა—H.—11 აღორძინებდით C.—12 ვარს-
 კულადმი D.—12 უკუდავ ჰყოფს] უჰყოფს AB.—13 რომლობითა AB.—20 უსხეულო
 EF.—22 ყოველობასა CE.—23-24 ნაწილსა შორის] ნაწილთა AB.—კაცისაჲ] კაცი
 AB.—28 ყოველობით F.—30 ადგილსა შორისი E, ადგილს შორისი F.—34 მიზე-
 ზოანი] მიზეზოანსა AB.

სამარადისოდ. და არცა წარმომაყენებელი ეგოს ვითარ წარმომაყენებელი და მიზეზი, და არცა წარმოყენებული ვითარ მიზეზოანი, ამით რომელ ჰბაძავს თვსთა დასაბამთა, ვიტყვ ნივთსა, რომელსა ქცევასა და მოკლებასა შორის აქუს მყოფობაჲ. ხოლო უსხეულოჲ ყოველი უქცევ და სამარადისო, და ნიადაგ მიზეზი, და ნიადაგ მიზეზოანი, და ურთიერთას ორივე, და არ მოქენე ადგილსა, ვითარ გონებაჲ, და სული, და სიტყუაჲ, და მიზეზი მისი სული. ხოლო შენ, გესმას რაჲ მიზეზი და მიზეზოანი, ჰრაცხენ წარმომაყენებელად და წარმოყენებულად. გესმჲ, ვითარმედ არა შეერაბამების ესე ბუნებოთსა ქმნასა, და არცა ქმნის დასაბამთა მიზეზთა. ესე არს ესე, ვითარმედ არ შეერაბამებისო ბუნებითთა მიზეზთა და სხეულენათა ზესთ ბუნებისაჲ და უსხეულოჲ. ბუნებათ მიზეზად იტყვს მიზეზთა ბუნებისათა, ვითარ ოთხთა ამით ასოთა და კავშირთა ცხოველთა ზავებისათა. იტყვს, ვითარმედ არ ესახებიანო მიზეზსა უსხეულოთასა ესე ქმნისა და ხრწნისა მიზეზნი ოთხნი კავშირნი, ამით რომელ სამარადისოსა ღენასა თანა არიან შეკრულ. და კუალად რამეთუ ურთიერთას წინამეწყოთა რომელობათა თანდათანაებულ და შეცვულ თვსთა შორის ადგილთა. ხოლო რომელობანი უსხეულოთანი არა მბრძოლ ურთიერთას, არ წინამეწყვე, ვითარ ესე ჰხედო სულსა შორის, რამეთუ ყოველნი რომელობანი და ნაკუთნი და ფერნი და განსზიღნი ჰქონან სულსა თვს შორის. ხოლო არ წინამეწყვედ და მბრძოლად, და არცა შეაიწრებენ მას თითოსახეობითა გუართათათა.

«რამეთუ არა თუ ნივთი იქმნების საწარმო», ესე იგი არს წარმოდგომილ, თუმცა მოქენე იყო ადგილსა, ანუ უამითსა წარმატებასა, ანუ მიღრეკასა, ანუ ქცევასა ანუ რასავე ვნებასა; რამეთუ რომელი ამით ყოველთა ზესთა დაიდებოდის, მისი წარმოქმნაჲცა სხუა, და არა რას საჭიროსა თანა შეკრულ, რამეთუ ჰგიეს სამარადისოდ მასვეობასა ზედა თვსსა, და ასხუაებს სხუათა თვსგან წარმოქმნილთა, რამეთუ უქცევად და უცვალებელად დამყარებულ მეშვეთვთებასა ზედა თვსსა.

თ ა ვ ი 28

«ყოველი წარმომარსებელი თვსისა არსებისადმი წარმოაარსებს მსგავსსა პირველ უმსგავსოთაჲსა». ესე არს ხედვაჲ ესე, რამეთუ ყოველი, რაჲცა აღიქმს და წარმოაყენებს არსებასა პირველ

3 ნივთსა D.—17 წინამეწყულოთა F.—რომლობათა E.—18 რომლობანი E.—18-19 არ მბრძოლ C.—22 მბრძოლად ბრძოლად F, მბრძოლად H.—27 ყოველთა ამით რომელი H.—29 მასვეობასა მსგავსებასა E.—30 უქცევად უქცეველად F.

უმსგავსოთაჲსა, მსგავსთა წარმოაყენებს, რამეთუ არა თუ გარეთ აღიქმს, ვითარ ნაკვლეოვნებთა რათავე, ვითარ ხუროჲ და მკედელი, არამედ შიგნით და ბუნებით, რამეთუ კაცსა კაცი უფრო მსგავს, ვიდრე დანასახი კაცისაჲ, და ეგრეთვე სხუათა ცხოველთაჲ. და ერთსა ერთნი უფრო ეთვთებიან, და ღმერთსა ღმერთნი, და ზეს-
 5 თარსსა ზესთარსნი, და არსსა არსი, და გონებასა გონებანი, და სულსა სულნი, და ცასა მნათთა თხზულებაჲ და სფერონი მათნი, ვიდრეღა ქმნისა და ხრწნის-შორისნი ასონი. ხოლო ყოველთა უმო-
 რესი და უმსგავსოჲ მოკუდავთა და ხრწნადთა ბუნებაჲ, რომლი-
 10 სათვსცა იტყვს ამით კანონთა მიერ და უმხილებელთა აღმოჩენათჲ, ვითარმედ პირველ უმსგავსოთაჲსა მსგავსნი წარმოიყენებიან თხზვასა A 69a შორის არსთა და ზესთ არსთა სირაებისასა.

«**მინაჲთჲან ანანკებრივთა * სათანადოთა მიერ უმჯობეს არს ყოველი მიზეზი და წარმომარსებელი მისგან წარმომარსებულსა.**».

15 აქა. ბუნებითსა იტყვს უმჯობესობასა და არა დადებითსა. ხოლო ბუნებით მიზეზნი და დასაბამნი უმჯობეს ყოველსა ნადასაბამითსა, და მიზეზის-გამოსა, ამით რომელ თვთებაჲ არსებისა თვისსაჲ მისგან მოუგია, და აობაჲ მისი მისისა არსებისგან აქუს, და მიზეზნი თესლთა და მამათა ადგილსა დაიდებიან, ხოლო მიზეზთ-გამოთა ნაშეთა და
 20 წარმოთა საზომი უპყრიეს, ვითარ მამად და მიზეზად, ნამდვლ მყოფსა ვიტყვთ მყოფთად, ხოლო ნადვლ მყოფისა მიზეზად ღმერთსა და ღმერთთა, ერთსა და ერთთა. ხოლო თუ უმეცრებამან ვის გაზიდნეს, ვითარ აფიანის ქმნილმან ჰუნემან და ლამოდის წაყრად აღვრთა ბუნებისა და წესისათა, და თქუნეს მიზეზი და მიზეზოანი სწორად,
 25 პირველად წესი ყოვლისაჲ შეშლად იმეცადინოს, და მერმე უკუა-ნაჲსკნელნი და შემდგომნი ყვენეს სწორ და პირველცა მიზეზთა და მამათა, და აქციოს ნაქუსი არსთაჲ, და საუტუნესა შორის წესნი მყოფ-
 30 თანი აღარღვნეს და პატივითა არ შესადარიითა უპიტივო ყვენეს შემდგომნი. რამეთუ რომელთა მიზეზთა და დასაწყითა უპატივო უქმ თვთ
 მათ მიზეზის გამოთა. რაჲზომ, ვითარ სტოელთა და პერიპა-
 ტოჲს-გამოთა, რომელნი იტყოდეს ცნობისა და უწყებისა დასა-
 ბამთა და მიზეზთა ამის სხეულისა და განაწილებულისა არსებისგან.

«**ანუ ყოვლითურთ განჭრილ ურთიერთისგან, ანუ შეერთებულცა და განჭრილცა**», ანუ ერთ და იგივე. შეისწავე, რომელ

6 არსნი EH.—7 თხზულებანი H.—8 ყოველი H.—12 სირაებისასა] არსებისასა H.—16 ყოველთასა D.—17 თვისსაჲ] თვსებისა F.—19 მიზეზთ გამოთა E, მიზეზთ გამოთა CDF.—21 მყოფთად] მყოფად AB.—22 ერთთა და ერთსა F.—28 და <AB.—28 აღარღვიენეს H.—28—29 ყვენეს—უპატივო <D (ex homoioteleutu).

* ამ სიტყვაზე მათხრობით არმაზე სწავით: ნუ თუ იძულებითა იტყვს ანუ ბუნებითსა ACDEFH.

ყოველითურთ განჭრილი არ ეგებოს მიზეზი მიზეზოანისგან. რამეთუ ვითარ თან მისცეს მიზეზოანსა მიზეზმან, უკუეთუ განეჭრეს თვისა მიზეზსა? ვითარ მოვლოს ნათხზმან სირაფსამან პირველისა მიზეზისგან ვიდრე უკუანაესკნობამდე მიზეზისა? ვითარ ერთ იქმნეს ყოვლობაჲ სირაფსაჲ, უკუეთუ არ მიიღონ მის დაზესთაებულისა დასაბამისგან ერთ ქმნაჲ? ვითარ კულად უკუნ იქცეს თვისთა დასაბამთადმი ატრფიალებული მისდამი?

ხოლო უკუეთუ ერთ და იგივე იყოს მიზეზი და მიზეზოანი, არ ვინაჲ იყოს წარმოარსებაჲ და თხზვაჲ და შეწყობაჲ მყოფთა სამუსიკოვასაჲ; არ ვინაჲ იყოს ზიარებაჲ, და განყოფილებაჲ, და თვთებაჲ, და განთვთებაჲ. და სადა თვთებანი არა, მუნ არცა საზღვარნი; ხოლო სადა არცა საზღვარნი, მუნ არცა სათანადოჲ აღმოჩენათაჲ, რამეთუ დასაბამ აღმოჩენათა საზღვარნი, ვითარ არისტოტელი აღმოაჩინა; ხოლო სადა განქარდა აღმოსაჩენთა იძულებაჲ, მუნ არცა პოვნაჲ ბუნებითთა ხელდათაჲ და უმეტეს ზესთა ბუნებისათაჲ.

ვინაჲ ამით იძულებითთა მიზეზთა მიერ სათანადო არს, რაათა ეზიარებოდისცა მიზეზი მიზეზოანსა, და გაეყოფოდისცა, რაათა დაიცვას წესი და ბუნებაჲ არსთაჲ, და მოვლოს პირველმან მიზეზმან, და ერთ ქმნას ყოველი, და აკეთილოს თვისთა კეთილობათათ უკუანაესკნელთაჲ არსთა აობაჲ, და ყოველმან იტრფოს მის ერთისადმი თვისთა მიზეზთა მიერ. ითქუმის, ვითარმედ და თვთ იგი ნივთიცა ეტრფვისო მას ზესთა სასოსა, და ამისთვის იპოვებიაწო უსახოსაცა შორის კულნი გუართანი, ვითარ რეც თუ მოწადისა შუენებისადმი; რამეთუ ყოველი სიკეთე ანუ ზესთა გუართაჲსა, ვითარ ერთებრივსა შორის აღმკულსა, ანუ გუართა შორის და მყოფთა აგებულებასა. რამეთუ არა არს შუენებაჲ და არცა მორთულებაჲ, რომელიმცა თხზვათა და მორთულებათა მის საზესთაოჲსა ერთისათა განეველთა, რომელსა და თვთ მან უმორფომანცა სტრფო ნივთმან. რამეთუ გუართა კულასა პოვნასა სხუად ნუ რად გაიგონებ თვნიერ წადილსა რასვე შუენებისა და შეწყობისასა. ითქუა, ვითარმედ ყოველი შუენიერებაჲ შეწყობასა და მორთულებასა შორის. ხოლო სადა პირველი შეწყობაჲ, მუნცა და პირველი შუენიერებაჲ, საცნაურ, ვითარმედ ნამდვლ არსსა შორის და ნამდვლ მყოფსა. რამეთუ მოიროთო და იმუსიკელა ყოველთა მბადისა მიერ, და დაიდვა ხატად და მსგავსებად მათ ერთებრივთა იგავთაჲსა.

ხოლო «თუ სასწოროდ ორთავე ჰვნიებია, და სასწორო ორნივე

2 მიცეს E.—4 უკუანაესკნობადმდე F.—ყოვლობაჲ CD.—13 არისტოტელ F.—19-20 უკანასკნეთასა A, უკუანაესკნეთაცა C, უკანასკნეთაცა E, უკანასკნეთაცა DF.—22 ეტრფვისო I.—25 ანუ გუართა შორის აღმკულსა ანუ გუართა შორის და მყოფთა E.—28 სტრფო H.—29 ნურა რად F.—30 რასვე C.

ურთიერთას ეზიარნენ». ესე არს ხედვაჲ ესე. ორად იტყვს მიზეზსა და მიზეზოანსა, ხოლო ვნებად ურთიერთას მათ შორის ქმნილსა, ძალსა და მოქმედებასა. რამეთუ ეტყვს მსმენელსა, ვითარმედ უკუ-
 6 ენება სწორ. და რომელთა შორის მოქმედებაჲ და ვნებაჲ სწორ, მათი არსებაჲცა სწორ. ხოლო ესე აღმოაჩინა, ვითარმედ სხუაჲ არს მიზეზისგან მიზეზოანისადმი ძალი და ვნებაჲ, რამეთუ წარმოიქმს მყოფობასა და არსებასა მიზეზოანისასა; და შემდგომად წარმოქმნისა აკეთილებს მას და მისცემს თვისსა თვთებისგან, და იპყრობს თვს
 16 შორის მისთა დასაბამთა. რამეთუ არა თუ გარეთ ეს ვითა გარესა მისცემს, არამედ ვითარ თვს გამო თვსსა. ხოლო მიზეზოანი ჰვიგს მიზეზსა შორის თვსსა, რამეთუ მას შორის უმანვან მას ნაქუსთა **C 116** თვსთა თვთებანი.

«ხოლო თუ იყოს უმეტეს განწვალებულ, უმეტესცა იყოს
 15 სხუა და უცხო თვისსა დასაბამისა და მეშვისგან». იტყვს, ვითარ-
 მედ, თუ უმეტეს განშორებულა თვსთა დასაბამთა, უმეტეს უმსგავ- **A714**
 სო მათდამი; ხოლო უმეტეს უმსგავსოობასა განწვალებად იტყვს და-
 საბამთაგან, ვითარ ესე მყოფთა სირასა შორის იხილვების.

და კუალად, თუ ვინ დადვას წარმოშობილი საკუთრად სიახ-
 20 ლითა და მოუხავებელ მისდამი სიმარჯჯთა, პირველ არ ეგოს ესე, რამეთუ უსხეულოჲ დასაბამი უმარჯოთა თვისსა შეწყნარებისათა არა წარმოაყენებს, ამით რომელ შეუმთხვოს მიზეზსა ვერ სისრულე თვსთა მოქმედებათა შორის.

«ხოლო თანტომი ღმრთივთაჲ თვთ მით მყოფობითა თვისითა,
 25 [და] თანღმობილი მათვან, აღრთხმულ არს მათდამი ბუნებით, და წად-
 ნოჲს ზიარებასა». ესე იგი არს, ვითარმედ რაჲხომითა უფრო იყოს თანტომ, ეგზომ უმეტეს მსგავს თვსთა მიზეზთა. ხოლო რაოდენ უცხო თანტომობასა მიზეზთასა, უმეტეს უმსგავსო თვსთა მიზეზთად-
 მი. ხოლო რაჲხომ უმსგავსო, ეგოდენ და თანულმო თვს დასაბამთა.
 30 და მიზეზთაგან.

თ ა ვ ი 29

მსგავსისა და უმსგავსო მსათვს

«შოველი გზავნაჲ არსებითი მსგავსებისა მიერ სრულ იქმნე-
 ბის შემდგომთაჲ პირველთა მიმართ». ისინე, რამეთუ ყოველი გო-
 35 ნებაჲ ამის თავისაჲ არს ესე, რამეთუ მსგავსებასა შემოიღებს მესა-

3 მსმენელსა H.—4 მოქმედების-გამოიცა ABCDEF.—7 წარმოიქმს წარმო-
 ჩენს D.—10 რამეთუ ხ' D.—17 განწვალებულად H.—21 უმარჯუოთა F.—25 აღ-
 რთხმულ აღთხმულ P გვ. 24,20 (C-ზე სტრაქონს ზემოთ სწერის აღთხმულ).

შოვლედ წარმომადგენელისგან წარმოყენებულთადმი, და ამის მსგავსებისა მიერ წარმოიქმნ შობასა მიზეზოანისასა მიზეზისგან, და კუალად უკუნ ქვევასა თვისისა დასაბამისადმი. რამეთუ ორთავე მიზეზ მსგავსებაჲ არს წარმოქმნისაჲცა, და კუალად თვსთა დასაბამთადმი * უკუნ ქვევასა. და რაოდენ უფრო მსგავს, უფრო მამახლობელ, და რაოდენ უფრო მახლობელ, უფრო მსგავს. ვინაჲცა სიტყუაჲ ჩემ გონება მზისა პავლესი შემოვალს აქა, რამეთუ იტყვს ხატად და მსგავსად და ეკმაგიოდ* მის ერთისად, რომელსა მამობაჲცა ჰკადრა სიტყუამან. ხოლო მსგავსებისათვს იტყვს, ვითარმედ უცვალებელი ხატიო.

10 ესე აქა დართვაჲ უცვალებელობისაჲ მსგავსებასა დამინიშავს ჩუენ უზომოსა და დაკუორებულსა. და კუალად იტყვს, ვითარმედ მოაქუს ყოველი სიმდიდრე ღმრთისა მამისაჲ თვს შორის. ესე და ეს ვითაქი A 72a ყოველნი, და უზომოებასა დამისახვენ ჩუენ არსთა და ერთთაჲცა უპირმოვისისა სიტყვასა, რომელსა ფილოსოფოსი უწოდს გუართა

15 გუარად და სახლვართა სახლვრად.

ხოლო ჰკრსოჲ ღმრთივთა ნაკუერცხალთაჲ ისაი იტყვს, ვითარმედ ყრმაჲ იშვა ჩუენდაო. ყრმად ვითარ მამისგან წარმონაშვსა, ხოლო ჩუენდაო, ვითარ აწლა ცნობილსა და გაგონებულსა ჩუენგან. და დასაბამი მისი ზედა ბექთა მისთა. ესე არს ხედვაჲ ესე, რამეთუ

20 ბექთა ზედაობითა განუყოფელობასა და ერთებრივობასა დამინიშავს ჩუენ თვისისა მიზეზისა მამისგან. და კუალად ამასცა გარდამოაიგავებს, რამეთუ მკარნი და ბექნი | ძალის სახე არიან და ადგილ ძალისა. ხოლო C 118 ესე ნიშნავს ესთა მეტყუელი, რომლისა დასაბამი ზედა ბექთა მისთა, ვითარმედ ზედა ძალთა მისთაო, რამეთუ ყოველსა ძალსა მიზეზისგან

25 მიიღებს მიზეზოანი. რამეთუ არა თუ გარეთ და ზედშემოსრულად, არამედ არსებით და უფროჲს ხოლო ზესთ არსებით, ვითარ ერთისგან ერთებით. რამეთუ ერთი პირველ სიმრავლისა ერთსა წარმოშობს და მერმელა სირაჲ ერთთაჲ.

და კუალად ვითარმედ დიდისა საიდუმლოჲსა ანგელოზიო, 30 ვითარმედ ქადაგი. დიდად საიდუმლოდ უწოდა სრულსა შესაქმნს მყოფთა აგებისასა. ხოლო მესაიდუმლოედ ხედვასა ფილოსოფოსთა დღისასა.

ხოლო აქა საძიებელნი შემოვლენ დიდნი მსგავსისა და უმსგავ- A 72b სოჲსათვს. გაქუს ორი მიზეზი მიზეზთაგან მიზეზოანთა წარმოქმნისაჲ, 35 რამეთუ ოდეს მისცე გასაგონოსა მსგავსებაჲ, არა წარმოშობს წარ-

5-6 უფრო მამახლობელ—მსგავს < AB (ex homoioteleuto).—5 მახლობელ F.—6 ჩემ D, ჩემი AB, ჩემისა CH-EF.—10 დამინიშნავს CDEFH.—13 ერთთაჲცა < AB.—20 დამინიშნავს CEFH.—27 ერთებრივით C.—29 ანგელოზიო CEFH, ანგელოზთ D.—34 გაქუს D.—35 გასაგონსა D.—არაქ არ D.

* ამ სიტყვებზე დასაბამი არის სიტყვა: და ბრწყინვალეებად ABCDEFH.

მონაშეთა, ამით რომელ უფროჲს ხოლო იპყრობს თვთებასა და იგივეობასა უძრავად. ხოლო მპყრობელი თვთებისა და იგივეობისა მიზეზ სხუჲ შობისაჲ. ხოლო წარმოქმნაჲ ყოველი მწყობრსა შორის სირაჲსასა სხუჲ შობითისა მიზეზისგან, ხოლო გასხუაებაჲ უცხო თვთობისა და იგივეობისგან. ვინაჲ სხუა ვიძიოთ მიზეზი, რომელი ასხუაებდეს ყოველთა წარმონაარსთა ნათხზსა შორის სირაჲსასა, რომელ არს უმსგავსოობაჲ. იუწყე, რომელ უმსგავსოობისა მიერ გასხუადების ყოველი გასხუაებული, რამეთუ არა თუმცა იყო ძალი და მიზეზი გამასხუაებელი, არამცა ეგო სირაჲ რიცხუთაჲ, არცამცა სირაჲ მყოფთაჲ. ხოლო ვინაჲთგან არს და ჰგიეს სიმრავლე სირათა შორის გასხუაებული ურთიერთობისგან, უმსგავსოობისა მიერ განმრავლებულ და გასხუაებულა. ხოლო შემოკლებულად იყოს გასაგონო. რამეთუ ყოველი მსგავსებითი ძალი აიგივებს, და არაჲთ განჰყოფს მიზეზისგან მიზეზოანსა; ხოლო შთამოიჭრეს რაჲ საშუალ უმსგავსოებაჲ, წარმოშობს და სხუა ჰყოფს შობილსა მშობელისგან, და მიზეზოანსა მიზეზისგან. ხოლო ესეცა გაიძეცნე, რომელ ყოველსა უსხეულოსა შორის აღმკულსა უფროჲს და უმეტეს მსგავსებასა და თვთობასა დაუპყრია უსხეულოჲ ადგილი, ხოლო სხეულენსა და განზიდულსა შორის უფროჲს ხოლო უმსგავსოობასა. ამისთვის რომელ მუნ უფრო უხადო და წმიდა ხატნი ერთისანი, ხოლო აქა ბნელ და ბინდის გუარ; ვითარ იტყოდა ეპედოკლი, რამეთუ გონებითი ყოველი აღმკული დაიპყრაო და ხუდა სიყუარულსა, რომელ არს ერთობაჲ. ხოლო მზუელავი ესე არსისაჲ, ვიტყვ გრძნობადსა, ძლევაჲმან დაიპყრაო. ესე იგი არს, რამეთუ სადაცა ძლევაჲ, მუნცა წინამწყოჲ და ბრძოლაჲ. ესე ამის საძიებელისათვის აწ თანწარვლის სახედ ჩემ მიერ დაიდვა.

C 119
A 73a

თ ა ვ ი 30

მიზეზისა და მიზეზოანისათვის

«ყოველი წარმოარსებული ვისგანვე უსაშოვლოდ ჰგიეს ვიდრემე შორის წარმოშობისა, და წარმოიარსების მისგან». ამით თავთა შორის ყოველსა მიზეზისა და მიზეზოანისათვის დაჰლექსავს, რამეთუ სხუაჲ არაჲ არს წარმომაცენებელი თვნიერ მიზეზისა, და არცა რაჲ წარმოცენებელი თვნიერ მიზეზოანისა.

ხოლო მიზეზოანი და წარმოა. შეისწავე, რომელ სამ სახედ გაიცდების. პირველად თვისსა მიზეზსა შორის, რამეთუ პირველ წარ-

8-9 რამეთუ — გამასხუაებელი < AB (ex homoioteleuto). — 9 გამასხუაებელი D. — 12 გასხუაებულ H. — 13 მსგავსობითი CF. — აიგივებს H. — 18 თვთებასა DEF. — 29 წარმოარსებული წარმოშობისა E.

მოყენების მიზეზსა შორის ეგო მიზეზოანი; კატეტრიან, რომელ არს მებრ მიზეზებით; და კუალად კათვპარქსინ, რომელ არს მებრ მყოფობით; და კუალად კატამეთექსინ, რომელ არს მებრ თანმექონებით. ხოლო სამნივე ესე გაიგონებინან ესთა:

5 კატეტრიან, რომელ არს მიზეზებით; რამეთუ ყოველსა მიზე-
ზოანსა მიზეზსა შორის დაუქსკუალავნ თვსნი დასაბამნი, და სამ- A 74a
რადისოობს თვსსა მიზეზსა შორის არა ვითარ სხუად სხუასა შორის,
არამედ ვითარ იგივეობად თვთებასა შორის თვსსა. და არცა შეკეცილ
ერთი მიზეზისა და განმრავლებულ, ვითარ აწ სახესაცა ზედა გა-
10 ცხადდეს: რამეთუ ერთსა შორის ყოველი სირაად მხოლოთაად. ხოლო
ერთი ჰგიეს თვსსა თვთებასა ზედა ერთობისასა და ზესთ აქუს გა-
ნუმრავლებელად ზემეპყრობადა თვისი ერთ სახედ ყოველთა უსხეუ-
ლოთა მიზეზთა ზედა, რამეთუ ჰგიან მას შორის და მოაქუს თვს
შორის სიმრავლე მიზეზოანთაად შეუვიწროებელად უსხეულოობისათვს
15 გვართადასა.

ხოლო კათვპარქსინ, რომელ არს მებრ მყოფობით; წარ-
მოიყენების მიზეზოანი, და გათვთდების თვს შორის, და გაეყოფვის
თვსსა მიზეზსა, და ექმნების შემდგომ და წარმონაარს, და დაკლებულ
ზესთ მექონებასა თვისისა მიზეზისასა, და მიიღებს მისგან ვითარ
20 კეთილთა თუალისაგან გაკეთებასა, და ყოველითურთ ჰგიეს მიზეზსა
შორის თვსსა, და ვითარ იგი იგი არს. ხოლო ვითარ მიზეზოანი C 121
სხუად. ხედავა აწ აქა, განმგონეო, ორთა მათ მიზეზთა? ვიტყვ მსგავ-
სებასა და უმსგავსობასა, რამეთუ მსგავსება იპყრობს მიზეზოანსა
მიზეზსა შორის და ათვთებს თვსსა წყაროსა შორის, ხოლო უმსგავ-
25 სობადა ასხუაებს მიზეზოანსა და განუყოფს თვთებათა მიზეზისა
და მიზეზოანისათა. შეისწავე, რამეთუ ყოველი მიზეზოანი უფრო A 74b
შეკეცილა თვისისა მიზეზისასა, რამეთუ მიითუალავს ორთავე, მსგავ-
სებასაცა და უმსგავსობასა. მსგავსებასა, რომლითა ჰგიეს თვთებასა
შორის თვისისა მიზეზისასა, ხოლო უმსგავსობასა, ამით რომელ
30 განსხუაებულა თვისისა მიზეზისგან, ვითარცა ითქუა, ვითარმედ
მიზეზოანი ჰგიაცა თვსსა მიზეზსა შორის და იწარმოებსცა თვისისა
მიზეზისგან. ვინაჲ ამასცა გაემეცნე, ვითარმედ ყოველი მიზეზი
ზესთა ძეს ყოველისა მიზეზოანისგან, რამეთუ უმარტივე არს მიზეზი
მიზეზოანსა; ხოლო ყოველი უმარტივისი უზესთაეს შედგომილთადასა.

1 ეგოს მიზეზოანი, რომელსა ელღენებრ ეწოდების კატეტრიან S s.v. წამანი.—2 მიზეზობით H.—3 კათამეთექსინ H.—4 თანმექონებით ABD.—
5 მიზეზობით F.—6 დაუქსკუალავნ ABDF.—9-10 გაცხადდის H.—10 ყოველი
<ABD.—12 ზემეპყრობადა E.—14 უსხეულოობისათვს DE, უსხეულებისათვს F.—
18 იქმნების F.—19 მექონეობისა AB.—თვისისა| თვს E.—20 და თუალისაგან
AB.—23 უმსგავსობასა AB.—27-28 მსგავსებასა AB.—28 უმსგავსობასა AB, უმს-
გავსობასა E.—34 შედგმულთასა H.

და კუალად რამეთუ მიუწოდომელცა მიზეზი მიზეზოანისგან, და, რაჯომ ჰგავს, მისწუთების მიზეზსა თვისსა; ხოლო, რაჯომ უმსგავსო არს მიზეზოანი, ვერ კმა ეყოფის მიწუდომად. და ესრეთ ყოველი ნახთზი არსთა სირაჟსაჲ.

5 ხოლო მესამე ხედვაჲ, რომელ არს კატამეთექსინ, ესრეთ იქურიტების; გესმაჲ, განმგონეო, რამეთუ სამ სახეობს აწ აქა გუარი ხედვისაჲ? პირველი კატექტინ, რომელ არს მიზეზობით; მეორე კათვპარქსინ, რომელ არს მყოფობით; მესამე კატამეთექსინ, რომელ არს თანმიქონებით. ვინაჲ აწ ესე თანმიქონებითი ესთა
10 იგულისხმების. მოიღე და სახეცა უპოთ სიტხადისათჳს 'ნალექისა; აჰა და იგივე მრავალსადალადოჲ ერთი: რამეთუ ერთსა შორის ყოველნი დასაწყინი რიცხუთანი, მაგრა მიზეზებით და ზესთა; და კუალად ერთის გამო ორი და სამი. აწ ესე სამი სამ სახედ გაიცდების: ვითარ ერთსა შორის მიზეზებით, ვითარ თვთ თჳს შორის მყოფობით,
15 ვითარ სხუასა შემდგომსა შორის თანმიქონებით.

შეისწავე, რამეთუ ოდეს მიზეზსა შორის იყოს სამი, არ ითქუმის
C 122 სამად, მით რომელ ერთებრივ არს და მიზეზობით; და კუალად ოდეს შემდგომსა შორის იყოს სამი, არცა მაშინ ითქუმის სამად, ამით რომელ თანმიქონებით არს და თანმიცემით; ხოლო ოდეს იყოს მყოფობით, მაშინდა არს სამ, და ითქუმისცა და არსცა. ვინაჲ, თუ განწმედილად
20 გახედნე ერთსა,ჰპოო ყოველთა არსთა შორის, თუ რიცხვითი სთქუა თუ ბუნებითი; რამეთუ რიცხუნი ბუნებათა არიან რიცხუ, და არა ბუნებაჲ რიცხუთა, და თვთბუნებანი თჳს შორის განრიცხულ პირველისა რიცხუსა მიერ და გუართ-მთავრისა, ვითარ აღმოაციკრებს სოკრატე;
25 რამეთუ იტყვს, ვითარმედ «პირველმან საზომმან ყოველი განზომაო, და პირველმან საზღუარმან ყოველი აღსაზღვრაო», რომელსა აწ ჩუენ ძე უწოდეთ.

თ 230 31

«ყოველი წარმოჩენილი ვისგანვე არსებით უკუნ იქცევის მის-
80 დადვე, სადაჲთ იწარმოგბს». იტყვს, ვითარმედ ყოველი წარმოჩენილი თვისსა წარმოჩენელსა უკუ ეტრფისო, რამეთუ მის შორის დაუმსჭულავენ თვისისა მყოფობისა მიზეზნი; ხოლო თუ არ უკუ ეტრფის თვისისა აობისა მიზეზსა, არცა და თვთ თვისისა მყოფობისა იყოს მეწადე;

1 მიუწოდომელცა CF, მიუწოდომელცა E.—3 მიწოდომად CDEFH.—12 დასაწყინი და სახენი H.—13 გაიცადების ABH.—20 სამი H.—21 თუ რიცხვითი თვთ რიცხვითი H, რიცხვითი AB.—22 ბუნებაჲ რიცხუთაჲ ბუნებით რიცხუთა EH.—24 გუართა მთავრისა AB.—31 უკუ უკუ D.—31-32 დაუმსჭულავენ ABD.—32—გა. 82,5 არ უკუ ეტრფის—ხოლო თუ <B (ex homoioteleuta).—33 არცა და და არცა A.

ხოლო თუ თვისა აოპისა არს მეწადე, თვისა მიზეზისა არს მეტ-^{C 123}
 რფე. ხოლო მეტრფე მიზეზთა და დასაბამთა თვსთაჲ კეთილობისა
 არს მეწადე. ხოლო ყოველი მეტრფე და მეწადე თვისა საწადოჲსა
 მიმართ უკუნქცეულ არს, რამეთუ სდევს წადილი მეწადისაჲ საწადსა,
⁵ და მეტრფისაჲ სატრფოსა, და მიქცეულა მისდა მიმართ, და სწურის
 მისდამი, ვითარ ესე ცასა და მნათთა განვიციდით. რამეთუ წადილიცა
 მათი დაუვსებელ, და საწადოჲცა მათი თანგანუვლელ უსაზღვროო-
 ბითა, და სანთელიცა ყუავილთა მათ საწადოჲსათა უმრუმ, და | ტრფია-^{A 76a}
 ლებაჲცა უმრუმ წადილისაჲ. რამეთუ სხუაჲ არარაჲ არს ტრფია-
¹⁰ ლებაჲ თვნიერ დაკშირებაჲ ნებასა წადილისასა. ხოლო ყოველი ნე-
 ბაჲ და ყოველი წადილი მაშინლა წადილ და ნება, ოდეს ეგოს
 უმხილებელად მიდმო აღრჩევათაგან სულისათა. თუ არა სადა მოკ-
 ლებაჲ და გავსებაჲ რომელსაცა ნებასა და წადილსა სდევს, იგი არცა
 ნებად ითქმის, არცა წადილად, არამედ ვნებად მაკნინებელად და
¹⁵ თვსთა დართვთთა ქცევათა შორის მხრწნელად, თვთ თვისსავე
 დრამატურგიაჲსა, რამეთუ ყოველი წადილი კერპოვნებითი თვთ
 თვსთა სიპავეთაგანვე განიხრწნების.

«**მინაჲ ყოველი იწადებს კეთილსა, და მიმთხუევაჲ მისი
 უმახლობელესისა მიზეზისა მიერ იქმნების.**». ესე არს ხედვაჲ ესე,
²⁰ რამეთუ ყოველნი იწადებენ კეთილსა და მას ზესთასა კეთილსა, მაგრა
 უმახლობელესთა მიზეზთა მიერ მიემთხუევიან, ვითარ სახეთაცა ზედა
 იგულისხმუაჲ: რამეთუ ცაჲ სულისა მიერ ეტრფის გონებასა; ხოლო
 გონებისა მიერ ზესთასა გონებათასა ნამდვლ მყოფსა; ხოლო ნამდვლ
 მყოფისა მიერ ღმერთსა ღმერთთასა და ერთსა ერთთასა.

«**რამეთუ რომლისა მიერ აქუს მყოფობაჲ თითოეულსა, მის
 მიერცა და კეთილობაჲ; ხოლო რომლისა მიერ კეთილობაჲ, მის-
 და მიმართცა საწადოჲ თვისი პირველად; ხოლო რომლისა მიმართ
 საწადოჲ პირველად, მისდა მიმართცა და იკუნქცევაჲ.**». გესმა
³⁰ ოქროყუავილი ესე და ოქროთხზული აღმოჩენისაჲ, | რამეთუ იტყვს,
 ვითარმედ ვის გამოცა მიზეზი მყოფობისაჲ, მის მიერცა და კეთი-
 ლობაჲ; ხოლო რომლისა მიერ კეთილობაჲ, მისდამი საწადოჲ; ხოლო
 სადა პირველი საწადოჲ, მუნცა პირველი მიქცევაჲ, და კუალად
 უკუნქცევაჲ.

შეისწავე, ვითარმედ სხუასა დამინიშავს ჩუენ მიქცევაჲ, და
³⁵ სხუასა უკუნქცევაჲ. მიქცევაჲ ოდენ მიწადებასა, ხოლო უკუნქცევაჲ
 ორსა. რამეთუ სადა იყო პირველ, კუალად უკუნ იქცა. არამედ მი-
 ზეზი უკუნქცევისაჲ თვსთა დასაბამთადვე არს ტრფიალებაჲ. რამე-

8 და და ტრფიაებაჲცა A.—12 აღრჩევთაგან A.—12-13 მოკლებულ AB.
 —17 სიკვეთაგანვე D.—18 იწადების ABD.—26 ხოლო რომლისა მიერ კეთილო-
 ბაჲ ოქროყუავილი AD.—28 და მისდა AB.—34 დამინიშავს EFH.

თუ ტრფიალები მთა მიერ უკუ ეტრფის კუალად არსი ზესთ არსთა შუენიერებისა მორთულებათა, ვინაჲცა ძალთა და ან გელთა აღმყვანებლობითთა ტრფიალებითისა სირაჲსგან ვიტყვთ, ვითარ აღმკრველთა და აღმყვანეთა სიგლახაკისაგან სიმდიდრეთა მიმართ მამისათა, ვითარ ეტყოდან ილიოტიმას სოკრატო. რამეთუ ანალოლოდ სულთა სულთა მამისა მიმართ ტრფიალებასა დასდებდა, რამეთუ ამის სანეტაროსა ტრფიალები მთა მიერ სტრფო მყოფმან მყოფთა მამასა.

თ ა ვ ი 32

10 «მოველი უკუნქცევაჲ მსგავსებისა მიერ აღესრულების, უკუნქცეულთაჲ». საკრველად და აღმყვანებლად შემდგომთა პირველთა მიმართ ტრფიალებასა დასდებენ ილიოტიმა და სოკრატო. ხოლო ტრფიალებაჲ თვნიერ მსგავსებისა არ ეგოს, რამეთუ არ სადა ეტრფოს უმსგავსოჲ უმსგავსოსა, ვინაჲ იყოს პირველი მიზეზი მსგავსებაჲ, უკუნქცევისა და აღყვანებისაჲ, მიზეზონათა თვსთა მიზეზთადმი.

C 125

ხოლო თუ თქუას ვინ სწავლის მოყუარეთამან, ვითარმედ ნივთი უგუაროჲ ყოვლითურთ უმსგავსო არს ზესთა გუართასა, და ვითარ ეტრფის მას, ისმინენ წადილმან მოსწავლისამან, რამეთუ ნივთი დაღათუ უმსგავსო და უსახო, მაგრა განაღა ვითა ნივთი უსახოჲ ერთი და იგივე არს, და არა სხუა და სხუა, რაჲთა არა გავუარებულად ვთქუათ იგი. რამეთუ ყოველი სხუა და სხუაობაჲ გუართა განყოფილებისაჲ არს. ხოლო განყოფილებაჲ უსახოსა და უგუაროსა შორის არა არს, და ვინაჲთგან ერთ და იგივე ნივთი, ვითარ აღმოიჩინა.

25 აწ ისმინე, რამეთუ ერთობითა ჰგავს მას ზესთასცა ერთთასა, რამეთუ ზესთაჲ ერთთაჲ ერთი, ვითარ ზესთ მდებარე და განყენებული ყოველთაგან ერთი არს, და ვითარ კეთილობასა თანწარმოდგომილ. ხოლო ერთი ნივთისა უგუაროჲსაჲ დაკლებულ ყოველთა საზღვართა და გუართაგან, და უსახო და უმდგო ყოვლითურთ, ვითარ პლატონ იტყვს, ვითარმედ ოდენ ნამრლუეესა და ეს ვითა ნაცთსა გულმყისიერებასა შორის მონაგონი. ხოლო ერთობითა უბაძავს და უმსგავსებს ზესთ განკარგულსა ერთსა, და ვინაჲთგან ჰგავს რაჲთევე წადნოჲს ტრფიალებად მისდმი და გაკეთილებად ზესთ კეთილობათა მისთაგან. ესე გაიხარეიტე, სწავლის მეძიებელო.

A 77b

5 სოკრატის ABDEFH.—6 სულთა სულთა] სულთა AB.—7 სტრფო] სატრფოჲ AB.—17 ჰსთქუას E.—24 არა არს] არს ADEFH (AEFH-ში ამ სიტყვის მოთხოვნა ძველზე სწრაფი; არა არს; D-ში შესაძლოდ მოთხოვნის ნიშნად; C-შიც არა შეიძლება არს ნიშნებულა).—26 მდებარე A.—30 ოდენ] ოდეს H.—31 გულმყისიერებასა C.

რამეთუ ყოველი უკუნქცევი თვისისა მიზეზისა მიმართ და სა-
დაათ იწარმოა ისწრაფის შერთვად და წადნოას, რაათო ერთ ექმნეს
თვისსა სატრფოსა. გუესმა აწ აქა და განგუელო დიდი საქანი გუ-
ლისხუმისყოფისა. ისინე საიდუმლოა მარად მყოფსა ცა ზესთა; C 126

- 5 იტყვს გეზასა—გონებათასა გონიერთასა, სულისასა სულთასა, ბუნე-
ბისასა ბუნებათასა, სხეულისასა სხეულთასა—ერთ ქმნისა და შეერ-
თებისა მიერ გებად; რამეთუ რაოდენცა უმეტეს იყვნენ ერთ ქმნად
და გებად მიზეზოანნი მიზეზთადმი და ნაწილნი ყოვლობისადმი,
ეგოდენ უპატიოსნეს არსი და უფრო ერთის გუარ, ვითარ ნამდვლ
- 10 მყოფი ყოველთა მყოფთა, და სული ყოველთა ბუნებათა, და ბუნებაჲ
ყოველთა სხელთა. რამეთუ რომელნიცა არსთანი უფრო შეუძლე-
ბენ ერთ ქმნასა, მოაქუს თვს შორის უპატიოსნესი და პირველობაჲ, A 78a
რამეთუ რომელნიმე მიდრეკისა მიერ ერთ იქმნებიან, ვითარ სული,
რამეთუ არს თვთ თვსდა მიმდრეკ და ვითარ ცაჲ ესე ხილული, რა-
- 15 მეთუ დაღათუ სულისა მიერ მიდრეკების და ცხოვლობს სულისა მიერ,
არამედ სატრფო და ჰაზრ მისდა არს შეერთებაჲ თვისისა კენტროსა
მიმართ, რომელ არს თესლი მის ზესთათა ზესთისაჲ. ხოლო გონე-
ბაჲ და გონიერი ყოველი ნათხზი სირაჲსაჲ მიუდრეკელად ერთ იქმ-
ნების, ამისთვს რომელ არცა ეამი არცა ადგილი შთამოუვარდების
- 20 საშუევალ შეყრისათვს ნაწილთა და მოქმედებათა თვსთაჲსა, რამეთუ
ჰგიეს უძრავად გამანებული სიტყვსა მიერ შემოქმედებითისა, რო-
მელმან ვითარცა ღმერთი აღამყო ნამდვლ მყოფი ყოველთა შემდგომ-
თადმი. და ესრეთ ყოველი არსთა ბუნებაჲ ჰბაძავს თვისსა საგონსა,
დაღათუ დასცილდების ანუ შეპყრობად ანუ მიმთხუევეად, არამედ
- 25 ჰგონებს და ჰაზრობს უბე ქმნად მისდა, და წადნოის მისდაჲმი გან-
ცვბრებული, და ვითარ რაჲ იმისნობს მას, აღმძარცუე და გამგდე
თვსთა თვთებათაჲ, და ყოვლითურთ მიმქმნე მის ზესთ საუკუნოსაჲ
სიკეთისადმი.

თ ა ზ ი. 33

80 «ყოველსა მეწარმოესა ვისგანვე და უკუნქცევსა მრგულღვი
აქუს მოქმედებაჲ».

გუეტყვს ჩუენ ხედვაჲ ამისი, ვითარმედ ყოველი წარმოზა-
რსი და მიზეზოანი კუალად უკუნ იქცევის თვისისა დასაბა-
მისადმი, რომლისგანცა იწარმოა. არა თუ პირველ წარმოობაჲ იყო.

35 და მერმელა უკუნქცევაჲ, ესეითა სხეულებითთა მიზეზთა და მიზე-

3 განგულსა A.—4 ისინე <EH.—17 ზესთათა ზესთისაჲ] ზესთაჲსა AB.
ზესთასა ზესთისა D.—23 საგონსა] საგანსა ABDEFH.—25-26 განცვფრებული
BCEFH.—27 თვთობათაჲ AB.—30 მრგულივ AB.—35 და მერმელაჲ მერმელაჲ AB.

ზოანთა ზედა; რამეთუ ვერას შემძლებელ არს სხეული, ვითარ სხეუ-
 ლი, არაჲდ თანზიარებითა უსხეულოჲსაჲთა ჩანს იგი მიზეზად, და
 სანგონ არს, მაგრა დასცილდების თვისითა ბუნებითა პატივისა და მოქ-
 მედებდასა უსხეულოჲსასა, ხოლო ყოველი უსხეულოჲ მიზეზი ზესთა
 5 ჟამისა წარმოაყენებსცა და კუალად უკუნ* იქცევის თვსდაღვე წარმო-
 ნაარსსა, და იქმნებიან მრგულანი, რომელნიმე დიდნი, ხოლო რო-
 მელნიმე მცირენი. უკუეთუ ახლოთა მიზეზოანთაგან იყვნენ, იყვნენ | და A 79a
 მრგულანიცა მცირე მონაქც. ხოლო უკუეთუ შორს და განზიდულთა
 მიზეზოანთაჲთ იყოს უკუნქცევაჲ მიზეზთა მიმართ, იყვნენ მრგულანი
 10 დიდ და ჰმატდეს სხუჲა სხუასა, ვითარ და სახეთაცა ზედა განვაცხა-
 დოთ. რამეთუ არს ნამდვლ მყოფი რომელი პირველად არსებად იცნა
 სიტყუამან, და პირველად მორთულებად, და პირველად ნაქუსად, და
 პირველად შუენიერებად. ხოლო აწ ოდეს | ესე ნამდვლ მყოფი უკუ C 128
 ეტრფოდის ყოველთა მიზეზსა ერთსა, იქნების მოქცევი მრგულისაჲ
 15 მცირე, რამეთუ პირველი არსებაჲ არს, და უმახლობელეს თვისსა
 მიზეზსა. ხოლო ოდეს ანუ გონიერთაჲთ იქმნას უკუნქცევაჲ, უფრო
 მრგული. და კუალად ოდეს სულისა ანუ სულთაგან, უმეტეს უფრო.
 და კუალად უკუეთუ ანუ ბუნებისაგან ანუ ბუნებითაგან იქმნეს
 უკუმრგულებაჲ, უმეტეს უფრო. და კუალად უკუეთუ ცისა მიერ და
 20 სხუათა სფეროთაჲთ უკუნქცევაჲ, უფრო მოქცევი მრგულისაჲ. და
 ესთა იპყარ ვიდრე უსახოობამდე ნიეთისა.

შეისწავე, რომელ ყოველი სხეული, ვითარ იგი არს სხეულ, დაკ-
 ლებულა ღირსებასა და პატივისა დასაბამობისა და მიზეზისასა, ვინაჲ
 სხეულთა შორის მამობაჲცა ზედშემოსრულად, და ოდენ სენაობით;
 25 რამეთუ მამანი და მიზეზნი უსხეულონი, და უსხეულოთა შორის A 79b
 განიცდების მამობაჲ და ძეობაჲ უზრწნელად და სამარადისოდ და
 არა წარმატებით, ვინა მოკლებით, რამეთუ ესე მათი არს, რომელთა
 დასაწყი არაობისგან ჰქონდის. ხოლო აობისანი მარადის აობენ,
 მიზეზნიცა და მიზეზოანნი.

2 უსხეულოთაჲსა AB.—4-5 ზესთა ძაღისა ჟამისა A (ძაღისა-ს ზემოთ
 და კვეთით სმ-სამი წერტილი უსხ).—7 იყვნენ, იყვნენ| იყვნენ E.—8 შორს| შს ABDE.—9
 მიზეზოანთა E, მიზეზოანთა H, მიზეზოანთათ E.—13 პირველად| პლ ABCDFH.—
 უკუ უკუმ ABD.—14 ეტრფოდის F.—მქცევი E, მოქცევისა H.—18-19 და კუა-
 ლად—უფრო<D (ex homoioteleuto).—19 უკუმრგულებაჲ| უკთუ მრგულებაჲ (თ
 უკუაღვე აუხეაღვი), უკუმ მრგულებაჲ AB (სტა. 17—18 უკუეთუ ანუ ბუნებისგან—და
 კუალად უკუეთუ ოდეს სწავისა AB-სა), მრგულებაჲ უკუმ E, მგზრგულება უკუმ
 FH (H სეერთოდ სმარაბს უთრმს მგზრგული და ანა მრგული).—23 მიზეზისა F.—28
 დასაწყისი ABD.—29 მიზეზოანი AB.

* ან ხატევისკე მსოთხეპით ანაჲსკე სწავისა: ნუ თუ ესრე და კუალად უკუნ იქცეს

თ ა ვ ი 34

«შოველი ბუნებით უკუნქცევადი მისდა მიმართ ჰყოფს უკუნ-
 ქცევასა, ვისგანცა ჰქონდის წარმოება თვისისა მდგომარეობისაჲ». A 80b
 გესმა, რამეთუ ბუნებითი დაპართო უკუნქცევასა? რამეთუ ყოველსა
 5 ბუნებით უკუნქცევადსა განუწყუედელი მოუგვისა და დაუესებელი წა-
 დილი თვსთა დასაწყითა მიმართ. ხოლო სადაცა ბუნებითი და პირ-
 ველი წადილი, მუნცა პირველი უკუნქცევამ; ხოლო სადაცა პირველი
 უკუნქცევამ, მუნცა ერთ ქმნამ მიზეზოანისა და წარმოასადვე; და
 ვისდა მიმართცა ერთ ქმნამ, მისდამიცა აღრთხმამ თვისისა მყოფო-
 10 ბისაჲ. ხოლო ესე ზენათა შორის გვწყიეს, რომელ ყოველი უკუნ-
 ქცევამ და უკუნტროლობამ მსგავსებისა მიერ აღესრულების, ვითარ
 რამ აღმყვანისა ძალისა თვსთა, დასაბამთადმი.

«მინამ და თ: ნმევენე მისი ბუნებით, ვითარ და თანტომი».

ხოლო გესმეს რამ ვნებამ აქა აწ, ნუ ზედშემოსრულთა საგონ ჰყოფ,
 15 რამეთუ ზედშემოსრულნი ვნებანი მათნი არიან, რომელთადა ცხო-
 რებაცა ზედშემოსრულად აქუს, ვითარცა ცაცხოველებულთა და A 80b
 არა ბუნებით ცხოველთა. ხოლო ოდეს უსხეულოასა არსებისათვს C 130
 გესმას, ვნებამ თვთებად ჰგონე, რამეთუ თხზვასა შორის ყოვლისასა
 ოდეს წესი შემოქმედებითი თხზვიდა ნაქუსსა და სირასა არსთასა,
 20 მაშინ ყოველთა წესისა მიერ რომელიმე რომელსა ბედსა დახუდა,
 ხოლო რომელიმე რომელსა, ვითარ გონებამ, სული, ბუნებამ, ცამ.
 აწ რომლისაცა დახუდომისა იყოს წარმონაარსი, მის ტომცა არს.
 ხოლო შენ ოდეს დახუდომამ გესმეს, შეწყობამ და ნართი
 არსთა რვთომოსამ თან მოიგონე. რამეთუ ყოველსა შეწყობასა შო-
 25 რის არა ყოველი მასვე და ერთსა მიიღებს ბუნებასა, შორის წესსა
 არსთასა. რამეთუ ესრეთ თქუა წესმან ყოვლისამან, ვინ წინააღუდგეს
 მას, ვითარცა იტყვს ტიმეო. ხოლო ოდეს უსხეულოთა ზედა
 გესმეს ვნებამ აღრვთმვამ, და წესსა შორის დაწესებამ მისი ჰრაცხე,
 რამეთუ ესთა თქუაო წესმან ყოვლისამან.

30 და კუალად ზედ უკუალადებს თხზვასა და იტყვს, ვითარმედ
 რომელთა ვნებამ და ბუნებამ ერთ, და არსებითიცა მყოფობამ მათი
 ერთ. ანუ მეორისგან მეორე, ანუ ორნივე ერთბამად სხვსა მიერ არ-
 სისა იმგავესბოდინ. აწ უკუეთუ ერთ და იგივე არს ბუნებამ მიზე-
 35 ზისა და მიზეზოანისაჲ, ვითარ ეგოს ერთი ვითარ მიზეზი და სატრ-
 ფოა და უკუნსაქცივი, ხოლო მეორე ვითარ უკუმქცე და უკუმტრფე
 და მიზეზოანი. და არცა ორნივე ერთბამად და სწორად სხვსა, მი- A 81a

4 უკუნქცევამ F.—6 ბუნებით D.—9 აღრთხმამ AB.—10 ზენათა თა A (თა
 წერტილებში ნასმული, როგორც ზედმეტა).—23 შენ/შდ ABDH (H-ს ნაშაჲჲ მ სიკუეჲჲჲ
 მითიჲთ: შნ).—24 რვთომოსამ] თვთ მოსამ AB.—26 ვინ] ვინამ ABD, ვინა EFH-

ზეზისგან უზესთაესისა, და არცა ორთავე ერთი და იგარეე თვთებაჲ და ვნებაჲ მიზეზსა და მიზეზთანსა, რამეთუ თვისი წესი დაუპყრია და თვისსა წესსა შორის შეცვულა. რამეთუ ესრეთ თქუა წესმან ყოველისამან, ვითარცა იტყვს ტიმეოს.

5 **აკლს უკუე, რაათა მეორესა მეორისგან ჰქონდის წარმოარსებაჲ და მყოფობაჲ და უკუნქცევაჲ.** ხოლო აწ ვხედავთ, რომელ ყოველნი | მყოფნი პირველ პირველსა მყოფსა ეტრფვიან და პირველსა არსებასა, რამეთუ მას შორის განიციდიან პირველსა შუენიერებასა, და პირველსა მორთულებასა, და პირველსა წესსა, და, ვითარ მიიღებენ

10 მისგან მყოფობასა, ეტრფვიან ვითარ მიზეზსა, ვითარ ჰვიან და სამარადისობებენ თვისსა წესსა შორის შეცვულნი მის პირველისა წესისა მიერ, და ვითარ ჰშუენოის მარადის ყუავილი საბწინთა და ინდალმათაჲ მის პირველისა შუენიერებისა მიერ, რამეთუ იტყვს სოკრატე, «ფედროსა» შორის: ნუ გიკვრსო ნამდვლ მყოფისა ნართთა. შუენებაჲ, რამეთუ ერთმან მოპრთოო და იმუსიკელა «ოს არისტოტეხნის თეოს» ვითარ რჩეულთ მოქმედმან ღმერთმან. ვინაჲ ყოველი წესი შეირწყუმის ვითარ საყოველთაოსა შორის წესსა, და ყოველი შუენიერებაჲ ოდენ უმსგავსებს მას რომელიმე ვითარ გახატებული ხოლო რომელიმე ვითარ გაკერპოვნებული და რეც თუ კუალთა

20 ოდენ გარდამტკფრეველი ნამდვლ მყოფობისა შუენიერებათაჲსა; რამეთუ პირველი არსი არს ესე მორთული მის ზესთ არსისაგან: ნუ გიკვრს | ესე, ვითარ ეტყოდა პარმენიდი სოკრატის, ვითარ იყოლა ყრმა.

თ ა ვ ი 3 5

25 «**შოველი მიზეზოანი ჰვიეს შორის მიზეზსა თვისსა, და იწარმოებს მისგან, და იკუნ იქცევის მისდადვე**», ესე თავი აღმოაჩენს, ვითარმედ ყოველსა მიზეზთანსა თვისსა მიზეზსა შორის დაუმიანვან არსებისა თვისისა საფუძველნი. და ვითარ თვთებაჲ დასაბამისაჲ, ეგ სახეცა და დასაბამის-გამოთაჲ. ხოლო თუ ოდენ ეგოს შორის მიზეზსა, არ ვინაჲ განეყოს თვისსა დასაწყსა და არცა წარმოვლოს ნათხზმან სირაჲსამან და არცა გათვთდენ მხოლონი მყოფთანი. ხოლო თუ განეყოს მიზეზსა მიზეზოანი, მყის განყოფასავე თანა დაუერთბამდეს და წარმოობაჲცა მისი, და იყოს ვითარ იგივე სხუაჲ: იგივე უკუე მსგავსებისა მიერ, ხოლო გასხუაებულ უმსგავსობისგან, რა-

3 შეცულა E.—5 ჰქონდეს D.—12 საბწინთა] საბწწყინთა C.—14 ნართთა<E.—15 მოპრთო D.—ოს] ოოს F.—16 ტეხნის] ტეტნის CDF (A-შიგ ვერ ეოვალი ტეტნის), ტენის EH.—19 ვითარ<AB.—23 იყოლა] იყოლაჲ A, იყოლაჲ B (იყოლაჲ-ღას ელიკეთიულო).—31 სირაჲმან AD.

მეთუ მოვალს სიტყუაჲ, ვითარმედ არცა მსგავსი თვნიერ უმსგავსო-
ობისა და არცა უმსგავსობაჲ თვნიერ მსგავსებისა. მაგრა რომელთამე C 133
შორის მსგავსებაჲ და იგივეობაჲ უქარბებს, ვითარ გონებითსა და
გონიერსა შორის ნამკსა; ხოლო რომელთამე შორის უმსგავსობაჲ,
5 ვითარ გრძობადთა შორის. რამეთუ სადაცა შთაექრეს ნიეთი, მუნ
ამრუმდების ნათელი იგივეობისა და მს'გავსებისაჲ. A 82b

«ხოლო თუ ეგოს ოდენ, არაჲთ განეყოს მიზეზსა». და კულად
თუ იწარმოოს ოდენ და არ ეგოს მიზეზსა შორის, განეყოს ყოვლი-
თურთ თვისსა მეშვესა, და არღა უკუ ეტრფოს მისდამი და იწად-
10 ნოოს თვისი მაერთებელი მიზეზი: რომელ ესე არს უღონო და მარღუ
წესსა საუკუნოჲსა ზესთასა. რამეთუ ერთმან თქუაო წესი ყოვლისაჲ.
ვინაჲ სათანადო არს, რაჲთა ეგოსცა და წარმოიარსოსცა და გას-
ხუადდესცა.

«ხოლო თუ უკუნ იქცევის მხოლოდ, ვითარ არა ჰქონდის არ-
15 სებაჲცა მისგან?» ესრეთ იტყვს, ვითარმედ უკუნ, ექცევის თუ და არა
არს მიზეზ მისდა, ვითარ ეგოს ესე? რამეთუ ყოველი უკუმქცე არსე-
ბითისა მიზეზისა მიმართ თვისისა უკუნ იქცევის, და არა ვითარ და-
ხუდეს. რამეთუ უცხოსა ვითარ უკუე ეტრფოს ბუნებით.

«ხოლო თუ ჰგიესცა თვისსა მიზეზსა შორის; და იწარმოებცა
20 და არ უკუნ ექცევის». ესე არს ესე, ვითარმედ ჰგიეს თუ მიზეზსა
შორის და იწარმოებს, უკუნ ექცესცა თვისისა წარმომაყენებელისა-
დმი. რამეთუ არ ვინაჲ ეგოს, რაჲთამცა თვისისა მყოფობისა მიზეზ-
სა არა უკუ ეტრფო. ხოლო თუ არ უკუ ეტრფოს არცა ვიდრემე პირ-
ველ განყოფისა ყოფილ მის შორის. არამედ ესე უღონო არს, რაჲ-
25 თამცა მიზეზოანი არ იყო თვისისა არსებისა მიზეზსა შორის. ვინაჲ
საჭირვო არს, რაჲთა უკუ ეტრფოსცა თვისსა დასაბამსა. A 83a

«ხოლო თუ ჰგიეს ოდენ, იქცევის და არ იწარმოებს მისგან,
ვითარ განუყოფელმან შეუძლოს უკუტრფობაჲ მისდადვე?» იტყვს:
უკუეთუ ჰგიეს და უკუნ ექცევის, ვითარ არ იწარმოებს? რამეთუ
30 ყოველი უკუნქცევაჲ მეწარმოეთა და განყოფილთაჲ არს: რამეთუ
განყოფასა და წარმოობასა გებაჲ ეპირატების: ხოლო უკუნქცევისა
წარმოქმნაჲ და განყოფაჲ, რამეთუ ყოველსა უკუნქცევისა პირველ
|განყოფაჲ აქუს: რამეთუ რაჲ უკუნ ექცეს, უკუეთუ პირველ არ იწარ- C 134
მოოს და განეყოს მისგან?

85 «რამეთუ ყოველი უკუნქცევადი ჰბაძავსო აღდნობადსა ვის-
დადვე». აღდნობად იტყვს, ვითარ ესე ოთხთა ასოთა მიერ შენაზავ-

9 უკუ ეტრფოს] უკუმ ეტრ AD, უკუმ ეტრფის B, უკუმ ეტრფოს H.—
10 მარღვ F.—18 უკუნ ეტრფოს H.—21 და<AB.—ექცესა D.—23 ხოლო თუ არ
უკუმ ეტრფოს D.—24 განყოფილისა D.—26 უკუმ ეტრფოსცა H.—29 არ | არაჲ
AB, არა E.—35 უკუნქცევაჲ და ჰბაძავსო ABD.

—თა*, რამეთუ, დაიკსნნეს რაჲ, კუალად ოთხთა ასოთადვე აღდნებთან. სა-
 კირო არს უკუე, რაჲთა ანუ ეგოს მხოლოდ, ანუ უკუნ ექცეს მხოლოდ,
 ანუ იწარმოოს მხოლოდ, ანუ შეაკრნეს კიდურნი ურთიერთას, ანუ სა-
 შუალ შორის თითოეულსა კიდურთასა იყოს ყოველი. აქა ყოველთა სახე-
 5 თა მიზეზისა და მიზეზოანისათა გამოსცდის. ხოლო შენ ესე გაიმეცნე,
 რომელ ამათ მიერ მხოლოდ მხოლოთა სირაჲ არსთაჲ არ აღეგების,
 რამეთუ ვერცა გებაჲ ოდენ შეუძლებს მარტოჲ, და ვერცა წარმოქმ-
 ნაჲ მარტოჲ, და ვერცა კიდურთა შემკრველობაჲ ვერ მესაშუელისაჲ,
 და ვერცა კიდურთა შორის ყოფაჲ ოდენ რას წარმოსთხზა'ეს არსთა A 83b
 10 სირაჲსასა. კიდურად იუწყენ, ვითარ მიზეზი და მიზეზოანი. და ვი-
 თარ ესენი გამარტოებულნი ვერ აკმავნა მყოფთა წარმოშობისათეს;
 მერმე იტყვს; ვითარმედ სათანადო არს, რაჲთა ეგოს ყოველივე შო-
 რის მიზეზსა თვსსა, და იწარმოოს მისგან, და უკუნ იქცეს მისდადვე.

თ ა ვ ი 36

15 | «ყოველთა წარმოობით გამრავლებულთა პირველნი უსრულეს C 135
 შემდგომთა, და შედგომნი უშემდგომესთა თვსთა». ესე გულისკმის
 ყოფაჲ ზემოთაცა შორის გარდამოგვკცემია, ვითარმედ პირველნი და
 მოახლენი თვსთა დასაბამთაჲსა უსრულე არიან თვსთა უშემდგო-
 მესთა. რამეთუ მოიღე და სახეთაცა ზედა გასაცნაურდეს: რამეთუ A 84a
 20 თვთოსა სირასა შორის მყოფთასა უმახლობელესი დასაბამისაჲ უბა-
 ტიოსნეს და უფრო ღმრთივ, ვითარ ოდეს რაჲ იყოს სირაჲ გონე-
 ბათაჲ უმახლობელესი ნამდვლ მყოფისაჲ უფრო ღმრთივ; და ესთა
 შემდგომითი შემდგომად. და კუალად მოახლე სული პირველსა სულსა
 და საყოველთაოსა უფრო ღმრთივ; და კუალად ბუნებაცა მოახლე
 25 პირველსა ბუნებასა ყოვლისასა უფრო ღმრთივ; და კუალად ესთავე
 სხეულთა ზედა, რამეთუ მოახლე უმცთომსა სფეროსა უფრო ღმრთივ,
 ვიდრე შემდგომთა სფეროთასა. რამეთუ სფეროსა დიდისა კრო-
 ნოჲსასა და მთუარისასა რაჲზომი განყოფილებაჲ მოაქუს თვს შო-
 რის, და კუალად ქმნისა და ხრწნისა მიზეზთაცა ზედა ესთავე. რამე-
 30 თუ სფეროჲ ეთრიოჲსა ცეცხლისაჲ უფრო ღმრთივ სხუათა ასოთასა
 რამეთუ საუკუნესა თანგანზომილად თან ჰყვების, და სამარადისოდ
 მიდრკების, ვითარცა სხუანი უკუდავისა ხუედრისა ნაწილნი. ვინაჲ
 კუალად უკუნქცევასაცა და უკუტრფობასაცა შორის დაიკვენ თვსთა
 წესთა, რამეთუ წესმან ყოვლისამან ესთა თქუაო, იტყვს ტიმიეო.

1 დაიხსნენ CE, დაიკსნენ DFH.—17 პირველნი] რნი ABDEH.—20 თვთოსა
 სირასა] თვთ უსასირასა EH —24 უფრო<EH.—26 უმცთოსა სფერათასა F.

* აქმ მზე მიწაილია: შვისწავე, ვითარმედ ოთხნი ასონი სადაცა ეწერნენ,
 ოთხთა ამათ ნივთთა დაჰნიშნვენ AB (დანიშვნენ D, დაჰნიშვნენ E, დანიშვნენ E).

«**შოველნი მებრ უკუნქცევით მდგომნი პირველნი უნაკლულეს მეორეთა და ესევე შემდგომითი შემდგომად**». ყოველი ხედვაა ამის. თავისაა სხუასა გუარსა გვთხრობს ჩუენ სრულებისასა, ვითარმედ

5 სფეროსა შორის არსთა უკუნქცევისასა პირველისად მიზეზისა, შემდგომნი და უკუანაესკენლნი უფრო სრულო. ხოლო შენ, გესმას რაჲ სრულებად, ნუ პირველსა და შემოქმედებითსა არსთა წარმოთხზვისა სრულებასა ჰგონებ, არამედ უკუნქცევითსა. და კუალად სადაჲთ იწყეს, და წარმოიარეს მათვე დასაბამთა უკურწყუმითსა, და

10 ვითარ რაჲ სფეროჲ ჰგონე ყოველი ანაქუსი არსთა მორთვისაჲ. ხოლო ყოველი სფეროჲ უკუნქცევასა შორის უკუანაესკენსა ჰყოფს პირველ, ხოლო პირველსა უკუანაესკენლ. ხოლო აქა პირველ ყოფაჲ ესთა გამეგონების, რამეთუ ოდეს გასრულდეს ნათხზი სირაჲსაჲ, შაშინ სრულებით უკუანაესკენლსა არღარა აქუს ძალი სხვსა წარმოყენებად, და არცალა წარსძრავს თვსსა თვქტებასა სხვსა წარმოქმნად,

15 არამედ მყის დასასრულსავე თანა კუალად უკუ ისფერებს თვსთა დასაბამთადვე, და არა თუ ეამი გამოვლის შუა უკუნქცევისადმი. ეს ვითა ხედენ ცისა სფეროსა შორის, რამეთუ ერთ და იგივე წარმოვლადცა და კუალად უკუნქცევაჲცა, სადაჲთ იწყო წარმოვლილმან *.

20 «**ხოლო თუ უკუნქცევანი იქმნებიან მებრ მრგულივ, ვისგანცა პირველი წარმოობაჲ, მისდადვე და უკუნქცევაჲცა. რამეთუ ზესთ სრულისგან გზავნაჲ წარმოობისაჲ, და უკუნქცევაჲცა ზესთ სრულისადვე**». გუეტყვს აქა, ვითარმედ, სადაჲთ იწყო პირველმან წარმოობამან გზავნისამან, კუალად მუნვე და მისდამი პირველიცა უკუნქცევაჲ. ხოლო | სე საცნაურ თუ სადაჲთ იწყო. იწყო უკუე ზესთ

25 სრულისგან და ზესთ ერთისგან, რამეთუ მის მიერ წარმოექანნეს, უპირატეს ყოველთა პირველთა, წყარონი ორნი: მიზეზნი და ზესთ შესაქმენი მყოთანნი. არ ვითარ ორღანებრივნი და უღარესნი საქმითანნი, არამედ ვითარ ზესთ სრულნი მიზეზნი შემოქმედებითნი და

30 არა ორღანებითნი. რამეთუ საკუთრებით არცა მიზეზ ერქუმის პლატონის მიერ ორღანებითთა მიზეზთა, არამედ თანმიზეზ. ხოლო მიზეზნი და თანმიზეზნი გაიყოფვიან ესთა: რამეთუ მიზეზ გულის კე-

A 85a

C 137

2 პირველნი] პირუელ EII.—5 სფეროსა] ფეროსსა AEH (A-ის ასაღო სგლით გასწორებულა სფეროსსა).—9 იწყეს და] იწყე, სადა ABDEFH.—10 სფეროჲ D.—11 სფეროჲ D.—15 წარსძრავს H.—16 არამედ] რად ABDH.—17 გამოტვლის A.—19 უკუნქცევასა D.—21—22 რამეთუ—უკუნქცევაჲცა <D (ex homoioteleuto).—28 მყოფთანნი DF.—ორღანებრივნი EII.—28-29 საქმეთანი H.—30 ორღანებრივნი EII.—31 ორღანებრივითა EH.

* მის ჰქმნაჲ შოელი ჩხავცი. კ.დ.რ. გვ. 91, 4, ჟგლია AB-ს.

ლოვნებაჲ მკურნალისაჲ სიმრთელისათჳს, ხოლო თანმიზეზ დაკაზმებაჲ წამალთაჲ. და ესთავე მიზეზ ასოთა მწერალი, ხოლო თანმიზეზ კალამი. ვინაჲ აწ იხილე, რამეთუ მიზეზსა უდარება მიზეზოანი, ხოლო თანმიზეზსა ორღანებრივსა ზესთა ძეს. ხოლო ოდეს ორნივე ესე თუალნი მყოფთა აგებისანი მის უთქჳსა მიერ წარმოიყენეს, ვითარ ზესთ მიზეზნი ერთთა და არსთანი და არა ვითარ თანმიზეზნი, რაჲთამცა უდარეს იყვნეს ნამიზეზებთა? და არცა ვითარ მარტივად მიზეზნი, არამედ ვითარ ზესთ მიზეზნი და ზესთ სრულნი, ამით რომელ მიზეზი ყოველი თან მისცემს თჳსისა არსებისგან თჳს გამო მიზეზოანთა. ხოლო მათ ზესთ უყარია თჳთებაჲ თჳსი არსთა თხზულებისაგან, და ზესთ განკარგულად ჰვიან თჳსსა მიზეზსა შორის, რომელ არს ერთი ზესთაჲ ყოველთა მიზეზთაჲცა. და ამის გამო ყოველნი გამონი, და კეთილთა კეთებანი, და კჳლად მისდადვე, რაჲთა დაუწყუდედელ იყოს. და უსაზღვრო წყაროჲ არსთა დენისაჲცა და კუალად უკუნქცევისაჲ.

ხოლო კუალად იტჳს «უკუნქცევასა შორის» უკუნანასკნელნი პირველ და უსრულესო. ესთა გაიგონების სიტყუაჲ ესე, რამეთუ, სადაჲთცა დაიწყოს პირველ აღძრვად და აღდგომად მის ზესთ პირველისადმი, იგიცა უსრულე და უპირველეს არს. ხოლო, ვითარ ვთქუთ, სფეროჲსა უკუნქცევასა შორის უკუნანასკნელი იქმნების პირველ.

თ ა ვ ი 38

«ყოველი წარმოარსებული უმრავლესთა მიზეზთაგან, რაოდენთაჲცა მიერ იწარმოოს, ეგოდენთაჲცა მიერ უკუნ ექცეს». ესთა გუეტყჳს ჩუენ ხედვაჲ ესე, ვითარმედ, რაოდენცა იყვნენ მიზეზნი მიზეზოანისანი წარმოელასა შორის სირაჲსასა, ეგოდენთაჲცა საშუალოთა მიერ კუალად უკუნქცევაჲ პირველისა მიზეზისადვე. რამეთუ არ ეგების, თუმცა უსაშოვლოდ უკუ ეტრფო პირველთა მიზეზთა და დასაწყითა. რამეთუ რაოდენცა იყვნენ საშუალნი მიზეზნი, ყოველთა უკუტრფობისა მიერ უნდა უკუტრფობაჲ კუალად პირველისა მიზეზისადმი და წყაროჲსა. ხოლო თუ უსაშოვლო იყოს, და თანუსაშოვლოდცა იქმნეს უკუნქცევაჲ. რამეთუ ყოველი უკუნქცევაჲ მსგავსებისა მიერ. გესმა, ვითარ მსგავსებისა მიერ ყოველი ერთ ქმნაჲ და უკუტრფობაჲ დასაბამითადმი? იუწყე, რომელ მსგავსებაჲ ორ სახედ მოქმედებს: პირველად ამყოფებს მიზეზოანსა მიზეზსა შორის, და კუალად უკუ უტრფობს დასაბამისადმი. ხოლო უმსგავსობაჲ ოდენ ასხუაგებს და ამრავლებს წარმონაარსთა. და რაოდენცა უმახლობელეს იყოს მსგავსებაჲ, ეგოდენცა და უკუნქცევაჲ.

«ვინაჲ, რაოდენთაცა მიერ ჰქონდის მყოფობაჲ, ეგეოდენთავე მიერ კეთილობაჲ თითოეულისაჲ, ანუ თუ წინა-უკუმო». ესთა იტყჳს, ვითარ, რაოდენთაცა მიზეზთა მიერ ჰქონდის მყოფობაჲ, ეგეოდენთავე მიერ გაკეთილდეს მის-შორისი კეთილობაჲ. «ანუ თუ წინა-უკუმო», ესე იგი არს, ვითარმედ, რაოდენცა მიზეზნი, ეგეოდენცა და კეთილობაჲ; და რაოდენცა კეთილობაჲ, ეგეოდენცა მიზეზნი.

C 139
A 86a

თ ა 3 ი 39

განყოფინსათჳს ძალთა არსებათაჲსა

«შოველი მყოფი ანუ მხოლოდ არსებით ოდენ უკუნ იქცევის; ანუ ცხოველობით, ანუ ცნობიერობით». აწ აქა ძალთა განყოფის არსებათასა, რამეთუ რაგუარცა იყოს არსებაჲ, ეგსახეცა და უკუნ-ქცევაჲ მისი. რამეთუ უკუეთუ მხუდარ იყოს ოდენ არსებაჲ, და იყოს დაკლებულ ცხოველობითისა და ცნობიერობითისა ძალისგან; არსებით | ოდენ უკუ ეტრფოს, ესე იგი არს მყოფობით. ხოლო თუ ჰქონდის ძალი ცხოველობითი, უკუ ეტრფოს არსებითცა და ცხოველობით. და კუალად, უკუეთუ ჰქონდის ძალი სიტყვერებითი, რომელ არს ცნობითი, უკუ ეტრფოს სიტყვერებით, ესე იგი არს ცნობით და გულისკმისყოფით. ხოლო აწ აქა სისრულეთა თანა გუაც განხილვად თითოეულთა ამათ არსებათა, თუ ვითარ ჰბაძვიდენ და ესახებოდინ ზესთ სახეთასა მას არსსა ნამდვლ მყოფობისასა. რამეთუ რომელთადა მყოფობაჲ ოდენ მხუდარ იყოს, ვითარ სრულიად უსულთადა, მათდა მყოფობაჲ ოდენ არს სატრფო. რამეთუ დაღათუ უცხო არს ყოვლისა სულითისა და ცხოველობითისა ძალისაგან, მაგრა გუარსა შორის შეპყრობილ. რამეთუ გაგუარებულ ყოველი მყოფი, იტყჳს პარმენიდი. ხოლო თითოეულისგან მყოფთაჲსა წადილი თჳსისა გუარისაჲ არს. ხოლო წადილი გუარისაჲ წადილ თჳსისა ერთისაჲ არს, რამეთუ ერთ ვიდრემე ყოველი გუარი. ხოლო წადილი თჳსისა და მის-შორისისა ერთისაჲ წადილ და ტრფიალება არს ზესთ ერთისა მის. ვინაჲ ამის მიერ საცნაურ, რომელ ყოველი მეტრფე და მეწადე თჳსისა ერთისაჲ, რომელ არს მყოფობაჲ თითოეულისაჲ, მის ზესთ ერთისა ვრს მეწადე. და ესე მყოფობითისა აობისათჳს.

A 86b
C 140

ხოლო კუალად ცხოველობითისა ძალისათჳს, თუ ვითარ ეხატვის

9 არსებითი A.—10 ცნობიერებით F.—11—12 ეგსახეცა—არსებაჲ < AB (ex homoioteleuta).—12 არსებაჲ ოდენ H.—13 ცნობიერებითისა F.—15—16 ცხოველობითი—ძალი < F (ex homoioteleuta).—15 ეტრფო ABDEH.—17 უკუეთუ ეტრფოს E.—18 აქა] თქა ABDE, თქვა F, თქუა H; ამ სიტყვის შემთავებით ABDEFH-ის არსებობა: ნუ თუ ესრე. ხოლო აწ აქა (აქა აწ D).—21 იყოს] იყო ABDEFH.—ვითარ] ვ'დ F.—24 რამეთუ გაგუარებულ < E.—26 გუარისაჲ] არსებისაჲ AB.—29 მიერ < E.—32 ეხატვის] ეტრფვის AB.

და ეტრფის მას ზესა ზესათასა. ისმინე, რამეთუ ყოველი ძალი-
 ცხოვლობითი მსგავსისა წარმოჩენასა შორის სრულ იქმნების, | დალა- A 87a
 თუ დაკლებულა სიტყვებრებითისა ძალისაგან, და მართ ოდენ ძალითა
 ცხოვლობითითა აობს. წარმოაჩენს მსგავსსა ხატებისათვს მის ერ-
 5 თისა, რამეთუ, ვითარ იგი არაობისგან არს იქმს, და წარმოაჩენს,
 და აცხოველებს, და აერთებს ყოველსა, ესთავე აქა ძალი ცხოვლო-
 ბითი. არამედ მუნ ვითარ ზესთ დაზესთებულად; ხოლო აქა ანუ ხა-
 ტოვნებით, ვითარ სამარადისოთა ზედა; ანუ კერპოვნებით, ვითარ
 მოკუდავთა ზედა; ხატოვნებით და მარადობით, ვითარ მზესა და
 10 სხუათა ვარსკულავთა ზედა. რამეთუ აღიქმან და იგიცა მოკუდავთა
 ნაწილსისასა. მაგრა ძრვათა და მიდრეკათა მიერ, ვითარცა ეტყვს C 1411
 მათ ტ ი მ ე ო რეცა თუ დამბადებელის გამო. ხოლო თქუენ ჰბაძევდით
 ძალსა ჩემსა, აღიქმოდეთ ცხოველთა და ნერგთა ზრდიდით უკუე და
 აღაორძინებდით, ხოლო კულად მოკლებულთა შეიწყნარებდით. ესთა
 15 თქუა ტ ი მ ე ო მბადის გამო მორთულეებისა მიმართ ვარსკულავთაჲსა.
 ხოლო ჩუენ-შორისი ესე კერპი და აჩრდილის დასახვთი ცხოვლობაჲ.
 აჰა და რეც თუ წარმოაჩენს ორთა მიზნითათვს: პირველად, რაჲთა
 უქმ იყოს შობითი და წარმოჩენითი ხატებაჲ მის ერთისაჲ; მეორედ
 გებისა და სამარადისობისათვს, რამეთუ ვითარ უკუდავნი ეგებვიან
 20 სამარადისოდ ერთობასა ზედა უქცევლობითსა, ეგრეთვე კულად და
 კულადობით და სხუა და სხვაობით მოკუდავთაცა ბუნებაჲ გარ-
 დაიხილავს თვს შორის სამარადისობასა. და ესე არს სისრულე A 87b-
 ცხოველობითი.

ხოლო სიტყვებრებითი სრულებაჲ ზესთა ძეს ამათ ყოველთა;
 25 რამეთუ უმეტესსა წესსა და მორთულეებასა მიიღებს; რამეთუ განა-
 შუენებს და შეამკობს, სადაცა მითესულ იყოს ძალი სიტყვსაჲ, და
 ამკობს კელოვნებათა მიერ უმკობელობასა ნივთისასა, და, ვითარ
 აკეთილი ღმერთი, სახოვან ჰყოფს ზედმიწევნულებათა მიერ ნაზავსა
 და ნათხზსა ამათ ოთხთა ასოთასა. რომლისათვს თქუა ვინმე ბრძენ-
 30 თამან, რამეთუ შთამოავლინაო მბადმან ყოვლისამან სიტყუაჲ არსე-
 ბითი, რომელ არს სული, რაჲთა ჰკაზმოსო და აღამკოს პირი ქუეყა-
 ნისაჲ. ვინაჲ ამათ ყოველთა ზედა არა თავს იღებს ვიდრე აქამდე
 კმასა და დაშთენასა, არამედ ემხედვარების ყოველსა არსთა ანაქუსსა
 და მორთულეებასა და მათ მიერ, ვითარცა რაჲ კელპრობილი, აღი-
 35 წევის არსთა მამისად. და ესე არს უკუტრფობაჲ სულთა თვსთა
 დასაბამთადვე.

ზინაჲ ესე სრულებანი არსთანი ითქუნეს შესაბამად ბუნებათაჲსა,

1 ზესა] ზესთა F.—3 მართ] მ'რთ ABDH, მიმართ E.—7 დაზესთებულად E.—8
 [სამარადისოსა AB.—10 აღიქმენ H.—14 აღორძინებდით DEH.—16 დასახვთ ABD.
 —18 შობით და წარმოჩენით EH.—20 ზედა] და E.—21-22 გარდაიხილავს H.

რამეთუ ყოველი უკუმეტრფე, ვითარცა აღიქუსა მზადისა მიერ, ეგესა-
ხედცა უკუ ეტრფვის მქუსველსა თვსსა, რამეთუ საზომნი წარმოობა- C 142
თანი მოქცევსა შორის სირაჲსასა კუალად შესაბამადე უკუნ აქტევენ.

თ ა ვ ი 40

5 «ყოველთა სხვსა მიზეზისა მიერ წარმოარსებულთა ეუხუცე-
ბიან და ეძღუანვიან თვთ თვს მიერ წარმოდგომილნი და თვთმდგო- C 143
მობითსა არსებასა მომგებელნი». ხედვასა უკუე ამის თავისასა უკმს
კელსა გონებისასა უკუ სუმად თუალთა სულისათა, ხოლო ჩუენ მოვ-
კადოთ საზოგადოსა ერმის, რომელი წინა უძღვს და წინა განურ-

10 ჩევს ყოველთა მხედთა გონებისათა, რაჲთა მომივლინოს ჩუენ პრ-
მითი ამაწადი ზენათა გაგონებისაჲ. ხოლო სიტყუაჲ იტყვს, ვითარ-
მედ «სხვსა მიერ მიზეზისა წარმოდგომილთა ეუხუცეებთან და
ემძღუარვიან თვთ თვსგნით წარმოდგომილნი», რამეთუ უფრო ეხატ-
ვიანო პირველობისაჲ ზესთასა დასაბამსა. ხოლო გესმას რაჲ თუ

15 თვთ თვს მიერ წარმოდგომილნიო, ნუ ჰგონო თუმცა არა მის ზეს-
თასა მიერ იტყოდა წარმოდგომასა მათსა, რამეთუ დაურთავს, ვი-
თარმედ უმახლობელს მის ერთისა არიანო. არამედ, ვითარ გეტყვს,
ხედენ გამგონეო, რამეთუ თითოეულისა სირაჲსა დასაბამთა იტყვს.
რამეთუ დასაბამნი და დასაწყნი სირათანი არიან, ვითარ პირველი

20 გონებაჲ, რომელსა ვიტყვთ ნამდვლ მყოფად. რამეთუ ესე ნამდვლ A 89a
მყოფი და ნამდვლ არსი ემთავრების და ეღმრთვის ყოველსა მყოფსა
და არსსა, და ყოველსა წესსა და შეწყობასა, და შუენიერებასა მის-
შორისი წესი და შუენიერებაჲ და შეწყობაჲ. რამეთუ ყოველსა
სწორსა მის-შორისი სწორი, და ყოველსა საზომსა მის-შორისი სა-

25 ზომი, რამეთუ ერთისა მიერ მოიროთო, ნუ გიკვრს ესე, ვითარცა
ეტყოდა პარამენი დი სოკრატის. და კუალად: ვითარ პირველი
ცხოველობაჲ ზესთა ძეს ყოველთა ცხოველობისა სირათა; და პირველი
სული სირასა ყოველთა სულთასა; და პირველი ბუნებაჲ სირასა
ყოველთა ბუნებათასა; და პირველი სხეული სირასა ყოველთა სხეულ-

30 თასა. ვინაჲ აწ ისმინე, რამეთუ სირათ-დასაბამნი და დასაწყნი დაუ-
ბადებელ და უმოქენო, და თვთმდგომ, და თვთარს. რამეთუ არ
წარმოიყენა პირველი გონებაჲ სხვსა გონებისაგან, ხოლო სხუანი
მისგან; და არცა პირველი ცხოველობაჲ სხუათა სირაჲს-შორისთა C 144
ცხოველობათაგან; და არცა პირველი და საყოველთაოჲ სული ნაწი-

1 2 ეგესაზევა D, ეგესაზევა C.—2 მქსოველსა ADH, მქსოვლსა E, მქსულსა B, მქსელსა F.—8 უკუსხუმად E, უკუსმად EH.—8-9 მოვხადოთ CEFH.—10 მხედ-
ლთა] მხედთა ACDH.—12 ეუხუცეებთან F.—15 არა] რაჲ ABD.—21 ეღმრთვის] ემძღუარვის F.—22-23 მის შორის E.—25 მოიროთო ABD.—26 იტყოდა ABDEH.

ლებითთა სულთაგან; და არცა პირველი ბუნებაჲ ნაწილებითთა ბუნებათაგან; და არცა პირველი სხეული, რომელ არს ცისაჲ, ნაწილებითთა სხეულთაგან. ვინაჲ ესე ყოველნი დასაბამ და აღუგებელ და აღუქმ თვს-ქუეშეთა სირათაგან. რამეთუ პირველი გონებაჲ ერთისა მ⁵ მიერ ოდენ; და პირველი სული პირველისა გონებისა მიერ და მის ზესთაჲსა ერთისა. და პირველი ბუნებაჲ სულისა მიერ და მის ზესთაჲსა ერთთაჲსა; და პირველი სხეული ბუნებისა მიერ და მის ზესთაჲსა ერთთაჲსა. და შვიდნი ესე გასფერობულნი მოქცევანი A 89b

10 შვდთა მნათთანი ცისა მიერ და მის ერთისა. და კუალად ოთხნი ესე გარომელებულნი ასონი შვდთა მიერ მოქცევთა და მის ერთისა. და კუალად მეკუდლოთა ესე ბუნებაჲ ოთხთა მიერ ასოთა და მის ერთისა. ხოლო სული ვიდრე ცხოველთამდე ყოველთა; ხოლო ბუნებაჲ ვიდრე ნერგოვნებითისა ძალისამდე; ხოლო გონებაჲ ვიდრე გუარფამდე და გაგუარებულთა ყოველთა; ხოლო ერთთაჲსა შორის ვითარ ზესთ მიზეზი შემოქმედებითი, და გონებათაჲსა შორის, და სულთა, და ბუნებათა, და თვთ მათ სხეულთაჲსა. და კუალად უგუარო უსახოსაჲსა ნიეთსა შორის. არამედ აქა გესმეს რაჲ შორისი, ნუ შემოცვიითად ეპაზრვი ერთისასა, არამედ ვითარ ზესთ მიზეზობად და დამბადად ჰრაცხე ყოველთა სიწლოთაჲსა გონებისათა.

20 აწ ესე ყოველნი სირანი მთავართანი, ვითარ უმიზეზონი. და უბადნი, დგანან თვს-ქუეშეთა სირაჲს-შორისთა ყოველთაგან და წყროიან თვს გამო არსთა ყოველთა ანაქუსსა, და აკეთილებენ მყოთა, ვითარ უმახლობელენი მის ერთისანი.

**«ხოლო უთვსესი და უფრო მსგავსი მიზეზთაჲ პირველ უმს-
25 გავსოთაჲსა წარმოიყენა მიზეზისაგან».** გესმაჲ, გამგონეო, ვითარ მიზეზად იტყვს მას ზესთასა მიზეზთასა, ხოლო მიზეზთად იტყვს C 145
მრავალთა მიზეზთა? რამეთუ განიყოფვიან ურთიერთას მიზეზი და მიზეზნი: რამეთუ მიზეზნი არიან ნაწილებით და გასხუაებით ურთი- A 90a
ერთობისგან. ვინაჲ თითოეულსა დაუშთავრებია თვს-ქუეშეჲ და თვს-
30 გამოჲ სირაჲ მყოთაჲ; და არა არს სხვსა სირაჲსა მიზეზი სხვსა სირაჲს-გამოთა, ამისთვს რომელ თვთებანი მიუდრეკელ არიან, ხოლო იგი ერთი მიზეზი მიზეზთაჲ და მბადი მბადთაჲ ერთობით მიზეზ ყოველთა მიზეზთა. რამეთუ მის გამო წყარონი ორნი შემოქმედებითნი: პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროჲ, რომელთა მიერ
35 დგომიჲ ყოველთა მიზეზთაჲ. ხოლო მიზეზნი რაოდენცა უფროჲსთა იყვნენ მიზეზ, უფროჲს მსგავს შესაწყოსა ყოველთა მიზეზთასა, უმიზეზოსა მიზეზსა. და ესეცა მისთა ზესთა მძლავრებათათვს, ვიტყვ

1 სულთაგან—ნაწილებითთა < E.—5 გონებისა მიერ] გონებისა AB.—13 ნერგობითისა F.—26 მიზეზთად] მიზეზად F.—29 თვის ქუეშეჲ C, თვს ქუეშე AB.—34 პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროჲ] ყ'ლი ს. და ყ'ლი უს. F.

სოკრატეს და პარმენიდის და ზინონს თანდათანაებული, რამეთუ არ მიზეზად ესვითა ზესთ მიზეზად აღმოაჩინენ ერთისათვის.

მტყვს პარმენიდი სოკრატეს, ვითარმედ და აღმოსა-
ჩენსაცა მიზეზისა და მიზეზოანისასა უბრკუმე ერთისათვის, ვითარცა
5 ვერ კმასა. რამეთუ იკანოა ყოველი კმა არს, ხოლო ესე ვერ, იკანო
მის ზესთ კმისათვის, ამისთვის რომელ ყოველსა მიზეზოანსა მოაქუს
ხატი და თვთებაა მიზეზისაა. ხოლო ესე თვთებათა თვისთა ზესთ
იშეთენს და არ აღურევს მიზეზოანთა, ვითარცა თქუა მართალმან
სიტყუამან: ოა სოკრატეს, რამეთუ ერთი თვისთა თვთებათა მიზეზოან-
10 თად თანადმტრევი არ ეგოს უზადო შორის ერთობასა, არამედ იყოს
ვითარ განმრავლებული ერთი, ვითარცა თქუა მართალმან სიტყუა-
მან: ოა სოკრატეს. A 90b.

«ხოლო თუ არ იყოს თვთმდგომი», ანუ ესე ვითარად იპაზროს
კეთილობაჲ, და ანუ პირველნი კეთილობისა მიერ მდგომ. გესმია,
15 გამგონეო, რამეთუ სამად განჰყოფს აწ აქა? იტყვს, ვითარმედ არა
არს თვთმდგომი, ესე იგი არს სირათ-მთავარი. რამეთუ თვთმდგო-
მად უწოდა, ვითარცა ყოვლისა სირაჲსასა, და უმოქენოდ, ვითარცა
C 146.
თვისთა შემდგომთაგან არაჲს მიმღებსა. ვინაჲ უკუეთუ არ იყოს
თვთმდგომი, არ უკუე გუქონდის უზადოდ უმოქენოა, რამეთუ თვთ-
20 მდგომობასა და თვთმყოფობასა თანა შეაკრა უმოქენობაჲ: რამეთუ
ყოველი თვთმდგომი უმოქენო, და ყოველი უმოქენოა თვთმდგომ.

ანუ ეს ვითარად იპაზროს კეთილობაჲ. ესე არს ესე, ვითარ-
მედ ნუ თუ თვთმდგომობად პაზრო პირველი კეთილობაჲ, რამეთუ
თვთმდგომი ოდენ უმოქენოა არს და საესე კეთილობითა, ხოლო
25 კეთილობაჲ ძეს დაზესთაებულად ნათელსა შორის ერთებრსა და
თვს გამო აწყაროებს მათ ერთებრივთა კეთილობითთა მზეთა.

«თვისგნით უკუე იწარმოებს ვინაჲჲე თვთმდგომ». იტყვს,
ვითარმედ ყოველი პირველი და მხოლოა თვისთა სირათაჲ თვთ
იწარ-
მოებსო თვისსა არსებასა, და იქმნების თვთმდგომ. ესე არს ესე, ვი-
30 თარმედ არ რომელი წარმოიქმს თვისთა შემდგომთაჲ, რამეთუ პირ-
ველსა მყოფსა არა თუ მყოფი წარმოიქმს, არამედ ზესთ მყოფი.
რომლისათვისცა ერთ იყოს და არა ერთ. ერთად იტყვს, ვითარ მხო-
ლოსა და დასაბამსა ყოველთა თვს-ქუეშეთა სირათასა, ხოლო არ
ერთად ვითარ განმრავლებულსა ერთსა. ხოლო განმრავლებულად
35 ერთად აღმოიჩინა წინათა შორის, არა თუ თვთბუნებითი ერთი, არა-
მედ შედგმული ერთი; რამეთუ ნამდვლ მყოფისა ნაქუსნი არიან შედგ-

1 სოკრატის F.—3 სოკრატის F.—4 უბრკმა EF.—9 ოა] ო C, ო' ABH,
ო' A, უ' E, უფალო F.—12 ოა] ო C, ო' ABH, უ' E, უფალო F.—27 უკუე]
უკუნ AB.—თვთმდგომი C.—35 ერთი < D.—36 შედგმული] თვთშედგმული (თვთ
წარტალებთა და სხულა, ზოგორც ზედტე) A.

მულ პირველთა ასოთა სტუკციოთა მიერ, რომელ არიან პირველნი თესლნი და სტუკციონი არსთანი. ხოლო ოდეს სტუკციოდ ანუ თესლად ისმინე, ნუ უდარესად და გასტუკციებულად შეჭრაცხ, ანუ ვითარ თესლად ბუნებითად; რამეთუ ესე უსრულებისგან სრულე-
 5 ბად მოვლენ. ხოლო სტუკციონი ნამდვლ მყოფობისანი ზესთ არსნია და ზესთ სრულნი; რამეთუ არ შედგა უსრულთა ასოთა მიერ ანაქუსი ნამდვლ მყოფისაჲ; იტყვს პარმენიდი, რამეთუ ერთმან მოპართოო ზესთ სრულთა სტუკციოთა მიერ. ვინაჲ აწ ესე მხოლოჲ და ერთი C 147
 ნამდვლ არსისაჲ არა არს ვითარ მარტივად ზესთ ერთი, არამედ
 10 ვითარ შედგომილი ერთი.

თ ა 3 ი 41

სხვსა შორის მდგომისა და თვთმდგომისათჳს

«ყოველი სხუასა შორის მყოფი მხოლოდ სხვსა მიერ წარმო-
 ჩინების. ხოლო ყოველი თჳს შორის მყოფი თვთმდგომარე არს,
 15 ხოლო სხუასა შორის მყოფი წინამდებარისა მოქენე არ ვინაჲ იყოს თჳსსა წარმომქმნელ».

გესმა აქა, ოჲ გამგონეო, ხედულო გონებისგან, რამეთუ, რაოდენცა წარჰვლიდეთ, ეგეზომცა დაგკეპირდების სიწლოჲ გონებისაჲ? რამეთუ დასაწყათა შორის სიმარტივე მარტივთა და ზესთა
 20 ყოვლისა შედგომილებისათა გვმარტივებდა და გასაგონთაცა. რამეთუ ყოველსა სულსა ბუნებით მოაქუან თესლნი მის ერთისანი, და თჳს-შორისისა ერთისა მიერ ემხედვარების მას ზესთათაცა ზესა ერთსა, და მარტივი ხედვაჲ მარტივსა და შეუდგმელსა ნათელსა აღიცის- A-92a
 კრებს. ხოლო ოდეს წარმოვლონ ხედვათა და არსთა სიკმოსა მი-
 25 ხედოს ხედვამან, სიწლოჲ და სიწმიდე დაუმრავალდღების და C 148
 პოლკმორფად ასჩნდების; დაღათუ იყოს ერთი, ვითარ სამ-
 ღდელონიცა შესამოსნი ალკაზმულ იყვნეს ბრძენთა მიერ, რომელი სხუასა შთასატევსა ხოროსა შორის სიწლოსა აღწერისასა მიეცეს საღმრთოჲ ისტორიოჲ. ხოლო ჩუენ წინამდებარისათჳს ესთქუამთ გან-
 30 მარტებასა.

1 სტუკციოთა E.—2 სტუკციონი E.—სტუკციოდ E.—3 გასტუკციებულად AB.—შე-
 რაცხ DEF.—9 და არსისაჲ D.—10 შედგმული EH.—15 სხუასა] სხვსა ACDEFH.
 —არ ვინაჲ] არს ვინაჲ F, არს ვინაჲ ვინა D, არსაჲ ვინაჲ A, არსაჲ ვინა B, არსა
 ვინაჲ EH.—16 წარმომქმნელ] წარმომჩენელ D.—17 გუესმა ABCDFH.—ოჲ] უო
 E, უფლისა F.—18 წარმოვლიდეთ E.—20 შედგმულებისათა CEH.—21 მოაქუან
 C, მოაქუან EH.—24-25 მიხედოს ვნებამან ხედვამან A (ვნებამან წერ-
 ლეპაჲ სსჲულა).—26-27 სამღუდელონიცა CEFH.—28 შთასატევსა <E.—29
 ვსთქუამთ F, ვჰქუათ ABCDE, ვრქუათ H.—29-30 განმარტებასას-ს სსჲდგჲ A-ჲ: ი,
 გ'ნმრ (გ. . იონეს განმარტებაჲ).

«ჰოველი სხუასა შორის მყოფი მხოლოდ სხვსა მიერ წარ-
 მოიჩინების. ხოლო ყოველი თვს შორის მყოფი თვთმდგომარე არს,
 არამედ სხუასა შორის მყოფი და წინამდებარისა მოქენე არ სადა
 იყოს თვსსა წარმოქმნელ». ესე ხედვაჲ არს ესე, რამეთუ გაჰყოფს
 5 გუართა სხეულთ-შორისთა და უსხეულოთა; ხოლო თვთმდგომარედ და
 წყაროდ უხრწნელად თვსთა მყოფობათათვს დასდებს გუართა უს-
 ხეულოთა; და ბუნებით უკუდავებისათვს და დაუესებელისა ცხორე-
 ბისათვს იტყვს მათ მიზეზ თვთ თვსთა თვთებათად, და ზესთ დააშ-
 თენს მათ ყოვლისა ქცევისა და გასხუაებისაგან და ეამითისა მიდ-
 10 რეკისა და ადგილისა შორის შეცვისაგან, და იტყვს წარმოუყენებელად
 სხვსაგან, რამეთუ ამით უმეტეს გაჰყოფს სხეულეანისა გუარისაგან.
 რამეთუ ყოველსა სხეულეანსა გუარსა სხვსა მიერ მოუგეის წარმო- A 92b
 ჩინაჲ, და თვთ თვსითა ძალითა უმდგო არს, დაღათუ იყოს და
 ციერი, ამისთვს რომელ ეზრაზა იგი ნივთსა და იქმნა მოქენე, ვი-
 15 თარ ქუემდებარესა ზედშემოსრული. ვინაჲ თქვს მართალმან სიტ-
 ყუამან, ვითარ არ არსი, არამედ ვითარ მზუელავი ოდენ არსისაჲ,
 მაგრა არა ვითარ შემთხუევეითი ნივთთა შორის, ანუ ვითარ ენ ტე-
 ლექიაჲ; ნუ ჰრქვ ამას აფროდიისიელისა აღმოჩენასა, არამედ
 ვითარ შარავანდი მის გუართ მთავრისაჲ, რომელი იშვა ერთისგან,
 20 ვითარ ერთი დასაბამად ერთთად. რამეთუ შარავანდმან მისთა მზე-
 თამან ვიღრე| და ნივთისადმოცა იწარმოა, ხოლო მისგან წარმონი, C 149
 დაღათუ ნივთსა და ქუემდებარესა ეზრაზნეს, ანუ მოქენე იქმნეს,
 არამედ გუარ და არსება არიან, რომელთა აღმოსაჩენი თვს შორის
 მოაქუს თვთ მის სოკრატის მიერ დამრავალსახებული «ფედონ-
 25 საცა» შორის და «ალკივიადსა», რომელთა შორის ეძიებს
 სულისა და ბუნებისათვს კაცობრივისა, და ვითარ კუალად იტყვს
 ტიმეო ბუნებისათვს ყოვლისა. ხოლო აქა ეცეს საცნოსა განმგო-
 ნისასა, რომელ გუარნი არსება და მდგომარეობა არიან, ამით რომელ
 თვსთა წარმოდგომათაჲთ და უგუარობასაცა ნივთისასა აგუარებენ და
 30 ადღეებენ. ხოლო მოკლებითა|მადითა, გინათუ აკრებითა, ვითარცა A 93a
 შარავანდდთაჲთა, ზნელ და უმდგო სხეულთა ანაგი და მერლუ თვს-
 თა ნახიბლთა სხუად ნახიბლად, ხოლო ცის-შორისი ნივთი ხუდაო
 და შეპყრობილ. იქმნა მთავრობითთა გუართაგან, რამეთუ მბადმან
 ყოვლისამან მიხედნაო ნამდვლ მყოფისა ივავთა, ვინაჲ მოჰრთო და
 35 აღამკო ანაქუსი ცისაჲ ხატად პირველის შორთულისა და არსისა.

3 არ სადა| აჰსსა და D.—21 ნივთისადმოცა|ნათლისადმოცა E.—25 ეძებს
 ABDEH.—30 ადღეებენ| აღებენ F.—31 უმდგო სხეულთა| უდგრომელთა D.—
 სხეულთა < A (არკეზა; B-ზე უკესებულა).—32 ნახიბლად| ნახიბლთა A.—სხუად
 ნახიბლად < B (ex homoioteleia).—33 გუართაგან| გუართაჲ AB.—34 მოჰრთო|
 დაჰრთო D.—35 პირველისა E.

«რამეთუ რომელსა ჰქონდის სიმარჯუე თვისისა მოქმედებისაჲ, სხვსა-მიერსა საფუძველსა არა არს მოქენე, შემცველი თვთებასა თვისსა». გესმა, გამგონეო? რამეთუ იტყვს, ვითარმედ, რომელსა ჰქონდის სიმარჯუე თვისისა მოქმედებისაჲ, შემძლე თვსთა მიერ მოქმედებათა პერობად თვისისა არსებისა, და შემოიკრებდეს განუზნეველად მოქმედებისა მიერ თვსთა ნაწილთა, და ჰქონდის არსებაჲ და მოქმედებაჲ ურთიერთას განუყოფელად. ესე ესე ვითარი გუარი არა არს მოქენე საძირკუთა, ესე იგი არს ქუეშე მდებარეთა. ხოლო გონებასა არა აქუს სხუად განყოფილ მოქმედებაჲ და სხუად არსებაჲ, არამედ ერთბამ ორივე: ვინაჲ შესცავს თვისსა არსებასა თვისისა მიერ მოქმედებისა, და კუალად მოქმედებასა თვისისა მიერ არსებისა; რომლისათვისცა უმოქენო არს ესე ვითარი საძირკუთა მამყოფებელთა. ხოლო ვინაჲთგან არსებქასა სულისასა აქუს ესეთიჲ არსებაჲ, რამეთუ განჰყოფს თვსთა მოქმედებათა თვისისა არსებისაგან, იქმნების

15 მოქენე საძირკუთა და შთამოიჭრების სხეულთად, ოდეს რაჲ ანუ სცილდეს მოქმედებაჲ, ანუ სხუად იქცეს მოქმედებად.

C 150
A 93b

«და ესრეთ არს თვს შორის, ვითარ მიზეზსა შორის მიზეზოანი». ისინი, თუ ვითარ იტყვს. ესე უკუე იცნობა შორის პირველთა, თუ ვითარ მიზეზსა შორის მიზეზოანი, ოჲ გამგონეო; განა-
 20 ლა სამად განიყო ხედვაჲ მიზეზოანისაჲ: კატეტიად, რომელ არს მებრ მიზეზობით, კატეტიად, რომელ არს მყოფობით, კატეტიად, რომელ არს თანმიქონებით, რომელნი მუნ ჰპოვნენ. რამეთუ სიწლოსა მისცენით აღმოსაჩენისასა. ხოლო აწ აქა არცა კატეტიად იტყვს, და არცა კატეტიად, არამედ კატეტიად, რომელ არს მებრ მიზეზობით. რამეთუ ითქუა, ვითარმედ მიზეზოანი მიზეზსა შორის მებრ მიზეზოვნებით, და ერთად და იგივეობად, და არა ვითარ სხუაჲ სხუასა შორის. ვინაჲ აწ აქა უსხეულოჲსა გუარისათვს იტყვს, ვითარმედ თვს შორისო, ვითარცა მიზეზოანი მიზეზსა შორის, მაგრა ესეთისა მიზეზოანსა იტყვს,
 30 ვითარ არს კატეტიად.

«ხოლო არა ვითარ ადგილსა შორის, და არცა ვითარ წინამდებარესა შორის». იხილე აქაცა სიწლოჲ ხედვისაჲ: «არა ვითარ ადგილსა შორის». კუალად სხუათა უძლიერესთა აღმოსაჩენთა დაპრთავს, რამეთუ არა რომელსა უსხეულოთა გუარათასა შესახავს
 35 განსაზიდი ადგილისაჲ, ანუ სადაობაჲ, რამეთუ ყოველგან სწორად

6 მიერ < AB.—8 ქუეშემდე მდებარეთა AD.—13 არსებაჲ < AB.—15 საძირკუთა E, საძირკუთა F.—16 სცალდეს ABDEF (აბდეფი: ნუ თუ სცილდეს ABDEF, ნუ თუ სცალდეს H).—იქცეს იქმნეს AB.—18 იცნობა ენობა EH.—19 ოჲ უფალო EF.—21 კატეტიად H.—22—24 რომელ არს კატეტიად AD-პი. აბდეფი დასტუებული.—24 კატეტიად H.—28 გუარისათვს გუარისათ და D.—29 და მიზეზსა AB.—31 ხოლო რ' AB.—32 სიწლოჲ < AB.—35 სწორი D.

წარმოდგომი არს, და ერთსა ადგილსა შორის, ხოლო სხეულთა-
 შორისი გუარი ადგილსა-შორისად იოცნების და იხილებისცა. რა-
 მეთუ ამას ზედაგანსქდა წვალებაჲ არისტოტელის-|გამოთაჲ A 94a
 და ძუელთა ღმრთისმეტყუელთაჲ, რამეთუ პლატონ და ადლო-
 ფიმოს და ორფევს და ყოველნი ელეაჲთ-გამონი,
 ვითარ ბრძენი ელეატი ქსენ[ოფანი] და სხუანი ყოველნი პი-
 თალოროჲს-გამონი, ვითარ პარმენიდი და ზინონ არა
 აღრევენ უსხეულოთა გუართა სხეულთა შორის, დაღათუ იყვნენ C 151
 ციერთა ნაწილისანი. არამედ აპორკვად და ესვითა ნაშარა-
 10 ვანდედად ნათლად იტყვან სხეულთ-შორისსა ბრწყინვასა გუართასა,
 და ვითარცა მზესა გონიერთა და გონებითა უფსკრულთაჲგან წარ-
 მოაყენებენ, ესთავე ყოველსა გუარსა დაღათუ სხეულთ-შორისად
 ჩენილსა. მაგრა გაცდისა მიერ სხეული მის-შორისად ჩენილი, და
 არა მპყრობი პყრობილსა შორის შეცვულად. და არცა მამკი მკო-
 15 ბილსა შორის, არამედ მკობილი მამკსა შორის. ვინაჲ იტყოდან
 ღმრთივი პლატონ, ვითარმედ თუ ვის უწადოს ხედვამან და გუარ-
 ნი ადგილსა შორის თქუნესო, თქუნესო რეცა თუ შემთხუვეით, რა-
 მეთუ სხეულთა თანმისქესებითა იოცნაო. ესე ესრეთ.

«და არცა ვითარ წინამდებარესა შორის». წინამდებარედ
 20 იტყვს ანუ ვითარ ნივთსა, ანუ ვითარ სხეულსა შემთხუვეითათაჲს,
 ხოლო შენ ნუ ჰგონო გუარი უსხეულოთაჲ ესვითა ქუეყნისმზომელ-
 თა ნაკუთნი წინამდებარესა შორის, ანუ ვითარ ნართი და შეწყო-
 ბაჲ სამუსიკელოთა შორის ორღანოთა, რამეთუ ესენი სივლტოლასა
 შორის ნივთისასა (ოხონტე) წარივლტიან. ხოლო გუარი უსხე- A 94b
 25 ულოჲ სამარადისოობასა შორის დგას, ვითარცა არსებაჲ არსებათ-
 გამოჲ.

1 წარმოდგომი AD.—და ერთსა ადგილსა შორის] ამჲზე მათიჲთა C-ს ან-
 ჰაჲზე სწრაჲ: და არა ადგილსა შორის.—2 იოცნების] იცნობების E.—იხილებისცა
 BD, იცილებისცა ACEH, იცილობისცა F.—4-5 ადლოფიმოს AB, ადლიოფიმოს D.—
 5 ელეაჲთ ელეაჲთ-გამონი A.—6 ელეატიქსენი codd. (ელეატიქსენი F).—8 უსხეუ-
 ლოთა < AB (სარკესა).—9 ციერთა] წერილთა AB.—არამედ] და D.—10 სხეულთა
 შორის ბრწყინავს [. . . . .] და ვითარცა AB.—11 უფსკრულთაჲგან უფსკრუ-
 ლთა და D.—12 ყოველთა AB.—13 სხეული] სხლი A, სახელი B.—მის შორისად
 1. ჩენილი] მისი შესაჩენელი AB.—14 პყრობილსა] მპყრობელსა A, პყრობელსა B.—
 1. 4-15 მკობელსა შორის A.—15 არამედ მკობილი მამკსა შორის < E.—16 უწო-
 დი ეს E.—17 თქუნესო, თქუნესო] თქუნესო AB.—18 აოცნაო] იცნაო E.—21 ეს-
 ვით. ა] ე ვითა ABFH, ვითა E.—22 ნაკუთნი E.—წინამდებარესა შორის] წინამდე-
 ბარე ფტს D, წინამდებარეთაჲ AB.—24 ოხონტე < C.

თ ა ჯ ი 42

«**წოველი** თვთმდგომი თვსდა მიმართ არს უკუშქცევ. რამეთუ თვსგნით იწარმოებს, და უკუშქცევასაცა თვსდა მიმართვე ჰყოფს. რამეთუ სადაჲთ წარმოობა თითოეულისაჲ, მისდად და

5 **შერაბამებული უქუნქცევად**». თუ ვითარ უკუნ იქცევიან გუარნი A 95a

უსხეულოთანი და თვთმდგომნი თვსთავე თვთებათა, პირველთა შორის გარდაიცა. ხოლო ესე იტყვის, ვითარმედ, სადაჲთცა არსებითი და პირველი აღძრვაჲო, მუნადვე კუალად უკუნ ქცევად შერაბამებული. გუესმა პირველთა შორის, ვითარმედ ყოველი უსხეულოჲ

10 გუარი თვსდადვე უკუნ იქცევის და ჰყოფს სფეროსა თვსდამი უკუნ ქცევისასა. რამეთუ, ოდეს რაჲ თვსთა მიზეზთა ეზიარებოდის, პირველ თვს შორის ერთსა ეზიარების და მერმელა თვს-შორისისა ერთისა მიერ უზესთაესთა ერთთა და მიზეზთა. და ესრეთ ერთითი ერთად ვიდრე ერთთაცა ზესთაჲსადმი ერთისა.

15 «**ხოლო რომელი შემძლე იყოს პერობად თვსდა, შეუძლებს, უკუე ყოველი მიზეზი თვს გამო არსებასავე თანა, რომელ მისცა და კეთილობასაცა არსებისასა**». გუეტყვს, ვითარმედ რომელი მიზეზთა იყოს ესვითაჲ ძალითა, რომელ პირველ თვთ თვსსა თვთებასა იპყრობდეს იგი თვსგნით წარმოარსებულსა, პირველ არსებასა

20 წარმოუარსებს და მერმე კეთილ ჰყოფს მას, არა თუ არსებაჲ იყო მისი არ კეთილ და შემდგომად გააკეთილა. არამედ რაჲ არს ესე თუ კეთილ ჰყოფს? ვითარმედ სრულებად მოიყვანებს, ვითარმედ ძალთა მის-შორისთა აღსძრავს მოქმედებად, ვითარმედ კუალად უკუ იტრფობს: ამას და ესვითასა ერჭუმის კეთილ ქმნად და ვაკეთებაჲ.

25 «**მინაჲ მისცემს თვთებასაცა თვსსა. რამეთუ ესე არს საკუთარ თვთმდგომარისა და კეთილობა**». ვითარ მისცემს თვთებასა თვსსა? რამეთუ თვთებანი მიუდრეკელ არიან, რამეთუ არ განევლთის მიზეზსა მიზეზობაჲ თვსი, რაჲთამცა იქმნა მიზეზოან, ვითარ მამასა მამობაჲ, რაჲთამცა მისცა ძესა თვსი მამობაჲ. ხოლო აწ რაჲ

30 არს ესე, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ მისცემს მიზეზოანსა თვთებასაცა თვსსა? ესე არს ესე, ვითარმედ თითოეულთა სირათა შორის, ვითარ ანუ ცხოველობისასა, ანუ გონებისასა, ანუ სულისასა, ანუ ბუნებისასა, ანუ სხეულთასა—ამათ ყოველთა სირათა მთავარნი და პირ-

C 153
A 95b

4 წარმოებაჲ F.—7 იტყვს არა იტყვს A (არა წერტილებიანი ნახული).—8 მუნადვე უნდავე D.—10 თვსდამი თვსდმი CH, თვსდმე D.—13 ესრეთ ერთითა D.—14 ერთად ვიდრე ერთთადვე AB, ერთადვე EH, ერთადვე ვ'ე D, ერთადვე ვ'ე F.—ზესთაჲსად მიერისაჲ AB, ზესთასად მიერთთა D.—15 შეუძლებენ D.—18 თვთ < D.—21 არა კეთილ EH.—22 ვითარმედ ფრიად E.—24 ვაკეთილებაჲ E.—28 მიზეზობაჲ მიზეზობისასა D.—29 თვსი თვსსა H.

ველზე დასაბამნი სირათანი მისცემენ თვთებათა თვსთა. რამეთუ გონებაჲ პირველი გონებაჲ ჰყოფს შემდგომთა; და ცხოველობაჲ პირველი ცხოველ შემდგომთა; და სული პირველი სულ შემდგომთა; და ბუნებაჲ პირველი ბუნება შემდგომთა; და სხეული პირველი სხეულ შემდგომთა. და არ იცვალეზიან თვთებანი, სხუათა სირათანი სხუათადმი. ესე არს პირველთაგან და მიზეზთა მიცემაჲ თვთებათა შემდგომთა მიმართ.

თ ა ვ ი 43

თვსდაღვე უკუნ ჰცაჲვისათვის

10 «**ჰოველი თვსდაღვე უკუმქცევი თვთმდგომარე არს, და არსებაჲცა თვის თვს მიერ აქუს**». აქა საძიებელი შემოვა დაფრიადებული სიღრმითა, თუ ვითარ აქუს თვის არსებაჲ თვს მიერ, რამეთუ ზენათა შორის აღმოიჩინა, ვითარმედ ყოველი არსებაჲ სირასა შორის მიზეზთაგან მიზეზთანთაჲ, და აწ ვითარ თვთ თვს მიერ. ის-
 15 მინე, თუ რაჲ არს თვსდაღვე უკუნ ქცევაჲ უსხეულოჲსა გუარისაჲ. გაკსოვსა, ოდეს ვიტყოდეთ ზენათა შორის, ვითარმედ ყოველ უკუდავსა ხუედრსა ხუედრებული და უსხეულოჲ გუარი პირველ თვსდაღვი და თვისისა კენტროჲსადმი უკუ ეტრფისო? ესე არს, განმგონეო ხედულო გონებისგან, რამეთუ ყოველთა არსთა შორის დათე-
 20 სულ, ვითარ თესლნი მის ერთთა დღისა ერთისა და კეთილობისანი. ხოლო, ოდეს რაჲ უკუ ეტროფობოდის უსხეულოჲ არსებაჲ თვსდაღვი, მას თვს-შორისსა ერთსა უკუ ეტრფის, რომელი მოაქუს მიზეზად თვისისა მყოფობისად და მას ხედავს ღმერთად და თესლად მის ერთისად, და მის მიერ კულად ზესთათა ერთთა უკუ ეტრფის. და ესთავე მის
 25 გამო უთქვსა ერთისამდის, რომელი ზესთა ძეს ერთობასაცა და თვთ მას კეთილობასა. მაგრა ესე წადილმან ჰკრსოთა ჩვენთა სურვილისამან ჰკადრნაო, იტყვს სოკრატო.

«**ხოლო თუ კეთილობასა თვსსა დაიცავს, და მყოფობაჲცა თვისი დაიცვას**». ესე იგი არს, ვითარმედ თვს შორის მომგები და მცველი
 30 კეთილობისაჲ და არსებასაცა თვსსა დაიცავს უზრწნელად, რამეთუ მის-შორისი კეთილობაჲ უკუდავებს და არსებასაცა მისსა, ვითარცა ზესთასა ყოველთა სახრწნოთა. რამეთუ ყოველი ხრწნადი თვთ თვისისა სიჰაჲვისაგან იხრწნების.

2 გონება < E.—3 სული პირველ D.—11 შემოვიდა E.—13 ვითარმედ რ AB.—სირათა A.—16 ვიტყოდით F.—20 ერთისანი D.—21 ეტრფეზადის DEF, ცტრფეზადის A.—არსებაჲ არს AD.—თვსდმი CFH, თვსდაღვი D.—22 უკუმ ეტრფის AD.—24 ზესთა D.—25 გამოუთქმელ ერთისა მდის D.—32 რამეთუ < A.

«შოველი მოქმედებით თვსდადვე უკუნშქცევი და არსებით-
 ცა უკუნქცეულა თვსდადვე». ისმინე, გამგონეო, სიკშოა და
 შეუნებაა აღმოსაჩენთაჲ. გაქსოვსა, ოდეს მოქმედებისა და არსები-
 5 სათვს სიწლოსა აღმოსაჩენთასა და სივრცესა თხზულებისასა მივე-
 ცით? რამეთუ მაშინ ითქუა, ვითარმედ ყოველსა გუარსა არსებაჲ A 971
 დაუმჯობესდების მოქმედებისასა. რამეთუ, ითქუას რაჲ მოქმედებაჲ
 ვისი არსო და რომლისა არსებისაჲ, ხოლო ყოველი ვისი და რო-
 მლისაჲ შემდგომი არს მისი, რომლისაჲ იყოს და ვისი. და კუალად
 10 მიზეზთაგან და მამათა პირველ არსებანი წარმოიყენებიან, და მერ-
 მელა მოქმედებანი. ხოლო უკუეთუ თქუას ვინმე ყოველი უკუმეტრფი
 პირველ მოქმედებით უკუტრფობად და მერმელა არსებით, დასცილ-
 დეს ხედვაჲ ჰემშარიტებისაჲ, რამეთუ არ ეგოს პირველი შემდგომად
 და არცა მიზეზი უკუნანამსკნელ მიზეზოანისა. ვინაჲ ყოველი უკუ
 15 ტრფობაჲ და უკუნ ქცევაჲ პირველად არსებით და მყოფობით, და
 შემდგომადლა და მოქმედებითცა. არამედ ესე არ ეგოს, თუმცა არსებაჲ
 უკუნ იქცა და უკუ ისფერა თვსდადვე. ხოლო მოქმედებაჲცა თვსი
 არა უკუ იტანა. რამეთუ ყოველსა მოქქონან თვს-გამონი ძალნი
 და ნაწილნი თვს თანა, და არა გამოთა და ნაწილთა ყოველი. ესვითა
 20 ცასა მოქქონან თვსსა მიდრეკასა შორის სფერონი ყოველნი, და
 არა სფეროთა უცთომი სფეროჲ. ვინაჲ შესწავებით იყოს გასამეცნო,
 ვითარმედ ყოველი არსებაჲ უპირველეს უკუ ეტრფოს თვსსა თვთე-
 ბასა არსებითსა, ხოლო შემდომადლა მოქმედებაჲ, ვითარ თანტანე-
 ბული, მაგრა არა იძულებული. რამეთუ თანტანებისა სახე ორ C 156
 25 სახე არს: ვითარ იძულებითი, და ვითარ ბუნებითი და შორისი.

«რამეთუ უმჯობესისა მიერ არს მაარსებელ თვსდა და სრულ
 მყოფელ, ვიდრე არა სხვსა მიერ ცხოვნებულ». დაჰრთო კუალად A 976
 აღმოჩენაჲ სიცხადისათვს და თქუა, ვითარმედ უმჯობესისა მიერ
 იქმნების სრულ და არსდების. რამეთუ არსებაჲ თვსითა თვსდავე
 30 უკუსფერებითა იქმნების უკუდავ და სრულ და არა უდარესითა კერ-
 ძობათა.

«რამათა არა მხოლოდ იმოქმედებს ოდენ თვსდა მიმართ, არა-
 მედ მყოფობასაცა თვსსა თვს მიერ იპყრობდეს და სრულ ჰყოფ-
 დეს». გუესმა აქა, ვითარმედ უკუნ ტრფობანი განიყოფვიან. რამე-
 35 თუ უკუ ეტრფის არსებაჲ თვსსა ერთებრივსა ერთთასა და კენტრო-
 სსა, რამათა იარსოს თვსისა მიერ ერთისა, და აკეთილდეს თვს-შორი-

8 ვისი და] ვისი AB.—15 პირველად] ად H.—18 ძალნი] ძალი ABCEf.
 —19 თვსთანი D.—22 უკუშ ეტრფოს ABDE.—24 რამეთუ თანტანებისა] რლთა
 ტანებისა AB.—26—31, რამეთუ—კერძობათა < A.—32 თვსდა] თვსთა D.

სისა მიერ ღმრთისა. არამედ მოქმედებითი უკუნქცევამ შემდგომ-
თაგან არს და ვერ ეკმაგების მყოფობითსა მდგომარეობასა, რათამცა
უკუდავ ყო არსება უკუმეტრფისაჲ.

თ ა ვ ი 45

«ყოველი თვთმდგომარე აუგებელ არს, გუამოვნებით».
 იტყვს და თან დაუთანებს თვთმდგომარეობასა აღუგებელო-
 ბასაცა. რამეთუ ყოველი აღგებული ქუე დაუშთების თვთმდგომ- C 157
 რეობასა, რამეთუ დალათუ იყოს უკუდავთა ნაწილისაჲ, ვითარ ესე
 ყოვლობაჲ ცისაჲ, რამეთუ არცა მას მოუგის ბუნებით თვთმდგო-
 მარეობაჲ, არამედ დაბუნებებულად და არა ბუნებით. რამეთუ უსხეუ-
 ლოჲსა გუარისა თანდაბუნებებითა იქმნა და იპაზრა იგი თვთმდგო-
 მარედ. ხოლო ვითარ სხეული უცხო არს ხუედრისა ამისგან, არამედ
 თანმეარსეობითა სულისაჲთა იქმნა იგი ვითარ თვთმდგომარე, რა-
 მეთუ ყოველი თვთმდგომარე აღუგებელ. ვინაჲ დაუქსნელცა, რამეთუ
 15 რომელსა თანმიცემით ჰქონდის თვთმდგომარეობაჲ, თანმიცემითცა
 ჰქონდის აღუგებელობაჲ. ხოლო რომელსა თანმიცემით და ზიარე-
 ბით ჰქონდის აღუგებელობაჲ, ცხოვრებისაცა და უკუდავებაჲ თან-
 მიცემით და ზიარებით ჰქონდის, ვითარცა სხეულთა ცისათა, რამე-
 თუ სხეულთა თანმეარსეობითა მის-შორისი ცხოვლობაჲცა და
 20 უკუდავებაჲ.

**«და რამეთუ ქმნაჲცა გვარ ვიდრემე არს; უსრულობისგან A 98b
 წინმწყვისა თვისისა სრულებისადმი».** ესე სიტყუაჲ დიდად მრუმედ
 დადგა არისტოტელი, ხოლო შენ შენ-შორისი გონებაჲ ხადე
 ერმაულთაგან, ზ გამგონეო, თუ ვითარ «და ქმნაჲცა გუარ ვიდ-
 25 რემე არს». ისმინე, ვითარცა მეცნიერმან გუართამან, რამეთუ გუარი
 ვითარ იყოს რაჲვე გუარი აღარ იქმნების, რამეთუ გუარნი და
 თვთებანი გუართანი მიუდრეკელ არიან, ხოლო ყოველი ქმნაჲ მი-
 დრეკასა შორის იხილვების; ხოლო მიდრეკაჲ უცხო და წინამწყო
 დგომასა და გებასა. ვინაჲ იტყვს არისტოტელი შორის «აკ-
 30 როასსა ფისიკისასა», ვითარმედ ქმნაჲცა გუარ ვიდრემე არს.
 არ იტყვს თუ გუარ, არამედ ქმნაჲცა გუარ ვიდრემე. რაჲ არს ესე?
 რამეთუ ყოველი გზასა და მიდრეკასა შორის ხილული ბუნებითსა,
 ვითარ გუარ არს, მაგრა ჯერეთ არა გუარ, ვითარ სახედ თესლი

1 მოქმედებია C.—5 არს იტყვს A.—9 რამეთუ არცა < AB.—11 პაზრა
 ABCDF.—14 დაუქსნელთა AB.—16—17 ჰქონდის აღუგებელობაჲ — ზიარებით
 < D (ex homoioteleuto).—22 წინმწყვისა ABD.—და ესე E.—23 არისტოტელმან
 E.—26 აღარ არღა F (ამ სიტყვაზე მოთხოვნა ამჟამზე სჭირა: ნუ უმე აღარ)
 D.—29-30 აკროას საფსიკისასა ABH, ასკროასსა ფსიკისასა C, აკროაჲს საფსი-
 კისასა D, აკროს საფსიკისასა E.—30 ვითარმედ — არს < E.

რამ იქმნებოდის შორის-საშოსა ცხოველთასა, ვითარცა რამ გზასა შორის არს ქმნისა და მიდრეკისასა, და ვითარ გუარ არს და არა გუარ. | რამეთუ მაშინდა არს გუარ, ოდეს მიიღოს თვისი სრულებაჲ. და C 458
 ესთავე სახლი ქმნასა შორის ხილული ვითარცა სახლ არს და არა
 5 სახლ. ხოლო ოდეს მიიღოს გუარი, მაშინ არღარაჲ იქმნების, რამეთუ
 გუარნი მიუდრეკელ არიან. არამედ ესე და ესვითაჲ ყოველი სხეულთ-
 შორისთა გუართა ზედა, ხოლო უსხეულოჲ გუარი და უცხოჲ წინამდებარისა
 საფუძველისგან, არ | ვიდრემე მოქენე ესვითათაჲ ზესთა A 991
 ძეს ესვითაჲსა ყოველისაგან.

10 «ხოლო წარმომპარსწებელი არსებისა ფვისისაჲ სამარადისო არს, რამეთუ
 ნიადაგ მიზნესა შორის თვისსა ჰგიეს, და უფროჲს ხოლო ერთ არს
 თვისისა მპარსებელისადმი». კულად დაჰრთავს ხედვისა ხედვათა
 ზედა და იტყვს, ვითარმედ ყოველი თვთმდგომი და უკუმეტრფე
 თვისდადვე ჰგიეს თვისსა მიზნესა შორის, და ერთ არს მას
 15 შორის ვითარ იგი ერთ არს თვის შორის. რამეთუ არა თუ გარეთ უკუ
 ექმნების მას, რამეთუ ყოველი მიზნეოანი თვისსა მიზნესა შორის
 ერთ, ვითარცა თვის შორის, არამედ. მიზნესა შორის მიზნეობით,
 ხოლო თვის შორის მყოფობით, ხოლო შემდგომსა შორის თანმიცემობით,
 ვითარცა პირველთა შორის აღმოიჩინა.

20

თ ა ვ ი 46

უხრწნელ ოპისათვის თვთმდგომისა

«ჰოველი თვთმდგომი უხრწნელ არს. ხოლო თუ განიხრწნას, გაქნევენოს
 თვთებასა თვისსა».

A 99b

C 159

25 თანა გუაც, რაჲთა დავხედვიდეთ სიწლოსა ხედვისასა. ხოლო ესე ხედვაჲ
 იტყვს, ვითარმედ, რაოდენითა განეყენებოდის არსებაჲ თვისსა
 თვთებასა, ეგოდენცა იქმნების უარსებო და უმყოფო. რამეთუ პირველ
 თვისთა მიზნეთადა თანშეკრულ არიან უსხეულონი და უხრწნელნი
 გუამნი, და მერმე თვისთა თვთებათა, და რამეთუ განუკიდებელი
 აქუს მყოფობაჲ თვისთა მიზნეთაგან. რამეთუ ყოველი ყოველითურთ
 30 მიზნეოანი მიზნესა შორის, ვითარ უსხეულოჲ უსხეულოსა შორის. ხოლო
 შენ, მსმენელო, აქა მომეც საცნოჲ ხედვისაჲ, თუ ვითარ განუყენებელ
 მიზნისგან მიზნეოანი. რამეთუ არა თუ ჟამი ჩამოეჭრების მათ
 საშუვალ, ვითარცა პირველობისა და შემდგომობისა, ვითარ ესე
 ხრწნადთა და სხეულოანთა ზედა მიზნეთა და მიზნეოანთა და არცა
 35 ადგილი ესე სხეულთაჲ შესცავს მათ. ვითარ კიდე გდებულსა მიზნეოანსა
 მიზნისგან; არამედ უპყრიეს მიზნესა

2 ქმნისა H.—7 სხეული შორისთა F.—15 გარე H.—19 პირველსა AB.—
 25 რაოდენთა F.—34 სხეულიანთა C.—ზედა] და EF.—35-მათ] მას F.

მიზეზიანი თვს შორის; და არს ადგილ მისდა, ვითარცა გარეშემ-
 ცველი ძალითა, და არა გარემოთხეული, ვითარ სხეულოანი ესე ად-
 გილი სხეულთადა, არამედ ვითარ ძალი მის-გამოა უზესთაესსა ძალსა
 შორის. | და კუალად არცა უსრულობისგან სრულებად მოვა, რა- A100a
 5 მეთუ არა ჰმსთავრობს მას ჟამითი წარმატებაჲ, არცა ასაკითი ასა-
 კად მიცვალებაჲ, ამისთვის რომელ მატებასა და მოკლებასა არ
 მიითუალავს. რამეთუ ყოველი მატებაჲ და მოკლებაჲ მიდრეკაჲ არს,
 ხოლო ყოველი უსხეულოჲ გუარი მიუდრეკელ არს, ადგილითაცა
 და რომელობითა. და ესრეთ ჰგვის, ვითარ სიტყუაჲ სულსა შორის,
 10 მიზეზსა შორის მიზეზიანი, და არა რომელთა ამათ სახეთა მიერ
 განუყენების მიზეზსა მიზეზიანი. ხოლო ყოველი განუყენებელი და განუ-
 შორებელი თვისისა თვთებისგან და თვისისა მიზეზისგან უბრწუნელ და
 სამარადისო არს, და ჰგვის თვისსა მიზეზსა შორის.

თ ა ვ ი 47

15 **განუნაწილებელობისათვის თვთმდგომისა**

«ყოველი თვთმდგომი უნაწილო არს და მარტივ». იტყვს ალ-
 მოჩენაჲ, ვითარმედ «ყოველი თვთმდგომი უნაწილო არს და მარ-
 ტივ». ხოლო თუ ვინ დადევს ნაწილთ-მიერად და შედგმულად თვთ-
 მდგომი, შეემთხვოს შრავალი უჯერობაჲ: პირველ, რამეთუ მისცემს
 20 მას ასოთა და კავშირთა, რომელთა მიერ შეიყენოს, და იყოს მის
 შორის უმჯობეს უდარესობაჲ, ვითარ ესე ამათ ოთხთა ასოთა მიერ-
 თა ზედა იხილვების; რამეთუ ცეცხლი და აირი უმჯობეს შედ-
 გომილთა შორის, და მათ-მიერიცა რომელობაჲ უმაცხოვნებელეს,
 ვითარ უფროჲ დრასტირიაჲ. ვინაჲ ესე და ესვითაჲ ყოველი უცხო
 25 და არა ჯერ უსხეულოთა გუართა ზედა. განუნაწილებელ ვინაჲვე და
 მარტივ ყოველი თვთმდგომი.

თ ა ვ ი 48

სამარადისო მსთვის

«ყოველი არსამარადისო ანუ თანშედგმული არს, ანუ სხუას-
 30 შორის მდგომი». აწ აქა გაყო ორად არსამარადისოჲ, რამეთუ ყო-
 ველი არსამარადისოჲ | ანუ კავშირთა და ასოთაგან არს შედგმულ, C 161
 და კუალად მათდა მიმართევე აღდნეს, რომელთაგანცა შედგა, ვითარ
 ესე მოკუდაფთა ცხოველთა ბუნებაჲ საცნაურ ჰყოფს. და კუალად
 სხუაჲ სახე არსამარადისოობისაჲ, ოდეს იგი იყოს მოქენე წინამდე-

2 ძალისა AB, ძალი D.—3 სხეულთად E.—5 ჟამითა AB, ჟამით E.— ჰა-
 საკითი ჰასაკად EH.—17-18 და მარტივ < AB.—18 ხოლო თუ ვინ—თვთმდგომი
 4-ჯერ EFH.—21-22 მიერთა ზედა | მიერ რთა ზედა D, მიერ რთა ზედა AB.

ბარესა; ვითარცა ფერნი და ნაკუთენი ნიეთსა სხეულისასა, რამეთუ იქცეს რაჲ სხეული, მისი ივინი უმყოფო იქმნებიან, ვითარცა სტაგირელისა ენტელექიანი. ხოლო მარტივ ყოველი დაუკსნელ და განუბნეველ და მგებ თვს შორის და თვთმდგომ.

5

თ ა ვ ი 49

«ყოველი თვითმდგომი სამარადისო არს». რამეთუ თქუნა რაჲ მიზეზნი არსამარადისობისანი, პირველი ასოთა მიერ შედგმულებაჲ, ხოლო მეორე წინამდებარისა მოქენობაჲ.

თ ა ვ ი 50

10

საუკუნოჲსა და ჟამიერისათჳს

ამას თავსა შორის ფრიად სათანადონი და ძნელნი მოჰქონან ხედვისა გაცდა-ჰურტანი: ვითარ თუ რაჲ არს ბუნებაჲ ჟამისაჲ, ანუ ვითარ ჟამის-შორისნი, და თუ ვითარ აქუს ჟამისა მიმართ თვსებაჲ თვისი, და თუ ვითარ განეყოფვიან სამარადისოთა მდგომარეობათა. და უფრო ხალეპო ესე, რომელ ჟამი არ ენაცვალეების ხრონოსა, არამედ კეროსა ხოლო კეროჲ ნაწილ ოდენ არს ხრონოჲსა. და აწ რაჲ ვყოთ, ჳ მოსწავლეო ხედულო გონებისგან, მოვედ და ელლენთა-ვე ენადლეობასა უვაბადოთ, ვითარცა მქომმარჯუსა გონიერთა ხედვა-^{A 102a}თასა. ხოლო ამის ხრონოჲსათჳს აღმოსაჩენთა მისცემენ დიდთა უმ-²⁰დაბლესადრე და უშთამოგესად პერიპატოჲთ არისტოტელის-გამონი. რამეთუ იტყვს არისტოტელი: ხრონოჲ არსო საზომი მიდრეკისაჲ, ვითარად საზომი პირველისა მიდრეკისაჲო. ხოლო პირველი მიდრეკეა პირველსა შორის სხეულთასა, რომელსა ცად, ორანოდ, უწოდა გუარმან ელლენთა ენისამან, რომელ²⁵ არს ზე-აღსახედი, ანუ საზღუარი ზენაჲ. ამას ორანოსა შორის პირველი მიდრეკეა, ვითარცა პირველსა სხეულთასა, ხოლო საზომ მიდრეკისა ხრონოჲ. ხოლო ესე საზღუარი ხრონოსათჳს არისტოტელისი და პერიპატოჲს-გამოთაჲ არს. ხოლო დიდი პლატონ და ყოველნი ღმრთისმეტყუელნი, ვითარ მეგვპტელი³⁰ დიდი პლოტინოს, კათიგემონი პორფირისი, და დიდი იამ-

1 ფერნი და < AB.— რამეთუ < D.— 3 ყოველი ყნი ყრი A.— 6 თქუა E.— 13 თვთებაჲ F.— 15 ესე არს რომელ D.— 16 კეროსა] კერძოსა C.— კეროჲ] კერძოჲ C.— 17 ხელუენთავე A.— 18 მომმარჯუსა] ომარჯუსა D (წასთ ვოჲლა უმარჯუსა).— 22 ვითარად] ვრმედ D (მ წასტეჲულა).— 25 ორანოსა] ორდანოსა D.— 28 არისტოტელისა CEFH, არისტოტელისაი A.— 30 პორპირისი ABCDEH, პორჭირისი F.— 30-გვ. 108,1 იამელიხოჲს A, იამელიხოჲს DEH, იამელიტოს C.

ვლიხო ს ფინიკ, გონება ფინიკელი, დასდებენ ხრონოქს-
 თვს და იტყვან ხატად სამარადმყოფსად. რამეთუ ვითარცა სამარად- C 163
 მყოფსა შორის ყოველი მიუღრეკელად, და ვითარ იგივეობასა ზედა
 და მასვეობასა მოუგია არსებაცა თვისი და მოქმედება განუკუთვლად
 6 არსებისგან, ვერუთვე ხრონოქს-შორისსა ყოველსა მიღრეკისა და
 დენისა მიერ. რამეთუ მუნ შორის სამარადისობასა მყოფობა უძ-
 რავად გამანებულ არს, ხოლო აქა ხრონოსა შორის მარადი-
 სობა პირველად და შემდგომად და გარდასრულად, და აწად და
 მომავლად განუყოფილ არს: რამეთუ მუნ საუკუნოა, ხოლო აქა დი- A 102b
 10 ნება ხრონებრი; მუნ განუკუთვლელი იგივეობა არსებითი, ხოლო
 ხრონოსა შორის განპირითი და ცვალებითი. ხოლო მიღრეკასა
 პირველსა, ვითარცა ითქუა, დასდებენ ცასა შორის და იტყვან და
 აღმრთისმეტყუელებენ მას, რამეთუ ხატად დასდებენ მას პირველისა
 შემოქმედებითისა აღძვრისა მბადისა მიერ ყოველთაჲსა, რამეთუ მან
 15 ზესთამან მიუღრეკელად ჰრთო და აღამუიკელნა გუარნი გონიერნი
 ნამდვლ მყოფისა მზეთა და ნაქუსთა შორისო. ხოლო შენ ნუ გიკვრს
 ესე, რომელ მუნ მიუღრეკელად ყოველი აღძვრავა შემოქმედებითი,
 ხოლო აქა ნიადაგ მიღრეკასა შორის. და კულად მუნ მარადი-
 სობასა შორის, რომელსა არა აქუს გარდასრული და აწი და მო-
 20 მავალი, არამედ ვითარ ერთბამად ყოველი. და აქა ბაძვაა ოდენ,
 და მსგავსება, და ხატ ქმნაჲ; ხოლო მუნ იგივეობა, თვთობა, იგა-
 ვობა. რამეთუ ხატნი ყოველნი იგავთანია ხატ, ვითარცა იტყვს
 პლატონ, არამედ მუნაჲ აღმკული ყოველი დაიპყრეს იგავთა და
 იგავის იგავთა. ხოლო აქაჲ ესე ნახიბლი დიოქსი ხატთა და ხა-
 25 ტის ხატთა.

მსმინე, ყ გამგონეო ხედულო გონებისგან, რამეთუ მრცხუე-
 ნის მე თვთ მის ჭეშმარიტებისგან აქათ წარსულსა და მკუდარსა,
 თუ არსთა წილ არათა გარდმოვაენებდე. იმეცნე, რომელ ხრო-
 ნოსა უამი ვერ გარდამოიტვფრავს, არამედ ძალით ოდენ კეროსა,
 30 ხოლო კეროჲ ნაწილი არს და ნაწილის ნაწილი ხრონოქსა. ვინაჲ A 103a
 აწ ესე ყოველი იპყარ შორის გონებასა და ნუ საოცსა. და შევეხნეთ C 164
 ძალსა ამის თავისასა.

* «ჰოვლისა უამისა მიერ განზომილისა ანუ არსებით ანუ მოქ-
 მედებით აღგება მისდა არს განზომაჲ უამისა-მიერი, ხოლო თუ
 უამისა მიერ განიზომების, ესაკუთრების მას».

2-3 სამარადმყოფსა შორის CDEH.—7 გამანებულ H.—8 შემდგომად და] შემდგომად II.—და აწად] აწად AB.—10 არსებით E.—11 განპირილი D.—მიღრე-
 კისა CEFH.—21 თვთება F.—21-22 იგავობაჲ] იგივეობაჲ კეროსა] კერძოსა C.—30
 კეროჲ] კერძოჲ C.—31 იპყრას ABFH (აბჰაჲჲ: იპყარ FH).

* ამ პარაგრაფის წინ არმაჲჲ ხეყრათ: ილანე. მისი ვე C.

ვითარ აწ ესე ხედვანი? რამეთუ ესთა, ვითარმედ, რომელსა
ჟამი განზომს, ჟამივე შეიცავს. ხოლო რაჲ არს ჟამისა-მიერნი გან-
ზომიჲ? მოილე და ცხოველთა ზედა სახე: რამეთუ განზომს ყოველ-
სა ცხოველთა აგებულებასა ჟამი, ვითარ მოქცევი მზისაჲ ამის
5 ზოლიოჲსგან ვიდრე ამისდადმდე ესეზომ; და მოქცევი დიოჲსი
ამისდადმდე ესეზომ; ვინაჲ ამათ მოქცევთა შორის მიდრეკაჲცა და
ჟამი, რომელსა ენითი ქართულთაჲ წელიწადად უწოდს. ხოლო
რედეს რაჲ ვიტყოდით, ვითარმედ ესე ესთენთა წელთაჲ არს, მართ
თან მიუქმთ მის ჟამისა მიერ განზომასა. რამეთუ წელიწადი ყოველი
10 ჟამისა მიერ და ჟამის-შორისისა მიდრეკისა. ხოლო თუ ასაკი ცხო-
ველთაჲ წელიწადისადა არს დამოკიდებულ, ხოლო წელიწადი ყოვე-
ლი ჟამიჲ, ნუ უკუე ასაკი ყოველი ჟამისადა დამოკიდებულ არს,
და განიზომების მის მიერ, ვითარ ესთენისა და ესთენისაჲ, რომელ-
საცა თანა ჰასაკნიცა სდევდენ, ვითარცა განზომილნი ჟამისა მიერ,
15 და დამოკიდებულნი ჟამისადა. ვინაჲ ესე არს განზომიჲ ჟამისა მიერ.
ხოლო თვსეზაჲ ჟამისა და ცხოველთაჲ იქმნების ესთა, რომელი A103b
ჟამმან წარმოაყენა და აღაგო, ვითარცა იყო უთვსოჲ მისგან, რა-
მეთუ ჟამისა მიერ მყოფობაჲ და ქცევაჲ ასაკითი ასაკად, და კუ-
ლად ჟამისავე მიერ მოკლებაჲ ყოველთა აღგებულთაჲ. ესე ამის-
20 თვს, რომელ ხატი და მსგავსებაჲ არს საუკუნოჲსაჲ, და ვითარცა
მარადმყოფსა შეუცავს გონიერად აღმკული თვს შორის და მიუღრე-
კელად, ეგრეთვე გრძნობადი ესე ჟამსა საყოველთაოჲსა: რამეთუ C 165
საყოველთაოჲ ჟამი საყოველთაოჲსა შორის სხეულსა, რომელ არს
ცაჲ; ხოლო ნაწილებითი ნაწილებითთა შორის სფეროთა; ხოლო
25 ყოველნი ნაწილებითნი საყოველთაოთა მიერ იპყრობვიან, ვითარ
სხუასა ადგილსა შორის აღმოაჩინოს სიტყუამან «ყოველისა და ნაწი-
ლისათვს».

«**რაჲთა ჟამთაებრ იყოს, და იმოქმედოს**» ჟამთაებრ. ესე არს
ესე: რომელსა არსებაჲ ჟამითი მოუგია, და მოქმედებაჲ ჟამითივე
30 აქუს; და ვითარ ჟამი მარადის დენასა და გარდადენასა შორის,
ეგრეთვე ჟამის-შორისიცა არსებაჲ დენასა და გარდადენასა შო-
რის. რამეთუ რომელნიმე მოქმედებით ოდენ შორის დენასა, ხოლო
არსებით იგივეობასა და მასვეობასა ზედა, ვითარცა სფეროთა და
მნათთა, რამეთუ მოქმედებაჲ მარადის ასხუავდების, ხოლო არსებაჲ
35 უიგივეობს. ხოლო რომელნიმე არსებითცა და მოქმედებით დაუწ-
ყუედელსა შორის დენასა, ვითარ ყოველთა ხრწნადთა ბუნებაჲ.

2 შეიცავს H.—3 ჰსახე F.—7 ენით ABD.—10 ჟამის "შს შსისა F.—11
წელიწადისადა ABF.—12 ასაკი < AB.—ჟამისადა] ჟამისა ABEH.—13-14 რომელსა
E.—18-19 და კულად] კულად AB.—29 ჟამითი] ჟამით F.—ჟამითვე F.—33 არ-
სებითი AB.—მასვეობასა] მსგავსებასა E.

ხოლო გონებითი სფეროა ზესთა ძეს ამით ყოველთა, რამეთუ საუ-
კუნოა განჰზომს მას, და ჰჭიეს ლამპარსა შორის დაუესებელობი- A104a
სასა, არსებთაცა და ჟამითა.

- «რამეთუ იყო და იყოსი განიყოფვიან ურთიერთას». ესე იგრ-
 5 არს, რამეთუ ჟამსა განჰყოფენ იყო და იყოსი, და საშუალ მათსა
 აწი, ვითარ ელლინებრივ: «ინ», «ესტინ», «ესტე». ამით წარ-
 მოდგომაჲ გაყვეს ჟამისაჲ; რამეთუ სადაცა ჟამი ხედავს, და ჟამითი
 მიდრეკაჲ. ვერაჲ განეველთას საშსა ამას, რამეთუ პირველ პირველი
 დაიპყრა სხეულთაჲ და უსაღმრთოესი, ვიტყვ ცისასა, სამზან ამან;
 10 რამეთუ იყო ქცევაჲ სფეროთაჲ, და არს ქცევაჲ სფეროთაჲ, და
 იყოს ქცევაჲ სფეროთაჲ. ხოლო ესე შეისწავე, რომელ სხუებრ იხე-
 დვის გარდასრული და მყოფი და მომავალი ცასა შორის, რომელ
 არს ჟამი, და სხუებრ მეკუდლოთა შორის, რამეთუ ცისაჲ გარდას-
 რული შეეკრვის მომავალსა, და ერთ ექმნების მას, და დასასრული
 15 მისი დასაწყის და დასაბამ იქმნების სხვსა, და ჰჭიეს იგი უკუდავად C 166
 და დაუესებელად; მაგრა კუალად და კუალად და არა მარტივად
 უკუდავად, რამეთუ მარტივი უკუდავებაჲ უქცევ და უცვალეებელ
 არს. ხოლო ცის-შორისი უკუდავებაჲ ქცევით და კუალად და კუა-
 ლადითა არს, რამეთუ, ვითარ მოქმედებანი, ეგრეცა და არსებანი.
 20 ხოლო ყოველითურთ და ხრწნადთა ბუნებაჲ ვერ ესთა, რამეთუ
 ვერცა მოქმედებათა დასაბამისა და დასასრულისათა კუალად შეაერ-
 თებს, ვითარ ცის-შორისი ძალი, და უკუდავ იქმს მათ; და ვერცა
 არსებასა თვსსა იპყრობს უკუდავებისა ნეტარებასა შორის;| არამედ A104b
 ორითავე იხრწნების და ივსების.

25 «ბრა ვინაჲ ევნოს მას წარვლასა შორის ჟამისასა, რომელსა
 სამარიდისოდ აქუს პირველი მეორისადმი». ესე ხედავთ ცისა სფე-
 როთა მოქცევისათვს იტყვს, ვითარმედ არა ევნოსო წარვლასა შო-
 რის ჟამისასა, რომელსა სამარადისოდ ჰქონდის პირველი მოქმედე-
 ბაჲ შეკრულად დასასრულისა თანა, და სფეროსს გუარ ჰყოფდეს
 30 თვსთა მოქმედებათა მობაძავად გონებითისა მოქმედებისა. არაჲ ევნოს
 მას, ვითარმედ არა დაიკნენსო, არცა მოაკლდეს მოქმედებაჲ მისი.

«ხოლო თუ სხუა იყოს იყო და სხუა იყოსი, ქმნადი ვიდრემე
 იყოს და არ ოდეს მყოფი». ისმინე, რამეთუ აქა გაჰყოფს ჟამის-
 ქუეშეთა ორად, და იტყვს: უკუეთუ სხუაჲ იყოს იყო, და სხუაჲ იყოსი;
 ესე იგი არს, ვითარმედ უკუეთუ არ აზიარებდეს და ერთ იქმოდის

8 განველთას C, განველთოს BDEFH, განველთოას A.—პირველი პირი
 E.—11 სფეროთაჲ <AB.—15 მისი <AB.—16 და არა] არა AB.—18 და კუალად
 <AB.—18 19 და კუალადითა] კუალადითა DF.—20 ხრწნადთა <AB (საბკეზაა).—
 ვერ] ვითარ E — 22 ვერცა] ვერა AB.—24 იხრწნების] ...ნების AB.—26—28 მეორი-
 სადმი—პირველი ორგანო ABDEFH.—29 შეკრულად] შეკრუად E.—სფეროჲ F.

გარდასრულსა მოქმედებასა, ვითარ ესე ცისა მოქმედებაჲ აზიარებს და ერთ იქმს დასასრულისა მოქმედებათა პირველისათა თანა, და მრგულ და სფერო ჰყოფს თვსთა მოქმედებათა, ვითარცა ეტლი გონებისაჲ და მობაძვი მისი. ვინაჲ უკუდავ იქმნების და სამარადისო, ⁵ მაგრა კუალად და კუალად. ხოლო ცხოველთა ესე მოქმედებაჲ ვერ-ღარა უკუ ისფერებს და|სასრულისა მოქმედებათა პირველთა თანა, A^{105a} რომლისათვსცა სამარადისოდ ქმნასა და ხრწნასა თანა შეკრულა.

«არ ვინაჲ ყოველი იყოს განწვალებასა შორის|მყოფი ჟამე- C 167 ბრივისა მოვლისასა თანგანზიდული მისდა». ესე იგი არს: არმყოფობასა შორის ქონებაჲ მყოფობისაჲ, რამეთუ ქმნადი რომელი იქმნების და არა არს ნამდვლ, ქმნა ვიდრემე იყოს მყოფი. «არ ვინაჲ ყოველი იყოს განწვალებასა შორის მყოფი»: ყოველი ხედვაჲ ამის სიტყვასაჲ ესე არს, ვითარმედ რასაცა ქმნასა შორის აქუს მყოფობაჲ, არა არს ჭეშმარიტად მყოფი, არამედ ვითარ არმყოფობასა ¹⁵ თანა შეკრული, ამისთვის რომელ ქმნით აქუს მყოფობაჲ; ხოლო ყოველისა ქმნისა შორისისაჲ რომელიმე გარდასრულა, ხოლო რომელიმე ზედ შემოსრულა და არა წარმოდგომილა. არამედ ესეთასა ყოველსა მყოფობაჲ არ მყოფობასა თანა შეუკრავს, და არსი არარსსა.

თ ა ვ ი 51

²⁰ «ყოველი თვთმდგომი დაეზესთაების ჟამისა მიერ განზომილსა არსებით. რამეთუ აღუგებელ არს თვთმდგომი, არ ვინაჲ ჟამისა მიერ განიზომოს».

თვთმდგომარედ იტყვს ყოველსა|აღუგებელსა ბუნებასა, რამე- A105b თუ ვერ განზომს მას ჟამი, არამედ დაუზესთავდების, და ოდენ ²⁵ საუკუნოასა მიერ განიზომების. რამეთუ ორნი არიან საზომნი ყოველისანი, ხოლო მესამე ზესთა ძეს. ორად უკუე საზომად ვიტყვ საუკუნესა და ჟამსა, და კუალად მესამედ მას ზესთათა ზესთასა ერთსა. აწ ისმინე, თუ ვითარ განიზომებიან რომელნიმე ერთისა მიერ, ხოლო რომელნიმე სამარადმყოასა მიერ, ხოლო რომელნიმე ჟამისა ³⁰ მიერ. ვიწყო ქუნებათაჲთ წესსა დამცუელი არ ისტოტელის-გამოთასა. რამეთუ განზომს ჟამი ყოველთა აღგებულთა და დაქსნადთა პირველ. რამეთუ ნაწილთა მისთა მოჰკაზმავს, და ნივთსა მომმარჯუსა წინა უყოფს, და კუალად ნაწილთა მიერ აღავებს, და მის- C 168 ცემს საზომსა ცხორებისასა, და თვსთა ორღანოთა მოქცევისა ⁸⁵ თანა შეაკრავს საზომსა მყოფისა მის აღგებულისასა. ორღანოდ

3 მრგულ ABDEH.—6 დასასრულსა DF.—8 იყოს ყოველი E.—9 თანგანზიდული] თანგანზომილი P გვ. 34,26.—14 არს<AB.—16 შორისაჲ E.—26-27 სენოასა AB, სენასა D.—30 დამცუელად A, დამცევლად B.—32 აღგებულებისასა C.

უკუე იპყრენ ქამისად თვთ ცაჲ. ვინაჲთგან მიდრეკათა. მიერ სრულ ჰყოფს თვსსა ცხორებასა. და კუალად ესე ყოველნი სფერონი და აპოლოს თვსთა დრეკათა მიერ ოქრომუსიკელი, რამეთუ რთავს ბუნებასა ყოველთა აღგებადთასა, და სხუათა ცთომილთა

5 რთვაჲ თანავე აპოლოს მუსიკელისასა. რამეთუ ესე დიდი აპოლოს პირველ ნივთსა აღუჟაზმავს და მერმე ნაწილთა, და მერმელა ყოვლობასა ყოველთა აღგებულთა, და თანა შეაკრავს თვსთა მოქცევათა ხრონოსა, რომელ არს წელიწადი, საზომსა A106a

10 საზიდთა და მყოფობისა მათისათა. რამეთუ ხატი არს გონიერისა დიოქსი, და ორლანოჲ მიდრეკისაჲ და ქამისაჲ, აპოლოს ოქრომუსიკელი. ხოლო არი თვთებასა გუარათასა დაიცავს თანაღურეველად, და ურთიერთას თანშეურევენლად ყოველთა ხრწნადთა და ნივთსა შორის განზიდულთა გუარათასა. თუ არა, სადაჲთმცა იყო გუარათადა შეურევენლობაჲ ურთიერთას? ესე და ესე ვითარი არს

15 ყოველი ქამისა განზომაჲ. ხოლო განზომაჲ მიერ საუკუნოჲსა არს ესრეთ, რამეთუ არცა განზიდული დასაბამი ერაბამების მათ, რომელთა პირველობაჲ და შემდგომობაჲ არა შეუდგს, არამედ ოდენ შემოქმედებითი და სადაჲთ რეცა თუ აღძრვაჲ წყობისაჲ, მაგრა ნუ ჰგონო ესვითა ქამითი, და პირველობასა და შემდგომობასა შორისი. რამეთუ

20 მუნ არ იყო პირველი, ოდეს არ იყო და შემდგომი. ხოლო პირველობაჲ და შემდგომობაჲ არა თუ იყოსობასა და არიყოსობასა შორის იხილვების. რამეთუ ყოველი იყოსი და არიყოსი პირველი და შემდგომი არს. ხოლო ყოველი შემდგომი და პირველი ქამსა შორის, ვითარცა იჩუენა. ხოლო სადა ერთბამ ყოველი და ყოველსა შორის ყოველი, მუნ პირველი და შემდგომი უქმობს და ქამი მოაკლდების. არამედ საუკუნესა C 169

25 შორის პირველობაჲ და შემდგომობაჲ ძალთა და მოქმედებათა ზედა განიცდების. მოვედ და, რაოდენ იყოს შესაძლო, იგავთა ზედა განცხადნენ. ითქუმის უკუე და სული კაცებითი; პირველადცა სულს სულისა და შემდგომადცა, ვითარცა განწმედილისაჲ ხედვათა მიერ; A106b

30 და კუალად ვერ თანაკმაჲსა სულისაჲ შორის ხედვათაჲსა, ვითარცა არ მომგისა ფრთეთა ხედვისათა. აწ ითქუა სული პირველად სურლისად, არამედ არა ქამითითა პირველობითა და შემდგომობითა. ესე სახე ოდენ არს უსახოთა ძალთა და მოქმედებათაჲ. და კუალად განჰზომს საუკუნოჲს უსხეულოსა და აღუგებელსა არსებასა. რამეთუ

35 გონიერსა აღმკულსა შორის თვთებანი და განყოფანი გუართანნი. რამეთუ რომელნი განუნაწილებლად იყვნეს ნამდვლ მყოფობისა არსე-

1 ქამისგან თვთცა D, ქამისა (პრისა A) მიერ თვთცა AB.—4 აგებად-
 თასა AB.—8-9 განსაზიდსა F.—17-18 შემოქმედებით F.—სადაჲ E.—20 და შემდგომ-
 მი შემდგომი CDEFH.—22 პირველი და პირველი D.—27 მოედ ABEH.—28 გან-
 ცხადნეს F.—29 ვითარცა ვდ F.—34 არსებასა < AB.—36 იყვნეს AB.—ყოფისა E.

ბასა შორის გუარნი და ერთებრივ, განინაწილნეს და განითვსნეს. გონიერსა შორის აღმკულსა, რომელნი განზომნა არსებამან მარად მყოფისამან. რამეთუ ეს ვითარი არს საუკუნებრი საზომი: პირველად თვთებანი განუყვნა გუართანი და იპყრნა ერთებრივ და შეურევნ-

6 ლად, და კუალად არ უტევა მათ განწვალებად. რამეთუ სამარადისოდ მიზეზოანი თვსსა მიზეზსა შორის, ვითარცა სიტყუაჲ სულსა შორის. ვინაჲ ესეთაჲ არს რამეთუ ყოველი საზომი მარად მყოფსაჲ. ხოლო ერთებრი რიცხვცა ზესთა ძეს, და მრიცხველი დაუ- ზესთავედების ყოველსა მონაგონსა. არამედ ანუ ხატთა მიერ, ანუ 10 იგავთა მიერ მეცადინობს სული ცნობად მის უცნოხასათვს, და სწყურის მისდამი, და რეც თუ გამოუთქმელად ერთ ექმნების მას თვს- შორისისა მიერ ერთისა. ხოლო რიცხვ ერთებრი იხილო თვთ ერთსა შორის შეურევნელად და შეურწყმელად და განუყოფელად, რომელსა A107ა მით ეწოდა ერთებრივად რიცხუად, რამეთუ ყოველი მოაქუს თვს 15 შორის ერთსა, ვითარ ესე რიცხუსა ერთსა შორის ყოველი სიმრავლე რიცხუთაჲ შეურევნელად და შეურწყმელად, განუყოფელად და განუ- C 170 წვალებელად.

თ ა ვ ი 52

სამარადმყოფსათვის

20 მსე თავი ფრიადითა სიწლოათა ხედვისაჲთა დაკშირებულა, მ გამგონეო. ხოლო ჩუენ მოვხადოთ სიტყუასა მიზეზსა ყოველთა სიტყუათასა.

«ყოველი მარად. მყოფ ერთბამად ყოველი არს». ესე არს ესე, ვითარმედ ერთბამად აქუს ყოველივე, და არა ვითარ ჟამის-შორისი, 25 რაათამცა პირველი წარმოსდგომოდა და შემდგომი არა, ვითარ ბუნებითთა და კელოვნებითთა აღგებათა შორის განიცდების. და თვთ მის ცისაცა მოქმედებათა შორის, რამეთუ რომელმანმე წაიარა, C 171 ხოლო რომელიმე წარმოვლის, ვითარ. პირველი და შემდგომი. ხოლო მარად მყოფა შორისისა არ არის ესთა, რამეთუ ერთბამ ყოვე- 30 ლი პირველი და შემდგომი, ნაწილი და ყოველი, არსებაჲ და მოქმედებაჲ, მიზეზი და მიზეზოანი, ვითარ ზემოთა შორის აღმოვაჩინეთ.

«რაჯზომვე და არს». რაჲ არს თუ რაჯზომვე და არს? ვითარ-

2 განზომნა] განზომდენ AB.—4-5 შეურევნელად ABCD (D-ში ნ ე-უ-ა-ლ დ ლ ე-უ-ა-კ-ა-თ).—8 მრიცხველი] მრი ცხოველი A, მრი ცხოველი H, მიერი ცხოველი E.—10 უუცნოხასათვს EH.—15 რიცხუსა <AB.—24 ვითარმედ ყოველი ერთბამად ABD.—28 წარმოვლის EFH, წარმოვლის D, წარმოვლების A, წარმოვლის B.—29—30 ხოლო—შემდგომი <D (ex hom.).—31 ზემოთა] ზემოხსა A, ზემოხსა B

მედ ანუ გონიერ იყოს ანუ გონებითი, რამეთუ განყოფილ გონიერი გონებისგან, ვითარცა სული სულიერისგან.

«**პრამედ რააოდენ შემძლებელ იყოს მყოფობა მისი**», ეგოდენ და მოქმედებაცა და ნაწილნი თვისნი მიუდრეკელად მის თანა ⁵ ერთბამად, «**და მოქმედებაცა არსებისა მიმართ**». ესრეთ იტყვს, ვითარმედ ყოველსა და გონებითსა შორის არსებასა ერთბამად მოქმედებაცა და არსებაა, რამეთუ თან წარმოსდგომია არსებასა მოქმედება და არა ვითარ სულისაა, რამეთუ არსებაა სულისაა შორის საუკუნოსა, ხოლო მოქმედებაა ეამსა შორის. და არა აქუს მოქმედება არსებასა თანამორბედლად და წარმოდგომილად, არამედ წარმატებით, მაგრა არ ზედშემოსრულად, ვითარ აფროდისიესისა ეოცნა, არამედ ვითარ თვის-შორისი და აღკენებითი; ვითარ ცეცხლსა სიმკურვალე არა გარეგნით გაღვწევისა მიერ, არამედ შიგნით და ბუნებით, ეგრეთვე სულსა მოქმედებათა აღკენებისა მიერ, ¹⁵ ვითარ თვისთა და არა გარეგნით ნაგრძნითა ზედაა-ზედათა დაუნჯებისგან. ხოლო ჩუენ წინამდებარესა ხედვასა ამბორს-უყოთ. იტყვს, ვითარმედ რომელთა საზომად სამარადმყოფსა აქუს ყოველითურთ ყოველი, თვის შორის წარმოდგომილ არს ზესთ ეამთა და მიდრეკათა, და პირველ შემდგომობითთა განზიდვათა.

²⁰ «**და ესე მყის მასვე და ერთსა საზომსა შორის სრულებისასა წარმოუჩინია**». დაუროთ მყისი, ვითარ უეამო და უმსწრაფლესი. რამეთუ «**ნკნ**», აწი, ეამისათა შორის, და «**სტომი**», წინტილი, სხეულისათა შორის ყოველთა უმსწრაფლე და უეამო არიან. რამეთუ ყოველსა ეამსა უნდა რააზომივე განსაზიდი. ხოლო ყოველი ²⁵ ნუზიდველი ზესთა ძეს ეამსა და მიდრეკასა. რამეთუ ყოველი უეამო მოქმედებაა ზესთა მიდრეკისა. რამეთუ აჰა და მყის ყოველი, და არა პირველსა შორის შემდგომი, არამედ აჰასა და მყისსა შორის არა რომელი პირველი და შემდგომი.

«**რამეთუ მარად მყოფ თუ არს, ვითარ და სახელიცა საცნაურ ჰყოფს, ვითარმედ მარად მყოფ**». სხუა ვინაავე და სხუა ³⁰ გუარ ყოფაა მარად მყოფსაგან, რამეთუ არ ვინაა მათ შორის პირველი და შემდგომი ვითარ ეამსა შორის. რამეთუ სადაცა პირველი და შემდგომი გაიცდებიან, ითქუას ქმნად და არა მყოფად. ხოლო ესე გვსწავიეს, რომელ მყოფი არა იქმნების რომელი წარმოდგომი-

1 გონიერი E.—3 რაოდენ C.—შემძლებელ შესაძლებელ P გვ.ჯ.ე.—მისი < AB.—11-12 აფროდისისიესისა C, აფროდისი სიესისა ABEFH, აფროდისი ესიესისა D.—12 არამედ და ვითარ D.—13 მიერ < AB.—14 მოქმედებით AB.—17—20 სტრ. ანუ AB-მის სიტყვაშია: ჰკლავ სიტყვები სამარად (17), და მიდრეკათა (18-19), ერთსა (20); B-ს ეს სიტყვა შეუკვამა ჰქმნად.—20 ერთთა საზომთა D.—24 რააზომივე AB.—30 სხუა ვინაავე] სხუას ვინაავე AB.—33 გაიცადებიან ADF, გაიცხადებიან H.

აწ უკუე განვჰმარტოთ ხედული ესე. რამეთუ საუკუნოჲსა მიზეზად
 და მამად ნამდვლ მყოფსა დასდებს დიდი პარმენიდი, მას ერთებრსა
 სფეროსა ნამდვლ მყოფისასა აღმოაჩენს მიზეზად მარად მყოფსად,
 რამეთუ მის შორის საუკუნოჲ, ვითარ ერთსა შორის ორი, და კუა-
 5 ლად თვს შორის საუკუნოჲ, ვითარ თვს შორის და თვსსა თვთებასა
 შორის ორი; და კუალად შემდგომთაჲცა შორის ორი; ვითარ ოთხსა
 და რვასა შორის. ეს სახედვე და საუკუნოჲცა და ჟამი სამ სახედ
 იხილვებიან, და ყოველი მიზეზი და მიზეზოანი: რომელიმე ვითარ
 მქონებელი ესე არს შემდგომთა-შორისი და მიზეზოანთა, რამეთუ A110a
 10 მქონებელნი მიზეზისანი შემდგომნი და მიზეზოანნი არიან, ხოლო
 რომელიმე ვითარ ქონებული ესე არს მიზეზი მყოფობითი და თვსსა
 თვთებასა მქონებელი, რამეთუ იგი იქონების შემდგომთა მიერ და
 მის-გამოთა; ხოლო რომელიმე ვითარ უქონოჲ. უქონოდ იტყვს, რო-
 მელი პირველსა მიზეზსა შორის იხილვებოდის ვითარ ზესთასა შო-
 15 რის, ვითარ ორი ერთსა შორის. რამეთუ უქონო არს თვს-გამოთა-
 გან მიზეზოან. ხოლო ყოველი ესე ხედვაჲ გაიყოფვის სამად: მქო-
 ნებელად, ქონებულად და უქონოდ. მქონებელად ვითარ მიზეზოანად,
 რამეთუ აქუს მიზეზი მიზეზოანსა. თანა. ხოლო ქონებულად თვთ-
 მყოფობაჲ მიზეზისაჲ, რამეთუ იგი იქონების. ხოლო უქონოდ ჰრაცხე
 20 და ხედენ ზესთა მიზეზსა შორის, ვითარ ერთისა შორის.

**«ბმათ უკუე მრჩობლთა, პირველთა და თანუქონთა, ყო-
 ველგან ყოველთა შორის იგივე და ერთი საზღვარი».** | იტყვს მრჩო- C 175
 ბლად უკუე და თანუქონოდ პირველთა მიზეზთა სირათასა, ვითარ
 აწ აქა საუკუნოჲსა და ჟამისასა. ხოლო ორნი ესე საზომნი დასახნა
 25 ყოველთა არსად სახელდებულთანი: რამეთუ ყოველი სამარადისოჲ
 საუკუნესა შორის განიზომების, და ყოველი ოდესვეობასა შორის
 მყოფი ჟამსა შორის.

**«ხოლო თანმექონენი მათ შორის მხოლოდ თანმექონე, რო-
 მელთა იყვნენ თანმექონე».** ესე იგი არს, ვითარმედ ყოველნი მზია-
 30 რებელნი პირველთანი ოდენ მზიარებელ პირველთა და თანმექონე.
 ხოლო იგინი უზიარებელ პირველთაგან, რამეთუ შემდგომნი პირ- A110b
 ველთაგან მიიღებენ მყოფობასა და არა პირველნი შემდგომთაგან.

**«და რომელიმე არს საუკუნოჲ საუკუნეთაჲ. ხოლო რომე-
 ლიმე ჟამი ჟამთაჲ, რომელნი არიან თანმექონეთა მავჯამოვნე-
 35 ბელ».** ხოლო აწ ჩუენ განვიცადოთ, თუ ვითარ არს საუკუნოჲ საუ-
 კუნეთაჲ და ჟამი ჟამთაჲ. აქა კანონი საყოველთაოჲსაჲ და ნაწი-

1 განვჰმარტოთ AB.—10 მიზეზოანნი| მიზეზოანი B.—11 მყოფობით C, მყოფო-
 ბის AB.—და თვსსა<AB.—13 ხოლო| რ E.—16 მიზეზოანთა AB.—18 რამეთუ| და
 AB.—20 ერთსა E.—24 დასხნა C.—28 თანმექონენი E.—28-29 რომელთა| რათა
 E.—33 საუკუნოჲ| საუკუნეჲ H.

ლებითისაჲ შემოაქუს, რამეთუ საყოველთაოსა და პირველსა საუკუნესა შეუცვან ყოველნი ნაწილებითნი საუკუნენი, და პირველსა საყოველთაოსა ჟამსა ყოველნი ნაწილებითნი ჟამნი. და ვითარ პირველი საუკუნოჲ პირველსა შორის გონებათასა დამსჭუალულა, რომელსა და ვლადღებთ ნამდვლ მყოფად, ეგრეთვე პირველი ჟამი პირველსა შორის სხეულთასა, რომელ არს ცაჲ, ეგრეთვეცა და გონებათა მორთულებაჲ ნამდვლ მყოფისაჲ. და ვითარ ესე ცაჲ არს მაგუამოვნებელ და მიზეზ ყოველთა მის გამოთა და ნაწილთა, ეგრეთვე ნამდვლ მყოფი ყოველთა საუკუნეთა, და ვითარცა იტყვს პარმენიდი: « ეონ ეონი პელაზი ». აქა სიტყუაჲ ესე განყოფილებითსა მდგომობასა და გათვებითსა გამიცხადებს ჩუენ, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ «საუკუნოჲ საუკუნესა განვლისო», ვითარმედ შემოსწერსო. რამეთუ არა ერთ და იგივე ბუნებაჲ ყოველთა საუკუნეთაჲ, ვითარ არცა ერთ და იგივე ბუნებაჲ ჟამისაჲ. რამეთუ სხუა შენებაჲ* დიდსა შორის სფეროსა ჟამისაჲ, და სხუა კრონოქსსა შორის, და სხუა დიდისა დიოქსსა და სხუა არისსა, და სხუა დიდისა აპოლოქსსა, და სხუა ერმის პრომიითაჲ C 176 თაჲ, და სხუა ატროდიტის მახარებელთა ტრეთილებათაჲ, და A111a სხუაჲ არტემიდიტოქს ქცევათაჲ. რამეთუ ამთ ყოველთა შორის სხუა და სხუა ქცევაჲ ჟამისაჲ, ვითავე და მიდრეკისაჲ. ვინაჲ ამთ სხუაგნით სადაჲთმცა მოეხუნეს ესე ვითანი ესე ძალნი თვნიერ პირმოთა და მიზეზთაჲსა, რომელ არიან სამარადმყოფი საუკუნენი.

თ ა შ ი 54

საუკუნეთაჲს მყოფთა

25 «ყოველი საუკუნოჲ თანსაქონო არს საუკუნის-გამოთა, და ყოველი ჟამი ჟამის-შორისთა». ესე არს ესე ხედული, ვითარმედ ყოველი საუკუნოჲ ყოველთა თვს-გამოთა მისცემს თვსთა თვთებათა, და იზიარებს ვითარცა მიზეზი მიზეზოანთა. ხოლო, ყოველი რაჲ თქუა, სიმრავლე დამისახა ჩუენ საუკუნოთა ბუნებისაჲ, და ესთავე 30 და ჟამისათვსცა. რამეთუ ყოველი ჟამი თან მისცემს თვს-გამოთა და თვს-შორისთა ყოველთა თვსთა თვთებათა.

2_ შეუცვან CEFH.—5 პირველსა] ყლსა A.—6 სხეულთა AB.—7 მორთულება<AB.—11 მდგომობასა] მდგომობასა F, მდგომარეობასა E.—12 განვლისო ABC, განვლისო D.—15 შენებაჲ] ბუნებაჲ F.—დიდსა<AB.—ჟამისო D.—16 და სხუა და დიდისა AB.—16-17 და სხუა არისსა] რისა AB.—17-18 პრომიითა B, პრომიითა A, პრომიითა F, პრომიითა CD.—21—22 თვნიერ—არიან] თვსნი რომელ არიან A (ხარკეზის ადგალეს).—25 თანსაქონ C.

* ამ სიტყვებზე მოთხოვით არიანზე სწერია: ნუ თუ ბნბ* B.

«**ღა მხოლოდ ესე ორნი არიან საზღვარნი და საზომნი მყოფ-
 თა შორის: ცხორებისა და მიდრეკისაჲ**». გესმაა ესე, **ჳ** გამგონეო?
 რამეთუ ორ არიან საზომნი და საზღვარნი მყოფთანი, რამეთუ რო-
 მელთამე საუკუნოჲ შემოსწერს და მიითუალავს, ესე იგი არს ვი-
 5 თარმედ განზომს; ხოლო რომელთამე **ჟამი**, რამეთუ ყოვლისავე
 ცხორებისა და გუარისა მიზეზ არს საუკუნოჲ. ხოლო ყოვლისა **А111b**
 მიდრეკისა ბუნებისა და თვთმიდრეკისა მიზეზ და მარსებელ ბუნებაჲ
 ჟამისაჲ, ვითარ საუკუნოჲსა ხატისა და ალაღმამასა; რამეთუ სხუა
 არა რაჲ არს **ჟამი** თვნიერ ძეგლ და ხატ საუკუნოჲსა. და ვი-
 10 თარ იგი მიუდრეკელობასა და იგივეობასა შორის იქმს და ამგებს **C 177**
 ყოველსა, ესთადვე და **ჟამი** ოდენ უსახებს. რამეთუ მას უდინად
 აქუს თვის თვთებაჲ, და დამსჭუალულა იგივეობასა ზედა და ნე-
 ტარსა თვთობასა. ხოლო ჟამსა სანიადაგოდ მიდრეკისა და სხუა და
 სხუაობასა შორის მოაქუს თვის შორის-ყოველი.

15 «**რამეთუ ყოველი განმზომი ანუ ნაწილებით განმზომს, ანუ ერთობით ყოველი ყოველსა მოეზავოს მის მიერ განმზომილსა**». აქა ორ
 სახედ განჰყოფს ჟამსა და ჟამის-მიერსაცა განზომასა. რამეთუ ჟამი
 ანუ ნაწილებითი არს და განმზომს ნაწილებით, ვითარ მოვილოთ სა-
 ხეთაცა ზედა. რამეთუ ნაწილებითი ჟამი ვითარ ესე შვდად განაწილე-
 20 ბულთა სფეროთაჲ, ვითარ მზისაჲ და სხუათა თანტომთა მისთაჲ, რო-
 მელთა ერთი არს აპოლონოს, რამეთუ აპოლონოს-შორისთა
 ჟამთა ქცევისა მიერ განიზომების ყოველი მეკუდროთა ცხოველთა ჟა-
 მი. და ყოველთა ამათ გაცხოველებულთა მეკუდროთა-შორისსა ჟამსა
 ჰმსთავრობს და იპყრობს მეფობაჲ აპოლონოს-შორისთა ჟამთაჲ.
 25 და ყოველთა დრეკათა ცხოველობითთა მიდრეკათა მისთა საზომი.
 ვინაჲ ესე ცხად არს ცხოველთა ჰასაკისგან. და კუალად საყოველ-
 თაოჲ ჟამი, რომელი განიცდების საყოველთაოსა შორის სფეროსა და
 ყოვლობასა შორის (ვისასა, იპყრობს ყოვლობასა ოთხთა ამათ კავ-
 შირთა და ასოთასა. რამეთუ ყოვლობაჲ ყოველთაჲ სამარადისო
 30 არს, ვითარ ბუნებაჲ ყოველთა სფეროთაჲ და ოთხთა ამათ ასოთაჲ,
 და ვითარ ბუნებაჲ ყოველთა ცხოველთაჲ, და ვინაჲ ერთობით ყო-
 ვლობაჲ ყოველთაჲ საყოველთაოსა შორის ჟამსა დამსჭუალულა.
 ხოლო საყოველთაოჲ ჟამი საუკუნესა შორის მიუდრეკელად დამტ-
 კიცებულა, და მის-მიერნიცა ყოველნი ვითარ ყოვლობაჲ ყოველთა
 35 ბუნებათაჲ. ხოლო ოდეს და ოდესობაჲ მეკუდროთა დანაწილებითთა

7 თვთმიდრეკისა F.—11 ოდენ] ოდეს AB.—12 და დამსჭუალულა] და
 მსჭუალულა EH.—13 თვთებასა EF.—ჟამსა] ამას AB.—14 ყოველი თვის შორისი
 C — 16 თრ] ვრ H.—18 განზომს H.—18-19 სახეთაცა] სავესეთაცა AB.—19 ჟამი < A.
 —19—გვ. 119,5 განაწილებულთა—ცეცხლისაჲ და < A (ზაღვესა; B-ის შექმნა ანსი.
 შექმნული სხვა ზელთსწერის მიხედვით).—33 ხოლო] რ F.

შორის, რამეთუ ვინ კაცი მოკუდების, და ვინ ცხენი, და ვინ ირემი, და ვინ თევზი და არა ბუნებაჲ ამათი, ვითარცა კაცებაჲ, ცხენებაჲ და სხუაჲ ესე ვითარი. და კუალად ოთხნიცა ესე ასონი ნაწილებით იქმნებიან და იხრწნებიან და არა ყოვლობით: რამეთუ ნაწილი C 178
 5 იხრწნა ცეცხლისაჲ და გაქუეყანდა, დაივსო რაჲ მის შორის სიმკურვალე; | და ნაწილი იხრწნა წყლისაჲ, გაჰაერდა რაჲ და დაადლო A112a
 თვისი სიგრილე; და ეგრეთვე ნაწილი იხრწნა აირისაჲ და არა ყოვლობაჲ, დაადლო რაჲ თვისი სიმკურვალე, ვითარცა არისტოტელის წიგნსა შორის «ქმნისა და ხრწნისასა» გუასწავლის,
 10 რომელ «პერი გენესეოს და ფთორას» უწოდა. ვინაჲ შესწავლებით იყოს საცნაურ, რომელ ყოვლობაჲ ყოველთაჲ საყოველთაოსა ეამსა შორის, ხოლო საყოველთაოჲ ეამი საუკუნესა შორის.

თ ა ვ ი 55

სამარადისოთა და ოდესმეთა განყოფისათჳს

15 «შოველი მებრ ეამით წარმოდგომილი ანუ სამარადისოთა ეამთა არს, ანუ ოდესმე ნაწილსა შორის ეამისასა გუამოვნებაჲ მოუგეიეს.

აწ აქა განჰყოფს სამარადისოთა და ოდესმეთა, რომელ არიან მეკუდონი. რამეთუ ყოველი მეკუდოთა ბუნებაჲ ნაწილებითისა ეამისა მიერ აღგებულ, ხოლო ყოველი უკუდავთა და სამარადისოთაჲ საყოველთაოჲსა ეამისა მიერ წარმოდგომილ და დამყარებულ. შორის საუკუნესა. ხოლო ბუ რაჲ არიან საყოველთაონი—
 20 ბუნებაჲცა და ეამი—ზემოსა შორის თავსა ვრცელად გარდაედევით.

«ვინაჲთგან გზავნანი ყოველნი არსებითნი მსგავსებისა მიერ არიან». გესმა, ზ გამგონეო? რამეთუ იწყო დაკაზმვად კატასკეესა აღმოჩენათასა მსგავსისა და უმსგავსოჲსა მიერ. ვინაჲ აღმოაჩენს, ვითარმედ მსგავსნი უპირველეს და უპირატეს უმსგავსოთაჲსა, და თანშეყოფილ თვსთა მსგავსთადა, და განუკუეთელ მათგან. ხოლო უმსგავსონი რაჲზომითა უმსგავს შორის განზიდულ და
 80 რეც თუ უცხო პირველთა და თვსთა დასაბამთა და მიზეზთაგან.

«ხოლო უფროჲს ესაკუთრებიან მსგავსნი უმსგავსოთა» თანა, რაჲთა | ხედვათა სიკშოსა და ხუავსა გზავნა უყოფდეთ, და არა ვი- A113a
 თარცა უწიგნო-უსწავლელნი ჩუენთა ვერ კმაობათა წიგნთა და ხედვათა მიზეზ ჰყოფდეთ და ვაბრალობდეთ. ხოლო აწ აქა ვითარ

5 დაივსო] და ივსო AB.—7 ჰაირისა E.—9 გუასწავლის] გუათავლის AB (B-ის შემდეგ შესწორებულია გუასწავლის).—10 ვინაჲ] ვინ ABEFH.—15 ეამითი AB.—18—30 აწ აქა—მიზეზთაგან< AB (სარკვეთი; B-ის შემდეგ შეუკესით).—19 მეკდონი B.—მეკდოთა B.—32 ხუავსა] ამას თავსა AB.—34 ვყოფდეთ F.—ვაბრალებდეთ EF.

6 ორად გაყოფილთა | აღიზნა მს ეამის-შორისთა ყოველთა და საყო- C 180
 ველთაოსა ბუნებასა ყოველთასა საყოველთაოსა ცასა შორის, და
 საყოველთაოსა ეამსა შორის დაამტკიცებს, და მას ჰყოფს მსგავს
 და უმეტეს ძეგლ და ხატ საუკუნოასა. რამეთუ უმეტეს ესახვიან სა-
 15 ყოველთაონი საუკუნესა: პირველად სამარადისობითა, და მეორედ
 ყოველთა ნაწილთა ერთებრივ თვს შორის ქონებითა *; და მესამედ
 პატივსა მიზეზობისა და უპირატესობისასა ზესთ ქონებითა. ხოლო
 ნაწილებითნი ვითარ უსახურეს, ესთავე და შორსცა. ხოლო აქა
 შორობა რაჲ და სიახლე გესმეს, ნუ აღვილითა ოცნოჲ, არამედ სი-
 20 მარჯუთა და იგივეობითა. ვინაჲ საუკუნითათადმი უფრო მომმარჯუ
 და თვს ბუნებაჲ უკუდაეთა და საყოველთაოთაჲ.

«ხოლო საუკუნითა ზიარებად ნაწილსა შორის ეამისასა
 ქმნილი შეუძლებელ არს, რამეთუ რომელიმე ქმნადი არს, ხოლო
 რომელიმე მყოფი».

15 ყოველი ხედვაჲ ამის თავისაჲ სამად აღიყვანების და განი-
 ყოფების: საუკუნოას შორისად, საყოველთაოასა ეამის შორისად
 და ნაწილებითისა ეამის შორისად.

აწ ისმინე, რამეთუ საუკუნოას-შორისთა ყოველთა არცა მიდ-
 რეკაჲ წარმოუდგების, და არცა რათვე ბრწნაჲ გუარისაჲ, ანუ უს-
 20 ხეულოასა დებისაჲ; რამეთუ ჰვიან და წყაროიან სანპარადისოსა
 მასვეობასა.

ხოლო საყოველთაოასა ეამისა შორისნი უფრო ეზიარებიან
 მას და ეხატვიან, ვითარ ნიადაგ და სამარადისოდ ქმნადნი. რამეთუ
 ქმნადობითა ვაეყოფვიან მას, ვითარცა ნიადაგ დენისა მიერ ქმნილნი
 25 და სხუად და სხუად მომგებნი ქცევისანი, ვითარ ყოველი საესებაჲ
 ცისაჲ და საყოველთაოჲ ბუნებაჲ ყოველთაჲ; რამეთუ ამათ მყოფო-
 ბაჲ საუკუნესა შორის დაჰმსჭუალვია. ხოლო ქცევაჲ სხუად და სხუა-
 დი ეამსა შორის საყოველთაოსა, ვინაჲ უმეტეს ჰგავს და ებადვის
 ოდესვე ქმნადსა და ოდესვე მყოფსა, ვითარ ესე არს მეკუდოთა ესე C 181
 30 მედინი ბუნებაჲ: რამეთუ ყოველი მეკუდოთა ბუნებაჲ და ნაწილნი
 ოთხრა ასოთანი და ქცევაჲ ზენათაჲ ოდესვეობასა შეუცავს. ხოლო
 საყოველთაონი ბუნებანი და ანაჲგი ცისა სისავსისაჲ სამარადისოდ
 ქმნასა და ქცევასა. ხოლო ოდეს რაჲ ეზიარებოდინ ოდესვეობასა
 შორის შეცუულნი, საუკუნითთა ნიადაგ და სამარადისოდ ქმნადისა

3 მას| მარადის E.—5 პირველად| 5დ D.—9 აქნო C, უცნო DEF.—10
 მომარჯუ DEF.—19 რავე| რათვე AB.—20 ჰვიან F.—წყაროან E.—27 დამს-
 ქვალვია D.—30 ყოველთა D.—33 ქმნასა H.—ოდეს რაჲ| ოდესთა D.—34 შეცულნი
 EH.—და<EH.

* ამას შეჰდე AB-ს წყ. თავის ბოლოსდე შეღანაჲ აქლია.

მიერ ეზიარებიან; რამეთუ საშუვალ ოდესვეთა სამარადისოდ ქმნადნი ვითარ უფრო ხატნი და მსგავსნი უკუდავთა ნაწილისანი.

«**მინაა ოდესვეობასა შორის ქმნადთა და მარადის მყოფთა საშუალ ანუ ნიადაგ ქმნადი, ანუ ოდესვეობით მყოფი, ანუ არაობით მყოფი, ანუ ოდესვეობით მყოფთა მყოფი—**შეუძლებელ არს ყოფად». აქა კუალადცა გამოსცდის სიკჳოსა აღმდსაჩენთასა და იტყვს, ვითარმედ საშუალ მარადის მყოფთა რომელ არიან საუკუნოვანა-შორისნი, და ოდესვეობით მყოფთა რომელ არიან ხრწნადნი და მეკუდონი—**წარმოდგომილ არს ნიადაგ ქმნადი.** ესე იგი არს ბუნება საყოველთაოთა და ციერთა. ხოლო ოდეს არაობით მყოფი მესმეს, მეკუდოთა და ოდესვეობით მყოფთა თანა შეატყვ, რამეთუ არაობაა აობასა თანა წარმოსდგომია, ვითარ იგი ითქუმის, ვითარმედ სოკრატის დინებასა და გარდადინებასა შორის მყოფობაა აქუსო.

«**ხოლო ოდესვე არაობით მყოფი ქმნადსა თანა იგივეობა.**» გესმის აქა რას იტყვს ძალი ამის ხედვისა? რამეთუ პირველ საშუალ ოდესვეთა და სამარადისოთა ნიადაგნი დასხნა, ვითარცა უკუდავებითა ზიარნი სამარადისოთანი. ხოლო ქმნადობითა სანიადაგოვთა განყენა სამარადისოთაგან. ხოლო არცა ნიადაგობაა და სხუად და სხუად ქცევად მათი სრულიად უსაქმო ყო, რამეთუ ყოველთა ოდესვეთა და მეკუდოთა ბუნება ქცევასა და სხუა და სხუაობასა მათსა თანა შეაკრა. რამეთუ ცისა და მზისა ქცევათა მიერ ყოველთა ქცევადთა ბუნება; და სადა იმარმენმანცა იწყო და ხუდრმან.

«**მინაა ამის მიერ საცხადო, ვითარმედ ორი არს სამარადისობაა: საუკუნოა უკუე სხუაა, და მებრ ეამითი სხუაა.**» და განიყოფებიან ორად სამარადისობანი. რამეთუ საუკუნოა არს მარადისობაა მიუდრეკელობასა თანა შეთხზული. ხოლო ეამის-შორისი მარადისობაა ნიადაგობასა თანა წარმოდგომილი და მიდრეკით სხუა და სხუაობასა.

«**რამელსამე შეერთებულად აქუს მყოფობაა და ერთბამ ყოველი, ხოლო რომელიმე წარმოითხია და განეფინა განსაზიდასა თანა ეამებრივსა.**» აქა ხედვანი შემოვლენ განაწილებულისა და განუნაწილებელობისანი. რამეთუ საუკუნითი ყოველი ერთებრივმან დაიპყრა სფერომან; რამეთუ, ვითარცა ერთსა შორის სიმრავლე ყოველთა რიცხუთაა, განუნაწილებელ და განუზიდველ, ეგრეთვე ნამდვლ მყოფსა შორის ერთებრივ ყოველი, რომელი ცაა არს ყოველთა საუკუნეთაა. ხოლო ეამის-შორისი ყოველი წარმოილუარა და განეფინა და ნაწილთა მიერ შეიპყრა.

1-2 ქმნადი E.—4-5 ანუ არაობით მყოფი F.—12 ითქუმის] ითქუა F.—15 რას] რას D, რასა F.—16 დახსნა F.—22 იმარმენმანცა BII.—26—27 შეთხზული — თანა ოდესვეობა E.—31 განაწილებულისა E.

«და რომელიმე განთავებულად ყოველი, ხოლო რომელიმე ნაწილთაგან, რომელნი ესე განყოფილ ურთიერთას, ვითარცა პირველი და შემდგომნი». გესმაა, რამეთუ განიყოფვიან განთავებული და განაწილებული? განთავებულ უკუე საუკუნესა შორის გუარნი და ერთსა შორის რიცხუთა თვთებანი; და არცა შერწყმულ და არცა შერეულ, არამედ ერთებრივ და არ შეერთებულრცა განიყოფვიან. რამეთუ შეერთებული ნაწილთა მიერ შეერთებულსა ეხუედრების, ხოლო ერთებრი განუნაწილებელისა არსებისა ხატ არს. ხოლო ჟამის-შორისი ყოველი შეერთებულ და განაწილებულ და განფენილ, და არა ერთ და ერთებრივ.

თ ა ვ ი 56

შენსენათათჳს და ჟუენდებარჳთა

«ყოველი შემდგომთა მიერ წარმოყენებული უფროჲს ხოლო პირველთა მიზეზთა მიერ წარმოიყენოს, რომელთაგანცა შემდგომნი წარმოიყენნეს. რამეთუ ვინაჲთგან ყოველი არსებაჲ შემდგომთა პირველთაგან აქუს, და წარმომაყენებელობითიცა ძალი პირველთაგანვე ჰქონდის». ესე არს ზედგაჲ ესე, ვითარმედ რაჲცა ძალი აქუს შემდგომთა—ანუ მბადლობითი, ანუ მპყრობელობითი—პირველთაგან აქუს. რამეთუ, ვინაჲთგან არსებანი შემდგომთანი პირველთაგან წარმოიყენნეს, უფროჲს ხოლო დი მათ-შორისნი ძალნი და მოქმედებანი; და ვინაჲთგან ესე ესთა არს, უფროჲს ხოლო პირველნი ჰბადებენ და წარმოაარსებენ ნაბადსა და ნაარსსა შემდგომთასა, ვითარცა პირველთა შორის და სახეთაცა მიერ ცხად გვქმნიეს.

«ვინაჲთგან წარმომაყენებელობითნი ძალნი მებრ არსებით არიან წარმომაყენებელთა შორის, და შეასრულებენ არსებათა მათთა».

ყოველი ზედგაჲ ამის თავისაჲ იტყვის ესთა, ვითარმედ ყოველი მიზეზობაჲ მიზეზთაჲ და მბადობაჲ მბადთაჲ მის ზესთ მბადისა და ზესთ მიზეზისა მიერ არსო. რამეთუ იგი მისცემს ყოველთა ძალთა და მიზეზთა, რაჲთა იყენენ შემდგომნიცა მისნი მბად და წარმომაყენებელ თჳს-ქუეშეთა. რამეთუ ესთა უფრო ეხატვიან და ესახვიან, რაჲთა ჰბადებდენ და ამყოფებდენ თჳსგნით: რამეთუ ყოველთა მბადისა მბადნი უფრო ხატ და სახე; და ყოველთა მიზეზისა მიზეზნი შემდგომთანი უფრო თჳს. ხოლო რაჲზომვე მბადობისა და წარმოჩენისა და მიზეზობისა მთავრობათა მხუდართა სხუაგნით არ სადაჲთ მოუვიეს თჳსნიერ მის ზესთათაცა ზესთაჲსა მიერ; რამეთუ, ვითარ არსებანიცა

3 შემდგომი DEPH.—5-6 და არცა შერეულ E.—21 და AB.—24 ძალნი] რომელნი E.—29 და მიზეზთა AB.—33 მბადობისა] მბადისა AB.—35 ზესთათაცა] ზესთაცა AB.—არსებანი AB.

თვსნი მის მიერ ჰქონან, ეგრეთვე და ძალნიცა და მოქმედებანიცა; რამეთუ ყოველი ძალი და მოქმედებაჲ სრულებაჲ არს ყოვლისა არსებისაჲ.

«რამეთუ განიზომა მუნით მდგომობითთა ძალითა», ესე იგი არს, ვითარმედ წარმოუდენელითა. რამეთუ ყოველნი შემდგომნი მიზეზნი თან მისცემენ თვსთა თვთებათაჲან თვს მიერ წარმოსახუ-
ბულთა: ხოლო იგი დაზენაებული ყოველთაჲ არ მისცემს ზემექონეობასა თვსისა თვთებისასა სწორებით შემდგომთა თვსთა.

«მინაჲცა მის მიერ წარმოყენებული და მიზეზოან ქმნილი ^{Ati4a}
10 უპირატესისა მიზეზისა მიერ იყოს მიზეზოან». ესე არს, ვითარმედ პირველისა და ზესთ ზესთაჲსა მიერ წარმოყენებული და მიზეზოანი სხუათა ყოველთა დაუზესთავდების მიზეზთა და არს, ვითარცა მიზე-
ზი მიზეზთაჲ, და უფროჲს ხატ მის ყოველთა უმიზეზოდ მიზეზისა. ^{C 185}

«რამეთუ რომელმან სრულ ყო ერთი მიზეზად, სრულ ყო და
15 სხუაჲცა მიზეზოანად». ხედენ ამას, რამეთუ მარადის რომელი ითქუმის განკარგულად და იგიდ და მასად, ზესთა დასდებს და თვთ მას ერთობასაჲცა; რამეთუ წარმოაჩინაო და სრულ ყო იგი ერთად, ვითარ მიზეზად ყოველთად. და ზედა დაჰრთავს, ვითარმედ სრულ ყოო მის ერთისა მიერ წარმონაარსი მიზეზოანად. ესე იგი არს, ვითარ-
20 მედ მიზეზი ყოველთა ერთ ქმნისაჲცა და მიზეზობისაჲ, და მიზეზოანთა და მიზეზოვნობისაჲცა არს იგი ზესთ აზეებული ერთი და წარმომა-
ყენე ერთისაჲ, ვითარცა უფრო მსგავსისა და ხატისა თვსისაჲ.

«რამეთუ რომელიმე თანზიარებით იქმნა წარმომაყენებელ სხუათა, ხოლო რომელიმე თანმიცემით».

25 მსთა ხედე ამას ხედვასა, რამეთუ წარმოაყენებს ყოველთა იგი ზესთაჲ ზესთათაჲცა, მაგრა თანმიცემით და არა თანზიარებით. ხოლო წარმოაყენებენ სხუანი ყოველნი სირათ-მთაეარნი თანზიარებით, რამეთუ თან მისცემენ თვსთა არსებითთა თვთებათაჲან.

თ ა ვ ი 57

30 «ყოველი მიზეზი და პირველცა მიზეზოანისა იმოქმედებს და შემდგომადცა მიზეზოანისა უმრავლესთა არს წარმომაყენებულ».

მსე პირველთა შორის სახეთა მიერ ცხადად ძეს, ვითარმედ მიზეზი პირველ მოქმედებს მიზეზოანისასა, ვითარ ზესთაჲ მისი, და

1 ჰქონან F. - 16 განკარგულად EII.—მასად მარად AB.—23 რამეთუ ხ' CDEF.—25 ხედენ F.—26 ზესთაჲ ზესთათაჲცა ზესთაჲცა D.—27 სისრათ მთა-
ვარნი E.—28 არსებთა და თვთებთაჲან D.—31 შემდგომადცა კ'დცა EH.—32 სახეთა მიერ<C.—ცხადად საცხადოდ C.—33 პირველი ABEFH.—ზესთაჲ ზეს-
თაჲსა AB, ზესთასა EFH.

შემდგომთადა შორის უშორეს განზიდავს თვსთა მოქმედებითა ძალ-
 5 თა, რამეთუ ნამდვლ მყოფი მიზეზ ცხოველობისა, და ვითარ ზესთაჲ
 უპირველეს თვსთა მოქმედებათაჲთ, ხოლო ვითარ უძლიერესი მი-
 10 ზეზი უმეტეს შორს გამწთომ. რამეთუ რაჲცა რაჲვე მყოფობასა და
 გუარსა შეუცავს, ვერ ვინ განეველთას გუართ-მთავრობასა ნამდვლ
 მყოფისასა, რამეთუ პირველი გუარი არს და პირველი არსებაჲ, და
 15 ერთბაჲმად ყოველთა მყოფთა ცხოველთა და უნაწილოთა ცხოვე-
 ბისათა არს დასაწყისი და მიზეზ, ხოლო ცხოველობა მათდა ოდენ,
 რომელთადა მხუდარ იყოს ძალი ცხოველობითი. და კუალად ერთი
 20 ყოველთა მყოფთაჲცა მიზეზ, და კუალად იმრე მყოფთაჲსა არ-
 მყოფთაჲცა ვითარ უგუაროჲსა ნივთისა, რამეთუ ვერ ვინაჲ განეველ-
 თას საკრველთა ერთობისათა არაობაჲცა ნივთისაჲ. რამეთუ რაჲმცა
 სხუა, რამეთუ ნივთი დალათუ უსახო, მაგრა ერთ და შორის საზღ-
 ვარსა ერთობისას. და კუალად ზესთ მექანეობაჲ ერთისაჲ ნამდვლ
 25 მყოფისგან დაზესთაებულ და დაერთებულ.

A115b
C 187

«რამეთუ თან წარმოიარსებს ყოველსა, რაოდენთაჲცა შეუძ-
 30 ლოს თან წარმოყენებად». ესე ზემოთა შორის გარდაგუეცა, ვითარ-
 მედ მიზეზნი მიზეზოანთაჲცა შორის მოქმედებენ, სადამდის სწუდე-
 ბოდის ძალი მიზეზოანთაჲ. და კუალად უდარესცა გაზიდვენ თვსთა
 მოქმედებათა.

«ხოლო თუ პირველ მიზეზოანისა წარმოაყენებს, საცნაურ,
 რამეთუ პირველ მისსაჲცა იმოქმედოს წარმოაყენებელითა თვსითა
 35 მოქმედებითა». შეისწავვე, რომელ ყოველგან მიზეზნი ზესთ დაშთე-
 ბიან მიზეზოანთა არსებითაჲცა და ძალითა და მოქმედებითა.

«ვინაჲ ყოველი მიზეზი და პირველ მიზეზოანისაჲცა იმო-
 40 ქმედებს, და მიზეზოანსაჲცა თანა, და კუალად შემდგომად მიზე-
 ზოანისაჲცა» განზიდავს თვსთა მოქმედებათა.

«ამისგან საცნაურ უკუე, რამეთუ რაოდენთაჲცა მიზეზ არს
 45 სული, და გონებაჲცა მიზეზ და არა რაოდენთა გონებაჲ მიზეზ,
 და სულიცა მიზეზ». გესმას, ჟ გამგონეო? რამეთუ ყოველთა რაო-
 დენთა არს სული მიზეზ, უფროჲს ხოლო და გონებაჲცა, ვითარ
 მიზეზი სულისაჲ. რამეთუ სული ვიდრე სულიერთამდის არს მიზეზ,
 ხოლო გონებაჲ სულიერთაჲცა და უსულოთა; და რაოდენთადაჲცა
 მხუდარ არს გუარი, ვითარ ქვათა და სხუათა ესვითათა. რამეთუ

A116a

1 მოქმედებ'ითა A, მოქმედებათა BCDEH, მოქმედებითა F.—1-2 ძალთა] ძ'ლთთა A, ძ'ლთათა B.—2 და ვითარ] ვითარ F.—5 ვინ] ვინაჲ ABF.—8 ცხო-
 ველობა C.—მათად F.—9 რომელთა დამხუდარ F.—12 არაობაჲ CEF.—13
 რამეთუ<EH.—ერთი AB.—18 უმოქმედებენ F.—22 წარმოაყენებლობითითა
 F.—23 ყოველთაგან EH.—25 პირველ<AB.—მიზეზოანსაჲცა ABEH.—26 შემდგო-
 მაქ შორის EH.—33 ხოლო] რ' F.

ყოველთა გუართა მთავარი დასაბამი გონებაჲ არს, რომელ არს ნამდვლ არსი და ნამდვლ მყოფი, ვითარცა ადგილი გუართაჲ.

«რამეთუ უსულონიცა, რაოდენ შეუძლონი მიღებად გუარისა, C 188 მიიღებენ და ეზიარებინან გონებასა და მოქმედებათა მისთა».

5 იხილე, თუ ვითარ უსულოთა-შორისი გუარი უბაძეებს გონიერთა გუართა, რამეთუ თვთვარეობითა, რამეთუ მის შორის ძალთა სხუა და სხუაობითა, ვითარცა გვსწავიეს, ვითარმედ სხენან და ქვათაცა შორის ძალნი და მოქმედებანი, გასხუაებულნი და გათვებულნი, ვითარ ვაკინთსა და ამითვისტოსსა შორის, და აღმასსა და 10 მალნიტსა შორის, და სადაჲთ ესე თვნიერ მიზეზთა და დასაბამთაჲსა.

«ღა-კუალად რაოდენთაცა გონებაჲ მიზეზ, და პირველი კეთილობაჲცა მიზეზ, არამედ არა წინა-უყოფო». გესმია, რამეთუ გუართამედ განიდავს მოქმედებაჲ გონიერი? ხოლო სტერიისნი, რომელ 15 მელარიან მოკლებანი, არა არიან გუარ. მოკლებად უკუე გაიგონე A1166 სხუა და სხუაობაჲ გუართაჲ, რამეთუ ესე გუარი მოკლებულა ამის გუარისგან, და კუალად სხუაჲ სხვსგან. ხოლო ესე სტერიისნი, რომელ არიან მოკლებანი, არისტოტელი არსებად აღმოაჩინნა, დაღათუ არიან უგუარო, და პირველსა ნივთსაცა შორის განიცდების აობაჲ 20 სტერიისათაჲ, რომელ არიან მოკლებანი. ხოლო ამთ მოკლებათა მარადის ვერ გასწუთების სხუაჲ რაჲვე მიზეზი თვნიერ იგი ზესთ მიზეზი ერთი. ხოლო მოკლებათათჳს ძნელ და თვთ სათავისთავო არს წიგნი აღმოსაჩენთაჲ.

თ ა ვ ი 58

25 სიმარტივისათჳს და შედგომილმებისათჳს პრესებათაჲსა

«მოველი უმრავლესთა მიზეზთა მიერ წარმოყენებული უფრო შედგმულ უმცროხსთა მიზეზთა მიერ წარმოყენებულისასა». ესე A117a ხედვანი, სიმარტივესა არსებათასა და შედგომილებასა მათსა წინა მიყოფენ ჩუენ. ვინაჲ ესე ყოველთა მიერ არს საცნაურ, ვითარმედ უმარტივესნი არსებათანი უფრო საღმრთოჲ და უმეტეს ერთის გუარ. 30 ხოლო ესე იტყვს, ვითარმედ უფროხსთა ნაწილთა მიერ შედგომილი უმრავლესთა მიზეზთა მიერ წარმოყენების, ხოლო უმარტივესნი უმცროხსთა მიზეზთა მიერ, ვითარ აწ სახეთა მიერ განცხადნეს.

5 უსულოთა-შორისი უსხეულოთა შორისი E.—უბაძევს F.—5-6 გონიერთა <AB, გონიერთთა EH.—8-9 განთვსებულნი E.—9 ამითვისტოსსა E.—9-10 და აღმასსა და მალნიტსა შორის<F.—15 გაიგონენ ABEH.—16 მოკლებულ C.—18 არისტოტელ F.—22 მიზეზი<F, მიზეზთ AB.—28 შედგმულებასა C.—31 შედგმული C.—32 წარმოყუნების ADEH.—33 სახეთა მიერ სახეთა ზა EFH, სახეთა და D.

რამეთუ პირველი არსებაჲ, რომელ არს ნამდვლ მყოფი, ერთთა მათ რიცხუთა მიერ წარმოდგა, პირველისა საზღვრისა და პირველისა უსაზღვროობისგან, ვითარ აღმოიჩინა დიდსა საღმრთისმეტყუელოსა შორის. და კუალად სამარადმყოფ, რომელ არს საუკუნოჲ, ნამდვლ მყოფისა მიერ და თვითცხოველობაჲ ნამდვლ მყოფისა მიერ და საუკუნოჲსა. და ესრეთვე შემდგომითი შემდგომად ყოველი აღნამკი გონიერთა და სულითთაჲ, და ვიდრე თვთ ამის გასფეროებულისა და სხეულოანისა აღნამკისამდის. ვინაჲ იყოს საუწყყო, ვითარმედ რაჲზომითაცა უმარტივეს არსებაჲ, უმახლობელეს მას სწორებით ყოველთა

10 საწყურსა ერთსა. ხოლო რაჲზომით უმახლობელეს ერთისად, უმარტივეს და უზესთაეს და უმეტესთა მიზეზ და უფრო ღმრთივ და უძლიერეს. ხოლო უფროჲსთა მიზეზთა მიერ წარმოყენებული, რაოდენთაცა მიერ წარმოიყენოს | მიზეზთა, ყოველთაგან მიიღებს და შემრავალ- A117b კეცდების. ხოლო შემრავალკეცებული უცხო და უშორეს სიმარტივესა

15 და ძალსა ერთებრსა.

თ ა ვ ი 59

ყოველი მარტივი არსებით ანუ უმჯობეს არს შედგმულთა, ანუ უღარესა.

ყოველი ხედვაჲ ამის თავისაჲ ამას შემასწავებს ჩუნ. პირველად, რამეთუ ორ არიან მარტივნი და ერთნი: საკუთრებით პირველ პირველი ყოველთაჲ, და ზესთაჲ ზესთათაჲ ერთი, უმიზეზოდ მიზეზი სწორად ყოველთაჲ; და კუალად სხუადცა ერთი პოვა | ნამრლუევემან და A118a ნუ თ მ ა ნ * გულის-სიტყუამან, რომელსა ვიტყვთ ნივთად უმორფოდ. ხოლო აწ ვიხილოთ, რამეთუ ერთი იგი ზესთაჲ ზესთ უმჯობეს ყოველთა შედგმულთა, ვითარცა ზესთ განყენებული მზე გონებათა და ერთთაჲ. ხოლო სხუად იგი ერთი, რომელსა ნივთად და კ პ ო ვ ა თ რ ა დ და პ ვ თ მ ე ნ ა დ უწოდა ხედვამან, უღარეს და უუკუნანაჲსკნელეს ყოველთა მყოფთა და შედგმულთა, რომელი ითქუმის უსახოდ სახედ ერთისა და უმსგავსოდ მსგავსებად. ხოლო სხუად ყოველი ხედვაჲ

30 ამის თავისაჲ ზემოსა შორის ცხადად გარდავდევით.

2 მიერ < F. — 3 დიდისა D. — 8 აღნამკისა მდის D. — 9 მას | მ'რ D. — ყოველთა | ყ ა AB. — 9 — 10 მას სწორებით — უმახლობელეს < F (ex homoioteleuto). — 10 ერთისა D. — 12 უფროჲსთა E. — 17 შედგომილთა AB. — 24 ვიხილოთ | ვხილოთ D. — ერთი | არს AB. — 25 შედგმულთა | შედგომილთა ABH, შემდგომთა F. — 26 ერთთაჲ | ვ'რთაჲ AD, ვ'რთა H, ვითართა E, ვითართა F; B-სი შესდგე შესწავლასა ერთთაჲ. ამ სიტყვას შიათუბით არაჲსე სწერა: ნუ თუ ერთთაჲ ABDEFH. — 26-27 ვიპოვათრად D. — 28 შედგომილთა ABDEF. — 29 მესგავსებად H. — 30 — გარდავდევით | რ' დავდევით AB.

* ამ სიტყვას შიათუბით ნაჲნი აქვს ო, ხოლო არაჲსე არაჲსე სწერა ABCDEH.

თ ა ვ ი 60

«**შოველი უმრავლესთა მიზეზი უმჯობეს მისსა არს, რომლისადა მხუდარ იყოს უდარესი ძალი და იყოს წარმომაჩინებელ ნაწილთა, რამეთუ ესე ყოვლობისა არს წარმომაყენებელ**». გესმაა?

5 იტყვს, რამეთუ რომელიცა მიზეზთაა ყოვლობათა და უმეტესთა იყოს წარმომარსებელ, უმჯობეს მისსა არს, რომელი უმცროსთა და ნაწილთა იყოს მიზეზ და მარსებელ. ხოლო შენ შეისწავენ, რამეთუ მიზეზთანი რომელნიმე ყოვლობათა წარმოაარსებენ, ხოლო რომელნიმე ნაწილთა. ყოვლობათა უკუე ვითარ ყოვლობაა გონებათაა, რომელ არს ნამდვლ მყოფი, ერთთა მიერ და ერთისა წარმოიარსა. ხოლო სხუანი ნაწილებითნი გონებანი, ვითარ საუკუნოა, და თვტცხოვლობაა, და გონიერი კრონოს, და რეა, და დია, ნამდვლ მყოფისა მიერ წარმოიქმნეს. და კუალად საყოველთაოა სული მიერ ნამდვლ მყოფისა; ხოლო საყოველთაოა ბუნებაა მიერ საყოველთაოა სულისა; ხოლო საყოველთაოა სხეული მიერ საყოველთაოა ბუნებისა; ხოლო ნაწილნი ამათნი ნაწილებითთა მიერ მიზეზთა, ვითარ ერთთა ზედა საცხადო ვყოთ სახეთასა. რამეთუ საყოველთაოა სული ყოვლობასა ბუნებისა და ცისასა წარმოაჩენს; ხოლო ნაწილებითი სული ნაწილებითთა სხეულსა და ბუნებასა. და კუალად რამეთუ ყოვლობანი არსებათანი მას პირველობისადა ზესთასა ჰგვანან და ჰბაძვენ, ვითარცა უმეტეს ერთებრნი ნაწილთასა და უმეტეს ხატნი მის ერთისანი. და კუალად რამეთუ უმეტეს წარავლენენ თვსთა მგზავრობითთა მოქმედებათა; რამეთუ ნამდვლ მყოფი უმეტეს სხუათა ნაწილებითთა გონებათასა; და საყოველთაოა სული უმეტეს სხუათა ნაწილებითთა სულთასა; და საყოველთაოა სხეული უმეტეს სხუათა ყოველთა ნაწილებითთა სხეულთასა; რამეთუ სფეროა ცისაა უმეტეს მოქმედებს ყოველთა ნაწილებითთა სფეროთასა.

თ ა ვ ი 61

«**შოველი განუნაწილებელი და ერთებრივი ძალი უფროსთა არს მიზეზ, ხოლო განნაწილებული უმცროსთა და უდარესთა**». აქა აწ ამათ თავთა შორის ყოველი ერთ და იგივე ხედვაა. რამეთუ იტყვს, ვითარმედ ყოველნი ყოვლობანი და განუნაწილებელნი არსებანი და ძალითადა განუნაწილებელ და ერთის გუარ. ხოლო 2-3 რომლისა დამხუდარ ABEF, რომლისადა მკვდარ D.—9 ყოვლობათა AEH (ჰგვით).—12 თვტცხოვლობაა თვყოვლობა E.—16 ნაწილნი ნამდვლნი AB.—ნაწილებითთა მიერ ნაწილებითთაგან F.—17 ერთთა ABF.—18-19 ნაწილებითი თვთებითი AB.—20 ყოვლობანი წყლობანი AB.—მას მის E.—პირველობისადა ზესთასა არსებისადა ესთასა AB.—25 სულთა AB.—33 არსებათანი ABF.

ყოველნი განმრავლებულნი არსებითა და ძალითაცა გაკეცილ და ^{A119b} განნაწილებულ. ხოლო გაკეცილი და განნაწილებული არსებითა და ძალითა უმეტეს და უსახო და უმსგავსო ერთისა. ხოლო უმეტეს უსახური და უმსგავსო ერთისაჲ უმცროხსთა მბად და მაარსებელ, ვითარ ზემოთა შორის იჩუენა.

თ ა ვ ი 62

«შოველი სიმრავლე უმახლობელესი ერთისაჲ რაოდნობითა უმცრო იყოს უშორიელესსა, ხოლო ძალითა უმეტეს. რამეთუ უმეტეს მსგავს ერთისა უმახლობელესობითა». იტყვს, ვითარმედ, ¹⁰ რაოდენცა მრავლდებოდის და განინაწილებოდის არსებითა, განინაწილების და ძალითაცა; ხოლო რაოდენ უფრო ერთ და ერთებრივ ^{A120a} არსებითა, ეგეზომცა უძლიერეს და ზესთ მდებ ძალითა. რამეთუ ძალნი შეუდგან არსებათა; და თუ არსებანი ერთის გუარ იყვნენ, და ძალნიცა მათნი ერთის გუარ და უმეტეს ხატ ერთისა. ხოლო უმეტეს ¹⁵ ხატი ერთისაჲ, უმახლობელეს ერთისა. ხოლო უმახლობელესი ერთისაჲ, უფროხსთა და უმეტესთა მბად და მიზეზ.

თ ა ვ ი 63

«შოველი თანუქონო მრჩობლსა წარმოაყენებს თანმეკონეთა წესსა. ოდესმე თანმეკონეთა, და კუალად სამარადისოდ და თან-
²⁰ შუწყობით თანმეკონეთა». მესმია, ვა გამგონეო, ხედულო გონებისგან? რამეთუ სამად გაყენა ყოველთა არსთა წყარონი: თანუქონოდ, რომელ არიან სირათ-მთავარნი და დასაბამნი, რამეთუ არა რას მიიღებენ თვსთა შემდგომთაგან, არამედ სამარადისოდ დამსკუალულ არიან ზენაობასა ²⁵ შორის მთავრობისასა, ვითარცა მიზეზნი და წყარონი არსთანი, და არას მიიღებენ თვს-გამოთა მიზეზოანთაგან. ხოლო წარმოიყენებენ თვს ქუეშე ორთა მოქცევათა არსებათასა: ვითარ სამარადისოდ მახიარებელთასა მათდამი, და ოდესმე მახიარებელთასა. ხოლო სამარადისოდ ^{C 195} მახიარებელად იპურენ ყოველნი საყოველთაონი და სამარადისონი, და უკუდავსა და დაუვსებელსა ნათელსა შორის მდგომარენი, ვითარ არსებაჲ საყოველთაოხსა სულისაჲ, რამეთუ ნიადაგ გონებასა შორის, და ვითარ ანაქუსი ესე ამის სხეულოანისა ყოველობისაჲ, რო- ^{A121b} მელსა ერქუმის ცაჲ, რამეთუ დაღათუ სხეულთა მიერ აღგებულ; არამედ სამარადისოსა ნათელსა შორის გონებისასა იბრწყინვებს თვსთა ხედ-

7 რაოდენობითა EFH.—11 უფროს E.—15 ხატი ერთისაჲ ხოლო AB.—ერთისა] ერთისაჲ codd.—19 წესსა] თვსთა D.—20 თანმეკონეთასა E.

ვათა და წურთათა და სურვილთა მის ზესთ ერთისა მიმართ ფილო-
 სოფოსი და ყოვლად ბრძენიცა ესე, და სურვილთა მიერ ერთი-
 სათა ნიადაგ სდევს და ეტრფის ნამდვლ მყოფსა და მისსა მამასა
 ერთსა, ვითარცა ვადკონისებული ტრფიალებითთა მიერ სურვილთა
 5 ერთისათა, და წადნოას მისდამი შემტრფალი, და შეეყოფვის მას
 მიერ სულისა და გონებისა, და უკუდავ იქმნების მის მიერ, და
 იღმრთებს თვსთა ზექონებათა ყოველთა მეკუდოთა წესისა და ბუნე-
 ბისგან, ვითარ ხდომილი სანეტაროსა ხუედრსა, და მეკუდოთა უბა-
 დრუკებისგან ზესთ დაშთომილი. და კულად ოდესმე თანმექონედ
 10 იტყვს ყოველსა მეკუდოთა და ნაწილებითთა აგებულებასა. რამეთუ
 ოდესმე თან იქონებს მეკუდოთა ბუნებად ცხოვლობასა, და გონებასა,
 და ღმერთსა. რამეთუ, თუმცა სამარადისოდ თან იქონებდა და იყომცა
 შეკრულ სამარადისოდ ცხორებისა და გონებისა და ერთისადა, არამცა
 იყო მოკუდავ და სამარადისოსა დენასა შორის; არამედ ვითარცა
 15 ოდესმე მზიარებელი ამათი, ოდესმე და ცხოველ არს. ხოლო სა-
 მარადისოდ მზიარებელნი და თანშეყოფილნი მიზნთა და ცხორები-
 სადა წარმოაარსებენ და ჰბადებენ ოდესმე ცხოველთა. და ოდესმე
 მზიარებელთა ცხორებისათა, რაჲთა იყენენ უფრო ხატ და მსგავს ^{A122a}
 ყოველთა მბაღისა.

თ ა ვ ი 64

20

«ყოველი მხოლოდ დასაბამებრივი ორსახეთა წარმოაყენებს
 რიცხუთა: რომელთამე თვთსრულთა გუამოვნებათასა, ხოლო რომ-
 მელთამე ნაბრწყინთა ოდენ და სხუასა შორის გუამოვნებისა მომ-
 გებელთა. რამეთუ უდარესობისადმი ყოველი გზავნაჲ».

25

აწ აქა ესთა იტყვან ესე ხედვანი, ვითარმედ ყოველნი სირათ-
 მთავარნი და დასაბამნი ორსახეთა წარმოაყენებენ რიცხუთა, ესე
 იგი არს არსებათა. რიცხუად უკუე ამისთვის უწოდა, ვითარ მრავალ-
 თა, ვითარ საყოველთაოთა და ნაწილებითთა, რამეთუ არა ყოველი
 სული ერთ და იგივე, და არცა ყოველი სხეული ერთ და იგივე.
 30 რამეთუ რომელნიმე არიან ამათნი თვთმდგომ გუამოვნება, ხოლო ^{A123a}
 რომელნიმე ოდენ ნაბრწყინ და ესვითა ოდენ ნაეღვებ, რომელთა
 დგომად და მყოფობად სხუათა შორის მოუგია, ვითარ ამათ სხეულ-
 თა-შორისთა, იტყვს სულთა. რამეთუ არ თვთმდგომ სხეულთა-შო-
 რისი ნაბრწყინი და ნამზვეი სული ესვითა შარავანდედი; რამეთუ

1 წრთუათა E.—1—2 მის ზესთ—სურვილთა <E (ex homoioteleuta).—2 ბრძენი
 ცაჲ ABCDEF.—4 ტრფიალებისა AB.—7 იღმრთებლს H.—10 აგებულებათა AD, აღგე-
 ბულუბზათა B.—13 ერთისა, და არამცა F.—28 ვითარ <D.—29 და არცა—იგივე
 <E (ex homoioteleuta).—34 ნამზვეი ნაზევი EH.

ესთა ყოველთა მეკუდლოთა სული. ხოლო აქა დიდთა უდიდესნი წინა-
 უკუმობანი შემოვლენ ყოველთა ასკლიპიანთა და აფროდი-
 სიელისნი, რამეთუ კაცობრივსაცა სულსა ნაბრწყინად იტყვს
 უცთომელისა სფეროხსან და არა გუამოვნებად, ვითარ თვთმდგომ,
 5 არამედ ვითარ ნაელვად საყოველთაოხსა სულისაჲთ. ვინაჲ ამით და
 ესვითათა ყოველთა სუეტნი სიბრძნისანი ყოველნი პლატონურნი
 დიდნი და კემარიტებით ღმრთისმეტყუელნი არდი უჩინო ჰყოფენ,
 და უკუ არლუევენ, და სულსა კაცობრივსა თვთგუამოვნებად აღ-
 მოაჩენენ და პირველ მეკუდლოთაჲსა არსებად გონიერად და ალაღმად C 198
 10 გონებისად გამოაჩენენ.

ხოლო «უღარესთადმი ყოველი გზავნაჲ» ზენათაჲ. ესე არს
 ესე, ვითარმედ განჭიდევნო ყოველნი მოქცევანი სირათანი პირველ-
 თაჲთ ვიდრე უკუანახსენელთამდისო. ხოლო უკუანახსენნი დამრუმ-
 დებიან, რამეთუ ოდენ ნამზევთა და ნაბრწყინთა მიითუალვენ მოქმედე-
 15 ბათა და ძალთა, ვითარ უტყუთა. და კუალად წარმირე ნერგთანი,
 რამეთუ ვითარ ნაბრწყინ და ნაკმევე მათ-შორისი სული. A123b

თ ა ვ ი 65

ყოველი «რაოდენვე წარმოდგომილი, ანუ მიზნებრივ არს და
 დასაბამებრი, ანუ მებრ მყოფობით, ანუ თანმიქონებით და ხატოვ-
 20 ნებით». ხედავა, მ გამგონეო, მზესა ამათ ხედვათასა? რამეთუ სამად
 განწყოფს არსებასა წარმოდგომილთასა, ესე იგი არს წარმონაარს-
 თასა. რამეთუ არსებანი წარმოდგეს ზესთ არსისა ყოველთა მხედისა.
 მიერ, ხოლო ესენი არიან სამსახე, ვითარცა პირველთა შორის ცხა- A124a
 დად გარდადევით: ანუ კატეტიად, რომელ არს მებრ მიზეზო-
 25 ბით; ანუ კატეპარქსად, რომელ არს მებრ მყოფობით; ანუ კატა-
 მეთექსად, რომელ არს მებრ თანქონებით. ვინაჲ აწ ჩუენ სახე- C 199
 თა ზედა კუალადცა განვაცხადოთ. მოილე და იყოს ნამდვლ მყოფი.
 ესე ზესთა წმიდაჲ პირველი არსებაჲ სამ სახედ განიცდების: პირველსა
 მას მიუწთომელსა ზესთ არსსა ერთსა შორის; და მეორედ თვთ თვს მყო-
 30 ფობასა შორის; და მესამედ შემდგომთა შორის. აწ კარგად შეისწავე,
 ვითარ საჭიროჲ, რამეთუ ოდეს მას მიუწდომელსა ზესთ არსსა
 შორის გესმეს პირველი არსებაჲ, უმჯობესად ჰრაცხე ბუნებასა არსე-
 ბისასა, და ვითარ ზესთ არსად და ერთებრივად. ხოლო ოდეს თვთ
 თვს შორის გესმეს და სწორად თვსდა, პირველად არსებად გაიგონე.
 35 ხოლო ოდეს უღარესთა შორის გესმეს და ხედო, ვითარცა მიზეზი

1 აქა] აჰა.—14 ოდენ] რაოდენ D.—ნამზევთა] ნამზევთა EH.—15 წამრე ABD.
 —16 ნაკმევე] ნაკმევე F.—20 ხედვაჲ AB, ხედავა E.—29 მეორე EH.—31 მიწუდომელსა
 A, მიუწთომელსა EFH.

სხუათა ყოველთა არსებათაჲ, მაშინ უღარესად თვთ თვისისა მყოფობისად ჰრაცხე. რამეთუ სამარადისოდ მიზეზნი შორის მიზეზოანთა განიცდებიან და ვითარ უღარესად თვისისა მყოფობისად. და კუალად მიზეზოანნი შორის თვსთა მიზეზთა იხილვებიან, მაგრა ზესთად და⁵ უმჯობესად თვსთა თვთებათად. და ესე კანონი ყოველთა, ზედა რაჲზომვე წარმოარსებულთა და წარმოქმნილთა.

თ ა ვ ი 66

ყოველადისა და ნაწილთათჳს

«ყოველნი მყოფნი ერთმანერთისა მიმართ ანუ ყოველ არიან,¹⁰ ანუ ნაწილ, ანუ იგივეობა, ანუ სხუა». ესრეთ იტყჳს, ვითარმედ ყოველნი მყოფნი ანუ საყოველთაო არიან და შემცველ ნაწილთა, ანუ ნაწილ და შეცვულ და შესაზღვრებულ საყოველთაოთა შორის. და კუალად ანუ იგივეობა და ერთ ტომ და ერთ არსება, ვითარ^{C 20b} უკუდავთა ყოველთა ვითარცა უკუდავთა შესცავს საზღვარი უკუდა-¹⁵ ვებისაჲ, დაღათუ სხუა და სხუა ბუნება იყვნენ. ხოლო მეკუდლოთა ყოველთა შესცავს საზღვარი მოკუდავებისაჲ, ვითარ იგი მეკუდლო არიან, დაღათუ სხუა და სხუა ბუნება არიან.

თ ა ვ ი 67

ნაწილისა და ყოველგობისათჳს

«ყოველი ყოველობაჲ ანუ პირველ ნაწილთაჲსა არს, ანუ ნაწილთაგან, ანუ ნაწილთა შორის».

აწ ესე ხედვანი ნაწილისა და ყოველობისათჳს შემოვლენ. ხოლო შენ ესთა ხედე, რამეთუ პირველ ნაწილთასა ყოველობაჲ არს, ოდეს ყოველნი რიცხუნი ერთსა შორის იხილნე და განიცადნე, ვითარ^{2b} მიზეზსა შორის, რომელ არს ყოველობაჲ პირველ ნაწილთაჲ; ანუ ოდეს ტომსა შორის განიცადნე ყოველნი გუარნი, ვითარ ყოველობანი და შემასრულებელნი ტომისანი; ანუ თვთ თვს შორის თითოეული გუართაჲ. მოიღე და იყოს ერთი რაჲვე გუართაჲ, ვითარ და კაცისაჲ: რამეთუ ესე კაცი შედგა მიერ ნაწილთა, და იხილვე-^{C 201} ბის ყოველობაჲ კაცისაჲ შორის თვსთა ნაწილთა. და კუალად ყოვე-^{A125b}ლობაჲ ნაწილისაჲ, ვითარ კელისაჲ: რამეთუ კელი, ვითარცა კელი, ნაწილი არს ყოველისა გუამისაჲ; და კუალად ყოველობაჲცა არს, ყოველობაჲ უკუე ვითარ კელისაჲ, რამეთუ თითთა და მკლავისა და გოჯთა მიერ შედგა ყოველობაჲ კელისაჲ. ვინაჲ აწ ესე ყოველობაჲ კე-

3 თვისისა| თჳსა EH.—12 და შეცველ| შეცველ AB. 16 მეკუდლო| მეკუდლო AB, <D.—24 ოდენ E.—27 თვთ| თუ E.

ლისა ნაწილ არს ყოველთა მიერ ასოთა შეყრილისა ყოველობისა, და გაქუს სამ სახედ ყოველობაჲ: პირველ ნაწილთაჲსა, შორის ნაწილთაჲსა და ნაწილთა შორის ნაწილთაჲსა. ვინაჲ და ესევე კანონი იპყარ ყოველთა ზედა სხეულეანთა და უსხეულოთა, და ყოველსა.
5 ზედა ანაგსა არსთაჲსა.

თ ა ვ ი 68

ყოველობათა-შორისისა და ნაწილთ-მიერისათჳს

«ყოველი ნაწილთ-შორისი ყოველობაჲ ნაწილი არს ნაწილთაგანისა ყოველობისა».

10 აქა ხედვანი მოჰქონან საჭირონი და ღრიდნი. და თუ გწადის, გაიგონე, რამეთუ იტყვს ხედვაჲ ამის თავისაჲ, ვითარმედ ყოველი ნაწილთ-შორისი ყოველობაჲ ნაწილი არს ნაწილთაგანისა ყოველობისაჲ. ისმინე, რამეთუ აქა ორთა დაჰლექსავს: ყოველობათა-შორისისა C 202 და ნაწილთ-მიერისა. ნაწილთ-შორისი უკუე ყოველობაჲ არს, ვითარ
15 ხილული ნაწილსა შორის, ვითარ ვთქუთ კელის ყოველობაჲ. ხოლო ესე ნაწილსა შორის ხილული ყოველობაჲ არს ნაწილ ყოველთა ასოთა მიერ შედგომილისა ყოველობისა, და არს ნაწილიცა და ყოველობაჲ. მაგრა ნაწილი ვითარ სხვსაჲ, ხოლო კუალად ყოველობაჲ ვითარ სხვსაჲ. რომელი ესე და სახემანცა ცხად გიყოს: რამეთუ არს ყოველობაჲ ცისაჲ შედგმული რვათა მიერ სფეროთა და ოთხთა მიერ
20 ასოთა, და არს ქუეყანაჲ ნაწილ ყოველობასა ცისასა, და კუალად თვთ თვს შორისცა ქუეყანაჲ ყოველობა არს, რამეთუ შეიცავს ყოველთა თვსგნით ნაშობთა. ვინაჲ არს ნაწილცა და ყოველობაცა: ნაწილ უკუე სხვსა, ვითარ აღმოიჩინა ცისად; ხოლო ყოველობა უკუე
25 სხუათა, რამეთუ თვს მიერ ნაშვთა ყოველთა თვს შორის შემოსწერს. და ესე კანონი შეისწავე ყოველთა ზედა.

თ ა ვ ი 69

სამად განყოფილთა ყოველობათათჳს

«ყოველი ნაწილთაგანი ყოველობაჲ ეზიარებეს ნაწილთ-პირველსა | ყოველობასა»: აქა სამად განყოფილთა ყოველობათა აზიარებს A127a ურთიერთას: რამეთუ ნაწილთა-შორისისა ყოველობასა, ვითარ ქუეყანისასა ვიტყოდეთ, აზიარებს გრავალთა ნაწილთა მიერ შედგმულსა ყოველობასა, ვითარ ცისასა. ხოლო კუალად ყოველობასა ცისასა და სხუათა ყოველთასა, რომელთა ნაწილ არს ცაჲ, ვითარ სულისა სა-

1 ნაწილი F.—2 ყოველობაჲ AB.—14 და<AB.—16 ნაწილ|, ნამდვლ. D.—18 —19 ხოლო—სხვსაჲ დაჰსაქუეჲსა ანაგსა AD.—25. შორის<EH.

ყოველთაოადა. და კუალად სული საყოველთაოა ნაწილ საუკუბოა-
 საა. ხოლო საუკუნოა ნაწილ ნამდვლ მყოფისა. ხოლო ნამდვლ მყო-
 ფი ნაწილ არს ყოვლობასა, არა თუ ნაწილთა მიერ შედგმულსა,
 არამედ პირველსა და ზესთასა ნაწილთასა; და ყოვლობასა არა ნა-
 წილთა-მიერსა, არამედ ზესთასა და ერთებრსა, რამეთუ ყოველი ნა-
 წილთა მიერ შედგმული ყოვლობა ვნებასა თანამდებ არს შედგმუ-
 ლობისასა. ხოლო შეუდგმელი ყოვლობაა ზესთა ძეს ყოველსა ვნე-
 ბასა, დალათუ იყენენ მაკეთებელ ვნებანი.

თ ა ვ ი 70

სამად განყოფილთა დასაბამებრთა მიზეზთათჳს

10 «ჰოველი უმეტეს ყოვლებრივი დასაბამთა შორის პირველ ნა-
 წილთადა თჳსთა მაზიარებელთადმი ბრწყინავს». ყოველი ესე ხედვაა
 ესთა გუეტყვს ჩუნენ, ვითარმედ ყოველი უფრო ყოვლებრივი უზეს-
 თაეს ძეს ყოველთა, რომელთაცა იყოს უყოვლიერეს. და უბრწყინავს
 15 თჳსთა მოქმედებითა მზეთა სამ სახედ თჳსთა შემდგომთა მიმართ. A 1284
 რამეთუ იმოქმედებს პირველ შემდგომთადა თჳსთა შემოქმედებითა
 მოქმედებათა, და შემდგომთა თანა მისცემს თჳსთა ძალთა და მოქ-
 მედებათა. და კუალად შემდგომად შემდგომთადა, ოდეს ვერლარა
 კმა ეყენენ შემდგომნი მოქმედებად და წარმოჩენად, იმოქმედებს და
 20 წარმოაჩენს და შორს გაზიდავს თჳსთა მამყოფებელთა მოქმედებათა,
 რომელთა ვერ უძლეს შემდგომთა თან გაყოლად, რომელი თვთ ამან
 სახეთა მიერ ცხად ყო. ვინაჲ სამ სახედ იმოქმედებს ყოველი და-
 საბამებრი საყოველთაოა მიზეზი: პირველ შემდგომთადასა, თანა შემდ-
 გომთა და შემდგომად შემდგომთა.

25 თ ა ვ ი 71

«ჰოველსა დასაბამებრივთა მიზეზთა შორის უყოვლიერესა
 და ზესთ მექონესა წესისასა განსაზიდასა შორის დასასრულთასა
 მის მიერ გამონაბრწყინნი ექმნებიან მამყოფებელ და წინამდე-
 ბარე».
 30 ჰოველი ესე ხედვაა იტყვს ესთა, ვითარმედ ყოველნი უმეტეს
 ყოვლებრივნი სირათ-მთავარნი წარავლენენ თჳსგნით ნაბრწყინთა,
 ესე იგი არს ძალთა და შემოქმედებათა, და თვთ იგი შემოქმედებითნი
 ნაბრწყინნი ამყოფებენ, არსებასა შემდგომთასა, დნ აღიქმან მათ C 206

5-6 ნაწილთ მიერი H. - 6 თანამდებარე D. - 14 და<AB. - 15 მოქმედებათ-
 თა D. - 19 იმოქმედების ABD. - 28-29 წინამდებარე ქუედმდებარე P 33, 46, 14. - 32
 შემოქმედებათა მოქმედებათა ABD. - 33 იმყოფებენ F. - აღიქმენ ABH

საზომსა და წესსა ყოვლობისასა. და კუალად იტყვს, ვითარმედ თუ ყოვლობაა ოდენ არს მყოფ და ნაწილნი არა, მაშა შედგეს ყოვლობაა უმყოფოთა ნაწილთაგან, და შეემთხვოს ყოვლობასაცა არა მყოფობაა, ამისთვის რომელ უმყოფოთა ნაწილთა მიერ შედგა. არამედ არცა ნაწილნი უმყოფო, არამედ მყოფ, მაგრა ვითარ ნაწილნი, და ნაწილთა მყოფთაგან შედგა მყოფობაა ყოვლობისა. ხოლო პირველ ნაწილთაგან ყოვლობაა ზესთა ძეს ნაწილთა მიერ შედგმულსა ყოვლობასა, ვითარ პირველთა შორის მდიდრად აღმოიჩინა. და კუალად განჰყოფს მყოფსა და ყოვლობასა და იტყვს, ვითარმედ, რაჲცა რაჲვე უმრავლესთა არს მიზეზ, უფრო შორს გამწთომ ძალითა შემოქმედებითითა, ხოლო მყოფი უფრო შორს გამწთომ, რამეთუ ნაწილთაცა მისცემს მყოფობასა, რომელი ვერ უძლო ყოვლობამან.

თ ა ვ ი 74

განყოფინათვის ყოვლობისა და გუარისა

15 «ყოველი უკუე გუარი ყოვლობა რაჲვე არს (რამეთუ მრავალთა მიერ წარმოდგა რომელთაცა თითოეულთა შეასრულეს გუარი); არამედ არა ყოველი ყოვლობაა იყოს გუარ. რამეთუ რაჲვე ნაწილებითი და განუკუეთელი ყოვლობაა უკუე არს, ვითარცა განუკუეთელი, ხოლო გუარ არა არს».

20 მსე ხედვად სახეთა მიერ იქმნეს საცნაურ, რამეთუ გაჰყოფს A131ხ ყოვლობასა და გუარსა ესთა, რამეთუ არს ცხოველი გუარ არსებისა და ყოვლობაცა; და კუალად არს სიტყვერი გუარ ცხოველისა და ყოვლობაცა; და კუალად არს. კაცებაა გუარ სიტყვერისა და ყოვლობაცა, რამეთუ მოაქუს თვს შორის ყოველი კაცთა ბუნებაა, ვითარცა ერთი და ყოველნი ნაწილებითნიცა კაცნი. ხოლო ვინ კაცი, ვითარ მოიღე და იყოს სოფრონიკო მს ძე სოკრატე, ყოვლობაა უკუე არს და ითქუმის ყოვლობად, ვითარ ნაწილთა მიერ შეყრილი, ხოლო გუარად არღარა, რამეთუ არ წარმოიქმს თვს ქუემე სხუასა ნაწილებითსა, არამედ მასვე ვითარ და ერქუმის და განუკუეთელცა, ამისთვის რომელ არ განიკუეთა სხუად და სხუად არსებად, არამედ იგივერებად. სხუა ვიდრემე ყოვლობაა და სხუა გუარი, ვითარცა აღმოიჩინა *.

4 ნაწილთა მიერ] ნაწილთაგან H.—7 ძეს და ნაწილთა AB.—10 შორა] შს AB, შორის E.—16 რომელსაცა თითოეულსა ABDEF; F-ის არმაზე სწერა; ნუ უმე რომელთაცა და თვითოეულთა.—22 ყოვლობაცა ABCEF.—23 ყოვლობაცა APCEF.—26 იყოს < AB.—29-30 განუკუეთელსაცა EII, განუკუეთელსცა D.

* ამ პანაგრიფის კანონიკო არმაზე სწერა; რამ არს გუარი შეისწავე F, რამ არს გუარი შსწ DH. რაც უკუე პირველია; რამ არს გუარი შორის წ AE, რამ არს გუარის შსი B.

თ ა ვ ი 75

მიზეზთა სხუაოგისათჳს

«პოველი საკუთრებით მრზეზად თქმული ზესთა ძეს მის გამო მისასრულთაგან, რამეთუ თჳს შორის მყოფობს». მსე ხედვად პირველად მიზეზთა გაგვყოფს, თუ რაოდენ სახე არიან. რამეთუ არიან ხუთ: შემოქმედებითად, მისრულებითად, გუაროვნებითად, ნივთოვნებითად და ორღანებითად. ვინაჲ ყოველსა საკუთრებით მიზეზად თქმულსა შემოქმედებითი უპყრიეს წესი და ადგილი, და ზესთ განყენებულსა ყოველსა თჳსგნითთა მიზეზთანაჲთ, და არა ვითარ ნაწილთაგან შედგმულსა თჳს გამო მიზეზთანაჲთ. არამედ პირველ დაუმსჭუალავს თჳსი ყოველობაჲ, ვითარცა ერთსა ყოველთა რიცხუთადა; და არცა ვითარ ნაწილი ქმნადისაჲ, ვითარ სიტყვერი საზღვარსა შორის კაცისა ანუ ანგელოზისასა; და კუალად არცა ვითარ ორღანებრივი მიზეზი არს, ვითარცა სიმკურვალე ქმნასა შორის A 132b თესლთასა, ანუ ვითარ პერი აღრად აღგებასა შორის სფეროდასა.

თ ა ვ ი 76

სამარადისოთა და მცნებადთხ მიზეზთათჳს

«პოველსა უკუე მიუღრეკელისა მიზეზისგან ქმნილსა შეუცვალეზელი აქუს მყოფობაჲ, და ყოველსა მიღრეკადისა მიერ წარმოჩენილსა შეცვალებადი».

იწყო უკუე წარმოჩენად და განყოფად სამარადისოთა და ქცევადთა მიზეზთა. სამარადისოდ უკუე იტყჳს ყოველთა საუკუნესა შორის მომგებთა, მიუღრეკელისა და დაუესებელისა მყოფობისათა. რამეთუ მოუგია მათ მყოფობაჲ სამარადისოდ, და მეფობაჲ დაუბერებელი, და ცხორებაჲ დაუესებელი, ვიტყჳს უკუე არსებასა გონებისა და სულისასა, რამეთუ და სულიცა არსებით შორის საუკუნოსა არს დამსჭუალულ, დაღათუ მოქმედებით ჟამსა შორის განჰფინნა თჳსნი მოქმედებანი. ხოლო ყოველი მიუღრეკელთა და ურყევთა მიზეზთაჲთ ქმნილი, დაღათუ იყოს სხეულთან, არს სამარადისოჲ. რამეთუ უკუედავსა შორის ცხორებასა იწყარობს თუალთა თჳსისა ცხორებისათა, ვითარ მზე და ყოველი C 212 აღმკულებაჲ ციერთაჲ. რამეთუ ნიადაგ იქმნების ყოველი არსებაჲ ცისაჲ, და უკუედავოჲს ვითარ მიუღრეკელთა მიზეზთაჲთ წარმოარსებული. A 133b

5 რაოდენ სახე რაოდენსაცა DH.—7 ორღანობითად EFH.—9 ყოველთა CDE.—10 შედგომილა ABDFH.—13 ანგელოზისა B.—14 ორღანებრივი EF, ორღანობრივი H.—20 აქუსიყოს D.—26 უკუე <E.—29 მიუღრეკელსა F.—33 და <AB.—უკუედავოჲსა B, უკუედავოჲსა DE, უკუედავოჲსა H.

რამეთუ რომელთა მიზეზნი იყვნენ მიუდრეკელ, მათგან წარმონაარს-
 ნიცა იყვნენ სანიადგოსა შორის ნათელსა უკუდავებისასა. ხოლო
 ყოველი მედინთა და ხრწნადთა ბუნებაჲ დახუდა ქცევადთა მიზეზთა
 აგებულებასა. რამეთუ რომელი ალაგო სამყურობამან დიოქსიმან
 მზისა მიმართ, იგი დაჰკსნა ოთხყურობამან კრონოქსიმან, და სან-
 იადგოდ ესთა აღიქმნებისცა და იკსნებისცა ყოველი მეკუდოთა
 ანავი. რამეთუ შედგა იგი მიზეზთა მიმდრეკთა და სხუად და სხუად
 მქცევთავან.

თ ა ვ ი 77

ქალთა და მოქმედებათათჳს

10

«ყოველი ძალითად მყოფი მოქმედებით მყოფისგან, რამეთუ
 ძალითა ოდენ მყოფმან მოქმედებისადმი იწარმოოს».

ესე ხედვაჲ ეტყჳს მხედველსა, ვითარმედ ყოველი ძალად ოდენ
 მყოფი მოქმედებით მყოფისა მიერ, ხოლო შენ ცნენ თუ რაოდენ სახე
 ძალად ოდენ მყოფნი, და რაოდენ მოქმედებით მყოფნი. პირველად
 იუწყენ, რომელ ყოველნი ყოვლობანი არსებათანი და უფროჲს ხოლო
 რომელთა საუკუნესა შორის მოეგოს მყოფობაჲ, სამარადისოდ მოქ-
 მედება არიან, ვითარ სრულნი; რამეთუ თან წარმოსდგომია არსე-
 ბასა მოქმედებაცა, ვითარ ყოვლითურთ უკუდავსა ნეტარებასა შო-
 რის დაფუძნებულთა. რამეთუ ნიადგ მოქმედებენ, ვითარ უზადონი
 ხატნი და ალაღმანი მის ერთისანი. ხოლო ყოველი სხეულენთა ანა-
 გი, დაღათუ იყოს უკუდავთა ხუედრისაჲ, ძალად ოდენ არს ვითარ
 ციერთა ყოველთაჲ. რამეთუ ვითარ სხეული ნიადგ უკუდავ იქმნე-
 ბის საესებაჲ ცისაჲ, და არს ვითარ სანიადგოდ ცხოვნებული სა-
 ნიადგოჲსა მიერ მოქმედებისა, ვიტყჳ გონიერისა დიოქსისა. ხოლო
 კუალად ოდესმე ძალადნი ოდესმეობითისა მოქმედებისა მიერ, ვი-
 თარცა მეკუდოთა ყოველთა ანავი ოდესმე შემძლე ზარებად ცხო-
 რებისა, და იწარმოებს ოდესობითისა ძალისა მიერ. ხოლო შენ
 ოდესობითად და ძალად მეკუდოთა ესე მიზეზი ქცევაჲ ცისაჲ და
 ციერთაჲ გაიგონე. და კუალად საყოველთაოჲ და ზესთაჲ ერთებ-
 რივი მოქმედებაჲ ყოვლითურთ ძალადსა წარმოაჩენს, რომელ არს ნიე-
 თი უსახოჲ და უგუაროჲ, რამეთუ ყოვლითურთ ძალად ოდენ არს და
 მყოფობით უსახოჲ და უგუაროჲ ნიეთი. ხოლო ძალადისა და მოქ-
 მედებითისათჳს «ბუნებათ-სამეტყუელოსა» შორის ისწავო
 ვერცელად არისტოტელის მიერ.

4 აგებულებათა AB.—6 და დაიკსნებისცა F.—21 ალაღმნი ABCD.—26 მოქ-
 მედებითისა H.—26-27 ვითარ H.—31 ყოვლითურთ H.—ძალად AB.—33 მყო-
 ფობით] მყოფით AB.—უსახოდე]უსახელო ABDEH.—33-34 მოქმედებისათჳს AB.

თ ა ვ ი 78

ორისა ძალისათჳს

«ძოველი ძალი ანუ სრული არს ანუ უსრული. რამეთუ მოქმედებასა თჳს შორის მექონე სრული არს ძალი. რამეთუ სხუათა სრულ ჰყოფს თჳსთა მოქმედებათა მიერ». შეისწავე, რამეთუ აქა ორად განჰყოფს ძალსა: რამეთუ არსო ძალი, რომელსა და მოქმედებაჲცა თჳს შორის წარმოსდგომია და არს სრულ ძალ; ხოლო კუალად არს სხუაჲ ძალი, რომელი ოდენ ძალად არს, ესე იგი არს შეძლებად, და არა აქუს თჳს შორის მოქმედებაჲ, არამედ წარმატებისგან მოვალს მოქმედებად, ვითარცა არსებაჲ სულისა და ცისაჲ, რამეთუ ესე სრულ იქმნებიან მოქმედებათაგან ნიადაგ მოქმედისა გონებისათა.

თ ა ვ ი 79

«ძოველი ქმნილი ორობითისა მიერ იქმნების ძალისა». ხედენ ამას ხედვასა, ვითარცა სათანადოსა. რამეთუ იტყვს, ვითარმედ ყოველსა ქმნილსა ორი ძალი უნდა: პირველად, რაჲთა ჰქონდის თჳთ სიმარჯუე შეწყნარებად მოქმედებათა უზესთაგისისა და მოქმედებითისა ძალისგან; მეორედ თჳთ იგი მოქმედებითი ძალი, რომელი არსებად მოიყვანებს ოდენ ძალად მყოფსა. რამეთუ ერთი ვითარცა შემოქმედებითი მიზეზი გაიცადების და ზესთაჲ, ხოლო მეორე, ვითარ ქუეშე მდებარებითი და ნივთი და მოქმედებითი ძალი, აღიქმს და წარმოაარსებს ოდენ ძალად მომგებსა მყოფობისასა, ვითარცა გონებაჲ ცისასა.

თ ა ვ ი 80

სხეულთათჳს და უსხეულოთა

«ძოველი სხეული ბუნებით ვნებადი არს, ხოლო ყოველი უსხეულოჲ უვნებელ». რაჲ არს, თუ ყოველი სხეული ბუნებით ვნებადი არს? ესე იგი არს, ვითარმედ ქცევადი სხუად და სხუად; ხოლო ყოველი უსხეულოჲ უვნებ, ესე იგი არს, რამეთუ ნიადაგ ჰგვის ერთსა და მასვე თჳსსა ზედა თჳთებასა, ვითარ უქცეველი და ნამძვლ არსი. ხოლო ვნებანი რაჲ გესმენ, ორ სახედ იგულხუმიე, ვითარცა

8 სუხუა H.—რომელი არს ოდენ A (არს წარტალეგბოა მსმულა).—12 გონებისგან AB—16 ქმნულსა E.—20 გაიცადების CEF.—21 აღიქუამს E.—22 მყოფისასა I.—26—28 ხოლო—ვნებადი არს<F (ex homoioteleuto).—31 გესმენს AB.—იგულხმე E, იგულხუმე H, იგულკმიე F.

მალმრთნი ოდეს უმჯობესთა ეზიარებოდინ. ხოლო ვითარ მაკლნი, ესე იგი არს ოდეს თვისისა მყოფობისაგან უდარეს ჰყოფდენ; და კუალად ესეცა შეიმეცნე, რომელ სხეულსა არ მოუგია თვის შორის ძალი მოქმედებითი, არამედ ძალი ოდენ სხუად და სხუად ქცევადი, რამეთუ ჰბაძავს პირველსა ნივთსა, რომლისაგანცა შედგა. და კუალად იტყვს, ვითარმედ ივნებს უსხეულოცა სხეულთა თანზიარებისა მიერ, ვითარ ესე სულისა არსებასა ზედა განიცდების, რომელი ივნებს სხეულთა მიერ ოდესმე, და თან მიზრქელდების მათ, ვითარ ესე მძლავრთა ვნებათა განცემასა შორის ცხადად იხილვების.

10

თ ა ვ ი 81

პირველისათვის, განუშორებელისათვის და განუშორებელისა

«მოველი განუშორებით მზიარებელი განუშორებელისა ვინაჲსა ძალისა მიერ, რომელსა მისცემს, მზიარებელსა წარმოუდგების».

15

აწ აქა სამთა წარმოიქმს: პირველსა, და განუშორებელსა, და განუშორებადსა, ვითარ იყოს საცნო სახეთა მიერ, რამეთუ პირველ არიან ნამდვლ მყოფი და ყოველნი საუკუნოაჲს-შორისნი; ხოლო მზია-რებელ მათდა, ვითარ ყოველი ანაქუსი ცისაჲ; ხოლო განუშორებად-ნი, ვითარ ყოველთა მეკუდოთა ბუნებაჲ და ანავი. და იზიარებიან მეკუდონი საუკუნითთა მიზეზთა, სამარადისოდ მათდა მზიარებელთა მიზეზთა მიერ.

C 217

თ ა ვ ი 82

არსებისათვის სულისა

«მოველი უსხეულოჲ თვისდადვე არს უკუმქცევ, და თვისთა მზიარებელთა განყენებულად ეზიარების».

25

აქა იწყებს არსებისათვის სულისა. რამეთუ ვითარ შთამოასრულ-ნა ყოველნი გონიერნი და ზესთ გონიერნი არსებანი, მერმე აღილო არსებისათვის სულისა და იტყვს, ვითარმედ უკუნ იქცევისთა თვისდადვე, ესე იგი არს, რამეთუ, ოდეს რაჲ განიგონოს სულმან თვის საწადი და გასაგონოჲ, კუალად მას გაგონებულსა უკუ ისფერებს და უკუნ იქცევის თვისდადვე, რომელი სხეულთა ვერ ძალ უც, არამედ ოდენ ჰბაძავს ცაჲ სამარადისოდ სფერებრივ უკუნქცევითა, არამედ დაკ-ლებულა: პირველად, მოქენე არს ადგილსა, ვითარ სხეული; მეორედ,

30

3 შეიმეცნე D.—9 განცემასა <F.—19 ანავი ანავი F.—20 საუკუნოთთა F.—29 სულმან სული ABD.—30 უკუ უკუ ABDEH.—უკუნ უკუნ AB.—31 სხეულთა ვერ სხეულთაგან F.

რომელ დაღათუ უკუნ იქცევის, მაგრა არა ყოველი ნაწილი ყოველ-
თა შორის, რამეთუ განყრილა მიდმო ნაწილითა. ხოლო განყრილი
მიდმო ნაწილითა ყოველი ყოველითურთ ვერ უკუნ იქცევის.

თ ა ვ ი 83

5 «**ყოველი მეუწყე თვთობისა თვისისა ყოველითურთ თვს-
დადვე უკუმქეცე არს**». ესე ხედვანი განჰყოფენ უსხეულოთა გუარ-
თა სხეულთა აგებულებისგან. რამეთუ ოდენ უსხეულონი უკუნ იქცევიან
თვსდადმი, რამეთუ სცნობენ თვსთა არსებათა. ხოლო ყოველი მცნო-
ბელი თვისისა არსებისაჲ პირველ თვსდამი იმოქმედებს. ხოლო ყო-
10 ველი რაჲცა რაჲვე იმოქმედებს თვსდამი, არსებითცა უკუნ იქცევის
თვსდადვე. რამეთუ შეუძლებელ ესე, თუმცა მოქმედებამ უმჯობეს
არსებისა იყო.

თ ა ვ ი 84

მარად მყოფისათჳს

15 «**ყოველი მარადის მყოფი უსაზღვრო არს ძალითა**». რამეთუ
რომელთა სამარადისობაჲ წარმოსდგომოდის არსებითა და გუამო-
ვნებითა, და ძალითა და მოქმედებითაცა სამარადისო არს. რამეთუ
ნიადაგ შეუდგან მოქმედებანი და ძალნი არსებათა. და თუ არსებაჲ
სამარადისო, ძალი და მოქმედებაჲცა სამარადისო. ხოლო ესე სა-
2 ცნაურ არს, ვითარმედ სამარადისოა უსაზღვროობასა თანა წარმო-
დგომილ არს და სანიადაგოსა გუარსა ვითარებისასა. ხოლო თუ
არსებამან იგარდაოს, უფროჲს ხოლო და მოქმედებამანცა და
C 219
A138a
ძალიმან.

თ ა ვ ი 85

25 «**ყოველსა სამარადისოდ ქმნილსა უსაზღვროჲ და მოუკლე-
ბელი აქუს ძალი ქმნისაჲ**».
ესე ხედვაჲ მეტყუჲს ჩუენ, ვითარმედ რომელთა მოუგია ძალი
სანიადაგოდ ქმნისაჲ, ნიადაგცა და იქმნებიან, ვითარ არსებაჲ ცრ-
საჲ, და ყოვლობაჲ ოთხთა ასოთაჲ, და საყოველთაოთა ბუნებათაჲ;
რამეთუ სამარადისოდ ქმნასა შორის აქუს თვისი მყოფობაჲ, და ნია-
30 დაგ უკუდავდებიან, და ესრეთ ჰვიან და დამსჭუალულ არიან შორის
საუკუნესა ნიადაგ ქმნისა მიერ. ხოლო თუ განეცლთას ძალი ნიადაგ

5 თვისისა თვთობისა F.—8 თვსდადვე AB.—12 იყო AB.—17 რამეთუ J
და F.—22 იგარდამოს AB, იგარდაოჲს D.—27 რომელთა, ძალითა ADEFH.

ქმნადობით, დასცხრეს განსაზღვრისა შორის მიუწოდებლისა ჟამისასა. რამეთუ ჟამი, ვითარ ხატი საუკუნოვანსა, დის სამარადისოდ, საუკუნესავე თანა განზიდული. რამეთუ სამარადმყოფან საუკუნემან მოუდრეკელობასა შორისდა დამსჭულა თვისი დაუბერებელი მეფობაჲ, ვინაჲ ხატად და ძეგლად თვსად წარმოაჩინა ბუნებაჲ ჟამისაჲ, რამეთუ სამარადისობითა ეხატვის მას, ხოლო ნიადაგობით მიდრეკითა და დენითა განეყოფვის მას.

თ ა ვ ი 86

სხუაოგისათჳს მიუწოდებლისა

10 «შოველი ნამდვლ მყოფი უსაზღვრო არს».

ისმინე, Φ განმგონეო, რამეთუ აქა ნამდვლ მყოფად უწოდა ყოველსა გონიერსა და სამარადისოსა არსებასა, რამეთუ თვთ საკუთრებით ნამდვლ მყოფი პირველი ოდენ არსებაჲ არს, ხოლო სხუანი ყოველნი საუკუნენი ნაწილ არიან მისდა. იუწყე, რომელ ყოველი ნამდვლ მყოფობისა ანაქუსი უსაზღვრო არს პირველად სამარადისობითა, და კუალად მოუკლებელითა და სამარადისოვითა ძალითა ცხორებისაჲთა, და არა თუ განსაზღვრითა არს უსაზღვრო და რაჲზომობითა. რამეთუ ყოველი ნამდვლ მყოფი უმრავლო და ერთებრივ რიცხვთა და განუზიდველ პილიკითა*, რამეთუ უდიდო რაჲთვე მდგომარეობაჲ მისი.

თ ა ვ ი 87

მყოფისათჳს და სხუაოგისა მისისა

«შოველი საუკუნოვან მყოფი არს, არამედ არა ყოველი მყოფი საუკუნოვან». მეტყჳს ჩუენ ესე ხედული ხედვაჲ, ვითარ რაჲცავე ითქუმის საუკუნოდ, უფროჲს ხოლო და მყოფადცა. რამეთუ ნამდვლ და ჭეშმარიტებით იგი არს მხუდარ უზადოსა პატივისა მყოფობისასა. ხოლო არს საუკუნოვან ოდენ ზუელვით და სეხნაობით. ვინაჲ იუწყე, რომელ მყოფი უზენაესი მიზეზი არს საუკუნოვანსა, რამეთუ უშორიესა ლესთა გასწუთების წარმონაარსთა; რამეთუ მრავალნია მყოფთანი, რომელთა ერთუმის მყოფობაჲ, ვითარ ყოველთა მეკუდოთა ანაგსა, არამედ საუკუნოვანისგან დაკლებულ არიან.

1 მიუწოდებლისა EFH.—4 შორისდა] შორის და ABD, შორის EFH.—მეფობაჲ] მყოფობაჲ DEH.—13 სხუანი <C.—17—18 და არა თუ—რაჲზომობითა <D.—28 უზენაესე ABCDE.—საუკუნესა AB, საუკუნესასა F.

* ამ სიტყვის DEH ხელთაწერებში მოითუება ბქვს, ხოლო ბრძანაჲ არაქუთი სწერაჲ; A-ბრძანაჲ კი მოგვიანო მხედრულით სწერაჲ; პილი: კარი.

თ ა ვ ი 88

სამსახეობისათვის ნამდვლ მყოფისა

«შოველი ნამდვლ მყოფი ანუ პირველ საუკუნოასა არს, ანუ საუკუნესა შორის, ანუ იზიარებს და თან იქონებს საუკუნესა».

5 სამად უკუე განჰყოფს ანაქუსსა ღმრთისა ნამდვლ მყოფისასა: რამეთუ თვთ პირველი გონებაა, და პირველი ხატი, და პირველი შედგმული მათ ერთებრთა რიცხუთა და ღმერთთაგან ზესთა ძეს საუკუნესა, ვითარ მამაა და მიზეზი საუკუნოასაა, და წარმოიქმს ბუნებასა და ანაქუსსა საუკუნოასასა, და არს საუკუნოაცა და ნამდვლ 10 მყოფ, ვითარ წარმონაარსი ნამდვლ მყოფისგან, შემდგონი საუკუნოასანი, ყოველნი გონებითნი და გონიერნი ნამენი და ნათხზნნი. და გაქუს სამ სახედ ნამდვლ მყოფი: პირველ საუკუნეთად, თვთსაუკუნ- A140b ნოდ და მზიარებელად ნამდვლ მყოფისა და საუკუნოასა.

თ ა ვ ი 89

განსაზღვრებულთა და განუსაზღვრებულთათვის

15 «შოველი ნამდვლ მყოფი საზღვრისგან არს და უსაზღროასა». რამეთუ, ვითარ გესმნეს მრავალგზის, ვითარმედ ორნი წყარონი წარმოდგეს მის ერთობითისასაცა ზესთაგან. ხოლო მან მიუწოდომელმან შეზავა პირველად შენადგად და შეაერთნა ორნი ესე შემოქ- 20 მედებითნი არსთა წყარონი, და პირველი შედგმული წარმოაჩინა, რომელ არს ნამდვლ არსი და მყოფი. ხოლო ესე ნამდვლ მყოფი უსაზღვრო არს ძალითა, ვითარცა პირველისა უსაზღვროასა მიერ დაარსებული, და ერთ და უნაწილო არს გუარითა, ვითარ პირველისა საზღვრისა და გუარისა მიერ ერთ ქმნილი და დამთავრებული.

თ ა ვ ი 90

პირველისა საზღვრისა და პირველისა უსაზღვროობისათვის

25 «შოველთა საზღვრისა და უსაზღვროასგან წარმოდგომილთა უპირველეს არს თვთებითა თვისითა პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროებაა». ბუესმა პირველთა შორის, ვითარმედ ორნი წარმოიყენნეს წყარონი და ვითარ მხოლონი არსთანი: პირველი საზღვარი, ესე 30 იგი არს პირველი და ზესთაა გუარი გუართაა, რომელი გაასაზღვრებს C 224

5 მყოფისა AB.—7 ღმერთთაგან | კლთაგან D.—10 მყოფი მყოფი Ab.—12-13 თვთსაუკუნოდ <D.—18-19 მიუწოდომელმან EH.—20 არსთა <H.—23 ვითარცა BEH.—29 საზღვარი და პირველი <DE (ex homoteleuto).

და გუარ იქმს და შემოსწერს ყოველთა თვისა თვთებასა შორის; და კულად პირველი უსაზღვრობაჲ, ესე იგი არს ძალი მოუკლებელი არსთა გებისაჲ და უსაზღვროჲ წყაროჲ დაუვსებელისა ცხორებისაჲ. რომელთა ამით ორთაგან შედგა პირველი აღმკული და პირველი ანა-
 5 ქუსი, რომელსა ნამდვლ არსად და ნამდვლ მყოფად უწოდა უტყუ-
 ველმან ხედვამან. ვინაჲ აწ ესე ორნი მიზეზნი პირველისა არსებებისანი A141b
 უპირველეს არიან ყოველთა არსთა და შენადგსა და თვთ ნამდვლ
 მყოფსაცა. რამეთუ ყოველსა შორის სტჳქიონი, რომელ არიან ასო-
 ნი, უპირველეს მათგან შედგმულთა. ხოლო ესე ზესთ ღმერთნი პირ-
 10 ველი საზღვარი და პირველი უსაზღვრობაჲ ზესთა დამყარებულ
 ყოველთა არსთა, და თვთ მათ ზესთა არსთა მხოლოთაცა; რამეთუ
 ორსაზენი მხოლონი შთამოვლენ მათგან, რომელნიმე საზღვრის გუარ-
 ნი, ხოლო რომელნიმე უსაზღვროჲს გუარნი, და შეიერთებიან და
 ერთ იქმნებიან მიერ მის მიუწოდომელისა ერთისა, რომელცა მათითა
 15 შეერთებიან ალაგო და შეადგინა პირველი არსებაჲ, და სხუანი ყო-
 ველნი შემდგომნი არსებათანი.

თ ა ვ ი 91

განსაზღვრებულისა და უსაზღვროდსა ქალისათჳს

«ყოველი ძალი ანუ განსაზღვრებული არს ანუ უსაზღვროჲ».
 20 აქა განსაზღვრებულად ძალად ოდესმეთა ძალთა იტყვის. რა-
 მეთუ ოდესმეობაჲ საზღვარ მათდა არს, ხოლო უსაზღვროჲ ზესთა
 ძეს ოდესმეობასა, რამეთუ სამარადისოდ უწყაროს მათ ნათელი
 უკუდავებისაჲ. და კულად რამეთუ ყოველი ოდესმეობასა თანა შეკ- C 225
 რული ძალი სამარადისოჲსა დაუვსებელისა ძალისა მიერ წარმოდ- A142a
 25 გების და მიიღებს მყოფობასა.

თ ა ვ ი 92

«ყოველი სიმრავლე უსაზღვროთა ძალთაჲ ერთისადმი თან-
 ახებულა პირველისა უსაზღვროობისად».

მსე ხედვაჲ მეტყვის ჩუენ, ვითარმედ პირველი ძალი უსაზღვ-
 30 როობითი ზესთა ძეს ყოველთა სხუათა უსაზღვროობითთა ძალთა;
 ქამისთჳს მის მიერ აქუს ყოველთა მყოფობაჲ უსაზღვროთა ძალთა, A142b
 ვითარ ყოველთა გონებათა და გონიერთა, და ყოველთა სულთა, და
 თვთ ამას სხეულთანსაცა, რამეთუ მის პირველისა და ზესთაჲსა და-

4 რომელთა] რა D.—14 ერთ] ესრეთ F.—მიუწოდომელისა EH.—15 არსე-
 ბაჲ] არსებითი AB.—22 უწყაროჲს ABDEFH.—27-28 თანახებულა] თან აღკრულა
 EP (გვ. 57,7-8).—28 პირველსა უსაზღვროობასა D.

ლისგან აქუს ყოველთა ხუედრი უსაზღვროობისაჲ, ხოლო იგი ზესთ დაფუძნებულა საყოველთაოათა და მოუკლებელითა თვისითა ძალითა.

თ ა ვ ი 93

«**შოველი უსაზღვროობაჲ მყოფთა-შორისი არცა თვსთა უზე-
5 ნაესთა მიმართ არს უსაზღვრო, არცა თვთ თვს შორის**».

იტყვის ესე ზედჲაჲ, ვითარმედ ყოველი ზესთა და პატივსა მიზეზობისასა ხდომილი უსაზღვრო არს ყოველთა მის-ქუეშეთა და მიზეზონათაგან; მიზეზნი შემოსწერენ და გაასაზღვრებენ თვს-ქუეშეთა და მიზეზონათა, ხოლო ქუეშენი და მიზეზონანი ზენათა ვერ ეკმაებიან
10 შემოწერად, რამეთუ, დაღათუ მიზეზონანნი შევლოს ყოველითურთ მიზეზისადმი, არამედ დაუშთებისვე მიზეზსა შორის ზესთაჲ თვისი და შეუწერელი, და განუგონებელი და განუსაზღვრებელი მისგან, ამისთვის რომელ ზესთა ძეს ყოველი მიზეზი მიზეზონანსა, ვითარ C 227 ბუნებაჲ საქმეთაჲ წინა დამიდებს ჩუენ;

15.

თ ა ვ ი 94

განყოფინათვის სამარადისობასა და უსაზღვროობისა

«**შოველი სამარადისობაჲ უსაზღვრო ვინაჲვე არს; ხოლო არა ყოველი უსაზღვროობაჲ სამარადისობა**».

აქა უკუე განჰყოფს სამარადისოსა და უსაზღვროობასა, და
20 ზესთ დასდებს უსაზღვროობასა სამარადისობისგან. რამეთუ, რაჲცა რაჲვე სამარადისო არს, საუწყო, რამეთუ უსაზღვრო არს უკუდავებისა ნათლითა, რომელსა არცა დასასრული აქუს ძალისა და ცხორებისაჲ. ყოველი სამარადისო არს ვითარ დაფუძნებული დაუცვებელსა შორის მიზეზსა და სამარადისოდ თანადსრული თვისსა მი-
25 ზეზსა და ჰყრობილი მის შორის, ვითარ განუვლთოლველი ნათელი დასაბამებრივთა თვისთა დისკოთაჲთ. ხოლო უსაზღვროობაჲ ზესთ მიზეზი არს ყოვლისა სამარადისობისასა, რამეთუ უშორეს ჰყოფს C 228 თვისთა გაწუთომათა და გზანათა, რამეთუ რაჲზომობასაცა შორის უსაზღვროობაჲ, ვითარ დართვასა და მატებასა შორის რიცხვისასა. და
30 კუალად მეკუდროთაცა ზედა იხილევბის. უსაზღვროობაჲ, ვითარ კუალად და კუალად სხუა და სხუაობითა, რამეთუ უსაზღვრო ყოველი მეკუდროთა ბუნებაჲ კუალად და კუალადობითა, და თვთიკი უსახოა

1 იგი <C.—4 უსაზღვროობით codd., უსაზღვროობაჲ P გვ. 57, 25.—მყოფთა შორის AB.—9 ზენათავე ეკმაებიან ABEFH (B-ჲ შეჲღკჲ შეწონებულთა ზენათა ვერ), ზენაჲვე ეკმაებიან D.—19 სამარადისობასა H.—26 ზესთა F.—27 სამარადისობისა H.—28 გაწუთომათა] გაწობათა F.—31 უსაზღვრო H.—32 ბუნებაჲ და D.

ნიეთი უსაზღვრო, ვითარ მოკლებული გუართა და მორფოთა სხუად და სხუად ნიადაგ ქცევისა მისისათჳს.

თ ა ვ ი 95

«**ყოველი ძალი ერთებრივ მყოფი გამრავლებულისასა უუსაზღვრეს არს**».

იტყჳს ხედვაჲ ესთა, ვითარმედ გამრავლებულისასა ყოველი ერთებრი ძალი უფრო ჰბაძავს მას ზესთათა ზესთასა ერთსა. რამეთუ მის უთქჳსა ერთისა მიერ პირველ ყოველთა ზესთა არსთა ერთთაჲსა წარმოიცნეს ორნი წყარონი: პირველი საზღვარი, ვითარ ზესთ გუარი, ანუ, ვითარცა იტყჳს ელვატექსენი, ვითარ გუარი ყოველთა გუართაჲ; და პირველი უსაზღვრობაჲ, ესე იგი არს ძალი ანალკესტატი, ვითარმედ მოუკლებელიო უსაზღვროობითა. ხოლო ესე პირველი უსაზღვროჲ ერთ და ერთის გუარ, რამეთუ პირველი წყაროჲ არს მის უოცნოჲსა ერთთა მზისაჲ და შეუსაზღვრებელ ყოველთა შემდგომთა და განწაფილებადთა ძალთაგან.

თ ა ვ ი 96

განყოფინათჳს უსაზღვროჲსა ძალისა და სხეულისა

«**ყოვლისა განსაზღვრებულისა სხეულისა იყოს თუ ძალი უსაზღვრო, უსხეულო არს**».

ბჳა განჰყოფს უსაზღვროსა ძალსა და სხეულსა, ვითარ ცისასა, რამეთუ ძალითა უსაზღვრო მოქცევი ცისაჲ და უსხეულოცა. რამეთუ არა ეგების უსაზღვროჲ სხეულიანი, ამისთჳს რომელ ყოველი სხეული განსაზღვრებულ არს. ხოლო თუ არს და იხილევების სხეულსა შორის ძალი უსაზღვროჲ, უსხეულო არს და უსაზღვრო სამარადი-სოობითა.

თ ა ვ ი 97

შესმენათა და ჰუმედებარეთათჳს

«**ყოველი თითოეულსა სირასა შორის დასაბამებრი მიზეზი ყოველისა თჳს-ქუეშესა სირასა თან მისცემს თჳსისა თვითებისგან. რამეთუ ვითარ იყოს იგი პირველ, იყვნენ იგინი შემდგომობით**».

1 გუართა და გუართა D.—სხუად და <ABD.—7 ზესთათა ზესთასა ზეს-თასა ზესთასა A, ზესთასა B.—12 ვითარმედ ერ ABD.—15 განწაფილებათა F.—21 ძალთა AB.—უსხეულო ცაჲ D.—22 სხეულენი F.—24 ძალი რული A.—24-25 სამარადისობით C.

მსთა გვნათლუმს ჩუენ ხედვაჲ ესე ხედვათაჲ, რამეთუ თითოე-
 ულსა სირასა შორის რაულ დასაბამცა იყენენ სირათა დასაბამნი,
 ეგვითარობასაცა თან მისცემენ ყოველთა თვს-გამოთა. რამეთუ გო-
 ნებაჲ პირველი მისცემს ყოველთა თვს-გამო[თა] გონებათა; და სული
 5 საყოველთაოჲ და განღმრთობილი თვს-გამოთა ყოველთა; და ბუნე-
 ბაჲ საყოველთაოჲ ბუნებათა ყოველთა; და სხეული ესე განღმრთო-
 ბილი სხეულთა ყოველთა; და ესრეთ ვიდრე უკუანაჲსკენელთამდის
 განზიდვაჲ და თანმიცემაჲ პირველთა თვთებათაგან. ხოლო გან-
 რაველებაჲ ყოველი უმსგავსოობითისა ძალისა მიერ, ხოლო პყრობაჲ A145b
 10 და თანმიცემაჲ თვთებასა პირველთასა მსგავსებითისა მიერ ძალისა.
 რამეთუ ნიადაგ მსგავსებაჲ მაიგიებელ, ხოლო უმსგავსობაჲ მა-
 სხუაებელ.

თ ა ვ ი 98

«ყოველი მიზეზი განშორებული ყოველგან არს ერთბამად
 15 და არ სადა».

თანა გუაც, რადთა შევისწავებდეთსიტყუასა და ხედვასა მიზეზ-
 თათვს. იტყვს უკუე, ვითარმედ ყოველი განშორებული მიზეზი ეხსთაე-
 ბის განუშორებელსა მიზეზსა. ხოლო თუ რაჲ არს განშორებული მი-
 20 ზეზი, ვიუწყოთ აქა, რამეთუ ყოველნი უსხეულონი მიზეზნი განშო-
 რებულ თვს-გამოთა მიზეზოანთაგან. რამეთუ არა შეიპყრობვიან C 232
 ადგილსა შორის და არცა შეიცვიან სხეულთა თანა, ვითარ სული
 ცისა და ყოველთა სხეულთაჲ. რამეთუ დაღათუ აღიქმს და წარმოა- A146b
 ჩენს სხეულთა ანაქუსსა, მაგრა ზესთა ძეს და შორს სხეულთაგან. და
 კუალად დაღათუ და უსხეულოთა იყოს მიზეზ ვითარ უსხეულოჲ.
 25 არ ყოველი მიზეზი უსხეულოჲ სწორ ძალ და სწორ მოქმედება;
 რამეთუ რომელიცა უფრო საყოველთაო იყოს და უმრავლესთა მი-
 ზეზ, უფრო ზესთ მდებარეობს სხუათა ნაწილებითთაჲსა, და არ
 სადა არს, ესე იგი არს ვითარმედ ერთისადმი. არამედ სწორებით
 30 ყოველთა ზესთ უშთების და უფრო ჰბაძავს პირველსა და ზესთასა
 მიზეზთა და ერთთასა.

თ ა ვ ი 99

პირველნი მიზეზნი არსთა და სიკათანი

«ყოველი უზიარებელი, ვითარ და იგი არს უზიარებელ, იგი

1 ესე ხედვათაჲ ოჯეკა CDE.—2 რაულ A.—4 თვს გამო codd.—5-6 და
 ბუნებაჲ ბუნებაჲ AB.—7 უკუანაჲსკენელთა მდის AD.—15 არ სადა|არს და EH.—18
 არს<H.—23 შორს|უს AB.

სხვსა მიერ მიწვევისა არა არს წარმოდგომილ. რამეთუ იგი არს მიწვევ და დასაბამ ყოველთა მისდა მზიარებელთა».

მსთა იტყვს ხედვად ესე, რამეთუ უზიარებელად პირველნი მიწვენი არსთა და სირათანი საუწყო გვყვნა. რამეთუ არა არიან თვსთა შემდგომთა მოქენე, და არცა რას მიიღებენ სირათ-მთავარნი და პირველნი არსთანი თვსთა შემდგომთაგან, არამედ უფროას ხოლო თან მისცემენ შემდგომთა და ამყოფებენ და აკეთილებენ მათ; და არ თან განინაწილვიან და არცა თან ივენებენ მათ, არამედ სამარადისოდ ჰვიან და დამსჭუალულ არიან ზემექონეობასა შორის თვსსა.

10

თ ა ვ ი 100

«ყოველი სირაა ყოველთა ერთისადმი უზიარებელისა დასაბამისა აღცისკრდების. რამეთუ ყოველნი არ ვისდა მზიარებელნი ერთისად დამოკიდებულ არიან ყოველთა დასაბამისად».

ბესმაა, გ გამგონეო? რამეთუ ყოველთა სირათ-მთავართა და პირველთა დასაწყთა ერთისადმი სწორებით ყოველთა მიწვევისა დამოკიდებს. რამეთუ მუნ შეაერთებს ყოველთა წყაროთა ძალისა და ცხოველობისათა, რამეთუ მის მიერ ყოველნი ჰვიანცა და აკეთილებენცა ყოველთა თვს-ქუეშეთა სირათა. ხოლო თვთ თანა შეიღინებიან ერთობისაცა ზესთაჲსა კეთილობისად და ყოველნი მიიღებენ მის მიერ. ხოლო იგი ზესთა ძეს ყოველთა თანმიმდებთათვს უზიარებლობითა მიუწდომელობისაჲთა. რამეთუ არა თუ განჰზომენ შემდგომნი მხოლონი თვსითა მუნად შერწყუმითა. არამედ თვსთა მყოფობათა და კეთილობათა მიიხუმენ მის ზესთათაცა ზესთაჲსა კეთილობისგან. ხოლო განზომად ანუ მიწუთომად მისდა სწორებით ყოველნი ქუე დაშთებიან, ვითარცა განუვლელისა უფსკრულისგან.

თ ა ვ ი 101

ბანყოფისათვს პირველისა მყოფისა და პირველისა გონებისა

«ყოველთა მზიარებელთა გონებისათა ეპირველების და ეძღუანვის უზიარებელი გონებაჲ; და ყოველთა ცხოველობისათა ცხოველობაჲ; და ყოველთა მყოფობისათა მყოფი».

1 წარმოდგომილ იგი AB.—4 არსთა მიერ და D.—9 ზემოქენეობასა EF.—11—13 ყოველი სირაა აღიცისკრებს და ვ'ე დასაბამისად codd.—19 ერთობისაცა EH.—20 თანმიმდებელთათვს F.—21 მიწუთომელობისაჲთა EH.—24 მიწუთომად F.—29—31 ყოველთა მზიარებელთა ვ'ე მყოფობისათა მყოფი ABCDEH.

| მსე ხედვანი განგვყოფენ ცხადად პირველსა მყოფსა და პირ- A148b
 ველსა გონებზსა. პირველად უკუე მყოფად ნამდვლ მყოფი გაიგონე,
 რამეთუ მან მიიღო პირველ მყოფობაჲ მის ყოველთა მყოფთა და ყო-
 ველთა ძალთჲ ზესთაჲსა ძალისგან, და წარმოდგა პირველად მყოფად
 5 და მიზეზად ყოველთა მყოფთად, ვითარცა ხატი პირველისა მის
 ერთისაჲ, რომელი შეადგა მან უთქუმან და ზესთამან ყოველთამან,
 და დადგა ხატად თვსდა და იგავად ყოველთა მყოფთად. რომლისა
 ნათხზთა ვერ კმა ეყოს აღმოჩენაჲ, რამეთუ არიან ღმრთეებრ მთენა-
 რე, რამეთუ მან ზესთამან იხუროვნაო ნამკნი ნამდვლ მყოფისანი. ნუ
 10 გიკვრს ესეო; ვითარცა ეტყჳს სოკრატის პარმენიდი, და კუა-
 ლად შემდგომად ცხოველობაჲ წარმოდგაო, რამეთუ ნამდვლ მყოფსა
 შორის არსებაჲ ცხოველობისაჲ. და კუალად ცხოველობასა შემდგო-
 მად არსებაჲ გონებისაჲ, ვითარ თვთმზიარებელთაგან და შემდგომ-
 თა აღმოიჩინოს, ვითარცა ითქუა პირველთა შორის. რამეთუ რაო-
 15 დენნიცა მიზეზთანი იყენენ შორს გამწვთომ, მიზეზთანთა წარმოარ-
 სებასა შორის უზესთაჲს არიან ძალითა და არსებითითა ზემექონეო-
 ბითა. ხოლო ნამდვლ მყოფი უფრო გამწვთომ შემოქმედებითითა ძა-
 ლითა. რამეთუ ყოველთა რაჲზომვე მყოფად სახელდებულთა მიზეზ
 არს ცხოველთა არცხოველთა. და ყოველთა რაჲზომვე მოუგია ზიარ-
 20 რებაჲ და მყოფობაჲ, და გაგუარებულა. ხოლო ცხოველობაჲ ვიდრე
 გაცხოველებულთამდე წარაელენს თვსთა გზაენათა. და კუალად გო-
 ნებაჲ ვიდრე მზიარებელთამდე გონებისათა. რამეთუ არიან მრავალნი A149a
 ცხოველთანი, რომელთა ცხოველობაჲ უკუე მოუგია, არამედ გონე-
 ბისგან არიან დაკლებულ. აწ ამათ კანონთა მიერ იპყარ, რამეთუ
 25 უპირველესნი მიზეზნი უშორეს განმგზავენ თვსთა ძალთა და მოქ-
 მედებათა.

თ ა ვ ი 102

წყაროთა და დასაბამთათჳს პირველ მყოფთა

«ყოველნი რაოდენვე მყოფნი საზღვრისა და უსაზღვროობის-
 30 გან არიან პირველ მყოფისა მიერ. ყოველნი უკუე ცხოველნი თვს
 შორის მიმდრეკ არიან პირველისა მიერ ცხოველობისა. ყოველნი
 უკუე აღმეუწყენი და მცნობელნი ეზიარებიან ცნობასა და უწყე-
 ბასა პირველისა მიერ გონებისა».

4 პირველ H.—5 მყოფთა და ვითარცა AB.—7 თვსად AB.—ყოფად
 F.—8 მღთებრ A, ღთაებრ DE, ღთებრ H, ღტთაებრ F.—8-9 მთებარე F.—
 20 გაგუარებულთა EFH.—22 მზიარებელთადმდე H.—29—33 ყოველნი რაოდენვე
 მყოფნი ეწ პირველისა მიერ გონებისა C, ყოველნი რაოდენვე მყო მიდრეკიან
 ეწ პირველისა მიერ გონებისა ABDEH.

ამათ სამთა წყაროთა და დასაბამთა დასხამს ჰირველ მყოფ-
 თასა. პირველ მყოფსა, რომელსა ნამდვლ მყოფად უწოდა სიტყუამან,
 რამეთუ იგი არს მიზეზი ყოველთა მყოფთა. ხოლო თვთ მას მყოფ-
 თობაჲ აქუს პირველისა საზღერისა და უსაზღეროჲსა შეერთებისგან,
 5 და წარმოაარსებს თვს გამო პირველსა ცხოველობასა, და მოქმე- A149b
 დებს მას შორის, სადამდის გასწუთებოდის ძალი ცხოველობითი.
 და კუალად შემდგომთა შორის მოქმედებს თვსთა მოქმედებათა
 ვიდრე უკუანაჲსკენელამდის. და კუალად მოქმედებს გონებასაცა თანა,
 სადამდის გასწუთებოდის ძალი გონებისაჲ, რამეთუ ვიდრე მქონე-
 10 ბელთამდის ძალსა ცნობისა და უწყებისასა გასწუთების გონებაჲ, და
 მიერთგან მოაკლებს თვსთა მოქმედებათა. ხოლო ნამდვლ მყოფისა
 ძალნი და მოქმედებანი ვიდრე უკუანაჲსკენლობათამდის გასწუთე-
 ბიან, ამისთვს რომელ უფრო საყოველთაოჲ არს ძალი არსებაჲ და C 237
 მოქმედებაჲ ნამდვლ მყოფისაჲ. რამეთუ ვიდრე ყოველთა გაგუარე-
 15 ბულთამდის განჰტენს და განზიდავს თვსთა შემოქმედებითთა მზეთა
 და ნათელთა. რამეთუ ნამდვლ არსი არს და ნამდვლ მყოფი, ნუ
 გიკვრს ესე, რამეთუ ერთმან მოპრთო ხატად და ალაღმად თვსად.

თ ა ვ ი 103

«ყოველი ყოველსა შორის, ხოლო საკუთრებით თითოეთულსა შო-
 20 რის: რამეთუ და მყოფსაცა შორის და ცხოველობაჲცა და გონებაჲცა;
 და გონებასაცა შორის მყოფობაჲცა და ცხოველობაჲცა; და ცხოველო-
 ბასაცა შორის მყოფობაჲცა და ცხოველობაჲცა; არამედ რომელსამე
 შორის გონიერად, ხოლო რომელსამე შორის ცხოველობით, ხოლო
 რომელსამე შორის მყოფობით არიან ყოველნივე».

25 ხედენ და განიცადე, მ გამგონეო ხედულო გონებისგან, სიწ-
 ლოსა არსთა ანაქმისასა.

იტყვს, ვითარმედ ყოველი ყოველსა შორის, | ხოლო თითოეთუ- C 238
 ლად თვს შორის. ესე არს ესე ხედვათა ხუაჲ. რამეთუ მყოფსაცა
 შორის განიცდებიან ცხოველობაჲცა და გონებაჲ, არამედ კ ა ტ ე-
 30 ტ ი ა დ, რომელ არს მიზეზოვნებით; რამეთუ მყოფსა პირველსა ვი-
 თარ ზესთ თესლნი მოჰქონან თვს შორის ყოველნი შემდგომნი თვს-
 ნი. და კუალად ცხოველობასაცა შორის ნამდვლ მყოფიცა და
 გონებაჲცა, არამედ ვითარ ცხოველობით; რამეთუ ჰქონან თვთ-
 ცხოველსა თვს შორის ყოველნი, მაგრა ვითარ ცხოველობით.

4 და <AB.—5-6 მოქმედობს A.—6 მის შორის AB.—9 გასწუთების E.—
 ვიდრე] ვერ D, <AB.—12 მოქმედობანი A.—ვიდრე] ესე AB.—14 ვიდრე <AB.—
 19—24 ყოველი ყოველსა შორის ხოლო საკუ (საკუზო A, სკუზო B, საკუა D) ვე
 არიან ყოველნივე ABCDEH.—25 განიცადენ AB.

და კუალად ჰქონან გონებასაცა თჳს შორის ნამდვლ მყოფიცა და ცხორებაცა, არამედ ვითარ გონებით და გონებასა შორის. და ესთა ყოველთა შორის იხილო. რამეთუ სახეთაცა მიერ მიესცეთ საუწყოსა: რამეთუ არს კრონოს, და ყოველი მის შორის კრონოიანად.
 5 და არს მზეცა, მაგრა ვითა მზიანად ყოველი მის შორის. და არს აფროდიტი, არამედ ვითარ აფროდიტიანად. და კუალად ოთხთაცა კავშირთა ზედა იხილო ესე: რამეთუ ქუეყანასა შორის ქუეყნიერად, და წყალთა შორის წყლიერად, და აირსა შორის აირ-
 10 შორის და თითოეულად თითოეული. ვინაჲ თანა გუაც, გამგონეო და შემავალო ხედვათა საღმრთისმეტყუელოთა, რაათა ამით ყოველ-
 თა ვითარ შესაქმეთა და დასაბამთა იყო მეცნიერ, რაათა არა გიბრკუმდებოდის თუალი ხედვისაჲ.

თ ა ვ ი 104.

საუკუნოჲსა და უკუდავისათჳს

15

«ყოველსა საუკუნოჲსა პირველ მზიარებელსა არსებაცა და მოქმედებაჲ საუკუნოჲ აქუს».

თანა გუაც, რაათა შესწავებით სამარადისოდ თანა მოგუაქუნ-
 დენ ხედვანი ესე. რამეთუ გაჰყოფს აქა სამარადისოდ საუკუნესა შო-
 20 რის მომგებთა არსებისა და მოქმედებისათა, რომელ არიან ყოველნი გონებითნი და გონიერნი არსებანი. რამეთუ სამარადისოდ და დაუე-
 სებელად არსებაცა და მოქმედებაჲ დაუფებელსა უკუდავებასა შო-
 რის მოუგია. და არა არს, რაათამცა რომელიმე მისი შორის საუკუ-
 ნესა მოეგო, ხოლო რომელიმე ჟამსა შორის წარმოსგომოდა. არა-
 25 მედ დაზესთაებულა ყოველი გონებათა აღმკულებაჲ ჟამითთა ქცევა-
 თაგან. და არცა ესე, რაათამცა არსებაჲ ჟამსა შორის მოეგო, ხო-
 ლო მოქმედებაჲ საუკუნესა. იყოს ვინაჲმე მოქმედებაჲ უმჯობეს არ-
 სებისა, რომელი არ ეგებოს, რამეთუ ნიადაგ ძალნი და მოქმედებანი უღარეს არსებათაჲსა არიან.

1 გონებაცა AB.—3 საწყოსა BH.—4 კრონიანად ABEFH, კრონიანად D.—
 6 არამედ <A-B.—8 ქყნიერად AB.—აირსა] აპრსა A, ჰაერსა B.—8-9 ჰაერიელად
 B, არიელად E, აირელად H.—9 ცეცხლიერად A.—16-17 ყოველსა საუკუნოჲსა
 (სკნო AD, სკნა B, საუკუნოჲ EII) ვეწაუკუნოჲ აქუს (არს ABEH) ABCDEH.—
 18-19 მოგუაქუნდეს F.—23 მისი] მის EII.—24, შორის ჟამსა DF.—25 დაზესთაე-
 ბული C.—27 მოქმედობაჲ საუკუნესა A.

თ ა ვ ი 105

თანაზედარებისათვის უკუდაზედისა და სამარადისო-
ობისა

«ყოველი უკუდავი სამარადისო არს, და არა ყოველი სამარადისოა უკუდავ». აქა თანა შეუდარებს უკუდავებასა და სამარადისობასა და იტყვს, ვითარმედ «ყოველი უკუდავი სამარადისო არს, და არა ყოველი სამარადისოა უკუდავ». ამისთვის რომელ ჰესეთაობს და ჰმეტობს სამარადისობაჲ უკუდავებასა: რამეთუ რომელიმე ზესთა ძეს უკუდავებასა, ვითარ ნამდვლ მყოფი, რამეთუ ზესთა ძეს უკუდავებასა და ყოველსა ძალსა ცხოვლობისასა. რამეთუ სხუა არა არს უკუდავებაჲ თვნიერ ნიადაგ მოგებაჲ დაუესებელსა ცხორებასა თვის შორის; ხოლო კუალად არს სხუაჲ მარადისობაჲ დაკლებული ცხორებისგან, ვითარ ყოველთა უსულთა და უზიაროთა ცხორებისათა, და თვთ მის უსახოხსაცა ნივთისა, რამეთუ სამარადისობის ნივთიცა უგუაროა. არამედ ვითარცა მოკლებული ყოველისა ცხოვლობითისა ძალისაგან. ვინაჲ გაქუს ორ სახედ სამარადისობაჲ: რომელიმე ვითარ ზესთაჲ ცხოვლობისაჲ, ხოლო რომელიმე ვითარ უდარე ცხოვლობისა.

თ ა ვ ი 106

«ყოველითურთ ყოველსა საუკუნოჲს-შორისსა, არსებითცა და მოქმედებითა. და კუალად ყოველითურთ უამის-შორისსა საშუალ არს რომლითამე საუკუნოჲ, ხოლო რომლითამე უამისა მიერ განზომილი».

ბესმაა, გ გამგონეო? არს თა თხზვასა და ყოველსა წარმონაქუსსა C 241
 25 მყოფთასა მსგავსებისა მიერ მოჭრთავს, რაჲთა ერთ იყოს ყოველი მორთულებაჲ რჩეულ-მეკელოვნისა ღმრთისა. ხოლო შენ აქა იხილე, რამეთუ არს არსებაჲ ყოველითურთ საუკუნესა შორის დამსკუალული და დაფუძნებული შორის ნეტარებასა სამარადმყოფსასა, არსებითაცა და მოქმედებითა. და არს არსებაჲ უამის-შორისთა სამარადისოსა
 30 დენასა შორის და სხუა და სხუა ქცევასა უმდგომობითა. აწ ამათ ორთავე ზედა იხილვების ყოველი უმსგავსობაჲ: რამეთუ რომელიმე დაუესებელ და წარუდინო არს არსებითა და მოქმედებითა, ხოლო რომელიმე ყოველითურთ წარდინებადი და ქცევადი. ვინაჲ ჯერ არს,

7 ზესთაობს AB.—9—10 ვითარ—უკუდავებასა *ἀποκατεστη* ABD.—
 14 უსახოხსაცა E.—15-16 ცხოვლობისათა AB.—20—23 ყოველითურთ ყოველსა
 ეწ უამისა მიერ განზომილი ABCDEH.—24 თხზვას] თხზვასა AB.—25 ერთი
 ყოს D.—28 ნეტარებული სამარადმყოფსა AB.—29 და არს] არს AB.—32—33
 დაუესებელ—რომელიმე <AB (*ex homoioteleuto*)..

რადთა იყოს საშუალ ამათსა სხუაჲ ვინაჲ არსებაჲ, რადთა ეზიარებოდის ორთავე, ჟამსაცა და საუკუნესა, რომელ არს არსებაჲ სული-საჲ. აწ ესე არსებაჲ სულისაჲ ორთავე აზიარებს და შეჰყარის ორთავე ამათ განყოფილთა ურთიერთას: რამეთუ ერთი ყოვლითურთ უკუდაე
 5 და სამარადისო არს არსებითაცა და მოქმედებითა, ხოლო მეორე ორითავე ხრწნადი და ცვალებადი, ყოველი ჟამის-შორისი. ხოლო არსებაჲ სულისაჲ ესრეთ გაიცდების და აღმოიჩინების, რამეთუ არსებით უკუდაეებასა და საუკუნესა შორისად, ხოლო მოქმედებით ჟამსა და დენასა შორისად. რამეთუ მოვა მიცილვებად, და არა აქუს
 10 სულსა თვისი მოქმედებაჲ დაუესებელად, ვითა გონებასა; რამეთუ სადაცა წარმოდგომილა ნათელი გონებითი, ცნობაჲცა და უწყებაჲ A152b თანა წარმოსდგომია. ხოლო აწ სულისა მიერ იზიარნეს და მოირთნეს, და შეიერთნეს ჟამის-შორითნი და საუკუნოჲს-შორითნი. რამეთუ არსებით ვითარ სამარადისოჲ ეზიარების გონიერთა არსებათა, ხო-
 15 ლო მოქმედებითა ჟამის-შორისთა, ვითარ ცვალებადთა, და სამარადისოსა დენასა შორის მქონებელთა მყოფობისათა, და რამეთუ მოქმედებაჲცა სულისაჲ სამარადისოდ იქცევის. აწ ესე ყოველთა მზადისა მიერ კეთილ-იმუსიკელა. პირველად რადთა არ უცხო იყვნენ დაბადებულნი ურთიერთობისგან, და რადთა ეზიარებოდინ ურთიერთას, C 242.
 20 და რადთა განგებაჲ ყოველთა მხედისაჲ ყოველთა მიერ წარმოჰკლიდეს ვიდრე უკუანაჲსკნელთამდის.

თ ა 3 0 1 0 7

«ყოველი ვიდრემე რომლითამე საუკუნოჲ, ხოლო რომლითამე ჟამის-შორისი ერთბამად მყოფიცა არს და ქმნაჲცა.»

25 ამათ ხედვათა იწყეს აწ არსებასა სულისასა დაღეჰსვად. რამეთუ იგი არს რომლითამე მყოფე, ესე იგი არს ნიადაგ ერთობასა ზედა მგები. რამეთუ მყოფსა ქმნაჲ არა აქუს, რამეთუ ჰგია თვთებასა A153a ზედა თვისსა. ხოლო ჟამის-შორისსა ყოველსა ქმნასა შორის მოუგია თვისი მყოფობაჲ და არს მარტივად მყოფი, არამედ ვითარ ქმნადი სხუად
 30 და სხუად. ხოლო სული მოქმედებით ქმნადია და არა მგები მასვეობასა ზედა, ვითარ არსებაჲ მისი საუკუნოსა შორის და მასვეობასა მყოფობისასა. ვინაჲ იყოს სული ერთბამად მყოფიცა, ვითარ არსებით, და ქმნაჲცა, ვითარ მოქმედებით.

1 ამათსა] ამითს D.—სუბჟა H.—3 აწ—სულისაჲ <F (ex homoioteleuto).—6 ორთავე D.—8 შორისად <AB.—11 გონებით AB.—13 ჟამის შორისნი D.—და საუკუნოჲს-შორითნი <AB.—17 აწ <AB.—18 რადთა <AB.—19 რადთა] რაჲ AB.—20 რადთა <AB.—23—24 ყოველი ვიდრემე რომლითამე (რომლითა ABDEH) ვ'ე და ქმნაჲცა ABCDEH.—25 დაღეჰსვად] დაჰღეჰს ვ'დ. B.—26 მყოფ EFH.—30 და არა] არა AB.—33 და <AB.

თ ა ვ ი 108

სქმსთა ზიარებისათჳს და უმსგავსათა და ჟუმგდებარეთა

«ჰოველსა თითოეულსა წესსა შორის ნაწილებითსა ორ სახედ
ძალ უც ზიარებაჲ ზესთ მდებარეობით მახლობელისა თჳსისა და
6 აღმამკობელისა მხოლოდასადმი».

ბესმა აქა, რამეთუ ორ სახედ ძალ უცო ზიარებად სირათ-მთავ-
რისა მიმართ სირათა შორის მყოფთა არსებათა: რამეთუ ანუ თვთ
უსაშუველოდ ეზიარების, ვითარ მახლობელსა თჳსსა, ანუ საშუველობით,
საშუალთა მიერ, ესე იგი არს. თჳსთა უზენაესთა მიერ ზესთ ზენადად.
10 და კუალად ესეცა შეიმეცნე, ვითარმედ ყოველი მიზეზოანი თჳსისა
მიზეზისა მიმართ ვითარ ნაწილი არს, და არ შეუძლებს, რაჲთამცა
ყოველსა მიზეზსა გასწუთა მიზეზოანი. არამედ ეზიარების ვითარ ნა-
წილი ყოველობასა შორის, რამეთუ გარეშემოიცვის მიზეზისგან მიზე-
ზოანი და არა მიზეზოანისაგან მიზეზი. და ესე ზიარებაჲ მიზეზოანის-
15 გან მიზეზისადმი. ხოლო კუალად სხუაჲ ზიარებაჲ მიზეზისგან მიზეზოა-
ნისადმი, რამეთუ იზიარებს მიზეზი მიზეზოანსა. არა ნაწილებით,
არამედ ყოველითურთ ყოველი შეიცავს და უპყრიეს თჳს შორის. და
ესე კანონი ყოველსა შორის განსაზიდას სირათასა.

თ ა ვ ი 109

20 «ჰოველი ნაწილებითი გონებაჲ ეზიარების ზესთ გონებითსა
დი პირველსა მხოლოსა ყოველობითისა მიერ გონებისა და თან-
დაწესებულისა თჳსისა ნაწილებითისა ერთისა. და ყოველი ნაწი-
ლებითი სული ეზიარების ყოველობითსა გონებასა ყოველობითისა
სულისა მიერ და ნაწილებითისა გონებისა».

25 აქა ხედვაჲ ესე ესთა მეტყჳს ჩუენ, ვითარმედ ნაწილებითი გონე-
ბაჲ მესაშუველობითა საყოველთაოდასა გონებისაჲთა და თჳს-შორისისა
ნაწილებითისა ერთისაჲთა ეზიარების მას ზესთასა გონებათასა ერთსა
ერთთასა. ვინაჲ ესეცა შეისწავე სათანადოდ, რამეთუ ნაბრწყინი მის
ზესთაჲსა ერთისაჲ თან მითესულა ყოველთადა რაჲზომვე მხუდართა
30 არსებისადა რაბამობისაებრ თჳსთა მყოფობათაჲსა, და მის მიერ
იძლუანვიან ზიარებად მის ზესთ ერთისადა, ვითარ ერთთა დღისა და

3—5 ყოველსა თითო ზიარებად ვ'ე მხოლოდასადმი (ხ'სადმი A, ბოლოსად-
მი B) ABDEH, ყოველსა თითოეულსა წესსა ვ'ე მხოლოდასადმი C.—6 ძალ უც D,
ძალ უცო F.—11 მიმართ <AB.—13 გარეშემოიცავს AB.—15 მიზეზისადმი—მი-
ზეზისგან <AB (ex homoioteleuti).—17 თჳს შორის <EH.—20—24 ყოველი ნაწილე-
ბითი (ნაწილებ EH) ვ'ე ნაწილებითისა გონებისა (გონებითისა ABD) ABCDEH.
—20 ზესთ] წესთ F.—29 ყოველთა და ABD.

მზისად. და კუალად სულნიცა ეზიარებთან საყოველთაოსა გონებესა ნაწილებითისა მიერ გონებისა და საყოველთაოსა სულისა. და კუალად სხეულიცა ეზიარების სულსა საყოველთაოსა მიერ ბუნებისა და ნაწილებითისა სულისა, ვითარ არსებაჲ ესე ცისაჲ; რამეთუ არა თუ ყოველი სული მოუგია თჳს შორის, არამედ ნაწილები; რამეთუ არს თჳს შორის განკსნილად და ზესთა სხეულთაგან სფეროჲ და მოქცევი საყოველთაოსა სულისაჲ. ხოლო საყოველთაოჲ ბუნებაჲ ცასა შორის, და არ განყენებულ ცეებრთა მოქცევთაგან.

თა 30 110

10 «ყოველთა თითოეულთა სირასა შორის დაწესებულთა პირველნი და თჳსისა მხოლოდსადა შეერთებულნი შემძლებელ არიან ზიარებად».

ბესმა, ჳ გამგონეო, რამეთუ ყოველნი უბირველესნი შორის ნათხსსა სირასასა შეუძლებენ ზიარებად შერაბამებულად თჳსთა სიახლეთაებრ. ხოლო აჲა გესმენ რაჲ სიახლენი, ნუ ადგილითთა განიცდი, არამედ სიმარჯუენი გაიგონენ მოქმედებათანრ. რამეთუ ყოველი უფრო მომმარჯუე მოქმედებითა უფრო მახლობელ სირასა შორის; ხოლო უფრო მახლობელი უფრო მზიარებელ სირათ-მთავრისადმი; ხოლო შორს განზიდულნი უმარჯობითა ოდენ ინდალმათა A155a მიმთუალველ ესვითა ნაბრწყინთა.

თა 30 111

საღმრთოთა საცნაურთათჳს, და ლიტონთა საცნაურთა, და საცნაურთა სულთა, და ლიტონთა სულთა, და სიტყვირთა სხეულთა, და უსიტყუთა სხეულთა.

25 «ყოველისა გონიერისა სირასა რომელნიმე არიან ღმრთებრნი გონებანი, შემწყნარებელნი ღმერთთა ზიარებასა, ხოლო რომელნიმე მხოლოდ გონებანი».

იხილენ ხედვათა შეუნიერებანი, ჳ გამგონეო. რამეთუ არიან გონებანი ზიარებითა ღმრთივთა ერთთაჲთა განღმრთობილნი და ვითარ ღმერთნი, ვიტყჳ უკუე ვითარ ნამდვლ მყოფისა და საუკუნოასა A155b აღმკულებასა. და კუალად არიან ოდენ მარტივად გონებანი. და

2 ნაწილებისა C.—6-7 მოქცევა AB, მქცევი E.—8 ცეებრივთა ABDEFH.—10—12 ყოველთა თითოეულთა (თითო EH, მზიარებელთა AB) ვე ზიარებად ABCEH, ყოველისა ვინაჲ ვე ზიარებად D.—15 გესმენს AB, გესმენს H.—17 მომმარჯჳ C, მომმარჯვი F, მომმარჯჳ EH.—25—27 ყოველისა გონიერისა (გონი ABDEH) ვე მხოლოდ გონებანი ABCDEH.—28 არ არიან AB.—30 ღმერთნი <AB (საჲკესა).—საუკუნესა AB.—31 ოდენ <AB.

ესრეთ სულხაცა ზედა იხილო, და ვიდრე სხეულთა მორთულე-
 ბისამდე. რამეთუ არიან სულნი ვითარ გონებანი, რამეთუ საყოველ-
 თაოდ სული დაფუძნებულა ზესთ მექონებრასა შორის გონებისასა.
 და კუალად არიან სულნი ოდენ მარტივად; და კუალად არს სხეული
 5 ვითარ სული; და კუალად სხეულნი მარტივად. და ესრეთ მცირედ-
 მცირედ ცვალებითა მორთულ არსთა აღმკულებად. იწყე მათ ერთე-
 ბრიეთა ღმერთთა და ზესთ არსთა წყაროთაგან და ვიდრე უკუანადაკ-
 ნელობამდე სირათა განსაზიღისა.

თ ა ვ ი 112

10 «შოვლისა წესისა უპირველესთა თვსთა უპირატესთა სახე
 (მორფი) აქუს. რამეთუ თითოეული მწუერვალობითა ტომთაჲ
 მსგავსებისა მიერ შეეხების ზესთ მღებარეთა თვსთა».

მეტყვს ჩუენ ესე ხედვად, ვითარმედ პირველნი და უზენაესნი
 შორის სირათა ეზიარებიან თვსთა უზენაესთა წესთა. რამეთუ პირ-
 15 ველი გონებაჲ ერთებრივ არს და ღმერთთ-მორფ. და კუალად პირ-
 ველი სული გონების სახე არს, და პირველი სხეულთაჲ სულის სახე
 არს და გონებისა. ხოლო ოდეს პირველად სხეულთად გესმოდის ცაჲ,
 ესე მიზეზი და უღმრთივესი ყოველთა სხეულთაჲ იგულისხმუიე. ვინაჲ
 ესრეთ პირველნი ყოველნი თვსთა უზენაესთა თან ესახისფერებიან A156a
 20 არსებათა სიწმიდითა. და ღმრთებრივი რიცხვ ერთებრივ არს, ვი-
 ნაფთაგან ღმერთი ერთ არს. სადა არიან რომელნი შეასმენენ ბრძენთა,
 ვითარ მრავალღმრთეებისა მეტყუელთა და დანანარდებიან თვსთა
 უმეტრებითა ტყუილ დაღექსვათა ზედა. ხოლო აქა აღმოაჩენს,
 ვითარმედ ერთ ზესთ ერთი, და მისგან ორნი შემოქმედებითნი წყა-
 25 რონი ზესთ არსნი ესვითამცა ერთისგან ერთნი, და ერთისა ზესთ
 ღმრთისგან ღმერთნი, და ერთისა ზესთ წმიდისგან წმიდანი.

თ ა ვ ი 113

საღმრთოთა რიცხუთათჳს, და ზიარებითა ღმერთთა,
 რომელ არიან საყოველთაონი

30 «შოველი ღმრთებრივი რიცხვ ერთებრივი არს. ხოლო თუ

4—5 და კუალად არიან—სული და მტყუელთა არსაჲ ABD.—6 ცვალებულთა
 A.—7 და ზესთ| ზესთ AB.—8 განსაზიღითა AB.—10—12 ყოველისა წესისა ეჲ მღე-
 ბარეთა თვსთა ABCDEH.—10-11 სახე (ესე იგი მორფი) F.—13 ვითარმედ<D.—
 21 ღმერთი| კლი D.—ერთი FH.—22 დანანარდებიან E, დანარდებიან F.—24 შე-
 მოქმედებითანი AB, შემოქმედნი EH.—30—ჟგ. 1ან, 3 ყოველი ღმთთა რიცხვ (ჟერ
 ABDEH) ეჲ თვსისა მიზეზისა ბივართ ABCDEH.

ღმრთებრივსა რიცხუსა აქუს მიზეზი უპირატესად და საკუთრებით ერთი, ვითარ გონიერსა რიცხუსა გონებაჲ და სულიერსა სული, და ყოველგან არს შესაბამი სიმრავლე თვისისა მიზეზისა მიმართ».

5 მსე ხედვანი აღმოაჩინენ, ჳ გამგონეო, ვითარმედ პირველნი და დასაბამებრივნი |ყოველთანი არიან ერთ და მხოლო, რამეთუ ერთ A156b არს ზესთა პირველი ერთი; და კუალად მის მიუწოდომელისა ერთისგან წარმოდგა სირაჲ ერთთა და მხოლოთაჲ, ვითარ ერთისგან ერთნი და ღმრთისაგან ღმერთნი. რამეთუ პირველ უმსგავსოთაჲსა მსგავსთა წარ-
10 მოიქმს ყოველი შემოქმედი ბუნებათაჲ. ვინაჲ ერთ პირველი იგი ზესთ ერთი და მისგან ერთნი მრავალ. ხოლო პირველი ვითარ უზიარებელი და ზესთ განყენებული ყოველთაგან. ხოლო სხუანი შემდგომნი ერთნი თანმიცემით და თანზიარებით წარმოდგეს მის პირველობასაცა უზესთაესისა ღმრთისა და ერთისგან. ვინაჲ ესე კანონი ყოველთა არსთა და ზესთ არსთა შორის ჰპოვო.

15

თ ა 3 0 1 1 4

უზადღოსა ზიარებისათჳს

|«ყოველი ზიარებით ღმერთი ერთი არს თვთსრული, და ყო- C 249 ველი თვთსრული ერთი ღმერთ ზიარებით».

20 აქა უზადღოსა ზიარებასა |ორივე უნდა: პირველად რაჲთა ერთი A157a იყოს, მეორედ რაჲთა თვთსრული; რაჲთა ერთობითა მას ზესთ ერთსა ეზიარებოდის, ხოლო სრულობითა ზესთ კეთილობასა ერთისასა. ხოლო რაჲც რაჲვე აკლდეს ამათგანი, ანუ ერთ იყოს და არა ზესთ სრულ, არსრულ და არა ერთ. ვერ არს უზადღო ხატ მის მიუწოდომელობრთ ერთისა, არამედ არს უქუნენაესთა ტომთაჲ. და ესვითა
25 სხუა ტომთა სიშორითა განზიდვისა მიერ სირათაჲსა. ხოლო უზადღოდ ხატსა მის ერთისასა ორივე უნდა: სრულობაჲცა და ერთობაჲ; და უმანკოდ დიხატვიდეს თჳს შორის პატივისა და გუარსა ზესთ არსისა და ზესთ ერთისა ერთისასა.

თ ა 3 0 1 1 5

წყაროდსათჳს ერთთა და მხოლოთაჲსა

30

«ყოველი ზიარებით ღმერთი ზესთ არსი არს აობაჲ და ზესთ გონებისა».

7—8 და მხოლოთაჲ—ღმერთნი <D.—12 მის| და EII.—17—18 ყოველი ზიარებით (ზიარე ABDEH) ვ'ე ყოველითურთ სრული ერთი ღმერთ ზიარებით ABCDEH.—21 სრულებითა E.—22 რაჲც| რათაც A, რათაცა B.—23 არსრულ| არს რ'ლ H, არს რომელ E.—25 სიშორისა D.—უზადღო E.—27 არსისასა AB.—31 —32 ყოველი ზიარებით ღმერთი ვ'ე ზესთ გონებისა C, ყოველი ზიარება ზესთ გონებისა (განგებისა B) ABDEH.

არს|და არა ერთ. რამეთუ რომლითა ეწიარა ქმნასა, ერთ არს; C 252
 ხოლო რომლითა იქმნა, არა ერთ. რამეთუ ყოველი ქმნილი სხუა
 უქმნელისგან, და პირველი ერთი ზესთა ძეს ზიარებასა, ხოლო მეო-
 რე და ქმნილი ერთი მიზეზ თანმიცემით ყოველთა მზიარებელთა.
 5 ვინაჲ აქა და მიზეზნიცა ერთთანი განიყოფვიან, რამეთუ არს პირ-
 ველი ერთი მიზეზი ერთთაჲ, არამედ არ თანმიცემ თვსთა თვთებათა
 შემდგომთა ერთთა. |და არს მის მიერ წარმოარსებული ერთი მიზეზ A159a
 და თანმიცემ თვსთა თვთებათა სირასა შორის ერთთასა. და არს
 პირველი ერთი ზესთაჲ ყოველთა ერთთა განკარგვით და თანდაუწყესე-
 10 ბელ სირასა მას ერთთასა, არამედ ვითარ გამხოლოებული ვინაჲ ერთ
 არს. ხოლო წარმოერთებული მისგან ერთი, ვითარ სირათ-დასაბამი
 და სირათ-მთავარი ერთებრივთაჲ და არა ვითარ შეერთებული. რა-
 მეთუ სხუა არს შეერთებული ერთი და სხუა არს მის ზესთ ერთისგან
 წარმოშობილი. რამეთუ წარმოშობილი ერთი ზესთა ძეს ყოველთა
 15 სირათა, ვითარ სირათ-მთავარი და ერთ-მთავარი. ხოლო შედგმუ-
 ლი ერთთაგან ერთი შემდგომად ერთთაჲსა არს. რამეთუ შედგა
 ერთებრივთა მხოლოთაგან, ვითარ ეტყოდა დიდი პატრქენი დი
 სოკრატის და ზინონს.

თ ა 3 ი 117

20 «ყოველი ზიარებით ღმერთი საზომი არს მყოფთაჲ»,
 ამათ ხედვათა ხედენ, ჳ მხედველო. იტყვს, რამეთუ ყოველი
 ღმერთი ზიარებითი, ესე იგი არს ერთთა ანათხზი და სირაჲ მითი,
 საზღვარი არსო მყოფთაჲ. გესმა, რამეთუ ყოველისა რიცხვსა საზღვა-
 რი და გარე შემომწერელი ერთი არს; თუ არა თვთ თვსითა ბუნე-
 25 ბითა ყოველი რიცხვ უსაზღვრო არს, არამედ განისაზღვრების და
 შემოიწერების ერთისა მიერ, რამეთუ შემოსწერსო ყოველსა რიცხუსა
 არსებათა და მყოფთასა ძალი და მოქმედებაჲ ერთისაჲ. რამეთუ
 დასაწყსაცა და საშუალსა და დასასრულსა არსებითთა რიცხუთასჲ
 ერთის გუარ ჰყოფს და თითოეულობასა მათსა და ყოველობასა.
 30 რამეთუ ვერაჲ განეველთოს ძალსა ერთისასა, ხოლო უმეტეს ერთი, უმე-
 ტეს ერთის გუარ ანაქუსსა და განსაზიდსა შორის არსთა ანათხზისასა.

1 არა ერთ] არა ერთი ABCDEF.—2 არა ერთი AB.—3 ზესთა] თა D.—
 10 მას ფანსილგმა ჩასხული CDE, მის AB.—ერთ] ერთი DF.—14 რამეთუ წარ-
 მოშობილა <AB. (ex homoioteleuto).—21 მხედველთა AB.—ყოველი <D.—26 რიც-
 ხუთა AB.—27 მყოფთა. AB.—27—28 რამეთუ—რიცხუთასა <D.—29 თვთოველსა
 AB.—30 განეველთო DEFH.—უმეტეს ერთი <H (ex homoioteleuto).

თ ა ვ ი 118

«**შოველი რადე რადეე ზიარებითა ღმერთთა შორის, ანუ თვსთა თვთებათაებრ წარმოდგომილ არს მათ შორის**».

აქა ხედვანი სამ სახედ განიყოფიან: ანუ მიზეზობით, ანუ მყოფობით, ანუ თანზიარებით. ხოლო შენ დახედენ, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ მყოფობით წარმოდგომილ არიან ყოველნი ზიარებით ღმერთნი და ერთნი და უფროჲს ხოლო მიზეზობით. ისმინე რასა დამისახავს ჩუენ მყოფობითი და მიზეზობითი: მყოფობით უკუე წარმოდგომაჲ არს, ოდეს იყოს წარმოდგომილი სწორ თვსდა, და არცა სჯობდეს და არცა უდარეს იყოს, არამედ იყოს საზომსა შორის თვთებისა თვისისასა; ხოლო მიზეზობით განცდაჲ არს, ოდეს თვსსა მიზეზსა შორის განიცდებოდის, რამეთუ თვსსა უზესთაესსა შორის განიცდების. და კუალად მესამე არს, ოდეს თვს-გამოთა შორის იხილვებოდის და უდარესთა თვსთა, ვითარ მიზეზი შორის მიზეზოანთა, რამეთუ უდარეს მიზეზოანი მიზეზსა. ხოლო ესე გუეტყვს ჩუენ, ვითარმედ ყოველი რიცხვ ერთთა სირაჲსაჲ და ზიარებით ღმერთთაჲ უმჯობესად იხილვების თვსსა მიზეზსა შორის, რომელ არს ზესთ ღმერთი და ზესთ ერთი; და მყოფობათაცა შორის მათთა განიცდებიან, ხოლო უდარესთა შორის არა თავს იღებენ განცდად ზემექონეობასა მყოფობათა მათასა.

თ ა ვ ი 119

«**შოველნი ზიარებით ღმერთნი ზესთ არსებრთისა კეთილისა მიერ წარმოდგომილ და არიან კეთილობა**».

აქა ზესთა დასდებს და პირველისაცა არსებისა ანაქუსსა პირველთა ერთთა, ვითარ უმახლობელსთა ხატთა ერთისათა. რამეთუ ბუნებასაცა და არსებასა ზესთ დაუშთების ზესთ არსთა ღმერთთა არსებაჲცა და მოქმედებაჲ; რამეთუ სრულებით კეთილობა არიან, ვითარ პირველნი ხატნი ერთისა და კეთილობისანი. ხოლო კეთილობაჲ და ერთი ერთ და იგივე. და ერთი და კეთილობაჲ ერთ და იგივე.

2—3 ყოველი რადე ვე მათ შორის ABCDEH; F-ს მოქმედებას დასდებს პირველნი ხატნი და არსებობის კაცე; და არს თვთება მათი ერთებრივ და ზესთ არსებითი: ერთებრივ ვინაჲვე და ზესთ არსებით ყოველი მათ შორის (ს. შიგნითანი, გვ. 72, 15-17).—8 მიზეზობითა AB.—9 თვსდა] თვს AB.—10 არამედ იყოს E.—12 განიცდებოდეს F.—14 უდარესთა] უარესთა E.—22—23 ყოველნი ზიარებით ვე და არიან კეთილობა C, ყოველნი ზიარ არსებითისა კეთილობისა ვე არიან კეთილობა ABDEH.—27 არსებათა A (B-ს თა ეოფილ და წაუხეიოთ).—29 ერთ ერთი] ერთი AB.

თ ა ვ ი 120

განგებისათვის ყოველისა მკაცრობისა მიერისა

«ყოველსა ზიარებით ღმერთსა. თვისსა მყოფობისაებრ მოუ-
გიეს განგება ყოველთა».

25 აქა ხედვანი შემოჰქონან განგებისათვის ყოველისა მკაცრობისა
მიერისა. რამეთუ საფუძველნი განგებისანი პირველ ყოველთასა ზეს-
თასა | ერთსა შორის დაფუძნებულ არიან და მეორე პირველთა შო- C 256
რის ხატთა ერთისათა, ზესთ არსთა შორის ხატთა ერთისათა, ზესთ
არსთა შორის ერთთა წარმოკვლის, და მათ მიერ მიეცემის შემდ-
10 გომთა, ვითარ აღმოაჩინა დიდმან პლატონ. ვინაჲცა განგება პირ-
ველ ღმერთთა შორის ერთისა მიერ ღმრთისა და ყოველთა მხედისა
და განმგისა. და ზესთ მოქმედებითი მოქმედება პირველ მათ შორის,
რამეთუ პირველ მათ დაარსებია ზესთ არსებითი კეთილობაჲ. და
ესთა ყოველთა აკეთილებენ შემდგომთა და თან | მისცემენ თვისთა A 161
15 ზესთ განკარგულთა.

თ ა ვ ი 121

«ყოველსა განღმრთობილსა მყოფობაჲ უკუე აქუს კეთილო-
ბითი, ხოლო ძალი ერთებრი და ცნობაჲ დაფარული და მიუხებე-
ლი ერთბამად ყოველთა შემდგომთაგან».

20 მყოფობასა და ძალსა და ცნობასა ზესთ არსთა ერთთასა
იტყვს, რამეთუ ყოველი მყოფობაჲ მათი კეთილობისა მიერ აღქსულ
არს, რამეთუ მის ერთისა მიერ წარმოირიცხუა რიცხვ და მყოფობაჲ
ზესთ არსთა და ერთთაჲ, ვითარ ღმერთთა ღმრთისა მიერ და ერთ-
თაჲ ერთისა მიერ და კეთილთაჲ კეთილობისა მიერ. ვინაჲ შემდგომ-
25 თაგან ყოველთა არიან ზესთ დაშთომილ მიწთომასა, ვითარ მიზეზნი
ყოველთანი. ხოლო ესე პირველთა შორის აღმოაჩინა, რომელ ყოვე-
ლი მიზეზი ზესთა ძეს მიზეზოანსა. და არს რამე შორის მიზეზსა,
რომელ არ იყოს მისაწთომ მიზეზოანისგან. ხოლო ესე ზესთა ძეს
ყოველთა და სწორად წარმოადგენენ ყოველთა, რამეთუ თვის ქუეშე
30 დაუფენინან არსებანი და ძალნი ყოველთა არსთანი. ხოლო მათ წარ-
მოსდგომია ძალი და განგებაჲ ყოველთა შემდგომთაჲ ზესთ არსი.

3—4 თვისსა — ყოველთაჲ < ABCDEH. — 8 ზესთ არსთა შორის ხატთა ერ-
თისათა < E (ex homoioteleuto). — 12 მოქმედებაჲ პირველი | კეთილობა და ეს D. —
17—19 ყოველსა განღმრთობილსა (განღმრთობილ B, განღმრთობი ADE, განღმთო H)
35 ეჲ ყოველთა შემდგომთაგან ABCDEH. — 22 მიერ | მათ A. — რიცხვნი მყოფობაჲ
AB. — 24 ვინაჲ < AB. — 25 დასთომილ ABDE. — 26—27 რომელ — მიზეზსა < AB
(ex homoioteleuto). — 27 რამე | რამე F. — 28 მოსაწთომ-ს ჰქმდე ჰქცა: მიზეზოანთა-
გან და არს რამე მიზეზსა რომელ არ იყოს მისაწთომ AB. — 28-29 ძეს ყოველთა < F.

და დამყარებულ არიან ნეტარებასა შორის კეთილობისა და ერთობისასა. და ცნობაჲცა მათ-შორისი ზესთა ყოველთა არსებითთა ცნობათა, ვითარცა მიზეზი ყოველთა ცნობისა და ძალისა და მოქმედებისაჲ.

თ ა ვ ი 122

«ყოველი ღმრთებრივი წინააღმდეგ განაგებს შემდგომთასა და ჯესთ მდებარე არს განსაგებელთაგან, არცა განგებაჲ დაამკობს თანუზიარებელსა თვისსა და ერთებრივსა ზესთ მექონეობასა. და კუალად არცა თვნიერ შეერთებისა განგებასა აარაარებს».

- 10 კეთილად დასჭურბიტენ, Φ გამგონეო; ესე თავი მეტად ღრთობს. იტყვის ესთა, ვითარმედ განაგებენ ერთნი და ღმერთნი, ხატნი და იგავნი მის ერთისანი. მაგრა არცა განგებაჲ ეშლების თანშეერთებითა განსაგოთაჲთა, და არცა შეერთებაჲ თანგასაგოთაჲ განგებისა ზესთ განყენებითა. რაჲ არს ესე და ვითარ არს ესე? მომეც საცნოჲ, Φ გამგონეო. რამეთუ უკუეთუ შეიერთებდეს გამგე გასაგოთა, თან იგ- C 259 ნებს და იქცევის ქცევათა მათთა სქესითა, რომელ არს თანმინახეთქი ანუ თანმიეგრეობაჲ. ხოლო თუ მიეგრეოს, თან იქცეს და თან იენოს ქცევასა თანა გასაგოთასა. და კუალად უკუეთუ არ შეიერთნეს გასაგონი განმგემან, ვით თან წარმოუდგეს თვისთა გასაგოთა? რამეთუ
- 20 კიდე და შორი, და რაჲზომვე კიდე ვერ წარმოუყენებს განგებასა A 163b. თვისსა გასაგოსა, და ესთა ძნელოჲს ხედვაჲ ამის ხედვისაჲ. ხოლო ესე დაჰქსნიეს ესთა, რამეთუ ზესთ უსხეულონი თან წარმოუდგებიან უადგილოდ, და იზიარებენ განყენებულად, და არ თან შეიცვალებიან თვისთა გასაგოთა. მოიღე და სახტეცა გიძიო მომზავი. რამეთუ არს
- 25 ერთი და ესე ერთი თან მისცემს ყოველთა რიცხუთა თვისისა ერთობისგან; ხოლო იგი ჰგის თვისსა ზედა ზეობასა ერთობისასა. და კუალად მზე იზიარებს ყოველთა შობადთა რამეთუ მის მიერ, და კუალად ანათლებს თვს შორის ყოველთა განათლებულთა, არამედ არას იენებს მათთა ქცევათა და ვნებათა მიერ, რამეთუ უსქეტოდ იზიარებს თვისთა მზიარებელთა. ვინაჲ ესე თუ ესთა, უფროჲს ხოლო იგი ზესთ არსნი ერთნი შეიერთვენცა და განაგებენ ყოველთა, და არცა განგებითი შეერთებაჲ შლის ერთობასა მათსა და არცა ერთობაჲ თან აქცევს და აენებს გასაგოთა თანა გამგეთა, არამედ უსქეტოდ და თანუქცეველად განაგებენ ყოველთა.

3-4 ძალი აქუს მოქმედებისა D.—6-9 ყოველი ღმრთებრივი წინააღმდეგ (წინაჲ ABDEH) ვე განგებასა (განგებჲ ABE, განგება DH) აარაარებს ABCDEH.—10-11 ღრთობს| არიფობს H.—12-13 თანშეერთება D.—14 ზესთ განყენებითა <AB.—16 თანმინახეთქი D.—19 რამეთუ<AB.—31 განაგებდეს AB.—32 შღლის H.—ერთობასა| ერთობაჲთა AB.—33 გასაგონთა F.

თ ა ვ ი 123

პირველისა მიჯაზისათჳს

«პოველი ღმრთებრივი ზესთ არსებითისა თჳს შორის ერთ A164b
ქმნისა მიერ გამოუთქუმელ არს და უცნაურ ყოველთა შემდგომთა-
გან, არამედ მისდა ზიარებულთაგან იცნობვის და მიიწთომვის».

მსე ხედვაჲ ესთა მეტყუჳს ჩუენ, ვითარმედ თჳთ თჳსითა მყოფობითა მიუწდომელ არიან ზესთ არსნი და ერთნი, ხოლო შემდგომთა მიერ იცნობვიან, რამეთუ თან მისცემენ თჳსთა თჳთებათა შემდგომთა ყოველთა, ვითარ ზესთ არსნი წყარონი არსთანი. ხოლო C 261
შემდგომთაგან იცნობვიან ესთა, ხოლო პირველ იწყე აქა გრძნობად-
თაჲთ, რამეთუ რანიცა ძალნი და მოქმედებანი სხენან შორის ამათ საგრძნოთა, ვითარ მდელთა შორის, ვითარ ქვათა შორის, ვითარ C 261
ცხოველთა შორის და ნაწილებსა ცხოველთასა შორის, და ვითარ თესლთა შორის, ყოველნივე ამათ ჯოჯოხეთის-შორისთა ღმრთებრივ-
თა მიერ არიან, რომელ არიან ვარსკულაენი. ხოლო კუალად ვარსკულავთა-შორისნი ძალნი ყოველნი სულთასა ცასა და მოქცევსა შორის არს. და კუალად ყოველნი ძალნი სულითისა სფეროჲსანი გონიერსა შორის ცასა. ხოლო კუალად გონიერისა ცისა ძალნი გონებითსა შორის. ხოლო კუალად გონებათა სფეროჲ და მოქცევი ნამ-
დვლ მყოფისა აღმკულებსა შორის, რამეთუ იგი არს პირველი არსებაჲ და პირველი მორთულებაჲ და პირველი ხატი ერთთა და ერთისაჲ. და კუალად ყოველნი ძალნი ნამდვლ მყოფისანი თჳთებასა შორის ერთთასა და ერთებრივსა შორის სფეროჲსა. და ესე არს სიტყუაჲ ესე, ვითარმედ შემდგომთა შორის განიცდებიანო ძალნი C 261
და თჳთებანი ერთთა და ღმერთთანი, ხოლო თჳთ თჳსითა მყოფობითა მიუწდომელ არიან შემდგომთაგან.

თ ა ვ ი 124

«პოველმან. ღმრთებრივმან განუწვალელებლად განწვალეზადი უწყისი, ხოლო უჲამოდ უამის-შორისი, და არსაკიროჲ საკიროლ, და
3—5 ყოველი ღმრთებრივი ვ'ე და მიიწთომვის ABCDEH.—8 თან მისცემენ] თანად სცემენ D.—9 ვითარ] თვისა AB, ვითარმედ E.—10 ხოლო] რ' F.—ხოლო პირველ] სახეთა D.—10-11 გრძნობადთა AB.—11—12 სხენან—საგრძნოთა <AB (ხარკეზია); B-ჲ შეიღებ შეუკზიათ.—13 ნაწილებსა] ნივთოებსა D.—14 ამათ] ამა D.—ჯოჯოხეთის შ. C.—14-15 ღმრთებრივთა] კაცთაებრივთა D.—15 ვარსკულავთანი A.—16 სულთასა] სულისანი D.—მოქცევისა AB, მოქცევასა E.—16—17 ცასა—სფეროჲსანი <D.—17 ყოველნი ძალნი <AB (ხარკეზია); B-ჲ შეიღებ შეუკზიათ.—21 და პირველ მორთულებაჲ <H (ex homoioteleuto).—22 და კუალად ყოველნი ძალნი <AB (ხარკეზია); B-ჲ შეიღებ შეუკზიათ.—23 ერთებრივისა AB.—28—გვ. 163,2 ყოველმან ღმრთებრივმან განუწვალელებლად განწვა(+)ლებადიC)ვ'ე თჳსთა წესთაებრ ABCDEH.

ცვალებადი უცვალებელად, და ყოველითურთ ყოველი უმჯობესად თვისთა წესთაებრა.

5 | შეისწავე, რამეთუ ყოველივე განღმრთობილთა ღმერთთა შო- A165b
რის, არამედ ზესთ უმჯობესად; რამეთუ წარმოსდგომიან ცნობაჲ და
უწყებაჲ, არცა საუქუნითად და არცა ეამითად, არამედ ზესთ ამათ
ყოველთასა ერთებითად. და ყოველნი უწყნიან, მაგრა ვითარ ღმერთ-
თა და ერთთა, და უზადოთა ხატთა მის ზესთ ღმრთისათა და ზესთ
ერთისათა. ხოლო სხუად ყოველსა ხედვასა ამის თავისასა თვთ გა-
ხედენ.

10

თ ა შ ი 125.

«ყოველმან ღმრთებრივმან რომელთაცა წესთა მიერ იწყოს
წარმოჩენად თვთებასა თვისსა, წარმოჰვლის ყოველთა მიერ შემდ-
გომთა და სამარადისოდ ამრავლებს, თანმიცემათა თვისთა და ანა-
წილებს».

15

მსე ხედვაჲ მეტყვის ესთა, ვითარმედ ყოველი ერთთაჲ ვინათაცა
სირათა იწყებს და წარმოაჩენს სირათ-მთავარსა, წარჰვლის უკუე
ორთა მიერ მიზეზთა, ვიტყვ მსგავსებასა და უმსგავსობასა. რამეთუ
ერთი ესე მიზეზთაჲ დამგებელი არს მიზეზოანთაჲ. შორის მიზეზთა
და დასაბამთაჲსა, ხოლო მეორე მამრავლებელი, ვიტყვ უმსგავსო-
20 | ბბასა. და ესრეთ თან მისცემს თვისთა და თვთებათა ყოველი ღმრთი-
ვი: რომელთამე ვითარ უფრო მსგავსთა თვსდადმი, ხოლო რომელ-
თამე ვითარ უმსგავსოთა; და განზიდავს თვისსა ზემექონეობითსა თვ-
თებასა ვიდრე უკუანაჲსენელთამდე და რაოდენვე მსუდართა აობი-
სადა; და წარმოაჩენს მათ შორის თვისისა თვთებისა ინდალმათა:
25 | რომელთამე შორის ვითარ უფრო ხატთა, ხოლო რომელთამე შორის
ვითარ დამრუმებულთა ვერ სიმარჯვსათვს არსებათაჲსა.

30

თ ა შ ი 126

«ყოველი ღმრთებრივი უსაყოველთაო და უდასაბამიერეს C 264
არს, რომელი უმეტეს იყოს მანლობელ ერთისა».

30

ბესმაა, ჰ გამგონეო, რამეთუ ერთთაცა შორის იხილვოს ზეს-

3-4 შორის ღმერთთა F.—4 ცნობაჲ <AB.—5-6 ამათ ყოველთასაჲ ამათსა
AB.—7 მისჲ ამის E.—8 სვბუად H.—თავისისა C.—11-14 ყოველმან ღმრთებრივ-
მან რომელთაცა წესთა (+ მიერ იწყოს წარ H, მიერ იწყოს წა ED, მიერ იწყოსა
AB) ვე და ანაწილებს ABCDEH.—17-18 ვიტყვ-მიზეზთაჲ ანაწილებს
AB, <D (შათაჲთაჲ ვა ანაწი სხე ანაწილეთა).—18 დამგებელი მამგებელი C.—21 ვითარჲ
ვერ D.—21-22 უფრო-ვითარ <AB (ex homoioteleuto).—28 უსაბამიერეს ABCDE,
უსასაბამიერ F.

თობაა ურთიერთას? რამეთუ რომელიცა ერთთაა იყოს უმახლობე-
 ლეს მას ზესასა ერთთასა ერთსა, უფრო ღმერთ და მხედ არს უშო-
 რიელესისასა, და უფრო საყოველთაო მიზეზ; რამეთუ ჰბაძავს მას
 ერთსა და უფრო შორს გაზიდავს, და უმეტესთა არს წარმომჩენელ
 6 და მიზეზ, ვითარ უმეტეს მობაძავი ყოველთა სწორებით მიზეზისა
 ერთთა ერთისა და ღმერთთა ღმერთისა.

თ ა ვ ი 127

მართობისა და მარტივობისათჳს

«ყოველი ღმრთებრივი უფროაჲს ხოლო უმარტივესი არს პირ-
 10 ველი და ზესთ მდებარე, და ამისთვის კმა მყოფი თჳს შორის».

აქა ერთობასა და მარტივობასა თან დააერთებს, რამეთუ
 რაჲზომცა მარტივ, ეგეზომვე მსგავს ერთისა; და რაჲზომცა ერთ,
 ეგეზომცა მარტივ. ხოლო ამას აღმოაჩინს, რომელ არს მარტივობაჲ.
 და თუ არა მარტივობაჲ, სადაჲთ შედგა შედგმული ყოველი? და
 15 კუალად რამეთუ ჰბაძავს ყოველი შედგმული პირველსა სიმარტივესა,
 რამეთუ, შედგა რაჲ, და ერთ იქმნა; ხოლო ერთ ქმნაჲ ბაძავა არს პირვე-
 ლისა სიმარტივისაჲ. რამეთუ რაჲზომცა ერთ ქმნილ, მარტივ; და
 რაჲზომცა მარტივ, ერთ ქმნილ; და კუალად რაჲზომცა მარტივ,
 უფრო კმა მყოფ თვთებითა თჳსითა; და რაჲზომცა უფრო კმა C 265
 20 თვთებასა შორის თჳსსა, უფრო ერთის ხატ; და რაჲზომცა უფრო
 ერთის ხატ, უფრო ერთ ღმერთ.

თ ა ვ ი 128.

გონებათათჳს, და სულისა ქაცისა, და ცათა

«ყოველი ღმრთებრივი უმახლობელესთაგან უსაშუელოდ
 26 იზიარების, ხოლო შორიელთაგან საშუალთა მიერ».

მსე არს ხედვაჲ, რამეთუ უმახლობელესნი უსაშუელოდ გან-
 ღმრთივდებნიან ღმრთისა და ღმერთთა ზიარებითა, ხოლო უშორიე-
 ლესნა საზომისაებრ მათთა სიშორეთაჲსა მოქენე, არიან საშუალთა:
 ვითარ სხეულთა აგებულებაჲ სულისა, ხოლო სულისაჲ გონებასა,

2-3 უშორიელესისა EH.—4-5 არს წარმომჩენელ—უმეტეს AB (ex homoioteleuto).—10 სელთაწინა B აგაქელეს სროკლეს დჳუელეს: არამედ რამეთუ არს მარტივ, საჩინო შეერთებისგან, რამეთუ ერთებრივი არს ყოველი. არამედ ერთებრივი ყოველი უფროაჲს ხოლო მარტივ. ხოლო რომელ კმა მყოფ თჳს შორის, იუწყოს, გაიგონოს რაჲ მეძიებელმან; რამეთუ ყოველი შედგმული.—13 მარტივობაჲ მარტივობაჲ ABE (ქვიკოთაც).—16 ხოლო რ D.—17 რაჲზომცა საზომცა AB.—17-18 მარტივ—ერთ ქმნილ AB (ex homoioteleuto).—26 უსაშუელოდ უშორიელოდ B.—29 ვითარ რ AB.

ხოლო გონებისაჲ ნამდვლ მყოფსა, ხოლო ნამდვლ მყოფი უსაშუა-
ლოდ ერთთა და ღმერთთა. რამეთუ მათ მიერ აღიქუსა აგებულებაჲ
ნამდვლ მყოფისაჲ.

თ ა ზ ი 129

6 «ხოველი სული ღმრთებრივი და ეშმაკებრივი გაიგონებს
უკუე მეტავატიკოსად, რომელ არს მიდმოცვალებით, და არ ესთა
ვითა გონებაჲ უცვალებელად».

ჯერ არს საცნოსა და საუწყოსა მიცემად ღუაწლი გასაგონთა,
გ გამგონეო. რამეთუ იწყო სულისა და გონებისა თვს და უფროსდა A168b
10 სულთა და გონებათათვს პირველად გაჰყოფს აღუწყებასა სულისა და
გონებისასა. ხოლო გონებისასა მისცემს ესეითად ცნობასა, რამეთუ თვს
შორის დაუესებელად აქუსო წყაროჲ გაგონებათაჲ: და რომელ გაეგონა,
სამარადისოდ მასვე გაიგონებს; და რომელ გაიგონებს, სამარადისოდ იგი
გაეგონა. და არცა აქუს მოქმედებაჲ თვნიერ არსებისა და არცა არსებაჲ
15 თვნიერ მოქმედებისა; რამეთუ სამარადისოდ წარმოსდგომია არსებაჲ
მოქმედებასა შორის და მოქმედებაჲ არსებასა შორის, და არა არს
შორის გონებასა პირველობაჲ და შემდგომობაჲ არსებათა და მოქ-
მედებათაჲ, რამეთუ ნიდაგ მასვე და ერთსა სფეროსა მოჰვლის სა-
მარადისოესა იგივეობისასა. ხოლო სული თანმიქმნით და ზედშემოს-
20 რულად და ესეითა ცვალებით ცნობითი ცნობად და გაგონებითა | გა- C 267
გონებად აღიკსენებს თვსთა დამქნართა გაგონებათა; და მოქმედება
თვსდა ჰყოფს მათ და ესე არს მეტავატიკოსად ცნობაჲ სული-
საჲ. ხოლო ღმრთებრივად ითქუმის სული, ვითარ ზესთ გამგონე და
ურთის სახე და ღმრთის სახე, ვითარ სულეზი ღმერთთა და ირო-
25 თაჲ. ხოლო ეშმაკებრივად სულად იტყვან, ვითარ მიდმოთა, ვითარ
კელოვნებათა შინა მომმარჯუთა, ვითარ არა განმვლელთა სხეულთა
სფეროებისგან. არამედ ორნივე კეთილ და კეთილთა წყაროსგან; A169a
ღმრთებრივი უკუე ვითარ ღმერთი და მალმრთი სულთაჲ. ხოლო
ეშმაკებრი ვითარ კელოვნებაჲ და მაშუენი აღმქმნულთაჲ და ვითარ
30 ერთის თბეთაგანი. ხოლო ზესთ ნეტარი ღმრთებრი სული ვითარ
კრონოჲს გონიერთა სისავსეთაჲთ დამთრვალნი.

6 მეტავატიკოსად რომელ არს უწინხელქმის მოთავსებულო F, < P. — 8 გასავლო-
ნოთა ABDEFH. — 9 უფროსად AB. — 11 ცნობად AB. — 12—13 გაეგონა—იგი < D
(ex homoioteleuto). — 19 თანმიქმნით D. — 20 ესეითა] ესეიდა A. — 22 თვსდ F. — 24
ერთი ABDEH. — ღმრთის სახე] კ'ლის სახე AB.

თ. ა. შ. ი. 130

«ყოველი ვინაავე სხეული ღმრთებრივი სულისა მიერ არს ღმრთებრ განღმრთობილისა; ხოლო ყოველი სული ღმრთებრი ღმრთებრივისა მიერ გონებისა; და ყოველი გონებაჲ ღმრთებრი თანზიარებითა ღმრთებრისა ერთისადა; ხოლო ერთი თვს გამო ღმერთ».

იტყვს აქა და დასხამს ხარისხთა ესვითათა, რამეთუ ყოველი სხეული ღმრთებრივი სულისა მიერ არს ღმრთებრ განღმრთობილისა. ესე არს ცისა ყოველი ანაქუსი, რამეთუ ესე არს ღმრთის გუარი სხე-
 10 ულთა შორის. ხოლო არსებაჲ ცისაჲ სულისა მიერ საღმრთოაჲსა აღიგო, და იპყრობვის სულისა მიერ, და ჰვიეს თვსსა უკუდავებასა შორის, ვითარ ღმერთი სხუათა სხეულთაჲ და მამაჲ ოთხთა ამათ A170a
 კავშირთაჲ. და კუალად ყოველი სული ღმრთებრი ღმრთებრივისა მიერ გონებისა. და კუალად არსებაჲ და სფეროჲ საყოველთაოაჲსა
 15 სულისაჲ ღმრთის ხატისა გონებისადა აღკრულ არს და მის მიერ აქუს თვსთა მყოფობათა სიმტკიცე, და ვიდრე რაჲზომევე თვსთა მზიარებელთა სულიერ და რეც თუ თვთმიმდრეკ ჰყოფს. ხოლო გონებაჲ ერთებრივთა მზეთა მიერ წარმოდგა, რამეთუ ერთთა შეერთებისა მიერ შედგა ყოველი ანაქუსი და მორთულებჲა გონებისაჲ, რო-
 20 მელი, ვითარცა საყდარი მის მიუწდომელისა ერთისაჲ, მოირთო შედ- C 269
 გმულებჲა პირველისა ნამდვლ მყოფისაჲ, რომელსა ვიტყვთ საყოველთაოდ გონებად, და ცად გონებათად და გონებითად საკურთხეველადცა უწოდეს დიდთა და ღმრთისმეტყუელთა ბრძენთა. რამეთუ მის მიერ მღღელთმთავრობს ყოველი გონებაჲ და ხედავს, და ესვითა აღი-
 25 კვრობს მის მიუწდომელობასადა ზესთაჲსა ერთისადმი. და თან აღიტანებს ყოველთა რაჲზომევე ზიართა თვსთა არსთა მამისადმი, ვითარ ყოველთა საწყურისადმი. რამეთუ ბჭე და ეზოჲ მის ერთისაჲ არსო, ვითარ ეტყოდა სოკრატის პარმენიდი, რამეთუ ნამდვლ მყოფისა მიერ ყოველთა არსთა აღსლვანი და შესლვანი მის ერთისადმი.
 30 ხოლო მხოლონი ერთთანი თვთ მის ერთისა მიერ ღმერთ და მამა ყოველთა არსთა ანაქუსისადა, ამისთვს რომელ პირველ უმსგავსო- A170b
 თაჲსა მსგავსნი წარმოდგეს ერთისა მიერ ერთნი და ღმრთისა მიერ ღმერთნი.

7 და <AB.—10 არსებაჲ სულისა ცისა მიერ AB.—15 ხატისა] სახისა C (ამ სტეფანე მათიოქიან აძმაჲჲ სწერა ხატისა C).—17 ჰყოფს H.—19 ყოველი] ყა F.—23 უწოდეს E, უწოდეს H.—24-25 აღიკვრობს E.—25-26 აღიტაცებს ABF, აიტანებს D.

თ ა 3.0 131

«შოველსა საღმრთოსა წესსა შორის უპირველესნი უფროჲს ზესთ განყენებულ | თვს ქუეშე უმაზლობელეს დაწესებულთასა, და C 270 ესე შემდგომითი შემდგომად».

5 აქა ხედვამ ესე ესთა მეტყვს ჩუენ, ვითარმედ უზესთაესნი და უფრო საყოველთაონი უმეტეს ერთ ექმნებიან თვსდა უზენაესთადმი; რამეთუ რაზომითა იყოს უსაყოველთაო, უმეტესცა და ზესთ ძეს თვს-|ქუეშეთა ყოველთა. ხოლო უმეტეს ზემდებარე უმეტეს შეეყოფ- A1712 ვის თვსთა დაზესთაებულთა და დაეერთისგუარებვის. ხოლო უმეტეს განშორებულნი და განზიდნი მყოფობათანი სირათ-მთავრობით- 10 თა დასაბამთაგან უყოფს განინაწილებიან და განმრავლდებიან თვსთა შემდგომთა მიმართ. რამეთუ წინუკუმოებიან პირველთა და ზესთათა არსებათა. რამეთუ სიკვირითა ერთებრივთა ძალთაჲთა უმეტეს შე- ეყოფვიან და ერთ იქმნებიან თვსთა დასაწყითა და დასაბამთა, ხოლო 15 შორს განზიდვით მოქენნი თვსთა მყოფობათანი უმეტეს გაამრავალ- წილებენ თვსთა არსებათა და ძალთა შემდგომთა მიმართ.

* რამეთუ არცა ყოველი ერთებრი გონებისა მიერ თანზიარებუ- ლი საჭიროდ და სულისაგანცა თან იზიარების. და კუალად არცა ყოველივე გონებაჲ, რომელიცა სულისა მიერ ზიარებული გონებაჲ 20 იზიაროს სხეულთა მიერ საჭიროდ, არამედ არიან ერთნი მხოლოდ ოდენ გონებისგან ზიარებულნი. და კუალად სხუანი ერთნი თანზიარებულნი გონებისა და სულისა მიერ მხოლოდ; და კუალად სხუანი ერთნი თანზიარებულნი გონებისა მიერ და სულისა და სხეულთაჲსა მხოლოდ; და კუალად არიან უკუე გონებანი თანუზიარებელნი; და 25 კუალად სულისაგან ოდენ ზიარებულნი სხუანი; და კუალად სხუანი სულისა მიერ და სხეულთა; და კუალად სულნიცა არიან თანუზიარებელნი; და კუალად არიან სულნი თანზიარებულნი სხეულთა მიერ.

თ ა 3.0 132

ღმრთებრივისა და ერთებრივისა რიცხვსათჳს

30 «შოველი ღმრთებრივი თვს მიერ იდასაბამებს მოქმედებათა.

7 უსაყოველთაო] საყოველთაო D.—9 თვსთა] თვსდა AB.—10 განზიდნი AB, განზიდნი D.—19 რომელცა AB.—22 გონებისა მიერ AB.—22—23 მიერ მხოლოდ—და სულისა ამაჲზე დამატებულა AD; B-ში ტექსტის შეტანისა, მაგრამ არა თვის ადგალის.—23 სხეულთაჲსა] სხეულისა F.—24—26 და კუალად სულისაგან—სხეულთა დამატებულის მომდგენი გვერდის ამაჲზე AD; B-ში ამაჲდენ ტექსტის შეტანისა. ხოლო სხვა ადგალის (უპოპონის 1 ვ. 2. თვეჲ).—30 იდასაბამებს P გვ. 81, 3, დასაბამებს codd.

* ამ ამაჲცის წინ სწერის სხეულთა სხოლითა იამელიტოზის (იამელიტოზის A, იამელიტოზის D) ABCDEH; F-ში მთელი ეს ამაჲცა და წინა ამაჲცე ერთ-მეორისს გვერდითა.

რამეთუ თვთებათა თვსთა შემდგომთა მიმართ მიფენისასა პირველ თვს შორის წარმოიჩენენ».

ბესმაა, თუ რას იტყვს ღმრთებრივისა და ერთებრივისა რიცხვსათვს? იტყვს, ვითარმედ პირველ თვთ თვს შორის ზესთ დამყარებულიად და თვს გამო აქუს ყოველი ზესთ სრული თვთებაა თვსი და ესთალა მისცემს შემდგომთაო. და კუალად ესეცა შეისწავვე, რამეთუ ზესთა ძეს სრულებასა, ვითარ ზესთ სრული ზესთ სრულისა მიერ.

თ ა ვ ი 133

«შოველი წესი ღმრთებრივთაა საშუალთადა თანშეკრულ».

30 ასე ხედვაა მეტყვს ესთა, ვითარმედ ყოველი წესი, ესე იგი არს ერთთა, რომელნი ზესთა არსად დასხნა უტყუველმან ხედვამან, საშუალთა მიერ უკუნ იქცევის წესთ-მთავართადმი, რომელ არიან პირველი უსაზღვრობაა და პირველი საზღვარი. რამეთუ ერთთანბ რომელნიმე პირველისა | უსაზღვრომსა წესისანი, ხოლო რომელნიმე 15 პირველისა საზღვრისანი. ვინაჲ მზიარებულნი მათნი საშუალთა მიერ ეზიარებიან მათ. და ესევე წესი შემდგომთა შორის.

თ ა ვ ი 134

ერთისა კეთილ მოქმედისათვის

20 «შოველი უკუე ღმრთებრივი ერთი არს კეთილ მოქმედი, ანუ კეთილობაა ერთ მყოფი».

რაჲ არს თუ ერთი არს კეთილ მოქმედი, ანუ კეთილობაა ერთ მყოფი? ისინენ, რამეთუ, რაჲზომითაცა გაკეთილდების, ერთ 15 იქნების, და, რაჲზომითაცა ერთ იქნების, გაკეთილდების. და არ ეგების ერთ ქმნაჲ თვნიერ კეთილობისა და კეთილობაა თვნიერ ერთ 25 ქმნისა, რამეთუ მან ზესთ ერთმან წარმოაჩინნა ერთნი, ვითარ ხატნობ და მსგავსნი თვსნი, რაჲთა აკეთილდებენ და ერთ იქმოდინ ყოველთა მყოფთა მორთულებასა, ვითარ პირველნი უფსკრულნი კეთილობისა და ერთობისანი.

თ ა ვ ი 135

საქმისა და მოქმედებისათვს გონებისა

«შოველი ღმრთებრივი გონებაა გაიგონებს უკუე ვითარ გო-

1-2 პირველთა შორის H.—3 რასა F.—6 შემდგომთა H.—11 უტყუველმან ADE, უტყუელმან BH.—13 პირველი საზღვარი ეწლი საზღვარი F.—25 წარმოაჩინა D.—ერთნი ნივთნი F.—26 ერთი F.—27 მყოფთა ABDEH.—ვითარნი D.

ხება, ხოლო განაგებს შემდგომთა ვითარ განღმრთობილი». და-
ხედენ ამათ ხედვათა, რამეთუ გაგონება და ხედვა მყოფთაა C 274
საქმე და მოქმედება არს გონებისა. რამეთუ ყოველი გონება
არს მხედველ ორ სახედ: რამეთუ თვსთა პირველთა ხედავს და
ერთ იქმნების მათ მიერ და განღმრთების, ხოლო შემდგომთა ყო-
ველთა განაგებს. და ესვითა განღმრთობილი ეღმრთეების და გო-
ნება და ღმერთ ჰყოფს თვსთა მზიარებელთა.

თ ა ვ ი 136

შესმენათათჳს და ჰვამღებარეთა

10 «ყოველი ღმრთებრივი [ერთი] ერთისა ვინაჲსა მიერ მყოფ-
თაჲსა იზიარების უსაშუვლოდ და ყოველი განღმრთობილი ერ-
თისა მიმართ ღმრთებრივისა აღიცისკრებს».
ბესმა, გ გამგონეო, რამეთუ ყოველნი ზესთა არსნი ერთნი და
მხოლონი და უტვალბებლნი ხატნი იმის ერთისანი ერთისა მიერ C 275
15 მყოფთაჲსა ეზიარებიან. ესე იგი არს პირველი არსება, რომელსა
ნამდვლ მყოფად ჰნატრიდა ყოველი ხედვა. რამეთუ ამას ნამდვლ
არსსა და ნამდვლ მყოფსა შორის შეკრებს და იზიარნეს ყოველნი
ზესთ არსნი ერთნი. და წარმოაჩინეს იგი პირველად შედგმულად და
პირველად არსად და პირველად მთავრად ყოველთა არსთად.
20 რამეთუ დადევს იგი ვითარმედ ცად გონებათა და სულთად. და ყო-
ველი მზიარებელი ერთთა და ერთთა ერთისაჲ ამის ნამდვლ მყო-
ფისა მიერ შეეერთების და ეზიარების ერთთა და ზესთ ერთთასა მას
უზიარებელსა და ყოველთაგან სწორებით მოკლებულსა მოუკლებ- A 174b
ლად მზესა ერთთასა ერთსა.

25

თ ა ვ ი 137

| «ყოველი განღმრთობილი, რომელიცა იყოს უფროჲს ყოვე C 276
ღმრთი და უმახლობელეს პირველისა დაწესებულ».

ზემოთა შორის დაემრავალვლექსეთ, ვითარ უფრო ყოველებ-
რივი უმეტეს უმახლობელეს პირველთა და სირათ-დასაბამთა, ხოლო
30 უშორიელესი უფრო უმსგავსო თვსთა დასაბამთ პირველთა. და
კუალად რამეთუ უმახლობელესი პირველთა დასაბამთაჲ უფრო

1 განაგებს] გააგებს ABCDE, განაგებს H.—1-2 დახედვენ D.—3 საქმედ E.—
რამეთუ] და AB.—ყოველი<ABCDF.—10 ერთი<codd., აღგვანოთ პროკუს
ტექსტის შეხედვით (ს. „ეპიფანია“ გვ. 83.9)—14 იმის] მის E, ამის D.—16 ნამდვლ
ყოფად A.—ამის D.—17 შეკრბენ D.—18 წარმოაჩინეს ABDEFH.—19 პირველ
მთავრად D.—22 შეერთების D.—23 ყველთაგან] ყლგან F.—28 ვითარ<AB.—
30 პირველთა] პდ D.

მსგავს ყოველთა მიზეზსა და უმეტესთა მიზეზ და წარმომეშვე გან-
საზიღსა შორის სირათასა.

თ ა 3 0 138

«შოველი ერთებრი თან წარმოაყენებს ერთისადმი მზიარე-
5 ბელსა თვსსა. რამეთუ ვითარ ერთი ყოველთა არს მაგუამოფენ- A175b
ბელ, ეგრეთვე და ერთებრნი ზიარებულნი და მყოფთაცა».

ისმინე, რასა იტყვს ესე ხედვაჲ, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ
მარტივი აობაჲ და მყოფობაჲ მის ზესთ ერთისა მიერ აქუს ყოველთა
მყოფთა. ხოლო თვთებანი ნაწილებითნი და რომელობანი თვთება-
10 თანი ერთთა მიერ ნაწილებითთა და ზესთ არსთა მიეცემიან. |რამე- C 277
თუ წარმოუდგების ყოველთა მყოფთა თვთებაჲ ზესთ არსთა ერთ-
თაჲ, რამეთუ მისცემენ ყოველთა თვსთა თვთებათა. ვინაჲ შემდგომ-
თა შორის საცნაურად ჩანს განყოფაჲ რომელობითთა და ზესთ
არსთა თვთებათა მათთაჲ არსებით და მყოფობით, და ესთა ყოველ-
15 თადმი მიენერგვიან და თან მისცემენ თვსთა ღმრთებრივთა და ზესთ
არსთა თვთებათა.

თ ა 3 0 139

«შოველთა მზიარებელთა ღმრთისა თვთებისათა და განღმრ-
თობილთა პირველი არს და უმწუერვალესი ნამდვლ მყოფი».

20 ესე ხედვანი დააზედაჲსხედავნა, ვითარ ზესთ სათანადონი.
იტყვს, ვითარმედ ყოველთა განღმრთობილთა ემწუერვალეების ნამდვლ
მყოფისა მორთულებაჲ. რამეთუ პირველთა საზღვართა მიერ მოირთო,
ესე იგი არს პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროობაჲ. რა-
მეთუ ყოველნი ღმრთებრივნი ერთნი და მხოლონი რომელნიმე საზ- C 278
25 ღვრის გუარ არიან, ხოლო რომელნიმე უსაზღვროჲს გუარ. ხოლო
პირველი არსებაჲ მან ზესთთამან ერთთამან წარმომამყო, ვითარ ხატი
თვსი და ღმერთი არსთა და მყოფთაჲ; ხოლო თვთ იგი უთვთოჲ
თვთი ერთი მყოფობასაცა და არა მყოფობასა სწორებით ზესთ დაუ-
შთების, რამეთუ არ მყოფობისა დამართებითი მყოფი არს პირველი,
30 ესე იგი არს ნამდვლ მყოფი, ხოლო ზესთაჲ ერთთაჲ ერთი არას
იქონებს წინამწყოდ თვსსა. რამეთუ ვერცა არ მყოფი ვითარ არ
მყოფი განველთას საკრველთა ერთობისათა, რამეთუ ვითარ არა A176b

1 წარმომეშვე H.—11 თვთებათა AB.—11-12 ერთითა AB.—13 სჩანს H.—
რომლობითთა E.—21 ყოველთა<H.—22 საზღვართა H.—23 მოირთო] მიპართო
A, მოპართო B.—28 არა მყოფობასაცა E.—30 არას] არს AB, არარას E.—32
მყოფი განველთას—ვითარ არ<E (ex homoioteleuta).

ადგილის-შორისთა და უსახოდ შესახულთა. რამეთუ ერთნია და უზადონი ხატნი მის მიუწოდებულად ერთისანი. ვინაჲ წარმოაჩენენ თვს ქუეშე ხატთა და ხატის ხატთა, დი ალაღმის ალაღმათა ვიდრე აქა გასფერობულისა დი ოჯს და აპოლონისდმი და სხუათა ამთ ღმრთივთა სხეულთა და სფეროთადმი.

თ ა შ ი 142

«ქოველი განგებაჲ ღმრთივთაჲ რომელიმე ზესთ განყენბულა განსაგოთაგან, ხოლო რომელიმე თან დაწესებულა».

იტყვს ხედვაჲ, ვითარმედ გონებათანი რომელნიმე ზესთ განყენბულნი და სირათ-მთავარნი, ხოლო რომელნიმე თანდაწესებულნი ნათხზსა შორის სირათასა. ხოლო ზესთ განყენებულნი ჰბადვენ ზესთ არსთა ერთთა და ღმერთთა და განაგებენ შემდგომთა და კეთილ ჰყოფენ ყოველთა მობაძეად მის ზესთ ერთთაცა კეთილობისა. A178b

თ ა შ ი 143

15 | «ქოველთადა უკუე წარმოდგომილ არიან მხოლონი ღმრთივ- C 282
ნი სწორად. არამედ არა ყოველნი სწორად წარმოდგომილ ღმრ- A179a
თივთადმი».

მსე ხედვაჲ მეტყვს ჩუენ, ვითარმედ ერთნი და მხოლონი სწორად ყოველთა მიეფინებიან არსთა მორთულებასა, სწორად ყოველთა აღმართობენ თვსთა ერთებრივთა ნათელთაჲთ. ხოლო განყოფილობაჲ მათი მიმღებელთაგან იპაზრვის, რამეთუ არ სწორ არცა ბუნებითა და არცა მოქმედებითა მიმღებელთა ყოველთა მყოფობაჲ; რამეთუ თვსთა მყოფობათაებრ მიიღებს მათ ზესთათა ნათელთა ყოველი მიმღებელი, ვითარ ესე ამათ ინდაღმათა მზისათა მიმღებთა-
25 გან ვიოცნებთ განყოფასა. ხოლო თვთ თვს შორის არიან განყოფილნი; ვითარ ერთისა დისკოჲსგან ერთნი, ეგრეთვე მათ ზესთა არსთაცა და ერთებრივთა მზეთაჲ მიეც საცნოსა.

თ ა შ ი 144

30 «ქოველი უდარესობაჲ მოსლვასა შორის ღმრთებრივთასა განიყენებვის, დაღათუ მომმარჯუე იყოს მზიარებელი, და ყოველი უტხობ ღმრთებრივისა ნათლისაჲ უჩინო იქმნების».

1 ერთნი ა F.—4 აპოლონისადმი EF.—5 ღმრთივთა < F.—7 განგებაჲ | გონებაჲ ABCDEH.—9-10 განყენებულნი Ⴚ F, განყენებულია EH.—21 იპაზრვის] ჰპაზრვის F.—26 დიოსკოჲსგან D.—27 მზეთაჲ] ზესთაჲ D.

მსე ხედვანი დაერთდებიან გამგონეთაგან. რამეთუ ყოველი | წი- C 283
 ნაგანწყობად სახელდებული რაჲვე ანუ მოგონებული ივლტის და
 უჩინო იქმნების, მიეფინოს რაჲ და წარმოუდგეს საღმრთოჲ და
 ერთებრი ნათელი. ხოლო მრუმე ქმნაჲ მისი იქმნების მზიარებელთა
 5 ვერ ღირსად მიღებისგან. ვინაჲ ჰკონებენ დამრუმებასა და ქცევასა
 საღმრთოჲსა ნათლისასა თვსთა ქცევითა და მრუმე ქმნათა მიერ.
 ვითარ ოდეს თუალტკივნეულნი, ამე ღვოპოპობდენ რაჲ, მზე-
 სა აბრალობენ თვსთა სიბნელისა მიზეზთა, ეგრეთვე განმცემნი თვსთა
 სიმრთელეთა და დღეთანი აბრალობენ ზემექონებობასა საღმრთოჲსა
 10 ნათლისასა, რომელი ესე შეუძლებელ და არ თემის.

თ ა შ ი 145

შენსძნათა და ჟუმიღებარეთათჳს

«ჰოველმან მყოფმან და ყოველმან მყოფთა აღმკულებამან
 15 ესეზომ წარმოვლო, რაჲზომ და ღმრთებრივთა წესთა განწესე-
 ბამან».

მსე თავი შეისწავე, ჳ გამგონეო. იტყვს, რამეთუ, რაჲზომ
 წესი და წარიცხუეჲა საღმრთოჲსა და ერთებრივისა | რიცხვსაჲ, ეგე- C 284
 ზომვე და ყოველთა მყოფთა წარმოქმნანი. რამეთუ ყოველთა შორის
 მითესულა ესვითა ზესთ არსი თესლი მათ ზესთ არსთა ერთთაჲ. და
 20 ესვითა კენტროჲ გარე შემოიქმს მყოფობასა სფეროჲსასა, ეგრეთვე
 ერთნი არსთა ყოველთა აღმკულებასა წარმოთზვენ: გონებათასა,
 სულთასა, ბუნებათასა, სხეულთასა,—და ვიდრე განუკუეთელთამდის
 ყოველგან ამყოფებენ, ყოველთა წარმოუდგებიან ერთებრნი | საღმრ- A180b
 თონი რიცხუნი; და პირველ თვთ დაემანვიან ესვითა მიუღრეკელნი
 25 და ზესთ არსნი კეთილობანი, და მერმელა ყოველთა არსთა ანაქუსსა
 თვს გარე შოიქმან; არა თუ შეიწერებიან, არამედ მყოფობასა მყოფ-
 თასა აღრიცხუენ წესთაებრ თვს-შორისთა და აკეთილებენ მათ. ხო-
 ლო უკუნ ქცევასა შორის პირველ შორს განზიდულნი და წამწურევა-
 ლებულნი უკუნ იქცევიან და საშუალთა მიერ შეიყოფვიან თვსთა
 დასაბამთა მთავართა, ვინაჲ მათ მიერ ყოველთა წყაროსა და წარ-
 მოუდინელსა წყაროსა შეედინებიან.

5 დამროუმებასა D.—6 ქცევასა AB.—მროუმე D.—7 ამელიობობობდენ D.—8
 აზრალებენ CDEFH. — თვსისა სიბნელისა H. 9 აბრალებენ H.—13 ყოველმან მყოფ-
 თა] ყოველთა მყოფთა H.—14 რაჲზომ ორკუპა D. 19 ესე ვითა ABDEFH.—22
 განუკუეთელთა მდის ABDEH. — 24 დაემანვიან] ემანვიან AB.—27 და აკეთილებენ]
 დააკლებენ AD (ხოლო ანაპსე სწერა: და აკეთილებენ D, და აკეთებენ A), და აკე-
 თებენ EFH (ანაპსე: დააკლებენ ეწერა F; H-პ. ვოუ-ლ აკეთილებენ, ხოლო პეპაგ
 წაუშლიათ ილ).

თ ა 3 ი 146

«ყოველი საღმრთოაჲსა წესისა თვთებაჲ ყოველთა მიერ შემდგომთა მიენერგვის და თან მისცემს თვთებათა ყოველთა უღარესთა ტომთადმი».

5 ბესმაა, რამეთუ აქა ყოველთა ძალთა და ყოველთა მრქმედებათა, ანუ უსხეულოთა-შორისთა ანუ ამათ გასხეულებულთასა, ყოველთა ზენაჲთ აღმოაჩენს ზესთა არსთა ერთთა|თვთებისგან წარმო A181b
და შთამოქნილად. რამეთუ მას ერ თებრივსაცა რიცხუსა და სფეროსა შორის იხილვების სირათა-დასაბამი და მთავარი, ვითარ პირველი
10 ლი საზღვარი და პირველი უსაზღვრობაჲ. ვინაჲ ორნი იშთამოგებენ სირანი: რომელნიმე საზღვრის გუარნი, ხოლო რომელნიმე უსაზღვრობის გუარნი. ვინაჲ და მათ შორისცა განიცდებიან პირველობანი და შემდგომობანი, რამეთუ უმახლობელესნი ერთისანი ერთნი და მხოლონი უფრო ღმრთის და ერთის გუარ, ხოლო შორიელნი
15 უფრო შორიელცა. არამედ ყოველნივე სავსე და ზესთ სავსე კეთილობითა, ვინაჲ გაზიდვენ თვსთა ღმრთებერთა თვთებათა და მოქმედებათა ვიდრე და უკუანაჲსკნელთამდისცა არსებათაჲსა, ვითარ ქვათა შორის|და მდელთა. რამეთუ რომელთამე აქუს განმწმედლო- C 286
ბითი ძალი, ხოლო რომელთამე პურობითი, ვითარ იაკინთოსა და
20 ამითვსტოსა. და ესთავე ცხოველთა და ნაწილებსა შორის მათსა იხილო; და სულთა და გონებათა შორის იხილნე ძალნი და მოქმედებანი: რომელნიმე მამსგავსებლობითნი, რომელნიმე მგებლობითნი, რომელნიმე განმწმედლობითნი. ესე და ეს-ტომნი განიცდებიან ქვათა შორის უსულოდ, ხოლო ნერგთა შორის სულითად, ხოლო
25 ცხოველთა შორის მიმართებითად, ხოლო სულსა შორის სიტყვერებითად, ხოლო გონებათა შორის გონებითად, ხოლო ზესთა არსთა ერთთა შორის. ერთებრივად და ზესთა არსად.

თ ა 3 ი 147

«ყოველთა ღმრთებრივთა მოქცევთა დასასრული თვსთა დასაბამთა ებაძვის და იგებს თვს შორის მრგუაღსა, დაუსაბამოსა და დაუსრულებელსა».

შსე არს ხედვათა ამათ სისრულე, რამეთუ სამარადისოდ უკუნ იქცევიან წარმონაარსთა მწუერვალნი და დასასრულნი თვსთა დასაბამთადმი. რამეთუ ვითარ იგინი უკუნ იქცევიან მის ყოველთა ერთი-

5-6 ყოველთა მოქმედებათა| შთამოქმედებათა D.—13 შემდგომობანი| შუამდგომობანი D.—20 ამითვსტოსა A. ამეთვსტოსა BF.—30 იგებვს H.—31 და<H.—33 და დასასრულნი<AB.

საღმბი, ეგრეთვე და შორს განზიდულნიცა მწუერვალნი უკუ ისფერებენ თვსთა მოქმედებათა და თვთ მათ არსებათაცა თვსთა დასაბამთაღვე. ვინაჲ აღიქმან სამარქადისოსა სფეროსა უკუნქცევისა მიერ. C 287
A 182b

თ ა ზ ი 148

5 «**ძოველი მწუერვალი ღმრთებრივთა აღმკულდებათაჲ თვსთჲ ზესთ მდებარეთა დასაბამთაღვე ებადების**».

იტყვს ესთა და განაგებს ხედვათა, ვითარმედ ყოველნი მწუერვალნი თვსთა დასაბამთა ებადვიან. რამეთუ, ვითარ იგი მსგავსებისა მიერ შეეყოფვიან ყოველთა ერთთა ზესთათა ერთსა, ეგრეთვე შორს განზიდულნიცა სირათა-შორისნი შეეცქრებიან თვსისა სირაჲსა მთავართა და წესთ დასაწყისთა მხოლოთა.

თ ა ზ ი 149

15 «**ძოველი ღმრთებრივი წესი თვთ თვსდა შეერთებულა სამსახედ: თვს-შორისისა კიდოვნებისა მიერ, და საშუელობითისა მიერ, და დასასრულისა მიერ**».

მსთა მოეც ვასაგონოჲ, მ გამგონეო. რამეთუ კიდოვნებითად არსებად და ძალად სირათ-მთავარი და დასაბამი ჰგონე, რომელი მისცემს ყოველსა სირაჲსა არსებასა და ძალსა. რამეთუ მის მიერ აქუს ყოველსა განსაზიდსა სირაჲსასა: პირველად მყოფობაჲ, მერმე ძალი და რომელობაჲ თქტებისაჲ, ხოლო საშუალსა აქუს არსებაჲ და მოქმედებაჲ, რაჲთა ზენაჲთ შთამომავალთა განღმრთობათა და ძალთა მისცემდეს შემდგომთა და კულად შემდგომთა ძალისა მიერ მსგავსებითისა აღავლენდეს პირველთა მიმართ. ხოლო დასასრულითსა ესე აქუს ძალი, რაჲთა უკუნ იქცეოდის და უკუ ისფერებდეს პირველთა მიმართ და თვსთა დასაბამთა. ვინაჲ ერთ იქმნებოდის ყოველი სფეროჲ უკუნქცევისა და უკუარსებისა მსგავსებათა მიერ.

თ ა ზ ი 150

30 «**ძოველი წარმოარსებული საღმრთოსა წესსა შორის ვერ უძლებს თვს შორის დატევენად ყოველსა ძალსა თვსისა წარმოამარსებელისასა**».

3 აღიქმენ H.—10 შეერთებიან codd.—14 თვს შორისსა ABCDEH.—19 პირველად] ად ABE.—20 რომელობაჲ] ძალობაჲ E, სრულობაჲ AB.—24 იქცეოდეს F.—28 წესს ABD (A სელთსწერაჲ ვერ დაწერილი ეოფილა წესსა, ხოლო შემდეგ ა იუჯნეჲთ).

მესმან, ♀ გამგონეო? იტყვს, ვითარმედ ყოველი და ყოველნი
 ვერ უძლებენ, რაეთამცა დაიტყის ძალი და მოქმედებაჲ თვისისა წარ-
 მომარსებელისაჲ. რამეთუ ვერ ეკმაებიან თვს შორის დატვენად
 ძალთა მიზეზთასა მიზეზოანთა ბუნებაჲ, ვერცა თითოეული და ვერცა
 6 ერთბამად ყოველნი, რამეთუ ზესთ დაუშთების ზემდებარეობაჲ წარმო- A184b
 მარსებელისა და მიზეზისაჲ წარმოარსებულთა და მიზეზოანთა. ამის-
 თვს რომელ ყოველი მიზეზი შემოსწერს თვს გამო წარმოდგომილთა,
 ხოლო წარმოდგომილნი ვერ ეკმაებიან, რაეთამცა ყოველი ძალი და
 მოქმედებაჲ შეიცვეს მიზეზისა და წარმომარსებელისაჲ.

10

თ ა 3 0 1 5 1

მამებრივისა და დედებრივისა წყაროდსათვის

«ყოველი მამებრივი შორის ღმრთებრივთაჲსა პირველ აღმქმ- A185a
 ნელ არს და კეთილობითსა წესსა მპყრობელ ყოველთა ღმრთე-
 ბრივთა აღმკულებათა მიმართ».

15

აქა ესე ხედვანი ესთა გვდად უქიებენ ჩვენ და გვნათლე-
 ბენ, რამეთუ ორ არიან პირველნი წყარონი ღმრთებრივთა ღმერთ-
 თანი: მამებრივი, რომელსა ვიტყვთ პირველად საზღვრად, და კუა-
 ლად დედებრივი, რომელ არს პირველი უსაზღვროობაჲ და მიზეზი
 სხუად და სხუად გამრავლებისაჲ. რამეთუ უსაზღვროჲ ძალი არს
 20 ნიადაგ გამრავლებისა წარმომშობელ, ხოლო პირველი საზღვარი სა-
 მარადისოდ მაერთებელი არს და ერთ და გუარ მყოფელი. და ესე
 რიცხუთაცა შორის განიცადო, უკუეთუ დაგაარსებოდის შენ ხედვაჲ
 სამათიმატიკოთაჲ.

20

25

30

ხოლო ჩუენ წინამდებარესა ოდენ წარვლის სახედ შევეხნეთ.
 რამეთუ ესე მამებრივი არსებაჲ პირველ ყოველთაჲსა წარმოიყენა C 291
 ყოველთა მამისა მიერ, რაეთა აღამკნეს ყოველნი მხოლონი ერთთა
 და ღმერთთანი; რამეთუ ყოველთა მისცემს საზღვარსა და გააერ-
 თებს და მხოლო იქმს და დასხამს მათ შორის ძალთა შემოქმედე-
 ბითთა. რამეთუ მამებრივისა მიზეზისაჲ არს მიცემაჲ მიზეზთა და
 30 ძალთა დამბადებელობითთა ყოველთა თვსთა შემდგომთაჲსა. და
 ასახებს შემდგომთა მას ზესთასა პირველობისასაცა მამასა ძალი ესე
 და მოქმედებაჲ მამებრივი. რომლისათვს ფრიად არს სივრცე აღმო-
 ჩენათაჲ დიდსა შორის საღმრთისმეტყუელოთასა.

1 ყოველნი ყოველი EH.—3 ეკმარებიან F.—4 მიზეზოანთა მიზეზოანსა
 AB.—9 წარმომარსებელისა E.—14 მიმართ მიერ EH.—22 და გაარსებოდის E,
 დაგაარსებოდეს F (ამ სიტყვაზე თითოეული აღნიშნულ სწორად დაგაარსებოდის ეწერა F).
 —25 მამებრივი AB.—28 დასხამს დაასხამს E —30-31 და ასახებს შემდგომთა
 <AB (ex homoioteleuto).

თ ა ვ ი 152

«შოველი მშობელობითი ღმრთებრივთა უსაზღვრობისაებრ C 292
ღმრთებრივთა ძალთაჲსა იწარმოებს». A186a

აქა დასჭურითე შემსწავებელმან, რამეთუ უსაზღვროობითი
5 ძალი არს ყოველთა მამრავლებელ, ყოველთა მშობელ, ყოველთა სხუა
და სხუა წარმოქმნელ. ხოლო ესე ცხადად რიცხუთა მორთულებასა
შორის განიცადო. რამეთუ ორობაჲ სამარადისოდ მიზეზ უსაზღვ-
როობისა არს, ხოლო სამობაჲ ნიადაგ საზღვრისა, ვითარ აღმოაჩინა
10 პითალოროს, ხოლო მამანი და დედანი პირველ ერთებრსა რიც-
ხუსა შორის გაიცდებიან და მერმე გონებათა, და კუალად სულთა
და ბუნებათა შორის, და მერმე ყოველსა შორის ცისა მორთულე-
ბასა და სფეროსა შორის, და ოთხთაცა შორის რომელობათა, ვი-
თარ ორთა ვნებადთა და ორთა დრასტირიოთა და მოქმედთა, ვითარ
სიმკურვალე და სიგრილე მოქმედ და მქცევ რომელობა, ხოლო სი-
15 ნოტიოჲ და სიკმელე ქცევად და დედებრივ. და ვიდრე რაჲზომვე
მქონებელთა ძალთა და მოქმედებათაჲსა იხილვების და გაზიდვენ
ორნი ესე ძალნი, ვიდრე მდელთა და ქცევათა შორისცა, მიერ
ორნი ესე ძალნი პირველთაჲთ მამაჲთ ვიდრე უკუანაჲსკნელთა-
მდე.

20

თ ა ვ ი 153

«შოველი სრულნი შორის ღმრთებრივთა საღმრთოჲსა სრულე-
ბისა მიზეზნი არს».

|მსთა ხედავს ხედვაჲ ესე, რამეთუ სხუა არიან სრულეზანი C 293.
სულთანი, ვითარ სულთანი, და სხუა გონებათანი, ვითარ გონება-
25 თანი, და სხუა სრულეზანი ზესთ არსთა ერთთა და ღმერთთანი. რა-
მეთუ ყოველთა სრულეზათა ზესთა ძეს ერთთა და ღმერთთა სრუ-
ლებაჲ, რამეთუ ზესთ სრულისა მიერ და ზესთ ღმრთისა მოირთო
და სრულ იქმნა სრულეზაჲ ერთთაჲ. ვინაჲ სამარადისოდ სამარადი-
სოჲსა სისრულისა მიერ უკუმქცევლობითთა ტომთაჲსა უკუნ იქცი-
30 ვიან ზესთ არსნი ერთნი ერთთ დასაბამისადე და ზესთ ერთისად.

11 ბუნებათა] გონებათა D.—მერმე<AB.—12 რომელობათა EFH, რ'ლობათა
ABCD.—13 დრასტირიოთა EFH, დასატირიოთა AB, დასტირიოთა D.—14
მოქმედ<F.—მქცევ რომელობა AB, მქცევ რ'ლობა H.—14-15 სინო-
ტიჲჲ F.—21.—22 ყოველი—არს<D.—21 შორის<H.—23 ესე ხედვაჲ AB.—25—26
და სხუა—სრულეზათა<AB.—28-29 სამარადისოჲსა სისრულისა<AB.—30 ზესთ
H.—არსნი ერთნი] ართარსნი A.—ზესთ ერთისად] ზესთისად AB.

თ ა ვ ი 154

ერთთა და ღმერთთა განყოფილებისათჳს.

თვთებათაჲსა

«**შოველი ძცველობითი შორის ღმრთებრივთა თითოეული**
5 **თჳსსა წესსა [შორის] (თჳსსა) დაიცავს.**».

დიდსა საღმრთისმეტყუელოსა შორის აღმოაჩენს სოკრატის, ვითარმედ სხუაჲ არს ტომი ერთთა-შორისი და ღმერთთა, რომელი უბრწუნელსა სიწმიდესა თითოეულთა თვთებათასა შეურევენლად დაიცავს და აგებს თითოეულსა და ამყარებს თჳსთა თვთებათა შორის; 10 და კუალად სხუაჲ ტომი არს, რომელი უკუ აქცევს მწუერვალთა და დასასრულისათა თჳსთა დასაბამთა და მამათადვე. და ესე ეს სახედ მრავალი განიცადო დიდსა შორის საღმრთისმეტყუელოსა ერთთა და ღმერთთა განყოფილებისათჳს თვთებათაჲსა.

თ ა ვ ი 155

15 **განყოფისათჳს ძალისა მუშველობითისა და ძალისა**
ცხოველმუშველობითისა

«**შოველი ცხოველმეშვეობითი ძალი შორის ღმრთებრთა**
ტომთაჲსა მიზეზი არს მშობელობითი და არა ყოველი მეშვეობითი
წესი ცხოველმეშვეობა არს.».

20 აქა განჰყოფს ძალსა მეშვეობითსა და ძალსა ცხოველმეშვეობითსა და აღმოაჩენს, ვითარმედ მეშვეობითი ძალი დაეზესთაების ცხოველ-წარმომშობელობითსა. რამეთუ რაჲცა ცხოველ-წარმომაყენებელობითი ძალი არს, მეშვეობითსა გარე შეუტაცეს და არა ყოველი მეშვეობითი ცხოველობითსა. რამეთუ მრავალნია, რომელნი 25 შობენ, სოლო ცხოველ არა არიან. ვითარ ნერგნი და მდელონი. და ქვათაცა მიერსა შობასა დასწერს ისტორიად, და რაჲ მრავალი. რამეთუ ქუეყანასა და წყალსა და აირსა და დიდსა ეფესტოსს ჰქონან ძალნი მეშვეობითნი. ხოლო ცხოველად მრუმედ აღმოაჩინნეს ესე სიტყუამან; უფრო ვინაჲვე ძალი მეშვეობითი ცხოველობითისა და 30 უმეტეს მახლობელ თჳსთა დასაბამთა.

5 თჳსსა წესსა <AB.—შორის <codd.; დეკლარაციის ტექსტის შესწავლა (ი. ს. კეკელიძე) გვ. 93, 8) — 11 და <F.—დასასრულსა AB.—მამათა AB.—13 თვთებათა AB.—17 ღმრთებრთა] ღმრთებრივთა E.—18 ყოველი <ABEF.—23—24 მეშვეობითსა—ცხოველობითსა <AB.—24 რომელნიმე AB.—26 რაჲ] რა AB.—27 ეფესტოსსა D.—28 აღმოაჩინნებს AB.—29 მეშვეობითისა AB.

თ ა ვ ი 156

შედარებისათვის დამცველობითისა ძალისა და სიწმიდითისა მიზეზისა

«ძოველი მიზეზი სიწმიდისაა წესისა მიერ დამცველობითისა
6 შეიცვის, არამედ არა წინა-უკუმო».

აქაცა შეადარებს დამცველობითისა ძალსა და მიზეზსა და სიწმიდითსა, და უსაყოველთაოდ შორის დასაბამთაჲსა დასდებს დამცველობითსა ძალსა, ვითარ უმეტესთა მიზეზსა და ვითარცა გარე-შემცველსა თვთ მის სიწმიდობითისა მიზეზისა. რამეთუ ვითარ გვსწავიეს, რომელ რომელნიმე არიან მიზეზნი, ხოლო რომელნიმე მიზეზნი მიზეზთანი; ვითარ აწ ესე აქა, რამეთუ დამცველობითი მიზეზი უხესთაჲს არს სიწმიდობითსა; რამეთუ დამცველობითისა მიერ მიზეზისა ყოველნი წესნი ძალთანი დაიცვებიან თვისსა თვთებჲსა ზედა.

15 თ ა ვ ი 157

განყოფისათვის დასაბამთა და მიზეზთა

«ძოველი მამებრივი მიზეზი ყოველთა აობასა მიაჩნებს და მყოფობასა მათსა წარმოაყენებს, და ყოველი შემოქმედებითი | შე-
დგმულთა გუართა აღქმნასა».

20 ესე თავნი მრუმედ აღუჩნდებიან და წინა განწყობიან სიკ-
შოათა აღმოსაჩენთაჲთა, რამეთუ გაჰყოფს ყოველთა დასაბამთა და მიზეზთა ურთიერთას, რაჲთა უწყოდნით, თუ რომელნია ტომნი და მიზეზნი რომელთამე სირათანი, და სხუაჲ სხვსად ვჰრაცხოთ. და კუ-
ლად რამეთუ რომელნიმე უსაყოველთაოესნი მიზეზნი შორის დასაბამ-
25 თა, ხოლო რომელნიმე უმცროსთა მიზეზ და უდარეს მიზეზობითაცა და არსებითა, ვითარ ესე აწ მამებრივი ძალი და მიზეზი და შემოქმედებითი. რამეთუ იტყვს, ვითარმედ უხესთაჲს და უფრო საყოველ-
თაო მამებრივი მიზეზი შემოქმედებითსა მიზეზსა; რამეთუ მამებრივი ვიდრე აობათამდეცა გასწუთების, რამეთუ არაობისგან აღიქმს, ხოლო
30 შემოქმედებითი ვიდრე შედგმულთამდე და გაგუარებულთა, ხოლო ესე იყოს საუწყო, რომელ შორს გამწთომი მიზეზი შორის დასაბამ-
თა უფრო ერთის გუარ და უმახლობელქეს ყოველთა დასაბამისა და
კულად მყოფი უმეტეს შორს განზიდავს არსებისასა. რამეთუ არსე-

6-7 სიწმიდისთა A, სიწმიდისათა B.—8 მიზეზსა] მიზეზთა F.—9 მის] შრ
A.B.—მიზეზისასა H.—10 რომელ] რა D.—12 სიწმიდობითისა F, სიწმიდისა
A.B.—13 თვისსა] თვისსა D.—17 აობათა A.B.—20 აღუჩნდებიან F.—22
უწყოდნით F, უწყოდით H, უწყოდანი A, უწყოდანი B.—29 აღიქმს] აიქმს A.B.

ბაჲ ყოველთა გაგუარებულთა ზედა მიიღების, ხოლო მყოფი ვიდრე აობისამდის გასწუთების. ვინაჲ მიზეზი აობისამდის გამწოთმი უფრო და უხესთაეს მიზეზსა არსება და გუარ მყოფსა. რამეთუ ყოველი არსებაჲ და გუარი შედგმასა მიიღებს და ეგრეთღა გაგუარდების და საზღვარსა შორის შეიცვის. | ხოლო მარტივად აჲ ოდენ მყოფთა — A188b ბასა მიიღებს არაობისგან. ხოლო ყოველსა საზღვარსა გუარულსა ზესთ დაუშეთების. და ვითარ აჲ არსებასა უხესთაეს, ეგრეთვე მიზეზი მამებრი შემოქმედებითსა.

თ ა 3 ი 158

10 «ყოველი აღმყვანებელობითი მიზეზი შორის ღმრთებრივთა რიცხუთაჲსა განმწმედელობითთა და უკუმქცეველობითთა განეყოფვის ტომთა».

მსთა იტყვს, ვითარმედ აღმყვანებელობითი უხესთაეს არსო ძალი განმწმედელობითსა და უკუმქცეველობითსა. ამისთვის რომელ განმწმედელობითი იპყრობს ოდენ უზრწუნელად თვსსა ზედა თვთებასა A189a თითოეულსა ტომსა ერთთა და ღმერთთასა, და უკუმქცეველობითი C 298 თვსდად უკუნ აქცევს, რაჲთა ხედვიდეს აობასა თვსსა. ხოლო აღმყვანებელობითი ძალი აღმყვანებს უღარესთა ვიდრე ზენათა მიზეზთამდის და ვიდრე თვთ მის მყოფთა საწყურისამდე. და ვინაჲმცა და 20 სადაჲთმცა იყვნეს ძალნი ესე თვნიერ მათ ზესთა არსთაჲთ, და ვიდრე ყოველთა ზედა განჰფენენ თვსთა მოქმედებათა. რამეთუ ვიდრე მდელოთა და ქვათამდე წარჰვლიან ძალნი ესე.

თ ა 3 ი 159

25 «ყოველი წესი ღმრთებრივთა რიცხუთაჲ პირველთა დასაბამთაგანსა არს, პირველისა საზღვრისა და პირველისა უსაზღვროობისაგან».

მრავალგზის უგალო ბა სიტყუამან, ვითარმედ პირველ ყოველთა A189b ერთთა წარმოსირაებისა ორნი ერთთ-მთავარნო წარმოიჩინესო: პირველი საზღვარი და პირველი უსაზღვროობაჲ. ვინაჲ იწყებენ ორთა 30 ზესთ ღმერთთა სირათა ერთთასა და წარმოჰვლიან ყოველთა მყოფთა შორის. პირველად უკუე აღიქმან თვსითა შეერთებითა ნამდვლ მყოფისა მორთულებასა და მხოლოდ მყოფთად დასდებენ მას და პირველად არსებად, და მერმე ყოველთა საუკუნეთა აღამკობენ და

1 მიიღებს D.—5 შეიცავს D.—მარტივად აჲ მარტივად AB, მარხვაჲ და D.—6 საზღვარსა] ზღვარსა D.—8 შემოქმედებითისა D.—16 ტომისა AB.—22 წარავლინა AB.—26 წარმოსირაების (+ H) EH. — 30 წარმოთვლენ F.—31 აღიქმენა H.

ყოველთა სფეროთა გონებითა და გონიერთა და არსებასა სულთა და ბუნებათასა, და ყოველთა შორის სხეულთა დასდებენ თვსთა C 299 ძალთა და მოქმედებათა. ხოლო რომელთამე შორის საზღვრისა რომელთაა უფრო დარომელდების, ხოლო რომელთამე შორის უსაზღვროსაა საზღვრისა: უკუე გაგუარებითა და მამებრივითა, უსაზღვროსაა უკუე კუალად და კუალად შეკეცითა ვიდრე უსაზღვროობდამდე და მშობელობითა.

თ ა ვ ი 160

ნამდვლ მყოფისა აღმკულებათათჳს

10 «ყოველი ღმრთებრივი გონებაა ერთგუარ არს და სრულ. და პირველი გონებაა თვსგნით სხუათა წარმოაყენებს გონებათა».

15 ესე ხედვია აწ ნამდვლ მყოფისა აღმკულებათა მომითხრობს. რამეთუ პირველ გონებაა არს და წარმოაარსებს ყოველსა გონებათა აღმკულებასა და, ვითარ პირველი მყოფი, მყოფთა ყოველთა ეღმრთეების. რამეთუ მის შორის შედგეს ყოველნი ზესთ არსნი რიცხუნნი და ერთნი და პირველნი ხატნი მის ერთობისაჲა ზესთ განყენებულისანი; და ესე პირველი წყაროა მოპრთეს და აღამკვეს, ვითარ ხატი და აღალმაჲ მის ზესთ ღმრთისაჲა. რამეთუ ნამდვლ მყოფისა ნათხზენნიო ღმრთებერ მნთენარე, — იტყვს სოკრატი — რომელსა 20 თვს შორის მოაქუს ყოველი მორთულებაჲ და ყოველი შუენებაჲ, ვითარ წყაროსა სიკეთეთასა. ხოლო აწუეგს სოკრატი ყოველთა ტრფიალთა სიკეთეთასა, დამედგრებულთა სულთა სიკეთეთა მორთულებისადმი, რაჲთა მუნ იტრფობდენ, სადა პირველი სიკეთე და პირველი მორთულებაჲ და სადა ზესთ გონიერი მზე. | რამეთუ ცაჲ არსო C 300 25 მყოფთაჲ და (ყოველთა და) ყოველთა არსთა მორთულებაჲ ნამდვლ მყოფისაჲა. რამეთუ ერთმან მოპრთოო, ნუ გიკვრს ესე, ვითარ ეტყოდა დიდი პარმენიდი სოკრატის.

თ ა ვ ი 161

«ყოველი ნამდვლ მყოფი და ღმრთებრივთა რიცხუთადა და — *Αἴτια* 30_ მოკიდებული ღმრთებრივ უახაგონო არს და უზიარებელ».

3 შორის სხეულთა AB.—4. დარომელდების| დარომელდების E, დარ'ლდამების A, და რ'ლდების B.—რომელთამი E.—5 უსაზღვროსაა საზღვრისაჲა < E.—მამებრივებითა FH.—12 აღმკულებასა F.—13 წარმოარსებს DF.—14 აღმკულებათა AB.—19 მთენარე ABE, მთებარე F.—19-20 რომლისათჳს შორის E.—20 შუენებაჲ| შუწინერებაჲ H.—21 ვითარ სოკრატი EH.—22 სიკეთეთასა| სიკეთესათა AB.—24 მორთულობაჲ F.—მზეჲ F.—25 ყოველთა და < FH.

აქა დაუზესთაებს აღმკულებ'ასა ნამდვლ მყოფისასა ყოველთა C 301
 შემდგომთა გონებათაგან. რამეთუ ყოველნი მისგან აღიმკვიან ორ
 სახედ: რამეთუ პირველ მისცემს მათ აობითსა მყოფობასა; და მერმე
 გუარსა გონიერსა არსებისასა, ხოლო თვთ ზესთ ღმერთობს იგი ყო-
 5 ველთა გონებათა, ვითარ საუკუნოჲსა და ცხოველობითისა არსებასა;
 და კუალად ყოველთა გათვთებულთა გონებათასა. და განზიდავს
 თვსთა მოქმედებათა ვიდრე რაჲზომვე მყოფად წარმოჩენილთაჲსად.
 და ყოველთა ამყოფებს, ყოველთა ჰრთავს, ყოველთა მისცემს ძალსა
 და შუენიერებასა, ვითარ პირველი მორთული და პირველი შუენი-
 10 რებაჲ.

თ ა ზ ი 162

თვთვათათვს დაფარულთა მათ ზმსთთაჲსა

«ყოველი დამბრწყინი ნამდვლ მყოფისაჲ ერთებრივთა რიც-
 ხეთა სიმრავლე არს დაფარული და გონებითი».

16 აქა თვთებათა დაფარულთა მათ ზესთთასა | ესთა * განწყოფს. C 302
 იტყვს, რამეთუ თვთებანი მათნი ზესთ სხენან არსთა აგებულებისგან,
 არამედ იცნობვიან შემდგომთა და მზიარებელთა ბუნებისა და თვ-
 თებისგან. რამეთუ მიუწდომელობაჲ მათ ზესთა არსთა რიცხუთაჲ
 პირველ ნამდვლ მყოფსა შორის წარიჩინების, არამედ დაფარულადრე.
 20 ამისთვს რომელ ერთებრი არს მორთულეება ნამდვლ მყოფისაჲ და
 დაფარული. ხოლო სამარადმყოფსა და თვთცხოველისა არსებასა
 შორის უმეტეს განცხადნების და კუალად წარმოჰვლორე გათვთებასა
 შორის გონიერთასა უმეტეს. ხოლო სულსა და სულთა შორის უმე-
 ტესრე. და კუალად ამას გასფეროებულსა ცასა შორის თვთცა უგან-
 26 ცხადებულესად; რამეთუ შემდგომთა ზიარებისგან იცნობვის თვთე-
 ბაჲ პირველთა და მიზეზთაჲ, თუ არა თვს * შორის ყოველი მათი
 უცნაურ და მიუწდომელ, ამისთვს | რომელ ეხატვიან მას ზესთასაცა A 192a
 მიუწდომელობისასა ზესთ ნეტარნი იგი და ზესთ არსნი რიცხუნი
 და მამანი.

30 და კუალად მომეც გასაგონოჲ, ზ გამგონეო. რამეთუ ერთნი
 ნო ი ტო ს ა დ დაისხმიან ნამდვლ მყოფისად, ესე იგი არს გასაგო-

2 გონებათასა AB.—3 მყოფობითსა AB.—4 გონიერისა D.—ღმერთობს E,
 ლ'თობს ABCDFH —5 საკ'ნესა AB.—7—8 მოქმედებათა—და ყოველთა < AB.—9 ვი-
 თარ პირი პირველი AB.—მორთული | მოსრ'ლი AB.—14 გონებითა F, გონიერი
 P. კა. 97, 20.—15 ზესთათასა GE.—19 მყოფთა AB.—21 არსებათა AB.—27 ზეს-
 თასა D.—28 მიუწდომელობისაცა EHI.—ზესთ ნეტარნი H.—31 ნუიტოსად E.

* ამ სიტყვაზე შეთთებთი არმაზე სწკრია: ესთა: მეგრული სიტყუა: ესრეთთა:
 მეგრულად: A.

სულსა არიან წარმოდგომილ, ვითარ თესლნი და დაერთნი მათ ზეს-
თა არსთა ერთთანი. ხოლო ერთნი, რომელნი წარმოსდგომოდინ სა-
ყოველთაოსა და უზიარებელსა სულსა, ზესთა არიან თვთ მის ნამ-
დვლ მყოფისა მორთულეზასაცა. რამეთუ მარტივ არიან, ვითარ
5 უზიარებელისა და მარტივისა სულისანი. ხოლო მოცემანიცა ერთ-
თანი განიყოფვიან ურთიერთას, რამეთუ ნამდვლ მყოფსა შორის
წარმოელვებულნი ერთნი უსამღრთოეს, ვითარ იგი და არსებადცა
ნამდვლ მყოფისაჲ. და კუალად შემდგომითი შემდგომად მიეფინე-
ბიან და აღიქმან არსებათა და ამკობენ ყოველთა; და ვითარ არსე-
10 ბასა შორის გაიცდების ზესთაობაჲ და დარეობაჲ, ეგრეთვე და მი-
ნერგულთაცა მათთა ერთთა შორის იხილვების. ხოლო ესე კანონი
კეთილად შეისწავე, რაჲთა არ გებრკუმას გასაგონოთა შორის.

თ ა ვ ი 165

«**შოველი სიმრავლე ერთთაჲ, ზიარებული რაჲსაგანცა გრძნო-
16 ბადისა. სხეულისა, აღმკულის-შორისი არს, რამეთუ მიბრწყინავს
ნაწილთა აღმკულისათა**».

ხედვაჲ ამის თავისაჲ ესთა მიბრწყინავს ჩუენ გასაგონოთა. იტყვს,
რამეთუ თვსთა მსგავსთა მიერ წარმოულდგებიან ერთებრნი ერთნი და
ღმერთნი ყოველთა. რამეთუ გონებასა ნამდვლ მყოფისასა მის-შო-
20 რისთა თესლთა მიერ მთავრობითნი ერთნი დაიპყრობენ; ხოლო
სხუათა გონებათა ნამდვლ მყოფობისა მიერ მიეფინებიან; ხოლო
სულსა მესაშუეღვლებითა გონებისაჲთა წარმოულდგებიან ღმერთნი და
ერთნი; ხოლო სხეულთა ამათ ვითარ ციერთა მესაშუეღვლებითა გო-
ნებისა და სულისაჲთა წარმოულდგებიან და ღმერთის გუარ ჰყოფენ
25 მას, რამეთუ აქუს ცასა მიდრეკაჲ და ცხოველობაჲ სულისა მიერ.
ხოლო კუალად გონებისა მიერ აქუს გებაჲ მასვე და ერთსა წესსა A193^b
ზედა და მორთულეზასა დაბრწყინვაჲ, და ელვათა დადუქიაჲ, ერ-
თისა მიერ ერთ ქმნაჲ და შეერთებაჲ. და ვითარ ერთ ღმერთ ყო-
ფთაჲ და განგებაჲ ოთხთა ასოთაჲ ყოველთა ხრწნადთა ბუნებისაჲ.
30 რამეთუ ვისგანმცა ძალი განმგებლობითი, თვნიერ მის ზესთ ერთისა
ერთობისგან.

თ ა ვ ი 166

სამ სახელ განყოფისათვის გონებისა

«**შოველი გონებაჲ ანუ ზიარებადი იყოს, ანუ უზიარებელი**».

4 მორთულეზასა AB.—10 გაიცადების AFH.—12 არა გებრკმას F.—გასაგონთა CDH.—19 გონებასა] გნებაჲს AB.—21 მყოფობითისა AB.—30 განგებლობითი AB

მსე ხედვაჲ ესთა მეტყჳს ჩუენ; ვითარმედ სამ სახედ გაიყოფვის გონებაჲ: უზიარებელად, ვითარ იგი არს ნამდვლ მყოფი, რამეთუ უზიარებელ არს ვითარ პირველი გონებაჲ და პირველი მყოფი; და კჳალად ზიარებული ორ სახედ გაიყოფვის; ანუ სულისაგან საყოველთაოაჲსა და სულთაგან ზესთა სხეულთაჲსა, ანუ კჳალად სხეულთაგან შუამდგომელობითა სულისაჲთა, რამეთუ ეზიარების ცაჲცა ესე და ყოველნი ვარსკულაენი და სფერონი, რამეთუ სულიერ და გონიერ არიან. და კჳალად ოდეს პირველსა გონებასა ეზიარებოდის აღმკული, ნაწილებითისა გონებისა მიერ ეზიარების, რამეთუ მსგავსთა მიერ ყოველნი გზავნანი უსხეულოთანი.

თ ა ზ ი 167

საცნაურითაჲს, ცნობათა და ცნობადთა

«ქოველი გონებაჲ თვთებასა თჳსსა გაიგონებს, არამედ უპირატესი მხოლოდ თვთებასა ოდენ თჳსსა».

აქჲ თანა გუჲც, რაჲთა ყოველი სიწლოჲ და სიკჳოჲ გონებათაჲ გასაგონო ჩუენდა ვყოთ. ისმინე, რამეთუ სამ სახედ მოქმედებს ყოველი გონებაჲ: ანუ სწორად თჳსდა და არს ოდენ გონება, რამეთუ სწორად აქჳს თჳსისა არსებისა მოქმედებაჲ თჳსი; და კჳალად გაიგონებს შემდგომთაჲცა თჳსთა და უღარესად თჳსისა არსებისა აქჳს მოქმედებაჲ თჳსი; კჳალად გაიგონებს მიზეზთა დასაბამთა თჳსთა, და აქჳს გაგონებაჲ იგი უმჯობეს თჳსდა; რამეთუ ვითარ თჳსთა ნოიტოთა, რომელ არიან გასაგონონი, შორის ექმნების და იგონებს თჳსსაჲცა თვთებასა უმჯობესად, და არს ვითარ გონებაჲ და გასაგონო, რამეთუ ყოველი გასაგონო უმჯობეს გამგონესა. რამეთუ ყოველი დასაბამთაჲთ და მიზეზთაჲთ ცნობაჲ თჳთ თვთებასაჲცა თჳსსა და შემდგომთაჲსა უმეტეს უღმრთობს განუცხადებს. რამეთუ ცნობაჲ მიზეზთაჲცა ცნობაჲ არს ზესთაჲთ უმჯობესად თჳთ თვთებისა თჳსსა. ხლო ესე ორ სახედ გაიცდების, რამეთუ უწყის რაჲ თჳსი მიზეზი, ვითარ თჳსი ზესთაჲ და გარემომეწერიელი უწყის. და კჳალად თჳსიჲცა თვთებაჲ უწყის თჳსსა მიზეზსა შორის და მის მიერ სწორ თჳსსა წარმოარსებულად. რამეთუ ყოველი ცნობაჲ უმჯობესი მიზეზთა დასაბამთაჲ.

9 რამეთუ <F.—18 და კჳალად> რ' D.—19 გააგონებს ABDEH.—22-23 იგონებს<ს> გაიგონებს E.—25 მიზეზთა F.—26 უღმრთობს<ს> უღტოობს ABDEH, უღუთაობს F, უღტობს C.—29 ზესთაჲ და<ს> ზესთაჲ H.

თ ა ვ ი 168

«შოველმან გონებამან მოქმედებით უწყის, ვითარმედ გაიგონებს».

დახედენ, Φ გამგონეო, რამეთუ ოდენ გონებისა არს თვთება
5 გაგონებაჲ გაგონებულისაჲ. რამეთუ (სამარადისოდ გაიგონებს და) სამარადისოდ გაიგონებს გაგონებულსა რომელ გაიგონებს. და ერთბამად ორივე აქუს: გაგონებაჲცა და გაგონებაჲ გაგონებულისაჲ. და ნიადაგ გონიერსა სფეროსა შორის შემოუცავს გასაგონოჲცა და გაგონებაჲ მოქმედებისა თვისისა რომელ გაიგონა.

10 თ ა ვ ი 169

«შოველსა გონებასა საუკუნოსა შორის აქუს არსებაჲ და ძალი და მოქმედებაჲ თვისი».

ისმინენ, Φ გამგონეო, ხედვანი უჩუეველნი. იტყვს, ვითარმედ არსებაჲ და ძალი და მოქმედებაჲ გონებასა შორის საუკუნესა
15 დაჰმსჭულავიო მიუდრეკელობითა. რამეთუ ყოველი საუკუნესა-შორისი ყოვლითურთ თუ იყოს, მიუდრეკელ არს. რამეთუ არცა ძალი მისი წარმატებასა და მოკლებასა მიიღებს და არცა მოქმედებაჲ მისი წარმატებათაგან შედგების. არამედ ჰგიეს მასეგობასა ზედა თვისსა, და იმოქმედებს თვისდამი, და ხედავს თვისდამი. რამეთუ ყოველივე
20 თვის შორის შემოუცავს გასაგონოჲ. და გამგონე თვისთა თვთებათა C 310 ყოველსავე გაიგონებს. და გაიგონა რაჲ თვისი თვთებაჲ, გაიგონა თვისი გასაგონოჲ. და არცა გამგონე სხუაჲ არს და არცა გაგონებულისი, არამედ გამგონე გაგონებული და გაგონებული გამგონე. ხოლო A 195b სწაშუვალ გასაგონოჲსა და გამგონისა იყოს თვთ თვისი არსებაჲ.

25 მოხედენ! იტყვს, რამეთუ აქა სამი გუაქუს ოდეს რას გაიგონებდეთ: გამგონე, გასაგონოჲ და საშუალ გონებაჲ. ხოლო თვთგონიერთა გაგონებათა შორის არ ესთა, რამეთუ თვთ არს გამგონეცა და გასაგონოცა და არ დამრავალკეცდების, ესეითა აქა სულისა გაგონებათა ზედა ვხედავთ, რამეთუ დასამედების, ხოლო შენ გახედე
30 თხზვასა აღმოსაჩინთასა.

5 სამარადისოდ გაიგონებს და <E, + ABCDFH.—6 და <AB.—7 გაგონებაჲცა გონებაჲცა ABD.—9 გაგონებაჲცა მოქმედებაჲცა AB.—13 ისმინე BF.—უჩუეველი E.—15 რამეთუ ხ' D.—16 თუ <AB.—23 და გაგონებული და AB.—29 გახედენ B.

თ ა ზ ი 170*

«შოველი გონებაა ყოველსა ერთბამად გაიგონებს. ხოლო უზიარებელი და პირველი მარტივად ყოველსა».

იტყვს ესთა ხედვამ ესე, ვითარმედ ვინაფთვან სამარადმყოსა შორის დაუფუძნებია თვისი არსებაჲცა და მოქმედებაჲ, ყოველსა გონებასა არ წარმატებით გაიგონებს და შემდგომითი შემდგომად, არამედ ერთით ყოველსა, ესე იგი არს მიმართ აჰა ერთბამად ყოველსა; და არა ვითარ არსებაჲ სულისაჲ შემდგომითი შემდგომად, რომელსა შორის იხილვების პირველი და შემდგომი, გარდასრული და მომავალი. ხოლო რომელი ამით შორის გაიგონებდეს, იგი მიდრეკისადა თანაშეკრულ ვითავე სული. რამეთუ არსებაჲ სულისაჲ საუკუნესა მიდრეკასა შორის გაიგონებს ყოველსა, მაგრა მიდრეკით, ესე იგი არს ამისგან ამისდაღ და შემდგომითი შემდგომად. ხოლო გონებასა მიუდრეკელად და საუკუნოსა შორის წარმოსდგომია არსებაჲცა და მოქმედებაჲ თვისი, და ყოველსა ერთებრივ და უჟამოდ გაიგონებს და არა ამის გასაგონოფსგან სხუად მიღვების, რომელ ესე არს სული თვისი გაგონებისაჲ და ჟამის-შორისი. ხოლო საყოველთაოჲ გონებაჲ საყოველთაოთაცა გასაგონთა გაიგონებს შესაბამად თვისისა არსებისა, ხოლო ნაწილებითი ნაწილებითად, ვითარ და არსებაჲცა მისი.

20

თ ა ზ ი 171

«შოველი გონებაჲ განუწვალებელი არსებაჲ არს».

ისმინე, რამეთუ ყოველი უდიდოჲ, ესე იგი არს რომელსა არა ჰქონდის რაჲზომივე გუამებრი სიდიდე რაჲვე, უსხეულო არს და მიუდრეკელ. რამეთუ რაჲ მიდრეკეს მისი, რომელი ყოვლითურთ უდიდოჲ არ შემოცვა ადგილმან? ხოლო ყოვლითურთ უდიდოჲ და მიუდრეკელი განუწვალებელ. რამეთუ ყოველი განუწვალებადი ანუ სიმრავლითა არს ვითარ რიცხვ, ანუ სიდიდითა ვითარ რაჲ ონკოს, რომელ არს ზუაფი, ანუ მოქმედებათებრ ვითარ სული. რამეთუ განიწვალების და განიყოფვის მოქმედებაჲ სულისაჲ თვისსა არსებასა, ვითარ ჟამსა შორის აღებადი, ვითარ მიდრეკადი. ხოლო უსხეულობასა არსებისასა თვისდა მიმართ უკუნ ქვევამ ცხად ჰყოფს. რამეთუ ყოველი შემძლებელი ყოვლითურთ თვისდადვე უკუნ სფერებად უსხეულო არს: უკუ ისფერებს უკუე და ცაჲცა, ვითარ მობაძავი სულისაჲ და გონებისაჲ, არამედ დააკლდების: რამეთუ ყოველთა თვისთა ნა-

4 ვითარმედ] ფ⁴დ D.—6 წამატებით F.—18 საყოველთაოთაცა D.—33 უკუ ისფერებს] უკოისფერებს D.

* თაჲ 170. აკუობ AB სკლასიწკუბს.

წილთა ყოველთა მიმართ ვერ უკუ აზიარებს. ხოლო უსხეულოა ყრველი ყოველსა შორის უკუ ისფერებს და არა რაა არს, რომელიმეცა არ მიხუდა ურთიერთას უკუნ ქტევასა. ხოლო საუკუნეობასა გონებისა გამოაცხადებს, რომელ არსებასავე თანა დასთანაებია მოქმედებაცა.

5 რამეთუ ვითარ აქუს არსებაჲ, ესთავე და მოქმედებაჲ, ვითარცა მზესა თვსნი შარავანდნი თვს თანა. ხოლო შეერთებასა მის შორის სიმრავლისასა ზესთა არსთა ერთთა შეერთებაჲ მის შორის ჰყოფს საუწყყო.

თ ა 3 ი 172

«ქოველი გონებაჲ სამარადისო არს უმახლობელესად-და მეგრ-
10 არსებით უცვალბებელთა წარმოაყენებს».

მსე არს ხედვაჲ ესე. იტყვს, რამეთუ გონებაჲ ვითარცა მიუ- A197b
დრეკელი და საუკუნოა არსებითაცა და მოქმედებითა მიუდრეკელთა უზრწნელებითა არსებათაჲთა და უკუდავთა და სამარადისოთა წარმოაყენებს, ვითარცა მიუდრეკელი და სამარადისოსა შორის და- C 312
15 ფუძნებული მიზეზი. ხოლო მიდრეკადნი მიზეზნი და მზადნი მიდრეკადთაცა ჰბადებენ და წარმოაყენებენ.

თ ა 3 ი 173

სამ სახედ განცდისათჳს გონებისა

«ქოველი გონებაჲ გონიერ არს პირველთაცა მიმართ და-
20 შემდგომთა».

ქოველი გონებაჲ, ვითა მეტყვან ხედვანი, სამ სახედ განიცდების: ანუ ზიარებით, ვითარ თვსთა დასაბამთა მიმართ და უმჯობესთა; ანუ თვთ თვსისა არსებისა სწორად და თვსსა შორის თვთებასა; ანუ თვსთა უდარესთა მიმართ, ვითარცა მიზეზი მათი და მზადი და
25 ვითარ მიზეზთანთა შორის მიზეზი.

თ ა 3 ი 174

გონებისათჳს და ნაქმისათჳს ჟინისა

«ქოველი გონებაჲ თვსსა გაგონებასა შორის წარმოაყენებს შემ-
დგომთა; და ნაქმი მიხი გონებასა შორის და გონებაჲ ნაქმსა შორის».

30 მსე არს ესე, რამეთუ, რაჲცა გაიგონა, და ქმნაცა; და რაჲცა ქმნა, გაიგონაცა. და არა არს გაგონებაჲ უქმ და არცა ნაქმი გაუ-

2 უკუ უკუ ABD.—იფერებს AD.—4 თანა<AB.—დასთანებთან EH, დასთანავებია AB. 9—10 ყოველი გონებაჲ ვე წარმოაყენებს C. = 9 უმახლობელესად და უმახლობელესთა ABDEFH.

გონებელ. რამეთუ არს არიან ნაქმნი და გაგონებანი გაგონებისანი: და თვთ თვსთა გაგონებათა შორის ერთ და იგივე. და წარმოიქმს ვითარ არსი არსთა: რამეთუ ყოველთა რაოდენთადაცა მხუდარა გუარი, ყოველთა მამა და მექმე გონებაჲ არს, ამიჲ რომელ ყოველი გაგონებაჲ ვიდრე გუარათამდის და გაგუარებულთა. ხოლო გაუგუარებელთა გაგონებასა და მოქმედებასა დასცილდების რომელთამე ვითარ ზესთათასა, ხოლო რომელთასამე ვითარ მოკლებულთასა უგუარობითა.

თ ა 3 0 175

10 «შოველი გონებაჲ ერთბამად არსებით და მოქმედებით გონიერთა მიერ იზიარების პირველ».

მსე უკუე იყოს საცნო, რომელ რომელთაცა მოუგია არსებაჲ მოქმედებასა თანწარმოდგომილად, იგინი არიან პირველ ურთიერთას მზიარებელ, ვითარ გონიერთა ყოველთა. ხოლო საყოველთაოსა 15 სულსა, დაღათუ ეამსა შორის აქუს თვსი მოქმედებაჲ, არამედ სამარადისოდ იგივე ვაიცდის მოქმედებათა შორის თვსთა გონიერთა გუართა, და იხარებს მათ შორის ხედვათა მიერ, დაღათუ სულიბითა და ეამის-შორისთა, მაგრა სამარადისოთა საუკუნეობითა. და კულად სული ცისაჲ ხედავს ნამდვლ მყოფისა შორისთა და ღმერთთა 20 და მზეთა ერთებრთა | მესაშუელობითა ნაწილებითისა გონებისა და სა-^{A198a}ყოველთაოჲსა სულისაჲთა, ხოლო ოდესმე გამგონე სული უსაშუელოდ ვერცა საყოველთაოჲსა სულისა შეუძლებს ზიარებად და ვერცა ^{C 317}ნაწილებითისა გონებისა. არამედ საშუალთა მიერ შეეყოფვის მათ, ვითარ სული დ ი ო ა ს მიმართ სფეროთა დიოჲს მიმართ აღმყვანებლობითთა ძალთაჲსა და ეგრეთვე კრონოებრი კრონოიანთა. მიერ 25 მოქცევთა ძალთაჲსა. და ესევე კანონი ყოველთა ზედა.

თ ა 3 0 176

«შოველნი გონიერნი გუარნი ერთმანერთსაცა შორის არიან და თვს შორისცა თითოეული».

80 მსე ხედვანი დაფრიადებულნი სიკჷმოჲთა გაიცადენ, მხედველო. რამეთუ ყოველნი გონიერნი გუარნი შეერთებულ და ვითარ ერთ

1 ნაქმნი F.—5-6 გაგუარებულთა B.—6 გაგონებასა] გაგონებულთა AB.—7 ვითარ<AB.—მოკლებულთა AB, მოკლებულისა F.—10 ერთბამად<CDEFH.—13 თანწარმოდგენილად] წარმოდგომილად AB.—15 შორის] მას EH.—21—22 ხოლო—სულისა<AB (ex homoioteleuo).—22 და<AB.—25 კრნებრი ABD.—კრონოიანთა BDEFH, კრონანთა A.—26 მოქცევთასა AB.

არიან. გონიერსა შორის საშოსა. რამეთუ ვითარ საშოსა შორის ერთ და იგივე გუარი თესლისაჲ, ვიდრე არ იწყოს განყრად ნაწილთაჲ სიტყვსა მიერ შემოქმედებითისა. და კუნადად ვითარ ერთსა შორის ერთ და იგი გუარნი ყოველთა რიცხუთანი: რამეთუ სადაჲთმცა
 5 რიცხუნი თვნიერ ზესთ მიზეზობითისა ძალისა ერთისგან, ესრეთვე გონებითსა და გონიერსა შორის აღმკულსა სიმრავლე ყოველთა გუართაჲ. ხოლო შეურწყმელობასა მათისა შეერთებისასა საცხადო ჰყოფს შხიარებელთა განთვთებული განყოფილებაჲ. რამეთუ სადაჲთ- C 319 მცა მოილეს შემდგომთა განყოფაჲ თვსთა თვთებათა თვნიერ და- 10 საბამთა და მიზეზთაჲთ, რამეთუ შემდგომნი პირველთა მიზეზთაგან გათვთდებიან. ვინაჲ პირველ მამათა და დასაბამთა შორის თვთებაჲ ყოველთა გუართაჲ.

თ ა ზ ი 177

«**შოველი გონებაჲ სრულებაჲ არს გუართაჲ და რომელიმე**
 15 **ყოველებრივთა გუართა არს შემცველ, ხოლო რომელიმე ნაწილე-**
ბითთა».

შოველი ესე ხედვაჲ ესთა მეტყვს ჩუენ; ვითარმედ გონებათანი რომელნიმე არიან ყოველებრივ და უზენაეს, ხოლო რომელნიმე ნაწი-
 20 ლებრივ და უქუენაეს. ხოლო უზენაესნი და უფრო საყოველთაონი უფროცა შორს გაზიდვენ თვსთა დასაბამთა დასასრულთადმი და A 200a უმეტესთა შემოიქონებენ გუართა და არსებათა; ხოლო უქუენაესნი და უფრო ნაწილებითნი უმცროსთა არიან მიზეზ და შემცველ გუარ-
 თა. რამეთუ უქუენაესნი სიმრავლითა უკუე უფრო, ხოლო ძალითა უკინეს; ხოლო უზენაესნი რაჲზომობითა სიმრავლისაჲთა უმცრო,
 25 ხოლო დაზესთაებითა ძალთაჲთა უფრო, რამეთუ უმეტეს ჰბადვენ მის ზესა ზესთაობისასაცა. ხოლო შენ ოდეს ზეობაჲ გესმას ანუ ქუეობაჲ, ნუ აღვილთა წარმოიკერებ და ჰაზროჲ უსხეულოთათვს და განუზიდ-
 ველთა, ონკოთა და განსაზიდთა, არამედ სიმარჯუენი არსებათა და ძალთანი და უფრო მოქმედიერობაჲ გაიგონე.

თ ა ზ ი 178

გონიერისა გუარისათვს

«**შოველი გონიერი გუარი სამარადისოთა არს მამყოფებელ».**
 მსე ხედვაჲ ზემოთა შორის გარდავეციტ. ხოლო შენ აქაცა შეისწავე, რომელ ყოველი გონიერი გუარი სამარადისოთა გუართა

4 ერთ და იგივე. EFH.—11 მამათა < F.—18 ხოლო) და H.—21 შემოიქონებენ] გამოიქონებენ H.—26 გესმეს H.—27 ნუ] ანუ AB.—34 გუართა] გუართა EH.

წარმოიყენებს, ვითარ სულთა და არსებასა უკუდავთა სხეულთასა, ვითარ აპოლოლოფსსა და ერმისსა და სხუათა თანტომთასა. რამეთუ მიუღრეკელსა მიუღრეკელადცა ჰქონან თვს შორის გუარნი, ვითარცა საუკუნოსა შორის მომგებსა მოქმედებისა და არსებისასა.

თ ა ზ ი 179

გონიერისა რიცხვსათვის

«**ძოველი გონიერი რიცხვ განსაზღვრებულ არს**».

აწ ამას ხედვასა აღმოაჩინს და იტყუს, ვითარმედ რიცხვ გონიერთაა არ უსაზღვრო არსო, ამისთვის რომელ უფრო ახლავს თვს-
10 თა შემდგომთასა მას ზესთასა ერთსა; ხოლო უფრო მახლობელი A201a ერთისაა უფრო ერთის გუარ; და უფრო ერთის-გუარი უმცრო სიმრავლითა შემდგომთადასა. ხოლო სადაცა უმცროფსი და უფროფსი იხილვების, მუნ ურიცხოებასა და უსაზღვროობასა ადგილი არა აქუს. C 322

თ ა ზ ი 180

ყოველობისათვის

15

«**ძოველი გონებაა ყოველობა არს, ვითარ ნაწილთა მიერ წარმოდგომილ თითოეული**».

ბესმაა, **ჟ** გამგონეო, თუ რაოდენ სახედ მივეციტ სიტყუაჲ ყოველობისათვის პირველთა შორის? განაღა სამ სახედ დაველქსეთ სიკჳოჲ
20 გარდაცემისაჲ:

რამეთუ არს ყოველობა პირველ ნაწილთადასა; და დადევ იგი ზესთაჲ ნაწილთაჲ ყოველობაჲ ერთთა და ღმერთთა შორის.

და სხუაჲ ყოველობაჲ ნაწილთა მიერ შედგმული; და დადევ იგი არსებასა შორის ნამდვლ მყოფისასა, რამეთუ ნაწილთა მიერ შედგა
25 ყოველობაჲ ნამდვლ მყოფისაჲ, ვითარ პირველ სიტყუამან აღმოაჩინა, მაგრა ყოველთა მიერ ნაწილთა რომელსა არაჲ განველთა. A201b

და კუალად არს სხუაჲ ყოველობაჲ, ვითარ ნაწილთა-შორისი, რომელ დაუსახენით ხუედრნი მრავალნი, ვინაჲ ჰპოო თვსსა ადგილსა. ხოლო შენ ესე ნაწილთ-შორისი ყოველობაჲ დადევ ნაწილებითა
30 ზედა გონებათა. ხოლო ყოველობაჲ ნამდვლ მყოფისაჲ შესცავს თვს შორის ყოველსა ყოველობასა ნაწილთ-შორისსა. ხოლო ნამდვლ მყოფისა ყოველობაჲ შეიცვის პირველ ნაწილთა ყოველობისა მიერ, რამეთუ ზესთაჲ არს და ერთებრდ ყოველობაჲ ერთთაჲ და ერთისაჲ.

4 საუკუნესა F.—და<AB.—13 აქუს| აქუ D.—16-17წარმოდგომილ არს თითოეული F.—18—19 მივეციტ სამ სახედ<AB (ex hom.).—25 ვითარ| ვითარცა ABD.—26 მაგრა| მაგისა AB.—განივლთა AB.—32 შესცავს D.—33 ზესთაჲ| ზესთა AB.

თ ა ვ ი 181

ზიარებულისა გონებისათჳს

«შოველი ზიარებული ვინება ანუ ღმრთებრივი არს, ვითარცა ღმრთებრივთად შეყოფილი ანუ მხოლოდ ოდენ ვინიერი».

აქა ხედვათა განჰყოფს და გონებათაცა ხედულთა. რამეთუ ყოველსა სირასა შორის იტყვს უზიარებელთა და პირველთა უფრო ღმრთივად და ზესთად, ვითარ სირასა შორის გონებათასა სირათ-მთავრად და პირველად გონებად დასდებდა ნამდვლ მყოფსა, და განღმრთობილად და ერთთა მიერ შედგმულად და მათ მიერ დაბრ-
 10 წყინვებულად, და ყოვლითურთ საღმრთოდ. და ესვითა ღმრთად C 324
 გონებად იტყოდა პირველსა გონებასა, რომელსა ნამდვლ მყოფობა უგალობა სიტყუამან. ხოლო მის მიერ წარმონაჩენად საშუალთა გონებზთა, ვითარ საუკუნოხასასა და თვთცხოვლობისასა, და კუალად შემდგომითი შემდგომად გონებად ყოველთა უწოდა ვიდრე გონიე-
 15 რისა გონებისამდის, სადა გონიერი აპოლო და კრონოს და რეა და დია გამოჩნდეს, რომელნი ხედვენ ცასა გონებათასა, რომელ არს ნამდვლ მყოფი, და ღმერთ იქმნებიან მის მიერ.

აწ ვინაჲ დახედენ, რამეთუ გონებაჲ გასაგონო ყოველთად ნამდვლ მყოფი არს, ხოლო შემდგომნი ყოველნი ნამდვლ მყოფისა
 20 მიერ გონიერ და საესე მისთა ნათელთაგან. მაგრა რომელნიმე უსა-
 შევლოდ, ხოლო რომელნიმე საშუალთა მიერ, და ესრეთ ვიდრე უკუნაჲსკნელთამდის. ხოლო ესე იყოს შესწავებულ, რომელ პირ-
 ველნი და სირათ-მთავარნი თვსთა უზესთა, ფერ და გუარ არიან, ვი-
 თა აწ ნამდვლ მყოფი ღმრთის გუარ. და კუალად სულსაცა ზედა,
 25 რამეთუ სული გონების გუარ პირველი. ხოლო კუალად პირველი სხეულთაჲ სულისა და გონებისა გუარ. ხოლო საშუალნი რომელ- A 202b
 თამე პირველთა მსგავს, ხოლო რომელთამე შემდგომთა, რაჲთა გზანაჲ და ზიარებაჲ არსთა მორთულებისაჲ მსგავსებისა მიერ იყოს.

თ ა ვ ი 182

საღმრთოჲსა გონებისათჳს

«შოველი საღმრთოჲ ვინებაჲ ზიარებული სულთა მიერ ზიარების საღმრთოთა».

მსე ხედვაჲ ზემოსა თავსა შორის განემარტა, რომელი იტყოდა,

3 ზიარებული მზიარებელი AB.—9 შედგმულად შემდგომილად EFH.—15 გონიერი <F.—16 რუა> არუა H.—18 დახედვენ ABD.—20—22 მაგრა—უკუნაჲსკნელთამდის <AB.—21 რომელნი F.—22-23 რომელ პირველნი> რლნი AB.—23 უზესთა ფერ უზესთაჲს AB.—33 განიმარტა H.

რამეთუ პირველნი სირათანი, მზიარებელნი უზესთაესთა სირათანი, მათ გუარ არიან, ვითარ აწცა იტყვს, ვითარმედ პირველი სული გონების გუარ საღმრთოაჲსა. რამეთუ გონებისა მიერ ეზიარების სული ერთთა, და თვთ მათ ღმრთებრივთა ერთთა მიერ მითესული ერთი საყოველ-
 5 თაოსა და პირველსა შორის სულსა შეახებს პირველსა სულსა საღმრთოაჲსა გონებისადმი.

თ ა ვ ი 183

გონებაჲ გონებითი და გონებაჲ გონიერი

«შოველი გონებაჲ, ზიარებულერ ვინაჲვე და მხოლოდ ოდენ
 10 გონიერი, იზიარების სულთა მიერ, არცა ღმრთებრივთა და არცა გაგონებისა და უგუნურებისა მიერ ქცევადლა».

ბუესმა, ვითარმედ სხუაჲ არს გონებაჲ გონებითი, ვითარ ზესთაჲ, და სხუაჲ არს გონიერი. და კუალად სულთა განყოფილებანი, ვითარ საღმრთოთაჲ, რომელნი არიან შეყოფილ გონებათა და ერთთადა.
 15 და კუალად სხუანი სულნი ქცევადნი, ოდესმე გაგონებად და ოდესმე უგუნურებად. და კუალად საშუალ ამათსა სხუანი სულნი არცა პირველნი და ღმრთიენი და ქცევადნი. ვინაჲ აწ ამათ იტყვს გონიერთაგან ზიარებად და არა, გონებათაგან: რამეთუ სხუა გონიერი და სხუა გონებაჲ.

თ ა ვ ი 184

სულისათჳს

«შოველი სული ანუ საღმრთოჲ არს, ანუ ქცევადი გონებისგან უგონებობადმი, ანუ საშუალი ამათი».

ბასრულა რაჲ გონებათათჳს (რამეთუ განყენა გონებანი სამ
 25 დასად: საღმრთოდ გონებად, და თვთ ოდენ გონებად, და გონიერად არსებად), ვინაჲ აწ კუალად და სულთაცა ზედა ამასვე წესსა დაიცავს. რამეთუ არსო საღმრთოჲ სული საყოველთაოჲ და პირველი და გონებათა და ღმერთთა შეყოფილი. და არსო იგი ყოვლითურთ ღმრთისა და გონების გუარ. და კუალად არსო სული ქცევადი, ესე
 30 იგი არს ესე ჩუენი, ოდესმე გონებისადა შეყოფილი და ოდესმე უგუნურებისადა, ვითარ გამგდე გონებისაჲ. და ამათ საშუვალ არსო სხუაჲ სული, სამარადისოდ გონიერთადა შეყოფილი და უქცევი, ვითარ შვისაჲ და სხუათა ესვითათაჲ.

1 უზესთათა AB.—14 ერთთადა] ერთთა AB.—18 რამეთუ] ხ' F:—23 უგონებლობადი AB.—27 პირველი] პირი ABDEFH; ამ სიტყვაზე მითითებით არმაშსე სწერია: პ'ლი ნუ თუ DH, ი'თლ ნუ თუ A; BF-ს მითითებაჲ აქვს, და რმაშსე კი არაფერი სწერია.—29 და ესე AB.

თ ა ვ ი 185

საღმრთოთა სულთათჳს

«ჰოველნი უკუე საღმრთონი სულნი ღმერთ არიან სულებრივ. C 327
 ხოლო ყოველნი მზიარებელნი გონებისანი ღმრთებრივთა მიმდ-
 5 გომნი მარადის. ხოლო ყოველნი მიდმოქცევისა შემწყნარებელნი
 ღმრთებრივთა მიმდგომ ოდესმე».

იტყჳს ესთა ხუავი ამათ ხედვათაჲ, ვითარმედ არიანო სულნი
 ღმრთებრივნი, რომელნი შეყოფილ არიან ნიადაგ გონებისა და ერთ-
 თადა. და კუალად არიან სულნი შეყოფილნი ოდენ გონებათადა,
 10 ხოლო სამარადისოდ მიმდგომ საღმრთოთა სულთადა, ვითა სული
 ცისაჲ და ყოველთა ციერთაჲ. და კუალად არიან სულნი ოდესმე
 მიმდგომნი საღმრთოთა სულთადა, ვითარ ესე კაცთანი.

თ ა ვ ი 186*

სულისა განყენებისათჳს სხეულთა არსებისაგან

15 «ჰოველი სული არსებაჲ არს უსხეულოჲ და განყენებადი
 სხეულთაგან».

მსე ხედვანი სრულებით განაყენებენ სულსა სხეულთა არსებისა
 და გუარისგან და ყოვლითურთ უსხეულოთა ნაწილისადა აღმოაჩენენ
 მას. იტყჳს, ვითარმედ, ვინაჲთგან უკუმქცევი არს და უკუმესფერე
 20 თჳსდადვე, უსხეულო არს, რამეთუ ყოველი უსხეულოჲ არსებაჲ უკუ
 ისფერებს თჳსდადვე. ხოლო თუ რაჲ არს უკუნქცევაჲ თჳსდადვე?
 ესე იგი არს ცნობაჲ თვთ თჳსისა არსებისა და თვთებისაჲ: რამეთუ
 უძიებს სული თჳსსა აობასა და ჰპოებს ორ სახედ, ანუ მიზეზსა შო-
 რის თჳსსა. ხოლო პოვნაჲ მიზეზსა შორის უმჯობეს თვთ თჳს-შო-
 25 რისისა; რამეთუ ყოველი ცნობაჲ აღმოსაჩენთაჲთ მიზეზთა არს ცნო-
 ბაჲ და დასაბამთა პირველთაჲ. ხოლო სხეული თვთ თჳსითა აობითა
 არცა ეძიებს თჳსსა მყოფობასა და არცა უკუნ იქცევის თჳსდადვე.
 ხოლო თუ უკუნ იქცევის, სულისა მიერ უკუნ იქცევის და გონებისა,
 ვითარცა ესე განღმრთობილთა სფეროჲ ცისაჲ; და კუალად არცა
 80 სხეულთაგან განუშორებელი არს, ვითარ სტაგირელი სა ენტელ-
 ლექიაჲ, რომელი პირველთა შორის სხოლიოთა მდიდრად გარდა-
 ვეციოთ.

5 მიდმოქცევისა E.—12 კაცთანი| კაცთა ზედა EH.—18 ყოვლითურთ| ყლი
 თვთ E.—უსხეულოთა C.—19 ვინაჲთგან| ვინაჲ ვითარ E.—24-25 თჳს შორისისასა
 F.—27 ექცევის, CEH.—30-31 ენტელექსიაჲ C, ენტელექსია H, ენტელექსიასა E,
 ენტელიქსია F.

* ოაკეპი 185, 186, 187 და 188 (სტეფანაჲ ვითარ თვთებისა გვ. 195, 25) აკლას
 ABD სულნიწერეს.

თ ა შ ი 189

«შოველი სული თვტცხოველია».

მე ხედვანი მათ ზემოთა შორის მიუთანანენ. არამედ იტყვს, ვითარმედ არ წინაგანრჩევით და განზრახვათა მიერ ცხოველ ჰყოფს
 5 სული გაცხოველებულთა, არამედ მომმარჯუთა სხეულთა წარმოუდგების და გააცხოველებს. ხოლო ეძიებდე თუ სხეულთა მომმარჯობასა, რანი მიზეზნი მისცემენ, ჰპოვო. რამეთუ ვარსკულაეთა მოქმედებითი ხიბლვაჲ ესვითა თიკის-მეკეცეობს და აღიქმს სხეულთა, და დასხამს მათ შორის სიმარჯუეთა, რაათა წარმოუდგეს ძალი ცხოველ
 10 ლობითი ანუ თვტ სული სიტყვითი, ვითარ კაცობრივი.

თ ა შ ი 190

«შოველი სული საშუვალი არს განუწვალეებელთაჲ და სხეულთადმი განწვალეებულთაჲ».

ამას ხედვანა | თვტ თვისი წიგნი აქუს და «მონოვიელოჲ». A205b
 15 ხოლო აწ ჩუენ თანწარვლის სახედ დავლექსოთ. რამეთუ არს ყოველითურთ განუწვალეებელი და ერთებრი აღმკული ყოველი სივრცე გონებითთა და გონიერთა არსებათაჲ, ამისთვის რომელ მოუვიეს არსებაჲ და მოქმედებაჲ თანმორბედად, და არს იგი ყოველითურთ ერთ, | ვითარცა პირველი ხატი და პირველი ნათხზი მის გუართა ზეს- C 333
 20 თაჲსაჲ. და კუალად ესე ყოველივე სხეულებრივი მორთულეებაჲ ყოველითურთ განბნევალი და განწვალეებადი, და ყოველითურთ სხუად და სხუად მქცევალი და განბნევალი. ვინაჲ ჯერ არს სამუსიკოთა რთვათაებრ, რაათა საშუალთა მიერ იზიარებოდინ ყოველნი, რაათა მორთულეებაჲ ეგოს დაუკსნელ და საუკუნო, ვითარ რჩეულ მრთვე-
 25 ლისა კელოვნისა და ღმრთისა მიერ მორთული. ვინაჲ ჯერ არს, რაათა საშუალი ორთავე კიდურთა უმსგავსოობითა ჰგვანდეს. და შეაკრნეს და მოპრთნეს ორნივე უმსგავსონი არსებანი, და აზიარნეს ყოველითურთ უზიარებელნი. ხოლო თუ ვინ არს საშუალი, ძებნა და პოა აღმოსაჩენმან ბრძენთაჲმან. ესე არს უკუე არსებაჲ სულისაჲ, რომელი არსებით ყოველითურთ განუნაწილებელთა ეზიარების. რამეთუ
 30 საუკუნესა შორის ჰნათოის მასცა უკუდავეებაჲ ცხორებისაჲ. ხოლო მოქმედებით განინაწილვის, რამეთუ მიცილევებად მოვა მოქმედებაჲ

3 არანედ] რ' E.—5 მომარჯუთა DF.—6-7 მომარჯუობასა FH.—7 ჰპოვონ AB.—14 და მონოვიელოჲ] და მონ: ოვიჰოჲ C; და მონ: ოვ ივ'ლოჲ AB; და მონ: ოვ ივიოჲ (იჰოჲ H) EH; დამონ, ოვ, ივლოჲ F, დამონ: პოვ იჰპოჲ D.—16 ერთებრივი E.—21 და განწვალეებადი] განწვალეებადი არს არსი ყოველითურთ AB.—25 კელოვნისა. H.

მისი. ხოლო ყოველი, ვერ თანგამწთომი საუკუნეობასა არსებითსა სულისასა, განეყოფვის მას და განინაწილების მისგან, რომლითა A206a ეზიარების ხილულსა ამას და ყოვლითურთ განაწილებადსა სხეულთა ბუნებასა, რათა მორთულება ეგოს და დაუცილებელად წარმოვლოს ზემექონეობამან ზესთ წმიდისა განგებისამან ვიდრე უკუანაქსენელთამდის.

თ ა ვ ი 191

ზიარებადისა სულისათჳს

«**შოველსა სულსა ზიარებადსა არსებაჲ უკუე საუკუნოჲ აქუს,**
10 **ხოლო მოქმედებაჲ ეამის-შორისი».**

| ამასცა ხედვასა გამოსცდის სიტყვერთა მიერ აღმოსაჩენთა; და A206b ვითარ თხზვამან აღმოსაჩენთამან და სიტყუამან სარწმუნომან დაამტკიცოს, მერმელა თანგანვლის სახედ სკმპერაზმა უზამს და იტყვს, ვითარმედ «ყოველსა სულსა მზიარებელსა სხეულთადა არსებაჲ სა-
15 უკუნოჲ აქუს, ხოლო მოქმედებაჲ ეამის-შორისი». ხოლო შენ თხზვასა აღმოსაჩენთასა დასკურიტენ.

თ ა ვ ი 192

ზიარებულისა სულისათჳს

| «**შოველი სული ზიარებული მარადის მყოფთა არს და პირ- C 335**
20 **ველი აღგებადთაჲ».**

ბესმაა, თუ რასა დაჰლექსავს? იტყვს, ვითარმედ სული არსებისა მიერ თვისისა განისაზღვრების თუ მოქმედებისა. ხოლო თუ არსებისა მიერ, საუკუნოსა შორის აქუს მყოფობაჲ და დაუფსებელსა ცხორებასა; ხოლო თუ მოქმედებისა მიერ, ეამსა შორის მოუფიეს
25 მყოფობაჲ. ხოლო ყოველი ეამის-შორისი თვისითა ბუნებითა დენასა და | ბრწნასა შორის, რამეთუ არა რაჲ არს ეამის-შორისთჳჲ, რამცა A207a ეგო იგივეობასა და უკუდავებასა ზედა. არამედ ყოველი, რაჲცავე მიიღებს საზღვარსა, არსებით მიიღებს და არსებისგან თვისისა გარე შემოიწერების, ვითარ უზესთავისისა და პირველისგან, და არა შემ-
30 დგომისა და უკუანაქსენელისგან, ვითარცა არს მოქმედებაჲ. რამეთუ მოქმედებაჲ, ვისდაცა იყოს მოქმედებაჲ, უკუანაქსენელ არსებისა თვისისა, ვინაჲ და სულიცა თვისისა არსებისა მიერ ეგოს და განისაზღვროს შორის საუკუნესა, ვითარ უხრწნელი და სამარადისოჲ არსებაჲ.

1 თანგამწთომი CF.—10 ეამის შორის eodd.—15 მოქმედობაჲ AB.—23 დაუფსებელსა] დაუსრულებელსა E.—27 ეგო] ეგოს და AB.—31 მოქმედებაჲ ვისდაცა] ვისდაცა AB.—32 არსებისა მიერ თვისისა H.

თ ა ვ ი 193

წარმოშობისათვის სულისა

«ქოველი სული მახლობელობით გონებისა მიერ წარმოდგა».

მსო მეტყვეს ჩუენ ხედვაჲ ესე, ვითარმედ სული მიუდრეკელი-
სა და სამარადისოაქსა მიერ წარმოდგა მიზეზისა, და რომელსა მასვე- C 336
ობასა შორის საუკუნოაქსა მოუგის თვისი მყოფობაჲ, ესე იგი A207ხ
არს გონებაჲ, რამეთუ ყოველი მიუდრეკელთა მიზეზთაჲთ წარმო-
დგომილი უხრწნელ უკუდავებითა. ხოლო უკუნ იქცეს რაჲ სული
თვსდამი, პირველისა თვისისა არსებისადმი უკუნ იქცეს. ვინაჲ ვიეთცა
10 წარმოუდგეს სული, ვითარ უკუნქცეული თვსდამი, გონიერ ჰყოფს მათ.

თ ა ვ ი 194

«ქოველსა სულსა ჰქონან თვს შორის ყოველნი გუარნი».

ისმინე, რამეთუ, რაჲცა აქუს დასაბამთა და მიზეზთა, თან მის-
ცემენ თვს მიერ წარმონაარსთა. ხოლო ვინაჲთგან მამა სულისა გო-
15 ნებაჲ არს, ხოლო გონებასა თვს შორის ჰქონან ყოველნი გუარნი
არსთანი, და სულსაცა თან მცხცემს, ვითარ მამაჲ ბუნებითი ბუნე-
ბით თვსგნით წარმონაშვსა. ხოლო გონებასა ჰქონან უწმიდესად და
დახესთაებულად, ხოლო სულსა სულებრივ და უდარესად. ვინაჲ არ-
ცა ყოველთა სულთა ერთ სახედ ჰქონან გუარნი არსთანი. რამეთუ
20 სხუებრ მზისასა და სხუებრ კრონოქსსა. და ესრეთ სხუებრ
და სხუებრ განყოფისაებრ არსებათაჲსა.

თ ა ვ ი 195

არსებაჲ გონიერისა სულისაჲ

«ქოველი სული ყოველი საქმე არს: იგავებრივ უკუე გრძნო-
25 ბადნი, ხოლო ხატოვნებით გონიერნი».

მსე ხედვაჲ სათანადოდ თანა აც სულსა, რაჲთა ზედამიწევნით
გაიგონოს არსებაჲ გონიერისა სულისაჲ, თუ რაჲ არს იგავებრივო-
ბაჲ და თუ რაჲ არს ხატოვნებითობაჲ. ითქუა ზემოთა შორის, გ გამ-
გონეო, ვითარმედ სული თვისითა არსებითა საშუალ გონიერთა და
30 გრძნობადთაჲსა წარმოდგა და აღიქმნა კეთილ-მეზუროაჲსა ღმრთისა A208ხ
და მბადისა მიერ, რაჲთა შეაერთნეს ყოვლითურთ განუწვალებელ-
ნი და ყოვლითურთ განწვალებადნი. რაჲ გესმნენ გონიერი და ზესთ

3 მახლობელობითი D.—6 სკენესა AB.—18 სულიერებრივ AB.—20 და
სხუებრ კრონოქსსა <AB.—21 და სხუებრ <AB. 24 იგავებრივი B, იგავებრივნი
A.—26 ხედვანი F.—აც EFH.—29 ვითარმედ <AB.—32 რაჲ რა AB.—გონი-
ერნი AB.

ლითურთ განნაწილებადთა საშუალ წარმოდგა მყოფობაჲ სულისაჲ.
 ვინაჲ მის-შორისი არცა ყოველნი ერთებრივ და ერთის | გუარ, ვითარ A2:0a
 გონიერსა შორის არსებასა. და კუალად არცა ყოველითურთ განწვა-
 ლებულ და განჭრილ, ვითარ ბუნებაჲ სხეულენათა გუართაჲ, არამედ
 5 საშუალ ამათ ორთავე კიდურთაჲსა, ვითარ ხემოთა შორის აღმოი-
 ჩინა. და შეერთებულ მის შორის ყოველნი გუარნი და ერთ ქმნილ,
 არამედ შეურევნელ და გათვთებით, ვითარ ესე ცხად ჰყოფს, რამე-
 თუ სულსა შორის ყოველნი სიტყუანი არსთა და გუართანი. მაგრა
 არცა განწვალებულად და არცა შერეულად, არამედ შეურევნელად
 10 ყოველნი მოჰქონან თვს შორის: და ცხორებაჲცა არსებასა შორის,
 და არსებაჲ ცხორებასა, და ცნობაჲ ცხორებასა და არსებასა შო-
 რის, და არსებაჲ და ცხორებაჲ ცნობასა შორის. რამეთუ მეცნიერ
 თვისისა აობისა გონიერი სული.

თ ა ვ ი 198

15 «**შოველ**» მზიარებელი უამისაჲ, ხოლო სამარადისოდ მიდრე-
 კადი, გზავნითა მოქცევთა მიერ განიზომების».

ვითარ ვხედოთ, ♯ გამგონეო, ხედვასა ამას? იტყვს, ვითარმედ
 მოქმედებაჲ სულისაჲ ხუდაო სამარადისოობასა უამებრსა და გზავ-
 ნასა, ესე იგი არს გუარითი გუარად თანმიცვალებასა. რამეთუ ყო-
 20 ველი გაგონებაჲ სულითი რიცხვითი რიცხუად თან მიიცვალების, ესე
 იგი არს გუარითი გუარად. რამეთუ რიცხუნი არსებათანი გუარნი
 არიან, ხოლო სული გუარითი გუარად გამგონე. არამედ არ წრფლივ
 მოქცევენი არსებითთა რიცხუთანი, არამედ მრგულვივ და სფეროჲს
 სახე. ხოლო სულმან წარვლნეს რაჲ ყოველნი რიცხუნი, კუალად
 25 თვსდადვე უკუ ისტერებს, და გაგონებათა თვსთა თვსდმი უკუ ირწყუამს
 შეურწყმელად, ვითარ უსხეულოჲ არსებაჲ უსხეულოთა გუართა
 და რიცხუთა.

თ ა ვ ი 199

სფეროჲ და მოქცევი სულისაჲ

30 «**შოველი** სული აღმკულის-შორისი ნამრგულივთა გზავნათა
 იკმარებს | თვისისა ცხოველობისათა, და, სადაჲთ იწყო, მუნვე კუა C 342
 ლად უკუნ ქცევათა».

ესე ხედვაჲ ზემოთა თან მიუდასე, ♯ გამგონეო. ხოლო უზაე-

16 მქცევთა E.—23 მრგულივ] მგურგულივ F.—24 წარვლნეს A, წარვლნ-
 B.—და კუალად AB.—25 ირწყამს E.—27 რიცხვითა H.—31 ცხოველობისათა]
 ცხოვრებისათა E.—33 გამგონეო ხოლო <F.

ნითად მოქცევად გაიგონენ ესევეთა კელპრობით სხვსგან სხუად გუარად მიდგომად სულითთა განაგონთაჲ. რამეთუ ყოველთა საზომთა და რიცხუთაებრ არსებითთა გაიგონებს და იგულხუმაებს. და ესთა კუალად უკუ ისფერებს თვსდადვე და თვსისა ცხოვლობისა. და ესე არს სფეროჲ და მოქცევი სულისაჲ.

თ ა ვ ი 200

«შოველი სული მოქცევთა მიერ ჟამისათა განიზომების».

ესე ხედვანი იტყვან, ვითარმედ შემდგომობაჲ და პირველობაჲ ჟამსაცა შორის და მიდრეკათა იხილვებისო. რამეთუ საყოველთაოჲ 10 ჟამი და მიდრეკაჲ საყოველთაოჲსა სულისად და მარადის მიმდრეკისად, ხოლო სხუანი ნაწილებითნი ნაწილებითად | საზომისაებრ A212a ყოველობათაჲსა.

თ ა ვ ი 201

სამად განაწილდა სულთა სფეროჲსა მოქცევისად

15 | «შოველთა საღმრთოთა სულთა სამსახე აქუს მოქმედებაჲ». A212b
ისმინე ჳ გამგონეო, ხედულო გონებისგან, რამეთუ სივრცესა შორის სულთა წარმოჩენისასა სამ სახედ წარმოაჩინენ. რამეთუ არს სული საღმრთოჲ და საღმრთოჲსა რიცხვსადა თანაღკრული. ხოლო საღმრთოდ რიცხუად გუესმა პირველთა შორის, რომელ სიტყუამან * 20 ერთნი დასხნა, ვითარ პირველნი ხატნი, ერთნი ერთისგან და ღმრისგან ზესთ ერთისა ღმერთნი. ვინაჲ ამამადა შეერთებულნი სულნი, ვითარ ღმერთნი და ერთნი, ჰბრწყინვენ ყოველთა და განაგებენ, მაგრა ვითარ სულნი. და კუალად არიან სხუანი სულნი, გონებისადა თანაღკრულნი და ვითარ გონიერნი, მაგრა ვითა სულითსა ზუღების 25 არსებასა. და კუალად სხუანი არიან სულნი, რომელთა მოუვიეს და მხუდარა ძალი თვთცხოვლობისაჲ, და, ვიეთცა წარმოუდგენ, მიმდრეკჷყოფენ. რამეთუ პირველ თვთ აქუს თვს შორის ძალი თვთმიმდრეკობისაჲ და, ვიეთცა თან ექმნენ და წარმოუდგენ, ცხოველ და თვთმიმდრეკელ ჷყოფენ.

3 იგულხუმაებს E, იგულკმაებს ABF.— 4 ისფრებს CE.—7-9 ესე ხედვანი იტყვან ვითარმედ ყოველი სული მოქცევთა მიერ ჟამისათა შორის და მიდრეკათა იხილვებისო AB.—15 სულთა<P.—სამ სახედ E.—19 რომელ რათა EH.—25 სულნი<D.

* ამის შემდეგ AB სელთსაწერეს ძელია მ მ თვის სილოჲდჷ და თავი 202- და 203, ზმ. მ. ზეც სწრაჲ: აქა აკლია დედასა ფურცელი A, აქა ფურცელი აკლია B.

თ ა ვ ი 202*

ზესთა საღმრთოჲ სული და ნაწილებითნი სულნი

«**შოველი სული შედგომილი და მიღვენებული არს ღმრთებრივთა და უღარესი ერთებრივთა რიცხუთა, ხოლო ზესთ მდებარე არს ნაწილებითთა სულთა**».

30 ვითა გაყო მოქცევი სულთა სფეროჲსაჲ სამად, აწ იტყვს, ვითარმედ საყოველთაონი და ზესთანი სულნი და ერთთადა შეყოფილნი და გონებისა მიერ გონიერ ქმნილნი განაგებენ სხუათა შემდგომთა სულთა ნაწილებითთა, და ეღმრთვიან მათ, ვითარ და თვთ იგი ღმრთებრივი რიცხვ. რომელთადა იგი არიან თანაღკრულ და შეყოფილ განაგებს ყოველთა მყოფთა და ჰმართებს ზესთ კეთილობითთა განგებისა ნათელთაჲთ, ესთავე და სულნიცა საღმრთოჲსა რიცხვსადა თანაღკრულნი. და კულად იტყვს, რამეთუ ნაწილებითნი უსაშუალოდ ვერ შეიწყნარებენ მზეთა და ხედვათა საღმრთოჲსა სულისათა.
15 ხოლო საშუალ ნაწილებითთა და საღმრთოჲსა სულისა არიან სხუანი სულნი შეერთებულნი ოდენ გონებისადა საძარადისოდ, ვითარ სულნი ცისა და მზისა და სხუათა მნათთანი. ვინაჲ ესე არიან საშუალ ზესთ საღმრთოჲსა სულისა და სულთა ნაწილებითთაჲსა. და ამათ მიერ ეზიარებიან ნაწილებითნი სულნი საღმრთოჲსა სულსა.

თ ა ვ ი 203*

20 «**შოველისა სულიერისა სიმრავლისა საღმრთონი უკუე სულნი ძალითა და ზესთაებულ არიან**».

შოველი გონებაჲ ამის თავისაჲ ამას მეტყვს ჩუენ, ვითარმედ საღმრთონი სულნი პირველ უფრო ერთებრივ და ერთის გუარ არიან, ვითარ უმახლობელესნი ერთისადა; ხოლო შემდგომნი ძალითა უკუე უღარეს, ხოლო სიმრავლითა უფროჲს. რამეთუ თან განიწვადებიან მათდა, რომელთადა შეყოფილ იყვნენ, ვითარ განთქსულთა სფეროთადა.

თ ა ვ ი 204

საღმრთოჲსა სულისათვის

30 «**შოველი საღმრთოჲ სული მრავალთა ემძლუარვის სულთა სამარადისოდ**».

2 სულნი] სხანი D.—31 ყოველი] ყოველთა D.

* 202. და 203. თაჲეჲ აკლას AB ხელთაწერებს; არმაზეც სწავრა: აქა აკლასა დედასა ფურცელ A, აქა ფურცელი აკლია B.

მსე ხედვანი და კშირნი შიმოდაკაზვეანი ესთა აღმოაჩენენ. იტყვს, ვითარმედ სული საღმრთოჲ განაგებს ყოველთავეო, ვითარ უმახლობელესი ერთისაჲ | და შეყოფილი ერთებრივისა რიცხვსადა. ხოლო პირველ იზიარებს და ღმერთ ჰყოფს გონებისადა შეყოფილთა სულთა სამარადისოდ. ხოლო ოდესმე გონიერთად სამარადისოდ გონიერთა მიერ იზიარებს. რამეთუ ყოველნი ზიარებანი მსგავსთა მიერ, ვიდრე უმსგავსოთამდის განსაზიდსა შორის სირათასა. ხოლო სხუაჲ ზემოთა შორის გარდაგვცემია.

თ ა ვ ი 205

ნაწილმეზიტიისა სულისათჳს

19 «ყოველსა სულსა ნაწილებითსა ესე ვითარი აქუს შესარაბამი საღმრთოჲსა სულისა მიმართ».

მსე ხედაჲ ესთა მეტყვს ჩუენ, ვითარმედ ვითარცა განყოფილა სული საყოველთაოჲ სულისა ნაწილებითისადა ბუნებით, ეგრეთვე და ოქიმაჲცა მისი განყოფილა ბუნებით. რამეთუ საყოველთაოჲსა სულისა ეტლ და ოქიმა საღმრთოჲ ესე სხეული ცისაჲ, ხოლო ნაწილებითთა სულთა ნაწილებითნი სხეულნი. და ვითარ ოქიმაჲ ოქიმასა გაეყოფვის ბუნებით, ეგრეთვე სული სულსა. ხოლო ყოველი განყოფილ ბუნებითი არს, ოქიმათაჲცა და სულთაჲ.

თ ა ვ ი 206

20 «ყოველსა ნაწილებიბსა [სულსა] ძალ უც სამარადისოდ შთასაღვად ქმნისადმი».

ხედენ ესთა ხედვათა, რამეთუ იტყვს [ვითარმედ], ყოველსა ნაწილებითსა სულსა აქუს ძალი სამარადისოდ შთამოსლვად ქმნისადმი. რაჲ არს თუ ქმნისადმი? რამეთუ ყოველი ჟამსა შორის დაწყებული აღგებული არს, ესე იგი არს შეზავებული, ხოლო ყოველი აღგებული ჟამის-შორისი და დაკნადი. რამეთუ რამანცა მიიღო დასაბამი და დაწყებაჲ ჟამის-შორისი, საჭიროჲ არს, რაჲთა ხრწნაჲცა მიიღოს და დასასრული. ხოლო ამას ყოველსა ქმნა ეწოდების ბრძენთა მიერ; ხოლო ყოველი უქმნელი ჟამსა შორის დაუწყებელ; და ყოველი დაუწყებელი უქმნელ. რამეთუ არა არს ჟამითი მიდრეკასა შორის დაწყებული, რაჲთამცა ეგო განსაზიდსა | თანა მარადისობისასა, მით რომელ მიმდრეკთა და სხუად და სხუად შეცვალებადთა მიზეზთა

1-2 იტყვს<F.—3 ერთისაჲ და| ერთისადა H.—13 ვითარმედ<AB.—15 უქიმაჲცა ACE.—16 უქიმა ACDF.—23 ვითარმედ<codd —28 საჭირო ABEFH.—ხრწნაჲცა H.—29 ბრძენთა H.—30—31 ჟამსა - უქმნელ<AB (ex homoioteleuto).

მიერ წარმოღვა. ხოლო არსებაჲ სულისაჲ არა ჟამსა შორის აღგებულთაჲ არს, ვითარცა ზემოთვე სიტყუამან აღმოაჩინა, არამედ საუკუნესა. ხოლო მოქმედებით ჟამის შორის არს და მიდრეკათა მიერ ჟამისათა განიზომების, ვითარ აღმოაჩინა პირველთა შორის დაფრიადებულად. ხოლო შთამოვალსო ქმნისადმი და კუალად აღვალსო, ვითარ იტყოდა სოკრატე, ვითარ ფრთე-დაცვივებული ფრინველი, პტეროროუსა, ესე იგი არს, რამეთუ მოსწყდეს რაჲ გონებასა, უგუნურ იქმნების: რამეთუ ფრთე სულისა გონებაჲ; ხოლო, ოდეს სასწავლოთა და სათნოებათა მიერ მიიხუნეს ფრთენი თვისნი, რომელ არს გონებაჲ, კუალად სულთა მამისადვე აღფრინდების. რომელსა ამის ყოვლისა იქვ კიდე და უც, რომელსა და მუსიკა ამაჲვე დაჰლექსავს, დაღათუ კრეტსაბმელთა და ფარდაგთა მიერ.

თ ა ვ ი 207

აზნაუკავითისა სულისათჳს, რომელ არს სიტყუარი სული

15

«შოვლისა ნაწილებითისა სულისა ეტლი მიუდრეკელისა მიზეზისა მიერ აღქმნილ არს».

ხოლო აწ მე სათანადოდ აღმიჩნდა, რაჲთა ეტლისათჳს მივსცე სიტყუასა. რამეთუ იტყვან, ვითარმედ სამარადისოდ აქუსო სულთა ნაწილებითთა ოქიმაჲ, რომელ არს ეტლი ნათლის გუარი, ვითარ ამათ ციერთა მნათობთაჲ. და ესე ეტლი არა თუ ჟამითისა მიზეზისგან წარმოსდგომია მათ, ვითარ აღგებული; რამეთუ ყოველი აღგებული მიდრეკადისა მიერ მიზეზისა, ხოლო ყოველი მიდრეკადისა მიერ დასაბამისა მომგები მყოფობისაჲ ხრწნადი არს და ცვალებადი.

რამეთუ რომელი აღჰკაზმა ამან მიდრეკამან, ხრწნა და დაარღვივა იგი სხუამან წინგამწყობმან მისმან მიდრეკამან. ხოლო ყოველი მიუდრეკელისა მიზეზისა მიერ წარმონაარსი უხრწნელ და სამარადისო, ვითარ ესე აქა ოქიმაჲ სულისაჲ.

თ ა ვ ი 208

«შოველი ნაწილებითისა სულისა ოქიმაჲ უსხეულო არს».

3 მოქმედებითი E. — და < AB. — 5 [შთამოვალს D. — 6 ფრთე დაცვივებული: ABF. — 7 მფრინველი ABEFH. — 10 და კუალად AB. — 11 ამის] ამას ABDEFH. — ეჭვი BD, ეჭვ H. — რომელსა] სლსა AB. — 11-12 მუსიკა] მოსეცა B. — 17 აღქმნილ H. — 25 ამან] მისმან AB. — დაარღვა F, დაარღვივა DH. — 25—26 მიდრეკამან — მისმან < AB (ex homoioteleuto). — 26 წინაგამწყობმან] წმიდამან გამწყობმან; F, წინგანმწყობმან E; წინა განწყობმან H. — 30 უსხეულო არს <] ABEH.

იტყვს, ვითარმედ რაჲზომვე თან მიეჭმნას მას ვნებაჲ და გან-
 წვალებაჲ, არღარა ეგოს უვნებელობასა ზედა, რამეთუ რაჲზომვე
 მიძღები ქცივისაჲ, ყოველითურთ იტყეს და შეიცვალოს. ხოლო ოქი-
 5 მად სულისაჲ ვინაჲთგან მიუდრეკელთა მიზეზთა მიერ წარმოდგა,
 უბრწუნელ და სამარადისო. მიუდრეკელად უკუე მიზეზად სიმტკიცე-
 10 სა გონებისასა იტყვს: რამეთუ მიუდრეკელი ყოველი ნაქმი და წარ-
 მონაარსი გონებისაჲ, მით რომელ შორის საუკუნესა დამყარებულ C 352
 სიმტკიცე მისთა მიზეზთაჲ.

თ ა 3 ი 209

10 «შოვლისა ნაწილებითისა სულისა ოქიმაჲ შთავალს უკუე
 დაძინებითა».

მისთა იტყვს, ვითარმედ, უგონებო რაჲ იქმნა სული ადამ,
 დაირთნა და მოიბლარდნნა სხეულნი ესე. და რეც თუ თან შეეყენეს
 ოქიმასა სულისასა, და განცხოველდეს მის მიერ და იქმნნეს, ვითარ
 15 თვთცხოველნი საბლარდნი ესე ტყავებრნი ქიტონისკნი. აჰა აჰა სი-
 ტყუჲა მოსესი, რამეთუ შეიმოსაო ტყავებრი სამოსი. ხოლო ოდეს C 353
 რაჲ იწყოს განწმენად, ესე იგი არს თანშეხებად გონებისა და ღმრთი-
 სადა, კუალად განაწყრის თვსგან ნივთებრივთა მათ ქეტონისკთა,
 რომელნი შთამოსნა მას უგუნურებაჲმან, და აღვალს მამისადმი თვისისა.

20 თ ა 3 ი 210

«შოველსა სულსა ეტლსა თანშებუნებებულსა სამარადისოდ
 ერთი და იგივე ნაკუთითი და სიდიდე აქუს».

მსე ხედვად მეტყვს ჩუენ, ვითარმედ სამარადისოდ ერთ და
 იგივე ოქიმაჲ სულისაჲ, მით რომელ მიუდრეკელისა სულისა მიზეზი-
 25 სა მიერ აღიქმნების, ხოლო სხუად და სხუად იხილვების და იოც-
 ნების, მით რომელ სხუათა და სხუათა სხეულთა ეზრახვის კავში-
 რებრივთა და ნივთიერთა; და ოდესმე ამის გუარ და სახე აჩნ-
 დების და ოდესმე ამის. რამეთუ მიიღებს კერპებრთა და ზრქელთა
 სხეულთა სხუა გუარ და სხუა სახე აღმჩენელთა მისთა. ხოლო ოდეს
 30 რაჲ მოეგებოდის თვთ თვსდად და შეეყოფოდის თვსსა მამასა გო-
 ნებასა, ყოველთა ზედ შემოკერპებულთა სხეულთა განაწყრის თვსგან
 და განწმენილი ღმერთსა და მამასა აღეხების. C 354

11 დაძინებითა | და ძი ADEH, და B; F ვასეგამოას აღიულებაჲ: დაძინებითა
 ნივთ-შორისთა საბლარდნელთა (ახ. რეგმ. ნ. ა. გ. 124, 6).—13 მოიბლარდნა C,
 —15 საბლარდნი C.—ქიტონისკნი codd.—ტყავებრიენი ABEFH.—18 ქიტონისკთა
 H.—19 მამისა მით თვისისა D.—28 ზრქელთა H.—32 ღრისა AB.—აღუებების ABE.

თ ა 3 ი 211

«ქოველი ნაწილებითი სული, შთამოსრული ქმნისადმი, ყოველ-
ლობით შთამოიარსებს».

ამას ხედვასა ესთა იტყუს, ვითარმედ თუმცა მწუერვალეებითი
6 და საყოველთაო იყო სული, სამარადისოდმცა გაიგონებდა და არამცა
შთამოიპრებოდა უგუნერებისა მიერ. არამედ ესხნესმცა თჳსნი გო-
ნიერნი თუალნი და ეგომცა სამარადისოსა შორის ნეტარებასა სამოთ-
ხისასა, ესე იგი არს გონიერთა გუართა მკულებისასა. რამეთუ მუნ
მესამარადისოე სული ხედავს გუართა და მზეთა გონიერთა. ხოლო,
10 ოდეს რაჲ გარდამოვარდეს მუნით, კერპთა თან აღერევის და უმეცრე-
ბისა მიერ განშიშულ'დების მათ ზესთ საღმრთოთა გუართა ხედვისაგან C 355
და გონიერთა და ზესთ გონიერთა შეხებათა გემოესაგან და თანშე-
ყოფისა. ვინაჲ მაშინ ეთქუმის მას, ვითარმედ ადამ სადა ხარ | თუ A217a
სადაჲთ სადა უგონებობამან მიაცილვა ღმერთი და მამაჲ თჳსი.

2 სული და შთამოსრულ AB.—8 იყოს EH.

იონანე ჰეტრიწისა

ბოლო-სიტყუაჲ

ჩუენ-შორისიმი მიდმო სიტყუაჲ, რომელსა გულის-შორისად მბჰო- C 361
ბლად ვიტყვთ, ვითარ ვინაჲმე საწონი საწონელთად და ვითარ ქვაჲ,
5 რომლისა მიერ განურჩევენ სიკეთეთა ოქროსა, ესე სახედ დადვა და
მიჩუენშორისა მექმან ჩუენმან ღმერთმან შორის-მდებარეობითი
სიტყუაჲ, და ნუ გარემოსილი და ორღანებრივი, რაჲთა იმრ და იმრ
ვსჯიდეთ ნაქმადთა სულთა ჩუენთასა, ვითარ სათნოებათა და ჩუეუ-
ლებითთა შებუნებთა, ვინათაჲცა შორის კეთილ და თნებაჲ ანუ თუ
10 წინა-უკუმოჲ იხილვების. და ღმრთისა მიერ დამდებელისა მისდა ბუ-
ნებასა შორის ჩუენსა მიდმო ისჯების და ხუედრი მისაგებელთა დაე-
თანაების, და თვთ ამით მეტკეობისა ძალითა უფალმან მსახმან ბუნე-
ბისამან შეატყუა თაჲსა თჳსსა ბუნებაჲ ჩუენ კაცისაჲ გამოყოფითა
უტყუებისაგან სულისა სული სიტყუთი. რამეთუ უკუეთუ ხუედრისაებრ
15 ბუნებითისა მიდმო ვსდებდეთ მექმისა ჩუენისა ღმრთისა საქმეთა და
ნაზაჲეთა ბუნებისათა, სუფეჲჲ მკლავისა თჳსისაჲ მოგუტეს, რომელ
არს ძე, და ძალსა თჳსგან გამომავალსა გვზიარნეს, რომელ არს სული.

ჰინაჲ და მრავალ ვინაჲ სათანადო არს ჩუენდა, რაჲთა გავ-
ბჰოთცა და საბჰოსა შორის სულისა ჩუენისასა კერძო და უღელი აღმ-
20 ქმნელისა ჩუენისაჲ ღმრთისაჲ ვიპყრათ და ამის კერძოჲსად თანა-
შემწენი ჩუენნი გონებად სულთა ჩუენთა შევრაცხნეთ | და თუალად A217b
გუამისა ჩუენისა. ხოლო მამმრუმნი დღისანი და მარღუნი გონებათა
ჩუენთანი განვიშორნეთ ჩუენგან, ანუ მარჯულობდეს ბოროტი გინა
თუ და მარცხულოს. რამეთუ დამხე იმრჩობლებს, ვითარცა წინარე
25 წმიდათაგან განჩენილ არს.

ხოლო აწ ჩუენ ვიძიეთ ესე და თანაპყრობითა მამისა | ღმრთისა C 362
სიტყვსაჲთა გავბჰეტცა და შევეხენით ამას წიგნსა ლოცვისსაჲცა, ვით

3 სიტყუაჲ] სხუა ABCDEH.—3-4 მჰობლად DE.—6 მიჩუენშორისა] მი ჩნ
შს AB.—შორის მდებარეობით D.—8 სათნოებითა H.—9 შებუნებათა F.—შორს
E.—12 უფალმან] თან E.—13 ჩუენი D.—14 უტყუებისამან AB.—სულისა] სულსა
FH.—16 მოგუტეს AD.—17 ძეჲ F.—ძალისა D.—21 შევრაცხნეთ DEH.—22 მამ-
რუმნი EH, მამმრუმნი C.—24 თუ<H.—და იმარცხულოს F.—დამხე C.—25
წმიდათაგან] წათგან A, წათგან H.—26 თანაპყრობისა ABCDEF.

საცავსა, ესე ვითა ებგურსა ქს მამისა ვენაკთასა, რომელთა წნებად მოვალს, ვითარ უტყუელი აღთქუმათა შორის და სასყიდელი თითოეულისადა თვს თანა აოდენ ნალოცთა თვსთა ღვწოსა მისცემდეს მალალსა. რამეთუ იტყვს ილოცეთო და მიეცით მალალსა.

5 ვინაჲ აწ ამის სულითისა ორღანოდასა და თქუას სიტყუამან, ვითარმედ შეწყობა ორ ფეოდასა წიგნისა, სიკეთენი რაულ რავედენ ვინ გარდასცნეს მოსახვასა, ვითარ რაჲ ზესთა მძლისანი; ნუ გიკვრს, რამეთუ სულმან პირველისა მის გონებისამან შესაქმოდ სიწმიდეთა თვსთა მოქმედებისათვს იესესი, ესე რომელსა იწადებს მეტყუელი,

10 ვითარმედო «კაცი გულითობითი ჩემი». და ამას შორის კაცსა და მეფესა შეძრა სამოსთა თვსთა ძალები მორთვად წიგნსა ამას შორის გზასა სულთასა სულთა მამისა მიმართ. და თქუას სიტყუამან, ვითარმედ ვითარ რაჲ თვს თვს განთვსულად მდგომთა გოდოლთა მრავალთა, ოდეს ერთი რაჲ ყოველთა შემკრველი ლოდი ზედ ექმნას, ვითარ

15 ესევე იტყვს დაურჩომელი კეთილთაჲთ თავად კიდურთაჲ და^{A 218a} ურთიერთად შემხმე მწუერვალებსა, კიდურთად და ძვიდეთად. მოიხუენ გოდლებად ყოველნი იგი მადლნი და ნიჭნი, რომელნი სულისა მიერ წმიდისა ზენაჲ მოიცნეს სიბრძნესა, ვიტყვ გონებითსა, რომელთაცა ნახეთქთა შორის ჟამისათა ზენათმო ჩუენდამო თნებულთა,

20 ვითარ აბრძამის მიერ, ვითარ ხალდეველთა და კუალად ელღენთა მიერ. ვინაჲ მემოდღურე ჩუენისა ამის. ეკლესიისაჲ პავლე თვთ მისვე სულისაგან და სიბრძნედ უწოდს ღმრთისად, და აწ ამის დიდსა და ზესთასა უზენაობითსა ჩუენისა ქრისტეს გოდლისად ვიტყვთ მკადრენი სხუათასავე თანა შეაკრნა და მოუზიდნა თანამელადადელ წა-

25 მებათა მისთა ცისკროვნებისად, ვითარ მოწაფენი მოძღუარსა. რამეთუ ყოველნივე აჲ და რეცა ზიდვიდეს სულსა ზენაკე, არამედ უკუანადასკნელ მზემან მამისა მიერ წარმოარსებულმან თვთ საზესთაოთა^{C 363} მათცა ზესთა აღჰკადნა სულენი ჩუენ კაცთანი.

ვინაჲ აწ ესე ჩემი ორ ფეოდას ამათ ყოველთა სულითთა ბრძენ-
80 თა ქრისტესთა მათ მიმართ ოდესმე ვენებითთა ჩუენთვს თავსდებათა, ოდესმე ღმრთეებითთა ზესთა მამადობათა, და ოდესმე ნამხნთა სულთ მაცხოვრებელთა, ვინაჲ თანა მოუქმს და ერთ დღე ჰყოფს გონებითთა

1 საცავსა| საცა ვისა D.—3 თანა ა ოდენ F, თანა ოდენ H.—ღონოსა E, ღუნოსა ADF.—7 ნუ| ანუ F.—8 სიწმიდეთა| სიწადეთა E (C-ს აბჰ.აჰ.გ სიწმიდეთა-ზე მითითებით სწერას; სიწადეთა).—10 გულითადობითი F.—ამას| ამის AB.—13 ვითარ< AB.—15 თავად და კიდურთად E.—16 შემხმე H.—18 ზენათ F.—19 ზენათმო ჩანდა მოთნებულთა E.—20 ელღინთა H.—21 ჩუენი E.—ამის< D.—24 მოუზიდნა| მოუზადნა AB, მოუზადნა FH.—თანამელადადელ| თანამელადადელ D, თანმეილადდელ AB (და C-ს აბჰ.აჰ.გ).—26 ზენაკეად არამედ E, ზენაკეროდ არამედ F; ამ სიტყუებზე მითითებით აბჰ.აჰ.გ სწერას. ზენაკე: არდ ADH; ზენაკე არდ: ასე ეწერა არზუხე და შიგაჲ F.—29 ჩემი| ჩუენი E.—ორფეროს D.—31. ნამენთა C.

ამათ გოდლებთა, და კიდურთა შათთა მიუხებს ღმრთისა სიტყუასა ნათელთად.

მოსესი რაჲ და მოსეანთაჲ მათ რამეთუ ყოველნივე ყოველობითურთ თჳს შორის მოუქმნიან წინამეტყუნი განგებითისა ამის ^{A218} ღმერთ-კაცობისათჳს, და მერმისა მისცა საყდართა წარმოობისათჳს და ძუელისა მის დღეთაგან ოდ მე განჩენისათჳს, რამეთუ «ცეცხლი წინაშე მისსა აღეტყინოსო და გარემოს მისსა ქარ-სეტყუად ფრიად მფროჲ».

ხოლო ხალდეველთაჲ რომელიმე ქეშმარიტობდა და ნაღბლი ¹⁰ თნებისა მათისაჲ, ვითარ მსხუერპლთათჳს, ვითარ შჳდთა ამათ მნათითათჳს, რამეთუ ესეცა იტყჳს ვითარმედ «მზემან იმეცნა დასლვაჲ თჳსი». ვინაჲ ვინაჲთგან ემეცნა დასლვასა, არცა თუ და აღმოსლვასა უმეცარ ექმნა. და ამათ შორის მექმე დრეკათა თჳსთა ქცევითა, რომლისა დრეკათა მიერ განიმტკაელების ყოველივე ჟამი საზომთა მიერ ¹⁵ დრეკისათა და «მთუარე ქმნაო ჟამთადმი». ესეობს ძალი სიტყუაჲ, რამეთუ ყოველთა ზენათაგან თჳს შორის მიმთუალეველი მთოვარე ესევეთავე ნათელთა ვერეცა და ძალთა. და მის მიერ ჩუენდამო ყოველთა ქმნადთა და გარდაქმნადთად ქცევასავე თჳსსა შორის მექმნე ქცევადთა და ხრწნადთა აღქმნისა, ვინაჲ და ძალითთა ძრვათა მიერ ²⁰ მიუქმს სულეზსა ყოველთასა მაქებელად დიდსა მას მექმეობასა თჳსისასა. არამედ ყოველი მიდრეკილი ანუ გარეგნით და იძულებით დრეკების, ანუ შიგნით და ბუნებით, ვითარცა ხუდომილი მისდა მზადისგან.

არამედ სამობით ხედვისათჳს საღმრთოჲსა ბუნებისა მწუერვალ- ²⁵ საცა მასცა ფილოსოფოსთა დღისასა პლატონს თანა გამოქითა-A219 ნაებს, ვითარ მიპრონსა ღმრთისმეტყუელებისასა ჩემი ესე ღმრთისმეტყუელი, რამეთუ იტყოდის რაჲ მამისა მიმართ, ვითარმედ «ნათელსა შორის შენსა ვიხილეთო ნათელდ ესე», ესრეობს მეტყუელი მამისა მიმართ: | «სულსა შენსა შორის ვიხილეთო ნათელი ძე შენი». ^{C364} ³⁰ ხოლო ფილოსოფოსი თანა მიუკმაებს, ოდეს რაჲ «ტიმეოს» შორის და «პარმენიდის» აცუმიდეს ოქრომძივთა მათ თჳსთა ჩემი იგი ატიტიკელი, რამეთუ იტყჳს, ვითარმედ «მხოლოჲ დასაბამსავე

4 მოუქნიან DEFH.—განგებითისა] გონებითისა F.—5 მერმისცა H.—6 ოდ] ორ ABC, ორისა FH, ურისა E.—7 აღეტყინოს E, აეტყინოსო AB.—გარემო მისა H.—7-8 ფრიად მფროჲ| მფროჲ ფრიად CDEH, მფროჲ F; აზოაჲჲ წყარაჲ: მფროჲ ფრიადასა ეწოდა (ეწყო AEH, იწყო D) ADEFH.—9 ქეშმარიტობდა C, კრტობდა D.—11 მზემან| მიზეზმან D.—დასლვაჲ] და ასლვა A, და აღსლვა D.—15 ძალი] ძალის F, რი AB.—17-18 ჩუენდამო ყოველთა] ჩნნ მოყლთა AD, ჩნ მოყლთა B, ჩანნ მოყთა C (აზოაჲჲ: ჩუენნო C), ჩნმთო ყოველთა EH.—18 ქმნადთად C.—19 ქცევადთა] ქცევათა AB.—და ხრწნადთა<E.—20 მაქებელად| მქონებელად E.—25 მასცა] მისცა E.—26 მირონსა FH.—ჩემი] ჩუენი E.—28 ესრეობს| ესეობს F.

დრკა და ვიდრე სამობამდის დადგა». და ესეცა წინამეტყუესა მას დიდსა და ვითს თანა დაელაღადების, რამეთუ მხოლოდ ერთსა და მამასა და გზად მიდრეკად გამოსავალთაჲთ ძესა, ხოლო დგომად და მისრულებად სამობისა სულისა წმიდისა, და ზედ კუალად მეთქუე
 5 ამისდავე ერთი მყოფი და ძალი ერთად მასვე ღმერთსა და მამასა, ხოლო მყოფად მამისაგან ძესა, რამეთუ ძე შორის მოაქუს მამასა ყოველივე სავესებაჲ ღმერთობისა თვისსაჲ, ვითარ და თანა მეკემოებს ჩემიცა პავლე არამედ ძალად სულსა ზესთა წმიდასა და უფროჲს ხოლო მაწმიდობელსა ზენათაცა ძალთასა, რამეთუ ამის ღმრთისა სულისა
 10 მიერ, რომელ არს ძალი, ჰგიან და იპყრობიან მყოფობანი არსთანი ძესა შორის, რომელ არსი და მყოფი ერთისა მიერ გამომავლობით შთამომძღუანველი განგებისაჲ. რამეთუ ესევე აღმოაჩენს მიდმო და თქუმათა შორის განგებისათჳს ყოველთაჲსა, ვინაჲ დასდებს ამას ერთსა და მხოლოსა | შორის, რომელ ვიტყვთ მამად, ვითარ თხემსა
 15 შორის კეთილობასა წყაროებისასა, და ზედ კუალად თანამეწამე ღმრთისა კეთილობათა მდინეობისათჳს, ვითარცა მესმე წმიდასა წინამეტყჳსაჲ, რამეთუ ესე უწოდს ლუარად საშუებელთად და ვითარ მთიებად ღმრთისად და მთიებად საუკუნოდ. ხოლო ატტიკელი ესე საკუთრად მყოფთა წარმოობისათჳს კეთილობასა დასდებს სახე-
 20 ლად, რამეთუ იტყჳს არ რიდილად და საუწყოდ ესთა, ვითარმედ კეთილობაჲ ყოველთა ღმრთისაო ვერ იტია თჳს შორის განმხოლოებულად, არამედ ზესთა საზესთაოთაჲსა გარდმოიცა, რადთა სხუანიცა წარმოაჩინეს თანმეთანად და მეზიარედ კეთილობათა თჳსთაჲსა, რამეთუ კეთილობაჲ შურთაგან მიუხებელ არსო, ვინაჲ ესთა თან
 25 მეკემოებს ჩუენსა მას ორფეოს ატტიკელი ესე, დავითს და მეფესა.

A219b

* არამედ განგებისათჳს და ვიდრე ჩუენ აქათა და უკუანაჲსკნელთამდის განლაშვისათჳს ნაქმადთაჲსა განგებისა მიერ მიდმო ღალა-
 დებს მეტყუელი, ვითარმედ მიაგდე ღმრთისამდე ზრუნვაჲ შენი,
 30 და ვირჩიე მე მიერდომად შორის სახლსა უფლისასა, და მისლვად

C 365

1 სამობამდი D.—2 დავითის ABDEH.—3 მიდრეკად B, მიდრეკედ A, მიდრეკეთ CDE (არაჲსკნე მიდრეკად C), მიდრეკით H, მიდრიკეთ F.—ხოლო შს D.—7 სავესებაჲ ABCD.—ღმერთობისა] ღმრთობისა ABCD, ღმრთებისა FH, ღმრთობისა E.—8 არამედ] ვდ E.—ძალად<AB.—წმიდა E.—15 კეთილობათა DEFH.—16 მდინეობისა თავის (თავისა B) AB.—მეწამე] მესამე E, მესმა მე F.—წმიდისა F, წადსა H.—19 დასდებჳს H.—20 საუწყო F.—22 რადთა] რა A, რად B.—24 შურთაგან] შუთაგან EF (H-ის ვერ ეყოფილ შურთაგან, ვერე შეუსწორებთო შუთაგან).—25 თანმეკემოებს] ღმრ მეკემოებს codd.—ორფეოს<F, ორფეოსა AB.—25-26 დავითს და მეფესა ABCDF, და თჳსდა მეფესა E, H-ის შესწორებჳს შემდეგ არის დავითს მეფესა.—29 მიაგე E.—30 უფლისასა] ღმრთისასა E.

* ამ ანტიკის კასწარე კამპისე სწერია: გებისათჳს განგებისა ADEFH.

ნათელსა ღმრთისა სასოებათაჲსა, და პირთა თქუენთა არა ჰრცხუნესო. და ჯობნად მცირესა ღმრთისა მსასოებელისა მართლისასა ვიდრე ათასეულთად, რამეთუ ესე ვითართა კეთილთაჲთ უფსკრულობს სასოება სიძლიერითა, და თვთ ისრაჲლთაგან მძლუჲანისა და მათ შორის ნაქმადთა დიდოქმისათჳს. ვინაჲ ამით ყოველთა და სხვათა ^{A230a} უმძლესთა ზედა დაჰრთავს, ვითარმედო არა დაეფარა ძუალი ჩემი შენგან და საღ დაგიმალო პირისაგან შენისა, და აღსავალთა სიმაღლითა და შთასავალთა სიღრმითა მრავალ-მეცადინეობს დაურჩომელობასა ღმრთისა განგებათაჲგან, დაფარულად ძუალად უწოდს ¹⁰ წულილადცა მოგონებათა ჩუენთა ძრვასა. ვინაჲ და ატტიკელიცა ესთენ ემეთქუების და მძლაფრთა აღამატინებრთა აღმოსაჩენელთა ქუხილსა მიუვლენს უგანგებოთა და უმსახურებელთა ღმრთისადმი ეპიკურელთა და წმიდასა და ზესთა ბრძენსა ყოველთა ღმრთისა განგებასა. იწყე თვთ ერთისა მისგან და პირველისა სანეტაროჲსა, ¹⁵ რამეთუ მის შორის იტყვს გონიერთა მათ მხოლონთა განგებისათა დამსჭუალვად და ერთისა მის გამო ყოველთა ზესთა აღმკულებათა მორთვად და ყვანებად შესაბამისაებრ არსებათაჲსა და მოქმედებათაჲსა. ვინაჲ მუნით იწყე მეწარმოემან და მეხუთისა მის არსებისათჳს, რომელსა ჩუენ ცად უწოდთ, და ყოველთა სამკთა მისთჳს, რომელნი ²⁰ მოჰრანა და ამკენა მექმემან მათმან სიბრძენმან, რამეთუ იტყვს: რომელნი იმოქმედნაო გულმეკემობასა შორის, და კელმწიფებასა მიუწებავს მათ დღისა და ღამისასა, და დასდებს შორის ძაღლებთა სამოქმედოდ. რამეთუ იტყვს და ყოველთა მათ სახელებით უწოდსო, რაჲ ^{A230b} თარ იხილვების ზედვად სიტყვსა ამის: ნუ ღმერთი სახელთა სხამსა, ²⁵ ვითა იგი პეტრე, იოანე, ანუ არ ესთა არა? რამეთუ ესე ჩუენი და მებრწუნისა ამის ბუნებისა. ხოლო სადა მარტიობაჲ მარტიობათა ^{C366} ყოველთა დაეხესთაებრის, მუნ სახელის-დებადცა ბუნებაჲ ოდენ მარტიობითი არსცა და იმოქმედებისცა. რამეთუ სახელები გამკარგველისა მათდა ღმრთისაგან დაბუნებებული არს არს ექმნების მათდა ³⁰ მყოფობა მოქმედებათა მათთაჲსა, რომელსა აწ წინმეთქუე იბუნებათმეტყუელებს მეხუთისა მის არსებისათჳს, რომელ არს ყოველივე მემკუეეობაჲ ცისაჲ, ვინაჲ ვითარცა ვითქუთ ფილოსოფოსისაგან

1 სასოებათა AB.—8 მრავალ-მეცადინეობს F.—9 და დაფარულად AB.—11 მძლაფრთა ABCDFH, მძაჰფრთა E.—აღმოსაჩენელთა ABCEH.—12 ღმრთისა ADF.—13 ეპიკურელთა ABF, ეპისკურელთა H.—19 ჩუენ ცად ჩნცი codd. (B-ჰ ჰემდეკ დამატებულია ჰაღლიშა დ); ეს ხოვევსე შათათუიო ანშისე სენაა; ჩნ ცად C.—უწოდთ AB.—20 მექმემან CFH, მექმენ A, მექმენ D.—21 გულმეკემობასა ABDH, გულმეხმობასა E.—22 ძაღლებთა ძღებათა E.—23 უწოდნო EH.—რაჲ < AB.—24 სახელთა სახელსა სხამსა F.—25 იგიჲ გი AD, გიორგი EH.—30-31 იბუნებაჲ მეტყუელს AB.—32 მემკუეეობაჲ CDFH, მემკუეეობაჲ E.—ვითქუთ (ი-ს ჰემოთ წერტაღვაჲ დ-სჷლ) ABCD, ვსთქუთ H.

თანდატანებად მეტყუელისა ესთად, ვითარმედო დაისხნეს მბადისაგან ღმრთისა პირველ პირველი გონებად და მერმე სული ყოველთა სულთა ნაწილებითთაჲ, ვინაჲ სუეცა და მარმენიოჲ ზენადთ შთამომავლისა განგებისა მიერ გარე შემოიცივიანო, და ნებისაებრ 5 ერთით და თვთ მუნ მხოლოთ გამომავლისა ძალისა მიერ დრკებიან-ცა და მიიეგრებვიან ნებასა მეძრისა მათისასა ვიდრე უკუანაჲსკენ-ლობამდის ნივთისად. რამეთუ ამის განგებისა მიერ გონებისად და მყოფისად პირველისა რომელ არს ძე გუართა ყოველთა ადგილი სულისა მიერ ზესთ ჭეშმარიტისა მიერ გარდმოიძღუანვიან დამსახნი 10 და შემპყონი მრავალსქიდიანობასა ნივთისასა. ვინაჲვე ესე ესრე თანმეკემოზს აღმოსაჩენელთა თვსთა ადამატიწებრთა ძალითა.

A 231a

* ხოლო ბოროტთა უარსობისათვს და ერთითვე საყოველთაოთა მიზეზთა დადებისათვს ამასვე ჩუენსა მრავალმკულსა სამოთხესა შო- 15 რის იწარმოებვის ერთისა ღმრთისა ზესთ მექონეობაჲ, ვინაჲ დაუთა-ნაებს ყოველთა კელით-ქმნულთა და იდოლებრივთა არღი უჩინო ყოფასა. იტყვს წინამეტყუელი ყოველთა ღმრთისათვს: ღმერთმან ჩუენმან ცათა შინა და ჭუეყანასა ზედა ყოველი რაოდენი ინება იქმოდაო, და კუალად აუარებდით ღმერთსა ცისასა ღმერთსა თანა აბრაჰამისსა და მოუზდის, ვითარ მაწუეველი ყოველთა არსთა ქებად მექმისა 20 ღმრთისად და მარადის მოქმედისა ძალისა მისისად. რამეთუ, ოდეს რაჲ თქუს აქებდით მასო ცანი და მზე, ყოველნივე ვარსკულავნი, C 367 ჭუეყანაჲ და ჭუენანი ესე ყოველნი. ბუნებითისა იტყვს აღძრვად ქე-ბისა და არა ორღანებრივსა. არამედ, ოდეს რაჲ დაურთოს ნესტვთა (კითართთა) და ებნითა და სხუათა მორთულებათა სახიობითა 25 ორღანებრივითა და გარეშითა, აწუევეს ქებასა დამრთველი, ვითარ-მედო «ცანი დაუჰამბევენ დიდებასა ღმრთისასა». ვინაჲ და გუარ ყოველთა წარმართთასა რომელ არიან «იდოლებრივნი წარმართთანი ოქროსანიო და ვერცხლისანი» და რათავე სხუათა ნივთთანი «ეშ-მაკ არიან, ხოლო უფალმან. ცეებნი იმოქმედნაო». ვინაჲ უფლისა 30 ქებასა მიუზდის ყოველთა რაჲსადაცა მითაჲუანეთა თვნიერ ზესთ მექონეობასა ღმრთისასა იტყვს დადებად ბნელი საფარვოდ მისდა A 231b

1 დაისხნესო D.—6 მიიეგრევან B, მიიეგრებვიან rell.—9 ჭეშმარიტისა მიერ] ჭეშმარიტისა F.—10 შეპყრობანი მრავალსქიდიანობისა ნივთთასა S s. v. სქეჲისოა. —10-11 ესრეთნი ჰმეკეობს F, ესრთნი ჰმეკემოზს D.—12 უარსობისათვს E.—14 იწარმოებვის D.—17 რავდენი CDEFH.—18 აუარებდით] ავრბდით AD.—ღმრთისა ცისასა AB.—19 მექმისად D.—22 ჭუნნანი D.—23 დაურთოს] დაურთოს F.—ნე-შტვთა AB.—26 და უამბევენ D.—27 რომელ] ძალ A.—29-30 უფლისა ქებასა] ოჲ ებას ABCDFH (B-ჰი ზემდეგ დაუშტვიით ქ; C-სი აჰსაჲ; ურსა ქებასა), უა ებას E.—30 მიუზდის D.—რაჲზადაცა D.

* ამ ანაკან ვაქწერე ანსაჲ სწერის სითარს მსკესად: ბოროტო ვუამოვნი:ა უარსობისათვს (უოოასათვს AEH, უოოასათვს D) ADEFH.

მიუწოდომელობისათვის, და ვითარ ბნელი მისი, ეგრეცა და ნათელი მისიო დარიბლვისათვის თულასა ჩუენ ძლითსა და არ მოქმედებითსა გონებითისად განცდათა შორის მეღმრთიეთა, არამედ ნათლად აღმახარებლობათა მიერ უკუდავთა მათ შორის სანეტაროთა. რო-
 5 მელთა და ისიოდოსცა მოქმედი თან მიუკმობს მეტყუელი: იყო ოდესმე ხაროდ და ერეოდ, ვინამ ესეობს რური და საწყმედოდ უკუნობითა, რომელი მბადმან გაადლეა ღმრთისმეტყუელებითთა გუართა ნივთსა ზედა წარმობეჭდვითა; და ზედ კუალად: ვინ ღმერთი თვნიერ და ერთი მიზეზი ყოველთაო. ვინამ და ნათლებრ ბრწყინვა-
 10 ლედ და თან დაედასებიან მას პლატონ და პლატონურნი მონაცვალენი საყდართანი ყოველნი, და მანენს, და ყოველთა წვა- ლებისა მისისა თანმისუმურთა, რომელნი ორთა წარპრევდეს მიზეზთა ვითავე კეთილისასა, ესთავე და წინმეწყვისა ბოროტისასა და მყოფო- ბითსა არსებასა მიუქმან მას, ვითავე კეთილობასა. ვინამ ვინათათს
 15 იტყვს ჩუენი ესე მნათი, ვითარმედო ისიტყუა უცნობობან გულსა შინა თვსსა, რამეთუ არა არს ღმერთი, არამედ მწყობრი ესე ფილო- სოფოსისა მონაცვალეთამ, რომელთამ ერთი არს პაკოკლე დი- ადოხო და ესე ვითართა აღმოსაჩენელთა წინა უყოფს, რომელთა მიერ ავლნი ნა¹ცეცხლავისა მათისანი განიქარვიან მოღებად. მიესცეთ
 20 სიტყუასა თანწარვლის სახედ ერთი ანუ ორი აღმოსაჩენელთამ, ვი- თარმედ ერთ არს წყაროდ და მიზეზი არსთამ: გებისაცა და წარჩე- ნისამ. ვითავე პირველი სიტყუამ კეთილობამ ღმრთისა ბუნე- ბისამ, რამეთუ ყოველი განაწილებული კეთილობამ მყოფთა შო- რის, ანუ თუ გონიერთა გინა გრძნობადთამ და ვიდრე სამობად
 25 განზიდულებამდის სხეულისად მის პირველბასა და ზესთა ყოველთა კეთილობათა კეთილობისაგან გაკეთილდებიან, და კუალად მისვე ერთისადმი სიმრავლენი მყოფთანი მიერთდებიან, ვითარ და ესახებისცა სამარჯოდ ჩუენი ესე ქუენაობითა მნათომ მზე, რამეთუ ნათელთა მისთა აქუს ერთი ვინამვე და განჩინილი თვსდა განსავალიცა უკუეთუ საქ-
 30 ცეველი დისკომ, რომელსა ურქუამთ თულად მზისა. ვინამ აწ ბნე- ლისათვისცა მიჩუენე ერთი და მიზეზი და გამომავლინებელი, და კუა-

C 368
A232a

2 ძალითსა ABDE ძლითსა CFH (ამ სიტყვაზე მათივეთი არმაზე სწავრა: ნუ თუ ძლითსა DE, ნუ თუ ძალითსა H).—მოქმედებისითა AB, მოქმედებითისა EH.—3 ნათელთად D.—4 უმკუდავთა ABCDE.—შორისის¹ E.—5 თან და უკმობს ABCDEH (ამჟამზე: მიუკმობს ADEH).—6 რური CFH და S s. v. საროდ, რური D, რური E, სური AB.—9 თვნიორ CFH.—ვინამ და ნათლებრ ვინა თელებრ AB.—11 და მანენს¹ დამანეს E.—12 თანმისმურთ F.—წარპრევდენ AB.—13 ესთვე ABCDH.—წინმეწყვის¹სა D.—19 ავლნი¹ ავლინი C (ამჟამზე: ავლნი C), ავლინი AB, ავლინა DEH.—განაქარვიან D.—20 ორი¹ ორნი H, <F.—22 კეთილობამ პირ- ველისა ღმრთისა AB.—24 ბრძნობადთა AB.—25 და <AB.—28 სამარჯუოდ F.—29 აქუს <F.—29-30 საქცეველნი F.—30 თულად <AB.—მზისად E.

ლად თვსადვე შემკრებელი, რამეთუ ვერ და ვერ სადავე საჩინო ჩუენდა ჰყო, თუმცა და ბნელსა მოეგო თვსდა საყუდი; და ზედ კუალად დაპრთე ამათ ყოველთა ესე, რამეთუ აგითქუამ მქადებელ, რომელ რადც რადვე წინამეწყემან ბოროტად დადვას, იგი მე ანუ თუ და

5 თვთ კეთილად ანუ კერპად კეთილისად აღმოვიჩინო. მოიღე თქუმად, რამეთუ ყოველი ბოროტად აღჩენილი ანუ გულის-თქუმისა შორის იხილვების, ანუ გულის-წყრომისა, ანუ თუ და თვთ მას სიტყვკრებითსა შეეხების ვერ კეთილად სჯისათვს. აწ იხი ლე მესჯემან, რამე-

10 თუ ტრფიალებად გვჩუენშორისა მბადმან ჩუენმან ღმერთმან ორთა სამიზხოთათვს: რადთა ვეტრფიანლნეთ და აღეკრნეთ მამასა სულთა ჩუენთასა ღმრთისა, და კუალად რადთა ბუნებასა მონაცვალეთა ჩუენთა უშთენდეთ, ვითარ მდინინი. აწ იხილე ესე გუართაებრ და სრულებათა ესთა, რამეთუ სრულებად უტყუთა ყოველთად ცთომი და დარეობად კაცისა არს, რამეთუ კაცსა მას ურჩეულესი ნაწილი სიტყუად

15 და ხედვად პირველისა მის სანეტაროვსა ბუნებისა არს და მის მიერ ნაქმადთა ყოველთად, და უკუთუ ამათ მოქმედებათა მიერ იმოქმე- C 369 დებოდის კაცი, უცთომელ და ცთომისგან თავისუფალ არს. ხოლო თუ სრულებად თვსი, რომელ არს სიტყუად და ტრფიალებად ღმრთისად, იმიერ იშთინოს და სრულებად უტყუთა უგონებოთად შეითვსოს და

20 გემოთა შორის შეაზრქელოს სქისი სულისად, რომელ არს დანახეთქი, ბოროტ მისდა არს. არამედ ესე რომელი ცოდვად კაცისად იხილვებოდა, სათნოება და სიკეთე უტყვსა არს, რადთა მსგავსი თვსი უშთინოს ტომსა, რამეთუ ყოველივე სიკეთე მისი მას შორის სრულ იქმნების, ვითარ უტყვსად და ტრფიალებითა ოდენ ბუნებითითა შეკრულისად და უცხოვსად სახესთაოვსა მის ტრფიალებისაგან. ხედავა,

5 თუ ვითარ არა არს ბუნებით ბოროტი, ვითად იგი და კეთილობად? რამეთუ რომელი სხვსა მიმართ იყო ცოდვა, სხვსად იქმნა სათნოება, და რადთა არა სიტყუამან წარვლოს მეტადრე, და რამეთუ არ ისტოტელი თან მიეკმავების კმითა ბრწყინვალითა, ოდეს რად წარ- A233a

30 მოძღურნეს სიტყვკრებითნი ყოველნი და ბუნებითნი შემდგომად ბუ-

1 საჩინო|საჩუენო ACDFH, საჩვენო B.—2 თვსდა <F.—3 რამეთუ აგითქუამ| რა გითქუამ (< რ აგითქუამ) EFH.—აღგითქუამ D.—4 წინა მეწყემან DE.—5 კეთილისა F.—7 და <AB.—8 ჰსჯისათვს H. 9 გვჩუენშორისა| გვჩუენა (გვჩუენა B) შს AB.—11 ღმერთსა FH.—13-14 იდარეობად AB.—14 კაცის არს CDH.—ნაწილის AB.—16 ნაქმადთა| ნაბადთა CDFH (ანაწილ: ნაქმადთა) <AB (ანაწილ: კა A-ს უწერა კადამქუას სულთ: ნაქმადთა)—16-17 იმოქმედებოდეს F, იმოქმედებდის H, იმოქმედების E.—17 კაც ABD.—19 იმიერ| ამიერ D.—21 კაცისად| კაცად AB.—23 ყოველივე| იგივე F.—მას| მის D.—24 ბუნებითთა AB.—25 სახე თაოვსა ABD.—ხედვა AB.—26 არს| არაა EH.—27 რომელი| სული ACDEF (ანაწილ: რლი C), სლი B (სკრ რ კადამქუას სულთ: ს-ლ).—მიმარ ABCD.—ცოდვა| ხედვა D.—29 მიეკმავების CH, მიეხმავების E, მიეკმარების D.—29-30 წარმოდლუნეს AB, წარმოდლუნეს FH, წარმოდლუარნეს E.

ნებითადასა, რომელ არს ღმერთმეტყუელებითი მისი. იტყვს ესთა ზესთ ნათლად, ვითარმედ ერთი არს მეუფელე ყოველთაჲ.

* ვინაჲვე არცა თუ ქუეყნის-სამზომლოჲ და რიცხუნი და სამოხსოჲ უტხო არს ჩუენისა ამის სამოთხისგან, რამეთუ ოდეს რად ღმრთის-
 5 მეტყუელებითთა თვსთა შორის და თქუმაღ მდინეობდეს სამობისათვს, ვითარმედ ნათელსა შორის შენსა ვიხილეთო ნათელი ძესა შორის სულისა მიერ წმიდისა. ვინაჲ და ესეცა ქუეყანის-მეზომეობაჲ დასდებს სამთა თვსდად პირველ ყოველთაჲსა და ორთა მათ ერთისა მიერ წარმოაჩენს, ვითაჲვე ძე და სული ერთისაგან მხოლოობითისა მამისა,
 10 ესთაჲვე წრფელ წირი, რომელ არს ესე —, და კუალად ზედსაჩინოჲ ეპი ფ ა ნ ი ა ა, რომელ არს ზედაჲ სახილაჲ ველისაჲ ყოველითურთ ვერ მქონე სიღრმისაჲ. აჲა ვით ესე ამის ერთისა სიმინაჲსგან წარმოიჩინნეს, რომელ არს წენტილი. რამეთუ წაილუაროს რად წენტილი, შეიქმს წრფელსა, რომელ არს ძე პირმშოჲ მისი. ხოლო
 15 ოდეს | რად ივრცელოს წირმან, იმოქმედებს ზედსაჩინოსა, რომელ არს C 370 ძალი და რეცა თუ სული სრულყოფისა მისისაჲ, რომლისა მიერ სხუანი ყოველნი ნაკუეთნი და შედგმულგანნი აღიმზადებიან, ვითარ პირველი ესე ნაკუეთთაჲ სამყური ▷, და კუალად ოთყური □, და მერმელა-მრგული და შესფეროებული ○, რომლისა არცა არს დასაწყი
 20 და არცა დასასრული, რამეთუ, სადაჲთ იწყო წყებად, მუნევე და მის- A-233b რულა. და სხუანი ყოველნი ნაკუეთნი და სახენი პირველთა მათ მიერ სამთა მიზეზთა, ვითაჲვე არსნი ყოველნი სამობისა მიერ ზესთა წმიდისა, და ვითარ შენაკუთებაჲ ესე და შესფეროებაჲ მეხუთისა ამის არსებისაჲ და სფეროებრ მრგულივითისა ცისა და ყოველთა სამკთა
 25 მისთაჲ სადაჲთოობით დასაბამისა დასაწყისისა მილებასა არ მიმთუალველობს. რომლისათვსცა რამანცა არ მიილო დასაბამი მწყეობისაჲ, მანცა ვერ მიითუალა ოდესევე დასასრული მოკლებისაჲ: რამეთუ რომელსა ზედა იწყო, მასევე ზედა მისრულდა. ვინაჲ ქცევაჲცა მისი დრეკით სხუათა ყოველთა მიდრეკათა გამოეყოფის, რამეთუ
 30 ყოველი მიდრეკაჲ ანუ ზედმი ვითარ ცეცხლისაჲ, ანუ ქუედმი ვითარ ქუეყანისა და წყლისაჲ, ანუ იმრ და იმრ ვითარ რად გურდიგ, ვი-

1 ესთა < AB. - 2 ნათლად ნათითად F. - მეუფელე A, მეუფე F. - 3 სამუსიოჲ H. - 5 თქუმათ DH. - 6 შენსა - შორის < E (ex homoioteleuta). - 9 ძეჲ F. - 13 წერტილი F. - 13-14 წერტილი F. - 14 ძეჲ F. - პირმშოჲ] პ'ლ მშო (მშოჲ DFH) ABDFH, პირულ მშოჲ E. - 15 მოქმედებს D. - 19 მერმეცა F. - დასაწყისი F. - 22-23 წმიდისა ზესთა (ზეშთა E) EH. - 23 შენაკუთებაჲ EF, შენაკუთებაჲ D. - შესფერებაჲ EH. - 24 სამკთა] ნამკთა EFH. - 25 დასაბამისა და დასაწყისისა F. - 26-27 მწყეობისა AB. - 28 მისრულდა] მისრულ და EH, მისრულა და F. - 29 სხუათა] სჯულთა A.

* ამ პარაგრაფს ეხსენებოდა იანუარიუსი ხათაულის მსგავსად სწავლით: ქუენის სამზომლოჲსათვის ADEFH.

თარცა და იგი ცსოველთაჲ. არამედ მიდრეკეად მეხუთისა მის არსე-
ბისაჲ უცხო და გამოყოფილ სხუათაგან, შესაბამად აობისა თვისისა
მოუგეის მას მიდრეკეადცა; ვითარ სამარადისოდ დაუწყებლობითისა
შენაკუთებისაჲთა, ესთავე და მიდრეკეათა მოქმედებითა. რამეთუ სა-
⁵ დათ იწყებს, და მასვე ზედა შეისრულებს, ვითარ დაუღვენელი და
დაუღვენელთა საუკუნეთა თანა განმტკავლებული. რომელსა და ჩუენ-
ნიცა ესე წინმეთქ პირველ სხუათასა წინა და იტყვს: «დაადგინაო
ესენი საუკუნეთადმი, და საუკუნეთადმი საუკუნეთასაჲსად ბრძანი ^{A234a}
დადვა, რომელსა არა წარვლონ».

¹⁰ * არამედ რიცხუნი ესთა ეთანაებვიან ჩუენსა ამას სამებისა ანგე-
ლოზსა წიგნსა, რამეთუ, სადაცა აილო რიცხვ, ყოველი ერთისა მიერ ^{C 371}
იწარმოებვის. ვინაჲ და თან მიუქმნიეს ყოველსა მხოლოსა რიცხვსასა
შეშვე და მეწარმოე თვისი მხოლოობაჲ რაჲსავე რიცხვსაჲ, იყოს და
ათი ვითარ სრული რიცხოობითა. ვინაჲ აწ ესე ათი ვითარ ერთი
¹⁵ ეთვსების მხოლოობითსა და პირველსა ერთსა, არამედ ვითარ ათი
განეყოფების პირველსა და მემხოლოესა ერთსა. და კუალად ოდეს
რაჲ ერთი თავსა შორის თვისსა იყოფებოდის, არ ემოქნების ორსა
და სამსა სამყოფოდ თვისდად, არამედ ორი და სამი, გინა თუ სხუანი
ყოველნი რიცხუნი თვნიერ ერთისა მიერ პირველეობისა არცა მოი-
²⁰ გონებიან და არცა მყოფობასა და შედგმულებასა რიცხუთასა მიიღე-
ბენ. და კუალად ერთი რაჲ იწარმოებდეს მეშვეობასა რიცხუთასა,
ორი გზა მისდა არს, რამეთუ მიდრეკა, ხოლო სამი დასაწყი სხუათა
რიცხუთა შობისაჲ. ვინაჲცა ორი არ რიცხუ არს, რამეთუ გზა მხო-
ლოჲსა. ეგრეთვე და არცა სამი, რამეთუ დასაწყისი არს რიცხუთა
²⁵ შობისაჲ. ესთავე და ზესთ მექონობაჲ წმიდისა სამობისაჲ. ვინაჲ
ვითარცა ყოველთა რიცხუთა სიმრაველსა შორის მითესულა რაჲთავე
სახითა ძალი ერთისაჲ, ესთავე ყოველთა მყოფთა შორის ძალი და
აქრსებაჲ, ვითარ იგი არ[ს]ცა და ზესთ არს ითქუმის, ეგრეთვე ყოველნი ^{A234b}
არსნი ითქუმიან. არს, არამედ იგი არსად და საკუთრებით, ხოლო
³⁰ სხუანი ხატოვნებით და შემთხუევით.

1 მის] შრ F.—4 შენაკუთებისათა DEF, შენაკუთებისასა A.—4-5 სადა
AB.—7 წინმეთქს AB.—სხუათასა და წინა იტყვს F.—8 და საუკუნეთადმი <AB.
—საუკუნეთასადმი ბრძანი AB, საუკუნეთასად ნაბრძანი F, საუკუნეთასად ბრძა-
ნი DE, საუკუნეთასადა ბრძანი და H.—10 ეთანადებიან E.—12 მიუქმნეს AB.—13
და იყოს C.—14 რიცხოობითა H, რიცხოობითა F.—ესე ვითარ ათი ეთვსების EF.
—15 მხოლოობისათ AB.—16 განეყოფების A.—17 იყოფებოდეს F.—18 არამედ]
ედ F.—19 პირველეობისა] პლეობისა ABCD, პლეობისა EFH.—21 რიცხუთასა]
ურიცხუთასა ABDEH.—22 მიდრეკა H.—სხუათა H.—23 არ რიცხუ] არიცხვ C, არ
რიცხვ EFH.—24 დასაწყი C.—25 ესთავე] ერთავე AB.—სამებისაჲ F.—28 არცა]
არცა codd.

* ამ ანბანის განსწავლე ამბობენ სწორია: და თუ ვარ რიცხუნი თან დაედასებიან.

* არამედ სამუსიკელოდ რამ რამეთუ ყოვლითურთ სამოსოდ არს ჩუენი ესე სამოყუსოდ მორთული წმიდისა მიერ სულისა, და ესეცა სამთა მიერ ფ რ თ ო ნ გ თ ა, ვიტყვ სამთა დაბამებათა, რომელთა მიერ შეინაწევრების ყოველი შეყოვლებული: მზახხრ, ჟირ და ბამ, რქმულნი და რანივე მრთველობანი ძალთა და კმათანი. ამათ სამთა მიერ მემოქმედებენ კეთილ ფთოვოვნებათა, რამეთუ უსწორობისაგან მორთულებათადას მიეცემის სისწორე კეთილ დადასვასა მორთულებისასა. ვინაჲ ესთავე რიცხუსა შორის ზესთა წმიდისა სამობისასა იხილო, ვითარმედ მეთქუენი უშვიელქობასა მამისასა, და შობასა ძისასა, და C 372
 10 გამოვლენასა სულისა ზესთა წმიდისასა, და ერთობასა ბუნებისასა გასხუებულებითა გუაშოვნებათაჲთა. ვინაჲ აწ აქა სამუსოდ გასხუაებულთა ზედა იხილო მზახხრსა, ჟირსა და ბამსა ერთობაჲ შეყოვლებისაჲ. ვინაჲ მზადმან ღმერთმან საპირშმოთა ხატთა პირველსა მას გონებასა თვსსა შორის პერობითა მორთნა და ამუსიკელნა ნა-
 15 ბადთა ყოველთა მეწყუეობანი, და ვიდრე ნივთამდის დააქაენა გუარნი მისვე და ერთისა ნივთისაგან სხუაებითა მეძიებელმან. ბუნებითაჲცა A235a ზედა იხილო მემექმეობაჲ ნამეტ რიცხვსა ამის, რომელ არს სამი; რამეთუ ჩჩვლი პირველ სრულ ქმნისა საშოსა შინა უკუეთუ დააკლდეს სრულქმნისაგან თვსა მეცხრისა, და მერვესა ნაკუეთსა შორის იშვეს თთუესა, რომელ არს მერვე, და არ დაჩეგბის, ხოლო მეშვ-
 20 დესა შორის ნაკუეთსა თვსასა იშვეს, კეთილ იქმნების და დაჩეგბის. ამისთვს რომელ მესამედ სახუედრი ხატი არს პირველისა მის სამისაჲ მეშვდე, და თუ ვითარ რამეთუ ესთა რომელ პირველი მეტ რიცხვ სამი, ხოლო მეორე მეტ რიცხვ ხუთი, არამედ მესამედ მეტ
 25 რიცხუად თვთ ესე ყოვლად განთქუმული შვდი; რომელი არცა შობს და არცა იშობების. ვინა სადა ყოველმან იტალიელთა წვალებამან ვითარ ქალწულსა პატივსცა და მიემსახურა.

ვინაჲ და პირველნი მეფენი დღესა ჰობთა და ღუაწლთასა სამყურად უდასებდიან წყობასა სპათა თვსთასა, რომლისა წინა დაუდგრომელ არსო ყოვლითურთ ნაკუეთი ესე. რამეთუ სადაცა ძალმან

1 სამუსიკოდ E.—რად] რა AB.—სამოსოდ] სამოსა AB, სამუსიკოდ F.—3 რათა რომელთა მიერ E.—4 ყოველი <E—შეყოვლებული ABCDE.—ჟირ] ჟირ AB.—5 სამთა AB.—8 სამობისასა] სამებისასა H.<AB.—9 უშვიელობასა] უშვიელობასა D, უშობელობასა F.—11 გასხუაებულებითა FH.—გუაშოვნებათა AB.—12 ჟირსა A, ჟშიერსა B.—12-13 შეყოვლებულსა AB.—13 პირველთა AB.—15 ნივთამდის F.—19 თვსა] თვსთა AB.—მეცხრესა ABCDEF.—20 თუესა AB.—22 ამისთვს] ამის ABCDEF.—მესამედ] მესამესად E (H—მც ეოვლიჲ მესამესად, შემდეგ კადუსწორებით), მესამე C.—23 რამეთუ <AB.—24 მეტ რიცხვ] მეტ რიცხვ EF.—30 არს E.—სადაცა] მე სადა AB.

* ამ ბაზისკს წინ არსებულ სწიწნა ხათურის მიტაცებად, სამოყუსოთათვს მეწყუეობაჲ (მიწყუეობაჲ ADH) ABDEFH.

სამობისამან მიიმოქმედოს, ანუ გონიერთად და პირველთა, ანუ და გრძნობადთა შორის პირველისა მის და ზესთ ნეტარებით სამობის-
გან მითესულ არს. არამედ აწ ესე თანწარვლის სახედ იღმრთისმეტ-
ყულა ჩუენგან სამობისათს წიგნსა ამას შორის ლოცვისა საცავთასა,
5 რომელი აღანთებს სულთა შორის ჩუენთა ხედვთა ზესთა წმიდისა
სამობისათა.

ხოლო მენანეთადმი ნაკადთა სინანულისათა მენეტარებისათს
და კუალად მართალთად წმიდასა მას ტრფიალებათა ტბებსა მამრ-
ლუევსა და ქუენათ გრძნობადთაგან შედინებულთა დაცვისა და მიუ-
10 ხებლობისათს და ნაღმობთა მოლუაწეთასა ღმრთისა მიმართ ლა-
ლადებისათს, და მუნით შეწევნათა მეგზაურობისათს, ოდეს რად
თან მიურქუმიდეს, იმრავლეს უძლურებათა მათთა და შემდგომად ამის-
სა იმსწრაფლეს ღმერთ-ქმნილთა სულითა ყოველთა ღმრთისა მიმართ,
და კუალად ღმრთისა მიერ მეტყუელი: «მათდამო არა მოვიკსენო სა-
15 ხელები მათი ბაგეთა შორის ჩემთა». ესეობს, ვითარმედ არა ბაგითა,
არამედ თვთ უშინაგანესთა წყალობათა თვსთა გულითა დაპრთავს;
«არცა შეეპკრიბო შესაკრებლები მათი სისხლთაგან და ამოდ დათ-
ხეულთა გრძნობადთადმი, არამედ ლუაწლთა მიერ წმიდა ქმნილთა-
გან და მიტრფიალებულთა სანეტაროჲსა მის არსებისადა». ხოლო
20 კულა მეწეთობისათს აობისა ჩუენისა და ლაღადებს მეტყუელი: «კაცი,
ვითარ თივა ღღენი მისნი, და განვლოს მის შორის სულმან მისმან».

ვინაჲ და მოსეცა, მწუერვალი წინამეთქუთაჲ, ღმრთის-მეტკ-
რობათა შორის თვსთა დამხედველი უმდგომობასა ქმნისა და აღ-
ქმნისა ჩუენისასა შესატკვსთა უწოდს სახელთა წიგნებთა თვსთა, რა-
25 მეთუ «წიგნი ქმნისაო», და დაურთავს მეორისა წიგნისა სახელის დე-
ბასა, ვითარმედო «განსლვისაჲ», თანშეზავებულად აობისა ჩუენი-
სად, რამეთუ მივიღებთ ქმნასა შობითსა შორის მექმეობასა. და კუა-
ლად აჰა და ზედ დაურთავთ განსლვასა ამათ მედინთა სხეულთაგან
30 მოქმნითა ჩუენდა სიკუდილისაჲთა, ვინაჲ სამართლად თან და ულა-
ღადებს წინამეთქუესა და მეფესა დიდი ესე გარდამომცემელი შესაქ-
მისიჲ მოსეცა.

A235b
C 373

A236a.

1 სამებისამან H.—ანუ და] ანუ AB.—2 და<AB.—3 ესე<D.—5 სულთა ჩუენთა
შორის AB.—6 სამობისათს F.—7 მენანეთადმის B.—8 მართალთა F.—8-9 მარლუშვა
CE (აქმოაჲ: მამრლუევსა C), მარლუშვად F.—9-10 მიუხებითობისათს F, მიუხე-
თობისათს EH.—10 ნაღმობთა F.—12 მიურქუმიდენ AB.—13 ყოველთა<EF.—
13-14 მიმართ—ღმრთისა<C (ex homoioteleuto).—14 მოვიკსენო EH.—18 გრძნო-
ბადთადმი EH.—18-19 გრძნობადთადმი—მიტრფიალებულთა<AB.—22 წინამე-
თქუესთა F.—22-23 ღის მეჭკრეკობათა F, ღუთის მეჭკრეკობათა E.—23 ემდგომობა-
სა F.—26 ვითარმედო უფლისა განსლვისაჲ E.—თან შეზომებულად EF.—28
განსვლა AB.—30 გარდამომცემელ ABCD.

არამედ მიზეზი აწ კუალად გარდმოღებად ჩემ მიერ წიგნისა ამის ესეობს: პირველ რამეთუ განმრავლდეს გარდმომღებელნი და სხუასა აღუჩნდის სხუად; ვინაჲ ესე დაულევნელ იყო უსახვროობითა ვერ სადა მიყენებისაჲთა. და თუ სადაჲთ შემთხუეოდა ესე რომელნი და უმეცარ იყვნეს და რომელთამე გარემოხუევითა დიდებითისა თნებისაჲთა წარეცონა სამხილი უსწავლელობისაჲ, ვინაჲ და C 374 ტომითა შორის ჩუენთა არ აობს ვინცა ვინ თან მემხილე და მერქუე თუ ვით ესე მოქმედებაჲ ძალითისა სიტყვსაჲ ვით ვითარვე და სახარებათა შინა განიცხადების და სამოციქულოთა და 10 სხუათა ყოველთა ესე ვითა, თუ დასაბამსა შორის იყო სიტყუაჲ, და უც მართ მრთელურად, ვითარმედ «პირველითგან იყო სიტყუაჲ». და არა უწყიან, რომელ პირველი შემდგომთა არს პირველი, და მათი არაჲს თუ უცხო ბუნებათა, არამედ ერთ და იგივე ბუნებითა, ვითარ იტქუმის კაცი კაცისა პირველად, და ცხენი ცხენისა და არაჲს თუ 15 წინა-უკუმო, თუმცა კაცი ცხენსა და ცხენი კაცი. ვინაჲ თუ სიტყუა მამისა ღმრთისა პირველად დაბადებულთა და წარმოჩენილთა ძალად პირველ მებრ აწ მათი, მაგრა თანმებუნებე მათდა და ერთი ნაბადთა და წარმოჩენილთაგანი. და არა პირველ საუკუნეთა ყოველთა მამის- A236b შორისი, რომელ არს დასაბამი თვს-შორისისა სიტყვსაჲ, ვითარ 20 დისკოჲ თუალი მზისაჲ შარვანდელთად. და კუალად ვითარ იტყვს დამღები ჩუენსა შორის ენითსა ღმრთის მხილველისა მოსეს მიერ ესთა გამოცისკროვნებულისა მოსეს მიერ სიტყუასა, ვითარმედ «მოვედით და ვქმნათ კაცი ხატად და მსგავსად ჩვენდაო», არ ესთა, არამედ ესთა, თუ დამხედმან იჭურიტნე, იტყვს: მოვედით და ვქმნათ 25 კაცი ხატისაებრ და მსგავსისა ჩუენისა. და თუმცა სიტყუაჲ სივრცოდმი არ . . . . იწარებდა გიჩუენემცა თქუენტა ულუმპინთა ძლე-ვანი, არამედ თუ ვინ კეთილ-მებჭემან იხუედრნეს სიტყუანი ჩემნი, მიღმო უსაჯოს გულისკუმის ყოფასა ვჭვონებ, რომელ არ დავიცილო კერძოდ სამართლივ მოქმედთაჲ, სადა უფროჲს ხოლო მადლითა სი- 30 ყუარულისაჲთა ვიწოლო მის მიერ, ხოლო თუ უსწავლელობათა და შურთა ზედა დართვითა განმეწობილ იყოს, ანუ და რეცა თუ სასწა-

4 მიყენებისაჲთა] მიყუნებისაჲთა EFH, მიყვანებისაჲთა F, მიყვარებისაჲთა AB.—5-6 დიდებითისა] დიდებულისა EFH, დბითისა ABCD.—6 წარვოცნა F.—7 ვინცა] ვინცა F.—ვინ H, ვინ ვინ CDEF, ძალითისა სიტყვსა AB (და ათო შემთხვევით უქმდგამი სტრაქონიანს არას ვაღაწერას ჰერმ ზედჭეტად გამმოარკუელს).—8 თუ<AB.—9 ვითარივე F.—სახარებათა] ხაზრებათა D.—9-10 და სახარებათა- ვითა თუ <ABEFH.—11 მრთელურად] მთელურად CDEFH.—13 თუ] თუნ ABDEH, თუან F.—15 ცხენი კაცსა, ვინაჲ F.—18 პირველ<AB.—21 მოსესს CD, მოსესსა A, მოსესა B.—26 არ.....იწარებდა (შუჲსი ერთი სტრაქონის ადგილად დატოვებული- CEFH)..—თქუენტა] თქნდა C არსიჲ.—28 არ დავიცილო] არ დავიცილო (არსიჲ: არ დავიცილო) ABDFH.—30 მის<AB.—31 დართვისა EF.

ვლოდ და თუ სასწავლოდ იღირსებისა წოდებად, აჰა და მოერე-
 ცოს, ვითარ ენითსა ჩუენსა ჩუეულ არს წოდებად, ვითარ წერად C 375
 რამე და მსგავსი ნაწერთად კითხვად, უკანონო წერად და უკანონო-
 ნოდცა და უკელოვნოდ კითხვად. თუ არა რომელმან, ნაწილნი თქუ-
 მისანი, თუ რად სახელი და რად სიტყუად, და ამათვე თანა თუ ვითარ
 შეწყობად და მორთვად ენისად და ნაღბი და სინანრე გარდაცემისად
 შეცვალებსაებრ პირთადას არ მოიგოს, და ამათ ყოველთა სანთ- A237a
 ლად დღე ღმრთისმეტყუელებითთა ხედვისად და მაუკუდავებელი ნა-
 თელი გონებისად. და რართე კულად მრავალ გამოცდილებაჲ ტო-
 მებთა შორისთა მსხუებათა და განთსულთა მეთნობათა რწმუნებათავე
 თანა. რამეთუ ამას არა მცირედი გულმეკემობად მოაქუს თვს შორის,
 ვითარვე თან და მეწამვის არის ტოტელი, იტყვს მეთქუე ესთად,
 ვითარმედ «სასწავლოთა ემხარკოსო». ვთქუა ქაბუკი ბრძნად, არამედ
 ცნობილად არღა, რამეთუ ცნობიერობად გამოცდილებათაგან მიიღებს
 შეკრებასა, ვინად თუ მე აწ ამათ ყოველთა მოუგებელთაგან ვისჯებოდი
 და რადვე ნაქმადი ტკივილთა ჩემთა საბჭოდ მათ წინა დაედებოდის
 ვითავე ხედვათა ჩემთა შაცხოვნებელი. იტყვს კმაჲ ნუ წინა დაფენად,
 არამედ იუწყედ პირველ თვთ მათ ესე მეთნეთა, და მერმე ჩუენთა და
 მეხედეთა სულითა და ტრფილთა ჩუენისა ამის დღისათა, ვითარმედ
 მე კაცი დავხუდი ღმობათა შორის ჩემთა და მამადი ტკივილთა შორის
 გონებისათა, და არავე ცრული სარეცეთა მომდოგრებისა ჩემ სათა,
 და არცა წამი სასუენთა სულისა ჩემისათა, ვიდრემდის არა მომხენდა
 მე გონებითმან ცისკარმან დღეთადმი, რომელთა ბნელი უმეცრებათაჲ
 არღ ენაცვალებს; და აღვიშურვე ტომისათვს გუართა ჩემთასა მე მიდ-
 მოობად ენისად გალექსებული და მესხუეი მდაბრიონთაგან, ვითარ დას- A237b
 დებს ეკლესიას ტე კერძოდ სიბრძნისად ქცევასა ენისასა და
 აღკნასა და დარღუევასა სიტყუათასა. სადაჲთ იგი პირველ შეიმდგო-
 მის, რადთა მორთულად და აღკაზმულად გუაქუნდის გარემო სილი და C 376
 მენიშნე აობათა ენისათა და მის მიერ ნაზიუნთა შევიმალოთ შორის

1 იღირსებისცა AB, ღირსებისაღა EH, იღირსების ღა D.—2 წოდებად<
 E.—5,9 თუ<AB.—6 ნაღბი EC, ნაღები ABDFH (აჰაჰჰ; ნაღბი AFH)—სინანარე
 H, სინარნარე F.—8 მოუკუდავებელი EH.—9 გამოცდილობად AB.—10 მსხუება-
 თა) მსხუებათა E და DFH-ის აჰაჰჰ, მსხუობათა B.—და<AB. 12 მეთქუე<F<
 —13 ვითარმედ თუ E.—14 ცნობილად] ცნობად E.—ცნობიერებაჲ EFH.—16
 რადვე] რათავე A, რავე B.—დაედების E.—17 კმასა F.—18 იუწყებდ E.—პირველ]
 პირველად C.—18—19 და მეხედეთა—დღისათა<AB.—20 მე<A.—მამად E—21
 გონებისათა] გონიერებისათა AB.—არა ვეცრული E, არა ვეც პრული H.—ცრუ-
 ლი<AB.—სარეცელთა EH.—23 მე<F.—დღეთადმი] დილადმი AB.—24 ენაცუ-
 ლების E.—ტომისათა AB.—25 გალექსე უღრი] იგი ლექსებული F.—მესხუე H.—
 მდაბრიონთაგან FH.—ვითარ და დასდებს EH.—26 სიბრძნისად<AB.—26-27 და
 აღკნასა] დახსნასა E.—29 ნაზიუნთა] ნაზლუნაჲ F.—შევიმალვით (შევიმალვით)
 S s. v. ნაზიუნთა.

მდებარისა და სულითისა სიტყვსად, რომლისა მექონეობითა გუერქუ-
 მის სიტყვერ. და კუალად რაათა თვთ მის შორის მდებარეობისა სიტ-
 ყვსაგან ვედღუანნეთ მოქმედებათადმი გონებისა და ღმრთისათა, ვი-
 თარცა არსთა ცნობისაგან მოგზაურნი ზესთ არსისადმი, ვინაჲ სასათა-
 5 ნაოდ მოქმენცა ვარ მძღუართა ენისათა, არამედ მძღუარნი ვა-
 ნიყოფვიან ანუ მახვლად რომელ არს ოქსიაჲ, ანუ და მძიმედ
 რომელ არს ვარიაჲ, ანუ და გარემომრთხმელად რომელ არს პე-
 რისპომენი, ანუ და დასია რომელ არს წყნარად წარსავლელი
 სიტყვსად, ანუ და ფსილი რომელ არს წული, ანუ უკუსაქცეველი
 10 რომელ არს ტროფოს, ანუ თუ და შემქრველი რომელ არს უფენ,
 ანუ თუ და ვპოდისატოლი*, რომელ არს ქუემე გამომყოფი, ანუ
 თუ წენტილი, ვით ესე ხოლო ქუემე წენტილი, აჲა რომელი უმცი- A238a
 რესრე მიიღებს ეამსა ქუემე წენტილი წენტილისასა, ხოლო თუ ესე
 საკმარ არიან, საჩინო არს, რამეთუ აქა გაზიდვითსა სიტყუსა და
 15 კუალად დამძიმებითსა დატკებნის გუარა, და სხუად განწვალვითსა
 ესე ვითა იგივე და ერთი სიტყუად, ანუ თუ და თქუმაჲ თუ ესრე
 დაეცეს მეთქვსა და მეტყუელისგან სხუაობს. და თუ ესრეთ სხუაობს
 პირველისა მის სხუაობისგან, ვითარ ესე აწ მოვიკსენოთ ერთი და
 ანუ ორი სიტყუად, რაათა უცხადე ვყოთ**, რამეთუ უკუეთუ და
 20 სთქუა ესე სიტყუად, ვითარმედ «ათ ერთა»***, აწ ესე ვითარმედ
 «თერთუმეტა». და სხუად ესე სახე მრავალგუარეულობს, ვინაჲ
 სათანადო გუეთანაების მძღუართა-მიერი კელპურობაჲ კითხვა და
 ნაკითხვისა გაგონებასა შორის****.

2 მდებარეობითა AB.—3 ვედღუანნეთ ვერ ძღუანნეთ A.—4-5 სასათანადოდ
 E, სათანადოდ AB, სათანადოდ H.—9 ანუ და უკუსაქცეველი CE.—10 ტროფოს
 —არს<CEF (ex homoioteleuto); H-ზედ ჭკლეუაა და შემდეგ ნაუქსტეუათ სტრაქიანს ზემოთ—
 —11 უპოდისატოლი AD, პოდისატოლი E.—გამომომყოფი ABC, გამომომყოფი
 D.—12 წერტილი CF (ორგან).—13 წერტილი CF.—წერტილისასა CF.—15
 დატკებნის CF.—16 ანუ თუ ანუ AB.—17 მეთქვსა F.—და თუ ესრეთ სხუა-
 18 ობს<AB (ex homoioteleuto).—21 მრავალგუარი ეულობს AB.

* ეგულა სელისწერის არმაჲჲ უწერიათა სხვადასხვა ნაშნის დარბოთ: პროსოდინი
 ათნი: ოქსია, ვარია, პერისპომენი, მაკრა, ვარაქი, დანია, ფსილი, აპოსტროფოს,
 ვჳენ, ვპოდისატოლი ABCDEFH.

** ამ დღეულსე მითითებით სელისწერათა არმაჲჲ სწერია: და ვითარ ხუროსა შო-
 რის მწყობრი. დაიდანების და საკრველთა მიერ სიყუარულესათა დაიდანების
 ABCDEFH.

*** აღბად ამ დღეულს ეკუბა არმაჲჲ მითავსებული ჰენაჲჲ: თუ ვარია დაედვას
 გასხუედების ათერთა ესე ABCDEFH.

**** ხოლო სტრაქიანის გასწერავ არმაჲჲ სწერია: და ვითარ ოდეს ითქუას,
 ვითარმედ ცათა ვარდის, და კუალად ბუნებათაგან ვარსკულავი-ცათა ვარდის:
 დასია ABCDEFH.

ვინაჲ მემჩრობლეთა და მრავალმჩრობლთა და ერთვითთა ლმო-
 ბათაგან მიდმო ვიბნეოდი, სენთა, უცხოებათა, და შურთა, და ვერა-
 გობთა საკუმილისგან მექმე აწ ამის ჟამისა ქართველთა და ბერ-
 ძენთა შორის. ქართველნი თანადგომისა წილ და თქუმისა ესთა ვი- C 377
 5 თარმედ, წმიდასა განგებასა ღმრთისასა კაცი ტომისაგან ჩუენისა
 უწარმოებია, კელოვნებათაგან სული[სა]თა დაკელოვნებული, ხოლო
 ხედვათაგან გონებისათა გაგონებებული. ვინაჲ თან დაუგეთ, | ვაიძუ- A238წ
 ლოთ, ლმობათა მისთა უნუგეშინისოთ, ტკივილთა მისთა ვეწამლნეთ,
 დაფარულთა მისთა ცხადად ვემხარკნეთ, რადთა ვითარცა უცხოად
 10 ბუნებისგან წარმოარსებულსა მსგავსი და ნაცვალი მისი უშთინოთ,
 რამეთუ მედინისა ბუნებისა არს კაცი და, ჟამიან რლუევისა მისისა,
 უცნაურობს. არ ესთა. არა რად ვერ იგულისკვაეს, ვითარმედ «ბრჳალსა
 ჩემსა უმზირდეს სასაფრკოდ სულისა ჩემისად». ვინაჲ ძვრთასაცა
 15 უძვრეს ესე, რომელ ორითა იპყრობვოდეს უმეცრებითა: პირველ მარ-
 ტივად უმეცნეობითა სასწავლოთაჲთა, და კუალად მეორედ თვთ მის
 უმეცრებისა უმეცრებითა, ვითარ იტყვს სოკრატ, რამეთუ. «ძნელ
 სენი, არამედ უფიცხეს უმეცრებაჲ სენისაჲ». ვინაჲ, თუმცა მე რადვე
 თანსიყუარული და შეწვენაჲ მჩუენებოდა მათგან, თანა ვხდე დგო-
 მასა ღმრთისა განგებათასა. და თვთ მათ ხედვათა ვფუცავ სურ-
 20 ვილსა, რომელ ენაჲმცა ენისადა გამეწყო და ხედვაჲმცა ფილოსო-
 ფოსთა განცდისაჲ მეარისტოტელურა და ღმრთისმეტყუელე-
 ბაჲ ნივთისაგან მიუხებელი წარმომეყენა.

არამედ აწ შეძლებისაებრ და ძალისა ჩემისა აწცა ვიღონო
 სწორადვე წყალობათა ღმრთისათა და ვითის გამგონეობისა და
 25 წყალობათა და თანადგომისა მინდობილმან. ვინაჲ სხუათა ამათ ზე-
 მოკსენებულთა ესეცა დაეთანაჲ, რამეთუ ჩუეულებაჲ არს ჩუენდა
 ადვილთა და ჩუეულთა სათარგმანოთა შორის თხზვად და მორთვად A239a
 ენისად, არამედ ძნელთა შორის გონებითა და ფილოსოფოსთასა
 ყოველსა სილიტონესა და თანმიყოლასა ენისაებრსა ვემხარკები და-
 30 დებად ვიდრე საღამდის მეტითა სილიტონითა დაშლად და ვნებაჲ
 გონებასა არ შეემთხუოდის. რამეთუ ყოველი ჰაზრი ჩემი მათ შო-
 რის გონებისა და ხედვისათჳს არს, ანუ და სიტყვერებითი იყოს
 ვინა და სწავლულებ[ითი], ანუ და ბუნებითი და ღმრთისმეტყუელე- C 378

1 ვინაჲ] ვინ C1F:—3 ჟამის C.—4 თქუმისა H.—6 სულითა codl, სული-
 [სა]თა . ქ . ვ . ა . ვ . ა . ს . ა . მ . გ . ლ . ქ . გ . რ . ს . ა . ს . ტ . II, 646.—7-8 ვაძულოთ AB, ვაძულოთ
 CD.—8 უნუგეშინისოდ AB.—ვეწამონეთ AB.—9 ვითარცა<AB.—10 უშთინოდ
 AB.—12 და უცნაურობს F.—ვითარმედ] ვითარ E.—15 სასწავლოთა AB.—16
 უმეცრებითა<AB.—18 ვხადე F.—23 ძალისა] ცალისა ADEFH; C-შიჲ ვერ ვიყო-
 ებ ცალი, შესაგვ ვაჲაუსწარგებიათ.—24-25 ღმრთისათა და ვითის გამგონეობისა და
 წყალობათა და თანადგომისა<CEF.—24 გამგონეობათა H.—27 ჩუეულთა] ჩუეუ
 ლებ[ათა AB.—29 ყოველსა<F.—31 შეემთხუოდეს F.

ბითი, ვითავე ამათსა წინადთ ნემესიოჲს წიგნისა შეწყობასა შინა მებარკა.*

ასერგასისთა ამათ სულისა მუსთა
ენათმაქცევი აქანტერმათა დავსწყუედ
სიტყვს მიმოჲ და იცანნ მერიოვებან
მან ერმაულად იმწყურვალენ აპოლლო.

10 ომიროს ვიდრემე მბერველობად ცეცხლებრივი თქუა პატრი-
კულისა თხისა სამად ზღაპრებულისა მკეცისათჳს: რამეთუ წინადთ იყო
ლომ, ხოლო ბოლოთ ვეშაპ, და საშუალ ვაც. ხოლო ღმრთისმეტ-
ყუელი რიტორობისა ზედა დააწესებს ამას, ვინადთგან იგიცა სამად
განიყოფების: თანამზრახველობისა, მებაექრობისა და დღესასწაულობი-
სა, და იტყვს დიდისა ბასილისთჳს, ვითარმედ ვინ იყო ეგე ფდენ
რიტორებრივ. რამეთუ ცეცხლებრითა ძალითა მბერველობდა თჳ-
ნიერ რომელ არა ვისგან მორცხუეობად რიტორებრი არა აქუნდა
15 მას, არამედ არცა კმობად უ შუერი, არცა ბოროტებად, არცა მევა-
ჭრეობად მტყუევარობად, არამედ რიტორი იყო ყოველთავე რიტორე-
ბრივთა უპირატესად სრულყოფელი თჳნიერ ჩუეულებისა მათისა,
ესრეთ უკუე პატიოსან იყო და ათა მორცხუ, არცა მოკიცხარ და
არცა სხუად რადმე აქუნდა მათგანი, რომელსა მოიძარჯუებენ რი-
20 ტორნი, თჳნიერ სიტყუათა-შინად მაღლიერობად და ძლიერებად.

ანუ თუ ვინ იყო ეგეოდენ ღრამმატიკოსობასა შინა, რომელი ესე
მომხუეწელ არს ენისგან ყოველსავე ბარბაროზებრობასა, და თანა-
მბრძოლ და შემწე და გუარიან-ყოფელ ექმნების ელადელთა კმასა,
და მოთხრობათა შეჭკრებს, ხოლო მოთხრობანი შემოკრებულნი
25 სობრძნე იქნებიან, და თითოსახეთა საზომთა იამბიკოთა მუკლთასა
ასწავებს, და ნაქმართა სიტყვერთასა განარჩევს, რომელნიცა სა-
კუთარნი იყენენ ანუ შერყუნილნი და რომელნიცა კეთილად ანუ
სხუეებრ თანადასხმულ იყენენ, რამეთუ ღრამმატიკოსობად არს გა-
მომცდელი მოქმედთად ანუ აღმწერელთად, ვითარცა მრავალთა
30 რათმე ზედა გამომთქუმელობისა, და გამოაჩინებს მოქმედებითთა სა-
ხეთა, თუ ვითარ ჯერ არს გამოთქუმა, და ენათ-მეტყუელებათა და
მატიანთა მთქმელობასა გარდასცემს და მზა-მეტყველებათა, ესე
იგი არს სახელისაგან თარგმანებათა მოიპოებს, და შესატყვისობათა
A 240 გარდმოსცემს, და უმჯობესი არს ნაქმართა განმრჩეველობად.

1 ნემესოს AB.—4 დავსტუმდ E, დავსწუმდ F.—5 იცანნ E.—7 უმიროს
E.—9 ხოლო ბოლოთ] და ბოლოთ AB.—11 თანამზრახველობისა EH.—11-12 დღე-
სასწაულობისად F.—12 ვასილისთჳს H (ქვემოთჲ ვეველან ვ) 13 მბერველობდა E.
—17 უპირატესად A, უპირატესთა B.—21 თუ<AB.—ღრამმატიკობასა F.—
შინა] შინა D.—23 კმა AB.—28 რამეთუ<AB.—31 ენათმეტყუელებთა C.—31-32
და მატრიანთა<F.

* ამის გასწავრეჲ ანშინაჲ-სწერათ: იოანე ფილოსოფოსი ABDEFH.

შინა ვინ იყო ეგეოდენ ფილოსოფოსობითა, ესე იგი არს რაე-
 დენი რაა არს საქმითი და რაედენი მხედველობითი ფილოსოფოსო-
 ბისა, ვის აქუნდა ეგეოდენი და რაედენი შთამოვალს სიტყვერთა მო-
 ქმედებათა მოსაჩლოებისათჳს და წინააღმდეგომობითა წინადადება-
 5 თა და გამოსაჩინებელთათჳს, რომელსაცა განმსიტყუელობითად კე-
 ლოვნებად სახელსდებენ. რომელი იგი ეგრე განიხილა და დაისწავა
 დიდმან ამან, ვიდრე უადვილესმცა ვინ შეუძლო განვლად განთქმუ-
 ლისა მის კ რ ი ტ ე ს შინადასა ლავკრინთოდასა, რომელი იგი იყო ქუაბი
 მრავალბრახნილად ქცეული და ძნად წიაღსავლელი და ძნელად გა-
 10 მოსავალი, ვიდრე განვტოლვად საგდებთაგან და ბადეთა დიდის
 ბ ა ს ი ლ ის სიტყუათასა, უკუეთუმცა სადმე საკმარ მისდა იქმნა ესე
 ვითარი აღმთხველობად და მეტყუელებად მომმახურებელობად მის-
 სა მიმართ მეტყუელისა. ხოლო შენ იხილე ჩემდად, თუ ვითარ ღმრთის-
 მეტყუელი ყოველსა ფილოსოფოსობასა უწამებს მეგობარსა თჳსსა ბ ა -
 15 ს ი ლ ის. რამეთუ ფილოსოფოსობად ანუ ბუნებით-მეტყუელებს და
 ითქუმის მხედველობითად; ანუ ქცევათა და ჩუეულებათა შეამკობს
 და ითქუმის საქმითად; ანუ სიტყვერობითა წინააღმდეგომობით წინა-
 დადებათათჳს შთამოვალს, რომელთა მიერ შეჰმზადებს ვიდრემე შე- A240b
 სატყჳსსა სჯულთა თჳსთასა და რააცა იგი ენებოს, ხოლო უკუნ აქცევს
 20 წინააღმდეგომთასა და იწოდების წინააღმდეგომად მეტყუელებითად C 380
 და განმსიტყუელობითად. ესე ყოველნიო, იტყჳს, წარმართნა დიდ-
 მან ბ ა ს ი ლ მ ა ნ . ხოლო ვარსკულავთ-მრიცხუელობისა და ქუეყანის-
 მზომელობისა და მრიცხუელობითისაგან ესე ოდენი მიიღო, რაედენ
 ვერ შებრკოლებადმი მათ შორის ბრძენთა მათ და მჭევრთაგან. და სხუა-
 25 ნი ნეშტნი განსთხინა, ვითარცა ყოვლად უკმარნი ქრისტეანეთათჳს.
 რომლისათჳს გარეშე საკვრველთა მათ ქრისტეს პირთა და ქრისტე-
 ანობისა სიმტკიცეთ-აღწერილებისა და წიგნთა მათთა შინა მოკსენე-
 ბულისა ვარსკულავთ-მრიცხუელობისათჳს და შემდგომთა მოსწრაფე-
 ნი და მკითხველნი, ეგრეთვე ყოვლითურთ უკმარ არიან ქრისტეს-
 30 თჳს და ქრისტეანობისა. რამეთუ წმიდამან ბ ა ს ი ლ ი ვარსკულავთა
 იგი თხზვანი, რომელთა მიერ მოსპობილ იქმნების მათდამი მხედველ-
 თა და შედგომილთა მიერ წინმოურნეობად ღმრთისა და შობასა და
 ბედსა და სუესა და შესრულებათა რათმე და ქცევასა ვარსკულავ-
 თასა მიმცემელობად მყოფთა და ქმნულთად, ვითარცა ყოვლად

1 გინა] გინა E.—2 3 ფილოსოფოსობითა AB—4 მოსაჩლოებისათჳს EF.
 —წინააღმდეგობითისა EF, წინააღმდეგომთა AB.—4-5 წინადადებათა<AB.—9
 მრავალბრახნილად E.—წიაღსავლელი E.—10 განვტოლვად E.—12 მეტყუელობად
 CE.—მიმმარხურებლობად F.—12-13 მისა F.—15 ფილოსოფობად CDH.—24 შებ-
 რკოლებადი D.—მჭევრთაგან] მჭურვრთაგან E, მჭევრთაგან F.—25 ნეშტნი ნაშ-
 თნი H.—განსთხინა E.—27 სიმტკიცედ აღწერილებისა ABE, სიმტკიცეთ აღწე-
 რილობისა H.—32 წინა მოურნეობად E.—33 შესრულებასა F.

კორცთაჲ და სენთ მოურნეობაჲ არა მცირედ საქებელობად ფილოსოფოსობისა მიმართ საგონებელ არს პლატონისა და, და ამისთჳს უკუე მიმღებელმან თავისა თჳსისა სენთ მოურნეობად ანაგებად მოვიდა მკურნალობითისა კელოვნებისა. არა მაშინ სახილველისა სენისა და კელთა შინა ქონებულისა და უნდოჲსა გამოძიებასა ჰყოფდა მდაბიურთა და უსიტყუთა მკურნალთაებრ; არამედ მოძღურებულთაებრ ჰყოფდა და ფილოსოფოსურად, ესე იგი არს ვითარ იგი რაოდენსა რას მკურნალობაჲ ფილოსოფოსობს ბუნებათა და შეზავებათათჳს, და სნეულებათა დასაბამათჳს, რადთა აქუნდეს სიტყუასა და მიზეზსა გამოცხადებად თითოეულსა სენისასა მფილოსოფოსებელთა. გარნა რანი არლა რავდენნი ესე წარმომითქუმან ჩუეულებათა და ქებულებათა მიმართ ამის მამრისათა. რამეთუ ამას თანა ცუდ და ამო სადმე იქმნენ მინიოსი იგი და რადამანთჳ, რომელთა იტყუან ელენნი, ვითარმედ ძენი იყვნეს დიოქსნი, და თითოეულმან მამისა თჳსისაგან პატივი მიიღო: მინოს ვიდრემე განმკაცრებული სჯულის-მდებელობაჲ, რომელნი ესე ღირს ყვნეს პლატონით სამოთხეთა ასფოდელთანთა, ესე იგი არს სამოთხეთა, რომელთა შინა მრავლად არს ასფოდელოები, რომელ არს ყოვლად სარგებლიან შუენიერები ნერგები, ასფოდელოდ სახელდებული. ხოლო ღირს ყვნეს იგინი ველთაცა ილქსიოსთა, ესე იგი არს ქუეყანასა რასმე საშუებსა უხრწნელსა, რამეთუ ილქსიო უჯაქოდ და განკსნილ თავისუფლად ითარგმანების. ხოლო ესრეთ ამათ სახელსდვეს ჩუენისა სამოთხისაგან გამო სწავლულთა მპარველობითგან მოსეანთა წიგნთაგან, დაღათუ სახელითა სამოთხისათა განსხუა-კმავდეს, რაჲმს უწოდოს მას ველად ილქსიოსად და სამოთხედ ასფოდელოსად.

იგავნი სოლომონისნი, ძისა დავითისნი, რომელი მეფობდა ისრაჲლსა ზედა.

სამ არიან უხესობრძნისისა სოლომონის მოფარდულობანი; თანად «იგავი», და «ეკლესიასტე», და «ქებაჲ ქებათაჲ». არამედ «იგავი» უკუე წურთაჲ არს ქცევათაჲ, და ვნებათაგან აღმართებაჲ, და საქართა წინდადებანი კვირნი. ხოლო «ეკლესიასტე», ბუნებით მეტყუელებისა შემზები, გამოაცხადებს აწინდელისა ცხორებისა ამოვებასა. ხოლო «ქებაჲ ქებათაჲ» გუარსა აწუენებს სულთა სისრულისასა სახისა მიერ სიძისა და სძლისასა ღმრთისა და სიტყუსა მიმართ სულისასა წარმომაჩინებელი საკუთრებასა.

2 პლატონისა და E.—5 გამოძიებისა E.—11 წარმომითქუმან EFH.—13 იქნენ AB, იქნენ E, იქმნენ H.—მინვოსი F.—14 იყვნენ AB.—15 მინვოს F.—16 პლატონით F.—18 რომელ არს CDH.—19 ნერგები <AB.—21 საშტმბელსა F.—უჯაქოდ ABD, უჯაჭვოდ F.—22 განკსნილ H.—23 მპარველობით F.—29 უხესთაჲს ბრძნისა F.—მოფარდულებანი E.

სახელი ესე იგავთა, რომელ არს პარკმიე, უსაეროესთა ზედა გარეშეთა მიერ დაწესებულ არს სიტყუათა და გზათა ზედა ზრახულთა, ვითარ უმრავლჯერეს, რამეთუ კმოს „გზადო“. ვინადცა პარკმად განასაზღვრებენ სიტყუასა საგზესა და მწყილსა კუმევეთა მრავალთადათა და მცირედთაგან უმრავლესთა მიმართ მსგავსადვე გარდაღებად შესაძლებელსა, აწ უკუე პარკმად ითქუმის ძუელისაგან ჩუეულებისა. რამეთუ ძუელ სადმე ჯერეთ უნიშნო ყოფასა გზათასა დააშრობდა რად მოგზაურთა არცოდნად, თუ რაოდენი წარუვლიეს გზისად და რად აკლს, ჰრომთა მიერ მიღებად წოდებულთა აწ, ხო- A 243a

10 ლო მამინ ნიშნად (ნიშნებად) წოდებულთა ადგილთა ძუელთა რათმე გზისათა დასხმიდეს და ამათ ზედა წარსწერდეს საძიებელთა რათმე, და ამას ამათოვს ჰყოფდეს, თანად რადთა უწყოდის მოგზაურმან რაოდენობად გზისად. და წარმკითხველსა ზედ წანაწერისასა.

2 დაწესებულთ F.—4 განასაზღვრებენ EF.—და მწყილსა და მწყებელისა F.—5 მსგავსადვე H.—6 ძუელისაგან ძელისაგან F.—7 ჯერეთ < F.—უნიშნო F უშნო ABCDEH.—9 მიღებად მალღებად AB, ნამიღებად H.—10 ძუელთა ადგილთა DEFH.

ხელთნაწერთა მარჯვენაგვები*

- A—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 69 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა), XVI საუკ.
B—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 74 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა), 1731 წლისა
C—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 2235 (ყოფ. საჯარო ბიბლიოთეკისა), 1759 წლისა
D—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 2182 (ყოფ. საჯარო ბიბლიოთეკისა), 1751 წლისა
E—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 2363 (ყოფ. სააზიო მუზეუმისა), 1819 წლისა
F—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 1412 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმისა), XIX საუკ.
H—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 1150, XVIII საუკ.
K—საქ. მუზ. ხელთნაწერი № 2297.

P—პროკლეს „ქავშირნი“, თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ (გვერდები და სტრიქონები ნაჩვენებია ჩვენი გამოცემის მიხედვით: „იოანე პეტრიწის შრომები“ ტომი I).

S—სულხან-საბა ორბელიანის „ქართული ლექსიკონი“, ი. ყიფშიძისა და აკ. შანიძის გამოცემა.

*) ხელთნაწერების აღწერილობა იხ. ჩვენს გამოცემაში „იოანე პეტრიწის შრომები“, ტომი I.

1

70

შანი 15 ანა.